

Aus dem Nachlaß
von
Peter Böring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 21 Kupferstichen

Nicht ausleihbar

W

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXVII. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XXVII DEEL

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

Rara

Niederl. g. 364

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUISBURG

43. g. 243

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

SCH.

SCHOUT-BY-NACHT. Deezen titel voert, onder de Nederlandſche Zeemagt, een Bevelhebber, die den rang heeft, onmiddelijk boven de Kapiteinen. Behalven de algemeene pligten, welke op alle de Hoofdbevelhebbers van Schepen, in dienst van den Staat, rusten, brengt zijn post mede, en is hij bijzonderlijk gelastigd, op het gedrag der Kapiteinen agt te geven in het stuk van Soldaat- en Zeemanſchap, de nalaatigen tot hunnen pligt te vermaanen, en van derzelven pligtverzuim aan den Gezagvoerder der Vloote naauwkeurig kennis te geven.

SCHOUTEN, (WILLEM KORNELISZON) een stout en kundig Zeeman, gebooren in Noordholland, in de Stad *Hoorn*, in het laatste gedeelte der Zestiende Eeuwe. In de hoedanigheid van Stuurman, Schipper of Koopman deedt hij verſcheiden togten na de *Oostindien*, en hadt, door zijne opmerkzaamheid, zo van de Zeevaartkunde, als van de geſteldheid der Landen, eene grondige kennis bekoomen. In het Noordhollandsch Dorp *Egmond* woonde, in het begin der Zeventiende Eeuwe, de bekende ISAAC LE MAIRE, een vermaard Koopman van *Amsterdam*. Om zijnen handel verder uit te breiden, vooral om voordeel te doen met den handel op de *Oostindien*, koesterde deeze een ernstig verlangen. Doch daar tegen stondt hem in den weg, het Oktrooi der Veréénigde Nederlandſche Oostindische Maatschappije, verbiedende allen Ingezeetenen der Nederlanden den vaart op de *Oostindien*, Oostwaarts voorbij de *Kaap de Goede Hoop*, en Westwaarts door de *Magellaarſche Straat*. LE MAIRE hadt kennis aan onzen

XXVII. DEEL.

Eeeee

SCHOU-

SCHOUTEN, en gaf hem, meermaalen, in bedenkinge, of 'er geene mogelijkheid zijn zoude, zónder letterlijk inbreuk te maaken op het Oktrooi der Maatschappije, zijnen wensch te verzadigen. SCHOUTEN, wien het hart na nieuwe landontdekkingen en het doen van langduurige scheepstogten jeukte, de geopperde bedenking in aanmerking genomen hebbende, verklaarde, eerlang, van verstand te zijn, dat 'er, behalven de *Magellaansche Straat*, nog een andere doortogt na de Zuid-Zee moest loopen, en wel ten Zuiden van de gemelde Straat. Verscheiden waarneemingen, door SCHOUTEN gedaan, benamen hem bijkans allen twijfel omtrent het daadelijk aanweezen van zulk eenen doortogt. Zo men dien vondt, oordeelde men, zonder schennis van het Oktrooi der Algemeene Staaten, den scheepvaart en handel op de *Oostindien*, langs dien weg, te mogen voortzetten.

Door zulke en foortgelijke redekavelingen maakte men elkander het ontwerp dermaate smaakelijk, dat men te raade wierdt, hetzelfde daadelijk ten uitvoer te brengen. Diensvolgens wierdt men het eens, dat LE MAIRE de eene helft der kosten zoude draagen. Om de andere helft te vinden, zoude SCHOUTEN zijne vrienden aanspreeken. Deeze vondt hij onder eenige Regeeringsleden van *Hoorn*, die, deels uit hunne eigen beurzen, deels uit die van anderen, de verlangde somme zamenbragten. Thans rustten zij, te *Hoorn*, een groot Schip uit, de *Eendragt* genaamd, groot honderdtachtig lasten, bemand met zesēnzestig Koppen, en met een goed getal Gotingen en Steenstukjes gewapend. SCHOUTEN voerde hier op het bevel als Schipper. LE MAIRE bevondt zich aan boord van een Jagt, insgelijks tot den togt bestemd. Het oogmerk der uitrustinge was een diep geheim, aan geene anderen dan aan de geldschieters, zelf niet aan de matroozen en verdere schepelingen bekend.

Op den veertienden Junij des Jaars 1615 staken de beide Schepen in Zee. Onder het voortzeilen tot op bijkans vier en een halven graad Noorder breedte gevorderd zijnde, hoorde SCHOUTEN, terwijl hij in zijne Kajuit zat, op zekeren dag, een vervaarlijk gedruis in het Schip; hij meende dat iemand van het bootsvolk in Zee was gevallen. Op het dek getreden

den

den weg derwaarts aangewezen, en door zijn beleid de gevaaren des doortogts ontworfeld.

Nu besloot men, een der Eilanden van de Zuid-Zee aan te doen. Het volk hadt zeer veel geleeden aan de Scorbut, aan welke, onder andere, JAN KORNELISZOOM SCHOUTEN, broeder van onzen WILLEM SCHOUTEN, die Schipper op het verbrande Jagt geweest was, overleedt. Versche groente, en vooral zoet water, was dus eene noodzaaklijke behoefte. Verscheiden Eilanden deeden de onzen aan, op zommige van welken zij een gunstig, op andere een minder aangenaam onthaal bij de Landzaaten vonden. Men wendde het, eerlang, om de Zuid, in de hoop van aldaar ontdekkingen te zullen doen. Vrugeloos, eger, was dit zoeken: weshalven onze SCHOUTEN den Scheepsraad beleid hebbende, aldaar in 't midden bragt, dat zij meer Westwaarts gedreeven zijnde, dan hun voorneemen was geweest, indien zij deezen koers volgde, ongetwijfeld ten Zuiden van *Nieuw-Guinée* zouden vervallen, en zo zij aldaar geenen doortogt vonden, waar toe zich geringe waarschijnlijkheid opdeedt, schip en goed ontfikbaar zouden verlooren zijn. Zijn voorslag, om van koers te veranderen, en den steven Noordwaarts te wenden, en alzo de Motakfsche Eilanden op te zoeken, wierdt gretig aangenomen. Men naderde, eerlang, een Eiland, welks Koning aan boord van 't Hollandsche Schip een bezoek afleide, en zo armoedig was, dat hij een tinnen Lepel als een waardig geschenk aanvaardde, en, tot een tegengeschenk, twee Varkens zondt. Verscheiden zamenkomsten hielden onze reizigers met deezen Vorst, in welke hij bliken vertoonde van het genoegen, welk hij in de verkeerung met de Hollanders vondt. Hij regeerde over een geslagt, zo rijzig en kloek van gestalte, dat de kleinsten de hoogte bereikten van die in Holland van meer dan gemeene grootte worden aangezien. Dit en eenige andere Eilanden in de nabuurschap, noemde SCHOUTEN, naar zijne geboortestad, de *Hoornsche Eilanden*. Onder het voortzeilen deedt SCHOUTEN, onder veele andere, een Eiland aan, welks Vrouwen een zeer afzigtig aanzien hadden, en lelijker waren, dan hij, op den geheelen togt, eenige hadt aar-

ge-

getroffen. De borsten, als twee darmen, hingen haar tot op den navel. Haare buiken waren dik als tonnen, de rug gebogeld, op welken zij haare kinderen droegen; hadden voorts dunne spigtige beenen en armen, tronien als die van Aapen, de schamelheid bedekt; en eindelijk zeer kort hair op het hoofd. Geenen inwooner zagen ze, voor 't overige, die niet eenig gebrek hadt; de eene was scheel, een ander hadt dikke beenen, en een derde wanstallig dikke armen.

Onder dit alles bevondt zich SCHOUTEN met zijne togtgenooten in geene kleine verlegenheid. Zij wisten niet, waar ze waren, verre van of dicht bij de Indische Eilanden, of omtrent de Kust van *Nieuw-Guinée*. De Zeekaarten, welke zij aan boord hadden, konden hun desaangaande geen licht geven. Nogthans vervolgden zij hunnen koers, West-Noord-West sturende. Nu en dan deden ze een der Eilanden aan, welke in hunnen weg lagen. De Landzaaten bezorgden hun Kokosnooten en andere ververschingen. Tot hunne verwondering vonden zij, op een dier Eilanden, ijzeren potten. Van de Spanjaarden, welke dit Eiland, in tijd en wijle, hadden aangedaan, onderfelden zij dezelve afkomstig te zijn. Aan een der Eilanden, slegts een halven Graad ten Zuiden van de Linie gelegen, gaven onze Zwervers den naam van *Schoutens-Eiland*; het was langwerpig van gedaante, overal groen en zeer bevallig op het oog. Nog al gestadig voortzeilende, ontdekten de onzen, eerlang, de vaste Kust, en ontmoetten eenige Negers, met welke zij, hoewel gebrekkig, woordwysfeling konden houden. Onder andere naderden hen twee Praauwen, Vredevlaggen voerende. De Negers berigten de onzen, in de *Ternaatsche* taale, dat een Jagt van *Amsterdam*, de *Paauw* genaamd, omtrent drie maanden geleeden, van daar eene laading rijst gehaald hadt. Blijder tijding konde de onzen niet gebracht worden. Hunne levensmiddelen liepen op het einde, en zij hadden dus uitzigt op nieuwen voorraad. Met deezen gesterkt, vervolgden zij de reize, en lieten, eindelijk, op de Ree van *Ternate* het anker vallen. Kapitein SCHOUTEN, nevens den Heer LE MAIRE, tradt hier aan land, om den Generaal LAURENS REAAL te begroeten. Zij wierden minzaam ontvangen, en zetten, naa eenigen tijd ver-

Eeeeeee 3

toe-

toevens, hunne reize voort na *Japara*, en van daar na *Jaccatra*, alwaar zij, in de maand October des Jaars 1617, de ankers lieten vallen. Niet lang hadden ze aldaar gelegen, of de Generaal JAN PIETERSZOOM KOEN ontboodt den Kapitein SCHOUTEN, nevens den Heer LE MAIRE, in den Raad. Hij deedt hun de onaangenaame aanzegging, dat zij hun Schip aan den Prefident moesten overgeeven, als zijnde hetzelfde, uit last van Heeren Bewindhebberen, verbeurd verklaard, om reden dat hunne onderneeming eenen inbreuk maakte op het Okrooi der Nederlandsche Maatschappije. Alle vertoogen daar tegen deeden geene baate. Naa een moeilijken togt, wierden aldus SCHOUTEN en LE MAIRE in hunne oogmerken te leur gesteld, en tevens van Schip en laadinge ontzet. Bij zijne aankomst te *Jaccatra* vernam SCHOUTEN, dat hij, met de Zon, den aardkloot zijnde rondgezeild, éenen Zonsondergang, en alzo een geheelen dag verlooren hadt. Van Maandag kwam hij onmiddelijk op Woensdag. SCHOUTEN en LE MAIRE vertrokken, eerlang, onder het geleide van JORIS VAN SPILBERGEN, na het Vaderland. De eerste kwam 'er behouden aan; doch de andere overleedt op de reize.

Zie *Nederlandsche Reizen*.

SCHOUWEN, een der Zeeuwfche Eilanden, doch onzeker van waar het deeze benaaming ontleend hebbe; het naast, van de geheele Provincie, aan Holland grenzende, als zijnde gelegen tegenover het Land van *Goerde*. De gedaante deezes Eilands is onregelmatig, zijnde, aan de beide einden van dezelfs grootste lengte, breeder dan in het midden. De grootste lengte wordt begroot op vier en een half uur gaans, en de gemiddelde breedte op een klein uur gaans. Behalven de Zee-dijken, voornaamelijk aan den kant van de *Schelde*, van welke dit Eiland, aan de eene zijde, wordt bespoeld, zijn de Duinen de natuurlijke Voormuuren tegen de aanklotzende Golven en het geweld der Noordzee. Even als op verscheiden andere plaatzen in de Nederlanden, alwaar men Duinen aantreft, plagten dezelve, ook op het Eiland *Schouwen*, veel bree-

der

der te zijn. Door het afspoelen der Stranden van buiten, en het overstuiven der Duinen binnenwaarts, is deeze verzwakking veroorzaakt. Tegen de eerst gemelde oorzaak van verzwakkinge van den dierbaaren Voormuur heeft men zich niet in staat gevonden, eenig hulpmiddel 't werk te stellen. De verstuiving, hoewel men haar niet volkomen heeft kunnen meester worden, heeft men merkelyk doen verminderen, door het stellen van Rijschuttingen en het planten van Helm. Hier door heeft men aan den drijvenden grond eenige vastheid weeten te geeven. Van hier dat dit werk, door daar toe gestelde Opzieners, zeer zorgvuldig wordt gade geflagen. Al van ouds wierden deeze Duinen bewoond van een heirleger van Konijnen: zo dat, reeds in den Jaare 1593, de Boeren klaagden, dat hun te velde staande Koorn door dezelve verflonden wierdt. Het uitsluitend regt, om in de Duinen op het Wild te mogen jaagen, wordt, van tijd tot tijd, verpagt. Een ander middel, om het afspoelen van het Eiland te voorkoomen, bestaat in het leggen van *Zeedijken*. Met veel oordeel zijn dezelve aangeleid: aan den buitenkant vlak en langzaam afloopende, om alzo de kragt der aanrollende en afloopende golven te gemakliker te breeken. Dewijl, evenwel, zonder de noodige voorzorge daar tegen, door het geduurig spoelen van het water, de aarde los en zeewaarts zoude gheslept worden, tragt men zulks te voorkoomen, door den voet met Rijs, Steenen en Paalwerk te beslaan, en den hellenden grond met Kramwerken van Stroo te dekken. Binnen den eigenlijken Zeedijk ontmoet men, op verscheiden plaatzen, Binnendijken, elders *Slaapers*, hier meest *Inlaagen* genoemd. Zij dienen tot waarborgen tegen het gevaar van doorbraaken, waar mede de Buitendijk gedreigd wordt, door Grondbraaken of *Vallen*, van welke men hier menigvuldige maalen de droevige ervarenis gehad heeft. Deeze *Vallen* of Grondbraaken worden veroorzaakt, door de sterke Eb en Vloed, die, door de Platen en Zandbanken, tegen den Dijk worden gedreeven, en voorts den grond ondermijnen. De meeste Dijkvallen gebeuren bij laag water, als wanneer de ondermijnde grond, aan het water geen steun hebbende, instort, en eene diepte, zomtijds van verscheiden Vademeu, in

E e e e e 4

de

de plaats laat. *Schouwen* mag onder de vrugtbaare Eilanden van *Zeeland* geteld worden. Tot allerlei Graangewas is de grond, op zommige plaatzen, zeer geschikt, terwijl men elders vrugtbaare Weilanden aantreft. Men roemt de vette *Paling*, welke, aan verschillende oorden, in diepe Weelen of Putten wordt gevangen. Langs den Duinkant ontmoet men rijklijk geboomte, 't welk 'er zeer weelig tiert. Zo bekwaam is aldaar de grond, tot het voeden van Houtgewas, dat men 'er, volgens geloofwaardige aantekeningen, eertijds Eikenboomen vondt, die voor honderd en nog meer *Gulders* verkogt wierden. In de oorden, ten platten Lande, alwaar men geen of weinig geboomte vindt, en het Land niet behoeft gemest te worden, hebben de *Opgezeetenen* de gewoonte, van de *Mest* van hun *Vee* zich tot brandstoffs te bedienen. Zij vormen dezelve, door afsteeken, in de gedaante van *Turven*, en stapelen ze op luchtige hoopen om te droogen. Van ouds plagt het Eiland *Schouwen* in zes deelen verdeeld te worden. In gevolge der herhaalde affpoelingen, telt men 'er tegenwoordig niet meer dan vier deelen: *Post-Anhagt*; het *Zuid-Vierdedeel*, ook wel *Kerkwerve* genaamd; het *Ooster-Vierdedeel*; het *Wester-Vierdedeel*. Men heeft 'er niet meer dan twee *Steden*, *Brouwershaven* en *Zierikzee*. De *Dorpen* zijn de volgende: *Zuidland*, *Reigerskerk*, *Onze Vrouw op Zee*, *Duyvendijk*, *Welland*, *Seroskerke*, *Haamsede*, *Burgt* en *Burgsluis*, 't *Huis Kraijestein*, *Rensse* en 't *Huis Mourmont*, *Oudendijk*, *Lelicndaal*, *Ellemeer*, *Elkerzee*, *Vrijedorp*, *Armoeder-Heck*, *Klaus Kinderkerk*, *WesterSchouwen*, *Dreijfchoor*, *Zonnemeer*, *Noordgouwe*, *Kapelle* en 't *Huis Zwaanenburg*, *Nieuwerkerk*, *Ouderkerk*, *Vianen*, *Oosterland*, en 't *Slot Oosterstein*, *Heer-Fansland*, *Bruinesse* of *Oost-Duiveland*. De meeste van deeze *Dorpen* worden op bijzondere *Artikelen*, in ons *Woordenboek*, beschreeven. Wij merken hier nog aan, dat *Schouwen* met *Duiveland* thans zo naauw is verbonden, dat zij, schoon oorspronklik afzonderlijke Eilanden, negts één Eiland schijnen uit te maaken.

Zie HALMA, en *Tegenw. Staat van Zeeland*,

SCHOU-

SCHOUWENBURG, (Graaf JOOST VAN) was Bevelhebber, onder Prins WILLEM DEN I, ten tijde als Graaf LODEWYK, 's Prinzen broeder, in den Jaare 1568, een gevegt hieldt met den Graave VAN AREMBERG, bij het Klooster *Heiligertee*, in de Provincie van *Groningen*. Derwaarts zondt zijne Doorluchtigheid den Graaf VAN SCHOUWENBURG, met eene versterking van Hoogduitsche Knegten en Ruiterte. Vier jaaren laater kwam de Graaf andermaal over in Groningerland, derwaarts gezonden door Prins WILLEM, om het Stadhouderschap over dat Gewest, en over de Provincie *Friesland* te bekleeden. Eene aanmerkelijke verandering maakte SCHOUWENBURG in het laatstgenoemde Gewest. De gewoone verblijfplaats van het Hoogē Geregtschhof was de Stad *Leeuwarden*. Doch, hoewel een aanzienlijk, en wel het grootste gedeelte des Lands den Prinse was toegefallen, hieldt deeze Stad het nog met Spanje. Ten einde nu de Steden en Distrikten van zijnen aanhang, door gebrek aan regtsoeffeninge, geen nadeel mogten lijden, stelde de Graaf VAN SCHOUWENBURG een nieuw Geregtschhof in, en gaf aan hetzelfde de Stad *Franeker* ter verblijfplaatze. Van geen langen duur, nogthans, was 's Graaven Landvoogdij en verblijf in *Friesland*. Nog in het boven genoemde Jaar 1572 begonnen 's Prinzen zaaken aldaar merkelijk agterwaarts te loopen. KASPAR ROBLES, *Heer van Billy*, hadt, bij *Stavoren*, zesduizend man Nasfausche Troepen geslagen. Dit deedt den schrik overslaan tot de meeste Prinsgezinde Steden; die voorts haare poorten voor den Spanjaard hadden moeten openen. SCHOUWENBURG, om het gevaar, zo lang mogelijk was, te ontwijken, was na den Zeekant afgezakt, en hadt in het Vlek *Makkum* eenen Schans doen opwerpen. Hij bedoelde daar mede een tweevoudig oogmerk: deels om uit zijne Sterkte den vijand het hoofd te bieden; deels om in allen gevalle eene agterdeur open te houden om Zee te kiezen en na Holland te kunnen vlugten. Doch de Schans kwam niet tot volkomenheid; SCHOUWENBURG verliet denzelven, eer hij nog voltooid was, uit vreeze voor de aannadering van den zegevierenden Heere VAN BILLY, en ruimde met een het Gewest. Wat 'er, zedert, van hem geworden zij, in ons niet gebleeken.

Zie BOR EN HOOFD.

Eeeee 5

SCHRAARD

SCHRAARD, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier *Westergero*, onder de Grietenij *Wonzeradeel*. De Vaart, tusschen de Steden *Franeker* en *Workum*, loopt door dit Dorp. Het getal der Huizen is niet zeer groot; ook telt men 'er niet meer dan dertien Stemdraagende Zaten of Boerderijen. Nogthans heeft *Schraard* zijnen eigen Leeraar, die onder het Klasfis van *Bolswerd* en *Workum* behoort. Aan den Kap van een oud Gestoelte, wel eer toebehoord hebbende aan het Gestigt van AYLVA, leest men de volgende dichtregels

- „ In patria Bacchus puerili ætate triumphum
 „ Ducit, et ex hederâ ferta virente gerit.
 „ Nec portatus æquis, sed onus matresque virique,
 „ Dum subeunt, late tympana runca sonant.”

Welke de bedoeling zij van dit zonderling Opschrift aan een Kerkgestoelte, bekennen wij niet te vatten. Van ouds ontmoette men te *Schraard* een Stins of Slot, *Aylva-Stato* genaamd. In den Jaare 1500 woonde op dezelve Jonkheer SJOERD AYLVA, die, benevens eenige andere Edelen, voorstanders der Friesche vrijheid, het bevel voerde over het Leger voor *Franeker*, ten tijde als de Hertog van *Saxen* daar binnen belegerd wierdt.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland*.

SCHREVELIUS, (THEODORUS) gebooren te *Haarlem*, in den Jaare 1572, hadt, in die Stad, eenigen tijd, den post van Raad in de Vroedschap bekleed, wanneer hij, bij de verandering der tijden, in den Jaare 1618, van deeze waardigheid wierdt verlaaten. Dewijl hij een man van meer dan gemeene geleerdheid was, en vooral in de Taalen zeer ervaren, belette deeze afzetting niet, dat hij den post als Rektor van het Latijnsche School, welken hij reeds lang bekleed hadt, bleef behouden. Niet lang, evenwel, bleef hij in het Schoolbewind. De wijze, op welke hij hetzelfde verloor, wordt, door hem zelve, aldus verhaald.

Onder

Onder andere veranderingen, welke, naa het eindigen en vaststellen van het Dordrechtſche Sijnode, voorvielen, was ook de hervorming of verbetering der Schoulen. Aan de broederen van het Klasſis was deeze, door de Afgevaardigden van het Sijnode, aanbevolen. Zij hadden dien laſt niet ontvangen, of, te gader met de Ouderlingen der Haarlemſche Kerke, vervoegden zij zich bij Burgemeesteren om verlof, tot het bij een roepen van de Schoolmeesters, en om onderzoek te doen omtrent derzelver regtzinnigheid, aangaande de vastgeſtelde leerbegrippen. 't Leedt niet lang, of Heeren Burgemeesteren van *Haarlem* zonden, op den eenëntwintigſten Januarij des Jaars 1620, door eenen Stads Bode, aan SCHREVELIUS, mitsgaders aan de overige Leermeesters van het Latijnsche School, eene dagvaarding, bij welke zij voor het Klasſis, op het Prinſenhof vergaderd, ontbooden wierden. Binnen geſtaan zijnde, las men hem voor, de Akte van Toeſtemminge of Verbinteniſſe, behelzende eene erkentenis en aanneeming der Leerbegrippen, zo als dezelve, onlangs, op het Dordrechtſche Sijnode, waren vastgeſteld. Het Voorzittend Lid hadt niet volëindigd met leezen, of hij vraagde „ of de Rektor en zijne Amptgenooten de voorgeleezen Akte „ met een goed geweeten en vrijen onbedwongen en wille „ konden ondertekenen?“ De Akte behelſde, onder andere, eene betuiging, dat men de Kanons der Dordrechtſche Kerkvergaderinge goedkeurde, en voorts beloofde, dezelve te verdedigen en der Jeugd te zullen inprenten. Doch voor zo veel, aan den Rektor SCHREVELIUS, geen aſſchrift der Kanons ter leezinge was ter hand geſteld, verzogt hij eenigen tijd om zich te mogen beraaden. Eenigermaate reden van zijn verzoek gaf hij door de Verklaaring, welke hij thans deedt, „ dat men, zijns oordeels, de Verborgenheden der „ Voorbeſchikkinge van alle Eeuwigheid, met den aankleeve „ van dien, veel liever hadt in eere te houden, dan deſel- „ ve nieuwsgieriglijk te doorſnoffelen, of met ongewaſchene „ handen aan te tasten; als mede, dat eene nederige onwee- „ tendheid beter was dan eene roekeloze weetſchap.“ Zulk een antwoord en verzoek, als geenzins vallende in den ſmaak der tijden, in welke men eene onvoorwaardelijk Ver-
klaar-

klaring vorderde, deedt terfcond, aangaande zijne regtzinnigheid in de Leere, eenig vermoeden opvatten. De agting, evenwel, welke veelen den Schoolleeraar toedroegen, gepaard met de redelijkheid van zijn verzoek, waren oorzaak, dat hem zes weeken, om zich te beraaden, wierden toegestaan. Dien tijd verstreken zijnde, verscheen SCHREVELIUS, van nieuws, voor het Klasfis, en toonde zich bereidvaardig om rekenfchap van zijn geloof te willen geeven, met nevensgevoegde aanbieding om de Sijnodaale Kanons te ondertekenen. Geene andere verwagting voedde hij, of deeze aanbieding zou van de daadelijke aanneeming agtervolgd worden. Doch de zaak viel anders uit. De Leden van het Klasfis, om redenen, welke, in 't vervolg, eenigermate, zullen blijken, voedden eenigen agterdogt, en waren vervuld met vreeze, dat hier een Slang onder het gras verborgen lag. Immers zij weigerden de aangeboden Ondertekening te aanvaarden, en bevelen de zaak aan den Haarlemschen Kerkenraad. Een harde schok was deeze voor het gemoed van SCHREVELIUS. Ligt doorzag hij de gevolgen deezer weigeringe, en hoe dezelve op de verlaating van zijn Ampt konde uitloopen. Uit liefde voor zijne leerlingen, voor zijne kinderen en voor zijne Geboortestad deedt hij al wat mogelijk was, beftaanbaar met een goed Geweeten, om dien gedugten flag te weeren. Hij zelve beriep zich op zijne onfchuld en op voorheen gedaane dienften. Zijne vrienden, met 's mans lot begaan, fpraken voor hem een woord ten beste. Alles even vrugtelooſ. Drie dagen befteedde de Kerkenraad aan overleggingen en raadpleegingen, om de zaak ten bedoelden einde te doen uitloopen, en bragt dezelve, naa verloop van dien tijd, voor Burgemeesteren; welke, eerlang, SCHREVELIUS op het Stadshuis ontbooden, en, door den mond van het Voorzittend Lid, het volgende Vonnis dedden aanzeggen: „ Dewijl de Kerkenraad over u niet „ voldaan is; dewijl gij den burgeren niet zeer aangenaam, „ en bij zommige Ledemaaten der Kerke verdagt zijt, en ook „ aan de Stad weinig nut kunt doen: daarom verlaaten wij „ u van uw ampt, en beveelen u te vertrekken, werwaarts „ gij wilt.”

Naa het schoolbewind den tijd van bijkans vierëntwintig jaaren, met grooten lof, bekleed te hebben, wierdt SCHREVELIUS aldus, onverhoeds, van zijne bedieninge afgezet. Om aan deeze behandeling eenen glimp te geeven, strooide men uit, dat de Rektor, op zekeren tijd na *Brabant* gereisd zijnde, waar toe elk, gedurende het Bestand, vrijheid hadt, tot de vijanden was overgelopen, en met de Jesuiten heimelijke gemeenschap hielt, tot nadeel van Kerk en Staat. Daarenboven beschuldigde men hem van ketterij, van schijnheiligheid, van afval van de waare Leere. Zommigen strooiden uit, dat hij zich uiterlijk als een Hervormde aanstelde, doch in zijn hart het Pausdom was toegedaan. Doch SCHREVELIUS zelve en de Remonstranten van dien tijd meenden de waare oorzaak van den opgevatten haat te moeten zoeken in 's Mans gemaatigheid. Uit de boven gemelde Verklaaringe is reeds gebleeken, dat hij een vijand was van stoutmoedige bepalingen omtrent duistere leerbegrippen. Nog Vroedschap zijnde, was hij, bij de ijverige Contraremonstranten, in verdenking geraakt, om zijne gemeenzaamheid met eenigen, die bij hen verdagt waren van onregtzinnigheid. Daarenboven hadt hij, in de gemelde hoedanigheid, zich gevoegd bij die gemaatigde Regenten, welken de scheuring in de Kerk te *Haarlem* en elders tegen den borst stondt, en die, aan de Besluiten der Hooge Overheid, tot rust en vrede der Kerke, de kracht van eene Wet zогten te geeven. Dit, meenden zij, was de waare reden, om welke zijne vijanden hem thans den voet dwars zetteden, en zijn verderf bewerkten.

Naa dat het Vonnis der afzettinge over SCHREVELIUS geveld was, liet men hem nog vijf maanden in het schoolbewind, tot dat men eenen anderen in zijne plaats verkoozen hadt. Thans vertrok hij met 'er woon na *Leiden*. Hier maakte hij zijn werk van het onderwijzen der Zoonen van de Heeren van *OB DAM* en *SCHAGEN*, en van eenige andere aanzienlijke Hollandsehe Edelen en voornaame Leidensehe burgers. Op verzoek der Ouderen, woonden de Jongelingen bij hem in huis. Intusschen kwamen de *Haarlemsehe* Predikanten tot gunstiger gedagten omtrent SCHREVELIUS, en toonden zich genegen, om met hem te verzoenen; die zich, van zijnen kant, daag-

top

Na

toe insgelijks gereed betoonde. Thans boodt de Wethouderschap van *Leiden* aan onzen SCHREVELIUS het Rektorschap aan, in het School van haare Stad; 't welk hij gewillig aannam, en voorts bekleedde tot in den Jaare 1642. Thans den ouderdom van zeventig jaaren bereikt hebbende, verzogt hij zijn ontslag, en met een om van zijnen Zoone, CORNELIUS SCHREVELIUS, te worden opgevolgd; 't welk hem wierdt toegestaan. Hoewel 't zich, ten eenigen tijde, dus gunstig niet liet aanzien, eindigde onze Grijsaart zijne dagen in rust en vrede.

Zie THEOD. SCHREVELII *Harlemum*,
en *Diatribè Scholastica*; BRANDT,
Hist. der Reformatie.

SCHRIVERIUS, (PETRUS) volgens zommigen, met weglating van de letter H, SCRIVERIUS, hoewel, onzes agtens, de eerste spelding voor de echte moet gehouden worden, als zijnde zijn Doopnaam geweest PIETER SCHRYVER. Hij wierdt geboren te *Haarlem*, in den Jaare 1576; zijn Vader was HENDRIK SCHRYVER, Amsterdammer, van geen onaanzienlijk geslagt. Deeze, kort naa dat zijn Zoon zich aan de Letteroefeningen, tot welke hij, van de kindschheid af, een brandenden lust gevoelde, hadt toegewijd, met der woon na *Amsterdam* wedergekeerd, liet hem over aan de zorge van den broeder zijner Huisvrouw, die geene kinderen hadt. Zo ras de Jongeling de noodige vorderingen hadt gemaakt, om van hooger onderwijs te kunnen voordeel trekken, zondt hem zijn Oom na 't Hoogeschool te *Leiden*. Zijn plan hieldt in, om hem zich op de Regtsgeleerdheid te doen toeleggen. Doch de jonge SCHRIVERIUS voedde eene andere neiging. De Dichtkunde en de Geleerde Taalen trokken dermaate zijne aandagt, dat hij zich meest geheel aan dezelve overgaf; maakende voorts weinig werks van de beoeffening der Regten. Van hier dat hij ook den Trap van 't Meesterschap niet heeft beklommen. Welke de reden zij, waarom hij geen Hoogleeraarsgefoelte heeft bezeten, hoewel hij daar toe de noodige bevoegdheid bezat, is ons niet gebleeken. Mischien wierdt zulks hem niet

niet aangeboden; en dan kan de reden daar van geweest zijn, 's Mans verknogtheid aan DE GROOT, HOGERBEETS en andere Voorstanders van den tegenprinsgezinden Aanhang. Van deeze verknogtheid gaf hij eene doorstaande proeve, door een zeer geestigen inval, wel waardig hier verhaald te worden.

Terwijl de twee gemelde Staatsmannen, in 's *Graavenhage*, gevangen zaten, woonde SCHRIVERIUS te *Leiden*, alwaar hij een ampteloos leefde, zijnen tijd slijtende met het vervaardigen van Oorspronkelijke Werken, of met het uitgeeven van oude of latere Schrijvers. Gedurende het gemelde tijdstip hieldt hij zich onledig met het vervaardigen van eene uitgave der Dichtwerken van den vermaarden JANUS SECUNDUS. Al lang was hij op middelen bedagt geweest, om den gevangenen, van 't geen thans in *Holland* omging, eenig narigt te doen toekoomen. Thans verzoon hij het volgende middel. Onder het drukken deedt hij, in de Proefbladen, eenige regels van zijnen Dichter wegvallen, en vulde de ledige plaats met dichtregels van zijn eigen maakzel, bevattende de zaaken, welke hij zijnen vrienden wilde mededeelen. Voorts deedt hij de Bladen, welke het geheim bevatteden, in zulkervoege innaaien, dat ze, onder het afsnijden, niet geraakt wierden, maar geslooten bleeven. Aan HOGERBEETS en DE GROOT zondt hij ieder dusdanig een Afdrukzel. De bedoelde Dichtregels waren de volgende:

- „ Nestoris examen tardum est, longumque gubernal;
 „ Limen ad offensum sublitit iceta nave.
 „ Seria Liligeri juvat indignatio Regis,
 „ Et facit huc aliquid motus in urbe tua.
 „ Spernitur interpres facter hic, Gradivus amator;
 „ Et terquinque duces, si numerentur, erunt.
 „ Hæc retro quosdam sua vertere lumina cogunt.
 „ Si qua fides dictis, jam cito finis erit.
 „ Talia legati Hæctoridum responsa tulere.
 „ Quos pronos causæ scito favere tuæ.
 „ Conventum patriæ mox nostra Batavia cerner;
 „ Quindecimum dederis tu modò Jane diem.
 „ Tunc de judicibus certum est disponere Vestris.”

De zin deezer Dichtregelen kwam, hoofdzaakelijk, hier op neder „ dat het ondervraagen van den Advokaat JOHAN VAN „ OLDENBARNEVELD traagelijk voortging; dat men nog iets „ goeds hoopte van het misnoegen des Konings van Frank- „ rijk, wiens Gezanten de zaak der Gevangenen ijverig wa- „ ren toegedaan, en die tot antwoord hadden bekoomen, dat „ men schielijk met de zaak voortgang en aan dezelve een „ einde zoude maaken; dat de Staaten van Holland op den „ vijftienden Januarij zouden vergaderen, en alsdan gewisfe- „ lijk Regters over de Gevangenen zouden benoemd worden; „ dat de Predikanten te *Leiden* veragt wierden; dat men „ sterk van Oorlog sprak, en het getal der Legerhoofden be- „ paald was; dat de beroerte, onlangs te *Rotterdam* voor- „ gevallen, eenig nut zoude uitwerken.”

DE GROOT, welken de leeslust zelf in den Kerker was gevolgd, hadt het Boek niet ontvangen, of hij nam het bij de hand, las het, en ontdekte het geheim. SCHRIVERIUS hadt hem, en zijnen logenoot, tevens eenige middelen aan de hand gegeven, om nieuwe berigten te ontvangen. Van deeze bediende zich DE GROOT. Doch HOGEBEETS, hooger bejaard en niet zo luchtig van geest, leidde het Boek ter zijde: wshalven SCHRIVERIUS hem eens en andermaal liet vraagen, of hij het Boek hadt gelezen, en hem daar toe ernstig deedt aanspooren. Doch dit verwekte agterdocht, en was oorzaak dat hem het Dichtwerk wierdt afgevorderd; waar op, bij aandagtige leezing, de welbeleide vond ontdekt wierdt. Geen leed; nogthans, wedervoer deswegen SCHRIVERIUS, maar wel, wanneer hij, eenigen tijd daar naa, onder het afbeeldzel van HOGEBEETS een Latijnsch Bijtschrift gesteld hebbende, vermeldende, in 't kort, 'sMans daaden, in den laastten dichtregel vraagde, „ waar nu het loon van zo veele verdiensten blee- „ ve?” Hij wierdt deswegen in eene Geldboete van tweehonderd Guldens beflagen, welke hij zich bij Panding of Executie liet afhaalen; latende zo veele van zijne Boeken verkoopen, als de gemelde somme bedroeg. Boertende zeide hij „ dat zijne Boeken de schuld hadden, en daarom ook „ moesten lijden.” SCHRIVERIUS verloor het gebruik van zijn gezigt, eenige jaaren voor zijnen dood, welke voorviel in den

hier op
IAN VAN
nog iets
n Frank-
verig wa-
men, die
zelve een
l op den
gewisfe-
worden;
lat men
iden be-
m voor-

was ge-
et bij de
uus hadt
de hand
eeze be-
bejaard
e: wes-
gen, of
ig deelt
oorzaak
op, bij
t. Geen
aar wel,
tdzel van
, vermol-
lichtregē
ten' bles-
an twee-
of' Ene.
ken ver-
te zide
om ook
van zij
porviel in
den

CORNELIS SCHRYVER,
LUITENANT ADMIRAAL
van Holland en Westfriesland.

H. Bocheron delin. na 's Schilders by Herr. de Wd. vanden Meer L. Admiral Com. Schryver, te Amsterd. J. Nourbraken, sculp.

den Jaare 1660, het vierëntachtigste van zijnen ouderdom. In zijne *Historische Beschrijving*, te vinden agter het *Oud Batavia*, ontmoeten wij de volgende aanmerking, door hem gemaakt, ter gelegenheid van de veroordeeling der Remonstranten; waar uit 's Mans denkwijze over de Kerkelijke Vergaderingen duidelijk genoeg kan worden afgeleid: „Ik weet „voorwaar niet”, dus schrijft hij, „hoe het magh bijkome „men, dat alle, die de Synoden hebben beroepen, en be „leidt, altijd hebben getriumpheert, en de beroepenen heb „ben moeten onderleggen. Maer Godt weet alle dingen.” Behalven de Aantekeningen op Oude Schrijvers, heeft SCHRIVERIUS veel geschreeven, tot ophelderinge van de Vaderlandsche Oudheden.

Zie ZWEERTII *Athena Belgica*.

SCHRYVER, (KORNELIS) eerst Kapitein, naderhand Luitenant Admiraal van Holland en Westfriesland, wordt, in 's Lands Geschiedenisfen, met lof vermeld, van wegens verscheiden kloeke daaden tegen de Barbarijsche Roovers, in de Middellandsche Zee verrigt. Hij volvoerde dezelve in de eerstgemelde hoedanigheid; zedert zijne bevordering, naa het sluiten van den Vrede, om welken te bewerken hij door 's Lands Staaten wierdt gebruikt, hadt hij minder gelegenheid om zijne Krijgsdapperheid te oeffenen. Van wegen de aanhoudende Kaaperijen der *Algierijnen*, en de daar uit ontslaande belemmering van den Nederlandschen Scheepvaart, zonden 's Lands Staaten, in den Jaare 1724, den Schout bij nacht GODIN, met eenige Oorlogschepen derwaarts, om over den Vrede te handelen. Als Kapitein voerde KORNELIS SCHRYVER het bevel op een dier Schepen. Doch vermids de Vredehandeling geen voortgang hadt, beslooten de onzen tot wederwraak op de roofzieke handelsoorders. SCHRYVER, in de maand Junij, op de hoogte van Kaap *S. Vincent*, een Algierschen Kaaper van zesëndertig Stukken Geschut ontmoetende, tastte het aan, en maakte 'er zich meester van. Nog in dat zelfde jaar, in de maand October, eenen anderen Kaaper ontdekt hebbende, maakte hij 'er jagt op. Doch deeze ontkwam hem door hard

XXVII. DEEL.

Ffffff

zei-

zeilen, in zulkervoege, nogthans, dat hij 't bij *Tetuan* moest op strand zetten, alwaar hij den brand in zijn eigen schip stak. Twee jaaren daar naa wierdt de Vrede met *Algiers* geslooten. Gedurende den Oorlog hadden de Roovers een goed aantal matroozen en andere schepelingen van de Nederlandsche schepen genomen, en tot slaaven gemaakt. 't Liep aan tot in den Jaare 1729, eer 's Lands Staaten middelen te werk stelden, om deeze ongelukkigen te losfen. Aan den Heere SCHRYVER wierdt dit werk toevertrouwd, en hij, met drie Oorlogschepen, derwaarts gezonden. Ter bestemde plaatze zijnde aangekoomen, maakte hij straks eenen aanvang met de onderhandeling. Gedurende dezelve zag de Heer SCHRYVER, in de maand Junij des gemelden Jaars, op zekeren dag, twee Nederlandsche Oostindische Schepen de Ree van *Algiers* naderen, geleid door vier Kaperschepen van die Stad. Het waren uitgaande Schepen, en bleeken hem, bij nader onderzoek, genomen en opgebracht te zijn, onder het voorwendzel dat de Bevelhebbers geen Algiersche Passen hadden kunnen toonen. Verontwaardigd over deeze handelwijze, vervoegde zich de Heer SCHRYVER bij den Divan of Raad, om de onbillijkheid der bemagtiging te betoogen, en de loslating te bewerken; hij vertoonde, onder andere redenen, dat de Oostindische Schepen, geen bijzonderen eigendom zijnde, maar aan den Staat behoorende, geene vrijpassen noodig hadden. Te verintusehen, was de buit, thans binnen gesleept, dan dat de Divan zich met zulke redenen zoude laten afzetten. Spreekende op een hoogen toon, sloeg dezelve geene mindere dreigementen uit, dan de Schepen, nevens derzelven laadingen, te zullen verbeurd verklaren. Veele moeite kostte het den Kapitein SCHRYVER, om de Leden van den Raad eenigzins te doen aan de hand koomen. Eindelijk, naa lang en verdrietig onderhandelen, gelukte het hem, het ontslag te bewerken, voor de helft van het gemunt geld, welk zij binnen boord hadden; dit bedroeg eene somme van honderdzevenendertigduizend Guldens. Naa de bedongene penningen te hebben afgeleverd, vervolgden de Oostindische Schepen hunne reize, en keerde de Kapitein SCHRYVER, met de vrijgekogte Slaaven, eerlang na het Vaderland te rug.

Naa

Naa het sluiten van den Vrede met *Algiers*, hadden 's Lands Staaten den Oorlog met den Koning van *Marokko* nog om handen. De Kapitein SCHRYVER, in het volgende Jaar 1730, van nieuws, bij en in de Middellandsche Zee kruizende, hadt nu wederom het geluk, een aanmerkelijk voordeel te behaalen. Hij ontmoette, naamelijk, een *Saleefchen* Kaaper, onder de Vlag hebbende een Hollandsch Fluitschip, met zout gelaa-den, welk hij genomen hadt, en waar mede hij thans koers zette na de Barbarijsche Kust. Zo ras onze moedige Kapitein den Roover onder het bereik van zijn Geschut hadt, geeft hij hem de laag, en noodzaakt hem te strijken; doende voorts het Kaaperschip te *Kadix* opbrengen. Verscheiden zijner landgenooten, die reeds de slaavernij voor oogen hadden, wierden dus wederom in vrijheid gesteld. In 't volgende Jaar 1731 deedt de Kapitein SCHRYVER, andermaal, eenen togt na *Algiers*, zijnde derwaarts gezonden door 's Lands Staaten, deels om Slaaven, welke 'er nog gevangen wierden gehouden, te losfen; deels, om den Vrede, in den Jaare 1726, door hem met den voorgaanden Deij gestooten, thans met den Deij *ABDY BASCHA* te vernieuwen en te bekragtigen. Zints dien tijd deedt de Heer SCHRYVER nog verscheiden andere togten, klom, allengskens, op tot hooger rang, en, eindelijk, tot de aanzienlijke waardigheid van Luitenant-Admiraal van Holland en Westfriesland. De Heer SCHRYVER heeft eene Dogter naagelaaten, gehuwd aan den Heere J. F. D'ORVILLE, Schepen en Raad van *Amsterdam*.

SCHUDEBEURS; zie SIMONSHAVEN.

SCHUDEBEURS, eene Buurt of Gehugt, van eenige weinige Huizen, op het Zeeuwsche Eiland *Schouwen*, een groot half uur gaans, ten Noorden van de Stad *Zierikzee*, in geen onvermaakkliken oord gelegen. De Kermis, welke 'er jaarlijks wordt gehouden, lokt derwaarts zeer veele jonge lieden uit het omliggende land.

SCHULENBURG, een oud Adelijk Huis of Kasteel, in *Cel-derland*, onder het Kwartier van *Zusfen*, meer bepaaldelijk

in de *Hoogheid en Bannerij van Wisch*. De grond, op welken het Gestigt legt, is op eene hoogte, aan de Rivier *de Yssel*. Naast het gebouw, welk zeer oud is, staat een dikke vierkante Toren. Een Rentmeester, die het ampt van Rigter over de onderhoorige Landen bekleedt, van wegen de Rekenkamer des Kwartiers, houdt aldaar zijn verblijf. Even als de meeste andere Adellijke Gestigten, ten platten Lande, heeft ook *Schuilenburg* voor vijandelijke aanvallen bloot gestaan. Van wegen den Spaanschen Koning maakte 'er zich de Admirant VAN ARRAGON meester van, in het heefte van den Spaanschen Oorlog, in den Jaare 1598. DIDERIK VAN DORT lag toen, met een Vaandel Knechten, binnen het Slot in bezetting.

SCHUILENBURG, (JOAN) gebooren in Groningerland, en, van wegen dat Gewest, Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, ten tijde wanneer men, in den Jaare 1661, over het voortzetten van den Oorlog of het sluiten van den Vrede met *Portugal*, in onderhandeling was. Volgens besluit der Staaten van *Stad en Lande*, en den last, diensvolgens, hem opgedraagen, was hij gehouden, ter Hooge Staatsvergaderinge, tegen het sluiten van den Vrede te stemmen. Nogthans overtradt hij dien last, en voegde zich bij de Provinciën *Holland, Utrecht, Friesland* en *Overijsel*, die zich voor den Vrede verklaarden: weshalven dezelve, in de maand Augustus, geslooten en getekend wierdt. Groot misnoegen behaalde hier door SCHUILENBURG bij zijne Lastgevers; tegen wier vervolgingen hij zich evenwel, een tijd lang, wist te dekken, met het gezag van *Holland*. 't Welk, evenwel, niet beletten konde, dat hij, naa verloop van eenigen tijd, van zijne Ampten wierdt verlaaten. Onrustig van inborst en heerschzuchtig van aart zijnde, wist SCHUILENBURG zich kwaalijk te schikken tot het bedrijvelooze leeven. Ter gelegenheid van een geschil, tusschen de Heeren van de *Ommelanden* en die van de *Stad*, waren de gemoederen thans eenigzins opgezet, en, uit dien hoofde, voor het afgezette Staatslid, de tijden niet ongunstig tot het aanwenden van pogingen tot herstel. Eerst vervoegde zich SCHUILENBURG bij

ver-

verscheiden Burgemeesters en Raaden der Stad, met beloften en geschenken, dezelve tragtende over te haalen om zijne herstelling te bevorderen. Niet zeer gelukkig slaagde hij hier in zijne onderneeming: weshalven hij de toevlugt nam tot de Bouwmeesters en Oldermans of Overlieden der Gilden. Na alvorens, bij deeze, zijn beklag gedaan te hebben, over het onrecht, tegen hem gepleegd, in de ontneming van zijne Ampten en Waardigheden, begon hij breed uit te moeten verscheiden misbruiken, in de Regeering ingesloopen, strijdig met de Grondwetten, en de Vrijheden en Voorregten der Burgers, en die, gevolgtijk, herstelling noodig hadden. Deeze opstooking hadt de bedoelde uitwerking. De Burgerij, van de aangevoerde redenen de lucht gekreegen hebbende, en tot de vereischte hoogte zijnde opgewonden, liep eerlang te wapen, en vervoegde zich, met Verzoekschriften, bij de Regeering; die, van wegen de zwakheid der Krijgsbezettinge, in vergelijking der gewapende Burgers, zich genoodzaakt vondt te bukken, en de begeerde herstelling in te willigen. Doch, daar het SCHUILENBURG voornaamelijk om te doen was, de Gemeente liet zich niet te vrede stellen, voor dat de Akte, bij welke hij tot de Regeering onbekwaam was verklaard, zo veel de Stad aanging, was ingetrokken. Dit deedt hem de hoop opvatten, in zijne waardigheden, eerlang, te zullen hersteld worden. Doch in deeze verwagting wierdt hij te leur gesteld. Zints het bedaren der jongste opschuddingen hadt de Regeering der Stad haar gezag hervat, en SCHUILENBURG, welken zij verdagt hielt van een ontwerp tot nieuwe bewegingen, door twee Soldaaten, in zijn huis doen bewaaren. Volgens den eisch der Ommelander Heeren, die op den kwaadstooker sel gebeeten waren, zoude de Raad der Stad nu hebben moeten overgaan tot het stellen van Regters, om zijne zaak nader te onderzoeken, en hem ter straffe te vorderen. Doch de Wethouderschap, weetende dat SCHUILENBURG een talrijken anhang hadt, en, uit dien hoofde, voor nieuwe opschuddingen vreesende, wierdt hier door van strenger maatregelen te rug gehouden.

Onder dit alles hadt men zeer heimelijk aan de versterking der Bezettinge gearbeid, met kenniste van Prinse WILLEM VAN

NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*. Na dat Zijne Doorluchtigheid in de Stad was gekoomen, en zich aan 't hoofd der gewoone Bezettinge hadt gesteld, zag men, onverwagt, een goed getal Knegten en Ruiters de Stad binnen trekken, en zich van de voornaame Posten en Wagthuizen meester maaken. Duidelijk begreep nu SCHUILENBURG het gevaar, welk hem boven 't hoofd hing. Den Stadhouder hadt hij niet op zijne zijde, en, van dit veelvermogend steunzel ontbloomt, zag hij zijnen naderenden val. Zijn verblijf in de Stad dus niet veilig oordeelende, stak hij zich in Vrouwengewaat, ontliep zijne Wagters, en verliet met een de Stad. Eerst begaf hij zich na *Bremen*, en van daar na *Munster*; welks Bischop hem vervolgens zijne bescherming toezeide en in dienst nam.

Ter goedér uure, tot zijne lijfsbehoudenisse, was SCHUILENBURG uit *Groningen* geweeken. Zo ras eenige noodige verrigtingen, welke vooraf moesten gaan, zulks gehengden, wierden over hem achtien Gedeligerde of Gemagtigde Regters, uit de Stad en de Ommelanden, aangesteld, welke, ten overstaan van den Stadhouder van het Gewest, de zaak der Gevlugten zouden onderzoeken, en daar over uitspraak doen. 't Liep aan tot den dertigsten December des Jaars 1663, eer het Vonnis over hem geveld wierdt. Verscheiden misdaaden wierden hem in hetzelfde ten laste geleid, onder andere, „ dat „ hij oorzaak was geweest van den oloop, de plonderingen „ en de onwettige Regeeringsveranderinge in den Jaare 1657, „ en daar voor eene groote somme gelds hadt getrokken; „ dat hij 's Lands penningen verkort, en, tegen zijnen Eed, „ giften en gaaven hadt ontvangen; dat hij, in de onderhandeling met *Portugal*, aangegaan was tegen zijnen last, ten „ nadeele van den Staat en van de Westindische Maatschappij, „ en dat hij, door zijne drift om den Vrede te sluiten, niet „ tegenstaande 'er twee aanzienlijke Provinciën tegen stemden, „ zo veel in hem was, den heilzaamen eendragt van den Staat „ gezogt hadt te verbreeken; dat hij het voorstel van Holland, „ raakende de onderhandeling met *Portugal*, hadt doen „ drukken en verspreiden, en de Staaten van *Stad en Lande*, „ zijne Meesters en Lastgeevers, in zekere zijne gedrukte „ Ver-

„Verhandeling, schamperlijk hadt doorgestreeken; dat hij, laatstelijk, met de Bouwmeesters en eenige Gemagtigden, uit de Gilden, hadt zamengespannen, en, door oproer, den Raad gedwongen om hem te herstellen, bij welke gelegenheid hij tevens hadt gesnoefd, dat hij het leeven van eenige Heeren uit de Regeering in zijne handen hadt.” Om alle deeze misdaden wierdt SCHUILENBURG, bij Vonnis der Regteren, veroordeeld om onthalsd te worden, zo dra men hem in handen zoude bekoomen. Bij mangel hier van, maakte men, met het ander gedeelte van zijn Vonnis, inhoudende Verbeurdverklaring van alle zijne goederen, terstond eenen aanvang. SCHUILENBURG bleef, zedert, in dienst des Bisschops van *Munster*, trekkende zijnen haat zo verre, dat hij een vijand des Vaderlands wierdt, en zijnen nieuwen Meester, toen deeze aan den Staat den Oorlog hadt verklaard, de hand boodt tot het veroveren van verscheyden Plantzen en Sterkten, ja zelf hem eenen aanslag op de Stad *Groningen* aanraade; die, egter, geenen voortgang hadt.

Zie AITZEMA.

SCHULTETUS, (ABRAHAM) gebooren te *Grunberg*, in *Silafte*, op den vierëntwintigsten Augustus des Jaars 1566, naderhand Hooggeleersaar in de Godgeleerdheid te *Heidelberg*, vordert alleen in zo verre eene plaats in ons *Woordenboek*, om dat hij, van wegen den Keurvorst van de *Paltz*, wierdt afgevaardigd op het *Dordrechtse Sijnode*, in de Jaaren 1618 en 1619, en in de onderhandelingen, aldaar voorgevallen, geen klein aandeel hadt. Veel goeds beloofden zich, in 't eerst, de Remonstranten van deezen Godgeleerde, als die niet slegts, door zijne geleerdheid en naarzigheid, een grooten roem behaald hadt, maar om dat hem ook de naam naaging van gemaatigheid en verdraagzaamheid in godsdienstige geschilstukken. Hunne verwagting wierdt bevestigd, om dat hij, onder zijne minder zagtzinnige broeders, dikmaals van vrede sprak, zelf niet zeer lang naa het openen der Kerkvergaderinge, in dezelve eene Redevoering hadt gehouden, be-

F f f f f 4

het-

helzende eene ernstige vermaaning tot Kerkelijken vrede. Doch SCHULTETUS schijnt geen Man geweest te zijn, die zo vast in zijne beginzelen stondt, dat hij, door tegenspreken of omstandigheden, zich niet liet omzetten. Hij zelve erkent zulks, in zijn berigt wegens zijn eigen leeven, daar hij verklaart, in 't eerst te hebben gearbeid, om de Contraremonstranten en Remonstranten met elkander te bevredigen, doch hier toe geenen kans ziende, het rechtzinnig gevoelen, uit alle zijne vermogens te hebben verdedigd.

En, inderdaad, meer dan eens hoorde men hem, met groote hevigheid, zijn gevoelen tegen de Remonstranten uitbrengen. „Zij waren”, verklaarde hij in de tiende zitting, zints hij den bovengemelden Vredezing gezongen hadden, „niet „waardig, dat het Sijnode met hun in onderhandeling tradt. „Men behoorde hen niet te verzoeken, om door hunne tegenwoordigheid deeze handeling ten einde te helpen brengen, maar hen veeleer uit het Sijnode te werpen, als beschimpers en lasteraars van die heilige Zielen (de Leeraars), die den Kerken zo groote diensten hadden gedaan.” In de hevigheid van zijnen ijver ging hij dus voort: „Wij zijn „gewisfelijk wel arme Zondaars, die t'allen uuren, ja alle „oogenblikken, de hulp der Godlijke Genade noodig hebben. „Maar in die luiden (de Remonstranten), heb ik, van den „tijd af, dat ze hier gedagvaard en verscheenen zijn, noch „in hunne woorden, noch in hunne werken, noch in hun „gelaat, den minsten druppel van godzaligheid kunnen merken. Met hoedanig een gemoed zij handelen, blijkt daar „uit, dat ze, hoewel van den Voorzitter daar toe vermaand, „de naamen der Godgeleerden, welke zij zo onbescbaamdelijk doorhaaten, niet willen openbaaren. Zij oordeelen met „geen goed, maar met een kwaad, ja met een verdorven „geweten. Daarom heeft men ze aan het oordeel Gods „over te geeven, en aan 't believen der Hooge Overheden: „op dat die met hun handelen, gelijk hunne onbuigzaam „hardnekkigheid verdient.” In den zelfden zin sprak SCHULTETUS op een anderen tijd, hen betigende, „dat ze, door „hunne hardnekkigheid, moedwil en ongehoorzaamheid, het „geuld der Heeren Politiken en van het Sijnode misbruik-

„ ten.

„ ten. Zij konden, zeide hij, de besluiten der Heeren Staa-
 „ ten, hunner Afgevaardigden en van het Sijnode met een
 „ goed geweeten gehoorzaamen.” Hier naa een kort verslag
 gedaan hebbende van het gedrag der Remonstranten, zints den
 aanvang der Kerkvergaderinge, besloot hij niet te zeggen,
 „ dat ze zich niet dan met leugenen, bedriegerijen, uitvlug-
 „ ten en wederspoorigheden hadden beholpen; dat ze de be-
 „ sluiten en bevelen hunner wettige Overheden en van het
 „ Sijnode hadden vermaad; dat het niet dienftig zijn zoude
 „ dat het Sijnode hun verder te gemoet ging.” Op een an-
 deren tijd, spreekende van de zekerheid der Verkiezinge, be-
 weerde hij de noodzaaklijkheid voor ieder mensch, om ze-
 kerheid te hebben van zijne zaligheid, doch eene andere ze-
 kerheid, dan, zeide hij, ARMINIUS veracht hadt; vermaanende,
 voor 't overige, de Heeren ernstelijk, om toe te zien,
 dat de gruwelen der Remonstranten geene plaats greepen in
 hunne landen. Onder dit alles kreeg SCHULTETUS eenig geschil
 in het Sijnode, met de Godgeleerden, van *Bremen* in de
 Kerkvergadering gezonden; en liet zich, ten hunnen opzigte,
 eenige scherpe uitdrukkingen ontvallen; waar over hij, egter,
 naderhand zijn leedweezen betuigde, verklarende dat hij hen
 hieldt voor opregte en godzalige Leeraars. Toen het Sijnode
 op het einde begon te loopen, wierdt SCHULTETUS, nevens
 eenige andere Godgeleerden, gelastigd, om met den Voorzitter
 en de Asfessooren de Kanons van het Sijnode te stellen,
 en voorts aan de afzonderlijke Kollegiën rond te zenden.
 SCHULTETUS overleedt te *Emden*, werwaarts hij, ter gelegen-
 heid van het beleg van *Heidelberg*, de vlugt hadt genomen,
 en alwaar hij, zedert, tot Leeraar was aangesteld, op den
 vierëntwintigsten October des Jaars 1625, het negenënvijftig-
 ste zijns ouderdoms. Onder eene menigte Schriften, door
 hem naagelaaten, wordt zijne *Medulla Patrum*, of Merg van
 de Schriften der Kerkvaderen, meest geroemd.

Zie WITTE *Diarium*; BAYLE *Didion-
 naire*.

SCHULTINGIUS, (KORNELIUS) gebooren te *Steenwijk*, in de Provincie van *Overijsel*, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, naa zich, volgens den smaak zijner tijden, in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te hebben geoefend, beklom den trap van Licentiaat in de laatgenoemde Weetenfchap, en wierdt vervolgens aangefield tot Regent van S. Laurens-Kollegie, en daar naa tot Kanunnik in de S. Andrieskerk te *Keulen*. SCHULTINGIUS was, in zijnen tijd, een der ijverigste Voorvegters van de Leere der Roomsch-Katholijke Kerk. De Protestanten, vooral de Hervormden, ging hij te keer met alle de wapenen, welke zijne bedrevenheid in de Geschilvoerende Godgeleerdheid hem aan de hand gaf. Met JOANNES CALVINUS en PETRUS MARTYR tradt hij, vooral, in het strijdperk. De vrugt daar van was zijn vermaard Werk, 't welk tot titel voert *Bibliotheca Catholica et Orthodoxa contra Summam totius Theologicae Calvinianae, in Institutionibus Jo. Calvini et Locis Communibus Patri Martyris Comprehensa*. Een ander Werk van hem, dienende ter verklaringe van de voornaamste Leeringen zijner Kerke, is voorhanden, onder den titel van *Bibliotheca Ecclesiastica, sive Commentariorum Sacrorum de expositione Michalis et Brevicus Tomi IV*. SCHULTINGIUS overleedt op den twintigsten April des Jaars 1604. Een broeder van hem, insgelijks te *Steenwijk* gebooren, PETRUS SCHULTINGIUS genaamd, bekleedde het Hoogleeraarampt in het Kerkelijk en Waereldlijk Regt, en was tevens Pensionaris te *Keulen*.

Zie SWEERTH *Athens*; VAL. ANDREAS,
Biblioth. Belgica.

SCHUPPEN, (SIGISMUND) was een Bevelhebber in dienst der Nederlandfche Westindifche Maatschappij, vermaard om zijne verrigtingen op *Brazil*. Naa dat hij reeds voorheen eenen togt derwaarts gedaan, en, op de *Portugeezen*, verfcheiden voordeelen hadt behaald, zonden hem de Bewindhebbers, andermaal, na dat Eiland, in den Jaare 1646, in gezelschap van vijf bekwaame en aanzienlijke mannen, welken het bewind van

van Regeeringe was aanbevolen; SCHUPPEN moest het bewind over Krijgszaaken voeren. Deerniswaardig was, ten dien tijde, de toestand der Nederlanderen in het Recif, alwaar de *Portugeezen* hen deerlijk benaauwden, en zij, hoewel in een elendigen staat, nog eenigen tegenstand booden. De aankomst der Vloot bragt aldaar den overvloed van Mond- en Krijgsnoodwendigheden. Om de afvallige *Portugeezen* tot hunnen pligt te brengen, ontving SCHUPPEN straks bevel, om met eenige benden tegen hen op te trekken. Verscheiden maalen raakte hij met den vijand handgemeen, doch met weinig voordeel, alzo zijn volk geenen stand wilde houden, maar, op den geringsten tegenstand, te rug deinsde. Met spijt vervuld, en om aan anderen een afschrikkend voorbeeld te geeven, velde SCHUPPEN, met eigen hand, eenen Vaandrig en verscheidene Soldaaten. Vervolgens ontving onze Veldheer last, om, met tweeduizend man, het land rondom het Recif plat te scheeren, en, door dit middel, het vernestelen aan den vijand aldaar te beletten. Doch hier in ontmoette hij zo veel tegenstands, dat hij, ten zelfden oogmerke, na het Eiland *Tapanipa* wierdt gezonden. Beter slaagde hij hier in zijne onderneming. Alles wierdt aldaar verwoest en verdelgd, en tweeduizend Opgezeetenen over den kling gejaagd. Doch hij vondt zich, eerlang, genoodzaakt, dat Eiland te verlaten, en te rug te keeren na het Recif, 't welk, uit eenen opgeworpen Schans, door de *Portugeezen*, heevig beschooten en deerlijk wierdt gehavend. Uit 's Lands Geschiedenisfen is bekend, hoe het Eiland *Brazil*, eenige jaaren laater, te weeten, in den Jaare 1654, aan de *Portugeezen* overgegeeven, en door de Hollanders geheel ontruimd wierdt. Nevens WALTER VAN SCHOONENBURG en HENRIK HAAKS, hadt SCHUPPEN, ten dien tijde, het voornaamste bewind in handen, zo in zaaken van Regeeringe als van Oorlog. Bij hunne aankomst in Holland stondt tegen hen eene menigte van klaagers op. Zij wierde beschuldigd, hun gedrag niet te kunnen verantwoorden, zelf niet voor de redenen, welke zij aanvoerden, om welke zij het Recif en de andere versterkte plaatzen hadden overgegeeven, geene voldoende bewijzen te kunnen bij brengen. Even als de anderen, wierdt, diensvolgens, SCHUPPEN

in

in hegtenis genomen. Veel viel 'er te doen, wie de anderen moest vonnisen. SCHUPPEN, als zijnde een Krijgsman, wierdt te regt gefield voor den Krijgsraad in 's *Graavenhage*. Deeze, geenen grond vindende om hem van lafhartigheid, veel minder nog van verraad, te beschuldigen, stelde hem, naa eenige maanden zittens, op vrije voeten, met geene andere straffe, indien het dien naam moge voeren, dan met verlies van zijne Wedde, zints den tijd dat hij het Recif hadt verlaaten.

Zie MONTANUS *Brasf.*

SCHURRICHMAN, (FRANCISCUS) een deerlijk slagtoffer van zo genaamden Godsdienstigen ijver, zo strijdig met den verdraagenden Geest der Leere des Euangeliums, en een schandvlek der menschelijke natuure. Hij bekleedde het Leeraaramp onder de Hervormden, te *Deventer*, in *Overijsel*, in den Jaare 1599, en liet zich, nu en dan, een hard woord ontvallen, tegen de Roomsche Kerk en derzelve Geestelijkheid. Dit gekoomen zijnde ter ooren van zekeren Roomschegezinden burger, HENDRIK VAN ACHTERVELT genaamd, ontfak deeze dermaate tegen hem in dolle woede, dat hij het moorddaadig besluit nam, om hem zulks betaald te zetten. Hij volvoerde het slood opzet, op Zondag, den eenëntwintigsten Januarij des gemelden Jaars 1599. Terwijl SCHURRICHMAN, op dien dag, naa het eindigen der Leerrede, van twee zijner vrienden verzeld, na zijne wooning wilde wederkeeren, wierdt hij, van den moordzieken ACHTERVELT, van agteren onverhoeds aangevallen, en, met een tweefnijdend mes, in den nek dermaate gegriefd, dat het moordgeweer, de tong aanraakende, ten monde uitkwam. De Leeraar viel straks ter aarde, en overleedt, niet lang daar naa, aan zijne wonde. De moordenaar nam straks de vlugt; doch de Dienaars van het Geregt, hem te paerd volgende, agterhaalden en namen hem gevangen. Vergeefs zogt men, door pijniging, hem te noodzaaken om zijne opstokers tot het gruwelstuk te noemen. Hij bleef 'er bij, uit eigen beweging en buiten iemands kennis het feit gepleegd te hebben, om geene andere reden, dan

dan om dat de Leeraar tegen den Paus hadt gesproken; noemende voorts zijn bedrijf een werk van verdienste. Dit niet-tegenstaande verwees het Geregte den moordenaar tot doodstraffe.

Zie BOR EN REID.

SCHUURMAN, (ANNA MARIA) is eene der beroemdste Juffers van de Zeventiende Eeuw geweest, zo wel door de veelvuldige en verschillende takken van geleerdheid en fraaije konsten, waar in zij uitgemunt, als door de ongemeene zedigheid, welke zij altoos behouden heeft, in 't midden der openbaare toejuichingen, welke zij van alle kanten ontving. Zij was uit eene edele familie, zo wel van Vaders als Moeders zijde, gesprooten. Haar Grootvader FREDRIK SCHUURMAN was getrouwd in de familie der Graven VAN LUMEY, en week, ten tijde des Hertogen VAN ALBA, na *Antwerpen*. Zijn Zoon, insgelijks FREDRIK genaamd, zettede zig neder in het Land van *Neuburg*, en huwde in den Jaare 1602, met de Dogter van een Edelman van het Land van *Keulen*, DE HARF genaamd; hij was door zijne Vrouw overgehaald om den Hervormden Godsdienst te omhelzen, waar in zij zelve onderweezen was door BUCER, die de Hervorming in het Land van *Keulen* predikte, onder het gezag van den Aartsbischof HERMAN, in den Jaare 1543.

Uit dit huwelijk van FREDRIK SCHUURMAN, en van EVA VAN HARF, wierdt ANNA MARIA SCHUURMAN, den vijfden November 1607, te *Keulen*, gebooren. Zij gaf al zeer vroege blijken van een zonderlingen geest, en ongemeene talenten, welke zig met de jaaren steeds duidelijker ontwikkelden, en zig allengs zo schitterende vertoonden, dat men haar het wonderhaarer Eeuw genoemd heeft. Toen zij drie jaaren oud was, konde zij verstaanbaar en onderscheidenlijk leezen, zonder dat 'er eene meer dan gemeene vlijt aan haar onderwijs was te kost gelegd.

Op haare zes jaaren konde ANNA MARIA SCHUURMAN met de Schaar en het Pennemes allerhande voorwerpen, en zelfs tekenstukjes, snijden. Met haare jaaren groeiden haar begrip

en talenten, in dezelfde evenredigheid als dezelve zig vroeger dan naa gewoonte vertoond hadden. Zij toonde welhaast eene overheerschende zugt om alles te leeren, en al wat konstig is uit te voeren, en men hadt nooit een voorbeeld gezien van eene Leerlinge, die zo gelukkig slaagde in alles, wat men haar voorleide, of wat zij zelve goedgevondt te onderneemen. Haar begrip was ten uitersten vaardig, en haar geheugen verwonderlijk vast en getrouw, om het geen zij gehoord hadt te bewaaren; waar bij haare handen en vingers zig naa alle veranderingen scheenen te willen voegen, die zij goedgevondt dezelve af te vergen.

Al vroeg hadt zij eenige behandeling van het Pencil gekreegen, en schilderde welhaast allerhande soorten van bloemen, van dieren, van slangen, hagedisfchen, rupfen en kappen, schoon zij deze oefening op geene andere tijden, en tot geen ander oogmerk voortzette, dan wanneer haare geest, door te veel boekoefening uitgeput, voor geene langere inspanninge vatbaar was, maar rust noodig hadt.

Bijaldien zij goedgevonden hadt zig op deze of op eenige andere konst, men mag bijna zeggen, welke zij wilde, een weinig toe te leggen, zoude zij, waarschijnlijk, boven allen daar in uitgemunt hebben. Ten getuige of blijk hier van strekke, dat zij enkel met een mes, zonder enig ander beeldhouwers gereedschap te gebruiken, Portretten van Palmhout sneedt, die eene volmaakte gelijkheid met de Origineelen hadden. Zij heeft dus haars Moeders, Broeders, en haar eigen Portret, op de gemelde wijze, zo konstig en juist gesneden, dat men ze niet konde zien, zonder die te herkennen. Men verhaalt zelfs, dat de Konst schilder HONTHORST het Portret van haaren Broeder inzonderheid op 1000 Guldens heeft geschat. Van haar eigen beeltenis, halverlijf in wasch geboetzerd, zullen wij in het vervolg nader spreken.

Op haar zevende jaar leerde zij het bordauren binnen drie uren tijds, waar op zij wel ras de Zang- en Toonkunst liet volgen.

Haar schrift in allerhande taalen was onvergelyklijk fraai, zo dat hetzelfde bij veelen als konststukken, of als zeldzaamheden in de Kabinetten, opgehangen en bewaard is.

MUN-

MUNSTER verhaalt, dat zij met de punt van een diamant verscheiden Portretten zeer nauwkeurig op glas gesneden heeft.

Maar ik heb straks beloofd van haar eigen geboetzeerd afbeeldzel te zullen spreken; dit doet zien, dat zij in het boetzeeren niet minder dan in alle de andere gemelde konsten uitmunte. Zij heeft inderdaad haar eigen afbeeldzel ten halver lijve, voor een Spiegel, in wasch geboetzeerd, met zulk eene alleruiterste nauwkeurigheid, dat daar niets dan het leven aan schein te ontbreken; en zij heeft dat wasfen hoofd, paarden, insgelijks van wasch gemaakt, in de ooren gehangen, die zo volmaakt natuurlijk vertoonden, dat de omstanders zig niet anders overreeden konden, of het waren egte paarden: zo dat zij ten laaften verplicht was hen, door daar een speld in te steeken, van het tegendeel te overtuigen.

Haare verstandelijke vermogens waren niet minder verwonderlijk. Op haar elfde jaar luisterde zij haare Broeders, wanneer deze wegens hunne vorderingen in 't Latijn onderzocht wierden, en in hunne antwoorden haperden, reeds in, wat zij zeggen moesten, schoon zij, tot dien tijd toe, geheel geen werk van de studiën gemaakt, en blootelijk onthouden hadt, het geen zij als in het voorbijgaan hoorde, als haare Broeders het leerden. Haar Vader ondertusfchen zulke zonderlinge gaven en zulk eene geschiktheid voor de geleerdheid gadeslaande, spoorde haar tot de letter-oeffeningen aan, en gaf haar al vroeg SENEKA te leezen. Zij bragt het vervolgens zo verre, dat zij niet alleen de Latijnsche, Grieksche, Hebreuwfche, Sijrische, Chaldeeuwfsche, Arabifche en Ethiopifche taalen verftondt, maar ook de drie eerfte, nevens de Fransche, Engelsche en Italiaansche, volkoomen kon spreken. Ook was zij in de Land- en Wereldbefchrijving, de Starrekunde, de Natuurkunde, en andere deelen van de Wijsgeerte, en takken van de Weetenschappen in het algemeen, zo wel bedreeven, dat zij over alle dezelve met de meesters dier Weetenschappen, elk in het bijzonder, bondig redeneeren konde.

Gelijk dit alles ondertusfchen nog te klein en te gering schein voor haaren verheven geest, zo leidde zij zig met een
bij-

bijzonderen ijver op de beoeffening der H. Schrift en de Godgeleerdheid toe, waar in het te beklagen is, dat zij geen beteren redeneertraant gevolgd heeft, om veilig te zijn voor de Geestdrijverijen van LABBADIE, daar zij naderhand toe vervallen is, gelijk wij op zijn plaats melden zullen. — Wij hebben haar tot hier toe van den kant haarer gaven, geleerdheid, en konsten beschouwd; wij moeten ook iets van haaren levensloop zeggen.

Zij was nog maar een kind, toen haar Vader zig met zijn gantsche Huisgezin na *Utrecht* begaf, om zijnen Zoon aldaar onder AMESIUS te laten studeeren, alwaar hij ook in 't Jaar 1623 stierf.

Zij was nog geen veertien jaaren oud, toen zij door den Heer J. CATS, Raadpensionaris van Holland, ten Huwelijk wierdt aangezigt; welke onderhandeling, egter, schoon dezelve al vrij verre gevorderd schijnt geweest te zijn, ik weet niet om welke redenen, is afgebrooken; en Juffrouw SCHURMAN heeft naa dien tijd niet tot het huwelijk kunnen besluiten, maar is tot haaren dood ongetrouwd gebleeven.

Gelijk eene groote zedigheit haare onderscheidende verdienste was, in zó verre dat zij zelve nauwelijks scheen te weten, dat zij in geleerdheid en zo veele andere talenten uitmuntede, zo was zij, niettegenstaande haare meerderheid van geest, zeer geschikt en genegen om over allerhande vrouwelijke bezigheden of tijdkortingen, met haare vriendinnen, bij alle voorkomende gelegenheden, mede te praaten; en men zoude haar, in een kring haarer gezellinnen gezeeten, even weinig voor eene *Scavante* genoomen hebben, als men naderhand de luisterrijke verdiensten en Superieure talenten van eene onzer eerste Dichtersfen in eene gelijkfoortige gelegenheid vermoeden zoude.

Door deze zedigheit van onze Dame, en haare weinige zugt tot onderscheiding, zou men weinig van haare Weetenschappen en verdiensten geweeten hebben, zo niet de vermaarde Mannen, RIVETUS, VOSSIUS, SPANHEIM, SALMASIUS, BEVERWYK en HUIGENS, haar, bijna tegen haaren dank, op het toneel der waereld gebragt hadden. Dezen rekenden het zig tot eene eer, briefwisseling met haar te houden, haare ant-

antwoorden aan anderen te kunnen vertoonen, en haaren lof bij alle gelegenheid te verbreiden; het welk andere Geleerden opwekte om na die zelfde eer te staan, en BALZAK, GASSENDI, Vader MARSENNE, BOCHART, CONRART, en verscheiden andere beroemde Mannen van den eersten rang in de geleerde waereld, aanspoorde om haar insgelijks te schrijven. Dus wierdt haar naam allerwegen zo roemrijk bekend, dat Perfoonen van den hoogsten staat, Prinsesfen en anderen begeerig wierden haar te zien en te spreken. De Prinses MARIA GONZAGA, als des Konings Bruid na *Polen* gaande, en de Hertogin VAN LONGEVILLE, die, bij gelegenheid van den Munsterschen Vrede, te *Munster* gekoomen was, verëerden haar met haar bezoek. De Prinses van *Boheme*, door DESCARTES zo geroemd, beminde haar hartelijk; en de Kardinaal DE RICHELIEU gaf haar blijken van zijne bijzondere hoogagting. Toen CHRISTINA, Koningin van *Zweden*, haar op zekeren tijd een bezoek gaf, ontwierp zij, terwijl zij met die Vorstin sprak, haar afbeeldzel zo nauwkeurig, dat dezelve deswegen in verwondering opgetoogen was. Ter zelfder tijd redentwiste zij met de Jesuiten, die in het gezelschap der Koninginne, en daar bij tegenwoordig waren, zo sijn en bondig, dat men haar naa gaf, dat zij met den Duivel moest omgaan, om zo veel bekwaamheid en vernuft in twee zulke verschillende onderwerpen te kunnen toonen.

Het eerste dat zij liet drukken, was een gedigt op de stifting van het Hooge School te *Utrecht* in het Jaar 1636. BEVERWYK gaf, in den Jaare 1639, de antwoorden van veele geleerde Mannen, aangaande het vraagpunt, *de Termino vite*, of het tijdpunt des levens, in het licht, waar onder ook een van Juffrouw SCHUURMAN was.

In het Jaar 1641 kwamen haare Latijnsche Redevoeringen, over de vraag, of het vrouwelijk geslacht ook mag studeeren, nevens eenige van haare Brieven, met RIVETUS daar over gewisfeld, in druk uit. Eenige jaaren daarna, bragt de beroemde FREDERIK SPANHEIM, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden*, hoewel met groote moeite, te weeg, dat zij hem beloofde eene verzameling van verscheide werkes, welke zij in rijm en onrijm, in het Hebreeuwsch, XXVII. DEEL. Gggggg Grieksch,

Grieksch, Latijn en Fransch gemaakt hadt, onder den tijtel van *Annæ Mariæ a Schuurman Opuscula*, in 't licht te zullen geeven, het welk in het Jaar 1648, geschiedde.

Naa het Jaar 1656 kwam 'er groote verandering in haaren staat, door dien zij tot nog toe, zelfs naa haar Moeders dood, zig met geene huisfelijke zaaken hadt behoeven te bemoeien, dewijl haare Moeien dezelve waarnamen; maar nademaal deze nu zwak en blind wierden, viel de zorg daar van ten eenemaal op haar.

Toen zij naa het Jaar 1653, nevens deze twee vriendinnen, na *Keulen* moest reizen, en aldaar twee jaaren vertoeven, ontstondt in den beginne te *Utrecht*, en daar naa op andere plaatzen, het gerugt, dat zij tot den Roomschen Godsdienst was overgegaan; de schuld hiër van wierdt aan eenige Predikanten gegeeven, welker Predikationen zij niet mogt hooren. Zeker is het evenwel ook, dat zij daar zelve veel aanleiding toe gaf, met den openbaaren Godsdienst in dien tijd geheel of bijna geheel te verwaarloozen.

Naa haare te rug komst te *Utrecht* verkoos zij het eenzaam landleven; in het welke zij volhardde haare Godsdienstoeffening afzonderlijk en buiten de kerken waar te neemen. Sedert langen tijd namelijk hadt zij iets van die Godsdienstigheid gehad, welke zomtijds met den naam van Fijnheid wordt bestempeld, en die van alle Gaestdrijverij moogelijk niet geheel was vrij te pleiten. Het geen hier bij mede werkte, om haar den openbaaren Godsdienst te doen verwaarloozen, was een hevig verschil, 't welk te *Utrecht* ontstondt, over de kerkelijke goederen. Twee Predikanten, die van haaren smaak waren, en de voorregten der Kerkelijken tegen de Overheden te geweldig verdedigden, wierden gebannen; dit mishagde haar ten uitersten, en zij week met haare Moeien, een Broeder, en twee Meiden na *Lexmond*, een Dorp bij *Vianen*, alwaar zij zeer afgezonderd leefde, en haaren Godsdienst binnen haar huis bepaalde. De dood haarer beide Moeien, en het vertrek van haaren Broeder, die uit een Godsdienstigen ijver eene reis na *Duitschland* en *Zwitserland* ondernam, schoor hij reeds meer dan vijftig jaaren oud was, verpligteden haar na *Utrechts* te rug te keeren, 't welk omtrent twee jaaren

daar naa gebeurde. Ondertusfchen hadt haar Broeder op zijne reize LABBADIE te *Geneve* leeren kennen, en deszelfs gaven en vroomheid zo voordeelig aan haar afgemaald; dat zij hem; toen hij te *Middelburg* was gekoomen, en zij hem zelve hadt leeren kennen, standvastig, ook naa dat hij van zijnen dienst afgezet was, en eene eigen Gemeente hadt opgeregt; heeft aangekleefd.

Zij was reeds vrij oud, toen zij zig tot hem na *Amsterdam* begaf. Toen hij naderhand met zijne Aanhangers zig na *Hersfort*, in *Westphalen*, en van daar eindelijk na *Altona* begaf; is zij hem ook derwaards gevolgd, en heeft aldaar het eerste deel van haar Traktaat, genaamd *Ευαγγέλιον*, of de verkiezing van het beste deel, opgesteld, waar in zij de geschiedenis van LABBADIE en zijne afgezonderde Kerke; nevens haar leven; heeft beschreeven, en haare tegenstreevers geantwoord, en dit boek in het Jaar 1673 in het licht gegeven. Dus sprak zij in zeker gezelschap; daar de vermaarde WILLIAM PENN tegenwoordig was; en volgens deszelfs berigt, over LABBADIE en zijne Leer; „Zij sprak ons, zegt hij in zijne „Reize door *Holland* en *Duitschland*, van haar voorgaande „leeven, van haare zugt voor de studien, van haare verknogtheid aan den Godsdienst; waar in zij opgevoed was; „erkennende, dat zij al den vorigen tijd GOD of JESUS „CHRISTUS niet regt gekend hadt; dat, schoon GOD zig aar „haar; van haare jeugd af, op veelerhande wijzen hadt ontdekt, zij egter zijne genade nooit zo kragtig gevoeld hadt; „dan door den dienst van J. DE LABBADIE; dat zij, sints „dien tijd, hadt bemerkt; dat alle haare weetenschap flegts „ijdelheid was; en dat haare Godsdienst flegts gelijk was „aan een dood Lighaam; dat zij beslooten hadt de schandete veragten, af te slaan van haare oude levenswijze, en „alle andere verbintenissen te verbreeken, om zig te voegen bij dat kleine hoopje, 't welk de waereld verlaaten „hadt, en waar in zij wenschte eene levendige offerhande „te zijn, geheellijk toegewijd aan den dienst des Heeren. „Zij sprak met eene houding en toon, die niet flegts ernstig „waren, maar waar uit ook bleek, dat zij ten uitersten getrouwen was, zo dat zij onder het spreekken eenigzins beefde.”

Gggggg 2

Naa

Naa den dood van LABBADIE vertrok zij met de andere Labbadisten na *Wiewert*, een Dorp in *Friesland* bij *Leeuwarden* gelegen, alwaar zij het ander deel van het genoemde Traktaat, weinig dagen vóór haaren dood, voltooidde, het welk te *Amsterdam* in het Jaar 1685 is uitgekoomen.

Zij stierf aldaar, naa dat zij alle haare bedienden hadt afgeschaf, en GOD in CHRISTUS haare ziel bevolen, in 't Jaar 1678, het tweeënzeventigste jaar haars ouderdoms.

Haare zinspreuk waren de woorden van IGNATIUS: *Amor meus crucifixus est*; „Mijne liefde is gekruisigd.” Men zegt, dat zij van voorneemen is geweest een groot Letterkundig en Philologisch Woordenboek uit te geeven, waar van men eger tot nog toe niets gezien heeft.

Men vindt in het Supplement van den Heer CHAUFEPED, op het bekende Dictionaire van BAYLE, deze bijzonderheid van haar aangetekend, dat zij een groot Liefhebster was van Spinnekoppen te eeten.

SCHWARTENZENBERG, is een aanzienlijk oudadelijk Geslagt, nog heden ten dage in *Friesland* bekend, en in het bezit van hooge waardigheden, hoewel de Leden van hetzelfde thans, op verre na, niet zo talrijk zijn als voorheen. De Stamvader des Geslags, voor zo verre het zich, in de gemelde Provincie, beroemd heeft gemaakt, was JOHANNES ONUPHRIUS, *Vrijheer van Schwartzenberg en Hohenlansberg*, een Edelman uit *Frankenland*, alwaar het, onder den naam van *Seinsheim* of *Sauwesheim*, reeds eeuwen lang bekend geweest was, en aldaar (gebooren in den Jaare 1513. Al vroeg, volgens de gewoonte dier tijden, begaf deeze zich in den Krijgsdienst, en volgde Keizer KAREL DEN V na *Italie*, toen deeze Vorst, in dat Gewest, tegen FRANÇOIS DEN I, Koning van Frankrijk, den Oorlog voerde. Niet hooger dan den ouderdom van twintig jaaren hadt hij bereikt, toen hij, in de hoedanigheid van Kolonel, over eene bende van duizend paerden het bevel voerde. In *Frankenland* leefde, ten dien tijde, een Edelman, FRITS OF FREDERIK VAN GROMBACH geheeten. Deezen zondt Keizer KAREL na de Nederlanden, met naame na *Friesland*, alwaar hij zijnen Meester zo getrouwelijk diende, dat hij

hij tot Drost van *Harlingen* wierdt aangesteld, toenmaals een zeer gewichtig ampt, alzo de gemelde Stad van een sterk Blokhuis of Kasteel voorzien, en, aan dien oord, de sleutel van het Gewest was. Gedurende zijn verblijf in *Friesland*, kwam de Heer VAN GROMBACH in kennis en gemeenzaame verkeering, en wierdt vervolgens in den echt verbonden met LUCIA, Dogter van Jonkheere HESSEL VAN MARTENA, van *Beetgum*, Ridder en Geheimen Raad des Hertogs van *Saxen*. De Heer VAN GROMBACH verwekte bij zijne Echtgenootte vier kinderen, MARIA, SIXTUS, KAREL en HESSEL, overleedt op *Martena-State*, een fraai Slot, nog heden, in het Dorp *Beetgum* in weezen, en wierdt in de Kerk begraven, alwaar men nog tegenwoordig, op het Familiegraf, de volgende Latijnsche dichtregels leest:

- „ JANUS ego Illustris, qui Schwartzenbergius Heros
 „ Ante sui ex Francis natus in Imperio,
 „ Mortuus hic recubo, et mecum mea blaudula conjux,
 „ Ex Grombachiaca nobilitate, jaet.
 „ Cum vixi, arma tuli, et cum Casare castra secutus
 „ Carolo, in Italia digna Trophæa tuli.
 „ Nunc me huc fata vocant, ac commoda funera condunt,
 „ In Betegum cum spe, cumque quiete, fide.”

Naa het overlijden van den Heere VAN GROMBACH, besloot zijne Weduw, nevens haare Dogter MARIA, eenen keer te doen na *Frankenland*, om haare Zoonen, welke zich aldaar op de Vaderlijke Goederen onthielden, te bezoeken. Intusschen was de Vrijheer VAN SCHWARTZENBERG uit *Italië* te rug gekeerd. De gemeenzaame verkeering, welke hij met de drie bovengemelde Broeders hieldt, bragt hem in kennis met de Zuster Jonkvrouwe MARIA, die, welhaast, in wederzijdsche genegenheid, en voorts in een huwelijk veranderde. De echtverbintenis wierdt geslooten, op voorwaarde dat de Heer VAN SCHWARTZENBERG zijne Echtgenootte en Moeder na *Friesland* verzeelen, en aldaar zijn vast verblijf zoude neemen. Dit viel voor in den Jaare 1545. Hij bereikte een hoogen ouderdom, zijnde overleeden op den zevenëntwintigsten Maart des Jaars

Gggggg 3

1584,

1584, het eenënzeventigste zijns leeftijds. Sints dien tijd, tot heden toe, is 's Mans naaeflagt, in eene rechte lijn, voortgeplant, zijnde daar uit voortgekoomen Jonkheer GEORG FREDERIK, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg*, in leeven Grietman van *Menaldumadeel*, Meesterknaap van het Jagtgerigt, en Kurator van 's Lands Hoogeschool te *Franeker*; een Edelman van meer dan gemeene kunde en ervarenheid in de Vaderlandsche Geschiedenisfen. Getuigenis hier van kan draagen, de nuttige Verzameling, met ongemeene moeite bij een gebragt, bekend onder den titel van *Charterboek van Friesland*. Zijn Hoogedele, door een onverhoedschen dood, in den bloei des leevens, aan het Vaderland ontrukkt, heeft eenen Zoon, en tot Opvolger in de waardigheid van Grietman over *Menaldumadeel*, naagelaaten, Jonkheer GEORG WOLFGANG KAREL DUKE, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg*. Behalven de reeds gemelden, heeft dit Geslagt verscheiden Leden uitgeleverd, welke, in de Provincie *Friesland*, aanzienlijke waardigheden bekleed hebben. Een derzelve, een Krijgsman van hoogen rang, was tevens Bevelhebber van *Namen*, ten tijde als de Algemeene Staaten, in het Kasteel dier Stad, Krijgsbezetting hielden. Een der Zoonen, door hem naagelaaten, is, terwijl wij dit schrijven, Grietman over *Wonzeradeel*.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland*.

SEBASTIAAN EGBERTSZOON, was de Zoon van EGBERT MEINERSZ, van wiens levensloop en lotgevallen wij, elders, in het Dertiende Deel deezes Wordenboeks, op een afzonderlijk Artikel, verslag gedaan hebben. In zijne jeugd leide hij zich toe op de beoeffening der Geneeskunde, en beklom, eerlang, in die Weetenschap den trap van het Meesterschap. Na zijne bevordering zette hij zich neder in zijne Geboortestad *Amsterdam*, om 'er de Geneeskunde te oeffenen, ten beste zijner kranke medeburgers. Zijne aanzienlijke afkomst, gepaard met zijne bedreevenheid, ook in zaaken, het algemeene welzijn betreffende, maakten hem geregtigd tot het be-

klee-

kleeden van de hoogste waardigheden in zijne Vaderstad. In den Jaare 1593 beklom hij, voor de eerste maal, het Schepensgestoelte, en zat, vervolgens, in hetzelfde, in de Jaaren 1594, 1597, 1598, 1600, 1601, 1603 en 1604, zijnde, inmiddels, in den Jaare 1604, tot Raad in de Vroedschap aangesteld, om, vervolgens, in den Jaare 1606, den Groot-agtbaaren Zetel der Burgemeesterlijke waardigheid te vervullen. Niet meer dan eenmaal, egter, behalven de eerste reize, te weeten in den Jaare 1608, bekleedde hij dien gewigtigen post. Gedurende de drie daar aan volgende jaaren hadt hij zitting, van wegens zijne Geboortestad, in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden der Staaten van *Holland en Westfriesland*. Onder alle deeze zorgen van het Stads en Staatsbewind, verloor Dr. SEBASTIAAN EGBERTSZOON, zo als hij gemeenlijk wierdt genoemd, en zijn naam op de Regeeringslijsten wordt vermeld, de beoeffening der Geneeskunde niet uit het oog. In een zeer gewigtig deel dier Weetenschap, te weeten de Ontleedkunde, meer dan gemeene ervarenheid bezittende, verledigde hij zich, om over dezelve openbaare Lesfen te houden, in de Geheerzaal, boven de kleine Vleeschhal, in de Nes; welke, zedert de jongste vertimmering van dat Gebouw, niet meer in weezen is.

In de onrustige tijden, uit Godgeleerde zintwistingen ontstaan, welke Dr. SEBASTIAAN beleefde, schijnt hij tot die gemaatigde Regenten behoord te hebben, welke de verwijdering der gemoederen wenschten te voorkoomen, of, daar dezelve reeds ontstaan was, tot elkander te brengen. 'Er zijn nog Brieven voorhanden, uit welke blijkt, dat hij gezins een vijand van ARMINIUS geweest is, en in welke deeze zijn gemoed uitstortte bij den Burgemeester, onder de beschuldigingen, met welke de Hoogleeraar wierdt aangerast. Terwijl hij in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden zat, liet hij zich meer dan eens te werk stellen, om de Predikanten en Klassen over te haalen ter berusting in de maatregelen, door de Heeren Staaten, tot rust en vrede der Kerke, beraamd. Na verloop zijner driejarige zittinge, in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden, ontmoeten wij den Heer EGBERTSZOON in geene openbaare bedieningen, behalven die van Raad der

Gggggg 4

Stad.

Stad. Bij de buitengewoone verandering der Regeeringe, te *Amsterdam*, door Prins MAURITS, in den Jaare 1618, wierdt hij, nevens eenige anderen, van dien post verlaaten, en dus buiten allen bewind gesteld. Volgens zommigen zou hij drie jaaren daar naa overleeden zijn, hoewel anderen zijnen sterftijd, eenige jaaren laater, naamelijk op den achtsten Augustus des Jaars 1628, stellen.

SECLUSIE. (*Akte van*) Bij deezen naam, is, in onze *Vaderlandsche* Geschiedenissen, bekend, een zeer vermaard Besluit der Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, 't welk tot zeer veel twistens aanleiding heeft gegeven, en, onder andere, wel voornaamelijk eene der aanleidende oorzaken is geweest tot het akelig treurtooneel, in den Jaare 1672, in 's *Graavenhage*, geopend. Van het voorgevallene, ter gelegenheid des altoos gedenkwaardigen Besluits, verwagt, mer regt, de Leezer eenig verflag in ons *Woordenboek*.

In het Verbond van Vrede, in den Jaare 1654, tussehen den Engelschen Protektor OLIVIER KROMWEL en de Algemeene Staaten geslooten, las men een Artikel, betreffende den jongen Prins *van Oranje*, naderhand onder den naam van WILLEM DEN III vermaard geworden. Bij hetzelfde begeerde de Protektor, dat de Prins VAN ORANJE, voor altoos, van de Ampten en Waardigheden zijner Voorzaaten zoude worden uitgeslooten, zo wel in zaaken van Krijgsbewind als van Regeeringe. De zaak, gebragt zijnde in de Vergadering der Staaten van *Holland*, gaf stoffe tot ernstige raadpleegingen. Wel dra, nogthans, liet het zich in diervoegen aanzien, dat de eisch des Engelschmans geringen tegenstand zoude vinden. Reeds bij de eerste rondvraaging, verklaarden zich verscheiden voornaame Steden, onder andere *Dordrecht*, *Amsterdam* en *Gouda*, voor de uitsluiting; andere zouden haar gevoelen nader melden. Dit geschiedde in 't begin van *Maij*, wanneer, de Leden van nieuws beschreeven zijnde, ter beslissende afdoeninge de stemmen wierden opgenomen. Thans bleek het dat de meerderheid der Edelen, en verre de meeste Steden voor de Uitsluiting stemden; zijnde de Steden *Haarlem*, *Leiden*, *Enkhuizen* en *Edam* alleenlijk daar van uitgezonderd.

Alk.

Alkmaar hadt zich niet verder verklaard, dan dat het in de Uitsluiting zoude bewilligen, mids dezelve met eenpaarigheid wierdt vastgesteld. Veele moeite deedt de Raadpensionaris JOAN DE WITT, om deeze Eenpaarigheid te bewerken; en, toen hem zulks niet gelukte, deedt hij den voorslag, om met de meerderheid te besluiten. Hier tegen verklaarden zich *Haarlem* en *Leiden*, beweerende dat, in deeze zaak, geene Overstemming mogt plaats hebben; nogthans gedoogden zij, dat de zaak, zonder verdere omvraag, zoude worden opgemaakt. Nu vraagde de Raadpensionaris DE WITT verlof, om zich eenige oogenblikken te mogen afzonderen, tot het opstellen der Akte, in welke de meeste Leden bewilligd hadden. Dit verlof bekoomen hebbende, begaf hij zich in de Vertrekamer, en ontworp aldaar, in allerijl, de befaamde *Akte van Seclusie* of Uitsluitinge, bij welke Hun Edede Groot Mogenden de *Staten van Holland* en *Westfriesland* verklaarden, „den Prins van Oranje, of iemand van deszelfs naakoomelingen, nimmer te zullen verkiezen tot Stadhouder of Admiraal hunner Provincie; noch ook, zo veel de stem hunner Provincie aanging, te zullen gedoogen, dat hij ooit wierdt aangesteld tot Kapitein Generaal van de Krijgsmagt der Algemeene Staaten.” Na het vaststellen deezer Akte, op de bovengemelde wijze, wierdt, egter, beslooten, bij het overzenden van dezelve, aan de Heeren BEVERNINGH en NIEUWPOORT, Staatsche Gezanten in *Engeland*, te belasten, de Akte niet over te leveren, zonder altoorens getragt te hebben, den Protektor te beweegen ter berusting in het geen, in het slot des Vredeverdrags, ten aanzien der toekomende Stadhouders en Kapiteinen-Generaal, was vastgesteld, volgens 't welk dezelve zouden gehouden zijn, het Verdrag te beëedigen. De bovengemelde Steden verzuimden niet, tegen de vaststelling haare Aantekeningen te laten doen. *Haarlem* verklaarde, dat de Akte insloot eene kwetzing van de eere en vrijheid van den Staat, die door de Voorouders van den regenwoordigen Prins van Oranje, onder des Hemels Zegen, gegrondvest was. *Alkmaar* deedt aantekenen, dat de Seclusie van den Prins de vrije beschikking van Holland bepaalde, en onlust tusfchen de Gewesten en onder 't Volk

Gggggg 5

zou

zou kunnen veroorzaaken. Niettegenstaande dit alles, wierdt de Akte, reeds des anderendaags, den vijftden van Majj des gemelden Jaars 1654, na *Engeland* gezonden.

Het merkwaardig besluit kon niet lang verholen blijven. Het kwam, onder andere, ter ooren van de Prinsessen Moeder en Grootmoeder van Prins *WILLEM*; die straks, zo ter Vergaderinge der Algemeene Staaten als van die van Holland, een Geschrift deden inleveren, waarbij zij zich over het genomen Besluit ten ernstigste beklaagden, en Hun Edele Groot Mogende verzogten, dat zij het niet ten uitvoer wilden brengen. Doch hier op volgde geene andere gunst, dan dat de Staatse Gezanten gelastigd wierden, de overlevering der Akte, zo lang mogelijk was, te verschuiven. Zij kweeten zich van dien last, eenige dagen laater, wanneer *KROMWEL* hun de Akte hebbende doen afvorderen, zij het ontvangen van dezelve bewimpelden: tot dat zij, eindelijk, na herhaalde afvraagingen, van de Staaten van Holland alvoorens daar toe last ontvangen hebbende, op den twaalfden Junij, het veel gerugmaakende Geschrift aan den Protektor overgaven.

Ligt was het te verwagten, zo ras het gerugt van het Hollandsch Besluit zich verspreid hadt, dat de overige Gewesten niet zouden stil zitten. De meesten toonden zich zeer misnoegd over den afzonderlijken handel, en beschuldigden Holland van schennisse van het Verbond der Utrechtsche Vereeniginge. *Friesland* en *Zeeland*, in 't bijzonder, deden hier over zeer scherpe Vertoogen inleveren. Op den achttienden van Majj, en dus meer dan drie weken voor dat de Akte wierdt overgegeeven, deden de Afgevaardigden van het eerstgenoemde Gewest, ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, eene zeer sterke Verklaaring. Zij behelsde, onder andere, „ dat
 „ Holland hadt gehandeld tegen de algemeene Unie, tegen die
 „ met *Zeeland*, en tegen eene Verklaaring, onlangs gedaan,
 „ volgens welke de benoeming tot het Kapitein-Generaalschap
 „ slegts verschooven, en over dezelve niet dan door alle de
 „ Gewesten moest beslooten worden; en eindelijk tegen het
 „ eenpaarig gevoelen van alle Gewesten, Holland ingeslooten,
 „ volgens 't welk het Artikel, waar bij de Uitsluiting wierdt
 „ begeerd, volfrekt moest verworpen worden; dat de Akte

„ niet

„ niet het werk was van alle Leden van Holland, maar van
 „ eenige driftige Regenten, onder voorwendzel van een be-
 „ driegelijken nood. Dat hier mede een blijk was gegeven
 „ van de hoogste ondankbaarheid tegen het loffelijk Huis *van*
 „ *Oranje*, welk zo veel bloeds gefort, zo veel goeds ver-
 „ rigt hadt, ten dienste van het Vaderland; dat het onredelijk
 „ en onbarmhartig was, eene onnozele spruit, die niemand
 „ beleedigd hadt, met zijne ongeboorene naakoomelingen, te
 „ veroordeelen en te bederven. En geschiedde dit *aan het*
 „ *groene hout*, aan den jongen Prinse, welken men, als Ge-
 „ vaders, ten Doop geheven hadt, wat zoude *aan het dorre*
 „ geschieden? aan de andere Gewesten, over welke men
 „ zich eene foort van opperste magt scheen te willen aanma-
 „ tigen, om 'sLands Vrijheid over te geeven aan den Protek-
 „ tor, dien men, op gelijken grond, daar naa 'sLands opper-
 „ ste magt zoude mogen willen afstaan. Dat de Prins *van*
 „ *Oranje* ook begreepen was in de Unie, die door zijnen
 „ Over-Grootvader bezworen was, en waar mede deeze
 „ Uitsluiting freedt; dat de beenderen van deezen Vader des
 „ Vaderlands, deeze oorzaak van 'sLands Vrijheid en wel-
 „ vaart, uit zijn Graf, te *Delft*, wegens zulk eene ondank-
 „ baarheid, wraak zouden roepen over het Land, maar voor-
 „ al over hun, die 'er oorzaak van waren, en dat God ons
 „ of onze naakoomelingen, gewisfelijk deswegen straffen zou-
 „ de." Wat laater, op de vernietiging der *Akte van Seclusie*,
 „ van nieuws, hebbende aangedrongen, begeerden de Afgevaardigden van *Friesland*, daarenboven, „ dat de Prins *van*
 „ *Oranje*, van nu af, tot Kapitein en Admiraal-Generaal be-
 „ noemd wierdt; dat de Algemeene Staaten bijzondere zorg
 „ zouden draagen voor zijne opvoeding, en dat de Heeren
 „ VAN BEVERNINGH EN NIEUWPOORT, die de *Akte*, in *Enge-*
 „ *land*, hadden overgeleverd, uit alle Generaliteits Kollegiën
 „ zouden geflooten worden." Op de eerste Verklaaring had-
 „ den de Hollandsche Afgevaardigden ter Generaliteit doen aan-
 „ tekenen „ dat zij de Verklaaring der Friesche Afgevaardigden
 „ hielden te zijn vol onwaaragtige stellingen, hoonende scheld-
 „ woorden, onbeschaamde lasteringen en onchristelijke vloek-
 „ wenschen, en dat zij zich niet genoeg konden verwonde-

„ ren,

wierdt
 Maj des
 bijven.
 en Moo-
 is, zo ter
 Holland,
 her ge-
 e Groot
 n bren-
 dat de
 ing der
 kweeten
 romwel
 nvangen
 herhaalde
 daar toe
 het veel
 n.
 ter Hol-
 ewesten
 eer mis-
 Holland
 eniginge.
 ver zeer
 an Maj,
 dt over-
 enoemde
 , eene
 „ dat
 gion die
 gedaan,
 aalchap
 alle de
 gen het
 flooten,
 g wierdt
 de Akte
 „ niet

ren, hoe men de Provincie van Holland, in deeze door-
 „ luchtige Vergadering, hadt durven bejegenen met eene taal,
 „ die beschaafde lieden, ook in geene bijzondere bijeenkom-
 „ sten, gewoon waren tegen elkander te gebruiken; dat zij
 „ zich hierom met de Afgevaardigden van *Friesland* niet ver-
 „ der wilden inlaaten, maar wel ten overvloede verklaaren,
 „ dat zij niet wisten, dat Holland in eenige onderhandeling
 „ met den Protektor getreden was, die de Algemeene Staa-
 „ ten betrof, en dat zij het tegendeel wel volmondig beves-
 „ tigen konden, gelijk zij deeden.” Wat de Staaten van
 Holland antwoorden op de beschuldiging van ondankbaarheid
 tegen het Huis *van Oranje*, zal straks verhaald worden.

Eene niet minder ernstige, doch meer beschaafde taal spraken
 de Afgevaardigden van *Zeeland*, in een Vertoog, ter zaake
 van de *Akte van Secluse*, omtrent dien zelfden tijd ingele-
 verd. „ De Uitsluiting, beweerden ze, door Holland ge-
 „ schied, om de vrugten van den Vrede te bekoomen, konde
 „ niet geschied zijn zonder eene voorafgaande handeling tus-
 „ schen den Protektor en de Staaten van Holland; doch zulk
 „ eene handeling streeft met de Unie, waar bij het handelen
 „ over Vrede aan de Generaliteit verbleeven, en het maaken
 „ van Verbonden met uitheemsche Mogendheden aan de bij-
 „ zondere Gewesten ontzegd was. Eene handeling, die ook
 „ de andere Gewesten betrof, moest niet zonder kennis der
 „ Bondgenooten geschied zijn; Holland was hier mede aange-
 „ gaan tegen verscheiden Verklaringen, onlangs gedaan, in
 „ welke slegts uitsfel der bevordering van den Prinse *van*
 „ *Oranje* ondersteld was. Het verleenen der Akte liep ook
 „ aan tegen de Verklaring van Holland ter Generaliteit, bij
 „ welke de verwerping van den eisch, raakende de Uitsluit-
 „ ting, eenpaariglijk gestemd was. 't Scheen ook onredelijk,
 „ een jongen, onnozelen Prins, buiten nood, enkel op be-
 „ geeren eener uitheemsche Mogendheid, onlangs met ons
 „ verzoend, nit te sluiten van de waardigheden, tot welke
 „ hij door zijne hooge geboorte en aanzienlijke goederen,
 „ meer dan iemand was bevoegd: zo dat ook Holland, vol-
 „ gens de Unie, meest door zijnen Overgrootvader bewerkt,
 „ gehouden was, hem in dezelve te handhaven. Holland,

„ in 't bijzonder, was altoos van verstand geweest, dat de
 „ Staat niet in rust en vrede kon blijven, zonder Heeren van
 „ aanzien; onder welke de Vorsten uit het Huis *van Oranje*
 „ 't naast in aanmerking kwamen. De Heeren BEVERNINGH
 „ en NIEUWPOORT, hoewel Onderzaaten van Holland, zo lang
 „ zij in den eed der Generaliteit waren, konden zich niet
 „ wettiglijk laten gebruiken tot het uitvoeren van eenen last,
 „ strijdig met het oogmerk der Algemeene Staaten. De nood
 „ tot de Uitsluiting was 'er niet geweest, vermids het Ver-
 „ drag van Vrede reeds getekend was, eer 'er door Holland
 „ toe beslooten wierdt. Was vooraf hier omtrent eenig ver-
 „ band gemaakt met den Protektor, 't moest buiten de Bond-
 „ genooten niet geschied zijn. Dat 'er zulk een verband niet
 „ was, bleek, om dat anders die van Holland, zo lang naa
 „ het besluit tot de *Akte van Seclusie*, niet zouden hebben
 „ aangehouden, dat de Protektor zich met de verzagting ge-
 „ liefde te vergenoegen. Om den stap, thans gedaan, uit
 „ ontzag voor den Protektor, zou men hem in zaaken van
 „ minder gewigt, te ligter believeu, waar uit schande en
 „ verzagting buiten en binnens lands, en oneenigheid onder de
 „ Leden van Regeeringe te wagten was. Het voorwendzel,
 „ als of de verzagting in het Verdrag door de Engelsche Re-
 „ geering eerst begeerd was, bleek, van agteren, ongegrond
 „ te zijn: waarom men Holland van eenigen slinkschen handel
 „ mogt verdagt houden. De naauwe Vereeniging, welke
 „ eertijds, tusschen *Holland* en *Zeeland*, hadt plaats gehad,
 „ gedoogde ook niet, dat eene zo gewigtige zaak buiten ken-
 „ nis van *Zeeland* ondernomen wierdt; vooral, daar die van
 „ *Holland*, onlangs, op de Zeeuwfche Staaten zo ernstig be-
 „ geerd hadden, van de benoeming van eenen Kapitein Ge-
 „ neraal vooraf kennis te mogen hebben."

Onder een zo veel gerugts maakend geschil, tusschen eeni-
 ge Provincien, valt het ligt te denken, dat het niet aan poo-
 gingen zal gehaperd hebben om dezelve te bevredigen. De
 Staaten van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijsel* deden den
 voorslag, dat de wederzijdsche scherpe Geschriften en Aante-
 keningen uit de openbaare Registers geligt, en vervolgens in-
 getrokken moesten worden. Het zelve zegt men te beweren,

ken,

ken, ten aanzien der vijf boven genoemde Hollandſche Steeden, welke tegen de *Akte van Seclufie* geftemd hadden. In een Gefchrift, welk thans in 't licht kwam, wierdt, als een middel om de Uitsluiting te doen intrekken, aan de hand gegeven, dat de Staaten der bijzondere Gewesten, eerst afzonderlijk, en indien zulks geene baate deedt, gezamenlijk zich moesten vervoegen in de Vergadering van Holland, om hun misnoegen over het gehandelde te verklaaren. Indien dit van geene uitwerking ware, moesten de Gewesten overleggen, om den Prins, van nu af, te benoemen tot Kapitein Generaal, met eenen Luitenant onder hem; dat men hier van den Protektor moest kennis geeven, met verzekering, dat de Staaten en de Prins zich aan het geflooten Verdrag heiliglijk zouden houden. Zelf schreef de Protektor KROMWEL aan de Staaten van *Zeeland*, om hun de nadeelige gevolgen van de verdeeldheid der Gewesten onder 't oog te brengen: alzo een nieuwe Vredebreuk den reeds kwijnenden handel ten eenemaale bederven, en voor de Vrijheid en den Godsdienst der twee Volken ten uiterſten verderfelijk zijn zoude.

De Staaten van *Holland*, intusſchen, dus openlijk aangetast en beſchuldigd, oordeelden niet te mogen zwijgen, maar zich verplicht, om hun gedrag, raakende de zaak der *Seclufie*, of Uitsluitinge, openlijk te moeten verdedigen. 't Was uit dien hoofde, dat men, eerlang, een uitvoerig Gefchrift, onder den tijtel van *Deductie*, zag in 't licht koomen. De Raadpenſionaris JOAN DE WITT wierdt voor den voornaamſten Opſteller daar van gehouden. Zommigen beſchouwen dit Gefchrift als een der merkwaardigſte Stukken, welke, van Staatswegen, ooit in de Veréénigde Nederlanden zijn in 't licht geegeven. Dewijl het met het onderwerp van het tegenwoordige Artikel in een onmiddelijk verband ſtaat, oordeelen wij, met het plaatzen van den hoofdzaakelijken inhoud, aan veelen onzer Leezeren, geenen ondiens te zullen doen.

De *Deductie* was in twee *Deelen* onderscheiden, en ieder Deel wederom in etlijke *Hoofdstukken* gefmaldeeld. In het Eerſte Deel zogten de Hollandſche Staaten *vooreerst* aan te toonen, dat de Provincie van Holland, uit kragt haarer Souvereiniteit, het regt hadt om de *Akte van Seclufie*, ten aanzien

van den Prins VAN ORANJE, te mogen maaken; deels, uit kragt des gezags, bij de Unie van *Utrecht*, aan ieder Provincie voorbehouden en opgedragen; deels, in gevolge van vercheiden voorbeelden, in 's Lands Geschiedenisfen voorhanden. *Vervolgens*, dat zij op de Grootte Vergadering, in den Jaare 1651 gehouden, geenerlei Verklaringen, met dusdanig eene Uitsluiting strijdig, gedaan hadden. Ten *derde* wordt onderzocht, in hoe verre en in welke zaaken, de Unie tusfchen *Holland* en *Zeeland* de beide Provincien verpligte, om *Communicatis Confiliis*, met wederzijdsche raadpleegingen, en niet afzonderlijk te mogen besluiten, en beweert men, dat de *Akte van Secluse* tegen deeze Verééniging niet strijdig was. De Staaten van *Zeeland* hadden hier van een voorbeeld gegeven, door hunne Verklaring ter Generaliteit, in den Jaare 1652, dat men den jongen Prins, van toen af, behoort te benoemen tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, zonder, vooraf, *Holland* deswegen gekend te hebben. Die van *Holland* hadden, gevolglijk, een even gelijik regt ten aanzien van de Uitsluitinge, zonder vooraf deswegen met *Zeeland* geraadpleegd te hebben. Het onderwerp van het *vierde* Hoofdstuk was, een onderzoek, in hoe verre ieder Provincie afzonderlijk vermogt in gesprek te treden, of te handelen met eene uitlandsche Mogendheid: en voorts een betoog dat *Holland*, op verzoek van den Protektor, de *Akte van Secluse* hadt mogen maaken, en aan hem doen overleveren, zonder daar mede de Unie eenigzins te schenden. Volgens het Tiende Artikel der Unie vermogt geene der Provincien eenige Confederation of Verbonden met eenige Nabuuren of Landen aan te gaan, zonder toestemming der Veréénigde Provincien en Bondgenooten. Doch men merkte hier op aan, dat Confederation of Verbonden geheel iet anders waren dan onderlinge gesprekken, naakte Verklaringen of beloften, en gemeene Verbintenisfen. Maar van den aart der laatstgemelden was de *Akte van Secluse*. Het *vijsde* Hoofdstuk wees aan, dat ieder Provincie ongehouden is, aan de Bondgenooten kennis te geven van bijzondere gesprekken of handelingen met bijzondere Koningen, Prinfen of Staaten; en dat *Holland*, over zulks, zonder kennis geeving aan de overige Provincien, de *Akte*

meft

met den Protektor hadt mogen maaken: ja, dat, om verscheiden redenen, daar van geene kennis behoorde gegeven te worden. De beschuldiging, als of de Gezanten der Algemeene Staaten niet hadden mogen gebruikt worden tot het overleveren van eene Akte eener bijzondere Provincie, wederleiden ze daar mede, dat de Gezanten verplicht waren, volgens hunnen last, ook de bijzondere verzoeken, aan hun gedaan, aan te neemen, en vervolgens aan de geenen, welke ze betroffen, over te schrijven. De Staatse Gezanten hadden dit altoos gedaan, niet alleen ten aanzien van de Provincien, maar ook van bijzondere Steden. In het *zevende* Hoofdstuk wierdt aangewezen, dat het aan ieder Provincie vrij staat, ter bevordering van den Vrede, iets toe te brengen, buiten kennis der Bondgenooten; en dat het verleenen der Akte van Uitsluiting niet streedt met het Negende Artikel der Unie, inhoudende dat men geen Traktaat van Bestand of van Vrede zou mogen maaken, dan met gemeen advijs en toestemming der Provincien: vermids het aan ieder Provincie vrij stondt, iets te mogen toebrengen om tot een besluit te koomen; even gelijk Prins WILLEM DE II, bij het sluiten van den Munsterfchen Vrede, een Verdrag hadt aangegaan, buiten kennis der Staaten, alzo het tot den Vrede diende. Het laatste Hoofdstuk des Eersten Deels bevatte een betoog, dat de *Akte van Seclusie* niet strijdig was tegen eenige voorgaande Besluiten der Algemeene Staaten, bijzonderlijk niet tegen het geheim Besluit van den negentienden Februarij des Jaars 1654, doelende op den boven gemelden middelweg ten aanzien van den Prins VAN ORANJE, aan KROMWEL voorgeslagen. Tegen dit Besluit hadden de Staaten van Holland geenen last gegeven, maar veeleer daarop, zo lang doenlijk was, aangedrongen.

In het *Tweede Deel* der *Deductie* wierdt, vooreerst, deze stelling beweerd, dat in een vrij Geenebest, niemand door geboorte enig regt heeft tot de hooge Ampten en Waardigheden; en dat de Uitsluiting van den Prins VAN ORANJE niet strijdig was met deeze Vrijheid. Holland hadt zich zelve wel de magt, of, indien men wilde, de vrijheid benomen om den Prins VAN ORANJE te bevorderen; maar het was om den Oorlog, die ook, in veele opzigten, de Vrijheid benadeelde, te

wee-

weeren. De thans klaagende Gewesten, dat *Holland* zich dus aan eenen band gelegd hadt, hadden, in den Jaare 1635, foortgelljke verbindende Verdragen met *Frankrijk* aangegaan: om te zwijgen, dat het dringen op de bevordering van den Prins VAN ORANJE, terwijl hij nog een kind was, met de Vrijheid veel meer onbestaanbaar was. Op de aantijging, als of de *Akte van Secluse* eenige lafhartigheid insloot, wierdt vervolgens aangemerkt, dat verscheiden Rijken, Staaten en Landen, zonder oneere voor dezelve, veele zaaken hebben toegestaan, tot hunne beveiliginge en gerustheid; en dat de *Akte* geene de minste onderwerping of lafhartigheid insloot, om welke de Staat, bij andere Mogendheden, minder zoude geagt worden; dat 'er tijden en gelegenheden konden zijn, welke het inwilligen van dingen noodzaaklijk maakten, welke men, buiten dezelve, niet zoude toegeeven. Dus hadt de Stad *Amsterdam* aan WILLEM DEN II toegestaan dat eenige Leden der Regeeringe van hunne Ampten wierden verlaaten, hoewel zij zulks niet verdiend hadden, alleen om een einde te maaken aan de oneenigheden. Op de klage, als of de Provincien onder elkander oneenig waren geworden door de *Akte van Secluse*, wierdt aangemerkt, dat de schuld deezer oneenigheid veeleer bij de Hoofden moest gezogt worden, en vervolgens, dat zonder het verleenen van de *Akte van Secluse* door *Holland*, de Oorlog met *Engeland* zoude hebben moeten blijven voortduuren. Zonder deeze bewilliging zoude men den Protektor dermaate verbitterd hebben, dat aan denzelven geene bevrediging zoude geweest zijn, indien men, volgens den wensch van zommigen, den Prins VAN ORANJE hadde bevorderd. In het Vijfde Hoofdstuk toonden de Staaten, dat door de *Akte van Secluse* niemand van eenige Voorregten wierdt ontzet; en dat in eene vrije Regeering, alwaar de Ampten aan de waardigsten moeten worden opgedraagen, niemand, door geboorte, eenigzins regt bekomt tot eenige waardigheden en bedieningen. Op de beschuidiging, eindelijk, van ondankbaarheid tegen het Huis VAN ORANJE, aan welke de Staaten van *Holland*, door de *Akte van Secluse*, zich schuldig maakten, wierdt, in het Zesde en laatste Hoofdstuk, onderzogt, welke dankbaarheid het Huis

VAN ORANJE aan den Staat, en de Staat aan dat Huis verschuldigd was; voorts, welke dankbaarheid alle de Provincie aan *Holland en Zeeland*, voornaamelijk aan de eerste schuldig waren; en eindelijk aangetoond, dat door het verleenen van de Akte van Uitsluiting geene ondankbaarheid tegen het gemelde Huis gepleegd was. WILLEM DE I hadt, inderdaad, groote diensten gedaan, en de grondslagen der Republiek gelegd. Maar, alles wel ingezien zijnde, hadt die Prins geene minder verplichting aan de Staaten van die Provincien, dewijl hij aldaar eene verzekerde verblijfplaats hadt, welke hij nergens hadt kunnen vinden; dat hij, gedurende zijn leeven, groote eer en waardigheden genooten, en *Holland en Zeeland* hem het Graaflijk bewind hadden toegelegd, hoewel hij, door een ontijdigen dood, in het genot daar van niet gesteld was. Ook waren de naakoomelingen van Prinse WILLEM, zo bin-nens- als buitenlands, in groote eere en aanzien geweest; welk aanzien voornaamelijk ontfontd uit de hooge Ampten en Waardigheden, welke zij in de Nederlanden bekleed hadden. Een aanmerkelijk gedeelte der Vaderlijke goederen, door de Spanjaards aangehouden, was, inderdaad, door Prins MAURITS heroverd; doch zulks was geschied met de Krijgsmagt der Staaten; die 'er, vervolgens, ten hunnen koste, Bezettingen gelegd hadden. De gewoone Jaarwedden, Pen-sioenen, Buitgelden, en de gewoonlijke giften van den Staat in 't gemeen, en van de Provincie van *Holland en Westfriesland* in 't bijzonder, bedroegen, gedurende de tijden van MAURITS, FREDERIK HENRIK en WILLEM DEN II, boven de buitengewoone giften van de Oost- en Westindische Maatschappijen deezer Landen, boven de vereeringen van eenige bijzondere Provincien en Steden, boven de voordeelen van de Veldtogten, die niet te berekenen zijn en zeer groote sommen zouden uitmaaken, en boven nog meer andere voordeelen, eene somme van omtrent tweemaalhonderd Tonnen Gouds, of twintig Millioenen Guldens; om nu nog niet in aanmerking te neemen, den vrijdom voor de Prinzen van de gewoone 's Lands Imposten en buitengewoone belastingen. Op de beschuldiging van ondankbaarheid tegen de naagedagtenis van WILLEM DEN I, door de Staaten van *Friesland* inzonderheid

aan-

aan gevoerd, merkten die van *Holland* aan, dat zij zelve, indien hunne aantijging nu gegrond ware, zich daar aan hadden schuldig gemaakt. Nauwlijks was Prins WILLEM DE I overleeden, of de Friesche Staaten verkooren tot hunnen Stadhouder Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, met uitsluiting van Prins MAURITS, die toen reeds een bekwaame ouderdom bereikt hadt, zonder te vreezen dat ze voor ondankbaaren zouden gehouden worden; niettegenstaande zij den Neef boven den Zoon begunstigd hadden. Konde men dus, zonder ondankbaarheid, ten aanzien van MAURITS handelen, zo gaven de Staaten in bedenking, of zij van ondankbaarheid konden beschuldigd worden omtrent een kind van drie jaaren, gebooren van eenen Vader, die den Staat in zulke deertlijke verwarringen hadt gebragt, door het gevangen neemen van Gemagrigden hunner Provincie, en door 't beleg van *Amsterdam*. WILLEM DE I, was, daarenboven, geen Stadhouder en Kapitein-Generaal geweest van alle de bijzondere Provincien. Nog onlangs hadt de Provincie *Groningen* het voorbeeld gegeven van soortgelijk eene Uitsluitinge, door het voorbijgaan van den jongen WILLEM, en het Stadhouderschap aan Graave WILLEM FREDERIK op te draagen. De Staaten beslooten hunne Deductie met eene optelling van de diensten van *Holland*, en de aanwijzing der daar uit volgende verpligtinge der overige Provincien tot dankbaarheid. *Holland* hadt voorzigtiglijk verhinderd, dat de Landen niet onderworpen waren aan den Hertog VAN ANJOU; *Holland* hadt de ontworpen overheersching des Graaven VAN LEICESTER verijdeld; *Holland* hadt meer dan de helft der kosten van den Spaanschen Krig gedraagen, en bovendien, aan de overige Gewesten, verscheiden Millioenen opgeschooten; even eens hadt *Holland* in den jongsten Engelschen Oorlog gehandeld. *Holland*, derhalven, beschouwde het als eene groote ondankbaarheid aan God, indien men, naa zo veele gunsten, nog bleewe morren.

Zo ras deeze *Deductie*, ter Vergaderinge van *Holland*, was goedgekeurd, wierdt dezelve, door de Leden, in vollen getale, overgebragt in de Vergadering van Hun Hoog Mogenden. Doch, hoe zeer hunne Edele Groot Mogenden van de kragt der aangevoerde bedenkingen, zich overtuigd hielden,

H h h h h 2

't was, egter, verre van daar, dat de Staaten der andere Gewesten, vooral van de drie Provinciën, die tegen de *Akte van Secluse* meest geijverd hadden, zich daar door tot zwijgen lieten brengen. Volgens *Gelderland* streedt de *Akte* met de *Unie van Utrecht*, en met het besluit der Algemeene Staaten, raakende de verzagting, bij het Verdrag met KROMWELL beraamd; en moest de Jonge Prins VAN ORANJE, van nu af aan, tot Kapitein- en Admiraal-Generaal worden voorgeschikt. *Zeeland* was van het zelfde gevoelen. *Friesland* beschouwde de *Deductie* als een Geschrift, vol van gevaarlijke inboezemingen en grondregels, strijdig met de Grondwetten van den Staat, welks ondergang daar uit te dugten was. 'Er wierden, zeide men, verscheiden strijdigheden in gevonden, als mede hoonende beschuldigingen, door welke, vooral de Staaten van *Friesland*, zeer beleedigd wierden; dat men de doorluchtige daaden van hun, die de grondslagen van den Staat gelegd hadden, in een averechtsch licht plaatste, en aan derzelve goede oogmerken een verkeerden draai gaf, om aan de *Akte van Secluse* eenigen glimp te vinden; dat men, eindelijk, niet zonder verontwaardiging hadt kunnen zien de ongehoorde ondankbaarheid tegen de gedagtenis van Prinsse WILLEM DEN I, die den Staat verlost hadt van ondraaglijke slaavernij, waar mede dezelve wierdt bedreigd, en die, tot deszelfs behoudenisfe, zijne goederen gespild, zijne eere in de waagschaal gesteld en zijn leeven hadt opgeofferd. Een gunstiger oordeel, doch door zijne bekende onpartijdigheid gemaatigd, velde naderhand de vermaarde President VAN BYNKERSHOEK over het Hollandsche Staatsbesluit. Hij beweert, dat wat de Uitsluiting van den Prinsse VAN ORANJE, in hun eigen Gewest, aanging, de Staaten van *Holland* hier omtrent gehandeld hadden, uit kracht van het Regt en de Vrijheid, welke hun, als Souvereine Magten in hun eigen Land, onbetwistbaar toebehoorden; doch dat zij, van den anderen kant, zich zelve onder verbintenis gelegd hebbende, om ook ter Algemeene Vergadering voor de Uitsluiting te zullen stemmen, een weinig onheusch, en niet zeer vriendelijk gehandeld hadden: alzo het aanstellen van eenen Kapitein-Generaal de Provincie *Holland* niet alleen, maar alle de Bondgenooten betrof,

en het regt van Broederschap tusſchen de Bondgenoo-en plaats heeft, niet ſcheen te gedoogen, dat een Bondgenoot, zonder zijne Bondgenooten te hooren, aſtand deedt van zijne ſtem, in eene zaak, die het Bondgenootſchap betrof.

Van geen langen duur, intuſſchen, was de berugte Akte, over welke, in de Geweſten, zo veel oneenigheids ontſtaan was. Naa den dood des Protektors en met de herſtelling van KAREL DEN II op den throon van *Groot-Britannie*, namen de zaaken, zo in het gemelde Rijk, als hier te Lande, eene andere gedaante aan. Koning KAREL beval den jongen Prins ernſtelijk zo aan de Algemeene Staaten, als bijzonderlijk aan die van *Holland*. De twee Prinſeſſen, Moeder en Grootmoeder van Prinſe WILLEM vervoegde zich bij de laatſtgemelden, met verzoek, dat hunne Edele Groot Mogenden zich de zorge van deſzelfs Opvoedinge geliefden aan te trekken. Zo zeer waren de gemoederen thans veranderd, dat men, eerlang, het beſluit nam, om 's Prinſen Opvoeding te aanvaarden, ten einde, zo als in het Beſluit uitdrukkelijk gemeld wierdt, hij bekwaam mogt worden tot het bedienen der Ampten, bij zijne Voorzaaten bekleed. Naa dusdanig een Beſluit konde de *Akte van Secluſie* geenen ſtand houden. Dezelve wierdt voor dood en vernietigd verklaard, op den negenëntwintigſten November des Jaars 1662, ruim acht jaaren, naa dat zij, door de Staaten van *Holland*, was vaſtgeſteld. Sedert deedt men verſcheiden poogingen, om de Akte uit *Engeland* te rug te bekoomen; doch zij was onder de papieren van KROMWEL niet te vinden. Vrugteloos hieldt inſgelijks de Raadpenſionaris DE WITT bij KAREL DEN II aan, om eene Verklaring, hoe Zijner Maſteit was gebleeken, dat de *Akte van Secluſie* niet door *Holland* aangeboden, maar door KROMWEL gevorderd was. Men antwoordde, dat de Koning geene genoegzaame kennis hadt van 't geen omtrent de Akte was voorgevallen, om deswegen eene ſtellige Verklaring te kunnen geven.

Zie AITZEMÁ; DE WITT's *Brieven*;
Reſolutien van Holland, enz.

SECUNDUS; (JANUS) zie JOANNES SECUNDUS, Deel XXI.
blad. 192.

I h h h h h 3

SE.

SEGRS, (DANIEL) gebooren te *Antwerpen*, in het begin der jongstvoorgaande Eeuwe, was een der meest vermaarde Kunstchilders van zijnen tijd. De beroemde JAN BREUGEL was zijn Leermeester. Toen hij een voegzaamen ouderdom bereikt hadt, namen hem de Jesuiten, in zijne Geboortestad, aan als Leekebroeder in hun Klooster. Volgens eene algemeene erkende waarneeming bezat de Orde, door alle tijden, eene ongemeene geschiktheid, om de stemme der Natuur, in Jongelingen van meer dan gemeene begaafdheden, op te merken, en de opvoeding overeenkomstig daar mede in te rigten. Dit wierdt bewaarheid ten aanzien van den jongen SEGRS. De Kloostervoogd de natuurlijke geschiktheid tot de Schilderkunst in den Leekebroeder hebbende opgemerkt, zondt hem na *Brusfel*, om de reeds gemaakte vorderingen nog verder voort te zetten. Hier schilderde hij, onder andere, de Landschapjes, welke men in de Kerk der Jesuiten, boven de Biegtstoelen, ziet, en die eenige lotgevallen of verrigtingen der Maatschappij verbeelden. Na eenigen tijd vertoevens te *Brusfel*, deedt SEGRS eenen keer na *Rome*. Al wat zich, in de Paleizen en Lusthoven der Grooten, fraai en der naa- bootzinge waardig was, wierdt hier het werk van zijn onvermoeid Pensel. Buitenslands zijnen zat hebbende bekoomen, keerde hij weder na zijne Geboortestad. Sedert praalde de Kerk van het Genootschap met uitmuntende voortbrengzels zijner kunst. De Keizer van het Duitse Rijk en de Koning van *Spanje* stelden hem insgelijks te werk, om hunne heerlijke Kunstverzamelingen te verrijken. Voor FREDRIK HENRIK, Prins van Oranje, schilderde hij eenen Bloempot. Zo wel voldaan was Zijne Doortuchtigheid over het Kunststuk, dat hij aan de Vaders Jesuiten daar voor ten geschenke zondt eenen Paternoster van fijn Goud, van welken de Kraalen zeer groot, en in de gedaante van Oranjeappelen gewrogt waren. De Kunstchilder zelve ontving een Verfplank, nevens eenige Penselen, alles van fijn Goud zeer fraai gewerkt. Voor de Prinsesse VAN ORANJE insgelijks eenen Bloempot geschilderd hebbende, ontvingen de Jesuiten voor hetzelfde ten geschenke, een Gouden Kruis, 't welk meer dan een pond zwaar was. De sterftijd en ouderdom van SEGRS is ons niet gebleeken.

Al-

DANIEL SEGERS E SOCIETATE IESU.

*Arte sua haud similes flores pinxisset Apelles,
Quos toto acceptos DANIEL orbe dedit.*

Ioannes Lyvius pinxit.

...lijk verden
... onderden v

... (na
... genies, al zijn
... de de levende I
... nu jareen was
... Luch as meorder
... oindom bereikt
... en bepaaldelijk n
... retdadlijken si
... nardste Kunst
... bij 'et aantrof.
... zommige van
... geplaatst wie
... den bij den I
... Spone aan he
... een, begaf zic
... tijpe Eminentie
... nu; die hem,
... enige uitgebrei
... mede voor eenig
... eizumide verli
... fchik hem een
... wya, en gaf h
... ng te beeren. I
... gure bij nog,
... veldende des
... van langde,
... van in Coure Al
... veridide eene
... vinnigen. Voor
... eene n. henn. E
... fchat was, min
... Panning, Jamp

Meestlijk uit
den onderde

SAGERS
gemelden,
de der Ze
HAN JANSZ
Zacht na m
ouderdom l
en bepaalde
verzaadelijk
maardte K
hij 'er aan
zommige
geplaatst
den bij de
Spanje aan
zen, bega
zijne Emit
aan; die h
eenige uitg
mede voort
erkenenist
schonk hen
werpen, en
rug te keer
gnoone hij t
verbeidende
wans hangen
van het Gro
verbeidende
vindingen,
eene H. Ma
schar was,
Penning, ha

Alleenlijk vinden wij aangtekend, dat hij, in den Jaare 1646, den ouderdom van vijfenveertig jaaren hadt bereikt.

Zie KAREL VERMANDER.

SEGERS, (GERARD) waarschijnlijk een broeder des fraks gemelden, als zijnde insgelijks van *Antwerpen*, en in het einde der Zestiende Eeuwe aldaar gebooren. De beroemde ABRAHAM JANSZEN was zijn eerste Leermeester in de Schilderkunst. Zucht na meerdere vorderingen, zo ras hij eenen bekwaamen ouderdom bereikt hadt, dreef hem na het kunstrijk *Italië*, en bepaaldelijk na *Rome*. Hier leschte hij zijnen bijkans on-verzaadelijken schilderdorst, met het naabootzen van de vermaardste Kunststukken der meest beroemde Meesters, welke hij 'er aantrof. Aldus verzamelde hij eene menigte Kopijen, zommige van welke met de Origineelen bijkans in ééne rang geplaatst wierden. Onder dit alles was SEGERS bekend geworden bij den Kardinaal ZAPATA, Afgezant van den Koning van *Spanje* aan het Roomsche Hof. Op sterk aanhouden van deezen, begaf zich onze Kunstschilder, onder het gevolg van zijne Eminentie, na *Madrid*. Deeze boodt hem den Koning aan; die hem, voorts, te werk stelde tot het schilderen van eenige uitgebreide Stukken voor het Koninklijk Paleis, als mede voor eenige Kerken en andere openbaare plaatsen. Tot erkenentisse verhief hem Zijne Majesteit tot den Adelftand, schonk hem een aanzienlijk Jaargeld op het Kasteel te *Antwerpen*, en gaf hem voorts verlof, om na zijn Vaderland terug te keeren. Den roem, reeds buitenlands behaald, vergrootte hij nog, zedert zijne wederkomst. Zijne Schilderij, verbeeldende den gekruisten PETRUS, met het hoofd nederwaarts hangende, wordt zeer geroemd; gelijk ook de Tafel van het Grootte Altaar in de Kerk der Jesuiten te *Antwerpen*, verbeeldende eene Kruisverheffing, en een werk van zijne vindingen. Voor den Hertog VAN NIEUWBURG schilderde hij eene H. MAAGD. Boven den prijs, op welken het Stuk geschat was, ontving hij daar voor ten geschenke, een Gouden Penning, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Wij-

H h h h h h 4

ders

ders gaan in prent uit verscheiden fraaie Nachtgezigten, gevolgd naar tekeningen van zijne hand. Door zo veele Kunststukken, en den aanzienlijken prijs, welke voor dezelve wierdt betaald, hadt SEGERS een aanmerkelijk vermogen bij een gebragt, en was hij door hetzelfde in staat gesteld, om een pragtig Huis te doen bouwen; 't welk hij voorts met eene menigte van de kunstigste Schilderijen versterde. GERARD SEGERS overleedt in den Jaare 1651, in den ouderdom van zestig jaaren. Hij moet, derhalven, in den Jaaren 1591 gebooren zijn.

Zie KAREL VERMANDER.

SEGVELD, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*. Aan drie zijden, naamelijk ten Noorden, Westen en Zuiden paalt de Heerlijkheid aan het grondgebied van de Provincie Holland, bij de Dorpen *Nieuwkoop*, *Bodegrave* en *Achttienhoven*. Haare uitgebreidheid wordt op zeventienhonderd en zeventig Morgens begroot. Het Kapittel van *S. Marie te Utrecht* is 'er eigenaaresse van. Het Dorp van dien naam heeft een goed aanzien, door een vrij groot getal Huizen. De Kerk is niet groot, maar pronkt met een net Koepeltorentje op den Voorgevel.

SEISJESBERG. Bij deezen naam is, bij de liefhebbers van fraaie Gezigten, bekend, een der voornaamste Hoogten of Heuvelen, in het *Gooiland*, niet verre van het Horp *Huizen*. Over het omliggende Land, en over de nabuurige Zuyderzee, benevens de Dorpen, aan geene zijde van dezelve gelegen, heeft men, van *Seisjesberg*, een allerverrukkendst gezigt.

SELLES. (*Baron van*) Een onverdraaglijk Heer, voor onze Voorouderen, was PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, en Graaf van Holland. Zijne schennis van 's Lands Vrijheden en Voorregten ging alle maat en perk te boven. Eene andere ondeugd paarde zich daar nevens: 't was de geveinsdheid. Zints de Nederlanders de Wapens tegen den Koning hadden op-

opgevat, geliet deeze zich, meer dan eens, als of hij niet afkeerig ware, om den peis te treffen; doch wanneer het aankwam op de voorwaarden, vertoonden deeze geene onduistere blijke, dat het hem geenzins ernst konde weezen. Het gedrag van den Baron VAN SELLES kan hier van ten bewijze dienen. Behalven zijne inwendige ongezintheit omtrent de zaak der Nederlanderen, behelste zijn Lastbrief zodanige voor- slagen, als van de Staaten nimmer aangenomen of goedgekeurd konden worden. De Algemeene Staaten, naamelijk, in den Jaare 1577, eenige voor- slagen tot bevrediging, aan zijne Majesteit gezonden hebbende, gegrond, onder andere, op de Gendfche Vredehandeling, ver- voegde zich de Baron VAN SELLES, in het volgende jaar, bij de Staaten, medebren- gende eenen Brief des Konings, welks hoofdzakelijke inhoud hier op neder kwam, dat zijne eenige eisch en begeerte op de Nederlanden hier in bestondt: de Roomfche Godsdienst en de gehoorzaamheid t'hemwaarts moesten gesteld worden op den- zelfden voet, op welken dezelve onder zijnen Vader Keizer KAREL DEN V gestaan hadden. Zo dit geschiedde, wilde hij, met bijstand der goeden, de kwaaden tot reden, het Land tot rust brengen, de voorgaande beroerten in vergeetelheid stellen, en hun een genadig en toegeevend Heer zijn. Met andere woorden, PHILIPS wilde den Vrede maaken, mids de Landzaaten, voor het opgaand licht van verbeterde Godsdienst- kennisse de oogen flooten, het schenden van Vrijheden en Voorregten geduldig droegen, en alzo de kluisteren van een Ziel en Lichaam prangend juk vrijwillig aantrokken. Vreemd klonk deeze taal in de ooren der Staaten; en nog vreemder die van den Baron, wanneer hij, in zijn mondeling Ver- toog in de Vergadering, de onderstelling invlogt, dat de Staaten, tot zulk een onderhouden van Godsdienst en gehoorzaamheid, zich verbonden hadden. Ligt is 't te gissen, hoedanig een antwoord de Staaten hierop te gemoete voerde. Zonder den Koning van geveinsdheid of spotlust te beschuldigen, ontken- den ze ronduit de gemelde verbintenis, doch woegden 'er ne- vens, dat de Brieven van den Heere VAN SELLES tot open- baare verbreeking van de Gendfche Bevrediging en van het Eeuwig Edikt strekten, en tot nieuwen invoer der wreede

Hhhhhh 5

ver-

vervolgingen en van de Inquisitie strekten: Kunnende, derhalven, des Konings aanbieding, zonder openbaare en in 't oogloopende meenedigheid, gedaan noch aangenomen worden. VAN SELLES vertrok, diensvolgens, zo als hij zelve, en ook de Koning, voorshands ligt hadt kunnen gisfen, zonder een enkelen flap tot den Vrede te zijn genaderd.

Twee jaaren naa het afleggen van deeze boodfchap, kwam de Baron VAN SELLES, andermaal, in de Nederlanden, doch thans onder een geheel andere gedaante. De Baron, naamelijk; het oog hebbende op *Bouchain*, hadt in den arm genomen zekeren Onder-Hopman, die daar binnen het bevel voerde, en deeze, door loon en beloften, overgehaald, om door verraad hem de Stad te leveren. Ten dien einde zou de Staatfche Krijgsman bewerken, om het werk dies te gemakliker te maaken, dat, in den vroegen morgen, een gedeelte der Bezettinge, op buit of eenigen anderen aanflag, na buiten zoude trekken. Naa deeze afspraak keerde de Hopman voorts na binnen, doch gaf 'er ftraks kennis van aan JOOST DE ZOETE, *Heere van Villers*, die 'er het bevel voerde. Ten befemden dage en ure deedt de Stedevoogd eenige Ruiters en Knegten ter Stede uit trekken, en, als een blijk van geen kwaad vermoeden te koesteren, de Poort agter dezelve open ftaan. De Baron VAN SELLES, hier van verwittigd, deedt zijne benden aanrukken, en voorts de open ftaande Poort binnen trekken. Intusfchen hadt de Stadvoogd bevel gegeven, zo ras het vijandelijke volk zoude binnen zijn, de Poort te fluiten, voorts uit de hinderlaagen ten voorschijn te koomen, en 'er op in te vallen. Recht van pas wierdt dit naagekoomen, en met een het grof gefchut gelost van de Wallen, om te dienen tot een zein voor de uitgetrokkenenen, om te rug te keeren, en op de vijanden, die zij buiten aantroffen, aan te vallen. Veele van deeze wierden geflagen of gevangen genomen, anderen op de vlugt gedreeven. Gelijke nederlaag leedt de Heer VAN SELLES binnen de Stad. Naa dat veelen van zijn volk gefneuveld waren, gaf hij zelve, nevens veele andere aanzienlijke Krijgsverften, zich gevangen. Men voerde hem na *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, alwaar hij, op het Kasteel *Rammekens*, in bewaaring wierdt gefield. Hij
zat

zat aldaar drie jaaren, naa verloop van welke hij, ondanks het goed onhaal, welk hij 'er genoot, meestal, meent men, van ongeduld en hartzeer stierf, veroorzaakt door de weigering des Spanjaards, om den Heer LA NOUVE tegen hem uit te wisselen. Tot aan zijnen jongsten adem voer hij hevig uit tegen de ondankbaarheid des Konings, dat zijne en zijner Voorzaaten getrouwe diensten aldus vergeeten wierden.

Zie BOR en HOOFT.

SEM, (SIEUWERT PIETERSZOOM) een vermogend Amsterdamsch Koopman, en een der eerste oprigters en Bewindhebbers der Oostindische Maatschappij; als hebbende hij, nevens eenige andere aanzienlijke Stadgenooten de kosten gedraagen van den eersten Scheepstogt, door KORNELIS HOUTMAN, langs den Zuidlijken Uithoek van *Afrika*, zedert de *Kaap de Gode Hoop* genoemd, ondernomen en volvoerd. Van 's Mans weldaadige Godsvrugt, en die zijner Echtgenootte, MARRETJE AREND BOUWERS *dogter*, is nog heden ten dage een bewijs voorhanden, in een Hofje, naar den naam der laatstgemelde, *Bouwers-huisjes* genaamd. Zij zijn vijf in getal, en staan in de Wijde Steeg, bij de Bloemmark, aan de Zuidzijde, vier aan de Straat, en het vijfde in een Gangetje of Slopje. De letters S. S. en onder dezelve M. A. B. welke men in den Voorgevel leest, verbeelden de naamen van den Stigter en de Stigteresse. De Bezorgers van het Roomsche-Katholieke-Armen-Comptoir hebben 'er het opzigt over.

SENGUERDIUS, (ARNOLDUS) een geleerd Man der jongstvoor- gaande Eeuwe, wierdt te *Amsterdam* gebooren, in den Jaare 1610. Naa het stof der laagere Schoolen, al vroeg, te hebben afgeschud, vertrok hij na het Hoogeschool te *Leiden*. De Wijsbegeerte, volgens de begrippen van ARISTOTELES, was hier zijne hoofdbeoeffening, de beroemde BURGERSDYK in dezelve zijn Leermeester, en maakte hij, op diens voetspoor, zo snelle vorderingen, dat hij, reeds in zijn negentiende jaar, den trap van het Meesterschap beklom. Uit een zijner uitge-
gee-

geevene Werken mag men besluiten, dat hij zich tevens op de beoeffeninge der Geneeskunde zal hebben toegeleid. Sedert zijne bevordering tot het Meesterschap, verkoos hij de Godgeleerdheid ter zijner beoeffeninge, eerst aan het boven gemelde Hoogefchool, en naderhand te *Franeker*; de vermaardheid der beroemde Hoogleeraaren AMESIUS en MACCOVIUS hadt hem na *Friesland* gelokt. In de Wijsbegeerte nogthans, schijnt SENGUERDIUS voornaamelijk uitgemunt, en in 't beoeffenen van dezelve zijn hoofdbedrijf gesteld te hebben. Dit mogen wij afleiden uit het besluit der Bezorgeren van het Hoogefchool te *Utrecht*, als die, in den Jaare 1638. hem tot Buitengewoone Hoogleeraar in de Natuur- en Overnatuurkunde aanstelden, en in 't volgende jaar de waardigheid van het gewoone Hoogleeraarampt opdroegen. Eenigen tijd daar naa, doch onzeker in welk jaar, deedt de Stadhouder Prins FREDRIK HENRIK aanzoek bij onzen SENGUERDIUS, om onderwijs te geeven in de Wijsbegeerte, aan het Doorluchtig School te *Breda*; doch hij wees dien voorslag van de hand, maar gezinzins dien der Burgemeesteren van zijne Geboortestad, toen dezelve, in den Jaare 1648, hem verzogten, om den openstaanden Hoogleeraarsstoel van den beroemden CASPAR BARLÆUS, aan hun Doorluchtig School, te vervullen. In de maand Maij des gemelden jaars deedt hij zijne Intrede, met eene Redevoering *over de waare Wijsbegeerte*, welke hij zedert in het licht gaf. Eenigen tijd daar naa benoemden hem Hun Edele Groot Agtbaarheden tot Opziener der Openbare Boekerije en tot Medebestuurder van het Latijnsche School. SENGUERDIUS overleedt in den Jaare 1667, in den ouderdom van ruim zesënvijftig jaaren. 's Mans meest bekende Schriften zijn *Introductio ad Physicam*; *Exercitationes Physicæ*; *Ostrologia Corporis humani*. Bij zijns Huisvrouw CORNELIA WEBBER verwekte hij, nog Hoogleeraar zijnde te *Utrecht*, eenen Zoon, WOLPHERDUS SENGUERDIUS genaamd. Deeze zich op de Regtsgeleerdheid en Wijsbegeerte toegeleid, en in beide Weetenfchap verkreegen hebbende, wierdt, zedert, Hoogleeraar in de laatstgemelde Weetenfchap, en Opziener der Boekerije, aan 's Lands Hoogefchool te *Leiden*, alwaar hij in den

Jaare

Jaare 17
Werken

SEN
land,
van de
moeren
openbaa
Sensuen
gewag t

SEVE
Serva
Reden
fchapp
flooien
denfien
groot I
de Orde
koopgele
in de Ka

Sanoos
het Eilan
getrekte
van 't w
van SERO
gaans ten
goede Ke
de Heer
legt het
door Ke
Nouwen
veranderi

Jaare 1724 overleeden is. Men heeft van hem verscheiden Werken, de Natuurkunde betreffende.

Zie SOERMANS *Akadem. Register; Biblioth. Belgica.*

SENNEWYN, is de naam van een klein Dorpje, in *Gelderland*, meer bepaaldelijk in de *Tielerwaard*, zeer nabij het van ouds vermaarde *Waalwijk*. Alzo 'er geene Kerk is, moeten de Ingezeetenen in een der nabuurige Dorpen hunnen openbaaren Godsdienst verrigten. Anderen noemen het Dorp *Sendwenen*; onder deezen naam vindt men bij HALMA daar van gewag gemaakt.

SEPPEREN, een der zo genaamde elf *Dingbanken* van *S. Servaas*, te *Maastricht*, en behoorende tot de Dorpen van Redemptie, over welke de Algemeene Staaten de opperheerschappij oeffenen. *Sepperen* legt rondom in *Luikerland* beflooten, een half uur gaans ten Oosten van het in de *Geschiedenissen* zeer vermaarde Dorp *S. Truijen*. Het is een zeer groot Dorp, voorzien van een rijklijk begiftigd Klooter van de Orde van den H. FRANCISCUS. Voor Redempten of Afkoopgeld, moeten de Dorpelingen jaarlijks, duizend guldens in de Kas der Algemeene Staaten opbrengen.

SEROOSKERKE, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, beiden van merkelijke grootte en uitgestrektheid. Bekend is het Zeeuwfche Geslagt VAN TUYL, van 't welk een tak, van deeze Heerlijkheid, den toenaam van SEROOSKERKE ontleende. Het Dorp, 't welk een uur gaans ten Noorden van de Stad *Middelburg* legt, is van eene goede Kerk voorzien, en heeft zijnen eigen Leeraar. Binnen de Heerlijkheid, in het West-Zuid-Westen van het Dorp, legt het aloude Klooster, nu het Hof *Zoetendaal*, weleer door Koning WILLEM, Graaf van Holland, ten dienste van Nonnen van de Premonstratenfer Orde gesticht, doch zedert de verandering van Godsdienst hier te Lande waereldlijk verklaard,

klaard, en naderhand in eene vermaaklijke Lustplaats veranderd.

Zie REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland*.

SEROOSKERKE, een ander Dorp en Heerlijkheid, insgelijks in *Zeeland*, doch op het Eiland *Schouwen* gelegen, ten Noordwesten van de Stad *Zieriksee*. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk en Predikant, welke beiden uit de eigen Kerkelijke goederen onderhouden worden. Volgens zommigen zou de Armenkas deezer Plaatze voor de meest vermogende van het geheele Eiland moeten gehouden worden. Toen de Spanjaards, in den Jaare 1575, het beleg om de Stad *Zieriksee* hadden geflagen, staken de Staatschen dit Dorp in brand, om dezelve het vernestelen in hetzelfde te beletten. Naderhand heeft men het wederom, en veel fraaijer, opgebouwd. Volgens zommigen zou het onder het voorgaande Artikel vermelde Geslagt, eigenlijk van dit Dorp, en niet van het *Walchersche*, zijnen naam ontleend hebben. Doch, bij mangel aan de vereischte aantekeningen, kunnen wij dit geschil niet beslifen.

SEWEL, (WILLEM) behalven door andere Schriften, door zijn *Engelsch en Nederduitsch Woordenboek*, en door zijne *Spraakkunst*, hier te Lande genoeg bekend, wierdt, in den Jaare 1654, te *Amsterdam* gebooren. Hij voerde dien naam naar zijnen Grootvader, welke, omtrent het einde der Zestiende Eeuwe, met de vermaarde *Brownisten* of *Bruinisten*, uit *Engeland*, herwaarts was gekoomen, en zich te *Utrecht* hadt nedergezet, alwaar de Vader van onzen WILLEM ter wereld kwam. Wat deezen bewoogen hebben, zijnen toenaam te veranderen, en zich JAN WILLEMSZON ZEEWEL of ZEEWEL te schrijven, is ons niet gebleeken; dit wel, dat hij met der woon na *Amsterdam* vertrokken zijnde, aldaar, nevens zijne Huisvrouw JUDITH ZIMPENNING, Lidmaat was van de Gemeente, welke men *Vlaamsche Doopsgezinden* noemt; doch dat zij beiden, omtrent het Jaar 1657, overgingen tot de Gemeente der *Quakers*, welke, omtrent dien tijd, in de gemelde Stad,

Stad,
mogen
lommen
tot T
hem,
der g
laaten
een
sche
kelijk
bedreit
jaren,
zijne S
gemaakt
breide
deeze
ments.
Niet
verhief
het za
Quaker
dert, de
gen. He
een ander
QUAKERS
in 't Looi
gen, de l
algemeen
dertien
JACOMINA
en drie D
den zijn.
heeft sewe

SEXIER
zienlijk D
onder de
Noorden

Stad, merkelyken opgang maakten. Lieden van gering vermogen moeten SEWELS Ouderen geweest zijn, vermids zij hunnen Zoon op een handwerk besteedden. Doch zijne zucht tot Taalkennis en andere oeffeningen werkte zo sterk op hem, dat hij, in de uren van uitspanninge, in 't een en ander genoegzaame vorderingen maakte, om zijn Handwerk te laten vaaren, en in het schrijven voor de Boekverkoopers een eerlyk bestaan te vinden. Behalven de *Fransche*, *Engelsche* en *Hoogduitsche* taalen, was hij ook in het *Latijn* merkelyk gevorderd; als ook in 't *Grieksch* niet geheel onbedreeven. In 't begin deezer Eeuwe schreef SEWEL, eenige jaaren, aan de Amsterdamsche Nederduitsche Courant. Van zijne *Spraakkunst* en *Woordenboek* hebben wij reeds gewag gemaakt. Verscheiden Vertaalingen van meer of minder uitgebreide Werken zijn van hem voorhanden; de voornaamste van deeze zijn die van de *Historie des Ouden en Nieuwe Testaments*, en van de *Godsche Historien* van FLAVIUS JOSEPHUS. Niet blootelyk met vertaalen hieldt SEWEL zich onledig; hij verhefte zich tot den rang van Oorspronklyk Schrijver, door het zamenstellen van zijn beroemd Werk, de *Historie der Quakers*; een arbeid van vijftientwintig jaaren, en die, zedert, den roem van Historiekenner altoos heeft weggedraagen. Het Werk kwam, in den Jaare 1717, in het licht. Tot een ander soortgelijk Geschrift, onder den titel van *Historia QUAKERIANA*, door GERARD CROESE, reeds in den Jaare 1695, in 't Latijn uitgegeeven, hadt SEWEL, volgens zijn eigen zeggen, de beste stukken verschaft. De arbeidzaame, en, gelijk algemeen getuigd wordt, godvrugtige Man, overleedt op den dertienden Maart des Jaars 1720. Bij zijne Echtgenoote, JACOMINA BOEKENHOGEN, hadt hij vier kinderen, eenen Zoon en drie Dogters, verwekt; doch die allen ongehuwd overleden zijn. Van zijne vroegste jeugd tot op zijn overlijden, heeft SEWEL tot de Gezinte der *Quakers* behoord.

SEXBIERUM, of, volgens anderen, *Sixbierum*, is een aanzienlyk Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij *Barradeel*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en geen half uur van de
Zui-

Zuiderzee gelegen. *Sexbierum* is een zeer fraai Dorp, zo om zijne legging, in 't midden van vrugtbare Koornakkers, die allerlei foorten van graan voortbrengen, als om de geregelde schikking en stand der Huizen, onder welke men eenigen aantrest, die een zindelijk voorkoomen hebben. Voormaals telde het Dorp onder zijn inwooners lieden van geen gering aanzien en vermogen. Nog heden ziet men 'er twee Huizen, in de voornaamste Straat, welke ieder een in steen gehouwen Oorlogschip in hunne Gevels voeren. Voornaame Bevelhebbers, in dienst van den Staat ter Zee, plagten 'er eigenaars en bewooners van te weezen. De Kerk, hoewel nog tamelijk ruim, plagt eertijds veel grooter uitgestrektheid te bevatten, toen dezelve nog een Kruisgebouw was. Het Noordelijk Kruispannd is zints langen tijd niet meer in weezen. Toen, in of omtrent het Jaar 1774, het Zuidlijke gedeelte wierdt weggenomen, vondt men, in een digt gemetzelde Nis, het beeld van den H. SIXTUS, Patroon van het Dorp. Zints den tijd der Kerkhervorminge, en om tegen de vernielende handen der Beeldestormeren behoed te worden, meent men, zoude het aldaar verborgen geweest zijn. Van binnen pronkt de Kerk met een fraai Orgel, nevens een Predikstoel en Doophek, voor niet zeer veele jaaren gestigt. Ten blijke van de aanzienlijke bewooners, welke in en bij dit Dorp, weleer, hun verblijf plagten te houden, kan, onder andere, dienen, de menigte van zeer oude Graffteenen, met Latijnsche Opschriften; zommige van welke bijkans uitgesleeten, immers, door verloop des tijds, onleesbaar zijn geworden. Het oud adelijk Geslagt ADELEN, van Koninklijken bloede, uit het welk ST. FREDERIK, achste Bischop van *Utrecht* gesprooten, en in dit Dorp gebooren was, schijnt hier zijnen Zetel of hoofdverblijf gehad te hebben. Dit mag men alleiden uit het volgende Graffchrift, welk men op eene der Begraafplaatszen leest:

„ Serapius Genitor, proles Nicolaus Adelaë,
 „ Hic recubat, stirpis Regia nobilitas.”

De

De
 spits e
 groot
 zwaar

Tot
 maate
 Ondere
 Jaars
 vries.
 voor
 bed v
 te H
 eerd.
 Ond
 zienlijk
 in Boer
 daute v
 of, ond
 State,
 een hoog
 Dorp, n
 alles van
 gebouw i
 van de ab
 Edelen,
 vullige
 strooken,
 Liukam
 niet bedri
 nimmer z
 groote fit
 XXVII.

De Toren der Kerke, hoewel met eenen eenigzins laagten spits gedekt, is zeer zwaar, en evenredig aan de aloude grootte van het Kerkgebouw. Op den meer dan gemeent zwaaren Klok leest men de vier volgende dichtregels:

- „ *Astra tenentis ope grandifono sum tibi Sixte*
 „ *Decoris in Bierum, diva Maria vocor.*
 „ *Convoco Christicolas, Jovis horrida fata revolvo,*
 „ *Fumina (quid pergam) diffugo ignivoma.*”

Tot onvergankelijken roem van *Sexbierum*, mogen wij niet naalaaten, hier te vermelden, dat in het zelve, uit geringe Ouderen, gebooren wierdt, op den zesden Augustus des Jaars 1622, de dappere Friesche Admiraal TIERK HIDDÉSZ DÉ VRIES, in een gevegt tegen de Engelschen, in den Jaare 1666, voor de eere en de vrijheid des Vaderlands strijdende, op het bed van eere gestorven, en, op kosten van 's Lands Staaten, te *Harlingen* met eene openbaare staatelijke begraavenis vereerd.

Onder *Sexbierum* lagen, wel eer, verscheiden zeer aanzienlijke Staten of adelijke Huizen, die thans vernietigd, of in Boerderijen zijn veranderd. *Eelsma-State* is, in de gedaante van een fraai Landhuis, nog in weezen. *Martena*, of, onder welken namen het thans nog bekend is, *Liaukama-State*, heeft alleen zijne aloude gedaante behouden. Het is een hoog en zwaar gebouw, staande ten Westen van het Dorp, met zeer dikke muuren en ruime overwelfde Kelders, alles van uitgestrekte Hovingen of beplantingen omringd. Geer gebouw in het Gewest kan een evenrediger denkbeeld geevert van de aloude Stinzen of Kasteelen, binnen welke de Friesche Edelen, eertijds, zich opflooten, om uit dezelve, in de veelvuldige burger- of liever adeltwisten, hunne vijanden te beslooken, of daar binnen geweldige aanvallen door te staan. *Liaukama-State*, welks eigenaar, als zijnde, indien wij ons niet bedriegen, een Vlaamsch of Brabandsch Edelman, aldaar nimmer zijn verblijf houdt, is thans in merkelyk verval: tof groote smarte van alle minnaars van Vaderlandsche Oudheden,

welke gaarne wenschten dat zulk een eerwaardig overblijfsel en gedenkteken der aloude Friesche Bouwkunde, in stand mogt gehouden worden. Ligtgeloovigheid en harsfenschimmige vreeze dreigden, in den Jaare 1672, dit Gestigt met eene deerlijke plondering. Wij ontmoeten een verhaal daar van bij den vermaarden BALTHAZAR BEKKER, ten dien tijde Leeraar onder de Hervormden te *Franeker*, in zijn Boek, getiteld *Onderzoek over de betekening der Komeeten*. Zie hier het verhaal, in 's Mans eigen woorden: „ Het gebeurde, „ dat bloodhertige menschen twee scheepjes met stroo geladen, daar pas derdehalf man op was, op de Wadden onder *Sixbierum*, voor een deel der Engelsche Vloot aansen, die daar wellicht moght willen landen. Daar over de Klok getrokken in 't een Dorp braght aanstonds meer Klepels aan boord. Men geloofde met een dat op 't Huis te Liaukema tot *Sixbierum*, bij den Here van der Laan en Marchten, als Roomsgefind, kraght van Krijgsvoorraad op folder, en van gewapende mannen in bedekte kelders onder de tuin en boomgaard verborgen waren. 's Avonds liep elk een te *Franeker*, sonder last of ordre, na 't geweer, en daar met na de poort en vesten: 's anderendaags (vervolgt hij) vond ik 't voornoemde Huis met menigte van volk, mans, vrouwen en kinderen gewapend en ongewapend rondom beset, de poort, om de sekerheid van binnen dicht gesloten, en de valbrug opgehaald. De Heer vernemende wie ik was, deed mij met een schuitje over de graft binnen haalen (dus gaat BEKKER voort) en neffens anderen die ik daar vond, alles ten nauwsten bezichtigen. Daar was nauwelijx lijstoght voor sijn eigen Huisgefin, en voor onderaardsche kelders de minste gelegenheid niet: hij hadde self, gelijk een ander, sijn beste goed in de Steden gebergd. Wij teekenden zamen een geschrift van dese waarheid, en dat liet hij door den druk 't geheele land overgaan, dat geschapen stond door sulck een bloot ijdel gerugt ploetseling 't onderste boven te keeren.”

Zie *Tegenw. Staat van Eriesland*.

SIBRANDABUUREN, SIBRANDAHUIS, SIBRANDUS. 67

SIBRANDABUUREN, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Rauwerderhem*, niet verre van den Rijdweg, welke van *Lecuwarden* na *Sneek* loopt. Het Dorp bestaat uit slegts eenige weinige Huizen. Veertien Stemmen brengt het uit in de algemeene zaaken der Grietenije. De oude stompe en tanelijk zwaare Kloktoren is, zedert, in een klein spits Torentje veranderd.

SIBRANDAHUIS, een Dorp, gelegen in het Friesche Kwartier *Oostergo*, onder de Grietenij *Dantumadeel*. Men telt 'er slegts veertien Stemdraagende Huizen. De Kerk heeft geen Toren; zijnde, voor 't overige, het getal der Huizen zeer gering. Van ouds lag hier het Huis *Sterkenburg*; een hooge *Wier*, of klein Heuveltje, hoedanigen men, eertijds, zeer veele in het Gewest aantrof, is 'er het eenige overblijfsel van. De *Wieren*, om dit ter loops aan te merken, dienden, volgens de waarschijnlijkste gissingen, tot eene toevlugt, in de tijden, als de Provincie nog met geene Zeedijken was omringd, om, bij zwaare Overstromingen, met de beste tilbaare Have, op dezelve eene wijkplaats te vinden.

SIBRANDUS, gebooren in *Friesland*, doch onzeker op welke plaats, zo niet in het laatst der Twaalfde, althans reeds vroeg in den aanvang der Dertiende Eeuwe. Hij was een man van eenige geleerdheid, en vooral zeer vermaard om den reuk zijner Heiligheid en Godsvrugt. 't Een en ander was oorzaak, dat hij tot Abt van de Orde der Premonstratenzen wierdt verkoozen. Dit viel voor in den Jaare 1230. Doch hij bekleedde dien post niet lang, niet meer dan acht jaaren; hij overleedt in den Jaare 1238, daalende met den reuk van Heiligheid ten grave. Hij heeft geschreeven het leeven van S. SIARD en S. FREDERIK, beiden zijne Landgenooten, en van welken de laatste op den Bischoplijken Stoel van *Utrecht* heeft gezeeten.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*.

SIBRANDUS LUBBERTUS; zie LUBBERTUS (SIBRANDUS), Deel XXII. bladz. 166.

SIBILLE, (GYSBERT) was Burgemeester te *Weesp*, en een zeer vermaard Kunstschilder, hoewel 's Mans naam in de bekende Schilderboeken, of Leevensbeschrijvingen der Schilders, niet vermeld wordt. Van hier dat zijn geboorte- en sterfdag ons niet gebleeken zijn. SIBILLE stelde, onder andere, zijn kunstvermogen te werk tot het versieren van het deftige Stadhuis zijner geboorteplaatze. SALOMONS eerste Geregt, vertoond in eene fraaie Schilderij, hangende boven de Zitplaats der Schepenen, in den Vierfchaar, is eene vrugt van zijn Penfeel; als mede eene andere uitvoerige Schilderij, hangende in de Kamer van Schepenen, in het zelfde Stadhuis. De Vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen, zo als dezelve, in den Jaare 1652 bestondt, is aldaar naar het leeven afgebeeld. SIBILLE moet, derhalven, omtrent dien tijd geleefd hebben. Daarenboven ontmoet men in de Raadkamer, Burgemeesterskamer en in eenige andere Vertrekken van het gemelde Stadhuis, eenige Schilderflukken van den zelfden Kunstenaar.

Zie *Tegenw. Staat van Holland*.

SIDNEI, (PHILIPS) Ridder, hoewel een gebooren Engelsman, verdient door ons vermeld te worden, om zijn aandeel in het bewind van zaaken, in het gevaarlijkst tijdperk van het opkoomende Gemeenebest. Hij was zeer nabij vermaagschapt aan den berugten ROBERT DUDLEY, *Graave van Leicester*, als hebbende deszelfs eigen Zuster tot Moeder gehad. Bij de Koningin ELIZABETH stondt hij in blaakende gunst. Bij het vertrek van zijnen Oom uit *Engeland*, verzelde hij denzelven na de Nederlanden, met een wijder strekkend oogmerk dan om slegts het Land te bezigtigen. 't Is bekend, hoe de Steden *Brielle* en *Vlissingen*, met het Kasteel *Rammekens*, aan de gemelde Koninginne, in den Jaare 1585, verpand zijnde, door de Staaten, tot het bekoomen van onderstand tegen *Spanje*, vervolgens, naar inhoud van het Verdrag, door En-
gel-

PHILIP SIDNEI,
 Ridder, Gouverneur van
 Vlisfingen.

J. B. van der Meulen

Ant. M. de Vries

Deel

en een
 de be-
 liders,
 sterftag
 re, zijn
 e Stads-
 , ver-
 tiplaats
 n zijn
 gende
 . De
 n, zo
 ar het
 en tijd
 kamer,
 van het
 zelfden
 id.

Engels-
 aandeel
 van het
 gschapr
 ceester,
 Bij de
 Bij het
 denzel-
 oogmerk
 , hoe de
 mekent,
 pand zijn
 and tegen
 door En-
 gel-

gelte
flak
volg
gen
lijks
Aan
fchay
mish
reeds
dat 's
en be
zelve
kleedd
kans
fchoo
gelte
hoev
wic
lange
even
de He
legerd
om he
nen Ne
val te
den ze
Axel,
het stid
Berettin
ling haa
ling van
gaan, e
handen
Tegen
1506,
ter, me
Vaartuyg
hoede,

gelsche troepen moesten bezet worden. Met deeze troepen stak SIDNEI na de Nederlanden over, en aanvaardde aldaar, volgens den wil van Haare Majesteit, het bevel over *Vlissingen* en *Rammekens*. De Stad- en Slotvoogdij hadt hij nauwlijks aanvaard, of het hart jeukte hem na hooger aanzien. Aan Prinse MAURITS was, ten deezen tijde, het Stadhouderfchap over *Zeeland* opgedraagen. Deswegen liet SIDNEI zijn misnoegen blijken, als op welke hooge waardigheid hij nu reeds zijnen mond gezet hadt. Ook toonde hij zich gebelgd, dat 's Lands Staaten zijnen Oom LEICESTER aan Berigtfschriften en bepaalingen wilden onderwerpen, zo 't heette, om dat dezelve met de waardigheid van Opper-Landvoogd, die hij bekleedde, strijdig waren, doch, veelligt, inderdaad, om dat de kans tot magtvermeerderinge, daar door, hem zelven minder schoon stontd. Niet weinig, intuschen, zag hij zijne eerzucht gestreeld, toen hem, in 't volgende jaar, door zijnen Oom, hoewel strijdig met 's Lands gebruik, een Regiment Knegten wierdt opgedraagen, over 't welk de Heer VAN HAUTAIN, onlangs gesneuveld, het bevel gevoerd hadt. Niet zonder vrugt, evenwel, bekleedde SIDNEI dit hooge Krijgsbewind. Terwijl de Hertog VAN PARMA, in den Jaare 1586, de Stad *Nuis* belegerd hielt, beval de Graaf VAN LEICESTER, met oogmerk om hem van daar te lokken, aan Prinse MAURITS en aan zijnen Neeve, met drieduizend Paerden en Knegten, eenen inval te doen in *Vlaanderen*. In den Schans *ter Neuze* hadden ze nauwlijks voet aan land gezet, of zij bemagtigden *Axel*, en vervolgens eenige Blokhuizen in dien oord. Thans liet SIDNEI het oog vallen op *Grevelingen*. Met eenigen der Bezettinge, die zich hielden, alsof zij over de kwaade betaa-ling haarer soldije onvoldaan waren, hadt hij, door bemiddeling van een Walschen Soldaat, eenen bedekten handel aange- gaan, en uit hun de belofte verworven, om de Plaats in zijne handen te leveren. SIDNEI bevondt zich thans te *Vlissingen*. Tegen den zevenëntwintigsten Julij des boven genoemden Jaars 1586, dag tot de uitvoeringe bestemd, stak hij over het water, met eenige uitgeleezene manschappen, in platgebodemde Vaartuigen gelaaden. Doch men was binnen de Plaats op zijne hoede, en SIDNEI misleid door dubbelhartige beloovers. Van

elders is bekend, hoe de Graaf VAN LEICESTER, eenigen tijd daar naa, het beleg om *Zutfen* sloeg. SIDNEI voerde mede het bevel over deezen toeleg. Intusschen zondt de Hertog VAN PARMA eenige manschap met Mond- en Krijgsbehoefien, ten behoeve van de ingeslootene Vestinge. SIDNEI, van den aantogt verwittigd, trok de Spanjaards te gemoete, en trof dezelve aan bij het Dorp *Warnsfeld*. Wel haast kwamen de benden aan elkander, met het doodlijk gevolg voor den Ridder SIDNEI, dat hij eene wonde in zijne Dije bekvam, aan welke hij, op den vijftentwintigsten September, overleedt. „Hij was” (schrijft HOOFT) „een Heer van omtrent dertigh jaeren, heughlijk vernuft, dapper beleidt, fraaije ge- „leertheit, aardighe taal, zinnijke en minlijke zeeden.” Indien de aanmerkingen gegrond zijn, welke ’er de Historiefchrijver nevens voegt, hadden de Nederlanders reden om zich over des Ridders vroegtijdigen dood te verheugen. „Zom- „mighen” (dus spreekt de Drosfaart) „sloeghen ’er geen „twijfel aan, oft hij zoude, in geval van langer leeven, naa „’t meuken van den moedt door tijd en ervaarenis, zijnen „Oom, wiens verstandt bij ’t zijne niet haalen moght, in ’t „voortvaaren met zijn’ onrijpe aanslaaghen tot verneeding der „Staaten, door zijne wijsheit en bescheidenheit geschorst „hebben. Maar anderen oordeelden,” (dus vervolgt de Rid- „der) „dat zijne nijverheit, wakkerheit, en behendigheit, in- „dien hij ze aan ’t ondergraaven der vrijheit hadde willen „beiteeden (gelijk zijn dringen op onbepaalt gezagh voor „den Graave, toen men dien de Landtvoogdij eerst aan- „bood, te erduchten gaf) den Lande quaalijker zoude be- „koomen weezen, dan de losfigheit van LEICESTER, die, „met het onbefeult aangaan in zijnen toeleg, ten halven wee- „ghe sleeten bleef.” Over het gewigt deezzer aanmerkingen laaten wij het oordeel aan den Leezer. Het Lijk van PHILIPS SIDNEI wierdt na *Engeland* gevoerd, en, overeenkomstig met zijnen rang, en de ruime maate der gunste, in welke hij bij Koningin ELIZABETH deelde, met groote staatelijckheid ter aarde besteld.

Zie BOR en HOOFT,

SIERKS-

Si
vind
dig,
eener
geen
van
ten,
getek
Fo
beklee
vormd
door
remont
en vat
wege,
wierd
veroc
bewij
het l
ten n
menko
van G
hij insg
verholet
voering
verbiede
anderen
ning, „
„bume
„gaering
gaf trouwe
„de geen
„nevens
„en de n
„in de p
„welke d
„de Ker
„zich al

SIERKSZOON. (FONGER) In de ontmoetingen van deezen Man vinden wij eenige bijzonderheden, der optekeninge wel waardig, als dienende ten bewijze van de kloekmoedigheid van eenen anders ongeoeffenden persoon, in 't voorstaan van 't geen hij voor waarheid houdt. Over de waarde of onwaarde van 's Mans aangevoerde redenen zullen wij ons niet uitlaaten, maar, als Historieschrijvers, van 't geen wij vinden aangekend, slegts eene bloote en getrouwe opgave doen.

FONGER SIERKSZOON was een Burger van *Akmaar*. Hij bekleedde den post van Ouderling in de Gemeente der Hervormden, ten tijde als dezelve geschokt en gescheurd wierdt door de Kerkwisten tuschen de Remonstranten en Contraremonstranten. De begrippen der eerstgemelden toegedaan, en van dezelve een ijverig Voorstander zijnde, bragt zulks te wege, dat hij, in den Jaare 1619, van zijnen post verlaaten wierdt. 't Welk, evenwel, niet belette, dat hij de zaak der veroordeelden, uit al zijn vermogen, bleef toegedaan. Een bewijs daar van gaf hij, door het leenen van zijn huis, tot het houden van eene afgezonderde godsdienstige Vergadering, ten tijde als den Remonstranten het houden van openlijke samenkomsten verboden was. Tot het beleggen en houden van Godsdienstige Vergaderingen, op andere plaazzen, leende hij insgelijks de hand. Voor de Burgemeesteren kon dit niet verholten blijven. Gelast om de hand te houden aan de uitvoering der Plakaaten, de bijeenkomsten der Remonstranten verbiedende, ontbooden ze hierom FONGER SIERKSZOON en anderen op het Stadshuis. Op de vraag, bij zijne verschijning, „Wie hem zo stout maakte, om zich, niettegenstaande „hunne afzetting, nog als Ouderlingen te gedraagen, en Vergaderingen te houden, tegen het verbod, aan hun gedaan”, gaf FONGER tot bescheid, „dat ze niet ontslagen waren door „de geenen, die hen hadden aangesteld. De Magistraat, die, „nevens de Gemeente, hen hadt aangesteld, was veranderd; „en de nieuwe Magistraat konde hen van hunne bedieningen „in de publike Kerken wel ontslaan; maar de Gemeente, „welke deeze zaak meest betrof, zocht hunnen dienst buiten „de Kerken te gebruiken. De Contraremonstranten, die „zich al voor lang hadden afgezonderd, hadden hun in dat

liiii 4

„ stuk

„ stuk niet te gebieden. Weshalven zij, om de Gemeente,
 „ die nu herderloos was, voor schade te behoeden, t'haarer
 „ begeerte, in hunnen dienst volhardden. Het gebod, van
 „ niet te vergaderen, konden ze niet gehoorzaamen, zonder
 „ Gode ongehoorzaam te zijn. Zij hadden Vergaderingen be-
 „ leid, en doen prediken, om de verstrooijing der Gemeente
 „ voor te koomen.” Als hier op de Burgemeesters inbragten,
 „ dat de Kerk voor eenen ieder, en oock voor de Remonstran-
 „ ten open stondt, en 'er goede Herders waren, om de Kudde
 „ met goede leeringen te leiden, was het wederwoord van FON-
 „ GER: „ Indien men bij de Contraremonstranten het stuk
 „ der Predestinatie niet zo raauwelijk leerde, en het Ketter-
 „ dooden niet ongestraft konde drijven, men zoude alsdan
 „ hunne gemeenschap niet mijden.” Toen voerde hem een
 „ der Burgemeesteren te gemoete dat *de Remonstranten hunne*
 „ *Leere van menschen hadden ontvangen, en zich derhalven*
 „ *aan het oordeel van het Synode behoorden te onderwerpen.*
 „ Waar op FONGER, eenigzins uitvoerig, zich aldus liet hooren:
 „ Als wij redenen van menschen en menschen tegen malkan-
 „ deren overweegen, dan oordeelen wij de redenen der men-
 „ schen aan onze zijde die van de andere zijde verre te over-
 „ treffen, zelfs naar het getuigenis der H. Schriftuure: in-
 „ zonderheid als men den aart Gods en zijne liefde jegens 't
 „ menschelijk geslagt stelt tegen de Predestinatie der Contra-
 „ remonstranten; en de liefde, die de menschen malkanderen
 „ schuldig zijn, stelt tegen het Ketterdooden. Daar is immers
 „ uitdrukkelijk geboden, dat men eenen anderen doen moet,
 „ 't geen men wil dat ons zelve geschiede. Ach waren slegts
 „ de hooge en laage Overheden deezer Landen van die laat-
 „ ste dwaaling verlost, en dat ze den Remonstranten de oef-
 „ fening van hunnen Godsdienst wilden toelaaten, gelijk aan
 „ andere Gezintheden, de rust en vrede ware haast hersteld!
 „ Men behoort te bedenken, wat die dwaaling voor deezen
 „ in de Christenheid heeft veroorzaakt. Wat is daar mede ge-
 „ wouwen? Veele duizenden tot Martelaaren gemaakt, of zo
 „ veele duizenden verdoolde Schaapen van CHRISTUS schaapstal
 „ vermoord, en dat met verderf van nog meer duizenden
 „ zielen der Regteren, die zo veel bloeds hebben vergooten,
 „ en

„ en
 „ ge
 „ die
 „ en
 „ (c
 „ Cl
 „ m
 „ ge
 „ om
 „ me
 „ met
 „ zie
 „ men
 „ bev
 „ HA
 „ wo
 „ br
 „ w
 „ at
 „ ler
 „ toe
 „ der
 „ bloe
 „ druk
 „ was
 „ sber
 „ schen
 „ ling,
 „ dringe
 „ verschi
 „ Na de
 „ den naam
 „ lijke Ver
 „ Doch als
 „ Verklar
 „ of Neen,
 „ wilden di
 „ opzigren,

„ en, Gode meenende dienst te doen, zonder berouw zijn
 „ gestorven. Wat de Sijnode aangaat,“ (dus ging hij voort)
 „ die is alzo weinig bekwaam om het vervallene te richten
 „ en 't gescheurde te vereenigen, als alle de andere Sijnoden
 „ (die van de Apostelen uitgezonderd) die ooit onder de
 „ Christenen zijn gehouden. Want (zeide hij) die hebben
 „ meest altijd bestaan uit partijen, en de eene partij maakte,
 „ gelijk reden is, zwaarigheid om zich de andere partij te
 „ onderwerpen. Dies hebben de Sijnoden de dwaalingen
 „ meestal gestijft, en de zwaarigheden vermeerderd. Hadt
 „ men dan,“ (dus besloot FONGER uit het boven gezegde)
 „ ziende dat men niet langer in rust te zamen konde woo-
 „ nen, niet liever elkanderen, zonder Sijnode, Gode mogen
 „ beveelen, en elk met zijne eigen schaapen, even als ABRA-
 „ HAM en LOR deden, in zijne eigen schaapkooi laten ge-
 „ worden? Want nooit heeft men de Christenheid in rust ge-
 „ bragt, door 't weeren van scheuringen met Sijnoden en
 „ wereldlijke magt, maar met de scheuringen, als 't niet
 „ anders weezen wilde, te dulden, en zo allengskens te hee-
 „ len. Doch” (met dit beklag eindigde hij zijne rede) „ daar
 „ toe kwam men niet, voor dat men door de droevige on-
 „ dervinding, die ook der dwaazen leermeester is, naa veel
 „ bloedstortens, zonder nothans elkanderen te kunnen onder-
 „ drukken, terwijl de waarheid zich altijd wil opheffen, eerst
 „ was wijs geworden, dat het beter was van zulken vergeeef-
 „ schen en schadelijken arbeid te rusten; blijvende ondertus-
 „ schen, 't geene te verwonderen is, die onchristelijke dwaai-
 „ ling, dat men elkanderen om zaaken van Godsdienst moet
 „ dringen of drukken, nog altijd, zo dikwijls 'er nieuwe
 „ verschillen in het Kerkelijke opkwamen, in haar geheel.”

Naa deeze redewiselingen wierdt FONGER ondervraagd naar
 den naam van eenen Leeraar, welke onlangs, in eene heime-
 lijke Vergadering, voor de Remonstranten hadt gepredikt.
 Doch als hij hier omtrent zijne onkunde beleedt, en in zijne
 Verklaaring hooger weigerde te gaan dan het eenvoudig Jaa
 of Neen, dreigden hem de Heeren, die hem op eenen Eed
 wilden dringen, zijne hardnekkigheid, zo in dit als andere
 opzigten, aan de Heeren Gecommitteerde Raaden te zullen

overbrieven. Doch zijn antwoord was: „Wij staan in de
 „hand des Heeren, om wiens waarheid wij, in zulk geval,
 „zouden lijden; ook zullen wij, 't geen hem zal believen
 „over ons te gehengen, met geduld opneemen.” Het ge-
 dreigde schrijven aan Gecommitteerde Raaden geschiedde met
 'er daad, en verscheenen 'er, eerlang, met overleg van Prinse
 MAURITS, eenige Gemagtigden te *Aikmaar*. FONGER SIERKS-
 ZOOM, voor deeze gedagvaard en verscheenen zijnde, vraagde
 eerst een der Gelastigden hem naar zijnen naam en ouderdom,
 en voorts twee vingeren om hoog gestoken hebbende, sprak
 hij hem in deezervoegde aan: „Doe gij ook alzo, en zweer
 „de waarheid, over 't geen wij u zullen vraagen, getuigenis
 „te zullen geeven.” FONGER daar tegen: „Ik ben niet van
 „zins te zweeren, en evenwel gewillig om der waarheid ge-
 „tuigenis te geeven.” Op de vraag, of hij dan Doopsge-
 zind ware, gaf hij een ontkennend antwoord, doch voegde
 'er nevens, wel te weeten, dat 'er geschreeven stonde: *Laat*
uw woord zijn Jaa jaa, Neen neen. Nu begon men den
 gedaagde te ondervraagen naar de Leeraars en zamenkomsten
 der Remonstranten; doch ziende, dat zij hier omtrent even
 weinig bescheid, als voorheen de Burgemeesters, uit hem
 konden bekoomen, vielen de Gelastigden op eene andere
 Vraag, betreffende de bekende Rotterdamsche Vergadering,
 welke, ten deezen tijde, door zommigen met den naam van
 Tegen-Sinode wierdt bestempeld. Men vraagde aan FONGER,
 nevens nog eenen gedaagden, of zij in die Vergadering ge-
 weest waren? voorts, uit wiens last? tot wat einde? op wiens
 ontbod? wie aldaar geweest waren, en wat men 'er hadt ver-
 handeld? Het antwoord was, dat men 'er verscheenen was
 uit last des Kerkenraads, en zulks om Kerkelijke zaaken te
 verhandelen, op zekere aanschrijving dat 'er zulk eene Verga-
 dering zoude gehouden worden, zonder, evenwel, te wee-
 ten, door wien de uitschrijving was gedaan. Op de vraag
 aan FONGER, wat aldaar verhandeld was, hernam hij, van we-
 gens de zwakheid zijns geheugens, zulks niet te kunnen zeg-
 gen. Doch als de Heeren Gelastigden daarop riepen, dat zij
 het evenwel moesten weeten, liet hij zich, ongelukkiglijk,
 onrvallen: „Wij hebben het schriftelijk medegebragt”; en
 voegde

voegde
 gederi
 „ ppp
 „ in c
 „ klaa
 „ zuit
 „ len
 „ zaak
 „ Van
 „ ander
 „ oar, c
 „ de; en
 „ te in zi
 „ zo als l
 „ heid, c
 „ niet do
 „ de Hee
 „ sche L
 „ schap
 „ Gedu
 „ een wo
 „ remonit
 „ der Ov
 „ (dus f
 „ „ gint
 „ „ die
 „ „ Vad
 „ „ lingl
 „ der Ge
 „ ten nie
 „ Geweete
 „ „ verm
 „ „ er neve
 „ „ hij ni
 „ „ altijd
 „ „ dat he
 „ „ dige
 „ „ doet m

voegde 'er nevens, „ dat aldaar” (in de Rotterdamfche Vergadering) „ wel eenige voorftellen waren gedaan, en op 't „ papier gebragt, maar zonder tot befluit te koomen; dat ze „ in dit werk niet waren getreden, zonder voorgaande ver- „ klaaring en befprek van zich in geene handelingen, dan die „ zuiver Kerkelijk waren, en geene Politie raakende, te wil- „ len inlaaten: met aantuiging, dat ze, als men iets van Staats- „ zaaken mogt voorftellen, terftond zouden opftaan en fcheiden. „ Van dat verftand”, voegde hij 'er nevens, „ waren ook de „ andere aanwezende broeders.” Toen vragde men aan FON- „ GER, of hij de fchriftelijke Akten der Vergaderinge bij zich had- „ de; en als hij daar op Neen geantwoord, en gezegd hadt, dat „ ze in zijn huis waren, beval men hem, het gefchrift te haalen, „ zo als hij op ftaan den voet deedt. Door FONGERS openhartig- „ heid, die, gewisfelijk, in den toenmaligen ftand van zaaken, „ niet door de vereifchte voorzigtigheid beftuurd wierdt, kwamen „ de Heeren agter een geheim, 't welk verfcheiden Remonfrant- „ fche Leeraars bij hen bekend maakte, die voorts met balling- „ fchap geftraft wierden.

Geduurende deeze onderhandeling, hadt FONGER, nu en dan, „ een woord gerept van Gewetensdwang, welchen de Contra- „ remonfrantfche Predikanten, naar zijn oordeel, in de harten „ der Overheden gezaaid hadden. „ Hier uit, mijne Heeren”, „ (dus fprak hij) „ ontftaat het, dat men nu elkanderen dus be- „ gint te vraggen en te handelen, en dat om zaaken van Gods- „ dienst en Geweeten, om welker vrijheid te behouden, mijn „ Vader, nevens veele andere vroomen mannen, weleer in bal- „ lingschap verjaagd en geftorven is.” Wanneer hier op een „ der Gelastigden hem te gemoete voerde, dat *de Heeren Staa- „ ten niet van meening waren, iemand geweld te doen in zijn „ Geweeten*, gaf FONGER vrijmoediglijk tot antwoord: „ Zij „ vermogen 't ook niet te doen. Door dwang” (voegde hij „ 'er nevens) „ kan men niemand dwingen te gelooven, 't geen „ hij niet gelooft, of 't fchoon zijn mond mogt zeggen. Maar „ altijd” (dus ging hij voort) „ verftonden de Christenen, „ dat het ook Geweetensdwang was, als men hun de uitwen- „ dige Godsdienstoeffening verhinderde; en dit (zeide hij) „ doet men nu ons. Men verdraagt andere Sekten. Dat men „ ook

„ ook

„ ook ons, al ware 't dat de Synode de vijf Artikelen veroordeelde, van gelijken dulde: daar zal dan terstond rust „ zijn.” Op welk laatste zeggen, de Raadsheer GELEYN VAN ALEMAN, een der Gelastigden uit 's Hage, met een vriendelijk gelaat, hem te gemoete voerde: *Geloof het vrij, de Heeren Staaten en zijne Excellentie (Prins MAURITS) zullen op alles, tot 's Lands rust en eens iegelijks genoegen, met bescheidenheid letten.* Thans gaven de Heeren aan FONGER verlof om na huis te mogen keeren, zeggende dat zij, ziende zijne opregtheid en ronde verklaringen, de zaak in 's Graavenhage gunstiglijk zouden voordraagen. Nogthans wierdt hij, 's anderendaags, nogmaals ten Stadshuize ontboden, en hem door de Gelastigden aangezeid, indien 'er eenige brief onder de Leden van den Kerkenraad berustte, bij welken hun de bijeenkomst te Rotterdam wierdt aangekondigd, dat zij dan denzelven aan de Heeren zouden ter hand stellen, als zullende dit grootlijks tot hunne ontlastinge dienen. FONGER hier op geantwoord hebbende, van zulk eenen brief niet te weeten, vervoegde voorts zich bij zijne geweezene medebroeders; bij welke hij denzelven insgelijks niet vondt; geevende daar van kennis aan de Heeren, die 't hier bij lieten berusten. In deeze laatste zamenkomst vernieuwde FONGER nogmaals zijn verzoek om vrijheid van openbaare Godsdienstoeffening: waar op hem de Heeren bij handtasting beloofden, *op hun verzoek te zullen letten, en daar aan zekerlijk de goede hand houden, mits de Remonstranten slegts voor een weinig zijds geduld oeffenden.* Dit niettegenstaande deden de Gelastigden, terstond daar naa, eene afkondiging, bij welke den Remonstranten het houden van Godsdienstige zamenkomsten verbooden wierdt. In den naamiddag van dien zelfden dag verscheen FONGER, met de overige Leden van den Remonstrantschen Kerkenraad, nogmaals voor de Heeren, die hen niet slegts, andermaal, van hunnen dienst ontsloegen, maar ook een geschrift ter ondertekeninge voorleiden, bij 't welk zij zouden belooven, zich van alle Kerkelijke diensten en bijeenkomsten te zullen onthouden, tot nader order, te stellen bij de Staaten. Op deeze aankondiging stonden de Gedaagden een weinig buiten, en te zamen beraadslaagd hebbende, be-
loof-

hoofd
aken
roogt
bende
men
oelften
VAN
„ Gij
„ het
Tot
deel,
de bew
voor d
emen
verande
hoven

SIG
Friesl
de Gr
midde
van S
afichei
van we
schen
het De
verichei
onder S
Uithof
pel, de
lang ve
nog in v
wierdt v

loofden ze aan de Heeren, zich voor eenen tijd van het prediken te zullen onthouden. Ook bij deeze gelegenheid konde FONGER zijnen Vrijheidslijver niet beteugelen; het woord hebbende opgevat, begon hij, van nieuws, te beweerden, dat men hun het verlot tot onbelemmerde openbaare Godsdienst-oeffeninge behoorde toe te staan. Waar op hem de Raadsheer VAN ALEMAN, met groote vriendelijkheid, te gemoete voerde: „Gij weet, wat ik u gezegd heb. Houd u slegts gerust: „het zal voorzeker in korten tijd wel zijn.”

Tot hier toe loopen de uitstaande berigten, wegens het aandeel, 't geen de wakkere FONGER SIERKSZOOM heeft gehad in de bewerking van vrijheid van openlijke Godsdienst-oeffeninge voor de Remonstranten, in den bangen tijd, die hun met eenen volslagenen ondergang dreigde, doch welken zij, door veranderingen van omstandigheden, volgens hunnen wensch, te boven kwamen.

Zie *Fonger Sierksz. Brieven aan Phil. Pijnakker, van 24 tot 28 April 1619;*
EN BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

SIGERSWOLDE, een Dorp, in het Kwartier der Provincie *Friesland*, de *Zevenwouden* genaamd, meer bepaaldelijk in de Grietenij *Opsterland* of *Upsterland* gelegen. Het legt onmiddelijk op de grenzen van het Gewest en die der Provincie van *Stad en Lande van Groningen*. Tot een kenmerk van afscheidinge dient de Schans, *de Friesche Paalen* genaamd, van welken de eene helft op Groninger, de andere op Frieschen bodem legt. Men vindt hier ook, in het Oosten van het Dorp, een Buurtje, *het Voorwerk* genaamd. Behalven verscheiden andere zeer uitgestrekte Veenen, behoort ook onder *Sigerswolde*, de Buurt *Bakkaveen*. Weleer was dit een Uithof van het Klooster *Mariengaard*. 'Er stondt eene Kappel, door den Abt SJAARDUS DEN V gestigt. Deeze is voor lang verdweenen, maar het Kerkhof, welk daar nevens lag, nog in weezen. *Bakkaveen*, met deszelfs onderhoorigheden, wierdt vervolgens de eigendom van het edel Geslacht VAN AYL-

VA, en naderhand van dat van BURMANIA. Niet zeer veele jaaren geleeden, wierden, door koop, bezitters daar van, eenige vermogende Ingezeetenen van *Friesland* en *Groningen*, die eene maatschappij hebben aangegaan, om 'er voor gezamenlijke rekening Turf te doen graaven; en waar toe zij de noodige waterleidingen gegraven en andere dienftige schikkingen beraamd hebben.

SIGERSWOLDE, weleer een Dorp, en naderhand een Klooster van dien naam, onderscheiden van het laatstgemelde, als zijnde in een gantsch anderen oord van *Friesland* gelegen, te weeten in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Tietjerksteradeel*, en wel met naame in of omtrent het Dorp *Garijp*. Aangaande 't een en ander vinden wij het volgende aangetekend. Gedurende den tweespalt tusschen de Hoekfchen en Kabeljauwfschen, welke de Hollandsche Steden, ook in het einde der Vijftiende Eeuwe, jammerlijk ontrussten, was in de Stad *Hoorn*, in den Jaare 1482, de kans gekeerd ten nadeele van de eerstgenoemden, en, bij de verovering der Stad, door den Kabeljauwsgezinden Stadhouder Graaf VAN LALAING, onder dezelve eene schrikbaarende slagting aangerigt. Veelen van den overwonnenen aanhang namen hier op de vlugt na *Friesland*. Onder de uitgeweekenen bevonden zich vijf Geestelijke Vrouwen, van de Orde der zo genaamde *Witte Zusters*. Naa veel omzwervens in het genoemde Gewest, om hier en daar den kost te zoeken, kwamen ze, eindelijk, in de nabuurschap van het gemelde Dorp *Garijp*. Hier vonden zij de Overblijfszels van een Dorp, welke nog den naam van *Sigerswolde* voerden. Huizen stonden 'er niet meer overeinde, en van de Kerk alleen de muren; zijnde het Dak daar van ingestort. Het deerlijk overschot van het gewijde gestigt trok, nogthans, de aandacht der zwervende Maagden. Met haare zwakke handen vervaardigden zij, op het muurwerk, eene soort van Dak, en bereidden 'er zich aldus, tegen de ongemeatigheden van wind en weder, eene elendige schnijplaats. De reuk van de heiligheid der Zusterschap, als mede het gerugt van haaren armoedigen toestand, verspreide zich, wel haast, door het gantsche Gewest.

west.
relve
kerkg
men c
volgen
bekrag
kloost
en str
eonen
van de
bundicht
loopen.
hebben
rijkelijke
ten eeni
make d
gon doe

SIGF
van AR
III, w
volgde
Eeuwe
aangete
de sig
waarchi
Graaflijk
geschil
en leide
's Vaders
hij zich
vers niet
Zee, na
LUDIGMAN
dat Gewes

west. Dit opende de harten der milddaadigen, en deedt dezelve diep in hunne beurzen tasten. Spoedig zag men het Kerkgebouw eene beterê gedaante aanneemen. Ook voorzag men de Zusters van eene voegzaame wooning, welke, vervolgens, met toestemming van 's Lands Staaten, en door de bekräftiging van den Utrechtschen Bisfchop, tot een Nonnenklooster wierdt verheven. Door eenvoudigheid van zeden en strengheid van levenswijze maakten de bewoñneressen eenen naam door het gantsche Land, en onderscheidden zich van de meeste overige Geestlijkheid, welker domheid, en losbandigheid, bij veelen der Landzaaten, begon in 't oog te loopen. Intusfchen schijnt dit Klooster geenen langen stand te hebben gehouden, waarschijnlijk, onder andere, om dat de rijklijke begiftiging der vroegere dagen van dusdanigê Gestigten eenigzins in onbruik was gekoomen: als mede ter oorzaak der Kerkhervorminge, waar van het licht eerlang begon door te breeken.

Zie Tegenw. Staat van Friesland.

SIGFRID, bij anderen SIKKO genaamd, was de tweede Zoon van ARNOUD, Graave van Holland, en broeder van DIRK DEN III, welke zijnen Vader, in de aanzienlijke waardigheid, opvolgde. Hij wierdt gebooren omtrent het einde der Tiende Eeuwe. Van hem vinden wij de volgende bijzonderheden aangetekend. Reeds bij het leeven van Graave ARNOUD, leefde SIGFRID met zijnen broeder DIRK in groote oneenigheid, waarschijnlijk uit jaloersheid, om dat deeze den Vader in het Graaflijk bewind moest opvolgen. Daarenboven raakte hij in geschil met eenen van zijns Vaders Hovelingen of Dienaaren, en leide hem, in een tweeveegt, ter neder. Dugtende voor 's Vaders misnoegen, nam hij thans de vlugt; doch werwaarts hij zich begeeven hebbe, zijn de berigten der Historiefchrijvers niet eenerlei. Volgens WINSEMIUS begaf hij zich over Zee, na *Friesland*, en zocht aldaar eene schuilplaats, bij GOSSE LUDIGMAN, toenmaals Potestaat, dat is, hoogste Overheid van dat Gewest, en te *Staroren* woonagtig. Doch volgens ande-

reu

ren week SIGFRID na *Kennemerland*, en verschool aldaar onder de vleugelen van eenen GOZEWYN, die uit *Friesland*, waar door men hier *Westfriesland* verstaat, te *Kastrikum* was koomen wonen. Zijn huiswaard, 't zij dan GOSSE of GOZEWYN genaamd, hadt eene dogter, TET, TETTA of TIETBURG geheeten, eene jonkvrouw van uitneemende schoonheid. Gelokt door haare bekoorlijkheden, tradt SIGFRID met dezelve in het huwelijk. Deeze echtverbinten^{is}, welke DIRK als vernederende voor zijn Geslagt beschouwde, ontfak nog meer zijnen haat tegen SIGFRID; wiens afgunst tegen zijnen broeder, die nu reeds met de Graaflijke waardigheid praalde, tot die hoogte rees, dat hij op deszelfs leeven eenen aanslag beraamde. Gelukkig voor beiden wierdt de twist bijgeleid, door een minnelijk verdrag, bij 't welk SIGFRID, om zijne heerschzucht eenigermaate te verzadigen, het bewind over *Kennemerland* en *Westfriesland* bekwam. Sedert bouwde hij, in de nabuurschap van *Haarlem*, een Huis of Slot, 't welk hij, vervolgens, het Huis te *Brederode* noemde, om dat, meenen zommigen, de grond daar van en van deszelfs onderhoorigheden, hem met *breede Roeden* was toegemeeten. SIGFRID was aldus de Stamvader van het doorluchtig Geslagt der BREDERODEN, waar van zijn oudste Zoon DIRK den eersten titel voerde. Indien zijne Huisvrouw TET eene Dogter van den Frieschen Potestaat geweest is, zouden, volgens het bovenstaande verhaal, de BREDERODEN, aan Moeders zijde, uit *Friesland* afkomstig zijn. SIGFRID overleedt, in den Zomer des Jaars 1030, en wierdt te *Egmond* begraven, welke Abdij hij en zijne huisvrouw rijklijk begiftigd hadden. Behalven den boven gemelden Zoon DIRK, die den titel van *Heer van Brederode en Zevenbergen* voerde, liet hij nog eenen Zoon naa, GODEFRID genaamd, *Heer van Luxemburg*.

SIKKAMA, (SIBRANDUS) gebooren in *Friesland*, waarschijnlijk in de Stad *Bolsward*, was een voornaam Regtsgeleerde en naauwkeurig kenner van de Wetten en Oudheden van zijn Vaderland, in de Zestiende Eeuw. In de gemelde Stad bekleedde hij den post van Advokaat, en tevens het Ampt van Sekretaris. Onder dit alles schreef hij eenige Werken,

de

de Regtsgeleerdheid en de Oudheidkunde betreffende. De voornaamste zijn, eene Verhandeling de *Judiciis Centumvirilibus*; *Antique Frisiorum Leges*; en *Calendarium Pastorum*.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibliot. Belgica*.

SILLA, (NICASIUS VAN) of DE SILLE, hoewel geen gebooren Nederlander, verdient hier vermeld te worden, om dat hij zijn meesten leeftijd te *Amsterdam* gelleeten, en in verscheiden gewigtige Staatshandelingen een aanzienlijk aandeel heeft gehad: Zijne geboorteplaats was *Mechelen*, en hij aldaar; op den derden Augustus des Jaars 1543, ter waereld gekoomen. Vervolgingen om den Godsdienst, zullen, volgens de aanneemelijkste gissing, de grond zijns verlaatens van het Vaderland geweest zijn, en om elders eene veiliger verblijfplaats te zoeken. Dit mogen wij hier uit besluiten, om dat hij, naa de afzweering der Veréénigde Gewesten van den Koning van *Spanje*, aldaar met aanzienlijke eereposten wierdt begiftigd. Gedurende de regeering van den Aardshertog MATTHIAS hadt hij het ampt van Sekretaris van den Raad van Staaten waargenomen. Doch, zedert de verandering der Regeeringe van *Amsterdam*, was hij de eerste, welke tot Pensionaris dier Stad wierdt verkozen. Dit viel voor in den Jaare 1584. Al vroeg moet VAN SILLA het vertrouwen, niet slegts van zijne aanstellers, maar ook van 's Lands Hooge Regeeringe gewonnen hebben. Dit besluiten wij uit den gewigtigen last, welke, slegts twee jaaren, zints hij in den dienst van *Amsterdam* was getreden, aan hem wierdt opgedraegen. 't Is bekend, hoe de Graaf VAN LEICESTER, al vroeg naa zijner overkomst, zich een eigendunkelijk gezag zocht aan te maatigen. De Staaten van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, in een uitvoerig Vertoog, verscheiden bezwaarnissen hebbende ingebragt, begeerde hij, met Gemagtigen der Staaten, daar over in onderhandeling te treden. NICASIUS VAN SILLA wierdt daar toe benoemd, benevens de Heeren JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, REINIER KROMHOUT, GASPAR VAN VOSBERGEN en VITUS VAN KAMMINGA. Tot de veelvuldige onderhandelingen,

welke, zedert, met den *Engelfchen* Landvoogd gehouden wierden, heeft men hem meermaalen te werk gefeld. In het volgende Jaar 1587, liet hij, naa merkelyke tegenkanting, zich overhaalen tot het aanvaarden van den last van een buitengewoon Gezantschap na *Engeland*, om met de Koningin van dat Rijk, over de Opdragt der Opperheerschappij der Veréénigde Nederlanden, in onderhandeling te treden. De Heeren WILLEM VAN ZUILEN VAN NYVELD, Heer van 's *Heeren Arendsberge*, Drosfaart van Muiden en Baljuw van Gooiland, JOOST VAN MENGEN, Pensionaris van *Dordrecht*, JAKOB VALKE, Raadsman van Staate, en VITUS VAN KAMMINGA, Ridder, waren zijne Amptgenooten. Driemaal bekleeide hij, vervolgens, de waardigheid van een Gezantschap na *Deenemarke*, onder andere in den Jaare 1596, ter gelegenheid der Meerderjaarigheid van Koning CHRISTIAAN DEN IV, om zijne Majesteit met de komst tot den troon geluk te wenschen, en de aloude verbintenissen, tuschen dat Koninkrijk en de Veréénigde Gewesten, te vernieuwen. Door de bewerking van VAN SILLA, wierden de voorregten, welke de Amsterdammers, van ouds, in *Deenemarke* genooten, door den Koning bevestigd. Doch het aanzoek, ten zelfden oogmerke, ten behoeve der Ingezeetenen der Steden *Enkhuizen* en *Schiedam* gedaan, wierdt thans van de hand geweezen. Men vermoedt, dat VAN SILLA, heimelijk, deeze vertraaging bij den Koning hadt wæeten te bewerken. In de maand November des gemelden jaars keerde de Gezant in het Vaderland te rug, begiftigd, door den Koning, met eenen gouden Keten. A vroeger hadt VAN SILLA een Gezantschap in Duitschland bekleed. Daarenboven blijkt het uit de Registers der Generaliteit, dat hij, zints het jaar zijner aanstelling tot Pensionaris van *Amsterdam*, tot zijnen dood toe, plaats gehad heeft onder de Afgevaardigden der Vergaderinge van Hun Hoog Mogenden, ja dat hij 'er, eenige maalen, den Stoel des Voorzitters heeft bezeeten. Eindelijk heeft hij tweemaal den gewigtigen post van Afgevaardigde te Velde waargenomen: eerst in den Jaare 1595, en andermaal in het laatste jaar zijns leevens 1600. Hij overleedt op den tweeëntwintigsten Augustus diens jaars, en wierdt, te *Amsterdam*, in het Koor der Oude Kerk be-

graa-

de
za
wi
ste
hij
ma
he
al
na
hij
Verg
vern
berei
jaare

SIL
een k
en bij
de R
den z
geestijk
geleger
welk,
tege ot

graaven. Men heeft op hem het volgende tweeregelig Graf-
fehrift gesteld:

„ Publicitus vario in terris bene munere functus,
„ Defunctus Coeli munera, SILLE, capis.”

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie, en
Beschrijving van Amsterdam.*

SILO, (ADAM) was een Man van vlug vernuft, tot ver-
scheiden Kunstoeffeningen geschikt, en dit, mischien, de oor-
zaak, dat hij, meer dan eens, van bedrijf veranderde. Hij
werdt geboren te *Amsterdam*, in den Jaare 1670. Zijn eer-
ste beroep was dat van Gouddraadtrekker. Van hier deed
hij den zonderlingen stap tot het sloopstimmeren. Daar na
maakte hij zijn werk van het tekenen en schilderen, waar toe
hem zijne laatstgemelde handteering merkelyk te stade kwam,
alzo hij op het schilderen van Schepen en Zeegezigten voor-
naamelyk zich toeleide. In 't einde van zijn leeven leidde
hij zich toe op het slijpen en opmaaken van Brandspiegels,
Vergrootglazen en andere Gezigtkundige Werktuigen. Ook
vervaardigde hij eenige kunstige boetseerzels in wasch. SILO
bereikte eenen hoogen ouderdom, dien van meer dan tachtig
jaaren. Hij overleedt in zijn Geboortestad.

Zie VAN GOOL.

SILOWERT, gemeenlijk *Selwert* genaamd, was, van ouds,
een klein afzonderlijk Regtsgebied, tuschen de Landen, om
en bij de Stad *Groningen* gelegen, en den ouden loop van
de Rivier *Hunze*. In deeze Landstreek lag een Kasteel van
den zelfden naam, sterker, meent men, dan enig ander soort-
gelijk Gestigt, tuschen de rivieren de *Eems* en de *Lawers*
gelegen. Naar dat Kasteel liet zich een Geslagt noemen, 't
welk, in dien oord, de oppermagt bekleedde, en hadt het
rege om 'er eenen Richter aan te stellen. Van vroege her-

Kkkkkk a

Kkkkkk a

komfte moet dit regt geweest zijn, naardien men vindt aange-tekend, dat, volgens besluit eener algemeene Vergaderinge, gehouden te *Groningen*, op den vierëntwintigsten September des Jaars 1283, de Heeren VAN SILOWERT, om het verbrèeken van den Landsvrede, van het gemelde regt vervallen verklaard wierden. Volgens keur der Gedaagden zelve, ging het vervolgens op het Graaffchap van *Dreterwolde* over. Mischien geschiedde zulks met een heimelijk uitzigt, van aldus, eerlang, van nieuws, in het bezit te zullen geraaken, zo als ook gebeurde. De Heeren VAN SILOWERT waren de naaste bloedvrienden der GROENENBERGERS, welke, naa hunnen afstand, het Rigteramt bekoomen hadden, en tevens *Dreterwolde* bezaten. Zints het uitsterven van dat Geslagt, erfden zij de beide Rigterampten, welke zij vervolgens met den gemeenen naam van 't *Gerigt van Silowert* doopten. Naa verloop van tijd, was ook van dit Geslagt niet meer dan eene éénige Erfdogter overgebleeven. Van deeze kogten de Heeren van *Gronngen* en *Hunfingo* het Huis of Kasteel te *Silowert*, en deeden het voorts, om dat zij het met geene goede oogen konden aanzien, tot den grond toe slegten.

In het boven genoemde Gerigt stondt, van ouds, een Nonnenklooster, van de Orde der *Benediktijnen*. Het voerde den naam van *S. Mariaasklooster te Siloe*. Zekere Priester uit *Groningen*, THEODORUS genaamd, was daar van de stigter, kort naa het begin der Dertiende Eeuwe. De Zusters hielden 'er haar verblijf tot omtrent het midden der Vijftiende Eeuwe. Toen, te weeten in den Jaare 1444, deedt men de Nonnen van daar verhuizen, en veranderde het Gestigt in een Klooster van Monniken, die de Orde van den H. AUGUSTINUS volgden.

Zie ALTING *Notit. German. Inferioris*; UBBO EMMIUS, *Hist. Frisiae*; *Oudheden en Gesligten van Groningen*.

SIMON

SIMON LUCASZOOH BYSTERUS, Remonstrantsch Predikant, eerst van zijn Ampt verlaaten, en vervolgens, nevens andere Leeraaren van zijnen aanhang, ter eeuwige gevangenis verweezen. Zie hier, wat, volgens geloofwaardige bescheiden, tot het een en ander aanleiding gegeven hebbe.

SIMON BYSTERUS bediende het Leeraarampt onder de Hervormden, te *Ingen*, een Dorp in *Gelderland*, in de *Nederbetuwe*. Naa de vaststelling van het Dordrechtse Sijnode, wierden, ook in dat Gewest, verscheiden Predikanten van hunne posten afgezet. BRANDT begroot het getal op zesëntwintig. Niet eenerlei was de grond dezer behandelingen. Sommigen, en wel de meesten, moesten hunne Gemeenten verlaaten om de misdaad van Onregtzinnigheid. Eene misdaad van eene andere natuur, waar mede hij betigt wierdt, die van Echtbreuk of Onkuischheid, berokkende BYSTERUS deezen ramp. Aldus wordt de zaak verhaald. Aan eene Dienstmaagd, welke bij hem inwoonde, hadt hij den dienst opgezegd, om dat zij van een losfen en wulpschen aart was, en hij woorden met haar hadt gekreegen, doordien zij geen verlotf konde bekoomen, om op Zondagavonden, in de herberg, met het jonge volk te speelen en te danzen. Hier op vertrok BYSTERUS met zijne Huisvrouw na Holland, om hunne vrienden te bezoeken. Geduurende zijne afwezigheid, verspreide zijne Dienstmaagd, die voor de waare reden haarer aanstaande verhuizinge niet wilde bekend staan, dat de Leeraar haar tot onkuischheid aangezot, en getragt hadt haar te beslaapen. De Leeraar was niet lang thuis geweest, of hij vernam het loopende gerugt. Straks sprak hij de Dienstmaagd daar over aan; doch deezee ontkende, met hooge woorden, immer iet diergelijks gezegd te hebben. Zij gaf daar van een schriftelijk bescheid, door haar zelve ondertekend, en herhaalde naderhand haare verklaring van 's Mans onfchuld, in de tegenwoordigheid van twee getuigen. Den dienst van haaren Heer hadt zij niet verlaaten, of de Dienstmaagd vernieuwde haare betigting, en gaf daar van kennis aan den Amptman. Aldus kwam de zaak voor de Klasfis. Deeze was thans in twee aanhangen gescheurd; de eene hielt het mer de Remonstranten, de andere met de Contraremon-

dt aange-
aderinge,
september
etbrecken
verklaard
g het ver-
Mischien
dus, eer-
o als ook
e bloed-
affhand,
erwolde
zij de
meenen
op van
lige Erf-
eren van
vert, en
de oogen
en Non-
voerde
Priester
figter,
hielden
Eeuwe.
Nonnen
Kloos-
JUSTINUS
an. Info
H. P. Pri-
sten van

franten. De eerstgenoemden lieten den beschuldigten ongemeid; doch de anderen, ijverig voortslaande, schorsten hem in zijnen dienst, zonder hem gehoord te hebben. Thans keerde zich SIMON, met een schriftelijk Vertoog, tot het Geregte, met aanbieding van zich openlijk te willen zuiveren. Toen op dit Vertoog geene agt wierdt geslagen, vervoegde hij zich bij eenige Landjonkers, allen Leden van den Regtbank, om te verneemen na de redenen, waarom op zijne aanbieding niet gelet wierdt. Doch van deeze ontving hij geen ander bescheid, dan dat de Amptman hem tegen was, en dat alle zijne redenen, bewijzen, moeite en poogingen geene baate zouden voortbrengen. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, hoe van deezen Amptman wordt verhaald, dat hij een ijverig tegenstander was van allen, die onder de verdenking van Remonstrantsgezindheid lagen, dat de scheuring der Klasfis voornaamelijk op zijn aandrijven en voortzetten was geschied, en dat hij de Contraremonstranten, in alles wat zij opworpen, zegt voort te helpen. De Predikant, nochtans, geene middelen, ten betooge van zijne onschuld, onbeproefd willende laten, daagde zijne beschuldigster voor het Geregte. Doch zij verscheen niet; zelf hadt zij zich te zoek gemaakt, zonder dat iemand de plaats wist aan te wijzen, waar zij zich onthieldt. De Leeraar moest zich dan de schorzing van zijnen dienst getroosten. Intusschen vergaderde het Sijnode van de Provincie van Gelderland te Arnhem. Het afgezonderde of Contraremonstrantsch gedeelte, zich de hoedanigheid en de magt der geheele Klasfis aanmatigende, dagvaarde BYSTERUS voor deeze Vergadering; die voorts de schorzing goedkeurde, en de verdere behandeling der zaak aan de Sijnodale Afgevaardigden beval. Bij deeze vervoegde hij zich met de boven gemelde bewijzen van zijne onschuld; om welke nader aan te dringen, hij zich beriep op het voorbeeld van verscheiden andere Predikanten, die insgelijks, op losse gronden, met verscheiden haatlijkheden betigt wierden. Doch hier op sloeg men geene agt, maar wees den klaager van de hand, met *dat gaat u niet aan? Wij weten wat wij te doen hebben.* 't Leedt nu niet lang, of de dienstschorzing wierdt in eene volkomene afzetting veranderd. Hoewel

's Mans

's Mans Remonstrantsgezindheid voor de waare oorzaak van zijnen ramp, bij veelen, wierdt aangezien, maakt men, eger, des geen gewag in het Vonnis, 't welk over hem wierdt uitgesproken.

SIMON BYSTERUS, dus van zijn Ampt verlaaten, hieldt zich, zedert dien tijd, bezig met het heimelijk bedienen der Remonstrantsche Vergaderingen. Dikmaals ontmoette hij, in dit werk, groote zwaarigheden, doch ontkwam telkens het gevaar der Gevangenis. Twee jaaren volhardde hij in de heimelijke bediening, doch vondt, ten laatsten, den eindpaal te *Rotterdam*, in den Jaare 1621. Buiten de Stad, bij *Krooswijk*, hadt hij voor eene aanzienlijke Vergadering gepredikt. Men scheidde zonder eenige stoornis. Elk ging zijnen weg, en de Leeraar insgelijks na de Stad, in den waan van een veiligen doortogt, onder zo veele menschen, als thans in- en uitgingen. Doch hij was verraden, zonder te weten, door wien. De Wethouderfchap (om dit hier in 't voorbijgaan aan te merken) hadt thans verscheiden verspieters in dienst, wier naamen en perfoonen zorgvuldig bedekt wierden gehouden, vermits anderzins hun dienst te onbruik zou gemaakt worden. De meesten hunner, gelijk naderhand is gebleeken, gaven zich uit voor Remonstranten, en lieten zich dikmaals in hunne Vergaderingen vinden. Thans viel, inzonderheid, het vermoeden op eenen Soldaat, die, om en bij de Vergaderplaats, zich bezig houdende met hengelen, den Leeraar aandagtig beschouwde, en, nog vóór het opbreken der Vergaderinge, Stadwaarts ging. Hoe 't hier mede ook zij. Na dat de Predikant SIMON BYSTERUS zijn werk verrigt hadt, en, van eenige weinigen verzeld, op zijnen wedertogt na *Rotterdam*, tot dicht bij de Oostpoort was genaderd, zondt hij twee mannen vooruit, om te verneemen, of 'er onraad ware. De voorste hoorde eenig gemompel in het Wagthuis, waar uit hij konde bemerken, dat men op den Leeraar toeleide; doch eer hij zijnen makker, die kort agter hem was, en deeze den Leeraar, welke hen op de hielenvolgde, konde waarschuwen, kwam de Portier uit het Wagthuis, liep den voorsten burger voorbij, gevolgd van eenen Dienaar des Dijkgraafs, welken hij toeriep: *dien schelm zonder Mantel moeten wij*

Kkkkkk 4

heb-

hebben! Straks schoot de Dienaar toe, en met de eene hand BYSTERUS aangrijpende, met de andere eenen ponjaart opheffende, *Geef u gevangen*, riep hij, *of dat gaat 'er door!* De Portier sloeg insgelijks de handen aan den Predikant, die met een van eelljke Soldaaten omsingeld, en in het Wagthuis wierdt getrokken.

Onder dit alles gaf de boven gemelde burger, van de gevangenisfe des Leeraars, kennis aan de Remonstranten, die daar omftreeks zich bevonden; waar door het gerugt zich spoedig door de gantsche Stad verspreidde. Straks vloogen veele ingezeetenen, en onder deeze verscheiden matroozen, den Remonstranten toegedaan, na de Oostpoost, met oogmerk, ware 't mogelijk, om den gevangene te ontzetten. Doch de Soldaaten zогten hun het naderen te beletten, en zonden aan den Dijkgraave om hulp, hoewel de Leeraar op het grondgebied der Stad gevat was. Maar de Soldaaten vreesden, meent men, dat de Schout of Baljuw niet zo vaardig zijn zoude met het zenden van hulp als de Dijkgraaf. Intuschen zag men ginds en elders steenen vliegen, en drongen de burgers zo sterk aan, dat zij de Wagt op de vlugt dreeven, en, meent men, den Leeraar zouden ontzet hebben, zo niet de Dijkgraaf, met een hoop gewapende manschap, ware toegekoomen. Vermids het volgende treurtooneel, met de gevangenneeming van den Remonstrantschen Leeraar, in een onmiddellijk verband staat, moeten wij daar van een kort verhaal mededeelen.

De Dijkgraaf dan, met zijne manschap genaderd, vraagde, met een verstoord gelaat, aan de vlugtende wagt, *wat volk zij waren?* *Soldaaten*, was het antwoord, en 't zijne daar op: *Toont dan dat gij Soldaaten zijt, en schiet 'er in.* Onder het aanrukken, hadt men hem, tot de manschap, die hem verzelde, hooren zeggen: *Koomen u de burgers te na, verschoont ze niet; schiet 'er onder, al zoudt gij vijftientwintig met éenen schoot treffen.* Het woord was 'er naauwlijks uit, of men zag, aan alle kanten, vuur geeven op de burgers; te meer, zints de Soldaaten nog meer wierden aangehijst, door het geroep van zommige burgers: *Schiet 'er vrij onder. Weert u nu als Mannen.* En, *zijn 'er nu geene*

Sch.

Soldaaten, om de Arminiaanen van kant te helpen? 't Gevolg hier van was, dat een merkelyk getal Remonstranten deerlijk wierdt gekwetst, en zommigen hunnen lever met den dood moesten bekoopen. Verscheiden onschuldige aanschouwers ontvingen insgelijks zwaare wonden, of lieten 'er het leeven. Een Romeinsch stuk, en 't geen, veelligt, den voortgang van den moord niet weinig fluitte, vindt men, bij deeze gelegenheid, aangetekend, bestaan doer ADRIAAN VAN DYK, weleer Sekretaris van *Bleiswijk*. Zonder 't gevaar te ontzien, drong deeze onder de Soldaaten, en rukte, van gelid tot gelid loopende, de brandende Lonten van de Haanen der Musketten, met zulk eene snelle behendigheid, dat hij met 'er haast zo veele Lonten bekwam, als hij op zijnen arm konde draagen; daar hij voorts mede ter Stad in liep en die ergens in een huis nederworp. Van verwondering bedremmeld, over 's Mans stout bestaan, slonden de Soldaaten roereloos, zonder iets tegen hem te onderneemen. De Remonstranten, wijkende voor de overmagt, zogten, eindelijk, om een goed heen koomen, en de Stad kwam wederom in rust.

Midlerwijl hadt men den Predikant geworpen in een akelig Dievangat, alwaar hij zat tot den volgenden nacht, wanneer de Dijkgraaf hem daar uit deed haalen, om hem voots na 's *Graavenhage* te vervoeren. Doch den gevangene, uit vrees voor nieuwe beweegingen, niet door de Stad durvende leiden, liet hij hem, langs den Buitensingel, brengen na de Delfsche Schuit, zo vast gevleugeld en gebonden, dat hij, buiten de Stad gekoomen zijnde, zeer deemoediglijk om eenige verligting badt. Onder weg moest hij insgelijks verscheiden smaadheden en mishandelingen verduuren. In 's *Hage* sloot men BYSTERUS, op de Voorpoort, in de zo genaamde ijzeren Kamer, een zeer benaauwde Kerker. Hier zat hij eenigen tijd, eer men hem verhoorde. Eerlang geschiedde zulks verscheiden maalen, nu eens voor eenige Leden van het Hof, zomtjds voor den vollen Raad. Om den Leezer eenig denkbeeld te geeven van de gesteldheid dier tijden, zullen wij hier eenige vraagen en antwoorden melden.

Kkkkkk 5

Langs

Langs allerlei wegen, zelf door zwaare bedreigingen, zocht men uit den Gevangene te verneemen, waar hij te *Rotterdam* hadt thuis gelegen, en met welke lieden hij verkeerdt hadt. Doch hij bleef volftandig bij de weigering om iemand te bezwaaren. Op de vraag, of hij de tegenwoordige Heeren en Magiftraaten niet voor wettig erkende, was zijn antwoord: „ dat hij zich daar over niet bekommerde, en hen wel voor „ zodanig hadt te houden.” *Waarom*, viel daar op de vraag, *zijt gij dan, tegen hun gebod, in het Land koomen prediken?* en het antwoord: „ Om der Confcientie wille, die ver- „ der dan op menfchen ziet.” Op de vraag, op wiens verzoek hij zulks gedaan hadt, bekende hij, eene Akte van verzoek, om zich ten dien einde te laaten gebruiken, door UITENBOGAARD en anderen getekend, gehad te hebben. Als thans hem de Raaden vraagden, of dan UITENBOGAARD en anderen magt hadden, Predikanten herwaarts te zenden, hernam hij, „ dat zij zich geene magt aanmatigden, maar zulks deden „ op verzoek der Gemeenten” Nu begon men LYSERUS van nieuws te ondervraagen, over de lieden, bij welke hij gehuisvest was geweest, eerst door dreigementen, en naderhand door zagte redenen, met belofte zelf van die liuden geheim te zullen houden, en niet bezwaaren. Doch de Gevangene verklaarde zulks kwalijk te kunnen gelooven, en verftoutte zich, naar de reden der nieuwsgierigheid te vraagen. 't Antwoord der Heeren was, men wilde die liuden door zagtmoedigheid beweegen, om zich wederom bij de Kerk te voegen, ten einde zij in de regeering mogten gefield worden; waar op BYSTERUS den Raaden te gemoete voerde, „ dat hij die liuden voor de zodanigen hieldt, dat ze na geene regeering „ ftonden, en om hen wederom in de Kerk te brengen, zij „ met redenen moesten overtuigd worden.” Na herhaalde ondervraagingen, over het zelfde onderwerp, welke door den Gevangene even eens beantwoord wierden, deedt men hem buiten ftaan, en, wederom binnen geroepen zijnde, aanzeggen, dat de Heeren niet voldaan waren, en wilden weeten, waar hij hadt thuis gelegen. Niettemin bleef de Leeraar volftandig bij zijne weigering om iemand te willen noemen. Waar op hij na zijnen Kerker wierdt te rug geleid.

Ter

Terwijl SIMON BYSTERUS op de Voorpoort zat, verzocht hij dikmaals om schrijfgereedschap, en zijne huisvrouw, ISABELLA VAN HATTEM, om tot hem te worden toegelaaten; doch beiden te vergeefs. Ten tijde als de Leeraar gevangen wierdt genomen, was hij in een geleend gewaar gestoken, om hem te vermommen. Dewijl dit gewaar aan zijnen stand niet voegde, en daarenboven, in het guure herfstweder, geen behoorlijk dekzel gaf, wilde zijne Echtgenootte hem de gewoonlijke zwarte klederen toezenden, om dezelve tegen de geleende te verwisfelen. Ook dit verzoek wierdt afgeflagen. Doch alzo zij, met haar Mans klederen, zich dikwijls aan de deur vertoonde, door welke de Heeren moesten na binnen gaan, en telkens haar verzoek herhaalde, bewilligde men eindelijk, om alle verdere moeilijkheid en opspraak te ontgaan. De Cipier, intusschen, geenen last hebbende om den gevangene zijne klederen te geeven, leide die ter zijde. Beter slaagde de Huisvrouw om haaren Man aan schrijfgereedschap te helpen, en brieven met hem te wisfelen. Daar toe was haar behulpzaam de Dienaar van zekeren Graave, die boven haar Mans hoofd in gijzeling zat.

Drie weken hadt de Leeraar gezeeten, toen de Huisvrouw, naa lang bidden, verlof kreeg om haaren Man te mogen spreken, doch in 't bijzijn van den Prokureur-Generaal. Naderhand wierdt hem toegestaan, dat zijn Dogtertje, een kind van zes of zeven jaaren, hem een dag gezelschap hieldt, en vervolgens om zijne Huisvrouw alleen, in de zo genaamde ijzeren Kamer, te mogen spreken.

Omtrent deelen tijd ontving men, in 's Hage, de tijding van de heimelijke ontkooming van twee gevangene Remonstrantsche Predikanten uit hunne gevangenis. De Staaten van Holland, op het voorstel van eenige Leden, „ dat 'er diende „ gelet te worden ” (dus luidt de Resolutie) „ waar men „ dat volk voortaan zoude leggen, ten einde zij mogten worden bewaard en de autoriteit van het Land mogt behouden „ blijven, en met deeze zaak, tot spot der Regeeringe, zo „ niet mogt worden gespeeld”, de zaak overwoogen hebbende, namen, op den drieëntwintigsten September, het besluit, dat de gevangene Remonstrantsche Predikanten, voortaan,

ZOU-

zouden gevoerd worden na het Kasteel van *Loeveslein*, en aldaar zorgvuldig bewaard worden, zonder eenigen toegang, ten minsten koste van den Lande. Op den zesden van October wierdt dit besluit aan BYSTERUS bekend gemaakt, en hij, diensvolgens, ter eeuwigge gevangenis op *Loeveslein* verwezen, om reeds 's anderendaags derwaarts gevoerd te worden.

Niet vroeger, intusfchen, dan in den avond van dien volgenden dag, ontving de Huisvrouw berigt, dat haar man in den nacht zoude vervoerd worden. Dies vervoegde zij zich bij den Prefident KROMHOUT, met ootmoedige bede om haaren Man nog eens te mogen spreken. Doch deeze wees zulks van de hand. Nogthans vervoegde zij zich, met nog drie Vrouwen en den Zwager van den Cipier, bij de Gevangenpoort, om op het uitbrengen te wagten. Ten twee ure na middernacht zag zij den Prokureur-Generaal met zijne Dienaaren koomen; met deeze drong zij na binnen, zonder dat men haar weerde, misfchien uit medelijden met haare hoogzwangerheid. De andere moesten buiten blijven. De bitter bedroefde ISABELLA, haaren Man in 't oog krieggende, vraagde hem, werwaarts hij zoude vervoerd worden? en 't antwoord was, na *Loeveslein*. Zeer kwalijk wierdt dit bij den Prokureur-Generaal opgenoomen. De Vrouw, ziende dat men met haaren Man voortging, riep: „Laat ik hem wat geld geeven”; doch de andere daar op: „Hij heeft geen geld van doen”. Haar toestand, die den gang zeer bezwaarlijk maakte, belette hem te volgen. Voorts hieldt men haar op de Gevangenpoort, tot den volgenden dag, wanneer men haar na haare herberg liet wederkeeren, alwaar nu ook de Cipier de klederen van haaren Man bragt, welke hij dus lang in bewaaring hadt gehouden.

Intusfchen was SIMON BYSTERUS te water na *Loeveslein* vervoerd, alwaar hij den achtsten October des Jaars 1621 aankwam. In 't eerst ontving hij eene vrij goede behandeling, waarschijnlijk door het mededogen van de huisvrouw van den Slotvoogd. Zeker is het, dat, naa haar overlijden, ruim vijf weeken naa 's Leeraars komst in de Vesting voorgevallen, de kans ten kwaade keerde. Zoo slegt was, zedert, zijn ontbaal, dat zelf eenige Soldaaten deernis met hem hadden, en zijner

zijner Huisvrouw, te *Gorinchem*, alwaar zij, om de nabijheid, bij voorraad, haar verblijf hadt genomen, aandienden, dat haar Man niet genoeg kreeg, immers geene bekwaame spijs om van te leeven, en dat zij wel zoude doen met hem zomwijten iets toe te zenden.

En, inderdaad, des middags moest hij zijnen maaltijd houden met twee gebakten haringen, die, om haare gastigheid, nauwlijks konden geëeten worden, en daar bij een schotel met zo genaamde Erwtsoep, in welke nauwlijks eenige erwten te vinden waren. 's Avonds moest hij zich behelpen met eenen ongereezen Boekweitenkoek, zonder boter, waarin men zwoert en beentjes van spek hadt gebraden. In één woord, zo flegt was de kost, met welken de Slotvoogd den Gevangene voedde, dat de Soldaaten van het overschot weigerden te eeten, zelf een Exter, welken deeze op de Zaal van het Slot voedden.

Onder dit alles was de Huisvrouw van den gevangenen Kerkleeraar in het Kraambedde bevallen. Naa haare herstelling ('t was omstreeks van Kerstijd) besloot zij tot eene reize na 's *Graavenhage*, met oogmerk om toegang tot haaren Man te verwerven. Zij nam haaren weg voorbij *Loevestein*, en vondt middel om den Gevangene van haar voorneemen kennis te doen toekoomen. Haar verzoek was, om nevens haare kinderen, bij haaren Echtgenoot, binnen de Sterkte te worden opgeslooten. Men wees zulks van de hand. Doch dit schrikte haar niet af, om haar verzoek, van tijd tot tijd, aan te dringen. 't Gevolg daar van was, dat, in de Maand Maart des volgenden Jaars 1622, de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* verlot gaven, om, geduurende den tijd van zes maanden, haaren Man eens ter weeke te mogen bezoeken. Naderhand wierdt dit verlot verder uitgebreid, en haar toegestaan, om zich nevens haare kinderen, bij aanhoudenheid, in 't gezelschap van haaren geliefden Echtgenoot, binnen de Staatsgevangenis te laten opsluiten. SIMON BYSTERUS zat in deezen Kerker, te gader met zijne getrouwe Echtgenoot, tot omtrent het midden der maand Julij des Jaars 1631, wanneer hij, nevens eenige andere medegevangene Remonstrantische Predikanten, zijne vrijheid bekwam door de vlugt. Van

de

de wijze en omstandigheden der ontloominge, hebben wij reeds elders een verhaal gegeven: te weeten op het Artikkel van eenen van 's Mans lotgenooten NIËLLIUS (KAREL). Zie Deel XXIII. bladz. 162 enz.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

SIMONSHAVEN en SCHUDEBEURS, te gader ééne Ambagtsheerlijkheid, in het Zuidlijk gedeelte van de Provincie van Holland, het *Land van Putten* genaamd. Nogthans staan zij ieder afzonderlijk in de Verpondingslijsten aangeschreeven. Volgens dezelve zou *Simonshaven* bevatten elfhonderd drieënzeventig Gemeten en zestien Roeden, *Schuddebeurs* niet meer dan achthonderd achtëntwintig Gemeten en eenentachtig Roeden. De laatstgenoemde plaats kan geen hooger naam, dan dien van gehugt draagen; 'er staan slegts weinige Huizen. *Simonshaven*, daarentegen, is een vrij goed Dorp, hoewel 'er, bij de jongste opneeming, niet meer dan negenëndertig Huizen stonden. De Kerk is een zindelijk gebouw.

SIMONIDES, (SIMON) een Godgeleerde, en ijverig Voorstander van het Huis *van Oranje*, waar van hij, in de onrustige tijden, welke hij beleefde, doorstaande proeven gaf. Eerst bekleedde hij het Leeraarampt, onder de Hervormden, te *Rotterdam*, en vervolgens in 's *Graavenhage*. Toen men, in den Jaare 1665, ginds en elders, in de Provincie van *Holland*, eenigen trek bespeurde, om Prins WILLEM DEN III tot de Stadhoudelijke waardigheid te verheffen, voer hij uit, van den Predikstoel, tegen zommige Regenten, die geoordeeld wierden het werk tegen te houden, hen beschuldigende van ondankbaarheid tegen het Huis *van Oranje*. Niet minder ijverig voor de belangen van dat doorluchtig Huis, gedroeg hij zich in den Jaare 1672. Men vindt toen, hier en daar, Predikanten, die openlijk staande hielden, en het volk in het denkbeeld zогten te brengen of te voeden, dat veele Leden van Regeeringe, zo niet aan verraad schuldig, althans den

Lan-

Lande niet zeer getrouw waren; als mede, dat de reden van den snellen voortgang der *Fransche* Wapenen, en van den zeer nadeeligen en kwaadspellenden toestand van 's Lands zaken, in geene andere oorzaak moest gezocht worden, dan om dat men den Prinse VAN ORANJE te weinig gezags gaf. Wanneer, niet lang daar naa, de gebroeders JOHAN en KORNELIS DE WITT het slagtoffer wierden van de moorddaadige woede van 't *'s Graavenhaagfche* Graauw, zag men ook, nevens andere lieden van eenig aanzien, den Predikant SIMONIDES onder de aanschouwers van het schrikwekkend treurtooneel. Ook stondt hij nabij genoeg hetzelfde, dat een der beulen, die de hand geleend hadden tot het hangen der deerlijk geknoote Lijken, hem vraagde, *of ze hoog genoeg hingen?* Thans, egter, scheen de Kerkleeraar het afschuwelijk gezigt niet langer te kunnen verdraagen, maar begaf hij zich in de herberg, naast de Gevangenpoort, bij eenige Leden der Regeeringe van 's *Graavenhage*, welke, van daar, het gruwelftuk, van verre, aanschouwden. Wijders vindt men aangetekend, dat SIMONIDES, 's anderendaags, predikende in de Nieuwe Kerk, van het voorgevallene op den voorgaanden dag, opzettelijke melding maakte. Den moord, aan het Broederpaar gepleegd, noemde hij *eene wraake Gods*. Hij voegde 'er nevens, dat de handdaadigen aan denzelven niet gestraft, maar veeleer beloond zouden worden. Met dit alles was SIMONIDES een vlijtig beoeffenaar der gewijde Schriften, en moet veel gedagt hebben over de Christelijke Godzaligheid. Dit mag men afneemen uit zijne uitgegevene Werken, onder welke men genoemd vindt twee *Verhandelingen over het Avondmaal*; de *Gekruiste Christus*; de *Hemelsche Ziel*; *Oeffenschoot der Godzaligheid*; *Noodige Boete*, en andere. Hij overleedt in goeden ouderdom, in den Jaare 1675.

SIMONS, (MENNO) grondlegger en hoofd eener gezinte, welke zich, in den beginne, naar hem Mennoniten heeft genoemd, (doch waar van de voornaamste gemeenten naderhand die benaaming, als meer een menschelijk, dan Christelijk geloof schijnende aan te duiden, verworpen, en zich Doopsgezint

zint

zinden genaamd hebben,) wierdt in 1496 geboren in het Friesche Dorp *Witmaarsum* bij *Bolsward*, en bezat, volgens de aanmerking van den Kardinaal *Hosius*, meer geleerdheid, dan, zegt hij, „de Doopsgezinden gemeenlijk gewoon zijn.” Wij zullen evenwel straks zien, dat deeze aanmerking met oordeel verstaan moet worden.

MENNO SIMONS was eerst Priester te *Pinningum*, *Pingjum*, of *Pijnongen*, predikte de Leer van de Roomsche Kerk met veel ijver, en kantede zich tegen de oproerige Predik- en handelwijze der Munstersche Wederdooperen. Naderhand verliet hij den Roomschen Godsdienst, en wierdt door eenen Herdooper, *Uppo Philips*, andermaal gedoopt. Verscheiden van deeze Wederdoopers, die ondernamen het Koninkrijk van den Mesias te *Amsterdam*, te *Munster*, en ook in *Friesland* weder op te rechten, waren onnozele zielen en eenvoudige lieden, die door eenige weinige volslagen Dweepers of Guiten, of moogelijk beiden, misleid wierden. Schoon MENNO SIMONS met hen daar in ééns was, dat hij den Herdoop aandrong, moet men hem egter geenzins met deeze Wederdoopers gelijk stellen, als welker handelingen en voorwendzels hij hooglijk afkeurde.

Door zijne Schriften, die in een bondel te *Amsterdam* in 1651, en naderhand op nieuw in 1681, zijn uitgegeeven, kreeg hij groote agting bij zijne geloofsgeenooten, welke ook lang heeft stand gehouden, doch, gelijk wij straks zien zullen, thans bij veelen zeer verminderd, ja genoegzaam verlooren is.

Gelijk hij zijne gedagten zeer net en vaardig verklaren konde, bewam hij te deezer oorzaake insgelijks veele aanhangers en leerlingen, in *Friesland*, te *Groningen*, en *Emden*; in *Westphalen*, in *Gelderland*, *Holland*, *Brabant*, aan de Oostzee en elders.

MENNO onderwees zijne Discipelen met veel zorg, en vermaande hen tot verdraagzaamheid: maar men beschuldigt hem, en mischiften met reden, dat hij naderhand hier omtrent tegen zijn eigen gevoelen aanging, hevig uitvaarende tegen de geenen, die het Pausdom verlaatende zich niet bij hem vervoegden. Hij maakte, in zijne drift, de Lutherschen voor Vrijgeesst

J. B. van der Meulen delin.

Albrecht W. van der Meulen sculp.

Friesche
 de aan-
 t, dan,
 . Wij
 oordeel

, Fing-
 oomische
 ge Pre-
 Nader-
 door
 Ver-
 t Ko.
 ook
 en en
 Dwee.
 schoon
 a Her-
 deeze
 voor-

m in
 even,
 ook
 zul-
 rloo-

kon-
 gers
 ; in
 Oost-

ver.
 hem,
 tegen
 : ge-
 voeg-
 Vrij-
 gees-

geesten, en de gevoelens van ZWINGLIUS voor eene Gruwel-
leere uit.

Zommigen zeggen, dat hij in een gesprek met JOHN A LAS-
CO te Embden loochende, dat CHRISTUS zijne menschelijke
natuur van de Maagd MARIA hadt; anderen integendeel bewee-
ren; dat hij in eene andere redevoering, welke hij met MAR-
TINUS MYCRONIMUS hieldt, de menschwording van CHRISTUS
erkende, maar dat hij het lighaam afleidde, dan uit het wezen
des Vaders, dan uit het wezen van den H. Geest; dan uit
het Woord.

Welke ook zijne weezenlijke gevoelens over deeze duistere
stukken geweest mogen zijn, daar zijn andere dingen, waar
omtrent hij zich duidelijker verklaard heeft: als de wederstand,
wanneer men aangevallen wordt, weiken hij verbiedt; gelijk
hij ook het ampt der Overheid ongecorloofd agt, of ten min-
sten ontraadt, voor een Christen. Volgens zijn gevoelen mogt
men geheel niet zweeren. Evenwel heeft men in zijn Fun-
dament-Boek deeze woorden: „ Mijn getrouwe Leezer, hier
„ immer geloofd nu niet mij, maar het woord, daar u lieden
„ op, met Gods genade, door mijne kleine gaven, geweest
„ hebbe: want ik zegge u, dat zo *waarachtig als de Heere*
„ *leeft!* alle die u anders leeren, dan wij uit des Heeren
„ woord betuigd hebben, zij zijn dan wie dat zij zijn, dat
„ zijn de Propheeten, die u verleiden”, enz.

In den Jaare 1540 kwam Keizer KAREL DE V in de Neder-
landen, en gaf, op aantocking der Monniken en verdere
Geestelijkheid, een sterk plakkaat tegen de Lutheraanen en
Doopsgezinden uit, 't welk eene groote vervolging naa zich
sleepte. In 't Jaar 1543 wierden 'er zelfs op het lijf van
MENNO 100 guldens gezet, met bijvoeging, dat zo de geene,
die hem ontdekken zoude, een van zijne aanhangeren was,
men hem pardon en het burgerregt beloofde. Bij deeze gele-
genheid verhaalt men, dat hij, zijne reis op een Postwagen
vervolgende, door Lieden, die hem zогten, wierdt gevraagd,
of MENNO SIMONS zich niet op dien wagen bevondt, en dat
hij daarop zijne Reisgenooten, die naast en agter hem zaten,
vroeg of MENNO SIMONS in hun gezelschap ware. En van al-
len Neen! ten antwoord gekreegen hebbende, tot de Vragers

zeide: „Gij hoort uit aller mond, Vrienden, dat MENNO „SIMONS niet in het gezelschap is.” Waar mede men den wagen liet voortrijden. Dit, naderhand rugtbaar geworden, zoude aanleiding gegeven hebben tot het bekende spreekwoord: zich van eene Menniste sreek bedienen.

Naa een onvermoeiden ijver, en veele omzwervingen, is hij, in den Jaare 1561, den 13. Januarij, in het zesënzestigste jaar zijns ouderdoms, omtrent een uur van *Oldepohe*, tuschen *Hamburg* en *Lubek*, gestorven. Alle zijne Theologische Werken zijn in Folio bij elkander gedrukt.

Onder de voornaamsten van zijne aanhangers, en die, naar MENNOS leer, Mennoniten genaamd zijn, worden geteld ADAM PASTOR, anders RUDOLPH MARTINI genaamd, HENDRIK VAN URNEN, ANTONY VAN KEULEN, GILLIS VAN AKEN, en anderen, die deeze Leere verder hebben uitgebreid. Egter is 'er onder deeze Gezindheid eene groote scheuring ontstaan. Namelijk in 1555 dreef een LEONARD BRAUWENZ, dat de ban, of de afzondering van de Gemeente, zich niet alleen uitstreckte tot het Geestelijke, maar ook tot het Waereldlijke: dat is, dat door den ban de Ouders van de Kinderen, en echte lieden van malkander zich onthouden moesten; welk hard gevoelen mishaagde.

Die geenen, die het met BRAUWENZ hielden, noemden zich de regte Mennoniten, en wierden ook de Vlamingen genaamd, gelijk ook Harde Banners, wegens hunne hardheid in den ban. Van deeze soort waren de geenen, die zich op de bijeenkomsten te *Lecuwarden* en *Emlden*, in de Jaaren 1578 en 1598, bevonden.

De anderen, die zich tegen deezen aankanteden, wierden de Friezen, Franekers, of Waterlanders genaamd, en moesten ook wel de Schimpnaamen van Hamaxfaaren, Barboniten, enz. voeren.

Wederom waren 'er anderen, die tuschen deeze twee partijen vrede wilden maaken, waar uit weder eene nieuwe Sekte rees: en om dat zij het met geen van beiden hielden, wierden zij Neutralisten genoemd, hoewel ook de beide voorige Sekten, zo wel de Vlamingen als Friezen, wederom in veele andere nieuwe Sekten verdeeld zijn, naardien onder hen zo

wel

wel wegens de kerkelijke tugt, als wegens zekere geloofsstukken, tweespalt is ontstaan.

Onder deeze nieuwen noemde men voormaals de Galenisten, naa één hunner bekende Leeraars GALENUS ABRAHAMS te *Amsterdam*. Vermits men hem te last leide, dat hij niet vreemd was van het gevoelen der Sociniaanen, die de waare Godheid van CHRISTUS en den H. Geest lochenen, en zich al te toegeevende toonde in het Avondmaal uit te deelen aan de zulken, die nog niet, naa de gewoonte der Mennoniten, wedergedoopt waren, kantede zich, onder anderen, SAMUEL APOSTOOL tegen hem aan; maar door dien GALENUS ABRAHAM in grooter agting was en veel aanhang hadt, scheurden deeze twee partijen zich van malkander, en rigteden ieder bijzondere zamenkomsten aan.

Verder worden de zogenaamde Waterlanders, die ook, naa hunner voornaamsten Leeraar JOHANNES DE RIES, wel Mennoniten genaamd zijn, voor de regtzinnigsten gehouden: gelijk zulks uit de Geloofsbelijdenis van JOHANNES DE RIES, met de uitlegging van PIETER JANSZ van *Wormerveer*, te zien is.

Van deeze soort is ook ENGEL ARENTS VAN DOOREGEEST geweest, die met FREDRIK SPANHEIM zich in Strijdschriften heeft ingelaaen, en in zijne brieven aan denzelven de waare Leere der zogenaamde Doopsgezinden getoond, zich zuiverende van veele zwaare beschuldigingen, daar de Mennoniten mede belast wierden; waar uit blijkt, dat het zeer zwaar is van de Leerstukken der Mennoniten of Doopsgezinden in het algemeen iets te melden, door dien zo veele verschillende takken uit deezen boom gegroeid zijn. Men vindt een zeer groot onderscheid in hunne geloofsbelijdenissen, boven gemeld, met anderen welke van andere Gemeenten of Vergaderingen voortvloeien.

Men vindt egter een zamenhang van eenige hunner Geloofsbelijdenissen te *Amsterdam* in den Jaare 1665 gedrukt, en eene voorstelling van de voornaamste Artikelen des Christelijken geloofs, welke te *Dordrecht* in eene algemeene vergadering der Mennonitische Gemeenten goedgekeurd wierdt, en welke door HENDRIK RUDOLF BENTHEIM, in zijn *Hollandsche Kerk- en School staat mede ingelascht is*, waar in veele stellingen

MENNO
den den
worden,
spreek-

ingen, is
zestigste
te, ma-
reologi-

, maar
ADAM
n ur-
eren,
onder
lijk in
de af-
tot het
door
van
mis-

zich
nd,
ban.
som-
98,

den
sten
enz.

par-
Seb-
vrie-
rige
tele
zo-
tel

lingen geheel anders gevonden worden, dan eene onkundige bitterheid hunner Partijen hen dikwils te last gelegd heeft. In het stuk raakende het ampt der hooge Overigheid vindt men geen woord, dat het een Christen niet betaamen zoude dat ampt te bekleeden; ook worden 'er meer andere geloofstukken niet in gevonden: waarom zij zich ook beklaagen, dat zij ten onrechte door NOORDBEEK, CLOPPENBURG, HORNIUS en ORTIUS, beschuldigd worden van stellingen, welke zij niet gevoelen. Dergelijke klagten storf ook GALENUS ABRAHAMS uit, in zijne verdediging der Protestanten wegens het gevoelen, dat men alleen die geen en doopen moet, die reeds tot het regte gebruik van hun verstand gekoomen zijn; die zo wel in de Fransche als Hollandsche taal gedrukt is, te *Amsterdam* in den Jaare 1704. In dit verweerschrift dringt hij aan, dat de regte Mennoniten geenzins de gevoelens der Sociniaanen omhelzen: zo dat men te onrecht het oude spreek- of liever schendwoord gebruikt, namelijk, dat een Mennoniet een bedekte Sociniaan is. Verder spreekt HENRIK RUDOLPH BENTHEIM in zeer nadrukkelijke bewoordingen van hun zedelijk karakter en gedrag, waar in zij zich gewisfelijk boven de meeste Christenen een langen tijd onderscheiden hebben, bijzonderlijk uitmuntende in eene voorbeeldelijke liefdaadigheid jegens noodlijdenden. Door al het welk hunne vijanden zelve meermaalen hebben moeten erkennen, dat zij als een zeer nuttig en eerwaardig lighaam in ons Gemeenebest beschouwd moeten worden, schoon hunne zeden en levenswijze sedert eenige jaaren zeer merkkelijk verbasterd zijn.

De gewezen Professor der Waterlandsche Doopsgezinden te *Amsterdam*, H. OOSTERBAAN, een man van erkende geleerdheid en verdiensten, heeft in den Jaare 1771 een Latijnschen brief aan de uitgeevers van het *Dictionnaire Encyclopedique* te *Tverdon* geschreeven en in druk gegeven, bij gelegenheid van een gebrekkig berigt, dat in de Parijsche uitgave van dat Werk, wegens de Mennoniten, geplaatst was. Gelijk deeze brief eene soort van Geloofsbelijdenis van de meeste Leden der voornaamste Doopsgezinde Kerk bevat, gelijk dezelve met eene zonderlinge juistheid en gemaatigdheid is geschreeven, en geheel nieuw is, zo meene ik mijnen Leezer een bijzonder

der vermaak en dienst te zullen doen, met denzelven hoofdzakelijk in 't Neêrduitsch mede te deelen; en schoon dit aan zommigen een weinig buiten ons bestek mogte schijnen, ben ik egter gerust, dat men het mij in het algemeen dank zal weeten.

„ Wij houden”, (hier vatten wij het uittreksel van des Hoogleeraars brief aan,) „ met alle andere Protestanten, de „ H. Schrift voor het eenigst rigtsnoer van ons Geloof en „ Leven, met verwerping van alle Gezag van menschelijke „ traditien en opstellen. Uit deeze overtuiging vloeit bij ons „ voort.

„ 1. Dat geene formulieren, of besluiten van Concilien en „ Sijnoden, nog als een eerste, nog als een tweede rigtsnoer, „ eenig verbindend regt kunnen hebben, dewijl alle die be- „ paalingen, door ons zo wel als derzelve opstellers, eenig- „ lijk aan Gods woord getoetst moeten worden.

„ 2. Een tweede gevolg, dat met het eerste ten naauw- „ sten verbonden is, koomt hier op uit, dat 'er geen Stede- „ houder des Zaligmaakers op deeze waereld is, welken wij „ met een ingewikkeld vertrouwen moeten. Al wie „ een ander wetten van geloof durft voorschrijven, schendt „ Gods gezag, door zich dat geene aan te maatigen, 't welk „ Gode alleen toekomt.

„ 3. Uit dit beginzel vloeit van zelfs, in de derde plaats, „ dat wij alle de zulken verdraagen, en voor onze Broeders „ erkennen, die de H. Schrift met ons voor den eenigen re- „ gel van hun Geloof en Leeven aanneemen. Hij die andere „ Christenen, om dat zij zommige plaatsen der H. Schrift „ anders verstaan, uit de Kerk meent te moeten werpen, of „ straffen, die houdt niet langer de H. Schrift voor het ge- „ meene rigtsnoer van alle Christenen, maar stelt zijne uit- „ leggingen en gevoelens daar voor in de plaats. De onder- „ vinding van alle Eeuwen heeft geleerd, dat 'er nooit Ge- „ loofsformulieren in Sijnoden of Concilien ontworpen zijn, „ waarin niet verscheiden geloofstukken en voorschriften als „ verbindende worden voorgesteld, daar de H. Schrift niet „ een woord van meldt. De Zaligmaaker, en zijne Aposto- „ len, hebben nooit meer van hunne leerlingen gevorderd,

Llllll 3

„ dan

kundige
d heeft
id vindt
n zoude
e geloof-
ekingen,
horarius
zij niet
BRAHMS
gevoe-
eds tot
die zo
e Am-
ngt hij
er So-
spreek-
moniet
VDOLEN
zedelijk
ven de
n, bij-
figheid
n zel-
n zeer
houwd
federt

zinden
leerd-
nschen
que te
ganheid
van dat
t deeze
Lein
ve met
eeven,
sijn-
der

„ dan dat zij geloofden, dat JESUS CHRISTUS de Zoon van
 „ God de ware Mesias is, op aarde gezonden, om het
 „ volk Zalig te maaken van hunne zonden; dat Hij een wree-
 „ den dood voor het menschedom ondergaan heeft, ten derden
 „ dage weder in het leven verreezen, en naderhand door zij-
 „ nen Vader ten hemel opgenoomen is, om heerschappij te
 „ voeren over alles, van waar Hij zal weder koomen om
 „ allen te oordeelen, om den vroomen een eeuwig geluk te
 „ schenken, den boozen de billijke straffen hunner ongereg-
 „ tigheid te doen lijden. Deze stukken alleen koomen ons
 „ als noodzaaklijke waarheden voor. Op deze zelfde gron-
 „ den hebben ook andere Protestanten, wanneer zij zich te-
 „ gen de Roomschegezinden verdedigen moesten, geredeka-
 „ veld; en, naardien de waarheid maar één, en onverander-
 „ lijk is, moeten zij derhalven, om bestaambaar met zich zel-
 „ ven te zijn, dezelfde verdraagzaamheid als wij oeffenen.

„ 4. Dewijl wij de H. Schrift alleen voor het rigtsoer
 „ van ons Geloof aanneemen, oordeelen wij ons in die stuk-
 „ ken, welken wij enkelijk door de Openbaaring van God
 „ moeten leeren kennen, stiptelijk aan de woorden der H.
 „ Schrift te moeten houden; en wij willen in deeze stukken
 „ niet verder gaan, of nadere bepalingen maaken, dan het
 „ Gode behaagd heeft ons aan te wijzen.

„ Uit dit alles begrijpt men, dat allen, die tot onze ge-
 „ zinte behooren, niet dezelfde begrippen over verscheiden
 „ leerstellingen hebben. De meesten onzer egter verwerpen
 „ de gevoelens, welke wegens de Prædestinatie met den aan-
 „ kleeve van dien, op de Dordrechtse Sijnode, zijn vast-
 „ gesteld.

„ Het H. Avondmaal oordeelen wij door den Zaligmaaker
 „ ingesteld, om de gedagtenis zijns doods in onzen geest te
 „ vernieuwen en ons tot deugd op te leiden. Elk, derhalven,
 „ die JESUS CHRISTUS voor zijn Heer en Zaligmaaker erkent,
 „ en gereed is om met ons des Zaligmaakers lesfen en voor-
 „ beeld te willen volgen, wordt bij ons tot het H. Avond-
 „ maal toegelaaten; het verschil van gevoelens strekt hier in
 „ tot geen beletzel.

„ Ten

„ Ten onregte geeft men ons den naam van Wederdoopers,
 „ daar wij alleenlijk den bejaarden Doop voor den Christelij-
 „ ken Doop houden; die van Mennoniten behaagt ons, die
 „ alle menschelijk gezag verbannen, mede niet. Zo de bloote
 „ benaaming van Christenen niet genoeg is, dat men ons dan
 „ Bejaarde-Doopers noeme.

„ De Dweeperij van den Graaf van ZINZENDORF heeft ook
 „ bij eenigen van onze Gemeente, zo wel als bij andere ge-
 „ zindheden, ingang gevonden; maar hoe zeer dezelve met
 „ onze denkwijze strijdt, kan onder anderen blijken uit de
 „ waarschouwing, die de Eerw. J. STINSTRAS tegen dit kwaad,
 „ met zo gelukkigen uitslag, in druk heeft uitgegeeven.

„ Men heeft ons niet zelden beschuldigd dat wij vijanden
 „ van de Geleerdheid, van de Wijsgeerte, en fraaie letteren
 „ waren. Hier van kunnen onze partijen ons, ten minsten
 „ voor tegenwoordig, niet beschuldigen. Wij beminnen de
 „ Weetenschappen en fraaie konsten; en niet slegs zijn die
 „ geenen onder ons, die zich op den Koophandel toeleggen,
 „ niet beneden anderen in kennis van wereldsche en Godge-
 „ leerde zaken, maar ook leggen niet weinige jongelingen
 „ op de Academien onzes Vaderlands zich geheel op de
 „ Weetenschappen toe, 't zij dezelve zich in de Geneeskunde
 „ oeffenen, 't zij ze de voorbereidende Studien tot de God-
 „ geleerdheid behartigen, om tot den H. Dienst bekwaam te
 „ worden. Tot welk laatste onze grootste Gemeente, te *Am-
 „ sterdam*, sedert den Jaare 1735 eenen Profesfor in de God-
 „ geleerdheid en Wijsgeerte op eene eerlijke bezolding heeft
 „ aangesteld; en voor eenige jaaren hebben eenige Leden
 „ onzer Kerke zelfs een vrij aanzienlijken voorraad saamge-
 „ bragt van gereedschappen om Natuurkundige proeven te
 „ doen, en hebben denzelven aan onze kweekschool ten ge-
 „ schenke gegeven, om tot dat einde te dienen.

„ Tot deeze kweekschool koomen veelen der geenen, die
 „ na de H. bediening staan, schoon alle Kerken een volkoo-
 „ men regt en vrijheid behouden, om hunne Leerars uit
 „ onze kweekschool of van elders te zoeken, nademaal alle
 „ onze Kerken haare eigen zaken bestieren, en de vermo-
 „ genden geen gebied over de min vermogenden voeren.

„ De jonge Lieden, welke zich, naa de Latijnsche Schoo-
 „ len doorgestaan te hebben, onmiddellijk na onze kweek-
 „ school begeeven, worden, behalven in de Redeneer-, Na-
 „ tuur- en Meerkundige wetenschappen onder ons, daaren-
 „ boven bij de Remonstranten in de Kerkelijke Historien ont-
 „ derweezen, en zij, die lust hebben om de fraaie letteren
 „ te beoefnen, vinden in deeze Stad gunstige gelegenheid om
 „ dat verlangen te voldoen.

„ Wij houden de gemaatigde Godgeleerden, welken de En-
 „ gelsche en Zwitserse Kerken verdraagen hebben, in groote
 „ agting, gelijk DE CLARKE's, DE TILLOTSON, DE SHARPE's,
 „ DE WERENFELSEN, DE TURRETIN's. en anderen, en wij prij-
 „ zen die der jeugd aan om te leezen, en in de meeste din-
 „ gen naa te volgen.”

Ik herhaale het; ik heb gedacht, dat dit kort uittrekzel,
 het welk de laatste berigten van de Doopsgezinden bevat,
 hier niet kwalijk passen zoude.

SIMULTANEUM. Bij deezen naam is, onder de Kerkelijken,
 bekend, eene gewoonte, welke men, op verscheiden Plaat-
 zen, in het *Staats Land van Overmaaze*, heeft ingevoerd.
 Volgens dezelve dient het zelfde Kerkgebouw ter onderhou-
 ding van de Openbaare Godsdiensstoefeninge, voor de Her-
 vormden en de Roomschegezinden. Wanneer de eerstgenoem-
 den openbaare Vergadering houden, wordt voor het Altaar
 en andere tekens van den Roomschen Eerdienst een Gordijn
 geschooven, of hetzelfde, op eenige andere wijze, voor de
 Gereformeerden onzichtbaar gemaakt. Nergens, in het Gebied
 der Algemeene Staaten, dan in het gemelde Gewest, heeft,
 naar men ons berigt, deeze gewoonte plaats.

Zie *Kerkelijk Plakaatboek*, Deel II.

SINOUSKERKE, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op
 het Eiland *Zuidbeveland*, te zamen met nog twee Heerlijk-
 heden, *Baarsdorp* en 's *Heer-Abtskerke*, uitmaakende een
 Distrikt, aan de Zuidwestzijde even buiten de Stad *Goes* gele-
 gen,

gen, bij den naam van *de Poel* bekend; een zeer vermaaklijke pood, bestaande uit grasrijke doch laage Weilanden. De Heerlijkheid *Sinoutskerke* wordt begroot op elfhonderdnegenenveertig Gemeten en honderdzevenëntwintig Roeden. De boven gemelde Dorpen leggen niet verre van elkander, en allen bijkans even verre van de Stad *Goes*. Het Dorp heeft weinig aanzien, doch, evenwel, eene vrij goede Kerk en Toren. Met die van 's *Heer-Abtskerke* wordt de Gemeente aldaar door eenen zelfden Leeraar bediend.

Zie *Tegenw. Staat van Zeeland*.

S. ANDRIES-SCHANS, anders ook het *Fort S. Andries* genaamd, is een Schans of Sterkte in het Hertogdom *Gelder*, op een klein Eiland, tuschen de *Maas* en de *Waal*, in de *Bommelerwaard*, een weinig boven het Dorp *Rossem*. De stigter daar van was, in den Jaare 1599, *Don FRANCISCO DI MENDOZA, Admirant van Arragon*. De reden der benaaminge was, om dat de Sterkte, geduurende het bewind van den Kardinaal *ANDREAS VAN OOSTENRYK* aangeleid, en in dezelve eene Kerk, aan *S. ANDRIES* gewijd, gebouwd wierdt. De reden, welke den Admirant bewoog, om aldaar eenen Schans op te werpen, was, om dat hij van daar de beide boven gemelde Rivieren konde bestrijken, en alzo den toevoer van Krijgs- en andere noodwendigheden, te water, na het Staat-sche Leger, affnijden. In den Jaare 1600 floeg Prins *MAURITS* het beleg om de Vesting. Veele moeite kostte den Veldheere de verovering. Rondom dezelve deedt hij niet minder dan zes Schanzen opwerpen. Dewijl het beleg al vroeg in het Voorjaar was aangevangen, belette het hooge water der Rivieren het graaven. Naa het zakken van den Stroom, zette men het werk voort bij donkere nachten. Dus vorderde men tot aan den bedekten weg. De Bezetting, meestal ziekelijk, en gebrek lijdende aan verschelden noodwendigheden, tradt nu in onderhandeling met Prins *MAURITS*, en verkogt aan hem de Sterkte voor honderdvijfentwintigduizend Guldens, zijnde een gedeelte der Soldije, welke de Spanjaard haar schuldig was.

Llllll 5

Be-

Behalven het voordeel, door de bemagtiging van den Schans behaald, (om dit in 't voorbijgaan aan te merken) won MAURITS hier door, voor den Lande, twaalfhonderd dappere Soldaaten. De Bezetting, naamelijk, nam dienst onder de Staaten, en, vermids zij, door de Spanjaards, voor verraders des Vaderlands verklaard wierdt, bewees zij, naderhand, uit weerwraak en verbittering op haare oude Meesters, aan de Algemeene Staaten zeer treffelijke dienften. De Markgraaf VAN ASPREMONT, Fransche Bevelhebber, in den Jaare 1672, in de Betuwe zijnde doorgedrongen, maakte zich, met kleine moeite, meester van de Sterkte, alzo dezelve zeer slegt voorzien was van de meest onontbeerlijke noodwendigheden.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

S. ANNA-POLDER en SCHAAPEN-GORS, één Polder, in het gedeelte van *Zuidholland*, het *Land van Voorn* genaamd. Tot in den Jaare 1724 behoorde dezelve aan de Graafschap van Holland; doch toen wierdt dezelve uit de dus genaamde Graafschaps-Domeinen, door verkoop, aan een bijzonderen eigenaar afgestaan. De geheele uitgestrektheid wordt op iets minder dan negenhonderd tweeënzestig Gemeten begroot. Men vindt 'er geene Kerk, en naauwlijks zo veele Huizen, dat zij den naam van Dorp kunnen draagen.

S. ANTONIS-POLDER, een Ambagt, in het Zuidlijk gedeelte der Provincie van *Holland*, het *Land van Strijen* genaamd. Meer dan Vierdehalf Eeuwe geleeden, ontmoette men, in dezen oord, zeer uitgestrekte vrugtbare Landerijen. De geduchte Watervloed van den Jaare 1421 deedt dezelve eenen prooi der Golven worden. *S. Antonis-Polder* is het eenige Distrikt, welk den verwoestenden ramp ontkwam, en tot heden toe is overgebleeven. Volgens de Verpondingslijsten beslaat het, in zijnen omvang, vierhonderd zevenënveertig Morgen en vierhonderdvijf Roeden Lands. Bij de opneeming der Huizen, in den Jaare 1732, was derzelver getal, in het tijdverloop van eene Eeuwe, vijftientwintig vermeerderd, en van eenenvijftig tot zesënzeventig aangegroeid.

S. EU-

S. EUSTATIUS, een der dus genaamde *Voor-Eilanden*, in *Amerika*, aan de Nederlandsche Westindische Maatschappij, of, zedert derzelve vernietiging, onlangs voorgevallen, aan de Algemeene Staaten der Veréénigde Nederlanden toebehoorende. Gedurende de onlusten van den Staat met de Koninkrijken *Frankrijk* en *Engeland*, veranderde het, dikmaals, van eigenaaren. De verovering daar van, door de *Engelschen*, was een der vijandelijke bedrijven buiten Europa, welke, in den Jaare 1664, den Oorlog aankondigden. Sedert maakten 'er zich de *Franschen* meester van; welke het, bij de Vredehandeling van den Jaare 1667, aan de onzen wederom aflonden. In den Jaare 1689 ontnamen zij het wederom aan de Staaten, om het, evenwel, niet langer te behouden, dan tot in het volgende jaar, wanneer de Engelschen hetzelve aan hun ontweldigden, om het, eerlang, te stellen in de handen van zijne oude eigenaars. Nog in versch geheugen legt de jongste verovering van *S. Eustatius*, in den laatst gevoerden Oorlog met *Engeland*, door den Admiraal RODNEY, en de herovering door de *Franschen*, welke het aan zijne wettige bezitters, edelmoediglijk, te rug gaven. Het Eiland *S. Eustatius* is eigenlijk niet anders dan een Berg, welks voetstuk op den bodem der Zee rust, en waar van het toppunt zich, onder de gedaante van een Suikerbrood, verheft. Op zijn meest kan het niet meer dan vijf mijlen in zijnen omtrek haalen. De Maatschappij heeft 'er eene Sterkte aangeleid. Ook is 'er eene Gereformeerde Kerk, die door éenen Leeraar wordt bediend. Suiker en Tabak zijn de voornaamste voortbrengzels. Daarenboven worden 'er gedroogde Huiden van daan gehaald.

S. GEORGE DEL MINA, eene Sterkte, insgelijks voorheen de eigendom der Nederlandsche Westindische Maatschappije, op de Guineefche Goudkust, in *Afrika*. De Sterkte legt op eenen rots, en wordt van twee Graften omringd, die met regenwater gevuld zijn.

S. JANS STEEN, anders ook wel *S. Jan ten Steen* genaamd, eene Baronnij en Vrije Heerlijkheid, in *Staats Vlaanderen*,
aan

aan *Hulfer-Ambagt* grenzende, doch daar van onafhankelijk. Haare gantsche uitgestrektheid wordt op dertienhonderd acht- enzeventig Gemeten en honderdvierënveertig Roeden begroot; een goed getal van welke, zo niet onder het water bedekt, althans veelal dras legt. Het drooge en bruikbare gedeelte bestaat, meestal, uit vrij goede Bouwlanden. Voor zo veel, evenwel, de grond, doorgaans, ligt en zandagtig is, wordt 'er meest Rogge en Boekweit geplant. Het Dorp is, mees- tendeels, nieuw, als zijnde gebouwd naa het Jaar 1747, wanneer het voorgaande Dorp, gedurende het beleg van *Hulst*, op bevel van deszelfs Kommandeur, in koolen wierdt geleid, om alzo den vijand het vernestelen in hetzelfde te be- letten. De Heer of Baron heeft aldaar eene vrij aanzienlijke wooning. Voor 't overige telt men 'er ruim vijftig Huizen, allen in twee rijen gebouwd, midden langs welke eene breede Straat loopt, ter wederzijden met fraaie en hooge Lindeboomen beplant. Daarenboven is 'er eene Kerk ten dienste der Hervormden; die hier wel eenen eigen Kerkenraad, maar geenen Leeraar hebben. De Leeraars van *Hulst*, slegts een half uur van daar gelegen, koomen 'er, beurtelings, den predikdienst waarneemen.

De Opperheerschappij van *S. Jans Steen* staat aan de Algemeene Staaten; die 'er, egter, geene andere voordeelen van trekken, dan één derde der Tienden, ten behoeve van den Raad van Staate; de twee overige derden koomen aan de Abtdij van *Bauderloo*, te *Gend*; welke, daarentegen, verplicht is, de Kerk en Toren van *S. Jans Steen* te onderhouden, en, des noods, te vernieuwen. Voorts bezit de Baron zeer uitgebreide Voorregten. De voornaamste van deeze zijn de volgende. Vóór het uitspreken van eenig Vonnis, heeft hij het regt van *Abolitie* of *Uitwisching* van alle, hoe genaamde, misdaden. Aan hem staat de goedkeuring of bekragtiging van Vonnissen over Leeven en Dood; als mede het verleenen van Vergiffenisfe, naa dat de Vonnissen zijn uitgesproken. De Opgezeetenen moeten hem met een Wagen met vier paerden en met eenige lieden te voet ten dienste staan, wanneer hij, met zijnen Leenheer, te velde trekt. Wijders moeten ze hem, telkens, honderd Nobelen opbrengen, als hij beëdigd wordt,

wordt, als hij tot Ridder wordt geflagen, en als hij in het huwelijk treedt. Boven dit alles heeft de Baron de aanstelling van de Regeering der Baronnije; bestaande uit Baljuw, één Burgemeester en zes Schepenen; als mede ook van den Dijkgraave en nog eenige andere mindere Amptenaaren.

Zie Tegenw. Staat van Staats Vlaanderen.

S. JOHN. (OLIVIER) Na den dood van Prinse WILLEM DEN II, welk voorval het Engelsche Parlement hoop deedt scheppen, om *Engeland* met de Algemeene Staaten nauwer te zullen kunnen verbinden, wierdt men aldaar te raade, ten dien einde, een Gezantschap na 's *Graavenhage* te zenden. OLIVIER S. JOHN bekleedde hetzelfde, nevens WALTER STRIKLAND, welke reeds vroeger dien post bekleed hadt. In de maand Maart des Jaars 1651 kwamen zij in 's *Hage*. Van wegen de gunstige gezindheid der Regeeringe omtrent de toenmailige Constitutie van *Engeland*, wierden de Gezanten met uitbondige staatelijkheid ingehaald en ten openbaare gehoor geleid. Alleenlijk vindt men aangetekend, dat eenige jongens hun den scheldnaam van *Koningsmoorders* na het hoofd worpen; zinspeelende op het bedrijf der *Engelschen*, welke, gelijk bekend is, in den aanvang des Jaars 1649, hunnen Koning KAREL DEN I, op het Schavot, het hoofd voor de voeten geleid hadden. Volgens een loopend gerugt, in dien tijd, zoude dit schelden geschied zijn door opflookende omkoopning van eenen Paadje der Koninklijke Prinsesse, dogter van KAREL DEN I, en Weduwe van den jongstoverleeden Stadhouder. De last der Gezanten hieldt in, het sluiten van een nauwer Verbond, dan ooit te vooren tusschen de twee Staaten was aangegaan. Gedurende hun verblijf in 's *Hage*, wedervoeren Heer S. JOHN, nevens zijnen amptgenoot, dagelijks, veelerhande onaangename ontmoetingen. Niet slegts van 't graauw, maar ook van lieden van aanzien, wierden hun, telkens, de hoonendste scheldnaamen toegeroepen. Prins EDUARD, Zoon van den Paltsgraave FREDERIK, verdreeven

Ko-

Koning van *Boheme*, nevens eenigen van zijn gevolg, hadden voor *guiten*, en hunne dienaars voor *honden* uitgescholden. De Gezanten, hier over, hun beklag gedaan hebbende, bij Hun Edele Groot Mogende, vondt Prins EDUARD, veiligheidshalven, geraaden, 's *Graavenhage* te verlaaten; die, vervolgens, bij klokkluiding, openlijk wierdt ingedaagd. Om voor anderen te dienen tot een afschrikkend voorbeeld, bragt men eenen zijner Dienaaren, op het Schavot, aan den Geezelpaal, en strafte eenen anderen met ballingschap. In weerwil van dit alles, liet het graauw zich niet beteugelen; zo dikmaals S. JOHN en zijn Amptgenoot in het openbaar verscheenen, spooog hetzelfde op hen zijnen vuilen zwadder uit. Bij verscheiden gelegenheden toonden de Staaten van Holland, als mede de Zeeuwsche Afgevaardigden ter Algemeene Vergaderinge, daar over, openlijk, hun misnoegen. Al wat in hun vermogen was, stelden zij te werk, om den Gezanten genoeg te geven. Om een in 't ooglopend blijk te vertoonen van hunne afkeuringe der smaadelijke behandeling, nodigden hen de Wethouders van *Amsterdam* tot het doen van eenen keer na hunne Stad, alwaar zij, ten algemeenen koste, treffelijk onthaald wierden. Te midden van dit alles hadden de Gezanten den smaad en hoon, welke hun, telkens, bejegende, overgebrieffd aan het Engelsche Parlement; 't welk hen, vervolgens, in de maand Junij, te rug ontboodt. Hoedanig het verslag ware, welke zij, bij hunne wederkomst in *Engeland*, deden, kan gereedelijk daar uit worden afgeleid, dat aan de Veréénigde Gewesten, kort daar naa, de Oorlog wierdt aangedaan.

S. MAARTEN, met *Eenigenbuig* en *Valkkoog*, drie onderscheidene Dorpen, doch, zedert meer dan driehonderd jaaren, één gemeen Regtsgebied uitmaakende. Het legt in het gedeelte van *Noordholland*, *Geestmer-Ambagt* geheeten, en is onder de benaaming van *Valkkoog* of *Valker-Kogge* bekend. De gezamentlijke Regeering der geheele Ambagtsheerlijkheid bestaat uit eenen Schout, zo wel over lijfstraffelijke als over burgerlijke zaaken, die van de Staaten van Holland en Westfriesland zijne aanstelling ontvangt; voorts uit vijftig Vroedschap.

schappen en zeven Schepenen. Tot de eerstgemelde worden, uit die van *S. Maarten* twintig, tot de andere drie perfoonen verkoozen. De uitgestrektheid lands, welke meer bepaaldelijk onder *S. Maarten* behoort, wordt op ruim zeshonderd Roeden begroot. Volgens de opneeming, in den Jaare 1732, stonden 'er toen drieëntwintig Huizen minder, dan honderd jaaren vroeger. Men telde 'er naamelijk honderd en tien, nevens eenen Koornmolen. Het Dorp legt drie uren gaans ten Noorden van *Alkmaar*. De Kerk, zo als men 'er veele, in dien oord, heeft, is een vrij groot, doch oud gebouw. Volgens een aloud Opschrift, zoude zij reeds voor driehonderd en dertig jaaren gestigt zijn. Op den vierkanten Toren staat een zeskantig Spits, welke, door den Donder, over zijde gezet is.

S. MAARTENSDYK; zie MAARTENSDYK (*St.*) Deel XXII, bladz. 201.

S. PANKRAS, een Ambagt en Dorp, in het Baljuwschap van de *Nieuwburgen*, in het gedeelte van *Noordholland*, 't welk bij den naam van *Westfriesland* bekend is. Het Ambagt, ten Noorden van *Alkmaar* gelegen, staat in de Verpondingslijsten voor vierhonderdzevenënzeventig Morgens aangefchreeven. Aanmerkelijk, naar gelange deezer uitgestrektheid, is het getal van Huizen, welke men aldaar ontmoet. Men telde 'er, voor ruim anderhalve Eeuw, zesënnegentig, welke, nu ruim veertig jaaren geleeden, op vierënzeventig verminderd waren. In eene dubbele rij van tweehonderd Roeden, die meestal regelrecht loopt, en slegts aan het eene einde eenen bogt heeft, staan deeze Huizen langs den zo genaamden Breeden Weg gebouwd. Het Kruiskerkje, uit welks midden een fraai Torentje ten dake uitrijst, is een zindelijk gebouw; het staat een weinig agterwaarts, buiten de Huizen. De Predikstoel is fraaier, dan men in de meeste Dorpkerken aantrefst. De Regeering bestaat uit Schout en Sekretaris, die door den Ambagtsheer, en uit vijf Schepenen, welke door den Schout en de afgaande Schepenen worden aangefeld. Deeze met de vijf regeerende Schepenen maaken de Vroedschap van het Dorp uit.

S. PIE-

S. PIETERSBERG; zie MAASTRICHT.

SIX. (*Het Geslacht van*) Ook dit oud Vaderlandsch Geslacht verdient eene plaats in ons *Woordenboek*; voor 't welk wij het, van den anderen kant, als een vereerend Artikel aanmerken, de naagedagtenis van doorluchtige Mannen in ons Vaderland, door middel van hetzelfde, te kunnen voortplanten. Uit de echte bronnen, uit welke wij onze berigten ontleenen, blijkt, dat het genoemde Geslacht reeds voor meer dan zevenhonderd jaaren bekend was in *Frankrijk*, alwaar het zijnen oorsprong heeft genomen. Van daar verspreidde het zich naaderhand ginds en elders, ook in de Nederlanden, met naame in *Holland*, alwaar een tak van hetzelfde zich nederzette te *Amsterdam*, op de lijst van wiens Regeeringsleden wij den naam van SIX, zedert meer dan honderdveertig jaaren, aantreffen. Hoewel dus niet gelijk in oudheid aan eenige andere, verdient het, egter, eenen naam onder de aanzienlijke dus genaamde Patricische Geslachten.

Het Landschap *Combreffis* is het oorspronkelijk Vaderland der SIXEN. Hun Stamvader was

LANDRY SIX, Ridder. Volgens eenen openen Brief, moer hij, in of omtrent het Jaar 1080, den gewigtigen post van Slotvoogd van het Kasteel van *Kamerijk* bekleed hebben. Hij hadt ter Echtgenooten genomen CLOSINDE TURPIN, Zuster van den Ridder Watier Turpin, en verwekte bij haar eenen Zoon,

HUGUES of HUGO SIX, *Heer van Cunroy*. In of omtrent het Jaar 1132 tradt deeze in 't huwelijk, met EVERARDINE, Dogter van den Heer van Villers-Cagnicourt, en wierdt, bij haar, Vader van vier kinderen:

1. SIMON SIX, die volgt.
2. Hugues of Hugo Six.
3. Alalaje of Adelheit Six.
4. Alisfende Six.

SIMON SIX, boven genoemd, tradt in den echt met CLOSINDE DE LONSART, en verwekte bij haar vier Zoonen:

1. SIMON SIX, die volgt.
2. Hugues of Hugo Six, getrouwd met *Anna du Peage*, en bij haar Vader van

a. Roger

a. Roger Six, getrouwd met *Alix* of *Alida Brasfarts*

b. Gery Six, getrouwd met *N. N. Pillette*.

3. *Walter Six*, Ridder.

4. *Thierry* of *Diderik Six*, Ridder.

SIMON SIX, de Tweede, Ridder, nam ter Vrouwe *Josine de Premont*, beiden overleeden, en in de Abdij van St. Andries begraven, in den Jaare 1209. Eén Zoon en ééne Dogter wierden in deeze écht gebooren:

1. JAN SIX, die volgt, en

2. *Jeanne* of *Johanna Six*, Vrouwe van Prouvy, gehuwd aan *Raoul van Estourael*, genaamd *Creton*, welken zij eenen Zoon baarde,

Gerard van Estourael.

JEAN SIX, straks genoemd, tradt in 't huwelijk met COLETTE DE HORDAING, Dogter van den Landvoogd of Drosfaart van Ostrevant of Oostervant. Jan Six bekleedde den aanzienlijken post van Baljuw van Cambresis, welke, in den Jaare 1260, aan hem wierdt opgedraagen. Hij liet niet meer dan éenen Zoon naa,

ALEXANDER SIX, Schildknaap, Provoost van Crevecoeur, getrouwd met MACHTELT VAN WASNES, en bij haar Vader van

1. GUILLAUME of WILLEM SIX, die volgt, en

2. *Baudouin Six*, getrouwd met *Adelescende Flouquier*, Vrouw van Ligny, bij welke hij verwekte

a. *Guillaume Six*, gehuwd aan *Jeanne* of *Johanne de Dury*, en

b. *Baudouin Six*, die ter Vrouwe nam *Sophia de Bruille*.

GUILLAUME of WILLEM SIX, boven genoemd, tradt in 't huwelijk met ALIX, Dogter van den Heer van Marquette, in het Graaffchap Ostrevant, en wierdt Vader van

JEAN SIX, den Tweeden, Heere in Thuw, getrouwd met COLLE DE LIGNY, zijne Nicht, eene Dogter van zijnen broeder *Baudouin*. Hij liet naa:

1. JEAN SIX, die volgt.

2. *Isabeau* of *Isabella Six*, die de Echtgenooté wierde van *Enguevrant de Marque*, Ridder.

3. *N. N. Six*, getrouwd met *Collard de Ramillies*, Schildknaap, bijgenaamd *le Dragon*.

JEAN SIX, *de Derde*, Heer in Thuw, en, van wegens zijne Echtgenootte ALIX, ook van Caulerij, was Schepen der Stad Kamerijk, alwaar hij, in den Jaare 1379, overleedt, naalaatende twee Zoonen en eene Dogter:

1. JEAN SIX, die volgt.
2. *Guillaume Six*, getrouwd met *Alix van Abancourt*.
3. *Maria Six*, Echtgenootte van *Jean de Noijers*, Schildknaap.

JEAN SIX, *de Vierde*, van wegens zijne Heerlijkheid betiteld met den bijnaam *de Caulerij*, tradt, in den Jaare 1379, in het huwelijk met COLLE DE HAUSSE, en wierdt Vader van

1. ALEXANDER SIX, die volgt.
2. *Gillis Six*, gehuwd met *Marie d'Anneux*, en in den Jaare 1400 overleeden.
3. *Philippe of Philips Six*, getrouwd met *Helene de Bullecourt*.

ALEXANDER SIX, *de Tweede*, was een Krijgsman, en, als zodanig, tegenwoordig, in den Jaare 1415, bij den vermaarden Slag van Azincourt, alwaar hij, naa wonderen van dapperheid verrigt te hebben, nogthans het ongeluk hadt van gevangen genomen te worden. Tweemaal is hij gehuwd geweest, eerst met *Jeanne of Johanne Brasart*, gebijnaamd *de St. Hilaire*, vervolgens met *Jeanne of Johanne de Basoches*, gezegd *de Laitre*. Hij overleedt in den Jaare 1418, en wierdt begraven in de Abdij van Cantimpré, alwaar men vindt aangetekend dat zijn broeder *Willem Monnik* was, hoewel wij deezen op 's Mans Geslachtlijst niet vermeld vinden. Onzeker uit de eersten, of uit de tweeden Echt, liet hij slegts éénen Zoon naa,

JEAN SIX, *den Vijfden*, gehuwd, voor de eerste maal, met ALIX DE CANGE, Vrouw van Montignij, en, naa haar overlijden, hertrouwd met *Guillemette Claicquin*. Ter gelegenheid van zijn eerste huwelijk, veranderde deeze zijn Voorouderlijk Geslachtwapen. Dit bestondt uit een Schild op een blaauw Veld, met drie Zilveren Starren, twee boven en één beneden. In de plaats daar van verkoos hij twee Halve Maanen in het hoofd van het Schild. Ter gedagtenisse van zijne afkomste, behieldt hij slegts ééne Star, in de punt van het Schild. Heer

JEAN

JEAN
NOU
1
:
wege
HeerKame
5
ALE
Dogter
bezelve

1.

gezege

GU

1489,

genoot

1.

2.

3.

guerite

JEAN

hadt n

Vaderla

Adel al

wierdt t

zien ha

JEANNE

der we

Jaare 1

GUIL

Hij we

Hij had

teren, t

gebooren

JEAN DE VIËDE, hadt, waarschijnlijk bij zijne eerste Echtgenootte, de volgende kinderen verwekt.

1. ALEXANDER SIX, die volgt.

2. *Jean Six*, gezegd *Hannotin de Graincourt*, van wiens wegens zijne Echtgenootte, uit dat Geslacht gesprooten, een Heer in Isnel.

3. *Adam Six*, getrouwd met *Marie le Prevost*.

4. *Paul Six*, in den Jaare 1489, Opperrentmeester van Kamerijk.

5. *Mehaut of Machtelt Six*, gehuwd aan *N. de Frasnes*

ALEXANDER SIX, *de Derde*, nam ter Huisvrouw, eene Dogter van den Heere de *Creton-Mauville*, en verwekte bij dezelve, éenen Zoon en ééne Dogter:

1. GUILLAUME of WILLEM SIX, van wien straks nader, en

2. *Guillemette Six*, gehuwd aan *Daniel de Bullecourt*, gezegd *le Fievre*.

GUILLAUME of WILLEM SIX, *de Tweede*, was, in den Jaare 1489, Baljuw van Wallincourt, en verwekte, bij zijne Echtgenootte MARIA LE FUZELIER, drie Zoonen:

1. JEAN SIX, die volgen zal.

2. *Gillis Six*, getrouwd met *Pasque de Buisfy*.

3. *Michel Six*, Heere van *Ilant*, getrouwd met *Marguerite Pollet*, van *Valenchijn*, in den Jaare 1512.

JEAN SIX, *de Zesde*, Schildknaap. Tot op deezen toe, hadt het Geslacht zijn verblijf gehouden in het oorspronkelijk Vaderland. Doch, tot zijn leedweezen, bespeurende, dat de Adel aldaar, van tijd tot tijd, in deszelfs aloude Voorregten wierdt besnoeid, en daar door veel van zijnen luister en aanzien hadt verlooren, wierdt hij, nevens zijne Echtgenootte, JEANNE LE LEU, gezegd *de Bantoufel*, te raade, zich met der woon na Vlaanderen te begeeven. Dit viel voor in den Jaare 1511. Hij liet niet meer dan éenen Zoon naa,

GUILLAUME of WILLEM SIX, *den Derden* van dien naam. Hij woonde eerst te *Armentieres*, en naderhand te *Rijsel*. Hij hadt een vrij talrijk Huisgezin, vier Zoonen en drie Dogteren, uit zijne Echtgenootte JACQUELINE of JAKOBA GEMART gebooren.

M m m m m 2

1. Jan

1. *Jacques Six.*
2. CHARLES SIX, die volgt.
3. *Guillaume of Willem Six.*
4. *Marten Six.*
5. *Catharine Six.*
6. *Marie Six.*
7. *Claire Six.*

CHARLES OF KAREL SIX, nam zijn verblijf te *Sr. Omer*, en was de eerste van dit Geslacht, die zich op den Koophandel toeleide. Deeze was de Stamvader der takken, die zich, zedert, in de Nederlanden verspreid, ook te Amsterdam wortels geschooten, vervolgens gebloeid, en, tot op deezen dag, vrugten gedraagen hebben. CHARLES SIX, naamelijk, was getrouwd met ALIX DE ZATRE, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

I. *Christina Six*, getrouwd met NICOLAAS MULERIUS, gebooren te Brugge, in den Jaare 1564, een treffelijk Geneesheer en Wiskunstenaar, en, in beide hoedanigheden, Hoogleeraar te *Groningen*, alwaar hij, in den Jaare 1630, overleedt, hebbende geschreeven Tafelen over den loop der Zonne en der Maane; twee Boeken van Starrekundige Stellingen; een Werk over de Joodische en Turksche Tijdrekening; en een Roomschen Almanach. Bij gemelde zijne Echtgenootte *Christina Six* hadt hij eenen Zoon verwekt, *Pieter* genaamd, gebooren in *Friesland*, te *Harlingen*, in den Jaare 1599. Hij volgde zijnen Vader op, in den post van Hoogleeraar in de Geneeskunde, waar mede hij vervolgens het onderwijs in de Kruidkunde paarde, en overleedt te *Groningen*, in den Jaare 1647. In 't einde van zijn leeven, hadt hij de waardigheid van Bewindhebber der Westindische Maatschappije bekleed. *Pieter of Petrus Mulerius*, de Zoon van *Christine Six*, is gehuwd geweest met *Machtelt Beth*, en verwekte bij dezelve drie kinderen:

1. NICOLAAS MULERIUS, van wien straks nader.
2. *Christina Mulerius*, gehuwd aan *Gerrit Ruisch*, Burgemeester van *Woerden*, doch kinderloos gestorven.
3. *Johanna Mulerius.*

NICOLAAS MULERIUS bediende het predikamt onder de Hervormden, eerst in de *Zijp*, in *Noordholland*, vervolgens

te Harderwijk, en heeft eenige geleerde Werken naagelaaten. Zijne Echtgenootte was *Maria van Exel*, en hij, bij haar, Vader van de volgende kinderen.

1. *Petrus Mulerius*, Doktor in de Geneeskunde, gehuwd met *Maria Kiest*, bij welke hij twee dogters verwekte

a. *Maria Mulerius*.

b. *Christina Mulerius*.

2. *Salomon Mulerius*, Regtsgeleerde, getrouwd met *Wijnanda Schrijver*, en bij haar Vader van

a. *Nikolaas Mulerius*.

b. *Wijnand Jan Mulerius*.

c. *N. N.*

d. *N. N.* beide Dogters.

3. *Nicolaas Mulerius*, ongehuwd gestorven.

4. *Johannes Mulerius*, gehuwd aan *Johanna de Loot*, doch verwekte geene kinderen.

5. *Machtelt Mulerius*, gehuwd aan *Henrik Balk*, Leeraar onder de Hervormden te Schellinghout, een Dorp bij Hoorn, welken zij twee Zoonen baarde; wier naamen wij, egter, niet vermeld vinden.

6. *Judith Mulerius*, ongehuwd overleeden.

7. *Catharina Mulerius*, in 't huwelijk getreden met *Gualtherus Holitus*, Leeraar onder de Hervormden, te Koudekerk, in Zeeland, op het Eiland Schouwen. Van den Zoon en de drie Dogteren, in deezen echt gebooren, vinden wij insgelijks de naamen niet opgetekend.

8. *Christina Mulerius*, die de echtgenootte wierdt van *Leonard Goudappel*, overleedt zonder kinderen gebaard te hebben.

II. *Alix Six*, was eerst de Echtgenootte van *Nicolaas Bonnenout*, en vervolgens van *Jacques Bahler*. Uit geen van beide huwelijken vinden wij kinderen genoemd.

III. GUILLAUME OF WILLEM SIX; zie beneden.

IV. JEAN SIX; van deezen zal hier naa gesproken worden.

V. ADRIAAN SIX; deeze zal insgelijks volgen.

GUILLAUME OF WILLEM SIX, de *Vierde*, nam in huwelijk *JOHANNA WYMER*, en verwekte bij haar,

1. *KAREL SIX*, die volgt.

M m m m m m 3

2. *Wil-*

2. *Willem Six*, zonder kinderen gestorven,
3. *Maria Six*, insgelijks kinderloos overleeden.
4. WILLEM SIX, van welken hier naa zal gesproken worden.

5. *Alida Six*, getrouwd met *Adriaan Kromhout*, Schepen van Amsterdam, wiens Vader, Barthout Kromhout, aldaar de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed hadt. Uit deezen echt wierden gebooren:

1. *Ida Kromhout*, getrouwd met Jonkheere *Jan van der Nieuwburg*.
2. *Willem Kromhout*.
3. *Wijntje Kromhout*. — Alle deeze zijn zonder kinderen overleeden.

KAREL SIX, straks genoemd, tradt, in den Jaare 1638, voor de eerste maal, in 't huwelijk met MARGARETA VAN WAVAREN, Dogter van Antonij van Wavaren, Ridder, Heere van Wavaren, Boshol en Ruigewilnis, Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, en verwekte bij haar

1. JOHANNA SIX, getrouwd met PIETER SIX, Zoone van Jan Six, en van Anna van Wijmer, wier naakoomelingen, hier naa, onder PIETER SIX, zullen vermeld worden.

2. *Frans Six*, en

3. *Alida Six*, beiden ongehuwd overleeden.

Naa het overlijden zijner eerste Echtgenoot, hertrouwde KAREL SIX met ADRIANA SPIEGEL, en wierdt, bij haar, Vader van nog drie kinderen.

4. WILLEM SIX, die aanstonds volgt.

5. *Karel Six*, gehuwd aan *Margareta Commerstein*, welke hem vier kinderen baarde;

a. *Adriana Six*, getrouwd met *Ludovicus de Dieu*, Doctor in de Geneeskunde, welken zij de volgende kinderen ter wereld bragt:

(1) *Daniel de Dieu*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, Buitengewoon' Afgezant van wegen de Algemeene Staaten der Veréénigde Nederlanden aan het Hof van Rusland, getrouwd met *Gesina Wilhelmina van Horm*.

(2) *Ludovicus de Dieu*, de Jonge, ongehuwd overleeden.

(3) *Hen-*

(3) *Henrik Amelis de Dieu.*

(4) *Karel de Dieu*, Sekretaris van de Beemster,
getrouwd met *Anna Brigitta de la Croix.*

(5) *Willem de Dieu.*

(6) *Johannes de Dieu.*

b. *Anna Six*, ongehuwd overleeden.

c. *Jan Karel Six*, getrouwd met *Johanna Apollonie Loten*, welke hem Vader maakte van

(1) *Margareta Six*, en

(2) *Wilhelma Adriana Six.*

d. *Dorothea Six*, getrouwd met *Henrik van der Merct*, uit welchen echt gebooren wierden

(1) *Jakob van der Merct*, en

(2) *Margareta van der Merct.*

6. *Geertruid Six*, de Echtgenootte van *Jacob Bicker Roelofszoon*, Commisaris der Stad Amsterdam, en bij hem Moeder van

a. *Agatha Bicker*, getrouwd met Mr. *Jakob Jan de Backer*, die bij haar verwekte,

(1) *Johanna Maria de Backer*, ongehuwd overleeden, en

(2) *Jan de Backer*, in Nederlands Indiën kinderloos gestorven.

b. *Adriana Bicker*, gehuwd aan *Pieter Marces*, welke haar Moeder maakte van

(1) *Johanna Machtelena de Marces*, gehuwd aan *Adrianus Johannes Elzevier*, Zoone van Petrus Elzevier, Leeraar onder de Hervormden te 's Graaveland; uit welk huwelijk, onder andere, zijn gebooren,

(a) *Pieter Jan Elzevier*, en

(b) *Anna Adriana Elzevier.*

(2) *Jan Gerard de Marces.*

c. *Anna Bicker*, getrouwd, eerst met *Mattheus Backer Molshoek*, en vervolgens met Mr. *Gerbrand Klaas du Fay*, Commisaris van Amsterdam, doch, in beide huwelijken, kinderloos.

WILLEM SIX, als de oudste Zoon van KAREL SIX, uit deszelfs tweede huwelijk, boven op N. 4 vermeld, nam ter

M m m m m 4

Echt-

Echtgenoot EVA STILTE, en overleedt op den zevenden December des Jaars 1676, naalaatende de volgende kinderen:

1. *Elizabeth Six*, getrouwd met *Jan Hulshout*, Sekretaris van Rhijland, en bij hem Moeder van

Anna Hulshout, de Echtgenoot geworden van Mr. *Dirk de Raat*, Schepen en Raad der Stad Leiden, en Bewindhebber der Oostindische Maatschappij ter Kamer van Amsterdam. Uit dit huwelijk wierdt gebooren eene éénige Dogter,

Elizabeth Theodora de Raat,

2. *Adriana Six*, zonder kinderen gestorven,

3. WILLEM SIX, van welken straks zal gesproken worden,

4. *Frans Six*, ongehuwd overleeden.

WILLEM SIX, zo aanstonds vermeld, was Raad in de Vroedschap en President Commissaris der Stad Haarlem. Zijne Huisvrouw was DOROTHEA VAN ASSENDELFT, en hij bij haar Vader van de volgende drie Zoonen:

I. Mr. WILLEM SIX, Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Haarlem, Lid van het Kollegie der Gekommitteerde Raaden der Staaten van Holland in 's Graavenhage, en Hoogheemraad van Rhijland. Zijne Echtgenoot was HELENA WILHELMIA FABRICIUS, Dogter van Albert Fabricius, Heere van Almkerk, Sekretaris van Hun Edele Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, bij welke hij verwekte,

1. *Willem Six*, jong gestorven.

2. *Willem Fabricius Six*, gebooren den drieëntwintigsten Augustus des Jaars 1725.

3. *Henrietta Eva Six*, gebooren den dertigsten Julij 1726.

4. *Dorothea Albertina Six*, gebooren den derden April des Jaars 1728.

5. *Barbara Nikoletta Six*, gebooren den zeventienden Februarij des Jaars 1729.

6. *Helena Wilhelma Six*, gebooren den zevenëntwintigsten Januarij des Jaars 1730.

7. *Meindert Karel Six*, gebooren den zestienden Januarij 1731.

II. NIKO-

II. NIKOLAAS SIX, was Licentiaat in de beide Regten, Schepen der Stad Haarlem, en Rentmeester van het Heemraadschap van Rhijnland. Hij hadt in huwelijk genomen ADRIANA CONSTANTIA BEEKMAN, Dogter van Kornelis Beekman, Schout bij nacht onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam, en verwekte bij dezelve,

1. *Izaak Kornelis Engelbert Beekman Six*, gebooren den vijftien Julij des Jaars 1726, doch jong gestorven.

2. *Dorothea Constantijn Six*, insgelijks jong overleedet.

3. *Margareta Eva Nikolasia Six*, gebooren den vierden Maart des Jaars 1729.

III. CHRISTOFFEL SIX, Licentiaat in de beide Regten, Heer van Oosterleek, Raad in de Vroedschap, als mede Schepen der Stad Alkmaar, Baljuw en Houtvester van Wimmenum, Meesterknaap van den Lande van de Helder en Huisduinen, Hoogheemraad en Schepen van de Zijp en Wieringerwaard. Hij is tweemaal gehuwd geweest: eerst met Vrouwe *Anna Jakoba van Vladderacken*, Dogter van Jonkheere Gerard van Vladderacken, Raad in de Vroedschap en President Schepen der Stad Alkmaar; en vervolgens met Vrouwe *Ida Johanna van Vladderacken*, Dogter van Jonkheere Geldolf van Vladderacken, Voorzittend Schepen der Stad Alkmaar.

WILLEM SIX, boven genaamd, als de vierde Zoon van WILLEM SIX, den Vierden, en van *Johanna Wijmer*, op de Regeeringslijst van Amsterdam, in den Jaare 1650, als Raad alder Stad vermeld, nam ter Vrouwe CATHALINA HINLOPEN, van Moeders zijde Kleindogter van den Amsterdamschen Burgemeester Anthonij van Waveren, en overleedt op den veertienden Julij des Jaars 1652, hebbende verwekt:

1. *Frans Six*, getrouwd met *Maria Hinlopen Vermaas*, bij welke hij verwekte:

a. *Willem Six*, ongehuwd gestorven.

b. *Jacobus Six*, insgelijks niet gehuwd geweest.

c. *Catharina Six*, getrouwd aan *Anthonij Valckenier*. Een kind, uit deezen echt gebooren, overleedt in zijne vroege jeugd.

2. *Cornelia Six*, ongehuwd aan de Kaap de Goede Hoop gestorven.

Mmmmm 5

3. *Wil-*

3. *Willem Six Willemsoon*, getrouwd met *Agatha Guldewagen*, Dogter van Kornelis Guldewagen, Raad en Burge-meester der Stad Haarlem, en van wegen dezelve Afgevaardigde in de Vergadering van Hun l'Hoog Mogende de Algemeene Staaten der Veréénigde Nederlanden. Zij was Weduw van Johan Daniel d'Ablaing, Heere van Offain, doch bij den-zelven geene Moeder geworden. In deezen echt baarde zij,

a. *Agatha Six*, getrouwd, voor de eerste maal, met Jan Jakob Does, welken zij Vader maakte van

Johanna Jakoba Does, ongetrouwd overleeden.

Naderhand hertrouwde zij met *Barnardus Muijken*, Dom-heer in het Domkapittel te Utrecht.

b. *Willem Six Willemssoon*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Oud-Gouverneur van Malakka. Te Batavia tradt hij in den echt met *Geertruid' Elizabeth de Bitter*, en verwekte bij dezelve eene Dogter,

Rijke Six, die vervolgens zich met der woon na Holland begaf, en aldaar ongetrouwd overleedt.

4. *Johanna Jakoba Six*, getrouwd met *Simon van der Stel*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. Hij hadt bij haar de volgende naakoomelingen:

a. *Willem Adriaan van der Stel*, Heer in Oud- en Nieuw-Vosmeer, Schepen der Stad Amsterdam, Oud-Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. Bij zijne Echtgenootte *Maria de Hase*, die op den eersten Julij des Jaars 1723 overleedt, was hij Vader geworden van

(1) *Cornelia van der Stel*, getrouwd met *Marcus van Weert*, welken zij twee Zoonen baarde.

(a) *Willem Adriaan van Weert*, en

(b) *Marcus Kornelis van Weert*.

(2) *Jacoba Catharina van der Stel*.

(3) *Simon van der Stel*, Commisfaris der Stad Amsterdam.

(4) *Maria van der Stel*.

(5) *Willem Adriaan van der Stel*, ongetrouwd overleeden.

b. *Adriaan*

b. *Adriaan van der Stel*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van Amboina en de omliggende Eilanden, nam ter *Vrouwe Hillegonda Cranendonk*, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

(1) *Mr. Simon van der Stel*, getrouwd, voor de eerste maal, met *Anna Jakoba van Cingelshoek*, Dogter van *Izaak van Cingelshoek*, Veertig in den Raad der Stad Leiden, en bij haar Vader van

Barbara Hillegonda van der Stel.

Naderhand hertrouwde hij met *Atavia Antonia van Rousserry*, en verwekte bij dezelve,

(a) *Adriaan van der Stel*, en

(b) *Johan van der Stel*.

(2) *Justus van der Stel*, jong gestorven.

(3) *Johan van der Stel*.

c. *Cathalina van der Stel*, getrouwd met *Pieter van Rhijn*, in den Jaare 1717, zonder kinderen overleeden.

d. *Frans van der Stel*, gehuwd met *Johanna Westfels*, in den Jaare 1717 overleeden, naa dat hij, altoorens, Vader was geworden van

Johanna Jakoba van der Stel, ongetrouwd overleeden.

e. *Henrik van der Stel*, Landdrost der Batavische Ommelanden op het Eiland Java, in den Jaare 1722 overleeden.

f. *Kornelis van der Stel*, op Zee verongelukt.

5. *Alida Six*, voor de eerste maal in den echt getreden met *Johan de Vry*, Burgemeester en Raad der Stad Gouda, en bij hem Moeder geworden van

Jakob de Vry, Schepen en Raad der Stad Gouda, gehuwd aan *Willemina Albertina van Wartensleben*, uit welk huwelijk voortkwam,

Jakob Willem de Vry, ongehuwd gestorven.

Naa het overlijden van haaren eersten Man, hertrouwde *Alida Six* met *Willem Kerkman*, en wierdt bij haar Moeder van

a. *Willem Kerkman*, getrouwd met N. N. bij Sluijpwijk, welke bij haar eenen Zoon verwekte.

b. *Gerrit Kerkman*,

Dok

Ook deezen tweeden Man overleevende, tradt zij in een derde huwelijk met *Samuel Munkerus*, Rektor van het Latijnsche School te Gouda, doch baarde deezen geene kinderen.

JAN SIX, boven, onder de kinderen van KARL SIX en *Alix de Lattre*, die zich te St. Omer met der woon nederzetten, onder N. IV vermeld, nam ter echtgenoot ANNA WYMER, Dogter van Pieter Wijmer, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

I. *Karel Six*, op eene reize na Geneve, zonder kinderen, overleeden.

II. PIETER SIX, die volgt.

III. JAN SIX, die insgelijks zal volgen.

PIETER SIX hadt tot echtgenoot zijne bloedverwante JOHANNA SIX, boven genoemd, Dogter van *Karel Six*, en bij haar de volgende kinderen:

I. *Margareta Six*, voor de eerste maal gehuwd aan *Willem Schrijver*, en bij hem Moeder van

Willem Schrijver, jong gestorven.

Zij tradt in een tweede huwelijk met *Johan de Vries*, Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, als mede Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit aldaar, en Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, welke, bij haar, Vader wierdt van

Frederik de Vries, insgelijks vroeg overleeden.

2. Mr. PIETER SIX, in de Jaaren 1689, 1690 en 1691, Commisfaris van kleine zaaken, en in de Jaaren 1692 en 1699 Schepen der Stad Amsterdam, was gehuwd aan EMERENTIA DEYMAN, Dogter van Jan Deijman en Maria Bas, en verwekte bij dezelve,

a. *Pieter Six*.

b. *Jan Six*.

c. *Johanna Six*.

d. *Johanna Six*.

e. *Maria Six*.

f. *Nicolaas Six*.

g. *Margareta Six*. Alle deeze zijn in hunne vroegste jeugd gestorven.

h. Mr.

Maatsche
Schepen

geword

1735,

volgen:

in huy

van de

bij dez

3.

Jaare 10

de Jaar

weest.

JAN

en An

Vroma

Man,

verfch

de, a

vroeg

Neder

meene

welke :

1655 u

van N

dam,

der G

Westri

der Sta

schreef

schiff

,

,

”

”

”

”

”

In

h. Mr. *Pieter Six*, Bewindhebber der Oostindische Maatschappij ter Kamer van Amsterdam, in den Jaare 1719 Schepen der Stad, in den Jaare 1720 Raad in de Vroedschap geworden, wederom Schepen in de Jaaren 1724, 1734 en 1735, en eindelijk, in den Jaare 1744, Burgemeester, en vervolgens in de Jaaren 1749, 1750, 1753 en 1754. Hij hadt in huwelijk *Geertruid van der Lijn*, Dogter van Anthonij van der Lijn, Schepen en Raad der Stad Alkmaar; doch heeft bij dezelve geene kinderen naagelaaten.

3. *Willem Six*, Commisfaris der Stad Amsterdam in den Jaare 1689, Schepen in den Jaare 1693, en Burgemeester in de Jaaren 1723, 1725 en 1729. Hij is nooit gehuwd geweest.

JAN SIX, boven vermeld, als de jongste Zoon van *Jan Six* en *Anna Wijmer*, in 't vervolg Heer van Wimmenum en Vromade, wierdt gebooren in den Jaare 1618. Hij was een Man, vermaard, zo wel om zijne geleerdheid en ervaaren in verscheiden takken van fraaie letteren, vooral in de Dichtkunde, als om de aanzienlijke posten, door hem bekleed. Al vroeg gaf hij blijken van zijne zucht voor de Latijnsche en Nederduitsche Dichtkunde, en maakte in beiden meer dan gemeene vorderingen. Hij schreef eenige Dichtstukken, onder welke zijn Treurspel *Medea* 't meest bekend is. In den Jaare 1655 tradt hij in het huwelijk met MARGARETA TULP, Dogter van Nicolaas Tulp, Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, en van wegen dezelve zitting hebbende in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westfriesland. In het volgende jaar wierdt hij Commisfaris der Stad. VONDEL, met welken SIX eenige verkeering hieldt, schreef, omtrent deezen tijd, op 's Mans afbeelding, dit Bij-schrift:

„ Zoo maelt men SIX, in 't bloeiens van zijn jeught,
 „ Verlieft op kunst, en wetenschap en deught,
 „ Die schooner blinkt dan iemants pen kan schrijven,
 „ De verf vergaet: de deught zal eeuwich blijven.”

In den Jaare 1667 nam hij zitting in Schepensbank, en wederom

derom in de Jaaren 1688 en 1689, zijnde, intusfchen, in den Jaare 1679, Raad geworden, om vervolgens, in eenen bijkans grijzen ouderdom van drieënzeventig jaaren, de Burgemeesterlijke waardigheid te aanvaarden; welke hij evenwel niet meer dan eenmaal heeft bekleed. Dit viel voor in den Jaare 1691. Nog negen jaaren leefde hij daar naa, en overleedt op den achttienden Majj des Jaars 1700, in den ouderdom van tweeëntachtig jaaren. Bij gemelde zijne Echtgenootte hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. *Anna Six.*

2. *Jan Six.*

3. *Nicolaas Six* — allen jong gestorven.

4. **NICOLAAS SIX**, Heer van Wimmenum, Schepen der Stad Amsterdam, in den Jaare 1690, en voorts in de Jaaren 1706 en 1707, als mede Kolonel der Burgerije. In den Jaare 1691 tradt hij in 't huwelijk, met *Emerentia Valckenier*, Dogter van Wouter Valckenier, Raad in de Vroedschap te Amsterdam, en van wegens die Stad zitting hebbende in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in het Noorderkwartier. Hij verwekte bij haar eenen Zoon

Jan Six, gebooren in den Jaare 1692, doch reeds vroeg gestorven.

5. *Jan Six.*

6. *Anna Six*, beiden in de kindsheid overleeden.

7. *Margareta Six*, ongehuwd gestorven, in den Jaare 1718.

8. **Mr. JAN SIX**, Heer van Hillegom en Vromade, in den Jaare 1691 Commisfaris, in den Jaare 1701 tot Raad in de Vroedschap verkoozen, vervolgens Schepen in de Jaaren 1705, 1709 en 1710, en vervolgens zestienmaalen Burgemeester, te weeten, in de Jaaren 1719, 1722, 1724, 1726, 1728, 1730, 1733, 1736, 1737, 1739, 1740, 1742, 1743, 1745, 1746, 1748. Bij de buitengewoone Verandering der Regeeringe, in het laatstgenoemde jaar, wierdt hij, nevens zijne Amptgenooten, van de Burgemeesterlijke waardigheid verlaaten. Drie maalen is de Heer **JAN SIX** getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenootte wierdt, in den Jaare 1691, **AGATHA DECQUER**, Dogter van Henrik Decquer, Bewindhebber der Oostindische

Maat,

Maand
bragt,

den Ja

Trip,
Zoon
kinder

Voo
den Ja
Calcoer
baarde,

Eind
derde
ter va
dam,

Jaars
welken
den in

9.
Daniel
van N
Moede

Afgevat
Zeeland
mert,
indisch
heeft

Jaare
sterdan

Maatschappij ter Kamer Amsterdam, welke hem ter wereld bragt,

a. *Jan Six*, Commisfaris der Stad Amsterdam, in den Jaare 1713 ongehuwd overleeden.

b. *Maria Jakoba Six*, getrouwd met Mr. *Jacobus Trip*, Sekretaris, en naderhand Schept'n der Stad Amsterdam, Zoon van den Burgemeester Jan Trip, in den Jaare 1716 kinderloos gestorven.

Voor de tweede maal tradt de Heer JAN SIX in 't huwelijk, in den Jaare 1705, met *Maria Calkoen*, Dogter van Cornelis Calkoen, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, welke hem baarde,

a. *Nikolaas Six*, en

b. *Jan Six*, beiden jong gestorven.

Eindelijk tradt de Burgemeester, in den Jaare 1728, in een derde huwelijk met ANNA ELIZABETH VAN DEN BEMBDEN, Dogter van *Jan van den Bemden*, Schepen en Raad van Amsterdam, welke hem ter wereld bragt,

JAN SIX, gebooren den veertienden Augustus des Jaars 1730, naderhand Heer van Hillegom en Vromade, van welken, indien wij ons niet bedriegen, twee Zoonen nog heden in leeven zijn.

9. *Maria Six*, getrouwd, in den Jaare 1695, met Mr. *Daniel Jean Bernard*, Heer van Kattenbroek en de Ukerdijken van Mastwijk, Schepen der Stad Amsterdam, en, bij hem, Moeder van

a. Mr. *Jan Bernard*, Schepen der Stad Amsterdam, Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland, gehuwd, in den Jaare 1727, met *Baltina van Hemert*, Dogter van Gillis van Hemert, Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappij ter Kamer Amsterdam, bij welke hij heeft verwekt eene Dogter,

Maria Bernard, gebooren in den Jaare 1730.

b. *Anna Bernard*, jong gestorven.

c. *Margareta Catharina Bernard*, gehuwd, in den Jaare 1721, aan Mr. *Reinier Bouwens*, Schepen der Stad Amsterdam, en Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappij ter Kamer

Kamer

Kamer van gemelde Stad, wiens Moeder was Catharina Pels. Uit dit huwelijk wierden drie kinderen geboren:

(1) *Jan Bouwens*, jong gestorven.

(2) *Daniel Bouwens*, geboren in den Jaare 1723.

(3) *Maria Bouwens*, geboren in den Jaare 1724.

10. *Christina Six*, jong gestorven.

11. *Dirk Six*, op eene reize na Wenen, ongehuwd, overleeden.

ADRIAAN SIX, het vijfde kind, en de derde Zoon van CHARLES of KAREL SIX, boven vermeld, die zich te S. Omer hadt nedergezet, tradt in 't huwelijk met ANNA KERMT, welker Grootvader, in den Jaare 1565, den post van Houtvester van Brabant bekleedde. Uit het gemelde huwelijk wierdt geboren,

JAN SIX, die tweemaal gehuwd geweest is: eerst met *Elizabeth van Goch*, vervolgens met *Johanna de Smit*. Het laatste huwelijk was kinderloos; doch in het eerste wierden de volgende kinderen verwekt:

1. ADRIAAN SIX; zie beneden.

2. *Elizabeth Six*, getrouwd met *Adriaan Karreman*; en bij hem Moeder van

Adriaan Karreman.

3. JAN SIX JANSZON, van welken straks zal gesproken worden.

ADRIAAN SIX, straks genoemd, tradt in den echt met *Maria van Tarelinc*, eene bloedverwante van den Luitenant Admiraal en Burgemeester van Rotterdam Willem Bastiaanszoon Schepers, van welken wij, voorheen, in een afzonderlijk Artikel, gesproken hebben. ADRIAAN SIX overleedt op den zesden December des Jaars 1700, hebbende, bij gemelde zijne Huisvrouw, die op den vijfdcn Maart des Jaars 1715 haare dagen eindigde, verwekt de volgende kinderen:

1. PIETER SIX, getrouwd met *Anna Margareta Storm*, te Koningsbergen, en bij haar Vader van,

a. *Jan Willem Six*.

b. *Adriaan Six*.

c. *Catharina Elizabeth Six*.

2. *Jan Six Adriaansz*, getrouwd met *Petronella Heeres*, doch bij welke hij geene kinderen heeft verwekt.

3. *Eliza*

3. *Elizabeth Six*, ongehuwd overleeden.

4. *Catharina Six*, getrouwd met *Lucas Bardon*, welken zij twee kinderen baarde:

a. *Brigitta Bardon*, en

b. *Adam Adriaan Bardon*.

JAN SIX JANSZON, boven vermeld, was getrouwd met *MARIA DENYS*, en verwekte bij haar eene Dogter,

Agatha Six, naderhand de Huisvrouw van *Louis Geerlag*, Schepen der Stad Middelburg, en Bewindhebber der Westindische Maatschappij ter Kamer aldaar. Hij overleedt, op den eenentwintigsten Augustus des Jaars 1729, zijnde Vader geworden van de volgende kinderen:

a. *Henricus Johan Geerlach*, Kiesheer der Stad Middelburg, en Bewindhebber der Westindische Maatschappij ter Kamer aldaar.

b. *Petrus Jacobus Geerlag*.

c. *Johanna Geertruid Geerlag*, getrouwd met *J. van Steeland*.

d. *Maria Geerlag*, in den echt getreden met *Mr. David Radæus*, Schepen der Stad Middelburg.

Aldus hebben wij, van het aanzienlijk Geslacht van *six*, voor zo veel ons doenlijk was, een uitvoerig verslag gegeven, ten aanzien van de afkomst en vermaagfchappinge der Leden. Behalven de reeds genoemden, vinden wij nog eenige personen vermeld, die den naam van *six* gevoerd hebben, en, hoogwaarschijnlijk, uit het zelfde Geslacht zullen zijn voortgesprooten; van welke wij, egter, bij gebrek aan de vereischte aantekeningen, de Ouders of verdere bloedverwanten niet kunnen aanwijzen. De bedoelde personen zijn de volgende:

GILLIS SIX, Groot-Privoost van Kamerijk, in den Jaare 1147.

MATTHIEU of *MATTHYS SIX*, Hourvester, (waarschijnlijk van Brabant) in den Jaare 1357.

ANSELMUS SIX, Gouverneur van Arleux, in het Graaffchap Artois, in den Jaare 1404.

JAN SIX, waarschijnlijk een broeder van *CHARLES* of *KAREL SIX*, welke, zo als wij, ter zijner plaatze, vermeld hebben.

XXVII. DEEL.

Nnnnnn

zich,

zich, om koophandel te drijven, te S. Omer, hadt nedergezet, begaf zich in den Geestelijken staat, wierdt Bischoep in de gemelde Stad, en eindigde zijne dagen, in den Jaare 1586. Zijn overlijden viel voor, te Rijsfel, op zijne reize na Bergen in Henegouwen, tot het bijwoonen van eene Provinciaale Kerkvergadering, welke aldaar zoude gehouden worden. Drie jaaren vóór zijn overlijden hadt de Bischoep zelve, in de hoofdstad van zijn Geestlijk Regtsgebied, eene diergelijke Vergadering gehouden, welker Besluiten door hem zelve waren beschreeven en door den druk gemeen gemaakt. Bischoep SIX hadt eenen Neef, JAKOB VAN WILLANT genaamd; hij stelde op hem het volgende Graffchrift:

JUDICIUM COGITA.

1590.

JOHANNES SIX.

Episcopus Audomaropolitanus II. antea Pastor Ecclesiae Parochialis S. Stephani hujus Oppidi, Patriae suae frequentioribus Cleri, et populi Orationibus desiderans esse commendatior, hunc sibi vivens sepulturae locum elegit, qui dum iter faceret Montes Hann. ad Concilium Epp. Prov. apud hanc Ecclesiam obdormivit, aetatis suae Ao. LIII. Episcopatus VI. Salutis humanae CIOCLXXXVI. IV Idus VIII bris.

JUDICIUM COGITA.

Nog eenen anderen JAN SIX, van onbeschreevene afkomst en maagschap, vinden wij vermeld. Deeze was Abt van Vi-cogne, in het Bosch van St. Amand, twee mijlen van Valencijs gelegen.

Bij alle de bovenstaanden voegen wij nog eenen perfoon, uit het zelfde Geslagt voortgesprooten, en, met naame, vermaagschapt, doch in welk eenen graad, is ons niet gebleeken, aan den Heere JAN SIX, welke, zo als wij op 's Mans Artikel heb-

hebben
en, aan
meester
door o
JAN
in of o
six, d
oudste
gens de
den Koo
het dage
verschaf
overvlo
hier in g
ters zijn
geoorde
wierdt
welke
Spaa w
opvolgen
den lof d
herstelling
voorziet
rijke, Sp
reize. C
schreef hi
sterdam
geestighe
zelfde oog
in gemelt
ve, eenen
tor tijd
dichtstukt
1657, on
NUEK is
spring ver
neestel in
meis, hem

hebben aangetekend, de Nederduitsche Dichtkunde beoefnende, en, aan het einde der jongstvoorgaande Eeuwe, de Burge-meesterlijke waardigheid te Amsterdam bekleedde. De persoon door ons bedoeld, was

JAN of JOAN SIX VAN CHANDELIER, gebooren te Amsterdam, in of omtrent het Jaar 1610. Zijns Vaders naam was JAKOB SIX, die van zijne Moeder N. N. JULIENS, en hij zelve de oudste van tien kinderen, zes Zoonen en vier Dogteren. Volgens de bestemming zijner Ouderen, leide hij zich toe op den Koophandel, met name in Droogerijen. Om zich, van het dagelijksch bedrijf, in zijne snippeluuren, te verpoezen, verschafte hem zijne zucht tot de Nederduitsche Dichtkunde overvloedige gelegenheid. Door naarftege oeffening maakte hij hier in genoegzaame vorderingen, om, onder de goede Dichters zijner Eeuwe, eener plaatze niet onwaardig te mogen geoordeeld worden. Op den ouderdom van dertig jaeren wierdt hij van eene hardnekkige Mildzucht aangetast; om van welke verlost te worden, hem het gebruik der wateren te Spaa wierdt aangepreezen. Zo veel baat vondt six, bij het opvolgen van dien raad, dat hij, zedert, in zijne Gedichten, den lof dier wateren, meermaalen, heeft bezongen. Naa zijner herstelling deedt hij, onder andere en wel voornaamelijk, een voortzettinge van zijnen Koophandel, eene reize door Frankrijk, Spanje en *Italie*. Meer dan tien jaeren duurde deeze reize. Op zijnen doortogt van het laatstgemelde Gewest, schreef hij een dichtstukje, welk hij met den naam van *'s Amsterdammers Winter* doopte. Kenners houden dit voor het geestigste Werkje, welk uit 's Mans pen gevloeid is. Tot het zelfde oogmerk, het voortzetten van den Koophandel, als de nu gemelde reize, deedt hij, kort naa het afloopen van dezelve, eenen keer na Engeland. Onder dit alles hadt hij, van tijd tot tijd gearbeid aan het vermeerderen en beschaaven zijner dichtstukken. In éenen bondel gaf hij dezelve, in den Jaare 1657, onder den titel van *Poëzy*, in 't licht. SIX VAN CHANDELIER is nooit getrouwd geweest. Hij was een man van geen gering vermogen: van hier, dat hij zijne laatste levensjaeren, meestal in silte, doorbragt op een Lustplaats, in het Diemermeir, hem van zijne Grootmoeder CATHARINA JEBEU aange-

storven. Hier bearbeidde en voltooidde hij eene nieuwe berijming der Psalmen, welke hij, in den Jaare 1674, in 't licht gaf. De tijd van 's Mans affterven is ons niet gebleeken.

SJAARDEMA, (SIKKE) een Friesch Edelman, om zijne ongemeene zucht voor 's Lands Vrijheid en grootmoedige belangeloosheid, zeer vermaard in de aloude Geschiedenissen. Hij wierdt gebooren omtrent het einde der Twaalfde, of het begin der Dertiende Eeuwe. Dit leiden wij daar uit af, dat hij, omtrent het Jaar 1240, tot *Potestaat* van Friesland wierdt verkooren; welke waardigheid, gelijk wij, op een bijzonder Artikkel, vermeld hebben, niet dan aan Mannen van beproefde ervarenisfe wierdt opgedraagen. Van zijne zucht voor den welvaart van 't gemeene Land getuigt de voorspoed, welken het Gewest, onder zijne Regeering, genoot. Van de opgemelde hoedanigheden, Vrijheidsliefde en Belangeloosheid, kan het volgende ten voldingenden bewijze dienen. Tot geluk der Friesche Landzaaten, hadt het gezag, welk zich de Hollandfche Graaven over hen hadden wisten aan te matigen, in den leeftijd van SJAARDEMA, een einde genomen. Om die onafhankelijkheid te handhaaven, hadt men, voornaamelijk, aan hem het Potestaatschap opgedraagen. Intusfchen bekleedde Koning WILLEM, onder de aloude Hollandfche Graaven, bij den naam van WILLEM DEN II bekend, de Graaflijke waardigheid over Holland. Heerschzuchtig van aart, en alles te werk stellende om zijn vermogen uit te breiden, gevoelde hij eenen heimelijken spijt, dat het gezag, welk zommigen zijner Voorzaaten, over *Friesland*, hadden geoeffend, op hem niet was afgedaald. Om deeze schade te beteren, zocht hij zich, op eene listige wijze, te wikkelen in de gunst van verscheiden Grooten. Onder andere schonk hij aanzienlijke giften aan de Abten en Prelaaten, om hen alzo te beweegen tot aanneeming van hem voor Heer van *Friesland*, gelijk zij zommigen zijner Voorzaaten daar voor erkend hadden. Zij aanvaardden de gunstbewijzen, doch droegen een te edel hart in hunnen boezem, om daar voor 's Lands Vrijheid en Onafhankelijkheid te verkoopen. Om evenwel den Koning niet plotfeling voor het hoofd te ftooten, en met een het uitzigt op verdere gunstbe-

be-

bewijze
en wee
zonder
zijn de
Koning
aanbied
hem, i
verkn
hoe gr
den Vri
auwing:

" W
" om
" zijn
" ke
" Ver
" wel,
" dierv
" gen.
Om i
dadelijk
dat sp
penning
woorde
anderen
liet val
Graaflij
LET AU

SLA
de gef
ten, v
wierde
nogthar
aars va

bewijzen af te snijden, gaven ze een dubbelzinnig antwoord, en weezen hem tot 's Lands Potestaat SIKKE SJAARDEMA, als zonder wiens toestemming en medewerking de Graaf nimmer zijn doelwit zoude kunnen bereiken. Straks wendde zich Koning WILLEM met eenen brief tot den Potestaat, vol van aanbiedingen van weldaaden en gunstbetooningen, indien hij hem, ter bekoominge van den begeerden titel en het daar aan verknochte gezag, de behulpzaame hand wilde leenen. Maar hoe groot was des Konings te leurstelling, wanneer hij, van den Vrijheidminnenden en Grootmoedigen Fries, eenen brief ontving, van den volgenden inhoud:

„ Grootmagtige Koning!

„ Wil u niet te vergeefs vermoeien. Meent Gij, dat ik,
 „ om mij en mijn Geslacht te verheffen, een Verrader wil
 „ zijn, en de naakomelingen van die Vrijheid berooven, wel-
 „ ke onze Voorvaders boven alle goederen geschat hebben?
 „ Verre zij van mij een geldgierig en oneerlijk hart! Vaar
 „ wel, en wil mij met uwe brieven niet meer begroeten in
 „ diervoegen: want ik wil naa deezen geene van U ontvat-
 „ gen. Uit onzen huize Sjaardema.”

Om zijnen afkeer van den aan hem gedaanen voorslag nog duidelijker te doen openbaar worden, vindt men aangetekend, dat SJAARDEMA, tot spijt van den Hollandschen Graave, gouden penningen liet slaan, op de eene zijde van welke men deeze woorden las: SIXTUS SJAARDEMA, POTESTAS FRISLÆ; en op den anderen kant eenen Man verbeeld zag, die geld uit zijne hand liet vallen, zinspeelende op SJAARDEMA's afwijzing van de Graauwelijke aanbiedinge, met het Randschrift: LIBERTAS PRÆVALLET AURO; „ De Vrijheid is meer waardig dan het Goud.”

SLATIUS. (HENRICUS) Hoedanig eener denkwijze, raakende de geschillen tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten, welke vóór en naa de Jaaren 1618 en 1619 gevoerd wierden, men ook moge toegedaan zijn, de onpartijdigheid, nothans, gebiedt eenen iegelijk te erkennen, dat zommige Leer-
 aars van den eerstgenoemden Aanhang, door hunne gemaatigd-
 heid

Nnnnnn 3

heid

heid en bescheidenheid, zich der hoogagtinge van het naageflagt hebben aanbevolen. Op deeze lijst, evenwel, mogen wij niet aanschrijven, den naam des Mans, wiens bedrijven en lotgevallen wij, in het tegenwoordige Artikel, zullen verhaalen. Hij was een schandvlek voor het Genootschap; op hetwelk, evenwel, deswegen, geene weezenlijke oneer kan nederdaalen, als hebbende hetzelfde de bedrijven en snoodheden des doldriftigen, zo genaamden, Yveraars, meer dan eens, afgekeurd en openlijk veroordeeld. Doch laaten wij ter zaake treden.

HENRICUS SLATIUS, gebooren op het Zeeuwfche Eiland *Duisveland*, in het Dorp *Oosterland*, gelijk bekend is, bekleedde het predikamt. Uit zekeren Brief van HUGO DE GROOT mogen wij afleiden, dat zijne eerste standplaats het een of ander Dorp, doch onzeker hoe genaamd, in 't Sticht van *Utrecht*, hoewel men aldaar, verkeerdelijk, *Gelderland* leest, moet geweest zijn. De geleerde Man verhaalt, hoe de vermaarde GREVINKHOVEN, beschuldigd zijnde, onzen SLATIUS, hoewel dezelve van Socinianerij verdagt was, tot den Kerkendienst hadt aangepreezen, deeze aantijging, onder andere, daar mede wederlegd was, om dat SLATIUS, door het Hof van *Gelderland*, van die schuld was vrijgesproken. Uit den zelfden brief leeren wij, dat hoewel hij, misfchien, in zijne Jonkheid tot die begrippen hadt overgeheld, naderhand zijne gedagten daar omtrent veranderd waren. Sedert bekleedde hij het predikamt in Zuidholland, te *Bleiswijk*, bij *Rotterdam*. Het eerste, 't geen wij, van zijne verrigtingen, ter dier plaatze, vinden aangetekend, was, dat hij, nevens twee andere Predikanten der Klasfis van *Rotterdam*, de hand hadt in het fchrijven en verspreiden van een boekje tegen JOANNES CALVINUS, meer met gal dan met inkt gefchreeven, in 't welk denzelven veelerlei verwijtingen van hevigheid, meesteragtigheid en dwingelandije gedaan wierden. Niet alleen in dit, maar ook in andere fchriften, dikmaals ook bij monde, spooft hij zo veel gals uit, zonder ontzien van vriend of vijand, dat zelf de ijverigste voorftanders van de zaak der Remonstranten daar over hun misnoegen lieten blijken.

Tot

TE
SLATI
Cont
de R
Verg
Te J
TIUS
hij
zeer
wege
voort
gedin
RENBT
en na
men
laater
leert
oort
ken
ziend
wure.
voor
den.
en on
plakte
woor
niet
,, Ind
,, sla
,, bij
,, wa
,, w
,, tu
,, te
,, ke
,, or
,, ge
,, ee
ten d

Tot meer gerugt maakende daadelijkheden sloeg, eerlang, SLATIUS over. Gelijk elders, dus hadden ook te *Bleiswijk* de Contraremonstranten zich afgescheiden, latende de Kerk aan de Remonstranten, en moesten zich behelpen met afzonderlijke Vergaderingen, op plaatzen, niet tot den predikdienst geschikt. Te *Bleiswijk* gebruikten ze daar toe een Timmerschuur. SLATIUS hadt eenige Artikelen doen drukken, bevattende 't geen hij de Leere der Contraremonstranten noemde, doch in een zeer haatlijk licht geplaatst. Deeze Artikelen hadt hij allerwege, ook aan den Timmerschuur, doen aanplakken, en voorts den Leeraar der afgezonderden tot een openbaar twistgeding uitgedaagd. Deeze was de vermaarde JOANNES KLOPFENBURG, weleer Predikant, onder andere, te *Amsterdam*, en naderhand Hoogleeraar te *Harderwijk* en *Franeker*. Doch men wees 's Mans uitdaaging van de hand, overal van zich latende gaan, dat SLATIUS den Contraremonstranten gruwleeringen opdrong, welke zij niet geloofden. Dit hem ter ooren zijnde gekoomen, deedt zijne woëde dermaate ontsteeken, dat hij, gevolgd van eenige anderen, op Zondag, den tienden September des Jaars 1617, 's morgens omtrent acht ure, zich voor den Timmerschuur vervoegde, alwaar thans, voor de afgezonderden, het Avondmaal zoude bediend worden. Hier daagde hij den Leeraar uit tot een twistgeding, en om de Contraremonstranten, van 't geen hun, in de aangeplakte Artikelen, wierdt te laste geleid, te zuiveren. Het antwoord was, dat de Leeraar zich zoude verantwoorden, doch niet voor dat zij hunnen Godsdienst zouden verrigt hebben. „Indien gij mij kunt overtuigen”, was het wederwoord van SLATIUS, van de nagegeevene leugens en lasteringen, zo zult „gij daar mede meer verrigten dan met honderd predikanten: „want gij zult ontallijke menschen, die nu afkeerig zijn van „uwe Leere, tot u trekken. Ook zal ik, zo men mij overtuigt, niet wagten tot dat mij de Heeren afzetten, maar „terstond van zelf uit den dienst scheiden, en openbaar erkennen de geene te zijn, daar men mij voor scheldt. Laat „ons dan tot het dispuut koomen: want ik zal niet van hier „gaan, noch u met vrede laten prediken, voor dat gij mij „eerst voldoet.” Meer dan anderhalf uur stondt SLATIUS buiten den Schuur.

Inmiddels schreef KLOPPENBURG eenen brief aan den Kerkenraad van *Bleiswijk*, in welken hij SLATIUS van Socinarianij beschuldigde, met nevensgaanden eisch, om zich daar van te zuiveren, eer hij met hem een twistgeding wilde aanvangen. De andere liet deezen brief, door den Sekretaris van het Dorp, openlijk aan het volk voorlezen, en deed vervolgens zijn beklag over 't ongelijk, welk hij zeide, hem daar in te worden aangedaan. Driemaal, verklaarde hij, hadt hij zich van die lasteringe gezuiverd: eerst, voor de Heeren Staaten der Provincie en de Afgevaardigden van het Sijnode van *Utrecht*, toen hij de oplegging der handen ontving; vervolgens, voor de Bewindhebbers der Oostindische Maatschappij te *Middelburg*, in de tegenwoordigheid van drie Predikanten; en lastelijk voor de Magistraat van *Rotterdam*, op aanklagte van den Leeraar SMOUTIUS; biedende thans aan, tegen de beschuldiging van KLOPPENBURG, zich nogmaals te willen zuiveren voor zijnen wettigen Regter. Ten laatste kwam KLOPPENBURG ten voorschijn; doch alzo hij weigerde, op straat te redewisten, nam men gezamentlijk gang na de Kerk, verzelde, onder andere, van twee lieden, welke, van het gesprokene, aantekening zouden houden. Lang wierdt hier over en wedergesproken, over eenige Artikelen, zonder dat, gelijk het gemeenlijk gaat, de een den anderen konde overtuigen; terwijl ieder zich de overwinning toefschreef. Om van de verdere Artikelen, door SLATIUS, den Contraremonstranten ten laste geleid, te handelen, wierdt insgelijks dag gesteld; doch deeze verscheen niet, vermids KLOPPENBURG de aantijging van Socinarianij herhaalde, met den eisch dat zijn tegenstreever zich vooraf daar van moest zuiveren. Thans bevonden zich te *Bleiswijk* eenigen der Wethouders van *Rotterdam*, Ambagtsheeren van dat Dorp, en thans nog Remonstrantsgezind. Op de bovengemelde aantijging verklaarden deeze, dat de beschuldiging tegen SLATIUS ook hen zelve betrof, als welke, op deezen grond, moesten ondersfeld worden, Sociniaansche Leeraars in hunne Gemeenten te gedoogen. Weshalven zij eischten, dat KLOPPENBURG zijne aantijging, op een bepaalden dag, op het Stads-huis te *Rotterdam* zou koomen bewijzen; beloovende voorts, indien hij daar in slaagde, SLATIUS terstond uit den dienst te zul-

zullet
 SLATI
 ren;
 over
 op z
 te he
 N
 herh
 ten
 schap
 zijnen
 voork
 in det
 eenige
 zo e
 en d
 zouc
 noot
 behc
 aanc
 bedre
 Sin
 verich
 melijk
 Gezin
 oord
 der h
 dindie
 die Vo
 orrus
 hij v
 voor
 een
 gen
 mont
 te h
 schap
 verze

zullen zetten. KLOPPENBURG, daarentegen, beweerde, dat SLATIUS zich te *Bleiswijk* voor den Kerkenraad moest zuiveren; waarop de Heeren verklaarden, dat de Gemeente aldaar, over dat stuk, nimmer klagtig was gevallen. Elk bleef aldus op zijne meening staan, en men scheidde, zonder iets verrigt te hebben.

Naa dit voorval maakte zich SLATIUS, telkens, schuldig aan herhaalde buitenspoorigheden: zo dat de Heer HUGO DE GROOT, ten dien tijde Pensionaris van *Rotterdam*, aan de Wethouderschap dier Stad den raad gaf, om den woelzieken Leeraar van zijnen post te verlaten. Doch het Zuidhollandsche Sijnode voorkwam hier in de Ambagtsheeren. De Kerkvergadering, in den Jaare 1618, te *Delft* gehouden, ontfloeg hem, nevens eenige andere Predikanten, uit zijnen dienst; 't welk SLATIUS zo euvel opnam, dat hij verscheiden dreigementen uitfloeg, en de Gemeente opruide tegen den Leeraar, welke zijne plaats zoude vervangen: zo dat men, van hooger hand, zich genoodzaakt vondt, ter bewaaringe van rust en orde, eenige behoedmiddelen in 't werk te stellen. Zelf ontving SLATIUS aanschrijven van 's Lands Staaten, bij 't welk hij, met ernstige bedreigingen, tot stilte wierdt vermaand.

Sints deezen tijd wedervoer aan SLATIUS het zelfde, als aan verscheiden andere Remonstrantsche Predikanten. Nu eens heimelijk, dan meer openlijk bediende hij de Vergaderingen dier Gezinte, tot dat deeze, in het *Dordrechtsche Sijnode*, veroordeeld, en hij zelve, op zijne weigering om de Kanons der Kerkvergaderinge, of de Akte van Stilstand van den predikdienst te ondertekenen, uit het Land wierdt gebannen. Naa dit Vonnis schijnt hij zich buitenslands te hebben begeeven. Zijne onrustige geaartheit volgde hem derwaarts: in zo verre dat hij van het misnoegen der Remonstrantsche broederschap een voorwerp wierdt, en veelen zwaarigheid vonden, hem als een Lid van dezelve te behandelen of te erkennen. Dit mogen wij afleiden uit een besluit, in eene Vergadering van Remonstranten, op den zeventienden Augustus des Jaars 1619, te *Waalwijk* genomen, alwaar veelen, zints hunne ballingschap, zich eene wijle tijds onthielden. SLATIUS, naamelijk, verzogt hebbende, om even als de andere Leden der broeder-

Nnnnnn 5

schap

schap behandeld te worden, ten aanzien van het genot van penningen en de bediening der Gemeenten, kwam men tot het volgende besluit: „ De broeders verstaan, dat men SLATIUS „ zal handelen nevens anderen, voor zo veel de middelen „ zullen kunnen strekken; doch zien niet, dat ze zijnen „ dienst, voor het tegenwoordige, zonder aanstoot en erger- „ nisfe, zouden kunnen gebruiken, dewijl hij vast, bij al- „ len, die hem kennen, gehouden wordt zeer onhandelbaar „ te zijn; wenshende dat hij zich zelven daar in breekte, op „ dat hij de Kerken moge dienst doen.” In eene Vergade- ring, kort daar naa gehouden, wierdt dit besluit bekragtigd, met deeze aanmerkelijke bijvoeging, „ dat men te *Antwer- „ pen*” (hier zou, binnen kort, eene andere zamenkomst gehouden worden) „ eerst met de broeders, die aldaar wa- „ ren, in 't bijzonder zoude spreken van het algemeene mis- „ noegen, 't welk de broeders doorgaans hadden in zijne on- „ handelbaarheid en eenige andere onbillijke zeden, om te „ zien, hoe tot de meeste rust van de algemeene Vergade- „ ringe, alle zwaarigheden van te vooren mogten weggenom- „ men worden; en zo hetzelfde niet gevoegelijk zoude kun- „ nen geschieden, verfondt de Vergadering, dat men den voor- „ schreeven SLATIUS, over verscheiden zaaken, wel ernstig „ zoude vermaanen, met belofte van beteringe van hem te „ eschen, en, in zulk een gevalle, hem nevens andere in de „ Societeit houden: mits dat het eenen iegelijk zoude vrij „ staan, met hem alzo te handelen, gelijk hij, naar zijne „ bescheidenheid, veiligst zoude oordeelen.”

De Vergadering te *Antwerpen*, boven bedoeld, zijnde de eerste algemeene zamenkomst der gebannen Remonstrantsche Predikanten, wierdt gehouden, kort naa het gemelde besluit, in het begin van December des Jaars 1619. SLATIUS was geen Lid der Vergadering, maar verzogt, schriftelijk, in dezelve te mogen gehoord worden. Men bewilligde zijn verzoek, en, naa hem gehoord te hebben, wierdt hij, met ernstige vermaaning, bij de meerderheid, onder de Broederschap aangenomen. Want veele leden, die eenen tegenzin hadden in zijnen ongezelligen en onrekkelijken aart, verklaarden zich daar tegen, en wisten te bewerken, dat hij nooit in eenigen

Ker-

Kerke
penit
men
houde
In
mont
de o
gelijk
te ge
uitgoe
Niet
sche
Weden
Stijnoo
't aa
Druk
SLAT
zeer
rig t
vers,
rede,
den,
welee
om d
voor
Broe
eenig,
buiten
TIUS t
Jaars
Ant
bij t
„ z
„ o
„ k
„ re
„ ke
„ m

Kerkelijken dienst, bezoeking der Kerken, inzameling van penningen, of iet diergelijks gebruikt wierdt. Nogthans liet men hem, nevens de andere Predikanten, zijn onderhoud behouden.

In schijn bleef aldus SLATIUS in de gemeenschap der Remonstranten. Doch eene zaak, welke eerlang voorviel, was de oorzaak, dat veelen, die hem gedraagen hadden, zich insgelijks tegen hem aankantten. Om SLATIUS eenig wederwerk te geeven, hadt men hem het toezigt over het drukken en uitgeeven van de Remonstrantsche Schriften opgedraagen. Niet lang naa de uitgave der Kanons van het *Dordrechtsche Sijnode*, zag men ten voorschijn koomen, eene Wederlegging van dezelve, onder den titel van *'t Hemelsch Sijnodus en 't rechtmatig oordeel gehouden tot Sion, tegen 't aardtsche Sijnodus Nationaal gehouden te Dordrecht*. De Drukproeven deezes Gefchrifts gingen door de handen van SLATIUS. Doch in de uitvoering daar van gedoeg hij zich zeer ongetrouw. In stede van het Oorspronkelijke naauwkeurig te volgen, voegde hij, buiten wil en weeten des Schrijvers, geheele bladzijden van zijn eigen maakzel, in de Voorrede, en elders in het Werk. Hier uit ontstonden hooge woorden, tusschen SLATIUS en den Schrijver ARNOLDUS NEOMAGUS, weleer Predikant te *Bergambagt*, die weigerde, het Werk, om de ingelaschte stukken, die zeer bitter en scherp waren, voor het zijne te erkennen. Met eenige andere leden der Broederschap wierdt SLATIUS, hier door, meer en meer oneenig. Dit, en eenige andere zaaken, als mede dat men hem buiten dienst hieldt, deedt, eerlang, het misnoegen van SLATIUS tot die hoogte rijzen, dat hij, op den negenden Julij des Jaars 1621, zich aan de Direkteuren der Broederschap, te *Antwerpen*, met een schriftlijk Vertoog, vervoegde, waar bij hij, onder het uitstorten van veele klagten, verzogt „ van „ zijne verbintenisfe aan de broederschap der Remonstranten „ ontslagen te worden, en getuigenis van zijn leeven en be- „ kwaamheid; 't en ware hem de Direkteurs wilden verkla- „ ren, nut en bekwaam te zijn, om, nevens de gezamentlij- „ ke broeders, de goede zaak te helpen handhaaven, en dat „ men hem, daar nevens, in korten tijd, wilde aanwijzen en „ gee-

tot van
ten tot
SLATIUS
middelen
zijn
n eger-
n bij al-
ndelbaar
ke, op
ergade-
egigd,
twer-
komst
r wa-
e mis-
ne on-
om te
ergade-
ggenoo-
e kun-
voor-
rustig
m te
in de
vrij-
zijne

le de
tsche
sluit,
geen
zelve
zoek,
rustige
aan-
ten in
zich
nigen
Ker-

„ geeven bekwaamen last of bediening, 't zij in het Vaderland, „ of daar buiten, waar mede hij dienst zoude kunnen doen.” Direkteuren, dit voorstel in overweeging hebbende genomen, vonden niet geraaden, zijn verzoek in te willigen, om reden, meent men, dat zij, den man kennende, bedugt waren, dat hij, indien ze hem zijn afscheid gaven, de Akte van Stillstand zou tekenen, en, in 't Land koomende, door het misnoegen, bij hem opgevat, veel onrust onder de Gemeenten zou veroorzaaken. Nogthans gaf men een ander antwoord, hoofdzakelijk inhoudende, „ dat de Broeders oordeelden, dat de „ redenen, door hem bijgebracht, om zich van de Broeder- „ schap te scheiden, niet van dien aart waren, dat de Broe- „ ders hem daar op konden ontslaan; dat ze ook niet geraa- „ den vonden, om 't gevaar, 't welk voor hem te vreezen „ stont, hem op commissie, tot de bedieninge der Kerken „ in het Vaderland, of elders, nit te zenden.” SLATIUS hadt insgelijks geklaagd over de schade, bij hem geleeden, van de kwaade betaaling der boeken, door hem in 't Land gezonden; en dat de Broeders, na 't Vaderland gezonden, bij de goede Gemeenten de vrije kost hadden, 't welk hij tot nog toe hadt moeten derven. Om den woelzieken man, ook hier omtrent, genoegen te geeven, beslooten de Direkteurs, boven zijne wedde, hem in eens toe te leggen, een geschenk van tachtig guldens. Tot het zelfde oogmerk, om hem binnen de paalen van zijnen pligt te houden, hadt men hem, voorheen, uit mededogen met zijne Vrouw en Kinderen, die in grooten nood zaten, nog tachtig guldens kwijtscholden, welke hem uit de gemeene kas waren opgeschooten.

Nogthans liet zich de onrustige man hier door niet ter nederzetten. Om de ontrouw, in 't uitgeeven van zeker Geschrift, gepleegd, gelijk wij boven gemeld hebben, en meer andere van diergelijken aart, hadt men hem het bewind, over het drukken, en de voordeelen, daar aan vast, ontnomen. Dit stak hem vast in den krop. Hier bij kwam het verlies van eenige boeken, onlangs te *Leiden* opgehaald, waar omtrent hij vergoeding eischte, uit de gemeene middelen der Broederschap, hoewel deeze aan de uitgave geen deel gehad hadt, en SLATIUS dezelve voor zijne eigen rekening hadt laa-

ten

ten drukken. Uit verscheidenbrieven, door en aan hem geschreeven, is af te leiden, langs welke trappen hij van kwaad tot erger voortfloeg. In de maand October des Jaars 1621 schreef hij aan EPISCOPIUS en UITENBOGAART, „ dat men hem „ uit den zadel van het drukken hadt geligt; dat men hem „ hieldt als den veragstten; dat hij genoeg hadt geklaagd, „ doch voortaan zou zwijgen, en doen wat in hem was.” — „ Ik hoop niet” (schreef hij elders) „ dat men mij zal „ dwingen te doen, 't geen van mij ongaarne zal geschieden.” Naderhand gaf hij, in eenen brief aan UITENBOGAART, te „ kennen, „ dat hij wel zag, dat men hem niet konde hel- „ pen, zo als men voorgaf, en daarom genoodzaakt was, „ zelve in 't Land te trekken, om hand aan de ploeg te slaan; „ dat hij meer niet zeide, en ten vollen geresolveerd was zich „ met den eersten in 't Land te begeeven.” Nog klaarder drukte hij zich uit, in eenen brief van den tienden Maart des Jaars 1622: „ Ik gaa naar 't Landt, (dus schreef hij) weat „ niet wat doen, bevinde mij soo geprangt, dat ik sal moeten „ tot landwinning en onderteekening koomen. Soo dat ge- „ schiedt, sal 't quaelijk asloopen. Doch daer synde, sal ik „ sien wat Godt verleenen sal. Want soo ik daartoe genoodt- „ faekt werde, sal men moeten denken, dat men mij tot het „ hoogste leedt, spijt, affront, hoon, en verachting heeft ge- „ braght. Om geen bloemen meer om de kant te plukken, „ dat is de spil daer 't al op draeit. Niet dat ik sulks soude „ doen of uit wraekgierigheid, of uit afkeer van de goed saek, „ maer (dat kenne Godt) uit enkele noodt, om mijn schulden „ te betaelen en Vrouw en Kinderen de kost te winnen. Men „ heeft mij (dus vervolgt hij) soo veel spijts aen alle kanten „ aengedaen, en 't middel onttrokken, daer mede ik een stui- „ ver hadt konnen winnen, ja men heeft mij euljke honderdt „ guldens schaede gedaen van boeken, die noch onder mij „ syn. — Het schijnt nu of 'er in 't Landt niet een rijk man „ of twee soude te vinden syn, die d'Exemplaren soude aan- „ neemen. Syn seker de saeken soo desperaet, 't is dan tijdt „ dat ik 'er uitscheide: te meer, om dat ik 'er niet meer „ toe kan doen, en niemant mijnen dienst begeert. Dan men „ gedenke, dat ik bereidt ben geweest wat te lijden, te doen

„ en uit te staen voor de saeken, daer ik nu de spae sal moe-
 „ ten steeken, 't welk mij ten hoogsten spijt.”

SLATIUS, welken zijne schuldeischers merkelijk lastig begon-
 nen te vallen, en met gevangenisfe dreigden, vertrok uit *Ant-*
werpen, na *Holland*, op den vierëntwintigsten Maart des
 Jaars 1622. In eenen brief van den Predikant GREVINKHOVEN
 aan DE GROOT, behelzende, onder andere, een berigt van
 's Mans vertrek, leest men, aangaande zijn karakter en handel-
 wijze, deeze woorden: „ Hij (SLATIUS) heeft noch beschei-
 „ denheit, noch beleeftheit. d'Ontrouwicheit en ondankbaar-
 „ heit van dien man tegens syne beste vrienden is sulks, dat
 „ hij sich des behoorde te schaemen. Hij is nu in 't Landt
 „ (*Holland*), Godt geve, dat niemant door hem in swaerig-
 „ heit koome.”

In *Holland* hieldt hij, eenigen tijd, zijn verblijf, te *Delft*,
 ten huize van een eerlijken burger. Mer het bereiden en ver-
 koopen van sijne Wateren zocht hij hier den kost te winnen.
 Doch zijn Huiswaard kreeg wel haast verdriet in deezen Gast.
 Vooral verdroot hem het geduurig schelden en smaalen op de
 Direkteurs en verscheiden leden der Remonstrantsche broeder-
 schap. Des hij op middelen bedagt wierdt, om zich van hem
 te ontslaan; waar omtrent hij, evenwel, bezwaarlijk tot een
 besluit kwam, uit vreeze van den Man te zullen vertoornen,
 en door hem beschadigd worden.

In de maand Julij des gemelden jaars zondt SLATIUS eenen
 brief aan de Binnendirekteuren, zijnde de perfoonen, welke
 de zaaken der Remonstranten binnenslands waarnamen. Mer
 schampere woorden voer hij uit tegen hunne heerschappij, en
 begeerde een onverwijld antwoord, of zij hem bij monde
 zijne zaak wilden hooren voorstellen of niet, aangaande de
 schade, door de praktijk van eenige leden, en door de on-
 agtzaamheid der Direkteuren, zeide hij, bij hem geleeden.
 De Binnendirekteuren, hem geantwoord hebbende, dat deeze
 zaak hun niet aanging, als kunnende door hen niet worden
 afgedaan, schreeven vervolgens aan de Buitendirekteuren, dat
 SLATIUS met geweld hen wilde spreken, maar dat de geenen,
 die hem kenden, hem geenen toegang wilden geeven in hunne
 huizen; dat zij zelve zwaarigheid maakten, zich omtrent hem

te be
 man,
 voot
 moeti
 der l
 den,
 gendi
 niter,
 toone
 bedaar
 te Am
 rius e
 niet n
 waren
 dens,
 onder
 door
 tuight
 eisch
 ten z
 toen
 Hij sp
 dericha
 gende
 duan.
 voerde
 in well
 pal vo
 Over
 den ja
 maakt
 het g
 woord
 verflag
 als st.
 't Is
 den vo
 weemen

te betrouwen, of hunne beste vrienden waagen aan eenen man, in welken zij zo weinige tekenen van menschlijkheid of vroomheid bespeurden. Naa verscheiden onaangename ontmoetingen, kwam SLATIUS met den Predikant BORRIUS, eenen der Binnendirekteuren, te *Leiden* in gesprek. In zijn schelden, raazen en dreigen hieldt hij hier maat noch regel, zeggende, onder andere, *dat men hem zoude brengen tot de uiterste extremiteiten*. Nogthans wist BORRIUS, door het toonen van goed gelaat, en door kracht van redenen, hem tot bedaaren te brengen. In eene volgende zamenkomt, gehouden te *Amsterdam*, met de twee andere Binnendirekteuren, NIELLIUS en POPPIUS, deedt hij, van nieuws, zijn beklag over het niet naakoomen van beloften, welke, zeide hij, hem gedaan waren; eischende, voorts, eene somme van vierhonderd guldens, voor vierhonderd Exemplaaeren van zeker Geschrift, onder den titel van *Vrijmoedig Onderzoek der Plakaaten*, door hem opgesteld en in de waereld gezonden. Op de betuiging van hun onvermogen, ter voldoeninge van zijnen eisch, verklaarde SLATIUS, ten laatste, dat hij dan de Gemeenten zoude moeten aanspreken, om geholpen te worden. Van toen af aan vierde hij zijnen euvelmoed den ruimen teugel. Hij spooog niets dan vuur en vlam, zo op de gantsche Broederschap, als met naame op de Direkteuren, hooglijk klaagende over het ongelijk, welk, zeide hij, hem was aangedaan. Armoede en toorn, twee gevaarlijke raadsliden, vervoerden hem, eindelijk, tot medepligtigheid in eenen aanslag, in welken hij van zijn onrustig en woelziek leeven den eindpaal vondt.

Overbekend, uit 's Lands Geschiedenisfen, is de toeleg, in den Jaare 1623, door eenige vertwijfelden en misleiden, gemaakt op het leeven van Prinse MAURITS. Een verhaal van het gantsche beloop dier zaake behoort niet tot ons tegenwoordig plan. Veelligt zullen wij elders daar van uitvoeriger verlag doen; en hier daar van alleen in zo verre gewaagen, als SLATIUS in dezelve betrokken was.

't Is niet zeker, uit wien SLATIUS de eerste opening van den voorgenomen Prinzenmoord bekoomen hebbe. Zommigen noemen eenen KORNELIS GERRITZSOON VAN WOERDEN, Schrijwer-

wer-

werken te *Rotterdam*, alwaar SLATIUS thans woonde, en die eene Zuster van SLATIUS ter huisvrouw hadt. Eenigen houden voor den eersten aanzoeker ADRIAAN ADRIAANZOOON VAN DYK, gewezen Sekretaris van *Bleiswijk*; anderen wederom den Heer VAN STOUTENBURG, Zoon van den onthoofden 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Hoe 't zij, uit het voorgemelde is gereedelijk af te leiden, dat SLATIUS slegs behoefde aangezocht te worden, om tot het ontworpen gruwelstuk met 'er daad de hand te leenen. Reeds in den Jaare 1622 hadt men daar toe in hem eene voegzaame geschiktheid bescpeurd, zints de uitgave van zijn boekje, de *Klaarlichtende Fakkel* genaamd, bevattende verscheiden beschuldigungen tegen Prins MAURITS, onder andere, dat hij den opstand, te *Utrecht*, in den Jaare 1610, gestookt en gestijfd hadt. Voorts behelsde het Geschrift veele muitzuchtige opstookingen, zelf eene vermaning aan 's Lands Ingezeetenen, met naame aan de Remonstranten, om *door hunne handen*, en door de *verschrikkelijke wapenen van hunne handen*, zich van den *dwingeland*, en van den *godloosen hoop* der tegenwoordige Regenten te verlossen. Het boekje was te *Gouda* gedrukt, en, in een half vat, den Schrijver, te *Rotterdam*, alwaar hij thans woonde, thuis gezonden, doch nog niet gestrooid. 't Zou, meent men, gediend hebben, om onder het volk gestrooid te worden, indien de toeleg van STOUTENBURG, om den Prins, op zijnen jongsten veldtogt, buiten het Land te houden, of hem te *Rotterdam* van kant te helpen, gelukt ware.

Naa eenige duistere uitslagen, door deezen en geenen aan SLATIUS gedaan, kwam de gewezen Sekretaris VAN DYK 't eerst ter zaake, met eene aankondiging, dat *het den Prins op zijn dak zoude waaien*, waar toe reeds eenige duizenden van penningen waren bij een gebragt, en vervolgens met eene openlijke verklaring van het genomen besluit, *om den Prins te doden*; ten welken einde hij verzogt, van het Agterhuis van SLATIUS te mogen gebruik maaken, om de Pistolen, tot den aanslag dienstig, daar in te brengen, als mede tot het maaken van de noodige toebereidzelen. In dit alles bewilligde SLATIUS, te gereeder, meent men, om dat hij nu eene gele-

gen.

DE G

J. Polke inv. et fecit 1776.

J. Polke delinavit.

DE GEWELDEN GEVANGEN. A.º 1623.

en die
 hou.
 VAN
 derom
 oofden
 't zij,
 status
 worpen
 in den
 ne ge.
 e, de
 be.
 den
 tijfd
 op-
 enen,
 nden,
 nden,
 op der
 as to
 tter-
 nog
 on-
 rou-
 uiten
 hel-
 aan
 rk 'e
 rinse
 Enden
 eene
 Pius
 raais
 i, toe
 t het
 lligde
 gele-
 gen,

J. Schell. fecit et pinxit 1798.

J. Schell. fecit et pinxit 1798.

DE GEWEEZENE PREDIKANT HENRICUS SLATIUS GEVANGEN. A^o 1625.

gent
mon
deed
sint
over
aan
" h
" n
" f
" v
" va
" re
" di
" de
" g
nev
" '
" '
" '
" c
" k
" z
" H
" u
" z
geil
over
well
van
dier
koo
I
ben
een
ze l
162
den
aand
X

genheid
montra
deedt h
KORNEL
over te
aan hu
„ hen,
„ niets
„ ſcher
„ wijfen
„ van bi
„ ren e
„ die in
„ daat l
„ gelege
nevens,
„ van
„ dat t
„ van l
„ dat in
„ loopt
„ zou li
„ Hage t
„ toeloop
„ zonde
gelijke te
overgehaa
welke zij
van van
dienst, ve
koomende
Dus ee
bende, b
eenen Wa
te begeer
1623, de
dende een
aanlag m
XXVII.

genheid oordeelde gevonden te hebben, om zich op de Remonfrantsche broederschap te wreeken. Ten zelfden tijde deed hij zijn best, om drie Matroozen, welke zijn Zwager KORNELIS GERRIT:ZOON tot den aanslag hadt gehoord, verder over te haalen en in het opzet te versterken. Hij verklaarde aan hun, „ dat de zaak, welke geschieden zoude, niet door „ hen, maar door anderen zou volvoerd worden; dat zij „ niets te doen hadden, dan, des noods, de anderen te beschermen.” Hij beloofde hun, „ dat ze straks honderd „ vijftewintig guldens ontvangen zouden, en indien iemand „ van hun, in den aanslag, omkwam, diens vrouw en kinderen eerlijk zouden onderhouden worden; dat de geenen, die in 't leeven zouden blijven, eene goede somme gelds „ daar boven genieten, en wijders met bedieningen, naar elks „ gelegenheid, zouden voorzien worden.” Hij voegde 'er nevens, „ dat de aanslag ook strekken zoude tot herstellinge „ van de gemeene zaak, daar zij zo lang na verlangd hadden; „ dat men voor 't gemeen iets moest waagen, gelijk het ook „ van hem veel gewaagd was dat hij hen daar over aansprak; „ dat in de zaak geen gevaar was; dat zij het te gelijk ontloopen konden; dat hij niet anders konde verstaan, of het „ zou ligt te doen zijn, en het daar voor hieldt, dat in den „ Hage terstond zulke orde zou worden gesteld, en zulk een toeloop zoude vallen, dat men geen tijd of gelegenheid „ zoude hebben om hen te agtervolgen.” Met zulke en soortgelijke redenen de eenvoudige en behoeftige lieden hebbende overgehaald, stelde hij hun de beloofde somme ter hand, welke zij, bij voorraad, ontvangen zouden. Op aanraaden van VAN DYK, nam SLATIUS nog vier andere Matroozen in dienst, voor gelijke handgift en toezeggingen voor het toekomstende.

Dus een genoegzaam aantal medepligtigen verzameld hebbende, beval SLATIUS, aan drie der omgekogte Matroozen, eenen Wagen te huren, en zich daar mede na 's *Graavenhage* te begeeven. Zij vertrokken op de vierden Februarij des Jaars 1623, door SLATIUS, belast met eenen Koffer, inhoudende eenige geweeren, welke tot de volvoeringe van den aanslag moesten dienen, met last om dezelve af te geeven in

zekeran Herberg, alwaar VAN DYK gewoonlijk zijnen intrek hadt. Nog dien zelfden avond rigtte SLATIUS, ten zijnen huize, eenen maaltijd aan, op welken hij, met eenige vrienden, zich vrolijk maakte, en, op den goeden uitslag der onderneeminge, den voorgenomen Prinsemoord, den beker rijkelijk deedt rondgaan. Hoedanig het, voor 't overige, met deeze zamenzweering is afgeloopen, staat ons hier niet te verhaalen. 't Is bekend, hoe eenige der omgekogte Matroozen den Prinse kennis hebbende gegeven van den aanslag, eenige der medepligtigen gevat wierden, anderen hun heil in de vlugt zогten. Onder de laatsten bevondt zich SLATIUS, doch met een ongelukkigen uitslag voor hem zelveu, gelijk wij nu nog zullen melden.

Zeven dagen, zints de ontdekking der zamenzweeringe, liet SLATIUS verlopen, eer hij de vlugt nam. Thans in eene grove boerenpije verkleed, en zijn hoofd gedekt hebbende met eenen breeden nederhangenden hoed, welken hij digt in de oogen trok, begaf hij zich na *Amsterdam*, voer van daar na *Harlingen*, en vervolgens, over *Leeuwarden*, na *Groningen*, met oogmerk om van daar zijnen weg op *Lingen* te neemen. Te voet nu zijnen weg vervolgende, en gevorderd tot in het Dorp *Rolde*, niet verre van *Koevorden*, tradt hij aldaar in den Herberg en eischte eenen kan bier. Hij vondt aldaar den Wagmeester WILLEM BLAAUW, met eenige Soldaaten, wagtende op een geleide met geld, 't welk van *Groningen* aldaar verwacht wierdt. Hier bij het vuur zittende, spraken de Soldaaten van het Konvooi, 't welk, dagten ze, te lang agter bleef. Eenigen waren van verstand, dat het door den vijand konde opgeligt, anderen dat het door een Verspieder konde ontdekt zijn. Door het aanhooren van dit gesprek, en kennende zijne eigen gelegenheid, wierdt SLATIUS, door het prikkelen van zijn Geweeten, dermaate van angst en benaauwdheid aangegreepen, dat hij besloot, zo dra mogelijk, zich van daar te maaken. Terwijl de Wagmeester en de Soldaaten zich buiten het Vertrek hadden begeeven, om na het geleide te verneemen, rees hij spoedig op, betaalde zijn gelag, en ging ten huize uit, latende den kan met bier staan. De Wagmeester wederom binnen koomende, mist den man met

mer d
dat hi
deedt
ware.
hij spo
geld i
den ar
trek,
deesthe
Wagme
gef hij
ven Me
men wi
eene n
geantw
gij te
gers l
verneu
op zijt
kwam,
dam, ot
gemaad,
Het antw
nis hadt,
sche Lanc
wraagde,
lijf men o
flood; derh
leide van l
na *Zvol*, d
de leide, n
te willen g
kwaad befc
nder vraag
vragen,
mijn com
daar zal
men hem te

met de pij, en ziet zijnen kan nog vol staan. Dit, als mede dat hij zijn gelag betaald hadt, wekte zijnen agterdogt, en deedt hem Vermoeden, of hij niet, veelligt, een verspieder ware. Hem dan met twee Soldaaten naa loopende, wierdt hij spoedig agterhaald, hebbende een roggen brood, daar eenig geld in verborgen was, in een vuilen doek bewonden, onder den arm. Gevraagd zijnde na de reden van zijn schielijk ver- trek, en waar hij heen wilde, antwoordde hij, met eene be- deestheid, die den agterdogt vermeerderde: weshalven hem de Wagtmeester dwong, na den Herberg te rug te keeren. Thans gaf hij zich uit voor eenen Oogmeester, en noemde zich zel- ven Meester JAN HERMANSZ; biddende voorts ootmoediglijk, men wilde hem loslaaten, vermids hij, omtrent *Amsterdam*, eene nederlage hadt gedaan. Doch de Wagtmeester hier op geantwoord hebbende: *Indien gij een doodslager zijt, moet gij te meer mijn gevangene blijven; ik wil geene doodsla- gers laten loopen*, bragt hem na *Koevorden*, bij den Gou- verneur; die hem voorts in hegtenis liet zetten. Dewijl deeze, op zijne ondervraagingen, zeer onvolkomene antwoorden be- kwam, besloot hij te schrijven aan het Geregt van *Amster- dam*, om te verneemen, of zeker Oogmeester, JAN HERMANSZ genaamd, daar of daar omtrent eenen doodslag hadt gedaan. Het antwoord, dat men aldaar van zulk een man geene ken- nis hadt, bragt den Gouverneur op den inval, daar het gant- sche Land van de zamenzweering tegen Prins MAURITS ge- waagde, of hij niet veelligt SLATIUS mogt weezen, op wiens lijf men onlangs vierduizend guidens hadt gezet. Men be- floot, derhalven, hem na Holland te voeren. Met een ge- leide van Ruiters bragt hem de Wagtmeester BLAAUW eerst na *Zwol*, daar hij zich straks, alzo hij ziekelijk was, te bed- de leide, met het aangezigt na den muur, zonder van iemand te willen gezien worden. Wie hem aansprak, gaf hij geen of kwaad bescheid. Als aanzienlijke perfoonen hem het een of ander vraagden, was zijn antwoord: „Wat hebt gij mij te „vraagen, of wat behoeve ik u te antwoorden? Gij zijt „mijn competente Regter niet. Als ik in Holland koome, „daar zal men mij al te wel kennen.” Van *Zwol* voerde men hem te sloop na *Amsterdam*, alwaar hij den twaalfden

van Maart aankwam. Nog dien zelfden dag wierdt hij aldaar in zijn boerengewaat uitgetekend, alzo men hem terstond herkende. De tekening, in het koper geëtt zijnde, wierdt de Print, door KLAAS JANSZON VISSCHER, in 't licht gegeven, met een Bijschrift, waar in de Remonstranten schamperlijk gehekeld worden, als ware de zamenzweering uit hunnen boezem voortgekoomen. 's Anderendaags voerde men hem na 's Hage, alwaar, zo wel als te *Amsterdam*, veelen hem herkenden. Het verloopen van zijn bier bragt SLATIUS in deeze zwaarigheid; 't welk, zedert, aanleiding heeft gegeven tot een spreekwoord onder de drinkebroeders, die node hun gelag willende verloopen, daarom gewoon zijn te zeggen: *Ik wil SLATIUS niet slagten, en mijn bier verloopen.* Kort naa zijne komst op de Gevangenpoort, stortte SLATIUS in eene gevaarlijke ziekte. Veelen waren in het vermoeden, dat hij vergif hadt ingenomen. Doch, met het wijken der ziekte, verdween dit vermoeden.

Het misnoegen, bij SLATIUS tegen de Remonstranten opgevatt, volgde hem tot in den Kerker. Over de zamenzweering ondervraagd zijnde, bekende hij niet slegts alles, 't geen daar omtrent door hem verrigt was, maar wendde ook alles aan, 't geen dienen konde om de Regters te behaagen; voorgeevende, veele verborgenheden, de Remonstranten betreffende, te zullen aan den dag brengen, indien men zijn leeven wilde spaaren. Hij verkreeg daar op papier, pen en inkt, en zette zich neder om tegen de Remonstranten te schrijven; waar toe hij te meer wierdt aangezet, door de hoop op pardon, welke men hem in de oogen liet slikeren, indien hij het Land tegen de Remonstranten eenen goeden dienst wilde doen. Tot zulk een oogmerk stelde hij nu in geschrift zijne *Klaar Verzoogh*, waar in hij de Remonstranten met vuile verwen afmaalde, hun veelerlei kwaad te last leide, en elk eenen vermaande, van hun te wijken. Hier mede zegt hij de gunst zijner Registeren te winnen, van welke hij zich ze volkomen verzekerd hielt, dat hij, in het uitzigt op een spoedig ontslag, aan zijne Huisvrouw om andere klederen en schoon lijwaat zondt, om eerlijk te mogen thuis koomen. Zo stijf en sterk sprak hij daar van aan zijne Huisvrouw, toen deeze ver-

verlof verworven hadt om hem te mogen bezoeken, dat zij twijfelde, of zijne veelvuldige kwellingen hem het verstand gekrenkt hadden. Ook vindt men aangerekend, dat de Voorzitter KROMHOUT de Huisvrouw van SLATIUS hardelijk bekeeven en scherpelijk hadt overgehaald, om dat zij haaren man de hoop ten leeven zocht te beneemen, door hem te verzekeven dat 'er geene waarschijnlijkheid was om den dood te kunnen ontgaan.

De gegrondheid deezer vreeze bleek naa weinige dagen, op den vierden Maj, toen SLATIUS, nevens nog drie gevangenen, de dood aangekondigd, en hij tot voorbereiding tot denzelven wierdt vermaand: eene tijding, die hem te harder viel, naar gelange dezelve onverwagt was. De Predikanten, bij hem op de Voorpoort gezonden, om hem te troosten en te sterken, wierden met veel fierheid en schamperheid van hem bejegend. Als zij met hem wilden spreken over de beklidenis van zonden en de bekeering, wees hij hen van de hand, zeggende, „ dat hij zelve die dingen wel wist, en „ mogelijk beter dan zij; dat zij de luiden niet waren om „ hem zulks te zeggen, aangezien God, volgens hunne leere, „ wilde dat de menschen kwaad deden, ja hen daar toe „ dwong. Wilden ze van andere zaaken met hem spreken, „ hij was gereed.” Den gantschen nacht zocht hij met de Predikanten over de Godlijke Voorbeschikking, Gods Regeering over het kwaad, met den aankleeve van dien, te redentwisten. Zelf zocht hij staande te houden, dat het geoorloofd is, eenen Dwingeland te dooden.

Intusfchen scheen bij SLATIUS alle aandoening des Geweetens niet ten eenemaale verftompt te zijn. Nog vóór zijnen dood stelde hij in geschrift, eene wederroeping van 't geen hij den Remonstranten hadt ten laste geleid. Hij bergde het schrift, op een klein stukje papiers geschreeven, in eenen penneschagt, en deezen vervolgens in zijnen mond, van waar hij, zullende na de Rolle gaan, zijner Huisvrouw, als zij affcheid van hem nam (zijnde zijne beide handen gebonden) onder het kusen, dien uit zijnen mond in den haaren bragt. De Huisvrouw, den penneschagt gewaar wordende, wist dien, met haaren neusdoek, denzelven aan haare oogen, en,

O o o o o o 3

en,

en, in 't afwischen van haare traanen, aan den mond brengende, daar uit te krijgen en behendig weg te stoppen. De vermaarde Remonstrantsche Predikant PASSCHIER DE FYNE zag en las het Geschrift nog dien zelfden avond. De Historieschrijver GERARD BRANDT verhaalt, uit den mond van den Predikant BARTHOLOMÆUS PREVOSTIUS te hebben gehoord, hoe deeze het Schrift meermaalen gezien, en, door vergelijking met andere brieven van SLATIUS, de volkomene overeenkomst van schrift, van letter tot letter, hadt bevonden. Wij kunnen niet naalaaten, het aanmerkelijk schrijven hier in te laschen. Van woord tot woord luide het aldus:

„ Ik ondergeschreven bekenne in mijne gevangennisse ge-
 „ stelt en geschreven te hebben sekere geschriften tegens de
 „ Societeit der Remonstranten en de gantsche Remonstrantsche
 „ saeke, doch verklaere oprechtelijk, sulks van mij gedaen
 „ te syn alleen uit vreesse van quaedt tractement en pijnigen;
 „ ook om dat ik door sulke middelen soude bespeuren en
 „ sien, of ook bij de tegenwoordige Regenten eenige com-
 „ passie, mededoogenheit, beleeftheit en bermhertigheit ware,
 „ en of sy als goede Medicijns meer de siekten als de on-
 „ noofse menschen soeken weg te neemen. Edoch ik heb
 „ deselve bevonden vol bedrogh, schalkheit, boosheit en tij-
 „ rannie. jae voor luiden, op welke gantsch niet te vertrou-
 „ wen is: alsoo dat ik voor gewis houde dat sy luiden, soq
 „ door haar onverstaudt als door haar boosheit, niet anders
 „ als in strengheit sullen procedeeren, eerst tegens de Remon-
 „ stranten, en daer na tegens alle andere Seften. Wil derhal-
 „ ven een ijder gebeden hebben sich bij tijdts te versien en
 „ uit dese Landen te vertrekken. Ik bidde ook eenen ijgelij-
 „ ken, hooge en laege, bij de welke men mijne voorschreve
 „ Schriften soude willen gebruiken tegens de Remonstranten,
 „ deselve niet aen te neemen, dan voor Schriften die tegens
 „ de waerheit, om redenen als vooren, van mijn syn gestelt:
 „ als gelovende dat het geoorlooft sy wrede Tijrannen, of
 „ met redenen van haeren strengen cours te diverteeren, of
 „ te verabusereen. Dit hebbe ik vrijwillig en uit mij selven
 „ geschreven, biddende alle Remonstranten, 't selve mijn doen
 „ ten besten te duiden, naementlijk als sulks gedaen hebben.

„ de,

„ de, om aen mijn exempel (die nooit sich heeft konnen in-
 „ beelden eenige behouding van leeven) te doen blijken, dat
 „ de boosheit bij deese Regenten soo groot is, dat 'er gantsch
 „ geen goetd van is te verhoopen of te verwachten. In
 „ 's Gravenhage op de gevangenpoort, desen tweede Mey.
 „ MDCXXXIII.

„ HENRICUS SLATIUS.”

Toen SLATIUS op de Rolle van het Hof kwam, om het Vonnis des doods te hooren leezen, verscheen hij aldaar met een gelaat, meer grommig en verstoort, dan bedeest of neerslagtig; met een stuursch gezigt zag hij den Raadsheer aan. Onder het leezen van het Vonnis, hoorde men hem, met luidder stemme, nu eens zeggen: *Dat's niet waar, ik heb dat niet bekend*; dan wederom: *Dat heb ik zo niet bekend; de Heeren doen 'er af en toe naar hunnen zin; 't is geen justitie, maar tyrannie*. Sints eenigen tijd hadt zich een gerugt verspreid, dat KORNELIS GEESTERANUS en GERARDUS VELSUS, twee gebannen Remonstrantsche Predikanten, op den maaltijd, ten huize van SLATIUS, boven vermeld, tegenwoordig geweest waren, en op den goeden uitslag van den Prinsenmoord bescheid gedaan hadden. Hunne naamen, als zodanigen, stonden in het Vonnis van SLATIUS: Doch als hij dezelve hoorde leezen, *Dat is onwaaragtig*, riep hij uit, met een ontfeld gemoed: *Ik heb dat niet bekend; ook zijn ze 'er niet schuldig aan. Zij hebben 't niet geweeten*. Bij andere plaatzen hoorde men hem zeggen, met opzigt tot het Vonnis: *Daar staat veel in dat niet waar is*. Naa dat SLATIUS zijn Vonnis was voorgelezen, wierdt zijn boekje, boven vermeld, *de Klarlichtende Fakkel* betiteld, als een *erroovend en oproerig Lasterschrift*, voor zijne oogen verscheurd.

Straks hier naa, op den vijfden Maj, bragt men SLATIUS na het Schavot, met twee Dienaars hand aan hand geslooten, zijne handen gebonden, en met het touw tusschen de beeren door gehouden en verzekerd, uitgedoscht in een donker Gaa-zegroen gewaar, hebbende het hoofd met eenen hoed gedekt, en een Bef om den hals. Met zulk een onverzaagd gelaat

OOOOOO 4

en

en houding tradt hij ten voorschijn, alsof hij alle vreeze des doods hadde afgeleid. Zich wendende tot de omstanders, sprak hij dezelve aan in deeze woorden: „ Eerlijke vroomen burgers, hier ziet gij dien HENRICUS SLATIUS, over welken men dus lang geroepen heeft, dien men zo heeft naage- tragt, zo vervolgd, na wiens bloed men zo heeft gedorst. Al ziet gij mij in dit Spaansch gewaat” (doelende op zijne kleeding) „ ik ben daarom nooit Spaansch noch Jesuitsch in ’t hart geweest. Ik ben zo sneed een man nooit geweest, gelijk uit mijn Vonnis zal blijken. Ik heb altijd na gemagtigheid getragt, en de geenen, die Middelaars behoorden te zijn, hebben u misleid. ’t Is waar (ging hij voort) dat ik in deeze zaak ben gekoomen en ingewikkeld, en ’t geen ik daar in misdaan heb, dat, hoop ik, zal de goede God mij vergeeven. Doch, zijt verzekerd, en gedenkt ’er mij bij, dit Land hangt een groote plaag en straffe over ’t hoofd.” Op deeze woorden hoorde men zommigen uit het volk roepen: *Wij hoopen neen; anderen, Men behoorde u in vier stukken te houwen.* Den Predikant LAMOTIUS, aangeboden hebbende om op het Schavot voor hem het Gebed te doen, wees hij van de hand, met te zeggen, *Ik zal zelf bidden.* Doch, voor zo veel men niets, dat naar bidden geleek, aan hem konde merken of hooren, beslooten zommigen hier uit, dat hij, zonder aanroeping van den Almagtigen, de Eenwigheid is ingetreden. Na het zand gaande, en zijnen hoed en bef hebbende weggeworpen, haalde hij uit zijnen zak een vuilen neusdoek, om daar mede blind te worden. Doch als de Scherpreger hem eenen anderen, die schooner was, aanbodt, stak hij den zijnen wederom op, en bondt den anderen voor zijne oogen. Daar op knielde hij; en als hij zijne beide handen een weinig opbeurde, met oogmerk om den doek, die hem een weinig over den mond hing, om hoog te schuiven, deedt de Scherpreger zijnen slag, en hiew hem, te gelijk met het hoofd, de rechterhand af, en ook bijkans de slinker, als die slegts aan een lap vels bleef hangen.

Zodanig een einde hadt HENRICUS SLATIUS; „ een man, (schrijft BRANDT) dien ’t aen geen verstand en andere goede gaven ontbrak: schrande van goest, gladt van tong, „ sneedig

„ fiedig van stijl, niet ongeleerd in 't stuk der Religie en
 „ andere faekken : maar in al dit goedt mengde ſich meer
 „ quaedts dat d'overhandt nam, fynde feer brusk, wrevelach-
 „ tig, krakkeelfiek, vinnig en wreedt van aerdt, gebreeken,
 „ die hem dikwils ten monde en ter penne uitborften.” 't
 „ Geen de Hiftorieſchrijver verder meldt aangaande deezen man,
 „ zullen wij, met zijne eigen woorden, hier verder inlaſſchen.
 „ Hij ſtond te haet veel meer ten dienſt dan de liefde, en
 „ ſcheen meer bequaem om te twiſten, en vijandſchap te
 „ maeken en te voeden, dan om vrede of eendraght te quee-
 „ ken, waer door hij niet alleen de Contraremonſtranten mee-
 „ nighmael met al te groote bitterheit van enkel gal en roedt
 „ bejegende, maer ook eindelijk met de Remonſtranten over
 „ hoop rakte, en van een lidt tot een doorn wierdt in 't
 „ lichaam der gemeene broederschap, die hij ten laaſte door
 „ de Conſpiratie, haer 't onrecht toegeschreeven, naer 't
 „ herte ſtak, en ſwaerlijk verwonde. 't Hadt (dus vervolgt
 „ BRANDT) te vooren aen geen goede raedtsluiden ontbroo-
 „ ken, die hem tot lijdsfaemheit en het aſleggen van ſommige
 „ gebreeken, in goeden ernſt en tot meermaelen, hadden
 „ vermaent. Ook foudede hij nooit in 't Landt ſyn wederge-
 „ keert, hadt hij niet liever ſyn eigen ſin (doch door noodt
 „ van armoede, ſoo hij verklaerde, geperſt fynde) willen
 „ volgen, dan den raedt van ſommige Remonſtranten. Dus
 „ dien bandt der Ordre loſbreekende, floeg hij verkeerde
 „ weegen in, en rakte ten vuilen val.” Met het volgende
 „ berigt van 's Mans Schriften beſluit de Hiftorieſchrijver de
 „ Karakterſchets. „ Men hielt hem niet alleen maeker te ſyn
 „ van den *Gepredestineerden Brief*, en van 't *Welhiddens*
 „ *Onderwijs*, maer ook van andere ſchriften, die naer oproer
 „ ſmaecten, en buiten kenniſſe der Remonſtranten in 't hei-
 „ melijk gedrukt fynde, van hun ſoo haest als ſe die ſaegen,
 „ ſyn verfoeit en tegengeſprooken. Van die ſoorte was de
 „ *Kriſtallijne Spiegel*, de *Morgenwekker*, en de *Klaertich-*
 „ *rende Fakkel*, alle pijlen uit ſyn koker voortgekoomen.”
 „ Het Lijk van SLATIUS wierdt, buiten 's *Graavenhage*, digt
 „ bij de Galg, op een Rad geleid, zijn hoofd op een Staak
 „ geſteld, en zijne afgehouden hand aan het Rad vastgenageld.

Hier lag het tot in den nacht tusfchen den elfden en twaalfden Maij, wanneer zijne Weduw, niet kunnende verdraagen, dat haars Mans lichaam op Rad en Staak ren toon staan en vergaan zoude, geholpen van eenige vrienden, met meer dan vrouwelijke kloekhartigheid, zijn lichaam met haare eigen handen van het Rad en't hoofd van den Staak nam, en 't een en ander in een Kist van vuuren hout geleid hebbende, digt bij den Geestbrug begroef, omtrent een spit diep onder de aarde. Een Landman, vier dagen daar naa, dien akker ploegende, zonk zijn eene voet, terwijl hij een weinig ter zijde van den Ploeg tradt, in de aarde, en bespeurde hij dat de grond aldaar was omgewroet. In den waan dat hier veeltigt eenig gestolen goed verholen lag, begon hij te graaven; doch vondt, in stede van 't geen hij zocht, den geknotten romp. Van schrik bevangen, loopt hij sfraks de Hofplaatze in, en geeft 'er kennis van zijn wedervaaren. Het Geregt zondt hier op sfraks den Scherpreger na de aangewezene plaats, doet het Lijk van daar haalen, en na het Galgeveld op zijne voorgaande plaats brengen. Met dit alles was der Weduwe de moed nog niet ontzonken. De donkerheid van eenen nacht te baate neemende, stelt zij haare handen nogmaals te werk, rukt de rottende overblijfsels van haaren Man, ten tweedemaal, van Rad en Staak, legt ze neder in eenen Schuit, en voert ze, ondanks den geweldigen stank, welken ze uitwaasfemden, door *Leiden* na *Warmond*, en begroef ze voorts in eenen Boomgaard, agter een groot huis, alwaar ze bleeven leggen, zonder ooit gevonden of agterhaald te zijn.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie*, en de Echte Stukken, bij hem aangehaald.

SLEEN, een Schoutamp en Dorp, in het Landfchap *Drenthe*, onder het Dingspil *Zuidervelt*. De Officier of Schout daar van droeg, van ouds, den naam van *Banner-Schulzet*. Het Dorp legt ruim eene mijl, ten Noorden, van *Koevorden*. De Kerk en Predikant behooren onder de Klasfis van *Zuidervelt*.

SLEEN-

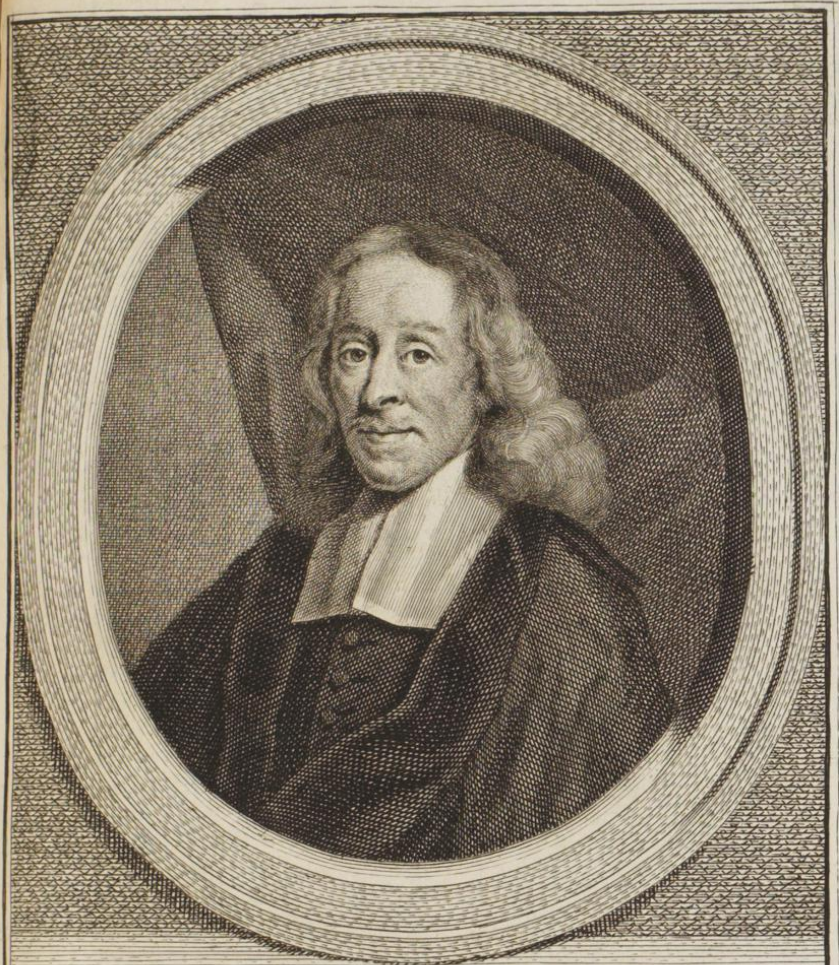
SLEEWYK, bij anderen *Sleewijk* genaamd, eene Ambagtheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, bij den naam van het *Land van Altena* bekend. Het Regtsgebied, 't welk op eenige Roeden boven de vierhonderdacht-ënnegentig Morgens wordt begroot, strekt zich uit langs den Noordlijken oever van *de Merve*, schuins tegenover de Stad *Gorinchem*. Voor ruim anderhalve Eeuw moet dit Distrikt zeer schaars bewoond geweest zijn; men telde 'er toen slegs negen Huizen. Eene Eeuw daar naa waren ze tot eenenzestig aangegroeid. De meeste deezer Huizen staan hier en daar verspreid. Van hier dat het Dorp zeer gering is. Het heeft eene Kerk, welke rondom in digt geboomte staat, en, zo min als de Toren, van buiten niet kan gezien worden. Ruim een vierendeel uur gaans hooger op, legt het Veer over de Rivier; welke aldaar tamelijk breed is. De overtocht van Rijtuigen en paerden geschiedt met een Zeilpont. Eene Sterkte, *de Muggeschans* genaamd, welke, in den Spaanschen Oorlog, hier plagt te leggen, is niet meer in weezen.

SLICHTENHORST, (AREND VAN) een vermaard Historiekundige en Regtsgeleerde der voorgaande Eeuwe, den beoefenaaren der Vaderlandfche Geschiedenisfen genoeg bekend, door zijne vertaaling en vermeerdering der Historie van Gelderland van den geleerden JOHANNES ISAACUS PONTANUS, De natuur en bedoeling van 's Mans arbeid aan dit Werk, 't welk in den Jaare 1653, te *Arnhem*, in folio gedrukt wierdt, kan uit den volgenden Nederduitschen titel genoeg worden afgeleid. Dus luidt dezelve; *Vierentwintig boeken van de Geldersse Geschiedenisfen, van 't begin af vervolgt tot aan de afzwering des Konings van Spanje; waar van 't eerste Deel verhandelt de land-beschrijving. Getrokken meerendeels uit de Latijnsche werken van Heer Joh. Isacus Pontanus; doch doorgaans verandert, verbeterd, en met meer dan driehondert nieuwe Hoofdstukken en andere nodige bijvoegfels allezins vergroot.*

SLINGELAND, eene Hooge Heerlijkheid in de *Alblasferwaard*, bevattende, na genoeg, tweehonderdvijftig Morgens Lands, met ongeveer twintig Huizen. Men vindt 'er geen Kerkdorp, maar flegts een Gehugt of Buurt, reeds in den aanvang der Elfde Eeuwe, door Heer JAN VAN ARKEL gestigt. Hij voegde daar nevens eene Kapel; die, egter, zedert bijkans anderhalve Eeuw, niet meer in weezen is. De Opgezetenen gaan in het nabuurig Dorp *Giesfen-Nieuwkerk* hunnen openbaaren Godsdienst oeffenen. Men heeft hier merklijken doortogt, van wegen het Veer, welk men 'er op *Gorinchem* aantrest.

SLINGELAND, (GOVERD VAN) uit het vermaarde Dordrechtse Geslagt van dien naam, bekleedde den post van Pensionaris in zijne Geboortestad, en wierdt, meermaalen, tot zeer gewigtige Staatshandelingen gebruikt. Toen, in den Jaare 1653, zeer hooggaande twisten en oneenigheden de Stad *Enkhuizen* beroerden, diende hij als middelaar, en bragt zeer veel toe ter herstellinge van de algemeene rust. Daarenboven bekleedde hij meer dan één Gezantschap na het Noorden, als, in den Jaare 1655, in *Zweeden*, en, in den Jaare 1659, in *Zweeden* en *Deenemarken*. In 't einde zijner dagen wierdt hij tot het gewigtig Ampt van Sekretaris van den Raad van Staate bevorderd. De Heer VAN SLINGELAND overleedt in merklijk gevorderden ouderdom.

SLINGELAND, (PIETER VAN) een vermaard Nederlandsch Kunstschilder, gebooren te *Leiden*, op den twintigsten October des Jaars 1640. Zijns Vaders naam was KORNELIS PIETERSZOOON VAN SLINGELAND, en die van zijne Moeder TRYNTJE VAN POLANEN. GERARD DOU was zijn Leermeester, welken hij zo vlijtig naastreefde, dat, eerlang, van hem het gerugt uitging, dat hij denzelven niet flegts in de verkiezing van stukken, maar zelf in de netheid van uitvoeringe bijkans evenaarde. Zelf waren zommigen van oordeel, dat SLINGELAND, in eenige opzigten, zijnen Meester boven 't hoofd was gewasfen. Intusfchen zagt men, van deeze meerderheid, de reden in het onbegrijpelijk geduld, welk hij aan zijne Kunst-

MR. GOVERT VAN SLINGELANDT,
eerst Pensionaris der Stad Dordrecht,
daarna Secretaris van den Raad van Staaten.

J. Kambroek, fecit nec. Schildery, berustende onder den Vyfhoer van Slingelandt, te Dordrecht.

K
a
h
d
z
v
z

v
d
h
h
l
v
z
a
d
v
j
E
f
k
h
S
d
H
o
P

L
t
g

Kunststukken te koste leide. Men vindt aangetekend, dat hij aan een enkel familieftuk drie jaaren bezig is geweest. Van hier, dat van zijn penfeel niet zeer veele gewrogten voor handen zijn. Onze Kunstenaar was van een stillen aart en deugdzaam wandel. Met den roem daar van daalde hij ten grave, in den ouderdom van ruim eenenvijftig jaaren, op den zevenden November des Jaars 1691.

SLINGELAND, (SIMON VAN) bekleedde den aanzienlijken post van Thesaurier Geueeraal, of Algemeenen Schatbewaarder van de Veréénigde Nederlanden. Hij was gebooren in of omtrent het Jaar 1663. Den ouderdom van vierénzestig jaaren hadt hij reeds bereikt, wanneer het Raadpensionarisamt van Holland, opgevallen door het overlijden van den Heere ISAACK VAN HOORNBBEEK, aan hem wierdt opgedraagen. Als eene bijzonderheid vindt men, wegens den Heer VAN SLINGELAND, aangetekend, dat de dag zijner beëdiginge de eerste maal was dat hij in de Vergadering van Holland verscheen, welke hij voorheen nimmer hadt bijgewoond. Niet langer dan negen jaaren bekleedde de Heer VAN SLINGELAND dit gewigtig Ampt. Een onverwagte dood rukte hem uit dit leeven, op den eersten December des Jaars 1736, in den goeden ouderdom van bijkans drieénzeventig jaaren. Hij was een man van uitsteekende bekwaamheid tot de onderscheidene verrigtingen zijner bedieninge, vooral tot de onderhandelingen met uitheemsche Staatsdienaaren. Daarenboven munte hij uit in de kennis van de belangen en bedoelingen der vreemde Mogendheden. De Heer Raadpensionaris liet eenen Zoon naa, GOVERD VAN SLINGELAND, die het ampt van Algemeenen Ontvanger over de Provincie van Holland bekleedde.

SLOCHTEREN, een Dorp van de Provincie van *Stad en Lande*, in de *Ommelanden*, meer bepaaldelijk in het Kwartier van *Fivelingo* gelegen. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk en Predikant, onder de Klasfis van *Appingadam* behoorende.

SLOOT,

SLOOT, (VOLKERT) tot *Vollenhove*, Afgevaardigde van wegen de Provincie *Overijsel* ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Algemeene Staaten der Veréénigde Nederlanden, was een der vierëntwintig Staatsleden, welke, in den Jaare 1619, zich tot Regters over de Heeren JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, ROMBOUT HOGERBEETS en HUGO DE GROOT lieten gebruiken.

SLOTEN, in rang de achtste onder de Steden van *Friesland*, in omtrek de kleinste onder de elf Steden, welke men in dat Gewest telt, doch treffelijker dan verscheiden andere, door haare neringrijkheid en welvaart, de gevolgen van den veelvuldigen doortogt van ginds en herwaarts vaarende Schepen. *Sloten*, de eenige Stad, welke men in 't Kwartier der *Zevenwouden* aantreft, legt in het Zuidwestlijk gedeelte der Provincie, niet verre van de Zuiderzee. In den omtrek der Stad vindt men zeer veele laage landen. In voorgaande tijden waren dezelve van geringe waarde; zedert het aanleggen van Polders en het ontlasten van 't overtollige water, heeft men ze merkelyk verbeterd, en in vrugtbare Weilanden veranderd. Voorts heeft men nog veel water, in de nabuurschap der Stad, vooral ten Noorden van dezelve het vermaarde *Slotermeir*. Uit hetzelfde loopt een water, de *Ee* genaamd, 't welk door en rondom de Stad loopt, en zich, bij de zo genaamde *Taekeziel*, in de Zuiderzee ontlast.

Het historisch gedeelte van de beschrijvinge deezer Stad levert weinige bijzonderheden uit. Een tak van het aloud Friesch adelyk Geslagt van HARINGSMA plagt hier het hoofdbewind te voeren; van waar het zich, in onderscheiding van een anderen tak, HARINGSMA TOT SLOTEN liet noemen. Een Bastion, aan de Noordzijde der Stad, *Haringsma-Schans* genaamd, is een overblyfzel der Sterkte of van het Kasteel, welk het gemelde Geslagt hier bezat, en uit welk het, als aan het hoofd der *Schieringers* geplaatst, de aanvallen der *Vetkoopers* te keer ging. Want aan den ongelukkigen tweespalt deezer beide aanhangen, en de onlusten, welke daar door het Gewest schokten en beroerden, heeft onze Stad rijklyk haar deel gehad. Gedurende de oneenigheden tusschen de

Gel.

SLOOTEN.

Gelderschen, Saxischen en Bourgondischen, hieldt *Sloten* de zijde der eerstgenoemden, en diende voor dezelve, langer dan eenige andere Stad van het Gewest, tot eene schuilplaats. Eindelijk moest de Stad zich overgeeven aan de *Bourgondiers*, die dezelve geheel ontmantelden. Zij bleef in dien toestand, tot in den Jaare 1582, wanneer zij, op bevel van 's Lands Staaten, van nieuws, versterkt wierdt. Zes jaaren daar naa ware de Stad, door verraad, bijkans wederom in 's vijands handen gevallen. Zekere DOTTE SIBLES, van *Grouw*, hadt het ontwerp gefineed, om een Schip met Soldaaten in de Stad te brengen. Om zijnen toeleg te verbergen, waren dezelve gedooken in een Schip, welk eenen bovenlast van ledige vaten voerde. Hij hadt tot medepligtige eenen PIER LUPKES, van *Tjerkgaast*. Het plan hieldt in, dat terwijl SIBLES de Soldaaten uit den schuilhoek deedt ten voorschijn treden, en in den nacht op de burgers aanvallen, zijn makker, aan verscheiden oorden der Stad, zoude brand stigten. De nacht van den dertienden Majj was tot de volvoering van dit verraaderlijk bedrijf geschikt. Het spoedig opsteeken van een zwaaren storm verijdelde dit ontwerp. PIER LUPKES wierdt gevat, en naa dat hem het hoofd voor de voeten was geleid, hetzelve, op het Noorder Bolwerk, op een Staak ten toon gesteld.

De gedaante van *Sloten* is genoegzaam eijrond, hebbende zijnen grootsten middellijn Zuid- en Noordwaarts. Rondom de Stad loopt een aarden Wal of Bolwerk, met fraaie Lindeboomen beplant, en kunnende tevens tot een vermaaklijken wandelweg dienen. Op het nabuurig boomrijk *Gaasterland*, en op de menigvuldige geduurig af- en aanvaarende Schepen, heeft men, van daar, een zeer aangenaam gezigt. De Stad heeft vier Poorten, twee en twee bijkans recht tegen elkan- der over gelegen: twee Rijpoorten, de *Koepoort* en de *Wijk- kelerpoort*, en twee Waterpoorten, de *Sneekerpoort* en de *Lemsterpoort*. Eene breede Straat, loopende van de eene na de andere der twee eerstgemelde Poorten, wordt van eene breede Graft, tusfchen de beide Waterpoorten, bijkans rech- hoekig doorsneden. Geene Openbaare Gebouwen staan 'er, behalven het *Stadshuis* en de *Kerk*. Het eerste is een klein,
doch

doch zindelijk gebouw; het wierdt, in den Jaare 1757, bijkans geheel vernieuwd. In overoude tijden hadt *Sloten* geene Parochiekerk, maar slechts eene Kapel, onderhoorig aan twee nabuurige Dorpen, *Wijckel* en *Tjerkgaast*. CUNERUS PETRI, eerste en eenige Biscshop van *Leeuwarden*, verhefte, in den afloop der Zestiende Eeuwe, deeze Kapel tot eene Parochiekerk, en stelde 'er eenen Pastoor aan. De Kerk wierdt aan JOANNES DEN DOOPER toegewijd. Volgens zommigen zouden ook de Augustijner Monniken hier een Kerkje gehad hebben. Ook schijnt 'er, weleer, een Kommandeurschap van de Duitfche Orde geweest te zijn. De tegenwoordige Kerk, welke door éenen Leeraar wordt bediend, die tevens Rektor van het Latijnsche School is, wierdt gebouwd in den Jaare 1647. De Toren staat boven op de Kerk, een weinig binnen den Westlijken Gevel. Voorts praalt de Kerk, van binnen, met een Orgel, en met de Wapenschilden van verscheiden perfoonen, uit aanzienlijke Geslagten, welke hier begraven leggen. Behalven die der Hervormden, heeft men ook hier eene kleine Gemeente van Doopsgezinden, als mede eene Statie van Roomsch-Katholijken, in gemeenschap met die van *Balk*, een Dorp in de nabuurschap gelegen. Volgens Oktrooi van Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Veréénigde Nederlanden, van den Jaare 1637, naderhand door de Heeren Staaten van het Gewest bekrachtigd, bestaat de Regeering der Stad, zo als de eigen woorden van het Oktrooi luiden, „uit vier Burgemeesteren ende daar en boven twalef „perfonen als Gemeensluiden ofte Vroedschappen, te weten „de vier Burgemeesteren nu in dienst zijnde, ende de vier „Raadsperfonen ende de agt perfonen uit de Burgerije voor „deesen gekoren, sullen 't samen maken de twalef Gemeensluiden of Vroedschappen.”

Sloten, gelijk wij boven, in 't voorbijgaan, aantekenden, ontvangt merkelijken bloei van den gestadigen doortogt van Schepen, uit verscheiden oorden der Provincie, als mede uit Groningerland, welke deezen, als den kortsten weg, kiezen, om door de *Lemmer* hunne reize na *Overijsfel*, *Gelderland* en *Holland* te volvoeren. Voeg daar nevens den gestadigen doorvaart van Veerschepen, van verscheiden Friesche plaatzen

na het straks genoemde Dorp *de Lemmer*, en men zal niet te veel rekenen, indien men het getal der Vaartuigen, welke, in de drukste tijden, zo door als om de Stad schieten, zomtijds, op een enkelen dag, op honderd begroot. Behalven den bloei, welke deze doortogt aanbrengt, hebben ook verscheiden Ingezeetenen hun bestaan van den Vischvangst, waar roe het nabij gelegen Slotermeir en andere wateren, overvloedige gelegenheid aan de hand geeyen.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland*, en
HOOGSTRATEN, *Woordenboek*.

SLOTEN; eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Amstelland*; ten Westen van de Stad *Amsterdam*, en niet verre van het Haarlemmermeir gelegen. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de gemelde Stad, van welke het Dorp een groot uur gaans ten Zuidwesten legt, in geen ongevalligen oord, midden in het geboomte, aan den Sloter-Weg; en aan het einde eener Vaart, de *Kerkvaart* genaamd, die met den Ringsloot van het Sloterdijkermeir gemeenschap heeft. Het Dorp is zekerlijk een der oudsten in dit distrikt. Reeds omtrent het midden der Eufde Eeuwe moet het in weezen geweest zijn; naardien men, op het Jaar 1063, van deszelfs Kapelle vindt gewag gemaakt. De tegenwoordige Kerk plagt toegewijd te zijn aan den H. PANKRAS, wiens hoofd, als een kostbaar gewijd Overblijfsel, men voorgaf, aldaar in bewaaring te hebben. Men verhaalt, dat de Priester, op den feestdag van S. PANKRAS, invallende op den twaalfden Maj, den volke eeri doodshoofd plagt te vertoonen; 't welk hij zeide dat van den H. PANKRAS te zijn, die gehouden wordt; ten tijde van den Roomschen Keizer DIOCLETIANUS, den Marteldood te hebben geleeden. Om de echtheid des gewijden Overblijfsels te staaven, was hij gewoon, met luider stemme en eene vertrouwelijke houding, de volgende woorden uit te roepen: „'t en is gheen Osenhoofd; 't en is gheen Paerdenhoofd; maer 't is het heylighe hoofd van Sinte Pancras.” De tegenwoordige Kerk van *Sloten*, hoewel ruim genoeg voor de Kerkleden,

XXVII. DEEL.

Pppppp

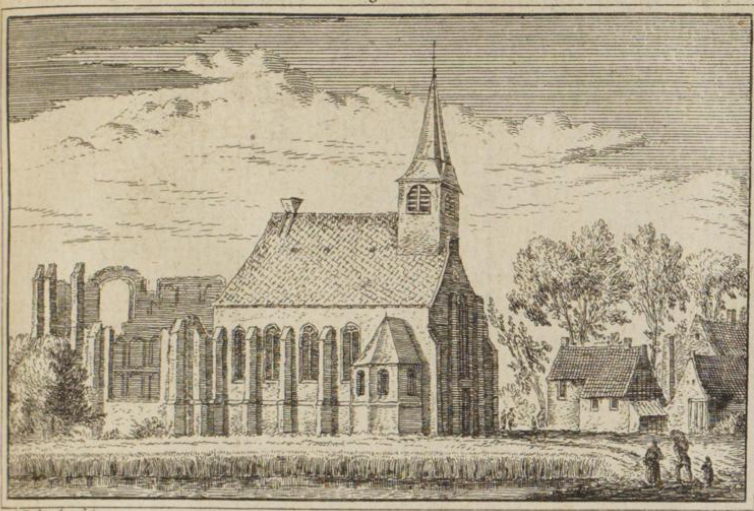
leden,

Ieder, plagt veel grooter te zijn, dan zij tegenwoordig is. Ten tijde van Keizer KAREL DEN V was het Gebouw merklijk vervallen, door ouderdom. Om het gestigt wederom in bruikbaaren staat te brengen, deedt de Keizer daar toe de aanwijzing van de inkomsten van het Slotermeir. Gedurende het beleg van *Amsterdam*, in den Jaare 1572, toen het nog Spaanschgezind was, stak het Staatfche Krijgsvolk den brand in het Kerkgebouw. Sedert wederom herbouwd zijnde, pronkte het met een vierkant Torentje, 't welk in een achtkantigen spits eindigt. Ter rechterzijde van den Predikstoel, welke, even als het Doophek, van gebruid Ekenhout zindelijk gemaakt is, ziet men het gestoelte van den Ambagtsheer, welke altoos een der *Amsterdamfche* Burgemeesteren is. Voor 't overige heeft *Sloten*, 't welk, in de eerste jaaren naa de verandering der Regeeringe hier te Lande, met *Sloterdijk*, in het Kerkelijke vereenigd was, thans zijnen eigen Predikant.

SLOTERDYK, een vermaaklijk Dorp, ongeveer een half uur gaans ten Westen van *Amsterdam*, gelegen aan den Noordkant tegen de Trekvaart, welke van gemelde Stad na *Haarlem* loopt, en over welke, zo wel rijtuigen en paerden, als menschen, door middel van een Schouw, van den Trekweg na het Dorp gezet worden. Dikmaals, en nog in den voorleeden jaare, heeft men in beraad genomen, om hier eenen Brug over de Vaart te leggen. Doch verscheiden bedenkingen hebben, tot nog toe, het werk doen agterblijven, en zal het, om dezelve, waarschijnlijk, nimmer tot stand gebragt worden. *Sloterdijk* is zeer zindelijk bebouwd. Men vindt 'er een goed getal Speelhoven of kleine Buitenplaatsjes, welke, nevens de overige Huizen, meestal in een halven kring gebouwd, aan het Dorp een bevallig aanzien geeven. Agter het Dorp en de meeste Speelhoven loopt een Water, *de Slochter* genaamd, 't welk zich in het Y plagt te ontlasten, door middel van een Sluis; doch deeze is, zedert een goed aantal jaaren, niet meer in weezen. Onder het Artikel *Sloten* hebben wij reeds aangemerkt, dat de Kerk van dat en van ons tegenwoordig Dorp door éénen Leeraar plagten bediend te worden. De scheiding viel voor in den Jaare 1613. De eigen-

5

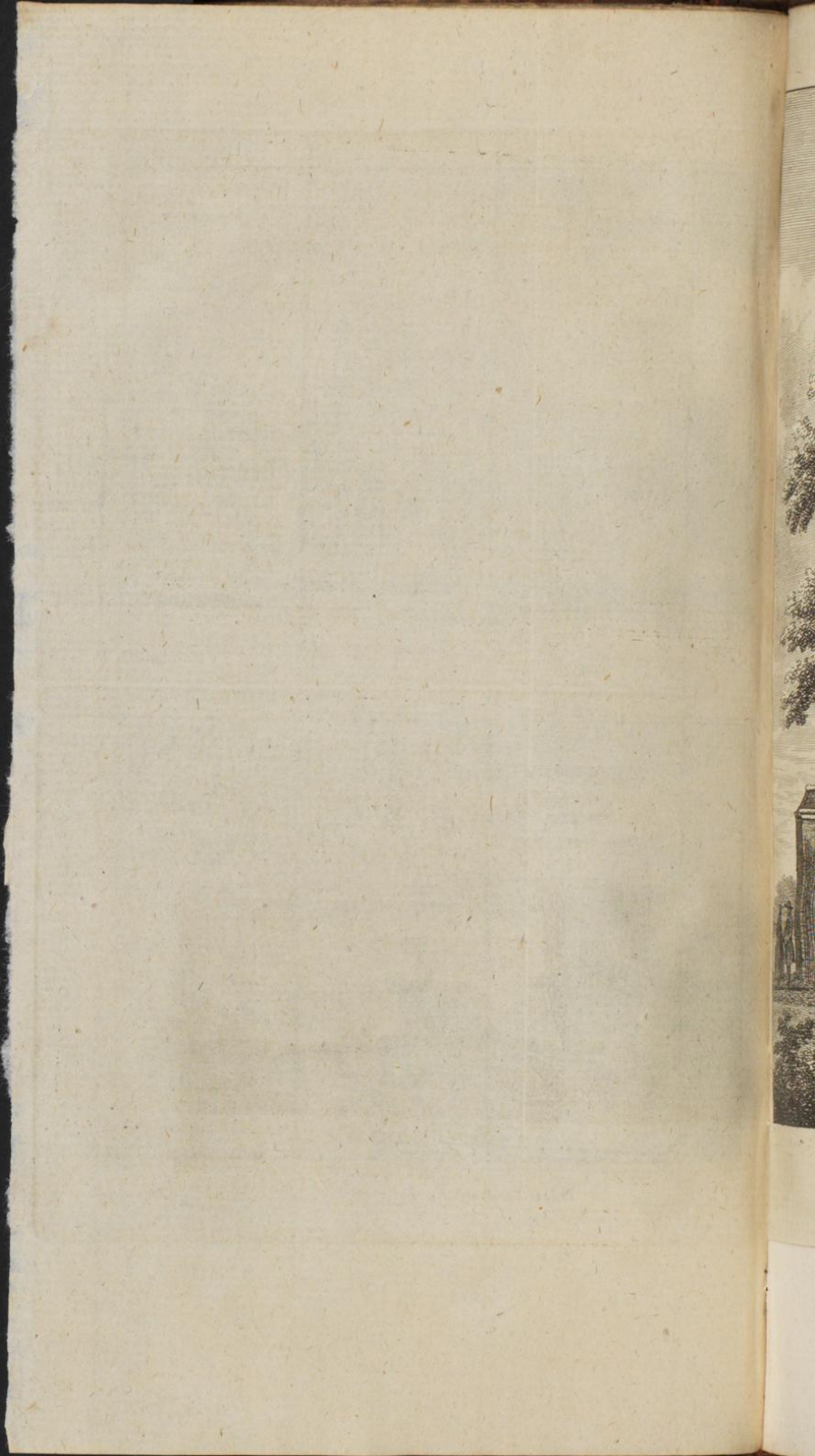
A. Fekkenius fecit

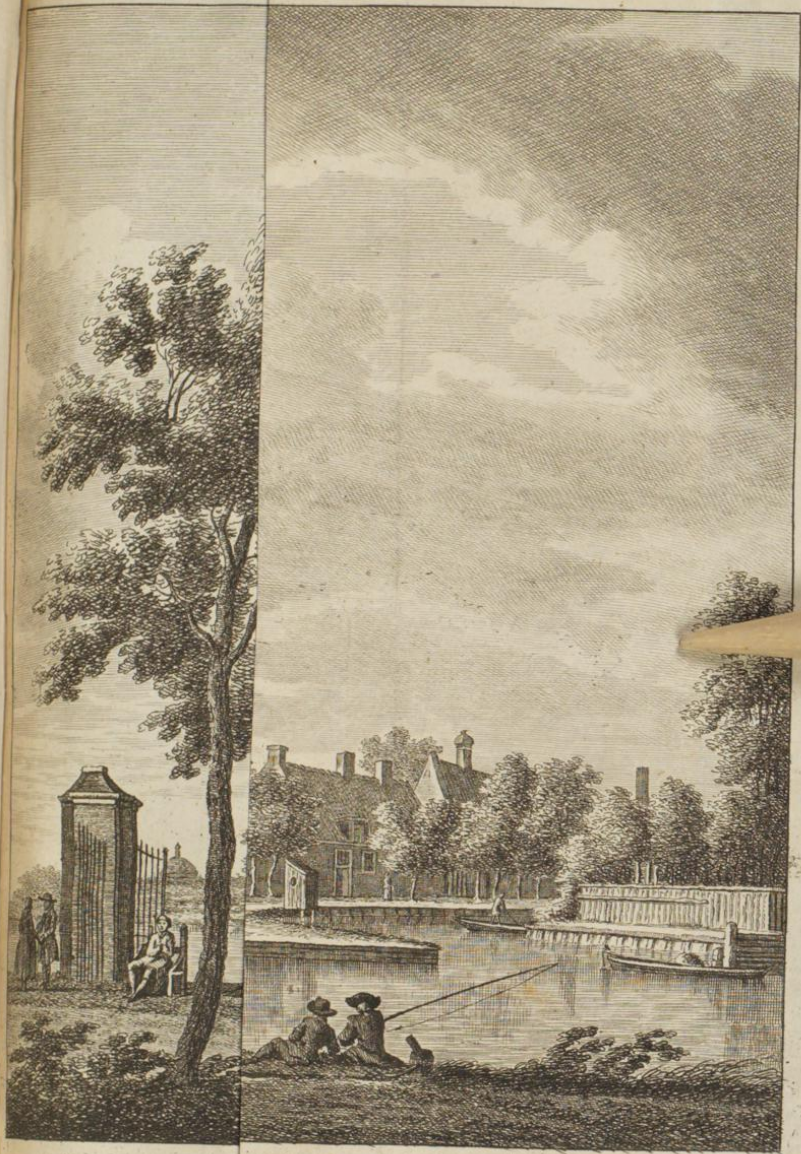
SLOOTEN buyten Amsterdam 1640.

6

SLOTERDYK buyten Amsterdam.

'T DORP SLOOTKEDYK.

n
be
m
w
he

eigenlijke tijd der stigtinge van de *Sloterdijker Kerk*, die thans met een vierkanten Toren, van een laag Spits gedekt, voorzien is, is niet bekend. Uit een Latijnsch Opfehrift, boven den Predikstoel, in een zwarten Tafel gesteld, leert men, dat het Gebouw, in den Jaare 1664, in zijne tegenwoordige gedaante wierdt gebragt. In het Nederduitsch luidt het aldus.

TOT

MEERDER VERHEERLYKING VAN GOD

EN OEFFENING

VAN DEN WAARLYK HERVORMDEN

GODSDIENST

HEEFT

CORNELIS DE GRAEF,

VRYHEER VAN ZUIDPOLSBROEK, enz.

BURGEMEESTER EN RAAD DER STAD

AMSTERDAM

AMBAGTSHEER VAN DIT EN ANDERE

DORPEN,

DEEZE KERK, DOOR DEN BRAND

VERWOEST, EN DOOR OUDERDOM

VERVALLEN ZYNDE, VAN DEN

GROND AF, DOEN HERBOU-

WEN EN VERGROOTEN:

TOEN PREDIKANT WAS

ENGELBERT SLOOT

Pppppp z

EN

EN KERKMEESTERS

JAN KLAASZOOM VAN DYK

EN

MAARTEN PIETERSZOOM LYST.

JAN VAN NOORT

HEEFT DEN EERSTEN STEEN GELEGD.

IN 'T JAAR DES HEEREN MDCLXIV.

Op het Kerkhof, 't welk gedeeltelijk met blaauwe Zarksteenen is gevloerd, ziet men, buiten aan het Kerkgebouw, acht Graftomben; eenige van deeze behooren aan Amsterdamsche Burgers. In een Opschrift van eene deezer Begraafplaatsen, bevattende de Overblijfsels van JAN KLAASZOOM VAN DYK, wordt deeze de *Stigter der Kerke* genoemd: waarschijnlijk om dat hij, ten tijde der vernieuwinge, volgens het boven aangehaalde verduitschte Opschrift, een der Kerkmeesteren was. Eindelijk tekenen wij hier nog aan, dat men te *Sloterdijk* een Regthuis heeft, 't welk tevens tot eenen Herberg dient; het staat aan den Haarlemmer Trekvaart, tegenover het Tolhek.

SLOTERDYKERMEIR, ook wel *Slotermeir* genaamd, weleer een zeer vischrijk Meirtje, tuschen de twee laatst beschreevene Dorpen, *Sloten* en *Sloterdijk*, ten Zuiden van den Haarlemmer Trekvaart. De Vischerij in dit Meirtje plagt, bij ouds, aan zommigen der bewoonders van gemelde Dorpen, een goed bestaan te geeven. Sints de vermindering daar van, en op het voorbeeld van andere oorden, wierdt men te raade, den Waterplas in Land te veranderen. Men wierdt daar toe aangemoedigd door de voegzaame gelegenheid, om daar mede te voldoen aan den wensch van Amsterdamsche welvaarende Burgers, veele van welke nu, in de nabuurschap der Stad, buitenverblijven zogten. De eerste Indijking geschiedde in den Jaare 1644. Wel haast zag men den droog gemaakten grond met

deze welvaart de reden geweest zijn, waarom de Engelschen, altoos nijdig tegen den bloei van andere Gewesten, behalven hun eigen, reeds in den Jaare 1405, het beleg dier Stad ondernamen. Een vergiftige Pijl, uit de Stad geschooten, welke den Admiraal, die het bevel over de belegering voerde, eene doodlijke wonde toebragt, jaagde den belegeraren zulk eenen schrik aan, dat zij van hunne onderneeming afzagen, en in eene schandelijke vlugt hun behoud zогten. Sedert begon de Koophandel eenigzins te verloopen, zo door de rampen des Oorlogs, als inzonderheid ook, naa dat de *Sluizenaars*, in of omtrent het Jaar 1436, in een geweldigen Oproer, vernielende handen hadden geslagen aan verscheiden Pakhuizen in hunne Stad, toebehoorende aan Oostersingelche Kooplieden, welke in dezelve veele kostbaare goederen hadden opgeslagen, doch, zedert de schade, door de plondering geleeden, hunnen handel na elders verleiden. Omtrent dien zelfden tijd, doch een weinig vroeger, hadden die van *Sluis* eenen inval in *Zeeiland* gedaan, met naame op het Eiland *Walcheren. Vlissingen*, 't welk toen niet meer dan een Dorp was, wierdt door hen uitgeplonderd, en voorts in brand gestoken. Voorts hunnen stroopenden en vernielenden togt vervolgende, staken zij over na *Holland*, plonderden en verwoestten verscheiden Hollandsche Dorpen, langs het strand van de Noordzee gelegen; doch ontmoetten, eindelijk, bij *Wijk op Zee* een zo kloeken tegenstand, dat zij zich genoodzaakt vonden, het verder voortzetten des optogts te staaken, en na de plaats hunner wooninge te rug te keeren. Men wil dat zij, bij die gelegenheid, een aanzienlijken buit van schepen, met goederen en gevangenen belaadend, te *Sluis* binnen sleepten. Gedurende de oneenigheden der *Hoekschen* en *Kabeljaauwschen*, hieldt *Sluis* de zijde der eerstgenoemden, en was de eenige Stad, in dien oord, welke voor eenige voornaame hoofden en leden diens aanhangs tot eene schuilplaats diende. In den Jaare 1492 haalde dit haar eene belegering op den halze, door Hertog ALBRECHT VAN SAXEN. De Stad wierdt te lande en te water ingeslooten en benaauwd. Het Leger stondt onder het bevel van den Hertog zelve, als die, in eigen perfoon, het beleg van het begin tot het einde

einde bijwoonde. PHILIPS VAN BOURGONDIE, *Heer van Beveren* en Admiraal der Nederlanden, voerde het bevel over de Vloot. Deeze was in *Zeeland* verzameld, en bestondt uit drieënveertig Oorlogschepen, dertig platgebodemde Vaartuigen en dertien Hulken. HENDRIK DE VII, Koning van *Engeland*, hadt de Zeemagt met twaalf van zijne Schepen vermeerderd. De gantsche magt bestondt alzo uit eenëntachtig, deels groote, deels kleine schepen. PHILIPS, broeder des Hertogs van *Kleeve*, voerde het bevel binnen de Stad. Drie jaaren geleeden hadt hij, in 't vooruizigt van een waarschiijnlijk beleg, dezelve merkkelijk versterkt. Hevig wierdt de Stad beschooten, zo wel van de waterzijde als van den landkant. De Stadvoogd bleef, van zijnen kant, niet schuldig, omtrent het bieden van kloeken tegenstand; zo gelukkig slaagde hij, in zijne poogingen ter afbreuke van den vijand, dat hij, in menigen aanval, denzelven zeer gevoelige neepen roehragt. Dit deedt zijnen moed zo hoog rijzen, dat hij aan geenerhande voorlagen tot verdrag het oor wilde leenen, zelf niet aan de vermaningen van zijnen Vader ADOLF, die, met voordagt, uit *Zeeland* was overgekoomen, om zijnen Zoon tot overgave te beweegen. Door een ongelukkig toeval, onzeker of het door de bewerking der belegeraaren, of door de onvoorzigtigheid der belegerden veroorzaakt ware, floeg, in de maand September des bovengenoemden jaars, binnen de Stad, de brand in het Buskruid. Hier door ontstondt zo aanmerkelyke schade, aan de Gebouwen en Vestingwerken, dat de Stadvoogd, geenen kans ziende tot verdere verdediginge, zich genoodzaakt vondt, met den vijand in onderhandeling te treden. Voor zich zelven en voor de zijnen bedong hij een eerlijken uittogt. Naa een beleg van twee maanden, ging de Stad op den dertienden October over. *Sluis* hielt de Spaansche zijde, tot in den Jaare 1584, wanneer het zich, in 't nijpen van den nood, voor de Algemeene Staaten verklaarde. Van te veel aangelegenheids, intuschen, was onze Stad, dan dat de Spanjaards het verlies daar van met onverschillige oogen konden aanzien. De Hertog VAN PARMA bevondt zich, in den Jaare 1587, met een Leger, in deezen oord. In de maand Junij floeg hij het beleg om de Stad. Jonkheer AREND

Pppppp 4

VAN

VAN GROENEVELD voerde het bewind binnen dezelve, en deedt, in meening kloeken uitval, groot nadeel aan den vijand. Intusfchen waaide het gerugt der belegeringe na *Engeland* over, en kwam ter ooren van den Graave VAN LEICESTER; die, in aanmerking neemende het gewigt der Stad, en dat PARMA, in eigen perfoon, het bevel voerde over het beleg, den Stadvoogd de belofte zondt van een onverwijlden onderftand. Ten zelfden oogmerke, en om den Hertog voor *Sluis* te doen opbrecken, deeden Prins MAURITS en de Graaf VAN HOHENLO eenen inval in *Brabant*; doch alzo hunne tegenwoordigheid elders wierdt vereischt, mislukte hun deeze toeleg. Terwijl de Hertog VAN PARMA het beleg ijverig voortzette, kwam de Graaf VAN LEICESTER, uit *Engeland*, in *Zeeland* aan. Zijn eerste werk was, het maaken van toefstel om de Stad te ontzetten; midlerwijl, met schoone beloften, de belegerden opbeurende, welke nu, door het geweldig fchieten en het naderen des vijands, in geene geringe benaauwdheid gebragt waren. Eindelijk vertoonde zich de Graaf VAN LEICESTER, met zestig fchepen, voor het *Sluifche Gat*. Doch al deeze omflag was loutere geveinsdheid, en het den Engelsman geen ernst, om der benaauwde Vestinge met 'er daad te hulpe te koomen. Want, naa een kort vertoeven, na *Oftende* gezeild zijnde, deedt hij aldaar zijne troepen aan land fappen, en trok 'er mede na *Blankenberg*, van waar PARMA hem na *Oftende* deedt te rug wijken; van waar hij, eerlang, na *Zeeland* wederkeerde, zonder iet zaakelijks verrigt te hebben: terwijl hij, daarenboven, de fchuld der mislukte onderneeminge schoof op de Algemeene Staaten, als welke, naar zijn voorgeeven, hem van volk en geld onvoorzien gelaaten hadden. De Hertog VAN PARMA, intusfchen, zette het beleg van *Sluis* zo ijverig voort, dat hij, in 't begin van de maand Augustus, een ftuk van den Wal bemagigde. Dit verspreidde zo veel fchriks door de Stad, dat de belegerden, op den vijfsden der maand, met den Spaanfchen Veldheer in onderhandeling traden, een eerlijk verdrag met hem flooten, en de Stad aan hem overgaven. Ondanks zijn straks gemeld gedrag, deedt LEICESTER, naaderhand, de Bevelhebbers der Bezettinge tot verantwoordinge oproepen. Deeze viel hun gemaklijk,

en

en de
men de
beiden
hebbe
begin
in di
gela
nu
Ten
ten,
loope
weg r
loop
acht
uit v
Gat g
en de
van d
tot d
omire
dat 'er
bessit
bverga
toonon
gaf MA
dag in
een ve
kreeg A
weinig
mancha
AUMENT
om het
Veldhee
kragten
jaard,
beleid
Geduur
dringen

en liep uit tot oneere der Vlootvoogden, welke zij, van hunnen kant, beschuldigden, van wegen wind en stroom, welke beiden hun gunstig waren, het ontzet der Stad verzuimd te hebben. *Sluis* bleef in de magt der Spanjaarden, tot in het begin der Zeventiende Eeuwe. Te weeten, Prins MAURITS, in den Jaare 1604, eenen inval in het *Land van Kadzand* gedaan, en aldaar eenige voordeelen behaald hebbende, wierdt nu te raade, ook op de Stad *Sluis* eenen kans te waagen. Ten dien einde verzekerde hij zich, vooraf, van twee Vaarten, de *Zoute Vaart*, en de *Zoete Vaart*, welke derwaarts loopen. De Spaansche Veldheer VELASCO, die zich op den weg na deeze Vaarten hadt verschanst, zagt MAURITS in zijnen loop te stuiten; doch hij wierdt geslagen, met verlies van achthonderd man. Daarenboven verdreef MAURITS den vijand uit verscheiden verschanzingen, ten westen van het *Sluische Gat* gelegen, en sloeg zich, vervolgens, tuschen het Strand en de Stad, op drie plaatzen, neder. Uit een aantal Roeijers, van den Markgraave AMBROSIOUS SPINOLA, welke, uit de Stad, tot den Staatfchen Veldheer overliepen, ontving deeze berigt omtrent de inwendige gelegenheid van *Sluis*, onder andere, dat 'er de leestogt zeer schaars omkwam. Dit deedt MAURITS besluiten, om, door gebrek en uithongering, de Plaats tot overgave te noodzaaken. Om, evenwel, den schijn te vertoonen van het te werk stellen van gewelddaadige middelen, gaf MAURITS bevel tot het houden van eene Vasten- en Bededag in het Leger; 't welk, volgens zijne gewoonte, altoos een voorbode van gevaarlijke aanslagen was. Onder dit alles kreeg ALBERTUS, Aardshertog van Oostenrijk, de handen een weinig ruimer, en zondt, diensvolgens, eene versterking van manschap aan den Markgraave VAN SPINOLA, wiens neef, AURELIO SPINOLA, binnen de Stad het bevel voerde, met last om het ontzet van *Sluis* te onderneemen. De twee grootste Veldheeren der Eeuwe beproefden nu, over en weder, hunne krachten, doch met een ongelukkigen uitslag voor den Spanjaard, die, door de dapperheid der Staatfche Knechten en het beleid van MAURITS, hier eene aanmerkelijke nederlage leedt. Geduurende dit alles was *Sluis*, door gebrek aan de meest dringende leevensmiddelen, in de uiterste engte gebragt. Bij

verrotte krenge en ander onguur voedzel moesten veelen het leeven behouden. De bezettingen, eindelijk, door hongersnood, tot het uiterste gedreeven, en geene hoop hebbende op ontzet, gaven zich eindelijk, op den twintigsten Augustus des boven gemelden jaars, over, volgens de voorwaarden van een Verdrag, 't welk 's daags te vooren was getekend. De Krijgsknegten, door vermoeyenissen en gebrek aan mondkost uitgeput, hadden, bij den uittocht, meer het voorkoomen van geraanten dan van menschen. Een goed aantal bezweek onder den last der wapenen en pakkaadje. Prins MAURITS behaalde, onder andere, hier eenen buit van zeventig Stukken Geschut en tien Galeien. Veertienhonderd Turksche Slaaven, welke deeze Vaartuigen bemanden, ontvingen, bij deeze gelegenheid, hun ontslag. De Veldheer deedt ze na hun Vaderland wederkeeren, met oogmerk om, voor de Nederlandsche Scheepen, in die afgelegene Gewesten, eenen dies te meer onbedemmerden Scheepvaart en Koophandel te verwerven. 't Kon niet uitblijven, of de vijand moest, eerlang, eenen aanslag waagen, om de Stad *Sluis* te herwinnen. Men nam daar van eene proef in den Jaare 1606, en bediende zich, ten dien oogmerke, van zekeren DU TERRAIL, eenen Franschen balling, doch thans in dienst der Spanjaarden. Deeze, vernomen hebbende, dat de Wagthuizen, gedurende de jongste belegering, aan de Oostzijde der Stad, afgebrand, nog niet herbouwd waren, en men 'er ook geene wagt hieldt, oordeelde hem den kans schoon te staan, om, aan dien kant, het doelwit zijner te werkstellersen te bereiken. In de maand Junij des gemelden jaars begaf hij zich dan derwaarts, met twaalfhonderd man, en zijnen weg genomen hebbende over het verdrinken *Land van Kadzand*, kwam hij 'er behouden aan. Om den toeleg te begunstigen, hadt Graaf FREDERIK VAN DEN BERG de toezegging gedaan, hem met nog meerderer magt te zullen te hulpe koomen, om, naa het bemagtigen van de Stad, het Kasteel te belegeren. KAREL VAN DER NOOT, Stedehouder van Prinsse FREDERIK HENRIK over *Vlaanderen*, voerde thans het bewind binnen *Sluis*. Van eenigen vijandigen aanslag, in deezen oord, hadt hij inderdaad de lucht gekreegen, doch niet gerooken, dat men op *Sluis*, omringd als het was van eene

eene
Van
ken.
Poot
Poot
twet
wie
VAN
rust
lijk,
gedag
en da
teken
aanru
ander
trang
en d
delij
eener
regret
deswe
ken z
draald
door
der B
bleed
dreigde
vijandel
schieten
rog de
brug,
zinnre
bijkans
ren vo
bevel,
doen i
schrikt
deeze

eene menigte Wagthuizen en Schanzen, iets in den zin hadt. Van hier dat de toeleg, in 't eerst, scheen te zullen gelukken. Door middel van Petarden twee Valbruggen en ééne Poort zijnde los gesprongen, wierdt 'er, in de binnenste Poort, een gat gemaakt, door den slag, wijd genoeg voor twee man, om 'er tevens te kunnen door trekken. Intusschen wierdt 'er van binnen geene wagt gehouden. De Stadvoogd VAN DER NOOT en de overige Bevelhebbers lagen in een gerusten slaap. De stilte, hier door ontstaan, was, gedeeltelijk, het behoud der Stad. Immers de vijand, geene andere gedagten voedende, of men was van het gevaar verwittigd, en daarom op zijne hoede, beschouwde deeze stilte als een teken dat men op zijne hoede was, en draalde daarom in het aanrukken. Een gering, dus genaamd, toeval wrogt, van de andere zijde, mede om de aanvallers in hunnen loop te vertragen. Het Uurwerk van de Stads Klok was overwonden, en daar door van zijnen stel geraakt. Een gedeelte der vijandelijke Soldaaten, gelast om op een zeker bepaald uur, aan eenen andere oord der Stad, een loozen Wapenkreet aan te regten, vrugtloos op het slaan van den Klok wagtende, bleef, deswegen, in gebreke, omtrent het geeven van het afgesproken zein. Terwijl de bespringers, van vreeze bevangen, draalden met zich te bedienen van de gemaakte opening, om door dezelve ter Stad in te dringen, ontwaakte een gedeelte der Bezettinge, gewekt door den slag der Petarden. Half gekleed en half gewapend begeeven deeze zich straks na de gedreigde Poort. Door een onverschoonlijken misflag waren de vijandelijke Pickeniers hier voor aan geschaard; het geweldig schieten uit de Musketten van binnen deedt hen spoedig te rug deinzen; 't welk, onder hunne spitsbroeders, die op den brug, buiten de Poort, stonden, zulk eenen schrik veroorzaakte, dat zij gezamentlijk, in eene verhaaste vlugt, elkander bijkans verdrongen. Midlerwijl kwam de Stadvoogd insgelijks ten voorschijn. Door een zo spoedig uitgevoerd als gegeven bevel, gelukte het hem, het geschut dwars over den brug te doen losfen, en, onder de digt op een gepakte menigte, eene schrikwekkende slagting te veroorzaaken. Men wil dat, bij deeze gelegenheid, bijkans vijf honderd Spanjaarden voor *Sluis* het

het leeven lieten. De bezettingen der omliggende Schanzen, door het gerugt gewekt, deden, daarenboven, een goed gedeelte der aftrekkende vijanden, in den aftogt, sneuvelen. Om voor diergelijke onverhoedsche aanvallen niet meer bloot te staan, deedt men, zedert, voor de Poort van *Sluis*, eene Halve Maan leggen. Tweemaal deden, zedert, de Spanjaarden eenen aanval op onze Stad, te weten, in de Jaaren 1621 en 1626; doch telkens zonder de bedoelde uitwerking. Van eenen verraderlijken toeleg, in den Jaare 1690 gefmeed, door eenen JAKOB MARTINET, Oud-Schepen van *Sluis*, om de Stad aan den vijand over te leveren, doch bij tijds ontdekt, en naar verdienste gestraft, hebben wij op 's Mans Artikel, Deel XXII. bladz. 282, gewag gemaakt. Hoewel dus de Stad *Sluis*, aan herhaalde onderneemingen, het hoofd hadt geboden en onverwinnelijk was gebleeven, te magtig was voor haar de Fransche magt, in den Jaare 1747, om dezelve te kunnen buiten houden. Slegt voorzien zijnde van manschap, en van alles, 't geen verder ter verdediginge van eene Stad vereischt wordt, gaf zij zich over, op den vijftien dag, naa dat de vijand zich voor haare muuren hadt vertoond, en zonder dat 'er een eenige schoot gedaan was. Volgens het Verdrag bleef de Bezetting krijgsgewonnen, en wierdt, eerlang, na *Frankrijk* gevoerd. Naa het sluiten van den Vrede kwam de Stad wederom aan de Algemeene Staaten, welke dezelve, tot heden toe, bezitten.

Op dit historisch berigt, zullen wij nu eene nadere beschrijving der Stad laten volgen. Overeenkomstig met de aangelegenheid der Plaatz, is *Sluis* van aanzienlijke Vestingwerken omringd. Ten Westen van de Haven, tegenover de Stad, leggen twee Werken, die, langs eene Linie, gemeenschap hebben met elkander. Het Noordlijkste wordt *Klein-Pas*, het Zuidlijkste *Groot-Pas* genaamd. Het eerste is een Hoornwerk, van eene dubbele Graft en Bedekten Weg omringd. Op den hoek, bij de zamenkomst van den Zeedijk met den Bedekten Weg, heeft men een Reduit opgeworpen. Het *Groot-Pas* is een Kroonwerk, 't welk door twee Halve Maanen gedekt wordt. De Linie van gemeenschap, tuschen deeze twee Werken, is met een Bolwerk en twee Ravelijnen

ver-

verlier
groot
gens
gemet
Aard
doch
mid
de
vijf
zijn
eene
is een
West
met e
je, 't
kelet
door
voort
scher
zestie
na, t
voor
tegen
nenple
heeft
Onder
Midd
genbak
de Ge
zeer n
Zon
van o
zins,
drieh
schat.
zijner
dat 'e
den.

versterkt. De Buitenwerken van het *Groote-Pas* zijn van groote uitgebreidheid; zij beslaan ongeveer zesëntwintig Morgens Lands. Voorts heeft het *Groote-Pas*, langs eene Linie, gemeenschap met het Fort *S. Donaas*. Op den weg na *Aardenburg* legt de Schans de *Kruisdijk*, zonder Bolwerken, doch van eene Graft omringd. De Vestingwerken, meer onmiddellijk aan en om de Stad gelegen, zijn de volgende. Aan de Landzijde heeft men acht, en aan het Water de *Zoute* vijf Bolwerken. In de breede Graften, aan de Landzijde, zijn zeven Ravelijnen, naar de zeven Provinciën genaamd, eene Halve Maan en drie *Couvre faces*. Aan de Zuidpoort is eene dubbele Contrescharp. Voor een der Bolwerken, de *West-Batterij* genaamd, legt een Werk, *Bekaf* genaamd, met een Reduit daar in, en wat verder nog een ander Werkje, 't welk de Sluis van eenen Polder dekt. Een Werk, *Ko-keliet* genaamd, dekt de Oostfluis der Stad. Voorts kan *Sluis*, door middel van het water, ongenaakbaar gemaakt worden, vooral aan den Zuidkant. Daarenboven wordt de Haven beschermd door een zwaar Kasteel, aan 't welk men, eertijds, zestien hooge en dikke Torens telde, doch die, op één na, tot op zekere hoogte, zijn afgebroken, zo dat ze nu voor Rondeelen doorgaan. Het Huis van den Gouverneur is tegen den overgebleevenen Toren aan gebouwd, op het Binnenplein van het Kasteel. Uit eene der Kamers in den Toren heeft men een fraai uitzigt over 't *Zwin* en in de Noordzee. Onder de Torens heeft men uitmuntende overwelfde Kelders. Midden op het Plein vindt men eene kunstig gebouwden Regenbak, na welken, door middel van Buizen, het water van de Gebouwen wordt afgeleid. Voor 't overige is dit Plein zeer ruim, en met geboomte fraai beplant.

Zonder de Vestingwerken, is *Sluis*, op zich zelve, klein van omtrek. De gedaante is langwerpig, gelijkende, eenigzins, na eene Halve Maan. De grootste lengte wordt op driehonderdvijftig, de breedte op tweehonderd Roeden geschat. Met dit alles beslaat de Wal bijkans een uur gaans in zijnen omtrek. Binnen deezen legt zo veel Weiland beslooten, dat 'er meer dan honderd Runderbeesten voedsel kunnen vinden. Men heeft 'er drie Poorten: de Waterpoort, de Zuidpoort

poort en de Ketenpoort. Het getal der Huizen vinden wij op omtrent vierhonderd, dat der inwoonderen, buiten de Bezetting, op ongeveer twaalfhonderd begroot.

Onder de Openbaare Gebouwen verdienen de volgende onze opmerking. Het Stadhuis, naar den smaak des tijds, in welken het gestigt wierdt, een sierlijk Gebouw, staat aan de Markt. De Toren is van een zonderling maakzel; uit het Dak van hetzelfde rijzen verscheiden kleine Torentjes. Onder het Stadhuis is de Vleeschhal, en agter hetzelfde staat een voornaame Herberg. Het Landshuis, een groot Gebouw, staat een weinig binnen de rooijng der andere Huizen in de Vrijstraat, en heeft, van vooren, een ruim Plein, 't welk met boomen is beplant. De Kelders, onder het Gebouw, dienen tot Gevangenissen. Men heeft 'er verscheiden Magazijnen, welke deels tot bewaarplaatzen van Buskruid, deels van andere Krijgsmoodwendigheden dienen; zij staan op verscheiden plaatzen door de Stad verspreid. Twee Kerken, ten dienste der Hervormden, hadt men voormaals te *Sluis*. De eene is al voor lang afgebroken; de andere, van ouds aan den H. JOANNES gewijd, wordt door twee Predikanten bedieud. Binnen dezelve, een taamelijk ruim Gebouw, ziet men eene menigte Rouwwapens, en ook verscheiden fraaie Begraafplaatzen van aanzienlijke personaadjen. Behalven de Nederduitsehe, hebben 'er ook de Fransehe Gereformeerden eenen Leeraar; hij verrigt den predikdienst in een der Vertrekken van het Gasthuis, op hoogen last tot eene Godsdienstige Vergaderplaatze bekwaam gemaakt. Wijders heeft men 'er eene Statie van Roomschegezinden. Drie Kloosters telde men te *Sluis*, vóór de invoering van den meer gezuiverden Godsdienst. Zij zijn zedert vernietigd, en tot Magazijnen en een Gasthuis bekwaam gemaakt. Eindelijk heeft men 'er ook een Burger-Weeshuis; in hetwelk, egter, ook kinderen van Krijgslieden, en van zulke Ouders, die geene burgers geweest zijn, worden opgevoed, doch op kosten van de Armen-Diakonie.

Van den eertijds bloeienden Koophandel van *Sluis* hebben wij reeds gesproken. De oorzaak van deszelfs verval moet gezogt worden, deels in den najver van andere Nederlandsche Steden, deels ook in het verval en de opdrooging van de Haven,

ven,

ven, door veelvuldige aanfibbering veroorzaakt: zo dat 'er thans geene andere dan kleine binnenslands vaarende schepen kunnen binnen koomen. Voor het oog heeft de Haven een treffelijk aanzien, bestaande haare lengte eene uitgestrektheid van vijfhonderd, en haare breedte die van ongeveer tweehonderdvijftig voeten. Tegenwoordig bepaalt zich de handel der Stad, genoegzaam, tot verschen en zouten Visch, welke laatstgemelde zeer vermaard is. Ook gaat 'er eenige handel om in Brandewijn, Genever en Graanen.

De Regeering der Stad bestaat uit Baljuw, die door de Algemeene Staaten, voor zijn geheele leeven, midsgaders uit twee Burgemeesteren, die jaarlijks door de Afgevaardigden van Hun Hoog Mogenden worden aangesteld, als mede uit zeven Schepenen, die insgelijks jaarlijks, door de zelfde Afgevaardigden, vernieuwd of in hunne Ampten bevestigd worden. Allen deeze is een Griffier, midsgaders eenen Thesaurier, toegevoegd. De Raad van Staate houdt te *Sluis* een Ontvanger des Gemeene-Lands Middelen, over de Stad en het Land van den *Vrije*, die te gelijk Ontvanger van den Veertigsten penning en van het Kollateraal is; voorts eenen Ontvanger van de Verpondingen, die te gelijk Ontvanger is van de vier Grooten van ieder Gemet Lands, voor den Raad van *Vlaanderen*; en nog eenige andere bedienden. Daarenboven houdt 'er het Kollegie ter Admiraliteit in *Zeeland* eenen Ontvanger en Kontrarolleur van de inkomende en uitgaande Regten, nevens eenige Kommizen ter Recherche.

SLYDRECHT, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in de *Abblasferwaard*. De Heerlijkheid is in drie Ambagten onderscheiden, het eigenlijk *Slijdrecht*, *Naaldwijk* en *Lokhorst*; ieder van welke zijnen bijzonderen Ambagtsheer heeft. *Slijdrecht* is het middenste der drie Ambagten. In overoude tijden lag 'er nog een *Slijdrecht*, in de Grootte Waard, recht tegenover het tegenwoordige Dorp. De Kerk van het oude Dorp stondt ter plantze, alwaar thans het Mierwer-Diep is, en wordt nog het Kerkhof genoemd. Volgens eene aloude Overlevering zouden twee Zusters deeze Kerken gebouwd hebben, waar van de eene veel pragtiger was dan

de

de andere. Die de pragtigste Kerk hadt gebouwd, smaalde geduurig op de geringheid van haars Zusters Kerk, welke, naar men wil, door den geest der Voorzegginge gedreeven, plagt te zeggen: *Mijn Kerk zal staan, en uwe Kerk zal vergaan*. In den gedugten Watervloed van den Jaare 1421, zou deeze Voorzegging haare vervulling gekreegen hebben. Reeds in eenen Brief van Keizer HENDRIK DEN IV, van den Jaare 1064, vindt men van het tegenwoordige *Slijdrecht* gewag gemaakt. De uitgestrektheid van ons Ambagt vinden wij niet afzonderlijk, maar wel die der drie gemelden te zamen begroot: te weeten, op twaalfhonderd negenëndertig Morgens en vijftig Roeden, in de Quohieren der Verpondingen; hoewel het, in den Omslag van den Hoogendijk, voor veertien Morgens minder draagt. In eene aloude Lijst vinden wij het getal der Huizen op tweehonderdvijfentachtig begroot. In den Jaare 1632 stonden 'er slegts honderdvier Huizen. Het tegenwoordige getal is ons niet gebleeken. Het Dorp *Slijdrecht*, aan den Hoogendijk gelegen, is vrij wel betimmerd, met tamelijk goede Boerenhuizen. Kerk en Toren zijn zeer oud. De meeste inwooners hebben hun bestaan van het snijden en droogen van Biezen, welke tot Matten van Stoelen gebruikt worden.

S. MAARTENSPOLDER, gelegen in het Markgraaffschap van *Bergen op den Zoom*, niet verre van het aanzienlijk Vlek den *Oudenbosch*, beslaat eene uitgestrektheid van zevenhonderdēvijftig Morgens Lands. Men vindt 'er geen Dorp, en ook geene Kerk: weshalven de Opgezeeten, deels in het straks genoemde Vlek, deels in de *Hoeye*, hunnen openbaaren Godsdienst moeten verrigten. Ook staan de polderbewooners, in lijfftraffelijke misdaden, onder de Geregten der twee genoemde Plaatzten. In burgerlijke zaaken, egter, hebben zij hunne eigen regtsoeffening; zij wordt gehandhaafd door den Schout van *S. Bernard*, en door vijf Schepenen, die, door de Ingelanden, uit de Polderlingen verkooren worden, en, gewoonlijk, hun leeven lang, dien post bekleeden. Voorts draagt *S. Maartenspolder* zestienhonderdēvier Guldens en vier Stuivers in de jaarlijkse Verpondingen.

SMAL-

SMALLEN-EESTER-KONVENT, in het Friesche Kwartier *Oostergo*, onder de Grietenij *Smallingerland*, ten Noorden van het aanzienlijk Dorp *Bornbergum*, ontleende zijnen naam van de Rivier de *Ee*, welke hier zeer smal was, of slegts eene geringe breedte hadt. Van ouds was het eene Abtdij van Nonnen, die naar de Orde van den H. BENEDIKTUS leefden. De gewijde Maagden stonden onder haare eigen Priors, die haar, uit naam der Abten, bestuurden, met de magt om haar *het Wiel*, dat wil zeggen, den Nonnenfluijer, op te zetten. Voorts is *Smallen-Eester-Konvent* vermaard door eene samenkomst, welke, gedurende de oneenigheden der *Schieringers* en *Vetkoopers*, tusschen eenige Gemagtigden van de Provinciën *Friesland* en *Groningen*, aldaar gehouden wierdt, om over de gemeene belangen te raadpleegen.

SMALLINGERLAND, eene Grietenij in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergo*, in rang de negende onder de Grietenijen van dat Distrikt. Omtrent den oorsprong der benaaminge is men het niet eens, gelijk het veelal gaat, ten aanzien der benaamingen van landen en plaatzen, welke reeds van over oude tijden bekend geweest zijn. Toen de Turfgraaverij nog niet bekend was, immers niet zo algemeen als heden ten dage in zwang ging, vondt men, in het Noordlijk en Oostlijk gedeelte der Grietenije, veele hooge moerasige Veengronden. De landen, daarentegen, aan den West- en Zuidkant, waren veelal laag. Dit hadt ten gevolge, dat dezelve, door het afloopende Veenwater, meestal dras lagen, en dus, even min als de niet ontgonnene Veenen, van weinig of geen nut waren. Sints den tijd dat men, ook in deezen oord, zich op het turfgraaven heeft toegeleid, heeft de Grietenij eene veel gunstiger gedaante aangenomen. Door het afgraaven der hooge Veengronden, en aan het water een geregelden loop te geeven, heeft men niet slegts van de verzending van den Turf aanmerkelijke voordeelen getrokken, maar ook de laage gronden in voortreffelijke Bouw- en Weilanden veranderd. Het land, intusschen, is 'er niet zeer zwaar; van hier dat men 'er genoegzaam geen ander Graan, dan Rogge, Haver en Boekweit plant. Ook wordt 'er nog heden ten dage, ginds en elders

in de Grietenij, Turf gegraven. Vischrijke wateren zijn 'er vrij talrijk. Ook wordt 'er veel hout geplant, waarom de Rijdwegen, langs en onder den lommer van het Geboomte, hier zeer vermaaklijk zijn. Gedurende de oneenigheden tuschen de *Schieringers* en *Vetkoopers*, was *Smallingerland* een hoofdtooneel der vernielende burgertwisten. Zeven Dorpen telt men in deeze Grietenij: *Oudega*, *Nijega*, *Opzinde*, *Noorderdrachten*, *Zuiderdrachten*, *Kortehem* en *Bornbergum*. Behalven de Hervormden, vindt men ook hier een goed getal Doopsgezinden.

SMALLEGANGE, een vervallen Huis, in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, niet verre van het Dorp *Kloetinge*. In den Jaare 1560 wierdt het, door een zwaaren brand, genoegzaam geheel vernield. Hoewel men het, zedert, wederom heeft opgebouwd, is het thans geheel vervallen, en genoegzaam verdweenen. Het Huis behoorde aan het Geslacht van den vermaarden Kronijkschrijver van *Zeeland*, onzeker, egter, of hetzelfde den naam daar van ontleend; of het Geslacht naar zijnen naam genoomd hebbe.

SMETIUS, (JOANNES) gebooren te *Nijmegen*, in den Jaare 1596, was een der geleerdste mannen van zijnen tijd, als zijnde grondig bedreeven in verscheiden takken van menschelijke Wetenschappen, Wijsbegeerte, Godgeleerdheid, Historiekunde in 't algemeen, en de Vaderlandsche Oudheden in 't bijzonder. Darenboven hadt hij zo veel werks gemaakt van de beoeffeninge van vreemde taalen, dat van hem getuigd wordt, dat hij tien onderscheidene spraaken genoegzaam magtig was, om, zo niet in het spreeken, althans in het leezen van boeken, van dezelve zich te kunnen bedienen. Behalven het Leeraarampt, onder de Hervormden, welk hij, in zijne Geboortestad, bekleedde, was hem ook aldaar de post van Hoogleeraar opgedraagen. Onder andere Werken, bij 's Mans leevens in 't licht gegeven, zijn vooral vermaard zijne *Antiquitates Noviomagenses*, ook onder den titel van *Thesaurus Antiquarius Smetianus, sive Pinacotheca* den Historiekundigen bekend. SMETIUS overleedt in den Jaare 1651; naalatende

eene

eenen Zoon, insgelijks JOANNES genaamd; welke vervolgens door den druk gemeen gemaakt, een kleine Kronijk van *Nijmegen*, voor het meerengedeelte door zijnen Vader opgesteld, doch vervolgens door hem zelven in orde gebragt en voltooid, onder den titel: *Chronijk van de oude Stadt der Batavieren, waar in (nevens de Beschrijving van Nijmegen) de eerste oorspronk van deze landen, de achtbare oudheit van deze Stadt, de voortreflijkheit van hare privilegiën, en de voornaamste geschiedensfen van de vorige eeuwen kortelijck vertoont worden.*

Zie WITTE, *Diarium.*

SMELT. Bij deezen naam is bekend, vooral in de Provincie *Zeeland*, een klein dun Vischje, veelal dor en niet zeer smaaklijk, en 't welk, gevolglijk, geringe opmerking zoude verdienen, indien het niet ware, om de zonderlinge wijze, op welke het gevangen wordt. Dit geschiedt niet in het water, gelijk ten aanzien van alle andere soorten van Vischerij plaats heeft, maar in het drooge Strandzand. Men heeft naamelijk, vooral op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, de gewoonte, om in den Naazomer de droog geïoopene Stranden te spitten met gene spade, of ook wel van eenen Ploeg zich daar toe te bedienen. Straks ziet men eene zo groote menigte van de gemelde Vischjes ten voorschijn koomen, dat 'er eene menigte handen noodig is om dezelve bij een te zamen. Is men daar mede niet spoedig genoeg gereed, de kleine diertjes weeten, met hunne scherpe kopjes, wel haast wederom in het zand te kruipen, en zich voorts onzichtbaar te maaken. Deeze zonderlinge Vischerij wordt met reden aangemerkt als niet een van de minste van Zeelands landvermaaken. Het volgende Klinkdicht, welk wij in het *Walcherens Arcadia* van den Heere MATTHEUS GARGON aantreffen, op deeze bijzonderheid slaande, zal, vertrouwen wij, den lezer niet onaangenaam zijn.

S. MICHIËL, een Fort, in Staats *Opper-Gelderland*, tegenover het Eilandje *de Waard*, omtrent honderdvijftig Roeden

Qqqqqq 2

van

van de Stad *Venlo*, aan de overzijde der *Maaze*. Het Fort is 'er zeer klein, als zijnde slegts van eene enkele Graft omringd, en bevattende niet meer dan drie Woonhuizen, behalven het Wagthuis en eenige weinige Kazernen. Het heeft geene afzonderlijke Krijgsbezetting. Uit *Venlo* trekt dagelijks derwaarts eenige manschap, onder het bevel van eenen Onderofficier. De Kommandeur van straks genoemde Vesting voert ook hier het opperbevel.

- „Zwijg oude beuzeleeuw van zeven wonderheden,
 „Stil Memfis; roem niet meer, grootspreekend Griekenland;
 „'k Zie duizend wonderen aan Walchrens Dijk en Strand;
 „Het Land wordt hier tot Zee, de Zee tot schoone Steden.
- „De Vreemdling staat verrukt, waar dat hij richt zijn schreden,
 „Men vangt hier Visch te paard, men grijpt die met de hand;
 „'t Ploegijzer is ons net; men vischt hier in het land;
 „De spaë verrast den Smelt, die wegschiet na beneden.
- „Waar ziet men wonderen zo wonderlijk als dit?
 „Men zet geen netten uit, maar ploegt en graaft en spit;
 „Zoo haalt men Vischen uit den droogen grond van onder.
- „Spaait Landman, ploegt en werpt het Kooren in de Voor;
 „De Smelt springt voor ons op in 't zandig kouter-spoor.
 „Zoo baart een kleine Visch 't vermaaklijkst wereld-wonder.”

Zie M. GARGON, *Walch. Arkadia*.

SMID, (JAN JANSZON) was een der agtenswaardige aanzienlijke Amsterdamsche burgers, die goederen, vrijheid en leeven in de waagschaal stelden, om, naar de inspraak van hun Geweeten, den Allerhoogsten te dienen, naar de regelmaat der meer gezuiverde leerbegrippen, aangaande de waarheden des Christlijken Godsdiensts. Elders hebben wij reeds verslag gedaan van de verrichtingen van REINIER KANT en LAURENS JAKOBSZON REAAL, om het openbaar prediken der Hervormden

te bewerken. JAN JANSZOOM SMID was, hier in, hun medestander, en vinden wij zijnen naam vermeld, nevens die van KORNELIS WILLEMSZOOM HOOFT en deszelfs Dogter AAGT of AAGJE KORNELIS HOOFT, onder de zulken, welke, op Zondag, den eenentwintigsten Julij des Jaars 1566, bij het Huis te Kleef, even buiten *Haarlem*, onder het gebied des Heeren VAN BREDERODE, de openbaare prediking hebben bijgewoond, zijnde de tweede, welke, tot dien tijd toe, in Holland gehouden was.

Zie J. WAGENAAR, *Beschr. van Amst.*

SMIDS, (LUDOLF) door zijne *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*, den landzaaten 't over bekend, was geboortig te *Groningen*, alwaar hij, op den dertienden Julij des Jaars 1649, het eerste levenslicht aanschouwde. Tot de beoeffening der Weetenschappen, door zijne Ouders, zijnde opgeleid, bepaalde hij zich tot de Geneeskunde. Om hier in de noodige vorderingen te verkrijgen, hoorde hij eerst de Hoogleeraars in zijne Geboortestad, en bezogt, vervolgens, de Hoogeschooten van *Franeker* en *Leiden*. Aldus beklom hij den trap van het Meesterschap, en om nuttig te zijn voor hem zelve en voor zijne natuurgenoeten, zette hij zich neder in zijne Vaderstad. Geduurende den tijd, in welken SMIDS de werkdaadige Geneeskunde oeffende, veranderde hij van Godsdienstige belijdenisse; van de Gezinte der Roomschegezinden, onder welke hij gebooren en opgevoed was, ging hij tot de Gemeenschap der Hervormden over. Dit viel voor in den Jaare 1682. Niet lang daar naa, 't zij dan in den Jaare 1684, of in 1685, veranderde SMIDS van woonplaatze; hij vertrok na *Amsterdam*, met oogmerk om 'er insgelijks de Geneeskunde te oeffenen, zo als hij ook, tot zijnen dood toe, heeft gedaan. Reeds van zijne vroege jeugd hadt SMIDS blijken vertoond van zijne zucht en geschiktheid tot de Dichtkunde. In zijnen opgroeienden ouderdom, en terwijl hij zijne kundigheden ten beste zijner kranke medemenschen aanwendde, gaf hij 'er, van tijd tot tijd, eenige proeven van. De omgang mer Kunstbroederen, te *Amsterdam*, wekte deeze zucht, en

Q q q q q q 3

be-

begon hij, zints hij, in die Stad, zijn verblijf hadt gevestigd, zich op de Dichtkunde meer en meer toe te leggen. De vrugt daar van waren verscheiden Tooneelftukken; onder welke een der meest bekenden is zijn *Konradijn*, als hetwelk, zeer veele maalen, ten Amsterdamschen Tooneele wierdt gevoerd. Daarenboven schreef SMIDS, in Nederduitsch Onrijm, een *Chronijk van het Oorlogend Europa*, en vervaardigde eene uitgave van VALENTYNS *Vertaaling der Werken van Ovidius*, met uitvoerige aantekeningen door hem verrijkt. Als Schrijver van de *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden* hebben wij onzen Dichtkundigen Artz reeds doen kennen, Behalven dit alles zijn ook nog eenige Latijnsche Werkjes van hem voorhanden. LUDOLF SMIDS overleedt, te *Amsterdam*, op den zevenden Maj des Jaars 1720. Zo veel ons bekend is, heeft hij, bij zijne twee Huisvrouwen, MARIA MARGARETA ALTINGA en ANNA DE GROOT, geene kinderen verwekt, immers niets naagelaaten.

SMOUTIUS, (ADRIAAN JORISZOOM) was een dier onrustige Kerkleeraaren, welke, door hunne onverdraagzaamheid en bemoeizucht met zaaken van Staat en Regeeringe, hunnen gewijden post ontluisteren, en daar door, bij de onbedagtzaamen, de Orde zelve tot oneere versprekken. Wegens 's Mans geboorte en opvoeding bezitten wij geen vast bescheid. Alleen is ons gebleeken, dat hij, vóór het Jaar 1612, het Leeraarampt onder de Hervormden heeft bekleed, in het Dorp *Roon*, in Zuidholland. Niet zeer lang schijnt hij aldaar het predikamt bediend te hebben. Althans, onzeker om welke reden, hadt hij die standplaats verlaaten, en was hij, zedert, in geenen vasten dienst zijnde, door den vermaarden Rotterdamschen Leeraar KORNELIUS GESELIUS, die zo wel de Fransche als de Nederduitsche Gemeente bediende, ter zijner hulpe aangenomen. In het gemelde jaar vertoonde hij aldaar een blijk van zijne afkeerigheid van de Remonstranten, in zijne weigering, om, op bevel van de Overheid der Stad, met den Predikant NIKOLAAS GREVINKHOVEN in een gesprek te treden, tot bevorderinge van goed verstand en ter vereffeninge der uitstaande oneenigheden. Volmaakt overeenkomstig, met

's Mans

's Mans doorgaande handelwijze, was deeze weigering, naardien hij, in stede van de Kerkbreuk, in die tijden, te heelen, de scheuring uit alle zijne vermogens zocht te verwijden; waar toe hij zich in verscheiden afgezonderde Vergaderingen van Contraremonstranten liet gebruiken, om dezelve tegen de andersdenkenden op te zetten.

Onder dit alles hieldt zich SMOUTIUS niet te vreden, met zijnen ijver alleen bij monde bot te vieren. Hij stelde in Geschrift zeker Werk, 't geen hij, vervolgens, met eenen Opdragt aan 's Lands Staaten, door den druk gemeen maakte. Zeer kwalijk, evenwel, bekwam hem dit schrijven. Hoedanig 's Lands Hooge Magten over de natuur en strekking des bedoelden Werks oordeelden, en wat den Schrijver deswegen wedervoer, vinden wij vermeld in een Besluit der Heeren Staaten van *Holland en Westfriesland*, ter gelegenheid van hetzelfde genomen, op den twintigsten Julij des Jaars 1613. Om meer dan eene reden vinden wij geraaden, dit Besluit hier in te laschen. Van woord tot woord luidt het aldus:

„ Opening gedaen wesende, dat eenen Adriaen Jorisfoon
 „ Smout hem onderstaen hadt te maeken en aen de Heeren
 „ Staeten van Hollandt en Westvrieslandt te dediceren seker
 „ boek, geintituleert SCHRIFTUURLYK JA, *of de Leerpunten,*
 „ *die huden ten dage in geschil getrokken worden, het fon-*
 „ *dament der saeligheit raeken, of niet,* ende dat soo wel
 „ in de dedicatie als in veele plaetsen bij het voorseide boek,
 „ directatelijk tegens verscheide resolutien van de Heeren
 „ Staeten, brieven van haere Ed. Mog. Gecommitteerde Raeden,
 „ ook met kennelijke onwaarheit, ja tot seditie en op-
 „ roerigheid gearbeidt wordt; ook dat het selve boek uitge-
 „ geven is, niet tegenstaende den autheur van dien bij Bur-
 „ gemeesteren en Regeerderen van Rotterdam (daar hij woont)
 „ 't selve verboden was. Is in deliberatie geleit, wat dien-
 „ stelijk voor den lande en de ruste van dien in de voorseide
 „ saeke behoorde gedaen te worden, waerop gedelibereert
 „ synde is verstaen, dat de voorschreve Adriaen Smout be-
 „ schreven soude worden tegens Saterdagh, den twintigsten
 „ der maendt, op dat deselve in de volle Vergadering ge-
 „ hoort synde, daer nae in de saeke gedaen moght worden

Q q q q q q 4

„ sulks

„ fulks als voor den dienst der landen bevonden soude wor-
 „ den te behooren. Dienvolgende den voorschreven Adriaen
 „ Smout beschreven en in de Vergadering gehoord synde, is
 „ na deliberatie geresolveert, hem in de Vergadering te ver-
 „ klaeren, dat de Heeren Staaten met syne voorgestelde redē-
 „ nen tegens de contraventie van haere resolutie, en het be-
 „ vel van Burgemeesteren van Rotterdam, aen hem dien con-
 „ form gedaen, niet en syn gecontenteert, dat niettemin de
 „ Resolutie ten principaalen is uitgesteld, tot de naeste Verga-
 „ dering, en geordonneert, dat hij bij provisie binnen vier
 „ daegen eerstkomende hem sal instellen binnen de stede van
 „ 'sGravesande, en uit de vrijheit van deselve stede hem niet
 „ te mogen begeven, voor dat in de naeste Vergaderinge op
 „ syne saeke sal wesen gedisponeert; alles op arbitrale cor-
 „ rectie, ter dispositie van de Gecommitteerde Raeden; die
 „ daer toe, en op 't naekomen van dese Resolutie, ernste-
 „ lijk zijn gelast." Zijn verblijf te 'sGravesande, in het bo-
 „ vengemelde Besluit van 'sLands Staaten, bij voorraad aange-
 „ weezen, wierdt, zedert, in eene soort van ballingschap ver-
 „ anderd, en hem het vertrekken van daar strengelijk verbood-
 „ den. De vermaarde Amsterdamsche Burgemeester KORNELIS
 PIETERSZOOM HOOFT, op het boven gemelde Geschrift van
 SMOUTIUS doelende, vraagt ergens, *Of men wel eenigen
 Schrijver zoude kunnen aanwijzen, die in lasteren en schel-
 den bij hem zou kunnen haalen?*

Ondanks het streng verbod, om de Vrijheid van 'sGrave-
 sande niet te mogen verlaaten, schijnt SMOUTIUS hetzelfde niet
 zeer lang ontzien te hebben. Waarschijnlijk roeiden zommige
 Predikanten van *Amsterdam* hier onder. Deeze, hem aan-
 merkende als een man, die voor de zuiverheid der Hervorm-
 de leere ijverde en waakte, bragten hem, nu en dan, op den
 Predikstoel, in de gemelde Stad, alwaar het getal der Re-
 monstrantsgezinden thans geenzins gering was, en, diensvol-
 gens, een man als SMOUTIUS, om dezelve te bestrijden, van
 weelen vuriglijk verlangd wierdt.

Omtrent den zelfden tijd, 't was in den Jaare 1617, raakte
 SMOUTIUS in geschil met den boven gemelden NIKOLAAS GRE-
 VINKHOVEN, Predikant te *Rotterdam*, en de gevoelens der

Re-

Remonstranten toegedaan. SMOUTIUS gaf tegen hem een boekje in 't licht, in de Latijnsche taal geschreeven, waar in hij GREVINKHOVEN zo schamper overhaalde, en zo zwaare beschuldigingen te laste leide, dat de Kerkenraad zich de zaak zijns Leeraars aantrok, en den beschuldiger bij 's Lands Staaten aanklaagde; die voorts het besluit namen, den Advokaat Fiskaal te gelasten, „ het boekken van Smoutius op te soeken, daer uit te trekken 't geen hij vinden soude argerlijk, „ en ten laste van Nicolaes te wesen gestelt, 't selve hier (ter „ Vergaderinge van Holland) te vertoonen, om daer naer, „ daer op naerder gelet fynde, gedaen te werden naer be- „ hooren.” Doch dit besluit hadt geen gevolg. Want smoutius, die zich, zo als boven gezegd is, thans te *Amsterdam* onthieldt, hadt zo veel gunst gevonden bij de Regeering, dat deeze hem het burgerregt schonk, en voorts weigerde toe te laaten, dat de Fiskaal, in haare Stad, iets tegen hem zoude onderneemen, of hem voor eenen anderen Regtbank trekken. Hierom verdedigde zich GREVINKHOVEN, in een Latijnsch Verweerschrift, tegen SMOUTIUS, waar in hij hem verscheiden zaaken te laste leide, onder anderen zijne meesteragtige en willekeurige handelwijze, gebleeken in het onderzoek van zekeren aankoomenden Leeraar te *Schiedam*, welken hij, behalven de zevenëndertig Artikelen der Nederlandsche Confessie, nog zeventien Artikelen, op eigen gezag, voorleide, met last om dezelve toe te stemmen en te ondertekenen, onder bedreiging, om, bij weigering, van den predikstoel te zullen geweerd worden. De meeste deezer Artikelen handelden over de Godlijke Voorbeschikking, met den aankleeve van dien; in een van welke Artikelen hij zich aldus uitdrukte: „ Alle „ bewegingen en deeden, of werken der menschelijke wille, „ en alle saeken, syn door een eeuwigen en onveranderlijken „ raedt of besluit Godts, te vooren soo verordineert en be- „ paelt om te geschieden, gelijk se nu in der tijdt geschie- „ den.” Behalven deeze ontmoette men 'er drie Artikelen, uit welke men mag afleiden, welke hoogvliegende gedagten SMOUTIUS, aangaande het regt der Kerke en der Kerkelijken, voede. Zij waren van deezen inhoud:

Q99999 5

„ Het

„ Het regt om de Kerkdienaars te beroepen kooft aan de Kerk toe.

„ Het uiterfte oordeel, om Kerkelijke zaaken of verſchillen, voornaamelijk de Leere betreffende, te bepaalen, kooft der Kerke toe; en de ordre vereiſcht, dat de geenem, die dit oordeel zullen ontwerpen en uitſpreken, van de Kerk behoort daar toe worden verkooren.

„ De Kerk heeft magt om buiten toeftemming der Magiftraat de Kerkelijke tucht te oefnen in alle graaden, zelf ook over de Magiftraaten.”

Hoewel, gelijk wij boven hebben aangemerkt, de Predikant SMOUTIUS, ondanks het bevel van 's Lands Hooge Magten, zijn verblijf te 's *Graveſande* ontloopen, en, door de Regeering van *Amſterdam*, tegen de regsvervolgingen elders in ſchut en ſcherm was genomen, hadt hij, evenwel, den moed niet, om, zonder voorafgaand verlof, te rug te keren na *Rotterdam*, waar uit hij zo goed als gebannen was. In de laatſtgemelde Stad woonde, in den Jaare 1618, de Moeder van SMOUTIUS, hoog van jaaren, en aangetast van eene verzwakking, welke een aanſtaand einde des leevens dreigde. Hierom wenschte hij haar te bezoeken en in haar uiterfte bij te ſtaan. Om daar toe verlof te bekoomen, vervoegde hij zich, in de maand Augustus des gemelden jaars, met een Verzoekſchrift aan 's Lands Staaten, in de niet ongegronde onderſtelling op een gunſtig antwoord, vermits hem niet onbekend was, dat de zulken, welke in de begrippen van SMOUTIUS ſtonden, het oor der Hooge Vergaderinge hadden, ten minſte beter dan voor etlijke jaaren aldaar gezien waren. Zijn verwagting was niet ijdel. De Staaten van Holland, naa alvorens de Heeren van *Rotterdam* gehoord te hebben, ſchonken hem verlof, zich geduurende den tijd van veertien dagen, in gemelde Stad, te mogen ophouden, om zijne oude en zwakke Moeder te bezoeken, en in haare zwakheid te vertroosten; mits van zijne aankomst kennis geevende aan Heeren Burgemeesteren, en dezelve beloovende, zich, in hunne Stad, ſtil, zedig en gerust te zullen gedraagen, zonder, in eenigerlei opzigt, iets te doen of te onderneemen, 't geen tot ſtoornisſe van de rust der Stad zonde kunnen dienen. Verder

be-

bekelsde het Besluit en Vorlof van 's Lands Staaten, dat ingevalle SMOUTIUS, om de aanhoudende krankheid zijner Moeder, langer dan de toegezeide veertien dagen, binnen *Rotterdam* zoude moeten vertoeven, hij, om een langer verblijf, aan Heeren Burgemeesteren zoude moeten verzoeken; welken het wierdt aanbevolen, daar omtrent zodanig te handelen, als zij met de rust en goede orde, en alzo met het belang hunner Stad, meest overeenkomstig zouden oordeelen.

Aangemoedigd door zulk een besluit, wierdt SMOUTIUS, eerlang, te raade, nog eenen verderen flap te waagen. Terwijl hem het bovenstaande was vergund, was de Regeering van *Rotterdam*, althans voor het meerengedeelte, nog op de zijde der Remonstranten. Bij de verandering der Wethouderschap, die kort daar naa voorviel, kwamen 'er anders denken op het Kusfen. Van deeze gunstige gelegenheid van zaaken oordeelde SMOUTIUS zich te moeten bedienen, om ontheven te worden van het Verbod, waar onder hij lag, om op het grondgebied van *Schieland*, zo min als binnen de Steden *Rotterdam* en *Utrecht*, geenen voet te mogen zetten, zonder verlof der Staaten en der Regeeringen van de gemelde Steden. Bij een Verzoekschrift, in de maand November des Jaars 1618, ter Vergaderinge van *Holland* ingeleverd, verkreeg hij ontslag van dit verbod. Hij verkreeg nog meer. Daar het schrijven en uitgeeven van boeken, ter oorzaake van zijn boven vermeld *Schriftuurlijk Ja*, hem verboden was, wierdt ook dit besluit ingetrokken, onder voorwaarde nogthans, dat zijne Schriften moesten gesteld worden in eene zedige orde, en overeenkomstig met de Plakaaten, op het schrijven en verspreiden van boeken uitgegeeven. Ook maakte SMOUTIUS, in het Verzoekschrift, welk hij, ter deezer gelegenheid, inleverde, gewag van zekeren voorslag, welken hij, op het aanstaande Nationaale Sijnode, voorneemens was te doen, tot heil der Kerke, en verzogt, deswegen, bij voorraad, om eenige belooning. Doch, hoewel hem brieven van voorschrijvinge, aan de Politieke en Kerkelijke Afgevaardigden van *Holland* op het Sijnode, verleend wierden, om met dezelve, over zijnen voorslag, te handelen, zijn verzoek om vergelding wierdt in bedenking gehouden, tot dat men zoude ver-

verstaan hebben, welke vrugt zijn voordragt op het Sijnode zoude hebben uitgewerkt. Van hoedanigen aart, intusfchen, deeze voorflag ware, of wat dezelve behelsde, is ons niet gebleeken.

Van nu af aan namen de zaaken van SMOUTIUS een gunstiger keer. Niet alleen mogt hij nu, door het gantsche Land, reizen en trekken, werwaarts hij wilde, maar hij wierdt, daarenboven, in de maand September des Jaars 1620, tot vasten Predikant te *Amsterdam* beroepen. Nu meende hij, aan zijnen ijver en bemoeizucht, den losfen teugel te mogen vieren. Van 's Mans wijze van doen en prediken zullen wij eenige voorbeelden aanhaalen, en het aan den Leezer overlatten, om zijn Karakter te beoordeelen.

't Is bekend, hoe men te *Amsterdam*, naa het houden van het *Dordrechtsche Sijnode*, eerlang tot gemaatigheid begon over te heilen, en lieden in de Regeering gebragt wierden, die eenen afkeer hadden van gewetensdwang, maar, daarentegen, eene uitgebreide verdraagzaamheid aanmerkten, behalven derzelve overeenkomst met de leere des Euangeliums, als eene hoofdvereischte tot den bloei en welvaart van hunne Stad. In den Jaare 1622 hadt men drie Raaden verkoozen, twee van welke, de Heeren GEURT DIRKSZON VAN BEUNINGEN en ANDRIES BICKER, der gemaatigheid openlijk waren toegedaan. Alle de vier Burgemeesteren waren mannen van bekende bescheidenheid. Ook vondt men 'er eenigen in Schepensbank, welken de zelfde naam naaging. Bij veelen onder de Burgerij en Gemeente baarde dit een algemeen genoegen. Doch verscheiden Stads Predikanten dagten 'er anders over; met veel ijvers voeren ze uit, van den predikstoel, tegen de opgaande gemaatigheid en de denkwijze der Regenten. SMOUTIUS munte inzonderheid hier in uit. Niet lang naa de aanstelling der boven gemelde Regenten, verstoutte hij zich, om openlijk van den Kanzel zich in deeze bewoordingen te laten hooren: „ 't Is beklagelijk (dus sprak hij) dat men in „ zaaken van zulk een gewigt, als het verkiezen van Magi- „ straaten, zo blindeling toetast, en daar zo ligtelijk over „ heen loopt, zonder den mond des Heeren” (hier mede bedoelde hij de Predikanten) „ eens raad te vraagen. Een „ goed

„ goed Magiftraat ” (dus ging hij voort) „ moet drie deugden hebben; wijsheid, kloekmoedigheid om iets door te dringen, en godvrugtigheid. BARNEVELD ” (dus luidde 's Mans oordeel) „ was wel wijs genoeg, maar hij was niet „ doordringende: hij was te flap, en liet zich ligtelijk ver„ hinderen, door tufchenkoomende zaaken, en zag te zeer „ hier of daar op. SPINOLA ” (de Spaansche Veldheer) „ is „ fcherpzinig en doordringende genoeg; maar het ontbreekt „ hem aan Godvreezendheid. Maar ” (dus besloot hij) „ in „ zijne Doorluchtigheid, Prins MAURITS, zijn deeze drie zaa„ ken bij een, en zo moeten alle Magiftraaten zijn; daar be„ hooren de Kiezers op te letten.”

Van wegen de gefeldheid der tijden, liet men den Leeraar thans ongemoeid; gelijk ook, toen hij, in zekere Leerrede, in de maand Januarij des Jaars 1626, de oorzaak van 's Lands plaagen hadt toegeschreeven aan het dringen van lieden in de Regeering, welke, zeide hij, het Pausdom waren toegedaan, en tevens de Staaten beschuldigd, om dat zij Schepen na *Rochelle* hadden gezonden, tot onderdrukkinge, zo als hij zeide, van de waare Gereformeerde Religie. Met het laafte hadt de Prediker het oog op de Zeemagt, volgens een Verdrag, aan LODEWYK DEN XIII ter hulpe gezonden, welke voorts gebruikt wierdt tot het beleg van *Rochelle*, welke Stad thans nog in de handen der Hugenooten of Fransche Gereformeerden was.

Op een anderen tijd, ter gelegenheid van eenen Biddag, welke gehouden wierdt op den eerften Augustus des Jaars 1629, moest SMOUTIUS den dienst verrigten in de Oude Kerk. Thans den Kanzel beklommen hebbende, maakte de Prediker zich schuldig aan onverdraagelijke onbescheidenheden. Zie hier daar van eenige staalen. Met het aangezigt gewend na Burgemeesters gestoelte, in 't welk thans zaten de Schout Dr. JAN TEN GROOTENHUIS, en de Burgemeesteren JAN KORNELISZOOM GEELVINK, ABRAHAM BOOM, ANTONY OETGENS VAN WEVEREN en Dr. ANDRIES BICKER GERRITZOOM, en zijne stemme verheffende, sprak hij dezelve in deezer voege aan: „ Gij „ zijt de oorzaak met uwe proceduren (maatregels en hande„ lingen) dat God almagtig den vijand op de Veluwe heeft „ doen

„ doen koomen. — Men legt den Iniden misdaad te last;
 „ maar mogten zij eens, als beschuldigers en beschuldigten,
 „ tegen elkander gehoord worden, dan zou men bevinden,
 „ wie eigenlijk schuld hadt. — Gij agt ons te klein en te
 „ gering, dan dat gij met ons Correspondentie zoudt houden
 „ (ons raadpleegen). — Men houdt ons voor Kootjongens. —
 „ Gij houdt zo veel van u zelve, als of gij alleen iets te
 „ zeggen hadt. Men leent zijne ooren veel liever aan een
 „ hoop Poëten, Orateurs (Redenaars), Juristen (Regtsge-
 „ leerden), Politijken (Staatkundigen) dan aan ons. Dit is
 „ verkeerd. Zij haalen hunne dingen uit Redevoeringen, uit
 „ de Keizerlijke Regten, enz. Wij zeggen blootelijk, *de*
 „ *Heere zegt het.* Wij hebben Gods Woord: hoort, der-
 „ halven, wat wij u zeggen. Wij zijn uwe Herders; wij
 „ zullen u anders niet zeggen dan de waarheid. *Wee den*
 „ *afvalligen, die zonder mij raadslaagen, Jesaja XXX.* —
 „ Herstelt dan de geenen, die ons zo trouw geweest zijn;
 „ herstelt de geenen, die gij ontschutterd hebt. Volgt niet
 „ naa de voetslappen van REHABEAM, die den jongsten Raad
 „ stelde boven den ouden.” Voorts zich wendende tot de
 „ Vergadering in 't algemeen, voer hij uit, onder andere, in
 „ de volgende bestraffingen: „ Wij (Predikanten) belgen 't ons,
 „ dat gij ons niet gekend hebt. Ik voor mij belge mij, dat
 „ gij mij niet gekend hebt. Gij hebt, met uw klaagen in
 „ den Hage, uwe Heeren getergd, zo dat zij zich tegen u
 „ gesteld hebben. Ik weet wel (ging hij voort) dat u al
 „ wat veel gevegd is; maar gij moest tot ons gekoomen
 „ zijn: wij zouden bij uwe Wethouders gegaan, en hun hun-
 „ ne mislagen aangewezen hebben.” Voorts verklaarde hij,
 „ dat de Predikanten menig Vertoog aan Burgemeesteren ge-
 „ daan hadden; gelijk ook aan den Prinse, toen zijne Door-
 „ luchtigheid, laatstelijk, zich binnen Amsterdam bevondt.
 „ Maar (voegde hij 'er nevens) wat was het? Men agtte het
 „ niet. Men sloeg het in den wind.” De Prediker besloot
 „ zijne bestraffende redevoering met de woorden: *Kortom, zij*
 „ *hebben allen tegen ons (Kerkleeraars) gezondigd, van den*
 „ *minsten tot den meesten toe.*

Be-

Behalven de onbeschaamdheid, welke in dusdanig prediken doorfraalde, was het, bovendien, van eene zeer gevaarlijke strekkinge, en konde, ligtelijk, opstond onder de Gemeente, tegen haare Stads Regeering, ten gevolge hebben. Reden genoeg voorwaar, voor Burgemeesteren, om den Kerkleeraar, in zijnen hollenden loop, te betengelen. Smoutius wierdt dan ten Stadshuize ontbouden, en hem door de Heeren aangezegd „ dat zij eenige aantekeningen gehouden hadden van zijne „ laatste Biddags-predikatie, welke hun grootlijks mishagd „ hadden; doch voor zo veel zij hem niet onverhoord wilt „ den veroordeelen, op hem begeerden, dat hij hun zijne „ Predikatie, zo na mogelijk opgesteld, gelijk hij dezelve „ hadt uitgesproken, aan hun zoude overleveren, om door „ vergelijking van hunne aantekeningen met zijn Opstel, te „ verneemen, of zij zijne woorden ook in eenen anderen „ zin, dan door hem bedoeld was, hadden opgevat.” In 't eerst scheen smoutius in twijfel te hangen, omtrent het geen hem te doen stondt. Eindelijk weigerde hij regelrecht om aan de begeerte der Heeren te voldoen. Zijne reden was „ dat hij de Heeren niet konde believeu, zonder vooraf des „ wegen kennis te hebben gegeven aan den Kerkenraad; „ welken hij, diensvolgens, verzogt te mogen verwittigen „ van 't geen hem wedervaaren was.” Hier toe verlof bekoomen hebbende, verscheen smoutius, naa verloop van eenige dagen, wederom voor de Heeren, welken hij nu verklaarde, „ dat hoewel de Kerkenraad het overleveren van de „ gevorderde Leerrede niet dienstig hadt geoordeeld, hij het, „ evenwel, doen zoude, mids men hem eene maand uitstels „ vergunde.” Dit verzoek wierdt hem ingewilligd. Doch de Kerkleeraar liet den gestelden tijd verloop, zonder zich van zijne belofte te kwijten. Van nieuws ontbouden hem derhalven Heeren Burgemeesteren op het Stadshuis, om hem zijn gegeven woord indagtig te maaken, en 'op de vervulling daar van te dringen. In stede van daar aan te voldoen, was hij onbeschaamd genoeg, om zich onkundig te houden, iet diergelijks beloofd te hebben, en zich te dekken met het verbod des Kerkenraads.

Thans.

Thans wendden het de Heeren over een anderen boeg. Zich beroepende op hunne gehoudene aantekeningen van de bewuste Biddags-predikatie, vraagden ze den Leeraar, wie hij bedoeld hadt met de woorden: *Gij zijt de oorzaak met uwe proceduren*, enz. *Herstelt de geenen, die gij ontschutted hebt?* In 't eerst aarzelde SMOUTIUS in zijne antwoorden, doch verklaarde, eindelijk, rodduit, zo wel de Magistraat als de Gemeente daar mede bedoeld te hebben. Het zelfde beleeft hij ook ten aanzien van verscheiden andere uitdrukkingen, als door hem aangaande de Wethouderschap gebezigd. Ja, tot zulk eene hoogte klom 's Mans onbescheid, dat hij geene zwaarigheid maakte, de Burgemeesteren in deezervoege aan te spreken: „Mijne Heeren, valt God nog te voet, en „bidt hem om vergiffenis. Staat van uwe begonnen proce- „duren af: want anders zult gij u zelve en uwe kinderen „om hals brengen.” Als Burgemeesteren hem te gemoete voerde, „dat indien hij alzo over de Heeren dagt, hij hen „afzonderlijk moest aangesproken hebben, zonder zijne be- „schuldigungen op den predikstoel te brengen”, was zijn antwoord „dat de ergernis openlijk gegeven zijnde, ook open- „lijk moest bestraft worden.” Op de vraag, wie hij op het oog hadt met de woorden „den ouden Raad”, was zijn antwoord *Burgemeester PAUW en de zijnen*. Wederom gevraagd zijnde, of de Heeren verplicht waren, het gevoelen en den raad van Burgemeester PAUW te volgen, ook wanneer zijne redenen hun niet voldeeden, hernam hij, „dat men in „den Raad kwam met bekuipte stemmen, en in zulkervoegde „de besluiten doordreef.” Als men hem hier op te gemoete voerde, „hoe hij wist wat 'er in den Raad omging”, gaf hij het koen bescheid „dat de dingen niet zo geheim bleeven, of zij lekten wel eens uit.” Eindelijk braken Burgemeesteren deeze onderhandeling af, en lieten den Prediker gaan, niet, evenwel, zonder eene ernstige aanzegging „dat „Burgemeesteren, volgens hunnen eed, niet zouden kunnen „nalaaten, omtrent het voorgevallene zodanige voorziening te „doen, als zij, tot behoudenisfe en handhaavinge van de „rust der Stad, en van den Godsdienst, zouden oordeelen te „behooren”; vermaapende hem wijders „dat hij zich ver-

„ der

„der hadt te gedraagen, zo als een goed en eerlijk Predikant
„betaamde.”

Naa zulk eene aankondiging en vermaaniag, door Burge-
meesterlijk gezag en agtbaarheid gefchraagd, zoude men na-
tuurlijk verwagt hebben, dat de Leeraar, in zijnen, dus ge-
noemden, ijver zoude gefluit zijn. 't Viel anders uit. Op
den eenëntwintigften November des Jaars 1629 voor de beurt
staande, hadt hij tot zijnen text verkoozen de woorden des
Zaligmaakers, geboekt door MATTHEUS, Hoofdst. VII: 5. *Gif
geveinsden, werpt eerst den Balk uit uw oog, en dan zult
gij bezien, om den Splinter uit uws broeders oog uit te
doen.* Van 's Mans Leerrede over deeze woorden hadden
zommige lieden van aanzien, die onder het gehoor geweest
waren, eenige aantekeningen gehouden, en, volgens dezelve,
den Prediker, onder andere, hooren zeggen „ dat de zodani-
„gen de *Geveinsden* waren, die de ijveraars voor den Gods-
„dienst, in deeze Stad, hadden ontschutterd”; (dit zag op
het afzetten van eenige Schutters, in den Jaare 1628, die
verscheiden nieuwigheden, als mede verandering in de Regee-
ring zogten) „ dat hij voorheen algemeene uitdrukkingen hadt
„gebruikt, maar nu bijzonderlijk zou gaan, al zoude het
„hem nog zo kwalijk genomen worden; dat hier ter Stede
„vervolgd wierden de zulken, die voor Gods Woord ijver-
„den, zo als, God betere 't, dit jaar nog gebleeken was;
„dat men hier erger was te werk gegaan, met Inquisitie,
„Persecutie en Vervolging, dan de Koning van Spanje ooit
„in Spanje hadt gedaan; dat men zelfs de Dienaars van
„Gods Woord vervolgd hadt; dat hij de perfoonen niet
„noemde, maar dat elk wel verstaan konde, wie hij meen-
„de.”

Dusdanig prediken hadt eene klaarblijkelijke strekking tot
het verwekken van minagting voor de Regeering en openbaare
Oproerigheid. Van hier dat Burgemeesteren hetzelfde niet on-
gemerkt door de vingers konden zien. SMOUTIUS wierdt
dan, van nieuws, ten Stadshuize ontbouden, en hem het ge-
schreeven opstel van zijne Leerrede afgevraagd. Hij weigerde
daar aan te voldoen; en als men hem vervolgens de gehouden
Aantekeningen voorleide, ontkende hij, de woorden *Inqui-*

fitie en Persecutie gebruikt te hebben; 'er nevens voegende, indien men hem uitstel geliefde te vergunnen, omtrent de overige uitdrukkingen en gezegden, opheldering en voldoening te zullen geeven. Doch Burgemeesteren scheenen, tot het verleenen van dit uitstel, thans kleine gezindheid te betoonen. Althans SMOUTIUS, een vermoeden hebbende, dat de Heeren den weg van gezag tegen hem zouden inslaan, verwoegde zich bij den Kerkenraad, op welchen hij wist te bewerken, dat dezelve, nog dien zelfden dag, het besluit nam tot het zenden van twee Predikanten en twee Ouderlingen aan Burgemeesteren, met last, om aan de Heeren „ de bewijzen „ af te vraagen, welke zij, omtrent de Leerrede van „ SMOUTIUS, hadden ingewonnen.” Doch tot deezen eisch des Kerkenraads weigerden Burgemeesteren ronduit hunne bewilliging, maar ontbooden, van nieuws, SMOUTIUS op het Stadshuis, alwaar zij hem thans ernstig aanzelden, aangaande de jongste Leerrede, de begeerde voldoening te moeten geeven. Ook ditmaal bleef de Leeraar weigeragtig; hij beholp zich met de uitvlugt „ dat zijne medebroeders hem gelast „ hadden, de Preek in geschrift te stellen, en dezelve den „ Kerkenraad over te leveren.” Wanneer daar op Burgemeesteren mondelinge ophelderingen en onderrigting van hem vorderden, verklaarde smoutius „ ook hier in de Heeren niet „ ten wille te kunnen zijn, buiten bewilliging van den Kerkenraad.”

Door dit alles liep eindelijk het geduld van Burgemeesteren ten einde. Nog eene laatste pooging beslooten zij te doen, en wat een uitstel van vier of vijf weeken, zo op den Leeraar als op den Kerkenraad, zoude uitwerken. Geen van beiden beantwoordde aan den wensch van hunne Edele Grootagtbaarheden. De Prediker ging voort in zijn doldriftig opstookend prediken; en de Kerkenraad deedt geenerhande poogingen, om hem te beteugelen. Hierom beslooten Burgemeesteren, tegen den zevenden Januarij des Jaars 1630, Vroedschap te beleggen, en den toedragt der zaake aldaar in 't midden te brengen. De Raad dan, op den gemelden dag, bij een gekoomen zijnde, gaven de Heeren aan denzelven kennis „ van de menigvuldige poogingen, zedert eenigen tijd, „ door

„ door hen aangewend, om den Predikant ADRIAAN SMOUT te
 „ houden binnen de paalen van zijn beroep, en te doen af-
 „ staan van zijn oproerig prediken; waar in hij dagelijks de
 „ bedrijven der Wethouderen deezer Stad, in zaaken van
 „ Regeeringe en Regtsoeffeninge, veroordeelde; dat zij hier
 „ in niets op hem hadden kunnen verwinnen, maar dat hij,
 „ van tijd tot tijd, op gelijken voet was voortgegaan, gelijk
 „ bliken konde uit zijne Preeken, op verscheiden tijden ge-
 „ daan, die in den Raad geleezen en hem voorgehouden wa-
 „ ren; dat zij hierom niet langer konden uitsellen, zich daar
 „ over gevoelig te toonen, en, oordeelende dat het, zo
 „ voor zijnen persoon als voor den Predikdienst, de minste
 „ kwetzing geeven zoude, indien de zaak politiekelijk, of bui-
 „ ten form van regtspleeginge, afgedaan wierdt, waren zij
 „ van meening, hem te belasten, binnen zekeren korten tijd,
 „ de Stad te ruimen: over welke meening zij den raad en
 „ het gevoelen der Vroedschap verzogten.” Bij omvraag
 bleek het, dat verre de meeste Leden met Burgemeesteren
 instemden: eenigen verklaarden zelf van gevoelen te zijn, dat
 „ Burgemeesteren, *ex propria autoritate*, op eigen gezag,
 „ volstrektelijk, en bij zich zelve, zonder den raad der
 „ Vroedschap daar op te verzoeken, hier in zodanig zouden
 „ mogen handelen, als zij zouden goedvinden.”

Spoedig was nu het Vonnis van SMOUTIUS geveld. Nog
 dien zelfden dag deden Burgemeesteren eene Akte in geschrift
 stellen, en zonden dezelve aan den onrustigen Leeraar thuis,
 woordelijk en letterlijk van den volgende inhoud:

„ Burgermeesters ende Regheerders der Stadt Amsterdam
 „ belasten D. ADRIAEN SMOUT, om redenen, op morghen
 „ voor 't ondergaen van de Sonne de Stadt ende de Vrijheijd
 „ van dien te ruimen, sonder daer weder in te komen, op
 „ pene indien hij voor de voorz. tijdt niet en vertreckt,
 „ van door der Heeren Officier daer wtgeleit te worden.
 „ Actum den sevenden Januarij 1630.

„ Ter ord. van haer E. E.

„ D. MOSTART.”

SMOUTIUS thans ziende, hoe zeer het de Heeren Burgemeesteren ernst ware, vondt niet geraaden, derzelve verder misnoegen te tarten. Reeds in den eersten nacht, naa dat hem het bevel was ter hand gekoomen, vertrok hij ter Stad uit, met een Schuit, hem, ten dien einde, door Burgemeesteren toegeschikt. Bij zijn vertrek was 'er eene groote menigte volks voor zijne deur verzameld, uit nieuwsgierigheid om hem te zien vertrekken, of uit genegenheid om hem een stuk wegs uitgeleide te doen. De Dichter VONDEL, op dit voorval doelende, en op de vredelievende gezindheid der Amsterdamsche Regeeringe, schreef, onder andere, de volgende regels:

- „ Geen Paep, geen stokebrand mag hier den wervel
draeien;
„ De tochtshuit leit gereet, voor al die oproer
kraeien,
„ Als SMOUT.”

Wat vervolgens van SMOUTIUS geworden zij, is ons niet gebleeken. Zo men aan den straks genoemden Dichter moge geloof slaan, heeft hij meer naams gemaakt door zijn onrustig ijveren, dan uitmuntendheids bezeeten door kuischheid en ingetogenheid van wandel en gedrag.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie*;
J. WAGENAAR, *Beschr. van Am-
sterdam.*

SNEEK, eene fraaie en zeer welvaarende Stad, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, bijkans midden in de Provincie, hoewel een weinig meer na den Zuidkant gelegen, in een zeer vermaaklijken en vrugtbaaren oord, van wegen de vette Weilanden, die de Stad allerwege omringen. In rang heeft zij de vierde stem, ten Algemeenen Landsdage van het Gewest. In den omtrek der Stad vindt men, meestal, laage gronden; waar door zij tot den Akkerbouw onbekwaam zijn.

Doch,

M

ge.
der
em
ir,
ren
ge
on
fruk
por.
ier-
de

el
er

niet
oge
sig
en

z
z

DE WAAG TE SNEEK.

D
te
ee
ma
he
wa
hu
b
d
li

va
bel
eet
vin
Do
de
m
m
ee
zw
zaa
twe
ook
Or
Vo
den
een
wier
heb
van
niet
zich
van
gers
eene
wijstr
welen

Doch, zints men aan het water, door bepoldering en het stigten van verscheiden Watermolens, en geregelde togtflooten, een voegzaam aloop heeft bezorgd, heeft men den voormaals drasigen grond uitgedroogd, en eene groote uitgestrektheid van veele vrugten draagende Weilanden bekoomen. Met HAMCONUS den oorsprong der benaaminge te willen zoeken in het woord *Snein*, 't welk, in de Friesche landtaal, *Zondag* betekent, om dat, zegt hij, de Zon hier voormaals godsdienstiglijk plagt vereerd te worden, oordeelen wij op de lijst der verdichtzelen te moeten plaatsen.

Wat den oorsprong der Stad betreft, deeze legt, met dien van veele andere, in de duisterheid begraven. Zo veel is bekend, dat reeds omtrent het midden der Dertiende Eeuwe een gedeelte van den grond bebouwd was. Op het Jaar 1268 vindt men *Sneek* vermeld, doch onder de benaaming van een Dorp. Niet lang daar naa begon het, in bloei en welvaart, dermaate toe te neemen, dat het in eene Stad veranderd en met Voorregten en Geregtigheden begiftigd wierdt: zo dat men, in of omtrent het Jaar 1294, besloot, de Stad binnen eenen Wal te besluiten, en met Poorten te verzekeren. Een zwaare brand, in 't volgende jaar uitgebroken, leide genoegzaam de geheele Stad in koolen, zo dat 'er niet meer dan twee Huizen onbeschadigd bleeven. In deezen brand wierdt ook een prooi der vlammen, een Hospitaaler Klooster van de Orde der Johanniten, door de Ridders van *Malta* gestigt. Volgens de aloude aantekeningen zou dit Klooster reeds in den aanvang der Dertiende Eeuwe, gevolglijk toen *Sneek* nog een zeer gering Dorp was, gestigt zijn. Nevens de Stad, wierdt het Geestlijk Gestigt, kort naa den voorgaanden ramp, herbouwd. Diergelijk een ongeval rigtte, in den Jaare 1417, van nieuws, groote verwoestingen aan; welke, egter, de Stad niet zo zwaar scheenen getroffen te hebben, of zij vondt zich, tien jaaren laater, in staat om eene Staatsvergadering, van de aanzienlijkste hoofden van den Aanhang der *Schieringers*, binnen haare Wallen te ontvangen. Zij hadt toen reeds eene Waag, nevens het hoogste regtsgebied, in burgerlijke en tjsstraffelijke zaaken. Eene nieuwe ondervinding, van de vernielende kragt der vlammen, hadt *Sneek* in den Jaare 1457,

in den ondergang van een gedeelte der Stad. Het toeneemend vermogen der ingezeetenen kwam dien ramp spoedig te boven. Immers was dezelve, zeven jaaren daar naa, tot dien trap van aanzien geklommen, dat zij met het regt der Munte wierdt begiftigd. Ten tijde van den Kronijkschrijver WINSEMIUS was 'er nog geld in weezen, in den Jaare 1478, in onze Stad geflagen. Als eene der redenen van den toeneemenden bloei en welvaart van *Sneek*, vinden wij vermeld, de drukkende belemmeringen, met welke de boeren en bouwlieden, te *Leeuwarden*, bezwaard wierden; 't welk dezelve bewoog, hun zuivel en andere voortbrengzels van den Landbouw te *Sneek* ter Markt te brengen. Aan de onlusten, welke *Friesland*, naa het midden der Zestiende Eeuwe, beroerden, hadt *Sneek* insgelijks zijn aandeel. Naa het opgaan van het licht der Kerkhervorminge, oeffende ook hier de vernielende hand haare kracht aan de Beelden der Heiligen. De komst van den Stadhouder SEGER VAN GROSBEEK stelde paal en perk aan den blinden ijver. Nevens de andere Friesche Steden, de eene vroeger, de andere laater, omhelsde ook, eindelijk, onze Stad de belangen des Prinzen VAN ORANJE. Volgens eene aloude overlevering, in eenige deftige geflagten, zou de Zoon van den onthoofden Koning KAREL DEN I, van *Engeland*, in zijne vlugt na de Nederlanden, zich eenigen tijd in *Sneek* onthouden hebben, ten huize van KORNELIS HAUBOIS, Burge-meester der Stad, en wegens *Friesland* Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten; voor welchen dienst de vlugteling, naa zijne verheffing op den thronn zijns Vaders, den Frieschen Staatsman tot Ridder zou geflagen hebben. Eindelijk tekenen wij hier nog aan, dat ter gelegenheid eener verre gaande oneenigheid tusschen de Staaten van het Gewest, in den Jaare 1672 voorgevallen, eenige Volmagten ten Landsdage zich na *Sneek* begaven, en 'er eene afzonderlijke Staatsvergadering, in tegenoverstelling van die van *Leeuwarden*, hielden.

Dus veel aangaande de Historie vermeld hebbende, gaan wij tot eene meer bijzondere beschrijving der Stad over. De gedaante van *Sneek* gelijkt eenigzins naa die van een Hart. Het legt binnen een aarden Wal beslooten, die met boomen be-

béplant is, en op de omliggende landen en menigvuldige Dorpen, gelijk ook op en over het nabuurig *Sneekerveir*, een bevallig uitzigt heeft. Den omtrek van den Wal vinden wij op tweeduizend achthonderdēntien schreden begroot. Men vindt 'er in alles negen Poorten: vier Rijd- en vijf Waterpoorten, welke men hier *Pijpen*, of, volgens den Frieschen tongslag, *Piepen* noemt. De eerste zijn: de Noorderpoort, de Nieuwepoort, de Oosterpoort, en de Hoogeindsterpoort. De Waterpoorten zijn, behalven twee, die geene bijzondere namen hebben, de Kleinzandsterpijp, de Kleinpaalenspijp, en de Hoogeindsterpijp.

In vroegere dagen ontmoette men te *Sneek* verscheiden aanzienlijke Gebouwen, die nu meestal verdweenen zijn, of van hunne aloude gedaante geringe overblijfszels vertoonen. Het huis, staande op den Zuidoosthoek van de kleine Kerkstraat, en 't welk thans tot eenen der aanzienlijkste Herbergen dient, de *Witte Arend* genaamd, was van ouds een adelijk gestigt, bewoond wordende van eenen Edelman *SIRKINGA*. De voornaamste, zo Geestlijke als Waereldlijke Gebouwen, zijn de volgende. Het *Stadshuis* staat aan de Noordzijde van de Marktstraat. De tijd van deszelfs eerste stigginge is niet bekend. Toen het, in den Jaare 1730, en al vroeger, door ouderdom, vervallen was, heeft men het merkelyk verbeterd, en naaderhand, in en naa het Jaar 1760, het geheele gebouw, in den hedendaagschen smaak, fraai vertimmerd. Men ontmoet in hetzelfde verscheiden ruime en zindelijke Verrekken. Onder deeze munt de Raadkamer uit. In het fraaie Snijswerk, waar mede de Schoorsteen pronkt, leest men een Latijnsch Opschrift, doelende op de doorluchtige *HENRIETTE KATHARINA, Prinsesse van Oranje*, Gemaalin van *JOHAN GEORG, Prins van Anhalt*, welke, in den Jaare 1696, met het Burgerregt van *Sneek* begiftigd wierdt, en, in erkenenisse daar van, aan de Regeering der Stad, twee fraai gewerkte Zilveren vergulde Bekers schonk. De grootste kan drie fleschen vogts bevaten. De Sekretaris der Stad heeft dezelve in bewaaring. Zij worden, gemeenlyk, op Nieuwjaarsavond, en zomtjids ook bij buitengewoone gelegenheden, ten Stadshuize gebruikt. De *Waag*, staande op den hoek van de Marktstraat en Kroonenburg,

burg, is een oud gestigt, doch zeer hegt en sterk. Volgens eenigen zou het reeds in den Jaare 1427 gestigt zijn. Voor het Gebouw is een groote vooruitteekende Luifel, welke op negentien pilaaren rust. Hij dient, om onder denzelven de Boter, die hier in groote menigte wordt ter markt gebracht, tegen de hitte der Zonne te behoeden. Boven de Waag heeft men de Wagtkamer der Burgerwagt, als mede de Hoofdwagt der Krijgsbezettinge, wanneer 'er eenig Krijgsvolk in de Stad bezetting houdt; 't geen niet altoos plaats heeft. Twee Kerken, ten dienste der Hervormden, heeft men te *Sneek*, de Groote Kerk, en de Kleine of de Broere-Kerk. De tijd der stigtinge van de Groote Kerk, die wel eer aan den H. MARTINUS was toegewijd, is onbekend. Dit weet men, dat zij, in den Jaare 1503, met een Koor vergroot wierdt. Het is een zeer groot gebouw, haalende in de lengte tweehonderdveertien, in de breedte zevenëntachtig, en in de hoogte vijffennegentig voeten. In vroegere dagen stondt bij deeze Kerk een Toren, van evenredige dikte en hoogte; om zijne bouwvalligheid wierdt dezelve, in den Jaare 1682, weggenomen. Tegenwoordig rijst ten Kerkdake uit, een fraai Koepeltorentje, met een bevallig Speelwerk voorzien. Binnen de Kerk ziet men een fraai Orgel, nevens een goed aantal kunstig geschilderde Glazen, zommige van welke, door Prinsen VAN ORANJE, ten geschenke gegeven wierden. De vermaarde GROOTE PIER legt binnen deeze Kerk begraven. Aan den Zuidkant van het Gebouw staat een Klokhuis, waar in twee zwaare Klokken hangen, waarschijnlijk, uit den afgebroken Toren derwaarts overgebracht. De Kleine- of Broere-Kerk, waarschijnlijk ouder dan de voorgaande, als zijnde reeds voor het Jaar 1390 bekend geweest, was eertijds aan den H. ANTONIUS gewijd. Naderhand wierdt zij de eigendom der Kruisbroederen, van waar zij haaren naam ontleend heeft. Door ouderdom geheel vervallen zijnde, besloot men, in den Jaare 1756, het Gestigt te herbouwen, zo als ook met 'er daad geschied is, Twee Predikanten verrigten hier den Predikdienst. — De *Doopsgezinden* hebben 'er insgelijks twee Vergaderplaatsen: de eene van de Gezinte der dus genaamde vereenigde Vlaamschen en Waterlanders, de andere van Oude Vlamingen.

De

De eerstgemelde, welke reeds omtrent het midden der voorgaande Eeuwe, wierdt gebouwd, is tamelijk ruim, en, zedert de vertimmering van den Jaare 1764, merkkelijk verfraaid. Voor weinige jaaren heeft men 'er insgelijks een Orgel geplaatst. De andere Kerk of Vergaderplaats wordt gehouden in een Vertrek van een Burgerhuis, eerst zedert het Jaar 1746 tot een godsdienstig gebruik bekwaam gemaakt. — De Kerk der *Roomschgezinden* is een nieuw en fraai gestigt, gebouwd in den Jaare 1766, op den grond eener voorgaande Kerke van die Gezintheid. Omtrent deeze Kerk moeten wij aanmerken, dat het Dekenschap van alle Roomsche Kerken der geheele Provincie aan dezelve is verknogt; 't welk den Priester in den tijd geen klein gezag bijzet. — Het *Latijnsche School*, eertijds zeer vermaard, doch thans van weinig naams, staat aan het Westeinde van het Kerkhof. Weleer behoorde aan dit School een aanzienlijke voorraad van Latijnsche, Grieksche en Hebreuwsche boeken, die, in een afzonderlijk vertrek, naar de gewoonte des tijds, aan Ketens geklonken, bewaard wierden. Bij gelegenheid van het verbouwen der Scholen, deedt men ze na het Stadhuis overbrengen, alwaar ze een tijd lang bewaard wierden, tot dat de Magistraat dezelve, om hunnen ouderdom, voor Scheurpapier deedt verkoopen. — Het *Burger-Weeshuis*, weleer het Kruisbroederen Klooster, wierdt, in den Jaare 1580, tot zijn tegenwoordig oogmerk aangewend. Dit Gestigt is een der rijksten, in zijne soort, in het geheele Gewest. Het uitwendig aanzien des gebouws, het onderhoud der kinderen in hetzelve, het uitzet, welk zij, bij hunnen uitgang, ontvangen: alles draagt getuigenis van deezen rijkdom. Bij de jongste vertimmering van dit Huis, vondt men, in den grond, eene groote en zwaare Kas, van een bijzonder maakzel, en in dezelve eenige kunstige Schilderijen, welke, zedert, in de Grootte Zaal zija ten toon gehangen. — Het *Diakonie-Weeshuis* of *Armenhuis*, staande aan den Zuidkant van het Kerkhof, wierdt in den Jaare 1675 gebouwd, op den grond van etlijke *Diakonie-Kamers*, reeds in den Jaare 1616 vervaardigd. — Het *Gasthuis* plagt hier ter Stede zeer vermaard te zijn. Ongeveer vijftig inwooners hadden 'er een aangenaam verblijf, van we-

gens de fraaiheid en luchtigheid des gestigts. Doch vermits de Stad 'er haare rekening niet bij vondt, worden 'er, volgens besluit der Regeeringe, geene Proveniers meer aangenomen, maar de opvallende Kamertjes, ten voordeele van Stads Kas, verhuurd. — Vijftig jaaren omtrent geleeden, bouwde men, bij het boven gemelde Diakonie-Weeshuis, een *Stads-Spinhuis*, met het loflijk oogmerk, om de behoeftige Stads-armen, die nog iets konden verdienen, aan werk te helpen, als mede om bedelaars en straatloopers in hetzelfde op te nemen. Ongelukkiglijk is deeze heilzame stigting te niere geloopt. Toen, in den Jaare 1784, te *Sneek*, zo wel als elders, de Burger-Wapenhandeling merkelijken opgang maakte, verzogt en verkreeg het Genootschap, van de Regeering der Stad, de vrijheid om het ledig staande gebouw tot eene plaats ter oeffeninge te mogen aanwenden. Men versterde het gebouw van buiten met twee fraaie Lantaarnen, en maakte van binnen de noodigē schikkingen, tot den bedoelden aanleg dienstig. Zedert de Omwenteling van den Jaare 1787, heeft het gebouw wederom ledig gestaan.

De *Regeering* van *Sneek* bestaat uit vier Burgemeesteren, vier Schepenen en twee Bouwmeesteren, welke één jaar dienen, van den eenen Nieuwjaarsdag tot den anderen, en uit zesentwintig Gemeensluiden of Vroedschappen, welke hun leeven lang hunnen post waarneemen.

Een der hoofdtakken van den Koophandel, welke te *Sneek* wordt gedreeven, bestaat in den Boterhandel. In geene Stad, van het gantsche Gewest, wordt zo veel van dit zuivel ter Markt gebragt. Niet ongewoon is het, dat, in den druksten tijd van het jaar, op elken Marktdag, welke hier op Dingsdag wordt gehouden, elf of twaalfhonderd Vierendeelen Boter in de Waag gewoogen en verkogt worden. Nu en dan heeft men dit getal wel eens tot veertienhonderd zien klimmen. Daarenboven heeft men 'er eene bloeiende Markt van Grove Kaas; men ziet 'er, menigmaalen, tusschen de twee en driehonderd Schipponden ter Waage brengen. Behalven het vertier, welk dit aan veelerhande Winkelneeringen geeft, drijft men 'er eenigen handel in Graanen. Ook heeft men 'er etliکه Boezel- en Bontreederijen, verscheiden Oliemolens,

en

en andere Neeringen. Om alle 't welk de Stad voor eene der meest bloeiende Steden der Provincie van *Friesland* moet gehouden worden.

Voor het overige heeft *Sneek* verscheiden Geleerde en Voornaame Mannen voortgebracht, of ter woonplaatze gediend. Onder andere verdienen de volgende hier genoemd te worden. ALVINUS FRISIUS, omtrent het Jaar 1400 Schoolvoogd in zijne Geboortestad, naderhand Geheimschrijver van het Gewest. Hij was in de Geschiedenis van zijn Vaderland grondig, en in de Dichtkunde naar den smaak der Eeuwe bedreeven. Van 't een en ander gaf hij eene proeve in een kort begrip der Historie van *Friesland*, zints de vroegste tijden tot op KAREL DEN GROOTEN, in Friesche Verzen. VOLKERUS SIMONIS, insgelijks eerst Schoolvoogd, naderhand Burgemeester in zijne Geboortestad, bloeide omtrent het Jaar 1496. Hij schreef een Kronijk van *Friesland*, in de Latijnsche taal, van 't welk, naar men wil, hier en daar nog eenige Afschriften bewaard worden. Van JOACHIMUS HOPPERUS, op den elfden November des Jaars 1523, binnen onze Stad gebooren, en op den vijftienden December des Jaars 1576, te *Madrid* overleeden, hebben wij, op een afzonderlijk Artikel in ons *Woordenboek*, gehandeld. ALBERTUS HERO, te *Sneek* gebooren, was een der eerste Kweekelingen van het Kollegie, door zijnen geleerden Landgenoot VIGLIUS ZUICHEMIUS AB AYTA te *Leuven* gestigt, wierdt vervolgens Licentiaat in de Godgeleerdheid te *Keulen*, hieldt daar naa voorlezingen in het St. Laurens. Kollegie in de zelfde Stad, en bekleedde eindelijk het Pas. toorsampt te *Dusfeldorp*, alwaar hij, in den Jaare 1589, zijne dagen eindigde. Van hem zijn verscheiden kleine Werkjes voorhanden. REGNERUS BRUITSMA, zeer bedreeven in de Geneeskunde, en ook in de Latijnsche Poëzij niet onervaren, wierdt Geneesheer van de Heerlijkheid *Mechelen*. Een blijk van zijne kunde in de gemelde wetenschap, en tevens van zijne zucht voor de ingezeetenen van *Mechelen*, vertoonde hij in een Werk, in den Jaare 1617 gedrukt, waar aan hij den titel gaf van *Votum Patrium in publice salutis et Medicinae sanctoris tutelam ad S. P. Q. M.* Van zijne dichtkundige bekwaamheden gaf hij eene proeve in de ver-

meer-

meerderde uitgave van de *Schola Salerna novo-antiqua*. Bekend zijn daarenboven de naamen van GELLIUS SNECANUS en PIETER FRITTEMA. Laater dan de voorgaanden hebben geleefd, PETRUS MOL, eerst Rektor van het Latijnsche School in zijne Geboortestad, naderhand Hoogleeraar in de Grieksche taal te *Franeker*; DAVID FLUD VAN GIFFEN, Leeraar der Hervormden in verscheiden Gemeenten, en eindelijk te *Dordrecht*, en daarenboven door verscheiden Schriften vermaard; JOHANNES VAN DER MARK, wiens Vader WILLEM VAN DER MARK den post van Rektor van het Latijnsche School bekleedde, was Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, eerst te *Franeker*, vervolgens te *Groningen*, en eindelijk te *Leiden*, alwaar hij, in den Jaare 1731, zijne dagen eindigde. Van twee ongemeene personaadjen, Man en Vrouw, de eerste van welke te *Sneek* geboren wierdt, en 'er in 't begin deezer Eeuwe leefde, moeten wij nog melding maaken. De eerste, om zijne buitengewoone lichaamshoogte, was bij den naam van *Lange* JAKOB van *Sneek* bekend. Hij was niet minder dan acht voeten hoog, en won, verscheiden jaaren, den kost met reizen en trekken door veele landen, om zich, aan de nieuwsgierigen, voor geld te vertoonen. Op de zonderlinge keuze was deeze Man gevallen, om zich in den echt te verbinden met eene Vrouw van *Waddinxveen*, een Dorp niet verre van *Gouda*, niet minder merkwaardig om haare kleinheid, dan hij zelve om zijne hoog opgeschootene gestalte. Beider Afbeeldingen zijn nog in wezen. Nevens de woorden *LANGE JAKOB VAN SNEEK*, oud 40 jaar, lang 8 voet, leest men onder 's Mans Portret deeze regels:

„'k Ben Jakob, buiten groot en onbezuid van leden,
 „Dag binnen is 't gedarmt en maag ook groot en wijd;
 „Dus als mij spijs en wijn, vereenigd, tegen treden,
 „Blijf ik verwinnar, en zij sneuveln in den strijd.”

Onder de Afbeelding der Vrouwe leest men *KLEIN JANNETJE van Waddingsveen bij Tergou*, oud 46 jaar, lang iets meer dan 3 voet:

„'t Is

- „ 't Is korte Jannetje, aan een langen Vent getrouwt;
 „ Een wijze Karel, die dees gulde spreuk onthoudt:
 „ Een Vrouw is kwaad, een pest in 't huis, en wijle mallen;
 „ (of liever moetje) kies het kleinste kwaad van allen.”

Zie de *Friesche Historischrijvers*, en
Tegenw. Staat van Friesland.

SNEEK, (KORNELIS VAN) dus genaamd, niet om dat hij de Stad van dien naam tot geboorteplaats gehad hadt (want deeze was *Indijk*, een Dorpje, niet verre van *Sneek* gelegen) maar, waarschijnlijk, om dat hij op het, in zijnen leeftijd, zeer vermaard Latijnsche School aldaar, de eerste beginzels van Taalkennis en Geleerdheid hadt geleid. Te *Rostock*, in *Zweeden*, beklom hij den trap van Leeraar in de Godgeleerdheid. Zedert, of, mischien, reeds vroeger, de Regels van den H. DOMINIKUS hebbende aangenomen, wierdt hij Provinciaal dier Orde, over *Saxen*, *Frankrijk* en *Polen*, en Algemeen Vikaris der Hollandsche Vergaderinge. Dit niettegenstaande schijnt hij het laatste gedeelte zijns levens in zijn Vaderland te hebben doorgebracht. Althans vinden wij aangezekend, dat hij te *Leeuwarden* overleeden is, op den veertienden September des Jaars 1631. Hij was een ijverig Voorstander der Roomsche Kerke, tegen de aanvallen, met welke de vroegste Kerkhervormers haar te keer gingen. Een blijk van 's Mans ijver is, onder andere, voorhânden in zijne *Defensio Ecclesiasticorum*, of *Verdediging der Kerkelijken*, dienende ter wederlegginge van zekeren SEBASTIANUS POL, een Godgeleerde, der Angsburgsche Geloofsbelijdenisse togedaan. Daarenboven heeft hij in 't licht gegeven, Eenëntwintig Sermoenen over het Broederschap van den Roozekrans van onze Lieve Vrouwe.

Zie SUFFRIDUS PETRI

SNEL

SNEL en MIDDELLAND, eene Landstreek of Distrikt, aan het rechtsgebied der Poorterije van de Stad *Woerden* onderhoorig. Het bevat, in zijne uitgestrektheid, driehonderd vijftienveertig Morgens en drieënzeestig Roeden Lands. Een getal van ruim twintig Huizen staat hier en daar verspreid.

SNELLIUS, (RUDOLFUS) van *Oudewater*, en dus een Stadgenoot van den vermaarden JAKOBUS ARMINIUS, wierdt aldaar gebooren in den Jaare 1546. De eerste gronden van Taalkennisfe en van geleerde Weetenschappen leide hij te *Utrecht*. Zo ras hij in 't een en ander, en ook in jaaren, genoegzaame vorderingen hadt verkreegen, ondernam hij, naar de gewoonte der Eeuwe, eene buitenlandsche reize. De beoeffening der Oosterfche taalen was zijne hoofdbedoeling. Naa dat deeze hem, eenigen tijd, te *Keulen* hadt bezig gehouden, vertrok hij na het Hoogeschool van *Heidelberg*, om 'er den vermaarden TREMELLIUS te hooren. Eene vernielende pestziekte, van welke deeze Stad bezogt wierdt, was oorzaak, dat hij dezelve ontijdig, en vroeger dan hij wenschte, moest verlaten. *Marpurg* wierdt nu zijne verblijfplaats. Hier maakte hij zo veel naams, met zijne Taalgeleerdheid en andere voorbereidende Weetenschappen, dat het onderwijs der Jeugd, in de Latijnsche en Grieksche taalen, hem wierdt toevertrouwd. Van hier ook, dat hij 'er een aanmerkelfijken tijd vertoefde.

Veertien jaaren hadt nu SNELLIUS in *Duitschland* doorgebracht, wanneer hem de lust bekreop, om ook *Italie* te bezoeken. Twee jaaren onthieldt hij zich te *Pisa*, om 'er zich in de Geneeskunde te oeffenen. Vervolgens bezogt hij *Rome*, en vertoefde 'er eenigen tijd. Eindelijk nam hij, in den Jaare 1578, de terugreize aan na het Vaderland. Hier woonde hij eerst een korten tijd in zijne Geboortestad, doch verhuisde, eerlang, na *Leiden*. Thans beving SNELLIUS de zucht, om zich in het huwelijk te begeeven. Hij verkreeg zijnen wensch, in de echtverbintenis met eene Vrouw van onbekrompene omstandigheden. Dit stelde hem in staat, om op zijne huislijke inrigting zodanige schikkingen te beraamen, als noodig waren ter voldoeninge van zijne natuurlijke zucht, te weeten, om Jongelingen van goeden huize in den kost te neemen, en

in

in de gronden der Taalen en van andere voorbereidende Weetenschappen te onderwijzen. Naar wensch en tot algemeen genoegen slaagde hij in dien toelag. Intusschen zagen de Bezoekers van het onlangs opgerigte Hoogeschool te *Leiden* uit na bekwame mannen, om der nieuwe stigtinge eer, aanzien en luister bij te zetten. Op SNELLIUS viel, onder andere, hun oog, en booden zij hem, in den Jaare 1579, een Hoogleeraarsgeestoelte, eerst in de Hebreeuwsche taal, en vervolgens ook in de Wiskunde aan.

Geduurende zijne uitlandigheid hadt SNELLIUS met MAURITS, Landgraave van *Hesfen*, een gemeenzaamen omgang gehouden. Ondanks de langduurende afwezigheid was de hoogagting des eerstgenoemden voor onzen Hoogleeraar niet uitgesleeten. Door een eigenhandigen brief nodigde zijne Doorluchtigheid, in den Jaare 1600, zijnen vriend tot een bezoek. SNELLIUS voldeed aan de begeerte des Landgraafs, en keerde, eerlang, te rug, met treffelijke geschenken overladen.

Onder dit alles zukkelde onze Hoogleeraar aan eenen benaauwdten borst. Met het klimmen der jaaren verergerde de kwaale, en maakte, ten laatste, een einde aan zijn leeven, in den Jaare 1613, het zevenenzestigste zijns ouderdoms, naa dat hij, geduurende den tijd van vierëndertig jaaren, met veel ijver en getrouwheid, zijnen post hadt waargenomen. Hij liet eenen Zoon naa, van welken wij, in een volgend Artikel, zullen spreken. Verscheiden Werken heeft hij geschreeven, voornaamelijk over de Redenkunde handelende; waar omtrent hij de begrippen en leerwijze van den vermaarden PETRUS RAMUS volgde.

Zie Vita Profesorum Leidensium.

SNELLIUS, (WILLEBRORDUS) Zoon van den zo even vermelden RUDOLFUS, wierdt gebooren te *Leiden*, terwijl zijn Vader aldaar op de Hoogleeraarsstoel zat, in den Jaare 1591. De Regtsgeleerdheid was de weetenschap, tot de kennisse en beoeffeninge van welke hem zijn Vader zocht op te leiden. Doch de roeping der Natuure zegepraalde over deeze bestemming. Zo sterk werkte in den Jongeling de zucht tot de beoeffe-

oeffening der Wiskunde, dat geenerhande bedenkingen in staat waren, om hem van dezelve te rug te houden. Zijn Vader dan der heerscheude neiginge van zijnen Zoon bot vierende, maakte deeze zo ongemeene en spoedige vorderingen, dat hem, reeds op het negentiende jaar zijns ouderdoms, op buitengewoone dagen, op welke geene andere lesfen gegeeven wierden, het doen van Openbaare Voorleezingen, over het samenstelzel van PTOLEMEUS, wierdt opgedraagen. Inmiddels kreeg de jonge Wiskunstenaar de lucht van eene heimelijke bedoeling, met dit vroegtijdig blijk van vertrouwen en eerbetooninge. Men wilde, naamelijk, den jongen SNELLIUS aan het *Leidsche* Hoogeschool voor altoos bankvast maaken. Doch hier mede was niet bestaanbaar zijne heimelijke zucht, om vreemde landen te bezoeken. Hier omtrent deedt hij dan eenen voorslag aan zijne Ouderen, en verkreeg van hun verlof, om door Duitschland eene reize te onderneemen. In zijne uitlandigheid maakte hij zijn werk, om de vermaardste Wiskunstenars van dien tijd te bezoeken en te hooren. Zijne reize heel tot *Praag* hebbende voortgezet, maakte hij aldaar kennis en vriendschap met TYCHO BRAHÉ en KEPLERUS, gelijk ook te *Tubingen* met MOESTLINUS. Naa zijnen reislust door het Duitsche Rijk voldaan te hebben, deedt hij eenen keer door *Frankrijk*; waar naa hij in zijn Vaderland te rug keerde. Hier volgde hij, eerlang, zijnen Vader op in het Onderwijs in de Wiskunde. Doch zijn leeven was van geen langen duur. Hij overleedt in den Jaare 1626, het vijfendertigste zijns ouderdoms.

't Is bekend, hoe, in den Jaare 1618, een ongemeen helder schijnende Komeet zich, onder andere, ook aan de Nederlanden vertoonde. Het ongewoon verschijnzel gaf aanleiding tot veelerhande gisfingen en bedenkingen. Zommigen wierden 'er van vreeze en angst door bevangen, en beschouwden het als een voorbode van veele dreigende rampen. Meer dan éenen Geleerde zag men dit, in openbaaren geschrifte, beweeren. Het *post hoc ergo propter hoc*, daarna, derhalven daarom, was eene gevolgtrekking, welke toenmaals nog te veel goldt. SNELLIUS rangschikte zich zelve onder de Schrijvers, die het verschijnen van zwaare of

veel

veel lichts geevende Staartstarren als eene aankondiging van
 Godlijke Oordeelen aanmerkten. In den Jaare 1619 liet hij
 eene Latijnsche Verhandeling drukken, onder den titel *Descriptio*
Cometae anni 1618. Om eene proef te geeven van 's Maas
 denkwijze, en manier van redekavelinge over dit onderwerp,
 agten wij niet ondienflijg, den Leezer het volgende onder liet
 oog te brengen, uit het flot der boven gemelde Verhandelinge,
 en 't welk dus als een kort begrip en de waare bedoeling
 zijner meeninge kan beschouwd worden. „ De wonder-
 „ lijke veranderingen (dus schrijft hij) in *Spanje, Bohemien*
 „ en elders voorgevallen, zullen, misfchien, nu veelen ont-
 „ zetten. Maar gij, o Natuurkundigen, weet immers wel,
 „ dat niemand door het geval getroffen wordt, vóór den tijd
 „ van 't geval. Die dingen zijn gefchied, voor dat de Staart-
 „ star begon te fchijnen; wij moeten de uitkomst, die volgen
 „ zal, afwagten. Ik meen dat wij allen te zamen daar op
 „ wat nader agt geeven, dan wel voorheen plagt te gefchie-
 „ den. Men kan ligtelijk zien 't geen voorhanden is. Ik
 „ wil niet dat men alles geestiglijk opvatte, doch ik wil ook
 „ niet dat men alles zal veragten. Ik laat elk zijne vrijheid,
 „ en ik agte dat men ook mij de mijne behoort te laaten.
 „ Ook worde ik in mijn gevoelen verfterkt, door dien Arabier
 „ HALY BAN-RHODAN. Deeze verhaalt, dat hij, nog heel jong
 „ zijnde, en zich oeffenende in de Starrekunde, in het twee-
 „ ënnegentigfte jaar naar de Mahometaanfche Tijkrekening,
 „ eene Staartstar hadt gezien, die eerst in den vijftienden
 „ Graad van den Schorpioen begon te fchijnen, en in eene
 „ plaats, ftande tegen de Zon en de Maan over, driemaal
 „ grooter dan de Star VENUS, met zulk eene helderheid als
 „ de Maan, zeven dagen oud zijnde, van zich geeft, en die
 „ voortliep tegen de Orde der Hemelsteken, en van dag
 „ tot dag haaren opgang begon te vervroegen, tot dat zij tot
 „ den vijftienden Graad van het Teken der *Maagd* was ge-
 „ koomen; in welke plaats zij eindelijk verdween. En dat
 „ daar op, in Mauritanie, oorlogen, nederlaagen, veranderingen
 „ van regeeringe, verwoestingen van landen, zij nu ge-
 „ volgd, ook droogte, duure tijd, en eindelijk de pest, die
 „ veele duizenden menfchen aantastte, en uit het leeven ruk-
 „ XXVII. DEEL.

S s s s s

„ te.

„ te. Omtrent onze Komeet (dus vervolgt SNELLIUS) be-
 „ weeren mij de overeenkomst van de plaats van haaren
 „ oorsprong, en van haaren loop, en voorts de geheele ge-
 „ lijkens met die andere Komeet, om ook iet kwaads te
 „ duchten, en dat dies te meer, om dat zij helder schijnende
 „ in 't begin niet weinig toenam. En eindelijk, om dat zij
 „ in de laatste dagen van haar schijnen, toen ze, om het
 „ verminderen van hare helderheid, in senigen tijd naauw-
 „ lijks was gezien, nogthans een helderen glans van haare
 „ hairen, als willende in haar uiterste haar afscheid neemen,
 „ uitschoot en uitwierp. En, 't geen bij mij van 't meeste
 „ gewigt is, om dat SATURNUS, met zijne vijandelijke en te-
 „ genoverstaande straalen, haaren opgang ontmoette, en haar
 „ met zijnen kwaadaartigen aart besmette. Daarom vreeze ik,
 „ dat het schijnen deezer Staartsterre van een Saturnische en
 „ dat zeer kragtige uitwerking zijn zal. Welk kwaad de goe-
 „ de en almachtige God van de Kerk en van onze halzen ge-
 „ nadiglijk afwende, daar ik hem deemoedig om bidde, om
 „ dat hij dat alleen kan verhoeden.”

Zie FREHERI *Theatrum*.

SNIKZWAAG, een Dorp, in het Friesche Kwartier *Zeven-
 wouden*, onder de Grietenij van *Haskerland*, ten Noordwes-
 ten van het aangenaame en welvaarende Vlek *de Joure*, aan
 den dus genaamden *Slagtedijk*. Men vindt 'er geene Kerk.
 Het getal der Stemgeregtigde Landen vinden wij op negen-
 tien begroot.

SNOYUS, (REINIER) geboren te *Gouda*, vertoonde, in
 zijne aankoomende Jongelingschap, geene de minste blijken,
 maar veel meer het tegendeel, van 't geen hij naderhand ge-
 worden is. Van hem wordt, naamelijk, verhaald, dat hij,
 op den ouderdom, in welken men eenen aanvang maakte, om
 hem eenig onderwijs toe te dienen, dermaate slomp van be-
 grip was, dat hij, in 't algemeen, voor eenen Botterik en
 Domoor wierdt gehouden. Onverwagt namen zijne verstande-

lijke

lijke
 te o
 hand
 leert
 offe
 raakt
 nees
 het
 van
 held
 't eer
 van
 bruikt
 (AROB)
 CHRIS
 zen e
 vast
 meest
 in go
 versch
 hande
 Davids
 Vrijhei
 Ziele,
 dichter

SNYD
 Dveepe
 oppers
 ders i
 hebben.
 verkeer
 de s
 verbeter

lijke vermogens eenen sprong, en begonnen zich zo spoedig te ontwikkelen, dat hij, omtrent alles, 't geen hij bij de hand nam, zijne medeleerlingen voorbij streefde. Na dat de leerlust eenmaal bij hem gevat, en hij in de voorbereidende oeffeningen gepaste vorderingen hadt gemaakt, wierdt hij te raade, eenen keer te doen na *Italie*, om 'er zich in de Geneeskunde te oeffenen. Tot dat oogmerk viel zijne keuze op het Hoogeschool van *Bologne*, alwaar hij voorts den trap van Leeraar in die Weetenschap beklom. Van zijne uitlandigheid in het Vaderland te rug gekeerd, onthieldt hij zich, in 't eerst, een geruimen tijd, bij ADOLF VAN BOURGONDIE, *Heer van Beveren en Vere*, Admiraal van Zeeland. Zedert gebruikte hem Keizer KAREL DE V als zijnen Gezant, eerst bij JAKOBUS DEN IV, Koning van Schotland, en vervolgens bij CHRISTIAAN DEN II, Koning van Denemarke. Na al dit reizen en trekken, nam hij, in 't einde van zijn leeven, een vast verblijf in zijne Geboortestad, alwaar hem de Burgemeesterlijke waardigheid wierdt opgedraagen. Hij overleedt, in goeden ouderdom, naalaatende verscheiden Werken, van verschillenden inhoud, doch geene, die over de Geneeskunde handelen. Hij schreef, onder andere, eene *Uitbreiding van Davids Psalmen*, eene *Verhandeling over de Christelijke Vrijheid*, over het *Weezen, de Magt en de Lijdingen der Ziele*, als mede eene Verzameling van meestal gewijde Gedichten.

Zie SWEERTII, *Athenæ Belgicæ*.

SNYDER, (HENRIK HENRIKSZON) was een dier verbijsterde Dweepers, bekend bij den naam van Amsterdamsche Naaktloopers, van welker harsfenlooze buitenspoorigheden wij, elders in ons *Woordenboek*, reeds uitvoerig verslag gedaan hebben. De Historieschrijver GERARD BRANDT noemt hem, verkeerdelijk, DIRK SNYDER. De Heer J. WAGENAAR, heeft, uit de *Sententieboeken* der Stad *Amsterdam*, dien mistlag verbeterd.

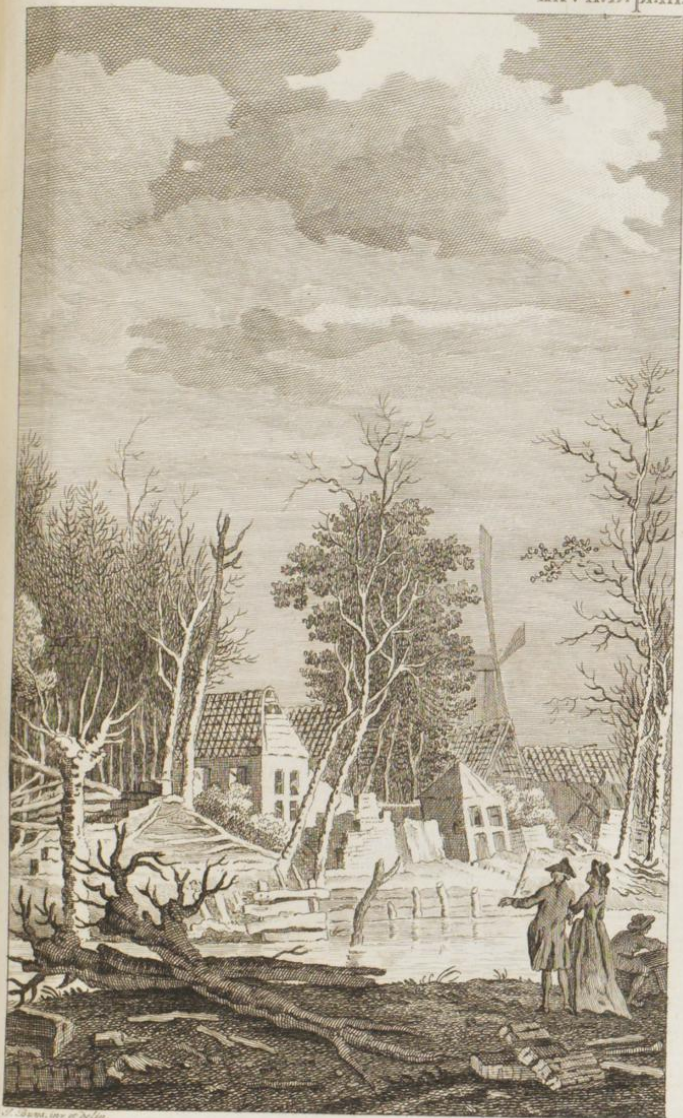
SSSSSS 2

SNYERS,

SNYERS, (FRANÇOIS) een Nederlandsch Kunstschilder, wierdt gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1579. De eerste gronden der Kunst leerde hij van HENRIK VAN BALEN. Met de verandering van zijnen smaak koos hij ook andere Leermeesters. Naa dat hij, naamelijk, zich eenigen tijd op het fruitschilderen hadt toegelegd, viel hij op het schilderen van dieren, inzonderheid in het rijk der viervoetigen. Zo gelukkig slaagde hij daar in, dat hij, onder zijne tijdgenooten, geenen weergaê vondt. Van hier dat Koningen en Vorsten hem te werk stelden, om de wanden van Gaanderijen en Zaalén, in hunne Lusthoven en Paleizen, met Jagtvertooningen te beschilderen. SNYERS was niet slegts een vriend van den beroemden RUBBENS, maar hij leende hem ook, zomwijlen, zijne hand, gelijk hij zelve, van den anderen kant, het penfeel zijns vriends te baate hadt: zo dat men, van kenners, getuigd vindt, dat zulke Stukken meest geagt wierden, in welke men de hand der beide Kunstenaaren opmerkte. Den sferstdag van onzen Schilder vinden wij niet opgetekend.

SNYERS, (PIETER) waarschijnlijk een bloedverwant des straks genoemden, doch in welken graad, is ons niet gebleeken, kwam, in den Jaare 1593, insgelijks te *Antwerpen*, ter wereld, en was mede vermaard door eene siksche behandeling van het wonderdoende Kunstpenfeel. Zijne kragt bestondt in het schilderen van Landschappen, doch wel voornaamelijk in het afbeelden van Veldslagen, met alle de schrikwekkende omstandigheden, welke daar mede gaan gepaard. De Aardshertogen ALBERT en ISABELLA, gelijk ook de Kardinaal-Infant van *Spanje*, gebruikten hem als hunnen Hoffchilder. De tijd zijns overlijdens is ons niet gebleeken. Alleen weeten wij, dat hij, in den Jaare 1622, te *Brussel* nog leefde.

SOLLENBURG. Bij deezen naam was, nu ongeveer vijftig jaaren geleeden, bekend, eene Kruidmaakerij, staande aan den Overtoomschen Weg, buiten de Leidse Poort der Stad *Amsterdam*, recht tegenover eene Laan, welke, aan de overzijde der Vaart, den toegang na het Pesthuis geeft. Wij maaken 'er gewag van, om een ongeluk te verhalen, welk dit

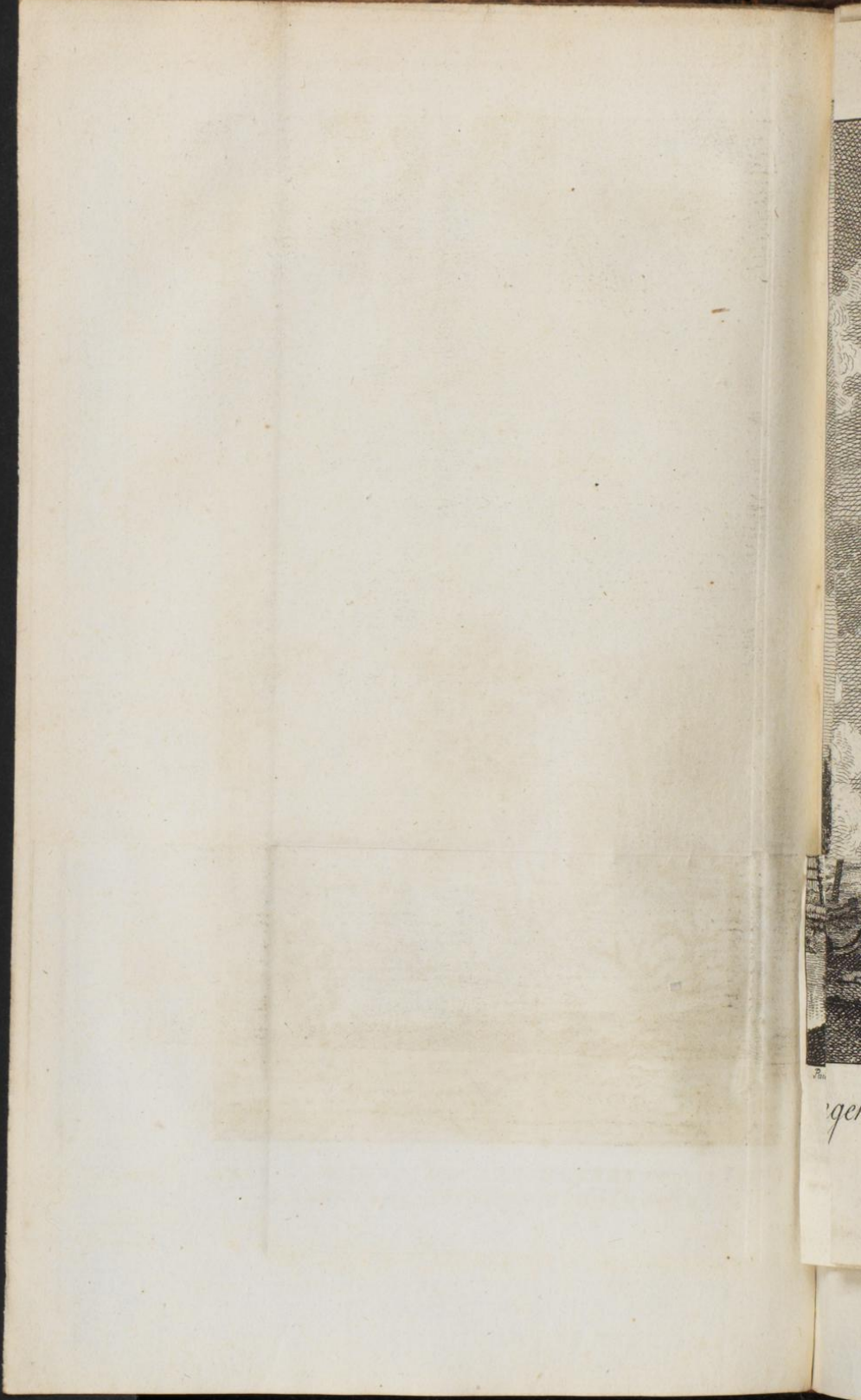

RUÏNE VAN DEN KRUIDMOLEN SOLLENBURG, AAN DEN
OVERTOOMSCHEN WEG, BUITEN AMSTERDAM.

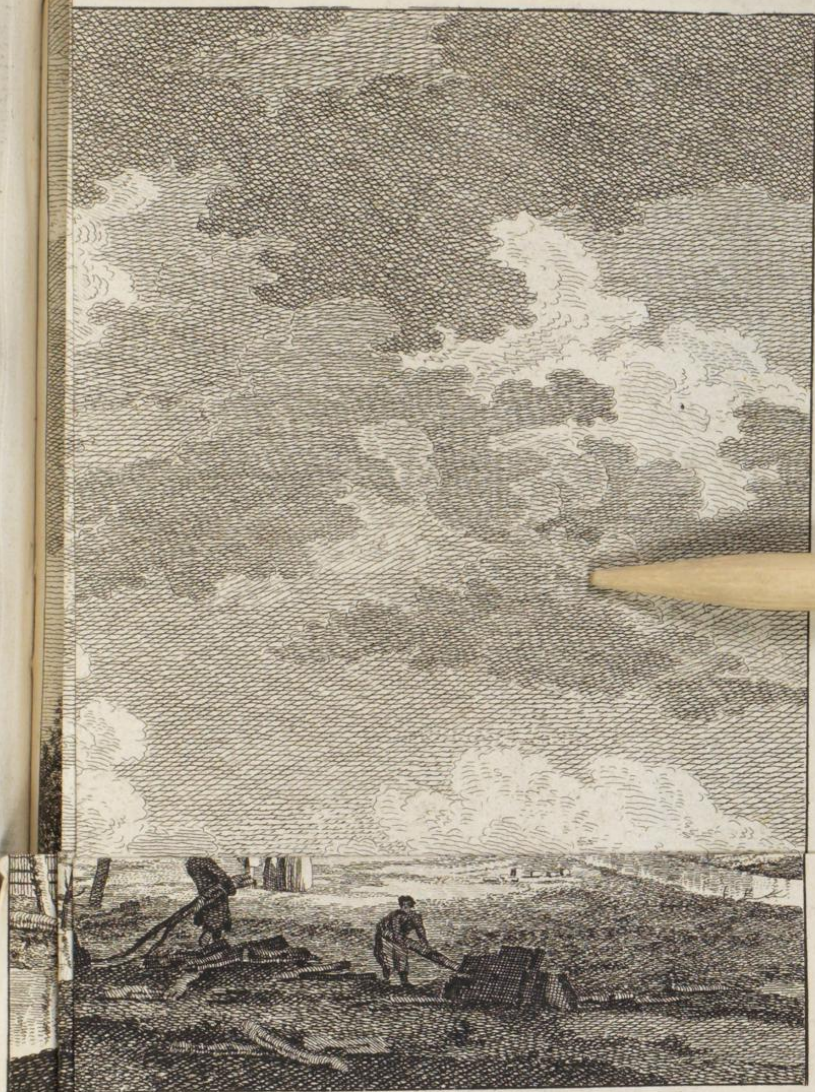
enz.
vierdt
gron-
et de
mees-
fruit-
a die-
stakig
geenen
sem te
n, in
e be-
be-
len,
pens,
y in
Den.

straks
ken,
we-
eling
ik in
k in
om-
ber-
ant
tijd
ij,

n-
te
er
le
ij
k
ik

70m
ger

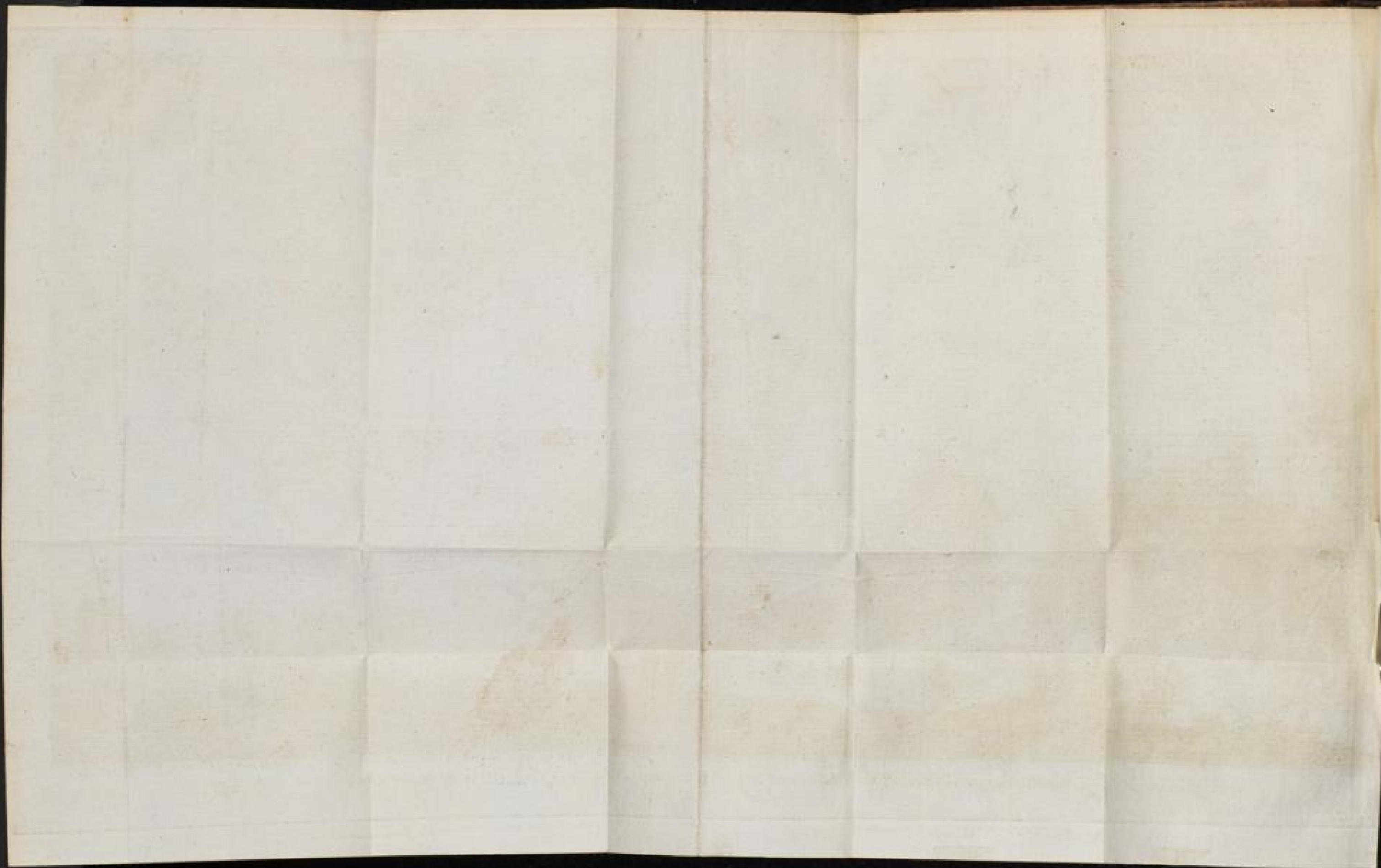

Fair

egen den 14. Aug. 1758.

Overblyfselen der Kruytmakerye SOLLENBURG aan de Overtoomse Weg by Amsterdam, gesprongen den 14. Aug. 1758.

c
h
t
d
h
y
s

t
f
b
w
z
t
d
i
2
g
S
v
be
dr
G
ge
el
y
h
v
v
f
d
d
w
de
is

dit Gebouw wederver, en aanleiding gaf om een zo gevaarlijk bedrijf uit de nabuurschap der Stad te weeren. Te weeten, in den vroegen morgen van den veertienden Augustus des Jaars 1758 vloog het Gebouw, nevens deszelfs aanhoorigheden, in de lucht, onder een schrikwekkend gedruis; de volgende omstandigheden vinden wij vermeld, als bij het akelig voorval hebbende plaats gehad.

Het Woonhuis van den Opziener der Kruidmakerije stondt aan den Overtoomschen Weg. Naast hetzelfde lag een Tuin, terwijl wederom naast deezen het zo genaamde Korrelhuis stondt. Agter den Tuin hadt men den Paerdestal. Agter het Woonhuis en agter het Korrelhuis zag men twee Pakhuizen, beiden rondom met boomen beplant. Het eene was de Stooft, waar in het Kruid gedroogd wierdt, het ander een Magazijn, om 'er het bereide Buspoeder, tot nadere verzending, te bewaaren. 's Morgens tuschen vijf en half zes ure, van den gemelden veertienden Augustus, vatte het Kruid vuur, in een der gemelde Pakhuizen, door een toeval, welk alleen zoude hebben kunnen verhaald worden, door de ongelukkingen, die, op eene rampzalige wijze, aan hun einde kwamen. Straks hoorde men eenen slag, gelijk aan dat van het losfen van een stuk zwaar Geschut. Het Magazijn, insgelijks hebbende vuur gevat, sprong straks in de lucht, met een gedruis, nog ongelijk sterker dan dat van het eerst ontstoken Gebouw. Drie Arbeidslieden wierden deerlijk vernield. De geknotte ledemaaten, door de lucht gevlogen, vielen ginds en elders neder. Een half lichaam vondt men in den Kolfbaan van een naast bijstaanden Herberg; een ander lichaam, zonder hoofd en onkenbaar gehavend, kwam neder, dertien huizen van de Kruidmaakerij. Handen en andere geknotte ledemaaten vondt men hier en daar verspreid. Alle de omstaande gebouwen, tweehonderd schreden in het rond, waren zwaar beschadigd. De grond der Pakhuizen was in eenen poel veranderd; veele boomen waren ontworteld; stukken van balken der huizen tot op een merklijken afstand gesmeegen. Het water zelf was dermaate geperst over de naastgelegene Landen, dat zij in eenen Moeras veranderd scheenen. Vreemd is het, dat de Paerden, die in den Stal stonden, niet beschadigd

S s s s s 2

digd

digd waren, hoewel de Ruiven en Krebben waren weggeslagen. Een akelig aanzien vertoonden de naastgelegene Huizen en Tuinen: de meeste Huizen van hunne Pannen, zommigen van de Daken geheel beroofd; de muuren gescheurd; deuren en vensters in stukken geslagen; de boomen, zo verre de vlammen gereikt hadden, gezengd, bast- en bladerloos, eenigen onder den voet gehaald, allen van hunne vrugten ontbloot. Zelf hadden eenige Huizen binnen de Stad, in den omtrek der Leidse Poort, merkelyk gelededen. Dewyl nog vroeg in den morgen dit onheil voorviel, zag men veelen, door den schrik gewekt, half naakt ten huize uitgelopen, in eene verbijsterde houding en de uiterste verlegenheid, langs den weg herwaarts en derwaarts loopen. Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat eene Vrouw, met de Kaag van *Leiden* gekoomen, houdende een Jongetje aan de hand, de Kruidmaakerij reeds verscheiden huizen voorbij zijnde, terwijl de uitbarsting voorviel, met haar kind verscheiden voeten boven den grond wierdt opgeheven, en te zamen zo geweldig nedervielen, dat het verlegene kind uitriep: *Moeder, wij moeten hier sterven*. Sedert verstondt men, dat men niet slegts op het Haarlemmermeir, maar heel te *Leiden*, *Gouda* en *Rotterdam* den schok gevoeld hadt. Geene andere gedagte hadt men, aldaar en elders, of 'er ware eene Aardbeëving voorgevallen.

Zie *Nederl. Jaarboeken*.

SOMMELSDYK, eene Heerlijkheid en Dorp, welke beiden dit bijzonders hebben, dat zij, hoewel gelegen op het grondgebied van Holland, nogthans aan de Oppermagt der Staaten van Zeeland onderhoorig zijn. *Sommelsdyk*, naamelyk, legt op het Eiland *Over-Flakke*, tuschen het Zeeuwsehe Eiland *Duiveland* en het Distrikt van Holland, bij den naam van Land van *Voorn en Putten* bekend. Met de landerijen, niet onmiddelyk binnen de Heerlijkheid beslooten, maar op eenigen afstand van daar gelegen, wordt de uitgebreidheid van *Sommelsdyk* begroot op eenendertighonderd Gemen en honderd-negen

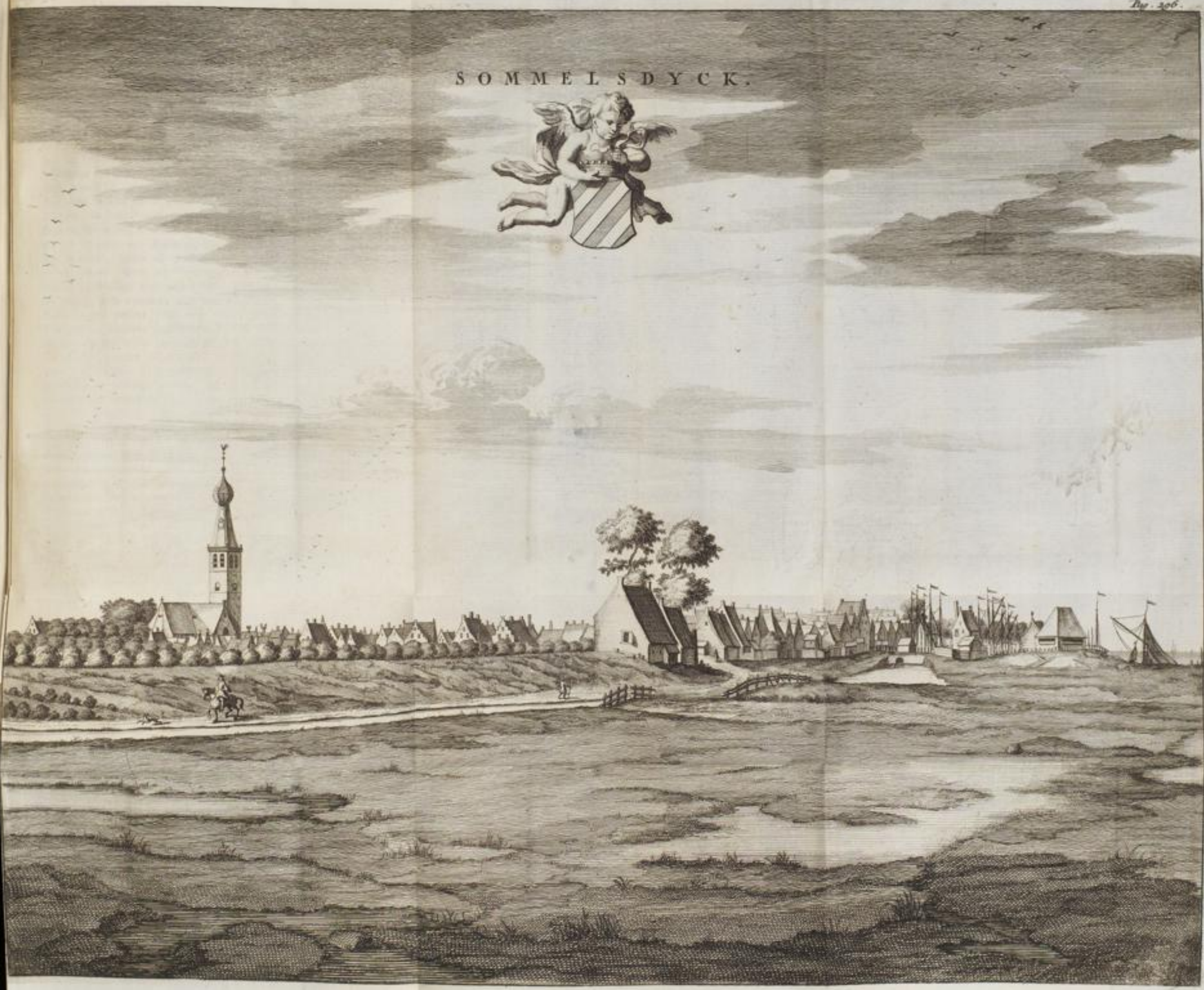
74

gella-
tizen
ligen
aren
e de
essi-
con-
den
nog
len,
en,
igs,
er-
og
id,
ibe,
iden
n zo
der,
men
ten,
ere
rd-

iden
nd-
aren
legt
ard
van
oe-
zen
e.
a

SOMMELSDYCK.

1176 117002

negen Roeden. Met zommigen den oorsprong der benaaminge te zoeken, in de uitdrukking der aloude Landzaaten *Somtijds dijk en somtijds geen*, te kennen geevende, dat de landstreek des Zomers een dijk, maar niet des Winters was, dunkt ons te beuzelagtig, om 'er eenige agt op te geeven. *Sommelsdijk*, toen men nog aan geene bedijking dagt, was reeds bekend in den Jaare 1417. Nogthans schijnt men, niet lang daar naa, met het bedijken eenen aanvang gemaakt te hebben.

Volgens schikking en overeenkomst met de Staaten van Holland, wordt het hooge regtsgebied, over *Sommelsdijk*, geoefend door Baljuw en 's Graavenmannen van *Zeeland* Beooster Schelde, te 's Graavenstein binnen *Zierikzee*. Diensvolgens staan de In- en Opgezeetenen der Heerlijkheid onder de Regten en Keuren van *Zeeland*; met uitzondering, nogthans, van de zulke, welke de Ambagtsheer geregtigd is te maaken en te stellen. Want de Voorregten van den Ambagtsheer, welke, zedert een zeer langen tijd, geweest is een Heer uit het Geslagt VAN AERSEN, zijn zeer uitgebreid. Aan hem behoort, onder andere, het regt van Tienden, Vogeleryen, Vischerijen, Veeren, Excijzen, Giften van Kerken en meer andere. Buiten zijne toestemming mag niemand, binnen de Heerlijkheid, jaagen of Patrijzen vangen. Alle vaste goederen, 't zij dezelve in 't openbaar of uit de hand, binnen de Heerlijkheid, verkogt worden, kan hij naasten. Voorts staat aan hem de aanstelling van Amptenaaren en mindere Bedienden. De Regeering bestaat uit Baljuw en zeven Schepenen, die over burgerlijke zaaken te regt zitten. Een Dijkgraaf en vijf Gezworenen voeren het bewind over de Polderzaaken. Hoewel deeze twee Kollegien, in de gemelde opzigten, van elkander onderscheiden zijn, maaken ze, in eene andere hoedanigheid, slegts één Kollegie uit, dat van de Magistraat genoemd, het bewind voerende over zaaken, de burgerlijke zamenleving en de Ingezeetenen in 't algemeen betreffende, als mede over de Kerk en het Kerkbestuur.

Wat het Dorp *Sommelsdijk* op zich zelf aangaat, in veelerhande opzigten heeft dit het voorkoomen van eene bloeiende en welvaarende opene Stad; als zijnde voorzien van eene goede Haven, en wordende doorineeden van verscheiden bree-

de en lichte Straaten, van weerkanten met Huizen bebouwd, die, door hunne zindelijkheid en netheid, de onkrompenheid der bewoeneren aankondigen. De meeste Neezingen van bloeiende en welvaarende Steden worden hier geoefend. Marktschepen vaaren 'er, van tijd tot tijd, af en aan, op en van verscheiden Plaatzten van *Holland, Zeeland en Brabant*. Het getal der Ingezeetenen, een goed aantal van welke zich mer den Landbouw en den aankleeve van dien geneert, wordt op ongeveer dertienhonderd, dat der Huizen op ongeveer tweehonderdzeventig begroot. Onder deeze munte uit de Hervormde Kerk, staande midden in het Dorp, aan het einde van de Voorstraat. Het is een Kruisgebouw, gestigt aan het einde der Vijftiende Eeuwe. De Toren stondt, weleer, op het Kruis der Kerke. Deezen, nevens het Dak der Kerke, zijnde afgebrand, bouwde men den tegenwoordigen Toren, aan den Westelijken Gevel. Van binnen is de Kerk merkelyk versierd door een fraaien Predikstoel, zindelijke Gestoelten, fraai beschilderde Glazen, keurlijke Wapens van de Geslagten der Heeren en Vrouwen van SOMMELSDYK, die hier hunne begraafplaats hebben. Vooral pronkt het Koor met eene heerlijke Praaltombe, welke, buiten de Kerk, door middel van een Portaal, haaren ingang heeft. Men ziet op de Tombe twee Beelden van wit Marmer, in eene knielende houding. Zij verbeelden den Heer FRANÇOIS VAN AERSEN VAN SOMMELSDYK en zijne Gemaalin Vrouwe PETRONELLA VAN BORRE. Volgens een Opschrift, hadt de gemelde Heer bekleed drie Gezantschappen in *Frankrijk*, vijf in *Engeland*, één aan het Gemeenebest van *Venetie*, om nu niet te spreken van andere hooge waardigheden, hier vermeld, en was op den zesëntwintigsten December des Jaars 1641 overleeden. Het Kerkhof, met schoone Ypenboomen beplant, en rondom binnen eene wijde Graft beflooten, maakt eene aanzienlijke vertooning. — Voormaals hadt men te *Sommelsdyk* eene vrij aanzienlijke Vergadering van *Doopsgezinden*; welke, egter, tot op eenige weinige leden is gedund. De Leeraar heeft zijne wooning in het nabuurig Dorp *Middelharnis*. Het Raadshuis, 't welk met een klein Torentje pronkt, is voorzien van de noodige Vertrekken, voor de onderscheidene Vergade-

gaderingen, die aldaar gehouden worden. Voorts heeft men 'er eene Waag en Gasthuis, en, tot het waarneemen van Togten en Wagten, even, als in de Steden, twee Kompagnien, ieder van welke wederom in acht Rotten verdeeld is.

SOMMELSDYK, (FRANÇOIS VAN AERSSEN, Heer van) de Zoon van KORNELIS VAN AERSSEN, Griffier der Algemeene Staaten, de eerste Heer der boven vermelde Heerlijkheid, diende den Algemeene Staaten, bij verscheiden gewigtige gelegenheden. Hij was de eerste Agent, aan het Fransche Hof, van wegen de Algemeene Staaten, zints deeze, met Koning HENRIK DEN IV, eene nauwer gemeenschap getroffen, en van zijne Majesteit kragtdaadiger onderstand genooten hadden. Niet lang daar naa met den titel van Gewoon' Afgezant begiftigd, groeide ook, allengskens, zijn gezag, en won hij tot zo verre het vertrouwen van Koning HENRIK, dat wanneer de Gezant, in de maand Februarij des Jaars 1606, eenen keer na den *Haage* deedt, zijne Majesteit hem belastte met de drie volgende Vraagen, ten einde om bij zijne wederkomst te *Parijs*, het antwoord zijner Meesteren op dezelve te rug te brengen. De bedoelde Vraagen, drie in getal, waren van den volgenden inhoud: 1. „Of de Algemeene Staaten, met behulp hunner nabuuren, zich konden handhaaven in den toestand, in welken zij toen zich bevonden? 2. Hoedanig zij geneigd waren tot den Vrede? Welke middelen zij hadden, om dien te bekoomen; en of zij, tot verkrijging en verzekering van denzelven, de tuschenkomst des Konings noodig hadden. 3. Welke voordeelen zij den Koning dagn ten toe te voegen, in gevalle hij den oorlog aan Spanje verklaarde? en of zij, zich werpende in de armen van zijne Majesteit, de vrije oefening van den Roomschen Godsdienst zouden willen gedoogen?” Bij zijne wederkomst te *Parijs*, bragt AERSSEN geen ander bescheid, dan dat hij, over de gemelde Vraagen, noch met de Staaten, noch met de voornaamste Leden van Regeeringe afzonderlijk, hadt durven handelen: te minder nog, om dat de Koning van Engeland voordeelige aanbiedingen hadt gedaan. Niet lang daar naa verspreide zich het gerugt in Frankrijk, dat de Al-

gemeene Staaten, zonder zijne Majesteit te kennen, met de Aardshertogen eene afzonderlijke Vredehandeling ondernomen hadden. AERSSSEN, hier over zich ten hoogsten verwonderd houdende, boodt nu den Koning aan, andermaal eenen keer na *den Haage* te willen doen, deels om te bewerken, dat 'er, buiten 's Konings bewilliging, geen Verdrag gesloten wierdt; deels om de vraagen te doen, welke hij onlangs niet hadt durven voorstellen. De Koning, in 't een en ander bewilligd hebbende, kwam de Gezant, in de maand Januarij des Jaars 1607, wederom in Holland. Door de schikkingen, bij 's Lands Staaten, ten aanzien van den Spanjaard, zedert, gemaakt, hadt deeze reize niet de bedoelde uitwerking.

Hoe lang daar naa de Heer AERSSSEN zijn Gezantschap in *Frankrijk* nog bekleed hebbe, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, eerlang, van daar wierdt te rug ontbooden. En voor zo veel hij zelve 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD als den voornaamsten aanraader en drijver der ontzettinge van dien aanzienlijken post beschouwde, baarde dit, aan zijnen kant, eenen haat tegen den grijzen Staatsman, welke bij meer dan eene gelegenheid openbaar wierdt. Reeds in den Jaare 1614 hadt men den Heer AERSSSEN hooren zeggen, het oeg hebbende inzonderheid op den Heer VAN OLDENBARNEVELD, *dat zommiger gezag zo niet gevestigd was, of het konde wel ter neder geworpen worden.* Naderhand, toen de Advokaat, bij zekere lieden, meer en meer begon in 't oeg te loopen, wendde ook de Heer AERSSSEN zijne poogingen aan, om den toeneemenden haat nog feller te doen branden. Op de lijst der Schotschriften, welke in den Jaare 1618, tegen den veegen Staatsman, gestrooid wierden, las men de titels van *Praktijk van den Spaanschen Raad*, en *Noodwendig Discours*. In het eerste wierdt de Advokaat vertoond, als hadde hij geld van *Spanje* vertrokken; het ander drong op eene geweldige verandering in de Regeering. Van beide deeze Geschriften ging de Heer AERSSSEN, bij zommigen, voor den Opsteller. Daarenboven kwam, een weinig later, in 't licht, zeker Geschrift, onder zijnen eigen naam, *Remonstrantie van François Aarsen* betiteld. Zo veel ongenoegen baarde dit Geschrift, dat, in de maand Junij des Jaars 1618,

ter

ter Vergaderinge van Holland, welke nu den Advokaat in haare bijzondere bescherming hadt genomen, in beraad geleid wierdt, om het Geschrift op te haalen, en den Opsteller het verder schrijven te verbieden.

Omtrent deezen tijd wierdt de Heer VAN AERSSEN, door koop, eigenaar van de Heerlijkheid van *Sommelsdijk*, met welken naam wij hem vervolgens zullen noemen. Het leedt niet lang, of men vernam het oogmerk van deezen aankoop. 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD zat thans in den Kerker. Uit den geheelen handel van Prinsse MAURITS blijkt overduidelijk, dat deeze het op de veroordeeling van den Grijsaart hadt toegeleid. Een grooten stap zoude hij, ter bereikinge van zijn oogmerk, gevorderd zijn, indien hij de Ridderfchap van *Holland* op zijne zijde hadde. Met vijf Hollandfche Edelen hadt zijne Doorluchtigheid, onlangs, dit Lid vermeerderd. Thans wendde hij zijne poogingen aan, om ook den Heer VAN SOMMELSDYK daar in te brengen. Veel viel hier over te doen, naardemaal de meeste Edelen niet konden gedoogen, dat iemand, als de Heer VAN SOMMELSDYK, die niet binnen de Provincie van Holland was gebooren, tegen de Voorregten en Wetten der Orde, in hun Lichaam zoude worden aangenomen. De zwaarigheid, wegens de geboorte buiten het Gewest van Holland, wierdt vooreerst weggenomen, door den Heer VAN SOMMELSDYK te naturalifeeren, of het regt van inboorlingfchap te fchenken. De tegenftand van zulke Edelen, welke niet van de hand van Prinsse MAURITS vloogen, wierdt door herhaalde betuigingen van de ernstige begeerte zijner Doorluchtigheid overwonnen. Eene fchriftelijke Verklaaring, of *Akte van non prejuditie*, welke het Lid der Ridderfchap, bij deeze gelegenheid, deedt aantekenen, toonde, evenwel, niet onduidelijk de gezintheit der Orde omtrent deeze bevordering. Zij verklaarden in deeze Akte, dat alzo, volgens de Oude Privilegien, Regten, Vrijheden en loflijke obfervantien deezer Landen, niemand het regt hadt, om onder de Ridderfchap en Edelen van Holland en Westfriesland befchreeven te worden, dan alleen de geenen, die gebooren Hollanders zijn, van oude adelijke, en Ridderlijke Hollandfche ftammen, bezittende heerlijke of

,, ade-

„ adelijke stamgoederen, in den zelfden Lande, en mitsdien
 „ te regt ondersteld wierdt, dat de Heer FRANÇOIS AERSSSEN,
 „ Heer van Sommeldijk, buiten Holland gebooren zijnde,
 „ tot den voornoemden staat niet toegelaaten konde worden,
 „ uit aanmerking, nothans, van de ernstige begeerte van den
 „ Prinse VAN ORANJE, dat men den Heer VAN SOMMELSDYK
 „ mede onder de Ridderfchap en Edelen zoude willen be-
 „ schrijven, met vaste toezegging dat zulks niet in gevolge
 „ zoude getrokken worden, zij Ridderfchappen en Edelen
 „ daarom noodig geoordeeld hadden, daar van te maaken
 „ eene *Akte van non prejuditie*, bij welke zij elkanderen,
 „ bij adelijke trouwe, eer en vroomigheid, beloofden, voor
 „ hun zelven en voor hunne erven en naakomelingen, de
 „ oude Privilegien, Regten en Vrijheden, voortaan, naauw-
 „ keurig te zullen onderhouden, zonder eenigen inbreuk op
 „ dezelve te gedoogen, regelrecht of van ter zijden; waar
 „ toe zij gemelde zijne Doorluchtigheid, eindelijk, verzog-
 „ ten, deeze Akte mede te bekrachtigen en te ondertekenen,
 „ *ad perpetuam rei geste memoriam*, ter altoosduurende
 „ gedagtenisfe van het gebeurde.” Het gefchrift hadt tot dag-
 „ tekening den eenentwintigften Januarij des Jaars 1619.

Reeds op den volgenden dag verscheen de Heer VAN SOM-
 MELSDYK in de Vergadering van *Holland*, alwaar men thans
 bezig was met raadpleegen over het stellen van Regters over
 's Lands Advokaat en de twee andere gevangenen, HOOGER-
 BEETS en DE GROOT. In 't oogloopende, inderdaad, was de
 onbillijkheid, dat iemand, welke voorheen zich openlijk tot
 partij van den Advokaat gesteld hadt, nu zitting nam in eene
 Vergadering, aan welke de beflissing van het lot des gevangenen,
 in groote maate, was overgelaaten. Bij mangel aan de
 gepaste opmerkzaamheid, omtrent dit gewigtig onderwerp,
 aan de zijde der Staaten, bragten de Huisvrouw en Kinderen
 van den Heere VAN OLDENBARNEVELD dezelve onder het oog,
 „ dat vermits de Heer VAN SOMMELSDYK den Advokaat en die
 „ van zijnen huize, eenige jaaren herwaarts, een vijandelijk
 „ hart toegedraagen, en zulks nog onlangs, bij gedrukte
 „ boekjes, hadt bekend gemaakt, zij diensvolgens begeerden,
 „ dat de Heer VAN SOMMELSDYK, welken zij voor beschuld-
 „ ger

„ger en partij van den Advokaat hielden, zich zelven ken-
 „de, en uit de Vergadering bleef, terwijl de zaak des Ad-
 „vokaats overwoogen wierdt.” De Staaten van Holland het
 hier op in de bescheidenheid van den Heere VAN SOMMELSDYK
 gesteld hebbende, of hij blijven of vertrekken wilde, stond
 hij op en verliet de Vergadering. Hoewel dus de nieuwe
 Ridder niet openlijk de veroordeeling van den Advokaat help
 bevorderen, meent men, egter, dat hij, door heimelijke poo-
 gingen, daar toe niet weinig heeft toegebracht.

SOMMELSDYK behieldt de gunst van Prinsse MAURITS, geduu-
 rende het overschot der levensdagen van zijne Doorluchtig-
 heid. Van hier, dat wanneer, in den Jaare 1624, een Ge-
 zantschap na *Engeland* wierdt benoemd, om een Verbond te
 sluiten, tot eene naauwe verbintenis en tot zekerheid der
 wederzijdse Rijken en Staaten, aan den Heer VAN SOMMELSDYK,
 onder andere, die aanzienlijke last wierdt opgedragen.

Meer dan eens hadt onze Gezant, bij het leeven van den
 Heere VAN OLDENBARNEVELD, zijn misnoegen laten blijken
 tegen *Frankrijk*, om dat hetzelfde den Advokaat droeg, en
 op deszelfs loslating ijverig aandrang. Zo hoog waren, bij
 wijlen, 's Mans uitdrukkingen, tegen het Fransche Hof, geloo-
 pen, dat dezelve, aldaar bekend geworden zijnde, de gevoe-
 ligheid des Franschen Konings gaande maakten, en, meer dan
 eens, bij de Staaten van Holland deden aanhouden, om zijne
 vermetelheid te straffen. Sints het overlijden van Koning HEN-
 RIK DEN IV, schijnt de Heer VAN SOMMELSDYK, ten aanzien
 van het Fransche Hof, van denkwijze te zijn veranderd, en
 men den opgevatten wrok aldaar tegen hem te hebben afge-
 legd. Zeker is het, dat hij, naa zijn Gezantschap in Enge-
 land volbragt te hebben, in het volgende Jaar 1625, in de
 zelfde hoedanigheid, na *Frankrijk* vertrok, en 'er met bij-
 zondere tekenen van agtinge wierdt ontvangen. Hij hadt hier
 verscheiden zeer netelige zaaken om handen, en vertoonde,
 bij meer dan ééne gelegenheid, blijken van zijne bevoegdheid
 tot den post, waar toe men hem hadt te werk gesteld. In
 de maand April des Jaars 1626 keerde hij van *Parijs* in
 's *Hage* te rug. Andermaal begaf zich de Heer VAN SOMMELSDYK,
 in de zelfde hoedanigheid, na dat Koninkrijk, in den

aanvang des Jaars 1628. Het laatste openbaar bedrijf van onzen Staatsman, welk wij vinden aangetekend, was zijn Gezantschap na *Engeland*, in den Jaare 1640, om de Koninklijke Prinsesse, voor den jongen Prins WILLEM DEN II, ten huwelijk te verzoeken. Hij overleedt, gelijk wij, op het voorgaande Artikel, in het voorbijgaan, hebben aangetekend, op den zevenëntwintigsten December des Jaars 1641, en wierdt in de Kerk van zijne Heerlijkheid begraven.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Hist.*

SOMMELSDYK. (KORNELIS VAN AERSSENS, *Heer van*) Overbekend, uit 's Lands Geschiedenisten, is de aanslag van Prins WILLEM DEN II op de Stad *Amsterdam*, doch even vrugtelooß uitgevallen, als dezelve roekeloos en onbezonnen ondernomen was. Wat den Prins tot dit bedrijf bewoogen hebbe, zullen wij hier niet verhaalen, maar alleentlijk het aandeel des boven genoemden Edelmann in de tewerkstelling van het wijdklinkend plan, als die in hetzelfde tot een hoofdwerktuig wierdt gebezigd. De Heer VAN SOMMELSDYK, Zoon van den boven geschetsten Ambassadeur, diende den Staat te Lande, en was nu tot den rang van Kolonel gevorderd. Hij was een boezemvriend en vertrouwde raadgeever van Prins WILLEM. Zelf wil men, dat zijne Hoogheid, onder andere op aanraaden van den Heere VAN SOMMELSDYK, als welke daarin zijn bijzonder voordeel bedoelde, gekoomen was tot het besluit, om de bekende zes Staatsleden der Hooge Vergaderingen in hetgenis te neemen. Of de Prins, in de zaak van *Amsterdam*, insgelijks zijnen raad hebbe ingenomen, is ons niet gebleeken; dit wel, dat zo ras het Ontwerp tot rijpheid was gekoomen, zijne Hoogheid hem, nevens den Graaf VAN DONA, in den arm nam, en de uitvoering daar van aanbeval. Voor zo veel het onderwerp dezes Artikels in de berugte onderneeming betrokken is geweest, zullen wij het gedenkwaardig voorval verhaalen.

't Was, naamelijk, op den twintigsten Julij des Jaars 1650, dat Prins WILLEM DE II den Heer VAN SOMMELSDYK bij zich ont-

ontboodt in *den Haage*, en hem aldaar bekend maakte, hoe hij beslooten hadt, Graaf WILLEM FREDRIK VAN NASSAU, *Stadhouder van Friesland*, met eenige Ruitery te zenden binnen *Amsterdam*, en dat hij hem (SOMMELSDYK) en de Bezetting van *Nijmegen*, onder andere, daar toe dagt te gebruiken. Zonder eenige aanmerkingen te maaken op dit besluit, bragt SOMMELSDYK eenige zwaarigheden in 't midden, omtrent den wijden afstand en den grooten weg, als mede wegens de hitte van het Jaargetij. Niets bijzonders schijnt verder, in deeze eerste zamenkomst, te zijn voorgevallen. Maar op den derden dag, van nieuws, het onderwerp hervat hebbende, verklaarde de Prins aan Graave WILLEM en aan SOMMELSDYK, dat de dag van den optogt, de weg na *Amsterdam* en de troepen, derwaarts bestemd, bepaald waren; dat SOMMELSDYK moest vooruit trekken, om de troepen te ontvangen op de Heide bij *Harten*, om ze van daar na *Abkoude* te geleiden. SOMMELSDYK, van nieuws, eenige zwaarigheid gemaakt hebbende, over den grooten afstand tusschen deeze twee plaatzen, en verzogt, in plaats van op de Heide, de troepen te *Scherpenzeel*, op de *Veluwe*, te mogen ontvangen, bewilligde de Prins in zijn voorstel; beveelende, tevens, dat SOMMELSDYK op den tweeden dag daar naa de reize moest aanneemen, naa dat hij, alvorens, zijne jongste bevelen zoude ontvangen hebben. Deeze hielden in, zich na *Amsterdam* te begeeven, om vervolgens van daar te rijden na *Scherpenzeel*, ten einde om den afstand der Dorpen, tusschen de Stad en *Scherpenzeel*, naauwkeurig op te neemen, om, in het geleiden der troepen, zich daar naar te schikken. De Prins voegde 'er nevens, dat hij, binnen *Amsterdam* gekomen zijnde, een waakend oog moest houden op Graaf WILLEM, als die een weinig haastig was, en last hadt, om binnen die Stad geenerlei geweld te pleegen.

Van zulk eenen last voorzien, vertrok de Heer VAN SOMMELSDYK, alleenlijk van zijnen Kamerdienaar verzeld, op den zevenëntwintigsten Julij, 's middags ten één uure, uit 's *Graavenhage*. Hij reisde te paerd, neemende zijnen weg over *Leiden* na de bedoelde Stad. Omtrent *Koudekerk* wierdt hij ingehaald door den Markgraaf DE VIEUVILLE, om hem te ver-
zel-

zellen, door den Prins hem nagezonden. Ten half tien ure be-
reikten ze den *Overtoom*, alwaar zij vernacht hebbende, za-
ten zij 's anderendaags morgens ten half vijf ure wederom
op, en reeden, door de Leidſche Poort, binnen *Amsterdam*.
Zij hielden zich niet op, dan een oogenblik op de Reguliers-
Breeſtraat, alwaar SOMMELSDYK van den Onderſchout VAN BUT-
TEN ontmoet en aangesproken wierdt. Van *Amsterdam* reeden
zij over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Loenen*, *Vreeland*, *Kör-
tenhoef*, *Hilverſom*, *Zoest* en *Leusden*, op *Scherpenzeel*, al-
waar SOMMELSDYK 's naamiddags ten vijf ure aankwam. Hier
wagte hij op de Ruitery, die door den Graaf VAN DONA ge-
leid wierdt, en 'er niet eerder dan vierëntwintig uren naa
hem aankwam. Terſtond ſloeg SOMMELSDYK op weg, met
oogmerk, om, volgens zijne rekening, ten vijf ure in den
morgen van den dertigſten Julij voor *Amsterdam* te zijn.
Een, dus genaamd, toeval was oorzaak van zijne misreke-
ninge.

Te weeten, de Optogt ging voorſpoedig, tot op de Gooi-
ſche Heide, voorbij *Hilverſom*. Hier wierden de troepen
overvallen van een zwaar onweder, 't welk dezelve na het
gemelde Dorp deedt wederkeeren, om 'er eene poos te ver-
toeven. Het onweder eenigzins bedaard ſchijnende, vertrok-
ken ze van nieuws. Doch nauwlijks waren ze een ſtuk wegs
gevorderd, of de Donder ſtak van nieuws op, en wierdt de
lucht zo donker, dat alleen de Heer VAN SOMMELSDYK, aan
het hoofd van vier Kompagniën, den rechten weg vondt, en
de tien overige, naa lang dwaalen, te *Hilverſom* te rug keer-
den. Onder het voorttrekken vernam de Heer VAN SOMMELS-
DYK, niet vroeger dan te *Vreeland*, dit afdwaalen. Hij zelve
kwam, met zijne manſchap, ten beſtemden tijde, te weeten,
ten half vijf ure, in den morgen van den dertigſten Julij,
voor *Amsterdam*. Graaf WILLEM was 'er reeds; en alzo hij
vol vuur was, deedt hij den voorſlag, of men, met de man-
ſchap, welke men bij de hand hadt, 's Prinſen laſt niet be-
hoorde te volvoeren, en den togt, zonder uitſtel, voortzet-
ten? De meeste Bevelhebbers waren daar toe genegen. Doch
SOMMELSDYK, bedaarder van geest, en het ſtuk dieper inzien-
de, verklaarde van oordeel te zijn, „ dat men de agtergeblee-

„ vene

„venē manschap behoorde in te wagten, alzo zijne Hoogheid
 „uitdrukkelijk gewild hadt, dat, om alle wanorde te voor-
 „koomen, de aanslag met veel volks ondernomen zoude wor-
 „den, en het te dugten stondt, dat de Stads Bezetting en
 „Burgerij aangemoedigd zouden worden tot het bieden van
 „tegenstand, indien men met weinig volks ter Stad introk;
 „'t welk gelegenheid zoude geeven tot daadelijskheden, wel-
 „ke zijne Hoogheid, zo veel mogelijk was, voorkoomen
 „wilde, hebben.” Deze raad wierdt gevolgd. De afge-
 „dwaalde manschap kwam eerst ten half acht ure te *Abkoudé*.
 Toen zette men den togt voort, doch volbragt dien niet ver-
 der, dan tot aan de nog heden bekende *Hofftede Welna*,
 eenige honderden Roeden van de Stad, aan de Westzijde van
 den Amstel, buiten de Utrechtsche Poort gelegen. Wat den
 verderen voortgang vrijdelde, en hoe de gantsche Krijgsmagt,
 eerlang, onverrichter zaake, afrok, is uit 's Lands Geschiede-
 nissen, bijzonderlijk uit die van *Amsterdam*, algemeen be-
 kend.

Prins WILLEM DE II overleefde niet lang deeze onbezonnene
 onderneeming. Sedert namen de zaaken ter Vergaderinge van
 Holland eenen keer, welke, onder andere, den Heere van
 SOMMELSDYK geenzins gunstig was. Men leide 'er bijzonder-
 lijk in beraad, om het gedrag der zulken, welke deel gehad
 hadden in den aanslag op *Amsterdam*, te onderzoeken. Dit
 goldt insgelijks den Heer van SOMMELSDYK. En voor zo veel
 hij nu van zijnen steun, in den Prins van ORANJE, was ont-
 bloot, vondt hij geraaden, het hoofd in den schoot te leggen,
 en aantebieden om aan Gemagtigden, welke men mogt goedvinden
 daar toe te benoemen, de opening van zaaken te geeven. Dit
 onderzoek viel voor in de maand Julij des Jaars 1651. Drie
 zaaken, voornaamelijk, hadt men ten laste van den Heere van
 SOMMELSDYK: *Veereerst*, dat hij, in den Eed van Holland
 zijnde, kwalijk gedaan hadt aan het leiden van Krijgsvolk na
Amsterdam, op bevel van zijne Hoogheid. — *Ten tweede*,
 dat hij de Wallen van *Amsterdam* hadt bespied. *Ten derde*,
 en eindelijk, dat hij verspreider was van het gerugt, als of
 de Stad *Amsterdam* een Verdrag hadt geslooten met het Par-
 tement van *Engeland*. Op deeze punten van bezwaar begeef-

de men zijne antwoorden. Op het eerste punt van beschuldiging bragt SOMMELSDYK in 't midden „ dat hij, als Kolonel, „ ook onder zijnen Kapitein-Generaal stondt, die hem, in „ dien hij gehoorzaamheid geweigerd hadde, wegens het schen- „ den van den Krijgsseed, zou hebben kunnen straffen; behal- „ ven dat zijne Hoogheid ook groot gezag hadt in zaaken „ van Regeeringe, en, in *Amsterdam*, alleenlijk begeerde „ gehoord te worden over zaaken, den dienst der Landen „ betreffende.” — Op de tweede bezwaarnis merkte hij aan „ dat hij, op 's Prinsens bevel, uit *den Haage* gereeden was „ na *Amsterdam*, inkomende door de Leidse Poort, en „ wederom uitrijdende door de Reguliers- of Utrechtsche „ Poort, en voorts over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Leenen*, „ *Vreeland*, *Kortenhof*, *Hilversom*, *Leusaen* en *Zoest*, na „ *Scherpenzeel*, met geen ander oogmerk, dan om den tijd „ af te meeten, welken de Ruitrij, die hij van *Scherpenzeel* „ na *Amsterdam* geleiden moest, tot deezen togt zoude noo- „ dig hebben, zonder dat hij eenige gedagten gehad hadt, om „ de wallen van *Amsterdam* te bespieden.” — Op de derde beschuldiging erkende hij, „ op 't Huis *ter Hart*, tegen de „ Heeren van *Baarlem*, gezegd te hebben, dat het goed „ zoude zijn, dat 'er wat minder gemeenschap was, tusschen „ de Stad *Amsterdam* en het Parlement van *Engeland*, ver- „ mits, voegde hij 'er nevens, de Prins hem onlangs ver- „ haald hadt, eenen brief gezien te hebben, te *Londen* ge- „ schreeven, inhoudende, dat het Parlement beslooten hadt, „ *Amsterdam* met tienduizend man te zullen bijstaan.” Op „ deze verdediging volgde geene uitspraak. Een ander middel „ behoedde den Heer VAN SOMMELSDYK voor de onaangenaamhe- „ den, die, veeligt, hem konden wedervaaren zijn. Hij beriep „ zich, naamelijk, op Graaf WILLEM FREDRIK, als die van den „ aanslag op *Amsterdam* het voornaame beleid gevoerd hadt. „ Dit maakte de Staaten van *Friesland* wakker, en, om hunnen „ Stadhouder voor alle aanspraak te behoeden, deedt hun den „ voorslag doen tot het afkondigen van eene Algemeene Vergif- „ fenis. In 't eerst vonden de Staaten van *Holland* geen ge- „ noegen in dit ontwerp, en stondt bijzonderlijk de Stad „ *Amsterdam* 'er zeer sterk op, dat de zaak van den Heere VAN

SOMMELSDYK voor het Hof van *Holland* zoude getrokken worden. Midlerwijl wierdt 'er een Ontwerp eener Algemeene Vergiffenisfe gemaakt, en kwam de Heer VAN SOMMELSDYK zo veel aan de hand, dat hij in zo verre zich schuldig erkende, dat hij onder de Algemeene Vergiffenis verzogt begreepen te worden. Veele moeite kostte het, eer de Regeering van *Amsterdam* daar toe haare toestemming wilde geeven; zij beweerde, dat men hem daar van behoorde uit te sluiten. Eindelijk bewilligde zij in het verzoek, mids de Heer VAN SOMMELSDYK zich verbondt, van alle Ampten van Regeeringe in *Holland* zich te zullen onthouden. Met zulk eene belofte ont kwam hij het dreigende gevaar van verdere zwaarigheden.

Hoewel dus, door 's Lands Staaten, van eene, naar het oordeel van zommigen, wel verdiende straffe vrijgesproken, schijnt, egter, de Heer VAN SOMMELSDYK daar door niet van begrippen te zijn veranderd, of aangespoord geworden ter begunstiging der heerschende inzigten. Immers houdt hij eene nauwe gemeenschap met den Luitenant-Admiraal KORNELIS TROMP, die geoordeeld wierdt, meer de belangen van den jongen Prinsfe VAN ORANJE, dan de thans aangenomene maatre-gelen der Staaten van *Holland* te zijn toegedaan. Een blijk hier van meende men te bespeuren in een bedrijf van den Heere VAN SOMMELSDYK, in den Jaare 1666. Bekend is het Zeegevegt, welk, in het begin van de maand Augustus diens jaars, tuschen de Engelsche en Nederlandsche Vlooten, voorviel: Zeegevegt, zo ongelukkig aan de eene zijde, als eeraanbrengende aan den anderen kant, voor den Heer MICHEL DE RUITER, welke hier het opperbevel voerde. Men weet, daarenboven, het vreemd gedrag, door den Heer TROMP, bij daanze gelegenheid, gehouden, als welke, terwijl de Opperbevelhebber, met den vijand, in een hevig gevegt was ingewikkeld, op eenen afstand van twee mijlen, met opgegijde zeilen, even alsof hem het werk in 't geheel niet aanging, onbeweegelijk bleef leggen. In den vroegen morgen van den dag, op welken het Gevegt voorviel, was de Heer VAN SOMMELSDYK in 's Lands Vloot gekoomen. De RUITER, als Oppergezagvoerder, hadt dien Heer genodigd, zijn eigen Schip ter verblijfsplaatze te neemen. Doch SOMMELSDYK wees

deze uitnodiging van de hand, en begaf zich bij den Heer TROMP aan boord. Sedert ontfondt, bij veelen, het vermoeden, in gevolge van het boven vermelde gedrag des Luitenant-Admiraals, dat SOMMELSDYK hem eenen raad hadt gegeven, die met 's Lands dienst en oirbaar niet bestaanbaar was. Waar in, bepaaldelijk, deeze onderfelde kwaade raad zou gelegen geweest zijn, vinden wij niet aangetekend.

Naa dat, in den Jaare 1668, de Heer VAN SOMMELSDYK zijne Heerlijkheid van dien naam van de Staaten van *Zeeland* hadt verheven, als bij welke hij beter dan bij Hun Edele Groot Mogende was gezien, wierdt hij, in den Jaare 1682, eigenaar van een derde gedeelte der Volkplantinge van *Suriname*. Tot in het gemelde jaar hadt de Volkplanting onder het bewind der Staaten van *Zeeland* gestaan. Thans wierdt dezelve opgedraagen aan de Westindische Maatschappij, voor eene somme van tweehonderd zestigduizend guldens. Voor een derde gedeelte van deeze somme verkreeg de Heer VAN SOMMELSDYK het bovengemelde aandeel; het tweede derde deel wierdt de eigendom der Stad *Amsterdam*; de Maatschappij zelve bleef eigenaars van het overige. In het volgende jaar, door de Algemeene Staaten, tot Gouverneur zijnde aangesteld, vertrok de Heer VAN SOMMELSDYK na de Volkplanting; in het bestuur van welke hij zich, egter, geenzins naar het genoegen der In- en Opgezeetenen schijnt gekweeten te hebben. Reeds in het eerste jaar van zijn bewind, wierden, tegen en over hetzelfde, verscheiden klagten ingebracht bij de Algemeene Staaten; die, evenwel, dezelve niet duchtig of bepaald genoeg moeten geoordeeld hebben, om den Landvoogd deswegen in regten te betrekken. Althans is ons niet gebleeken, dat hem daar over eenige onaangenaamheden wedervaren zijn. De Heer VAN SOMMELSDYK bleef dan in het bewind, tot in den Jaare 1688, wanneer hij op eene jammerlijke wijze aan zijn einde kwam. Bij gebrek aan toevoer van mond- en andere noodwendigheden uit het Vaderland, was, in de Volkplanting, een zo groot gebrek ontstaan, dat men het Krijgsvolk op een minder rantsoen, dan gewoonlijk, hadt moeten stellen. Dit bragt de gemoederen aan het morren. Een goed aantal Soldaaten, door het nijpen van den nood geperst, verstoutte

stoutte zich, aan den Landvoogd zelven hunne klagten in te brengen. In stede van de misnoegde menigte met zachte woorden te paaien, of met bescheidenheid toe te spreken, beging SOMMELSDYK de onvoorzigtigheid om de klaagers met stokslagen af te wijzen. Zulk eene behandeling deedt het smeulend vuur, eensklaps, in lichten laaije vlamme, ten dake uitflaan. Men loopt te wapen, keert te rug na des Landvoogds woning, valt op hem aan, en berooft hem, op eene jammerlijke wijze, van het leven. Dit viel voor in de maand Julij des bovengenoemden Jaars 1688. De Overste VERBOOM, toefschietende om den Heer VAN SOMMELSDYK te ontzetten, ontving eene zo gevaarlijke kwetzuure in den buik, dat hij, negen dagen daar naa, insgelijks overleedt.

SONDEL, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Gaasterland*, in welke het, in rang het tweede, tweeënveertig stemmen uitbrengt. Het legt aan den Rijdweg, welke na het nabuurig welvaarend Dorp *de Lemmer* loopt. Op den grond van de zeer groote Kerk en den zwaarden Toren, welke eertijds te *Sondel* stonden, ziet men thans een klein Kerkje met een spits Torentje. De huizen staan eenigzins verspreid, en zijn weinig in getal.

SONNEGA, een Friesch Dorp, in de Grietenij *Stellingwerf-Westeinde*, onder het Kwartier der *Zevenwouden*. Het legt niet verre van *Wolvega*, weleer de verblijfplaats van den vermaarden Frieschen Edelman, Jonkheere ONNO ZWIER VAN HAREN. *Sonnega* legt zeer vermaaklijk in het geboomte, 't welk, in dit gedeelte van het Gewest, zo welig als in eenigen anderen oord der Veréénigde Gewesten, tiert, en blijken vertoont van de geschiktheid van den grond tot het draagen van houtgewas. Men vindt hier geene Kerk, maar alleenlijk de overblijfszels van het gewijd gestigt, welk 'er eertijds plagt te staan, in het Klokhuis en den Kerkhof. Voor het overige brengt het Dorp, in de algemeene aangelegenheden der Grietenije, achtëndertig stemmen uit.

SONOI, (DIDERIK) een Edelman, zeer vermaard in 's Lands Geschiedenissen, ten tijde der eerste worstelingen tot het afschudden van het Lijs- en Zielenjuk der Spaansche Overheerschinge, en, om zijne veelvuldige verrigtingen, 't zij dan tot lof of tot laster, overwaardig om bij de naakoomelingschap herdagt te worden. De eerste bescheiden, welke wij van hem aantreffen, klimmen op tot den Jaare 1565, wanneer hij niet slegs het vermaarde Verbond der zamenvereenigde Edelen ondertekende, maar ook zijnen vlijt aanwendde, om tot de veel gerugts maakende onderneeminge deelgenooten te winnen. Ten blijke van zijne Gezintheid omtrent godsdienstige Geloofs-begrippen, vinden wij, in het volgende Jaar 1566, zijnen naam vermeld onder die der zulken, welke, buiten 's *Graavenhage*, bij den Hoornbrug, op eene plaats, de *Ruiterkamp* genaamd, zamenvloeden, om 'er den Leeraar PIETER GABRIEL, in den smaak en naar de denkwijze der Hervormden, te hooren prediken. Toen de Landvoogdes, van wegen den Koning van *Spanje*, 's jaars daar aan, van alle Edelen, Amptnaars en Wethouders, een nieuwen eed vorderde, bij welchen zij zich moesten verbinden, het Roomsche geloof te zullen handhaaven, de Beeldformers straffen en de Kettters uitrooien, hadt SONOI, op het voetspoer van Prins WILLEM VAN ORANJE, en nevens verscheiden andere Edelen, de koenheid om het doen van dien Eed te weigeren. Eene andere proeve van zijne gezintheid omtrent de zaak der Vrijheid gaf SONOI, nog in dat zelfde jaar, door zijne belofte tot het opbrengen van eene zekere somme gelds, tot het ondersteunen van het Verbond der zamengezworene Edelen. Hij verbondt zich zelve voor vierhonderd guldens *Brabantsch*: eene somme, met welke, naar gelange van de schaarsheid van geld, in die dagen, vrij veel konde worden uitgereg. Daarenboven verzelde hij, in dat zelfde jaar, den Prins VAN ORANJE in zijnen befaamden overtocht van de rivier *de Maaze*.

In geene geringe maate moet, reeds nu, Jonkheer SONOI in 's Prinsens vertrouwen gedeeld hebben. Een blijk hier van kunnen wij vinden in de schriftelijke volmagt, welke zijne Doorluchtigheid, beslooten hebbende, om, bij de welgezinden, in de Nederlanden, eene geldverzameling te doen, onder

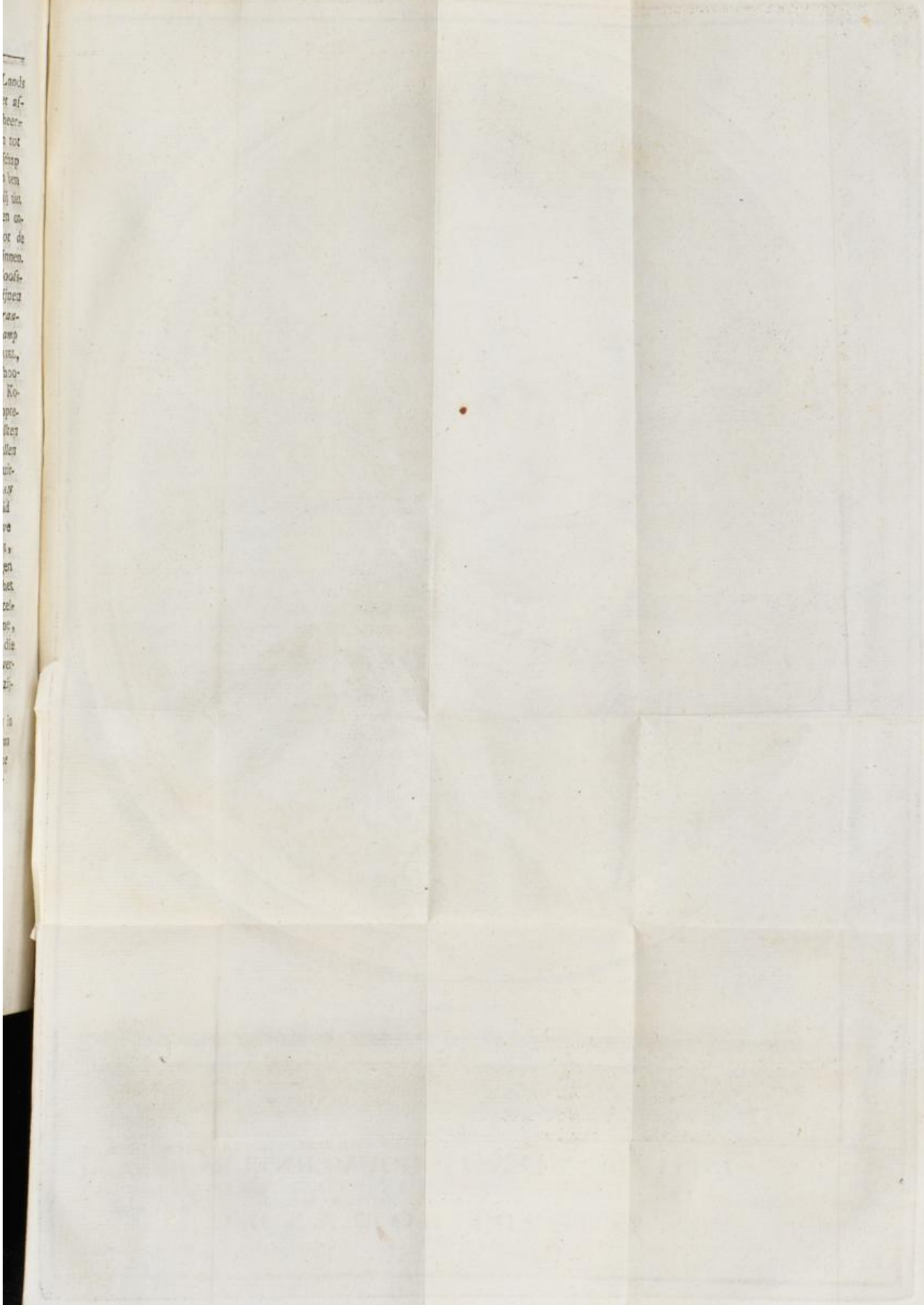
ande-

s Lands
het af-
terheer-
dan tot
ingchap
van hem
r hij niet
lelen on-
tot de
winnen.
deloofs-
zinnen
Graa-
rkamp
aariet,
e hoo-
en Ko-
Ampe-
welken
zullen
uit-
vay
heid
seve
not,
ngen
n het
i zele
nme,
n die
i ver-
n zij-

wor in
r van
zijne
zue
der
te-

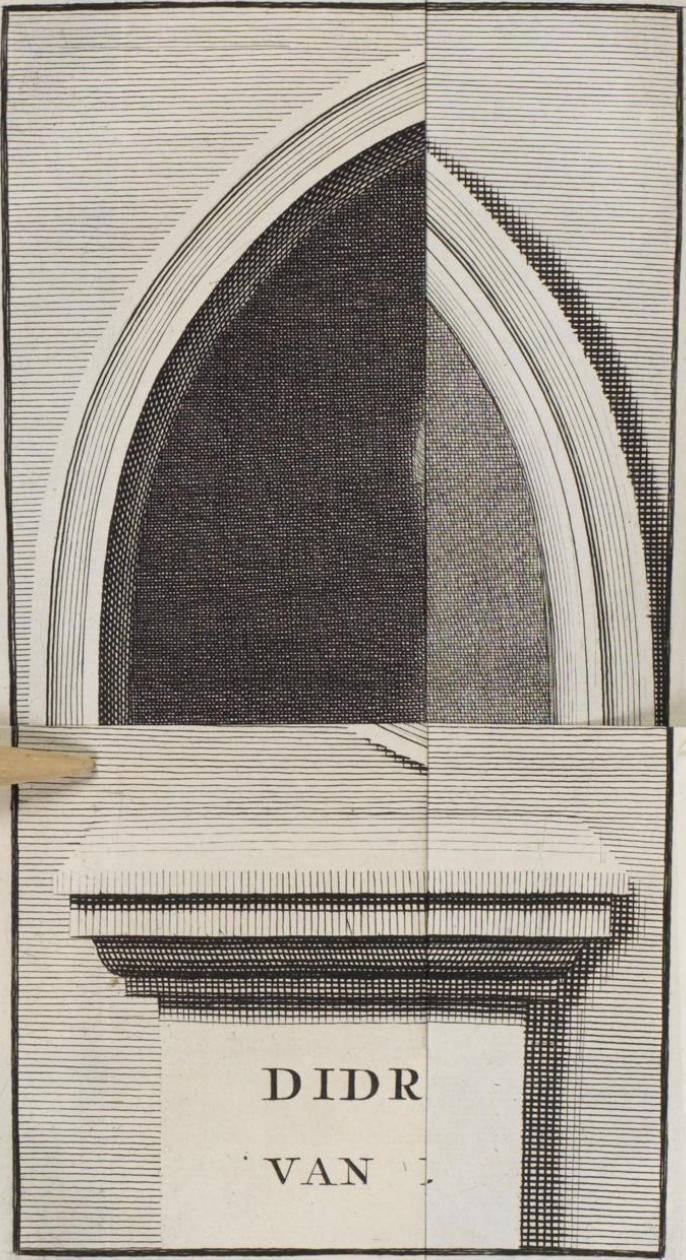

Lands
af
beer-
tot
fiep
len
ij in
en en-
or de
innen.
oof-
fioen
ra-
amp
uit,
bo-
ko-
pre-
fien
den
un-
ay
id
re
e,
en
het
ze-
de,
die
ver-
zij-
in
en
e

DIDRIK SONOY, GOUVERNEUR
VAN NOORDT HOLLANDT.

DIDR
VAN

andere aan SONOI verleende. Deeze nam verscheiden Predikanten, zo in *Holland* als in het Sticht van *Utrecht*, in den arm, om heimelijk hunne Ledemaaten te ondertasten en tot handreiking tot den algemeenen nood aan te spoorren. Eerlijker was dit middel, en slaagde tevens gelukkiger dan een ander, welk SONOI, in den Jaare 1570, bij de hand nam, om eenige penningen magtig te worden. Te *Antwerpen* lag thans zekere Schipper JAN GILLISZON, hebbende zijn schip met eenen kostbaare vrugt beladen, na *Italië* bestemd. SONOI was hier van verwittigd. Verleekkerd op zo een vetten buit, kreeg hij den inval om denzelven zijnen eigenaaren te ontvoeren, en voor den Prinse VAN ORANJE te verzekeren. Ter bereikinge van zijn oogmerk bedient hij zich van twee Amsterdammers, JAN BETH JANSZON en JAN KOENENSZON, den eersten een' Koopman, den anderen een Notaris. In naame van SONOI, doch niet zonder medeweeeten van zijne Doorluchtigheid, treden deeze met den Schipper in onderhandeling, en worden 't eens, voor eene somme van tweeduizend guldens, dat deeze met zijne te werkstellers zal zamenspannen, om zijnen Reederen of bevrageren hunnen eigendom te ontvoeren. Zo gedaan als gezegd. JAN GILLISZON, op zijne reize, tot op de hoogte van *Rochelle* gevorderd zijnde, loopt in die haven binnen, alwaar Graaf LODEWYK VAN NASSAU, 's Prinzen broeder, zich chans bevondt, en die, volgens afspraak, de helft van den buit zou genieten. Voor de halve waarde, dat wil zeggen, voor ruim tweeëntwintigduizend guldens, wierdt de laading in de gemelde Stad verkogt. Naa af trek van de eene helft voor den Graave, en van de onkosten, welke 'er op de andere helft liepen, droop 'er voorts zo veel van het overschot door de vingeren, dat SONOI niet meer dan zeshonderdenvijftig guldens, in zuiver overschot, ontving. Een toeleg, om *Utrecht* te doen omvallen na de Staatsche zijde, door SONOI, gesterkt met ALBERT VAN HUGTENBROEK, in den Jaare 1571, beraamd, liep insgelijks te niete, voornaamelijk om dat de tegenwoordige Slotvoogd van *Vredenburg*, beter dan zijn onlangs overleeden Voorzaat, den Spanjaard was toegedaan.

Terwijl, in de Nederlanden, de zaaken, voor de belangen der Vrijheid, zich een weinig gunstiger begonnen te vertoonen,

nen, hadt zijne Doorluchtigheid sonoi gezonden na *Bremen* en *Hamburg*, deels tot het werven van tien Vaandelen Duitſche Knegten, deels om, onder de gevlugte Nederlanders, eenig geld te verzamelen. Terwijl hij in de eerstgenoemde Stad zich bevondt, ontving hij de tijding van het omſlaan van *Enkhuizen*. In allerijl begaf hij zich derwaarts, kwam 'er met geene kleine moeite binnen, en wierdt 'er met tekenen van grootē blijdschap ontvangen. SONOI, naamelijk, was reeds vóór het omſlaan dier Stad, doch terwijl alles zich daar toe ſchikte, door zijne Doorluchtigheid tot zijnen *Luitenant* en *Gouverneur* van het Noorderkwartier benoemd. Bij zijne komst binnen *Enkhuizen*, zijnen Laſtbrief vertoond hebbende, wierdt hij ſtraks in zijne waardigheid erkend, en maakte, van het oeffenen daar van, eenen aanvang. Volgens zijn Berigtſchrift, moest sonoi de Steden van *Westfriesland* en *Waterland* herſtellen in haare Vrijheden; aldaar den gezuiverden Godsdienst doen oeffenen, nauwe wagt doen houden, toezigt op de Vestingwerken hebben, de ballingen wederom inroepen, de In- en Opgezeetenen van heiderlei Godsdienſt voor overlaſt bewaaren, de Wethouders, den Prinſe toegedaan, in dienſt houden, de anderen afzetten, en, eindelijk, de Kerkſtaaden doen optekenen en de Koninklijke inkomsten doen ontvangen, door iemand, bij hem, met goetvinden van de Wet, daar toe aangeſteld, tot dat, bij mijnen Heer den Prinſ, daar op nader zoude worden gelet.

SONOI dan in zijne aanzienlijke waardigheid erkend zijnde, zo ras hij, op de bewaaring van *Enkhuizen*, de noodige bevelen hadt geſteld, begon ſtraks op middelen bedagt te zijn, om ook de andere Steden van het Noorderkwartier den Spanjaard af, en den Prinſe van ORANJE te doen toevallen. *Meſenblik* lag 't eerst aan de beurt. Ter gemakkelijke beaagtiging gedeelde de Stadhouder hem de kans ſchoon te ſtaan, doorſien men eenige *Waaen*, door den Hertog van ALVA, eenigen tijd geleeden, derwaarts geſchikt, aldaar niet hadt willen bidden laaten. Hierom zondt sonoi de Hoplieden RUIKHAVER, KABELJAAUW en BROUWER na die Stad, om met de Wethouderschap in onderhandeling te treden. Doch de Slotvoogd, Jonkheer KORNELIS VAN RYSWYK, ſtondt in andere begrippen,

en

en wist, onder allerlei voorwendzels, het toetreden tot de onderhandeling, nu onder 't een, dan onder het ander voorwendzel, van de hand te schuiven en draalende te houden. Om dan te verhoeden, dat, onder het marren, de Stad, van elders, versterking zoude ontvangen, besloot SONOI den weg der gewelddaadigheid in te slaan. Benevens de gemelde Hoplieden en hun volk, zondt hij twee Vaandelen *Enkhuizers*, onder KLAAS KROES en JAKOB IN 'T HOF, om de Stad van twee kanten te overvallen. Thans namen de meeste burgers hunne toevlugt tot het Kasteel, latende hunne Vrouwen en Kinderen in de Stad, welke nu in de magt der aanvallers viel. Om ook het Slot magtig te worden, bedienden zij zich van een zonderling middel. De Vrouwen en Kinderen der gevlugten plaatsten zij in de spits, om hun tot eene borstweeringe te dienen, en trokken aldus op de Sterkte aan; in de vaste onderstelling dat het gezigt van de dierbaare panden den opgesloottenen den lust tot het bieden van wederstand zoude beneemen. Dit middel deedt de bedoelde uitwerking, en *Mederhlik* koos de zijde van ORANJE, in het begin van de maand Junij des Jaars 1572. Toen wendde SONOI het oog na *Hoorn*, op welks bemagtiging die van de overige Steden van het Noorderkwartier, *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerend*, spoedig volgde. In ieder deezer Steden stelde SONOI Oversten of Stadvoogden aan.

Omtrent den zelfden tijd begon men in *Friesland*, zo wel als elders, eenige Vrijheidgezinde beweegingen te bespeuren. Die 't werk aldaar aanzetteden, waren de Edelen DUCO MARTENA, SYDS BOTNIA, TIETE HETTINGA, SJERP GALAMA en PIETER KAMMINGA. Van deeze schreef de eerstgemelde aan SONOI, om vier of vijf Vaandelen Knegten. Doch, voor zo veel de Stadhouder van *Noordholland*, in dien oord, eene menigte Plaatzten moest bezetten, waar toe veel volks vereischt wierdt, konde hij niet meer dan één Vaandel misfen. Welke hulp, hoe gering ook in zich zelve, nogthans merkelyken dienst deedt, om het Slot van *Stavoren* te bemagtigen.

Amsterdam bleef, onder dit alles, nog Spaanschgezind. De Admiraal BOSUIZEN, met de Vloot dier Stad gesterkt, hadt de Enkhuizenaars merkelyk gekweld en benaauwd, en

buiten de Noordpoort verscheiden Huizen en Wooningen afgebrand. Om hem dit betaald te zetten, en *Amsterdam* te benaauwen, deedt sonol den Waterlandfchen Dijk, tegenover den Stad gelegen, bezetten, de *Zaandammer Sluizen*, *Nieuwendam* en eenige andere Dorpen beschanzen. Men zocht hem dit, van de andere zijde, door middel van eenige groote en kleine Schepen, te beletten. Doch sonol, uit de Steden *Hoorn*, *Edam* en *Mosnikendam* etlijke Galeien hebbende bij een gebragt, noodzaakte dezelve, van hun voorneemen af te zien, en hem ongemoeid zijn werk te laten voortzetten. Hier door rees den Stadhouder en den Noordhollanderen de moed zo hoog, dat zij hunne gedagten lieten gaan over het vermeesteren der Zuiderzee, en eenige Schepen en Galeien uitrustten, met oogmerk om de Amsterdammers van den voordeelige Oosterschen handel en scheepvaart te versteeken.

Ondanks deezen voorspoed, mishagde den Staaten, in zommige opzigten, het gedrag van sonol, voornaamelijk, naar het schijnt, met opzigt tot de maatregelen, welke hij, in het voeren van den Oorlog, volgde. Althans vonden zij geraaden, in de maand October des meer gemelden jaars, Jonkheer *JAN VAN VLIET* en *REINIER KANT* na het Noorderkwartier te zenden, om, nevens den Stadhouder, het bewind der zaaken van Oorlog, in dien oord, in handen te hebben.

De Stad *Haarlem*, omtrent deezen tijd, door den Spaanjaard, jammerlijk benaauwd, vorderde hulp van allen, welke, in deezen oord, 'er eenige konden toebrengen. Om den vijand afbreuk te doen, en den toevoer te beletten, hadt sonol den raad gegeven, om op *Halfwegen* tusschen de genoemde Stad en *Amsterdam*, bij het Huis *ter Hart*, een gat in den *Haarlemmerdijk* te graaven, en voorts te beschanzen. Gewisfelijk ware dit zo veel geweest, als den vijand op een Eiland zetten. Doch de Prins vondt dien voorflag niet geraaden, onder andere, om dat hij geen nut konde aanbrenge, zo men geen meester te water ware. Daarentegen zondt zijne Doorluchtigheid, in de maand Maart des Jaars 1573, bevel aan zijnen Stadhouder, om zich te verschanzen op den *Diemerdijk*, te *Jaaphannes*, eene gewezene Buurt, per plaatze alwaar thans het Gemeene-Landshuis van gemelden

den Dijk staat, tusſchen de Steden *Amsterdam* en *Muiders*. Hij hadt aldaar aan de eene zijde het *Y*, en aan de andere het toen nog niet droog gemaakte *Diemermeir*, 't welk, voorbij *Amsterdam*, tot in den *Amstel* en aan den *Utrechtschen* *Wagenweg* ſtrekte. Eene zeer geſchikte plaats, gevolgelijk, om den toevoer van boven na het *Leger*, zo wel te water als te lande, te beletten. In gevolge des ontvangeren bevels, *SONOI*, in den aanvang van *Maart*, uit *Noordholland*, met achthonderd *Soldaaten*, en een goed aantal *Delvers*, zijnde overgeſtoken, bemagtigde hij, op den twaalfden dier maand, den *Dijk*, ſlaat voorts eene *Sluis* aan ſtukken, maakt, wat verder, eene opening met de ſpade, en verſchanst zich tusſchen beiden: 't werk verrigt hebbende, deedt hij zelve eenen keer na *Edam*, om van daar den *Schans* van *nooddruft* te voorzien. Binnen *Amsterdam* hadt men van dit alles de tijding niet ontvangen, of men zondt ruim twintig gewapende *Waterschepen* derwaarts, die het den *bootgezellen* van *SONOI*, zo bang maakten, dat zij, met agterlating van twee *Galeien*, onder het geſchut van den *Schans* moesten wijken. Van vier kanten deden nu de *Amſterdammers* eenen aanval op de *Sterkte*; die, egter, zich zo dapper weerden, dat zij de *aanvallers* op eenen afstand hielden, tot dat zij, op de komst van *SONOI*, met veertig ſchepen, op de vlugt gedreeven wierden. Doch de kans keerde, zedert de *Stedelingen* eenige *Raazeils* hadden bij een gekreegen. Op hunne beurt wierden nu de *Noordhollanders* op de vlugt gedreeven, en ontkwam de *Stadhouder* zelve ter nauwernood het dreigende gevaar, om in 's vijands magt te vallen. De *Bezetting* ontruimde nu ook den *Schans*, en bergde zich binnen *Hoorn*. In de maand *Maij* hervatte *SONOI* zijnen toeleg op den *Diemerdijk*; doch een uitgelezen getal *Amſterdammers*, na buiten getrokken zijnde, verjaagde hem van zijnen post, en bragt hem, bij die gelegenheid, geene kleine ſchade toe. *SONOI* was dit maal doorgedrongen tot aan den *Amſeldijk*, buiten de *Utrechtsche Poort*, en hadt hij de nog heden bekende *Hoffſtede Meerhuizen*, ſlegs weinige honderden *Roeden* buiten de tegenwoordige *Muuren* der *Stad*, eene *Sterkte* opgeworpen. Eene derde pooging deedt *SONOI* in de maand *Junij*, in welke hij wel eenige voordeelen

be-

behaalde, doch, in het bereiken zijner hoofdbedoelinge, wierdt te leur gesteld.

Naa de bemagtiging van *Haarlem*, sloeg de Spanjaard het beleg om *Alkmaar*. In de Stad was men schaars van volk voorzien, en zondt men, uit dien hoofde, aan SONOI verzoek om spoedigen onderstand, met nevens gaande melding, hoe men het doorsnijden der Zeedijken voor dienstig hieldt, om 's vijands dieper inval in het Land te betengelen. Gedienstiglijk schreef de Stadhouder tot antwoord, dat zijn zorgen, zweet en bloed ten beste der Stad was; dat hij den Prins reeds om hulp gemaand, de Sluizen geopend hadt, en, zo de nood aan den man ging, de Zeedijken niet verschoonen zoude. SONOI liet het niet bij woorden. Om des vijands voortgang te weeren, deedt hij, op vier onderscheidene plaatsen, even zo veele sterke Schanzen opwerpen, en elk derzelven, bij nacht en dag, boven het Krijgsvolk, door twee of driehonderd boeren bewaaken. Aan die van *Otterlijk*, welke met den vijand heimelijk geheuld hadden, stelde hij een voorbeeld voor anderen, door hun Dorp in brand te steeken. Van geene geringe baate waren deeze Sterkten voor de belegerde Stad, om den vijand van voor dezelve te doen opbreken.

In den Zomer des Jaars 1574 raakte SONOI in geschil met de Staaten van het Noorderkwartier, 't welk geschapen stondt, in den toenmaalgigen stand van zaaken, zeer nadeelige uitwerkzels te zullen hebben. Over en weder was men misnoegd op elkander, en verloor alzo den gemeenen nood uit het oog. De Staaten klaagden over des Stadhouders eigendunkelijke willekeurigheid in het bewind van zaaken, en dat hij, zonder hen te kennen of te raadpleegen, zijn eigen hoofd volgde; terwijl hij, met dit alles, wanneer zijne onderneemingen niet naar genoegen slaagden, op hun de schuld der mislukkinge leide. Van zijnen kant leide SONOI de Staaten ten laste, dat men 'er onder hen vondt, die het niet wel meenden met den Godsdienst; als mede, dat zij zijn gezag ondermijnden, door hem bij het gemeen in veragtinge te brengen. Zelf sprak hij van zijn Ampt te willen nederleggen; 't welk eenigen onder de Staaten niet ongaarne hoorden. Eer het,
egter,

egter, hier toe kwam, bragt men de zaak ter ooren van den Prinse; die, kort daar naa, tot antwoord schreef, dat hij niet ongenegen was om SONOI van zijn Ampt te ontslaan, en vervolgens den Graaf VAN DEN BERGE in deszelfs plaats wilde stellen. De Graaf VAN DEN BERGE was 's Prinzen Zwager, en, van wegen zijn karakter en gedrag, bij de Landzaaten, veelal, gehaat. Zo ras dan hadden de Staaten 's Graaven naam, als hunnen aanstaanden Stadhouder, niet hooren noemen, of zij verzoenden zich met SONOI; die voorts, met 's Prinzen goedvinden, zijne waardigheid behieldt.

Sints de bemagtiging van *Haarlem*, door de *Spanjaards*, was men, aan de zijde der Staatschen, meermaalen bedagt om eene zo gewigtige Stad den vijand wederom afhandig te maaken. In den Jaare 1575 nam men het stuk met ernst bij de hand. Het plan, indien 't gelukken wilde, hieldt in, de gemelde Stad, door het belemmeren van den toevoer van noodwendige levens- en andere behoeften, uit te hongeren, en alzo te noodzaaken om van partij te wisselen. SONOI moest daar toe de hand leenen. Terwijl de Zuidhollanders zich van den Schans, op Halfwegen tusschen *Amsterdam* en *Haarlem*, bij het Huis *ter Hart*, zonden tragten meester te maaken, zou de Stadhouder van het Noorderkwartier het zo genaamde *Barndegat*, eenen Inham van het Y, tegenover *Amsterdam* gelegen, tragten te bemagtigen. Indien men dit tweevoudig doelwit bereikte, zou de toevoer na *Haarlem*, zo wel langs het Y als over het Haarlemmermeir, geheel zijn afgesneden. Reeds in den aanvang van de maand Maart des genoemden jaars maakte SONOI aanstal tot het volvoeren van zijn aandeel in het volwigtig werk. Binnen weinige dagen bemagtigde hij het *Barndegat*, wierp 'er terstond eenen Schans op; en voorts in den Waterlandschen Dijk een Gat hebbende doen graaven, bragt hij, door hetzelfde, de Noordhollandse Galejen in het Y. Thans zondt hij bevel aan die van *Hoorn*, om hem met magt van schepen te hulp te koomen. Doch vermids men, aan dien kant, niet zeer voortvaarende was, en, daarenboven, de Amsterdammers hem, bij nacht en dag, te water en te lande, zeer veel werks verschaffen, vondt SONOI zich genoodzaakt, zijne Sterkte wederom te verlaaten, zeventien dagen naa dat hij dezelve bemagtigd hadt.

Thans

Thans zijn wij gevorderd tot een verhaal in den levensloop van SONOI, waar van de bijzonderheden zijnen naam en naagedagtenisfe eene altoosduurende schande zullen aanwrijven. Hoewel de bedrijven en schenddaaden, welke wij zullen vermelden, meenig eenen lezer eenen killen schrik zullen aanjaagen, agten wij een uitvoerig berigt niet ondienstig, als een middel ter waarschuwinge, hoe een gewaande ijver voor Godsdienst en regtvaardigheid, bij wijten, een mensch tot bijkans ongelooftbare uitersten kan doen overslaan, en een ieder, uit dien hoofde, zich hebbe te wagten voor de verleiding zijns harten, ook in zaaken van minder gewigt, om den eenen pligt niet aan den anderen op te offeren. Wij zullen, in ons verhaal, het geleide van den Ridderlijken Historieschrijver volgen.

In den Zomer des Jaars 1575 verspreidde zich, door Noordholland, een gerugt, hoe een deel Landloopers door de Spanjaarden was omgekogt, om eenige Dorpen in brand te steeken, om alzo de Huislieden uit de Sterkten en van de Dijken te lokken, welke zij nevens de Soldaaten bewaakten. De kommer en agterdogt der tijden deedt dit gerugt gereedelijk gehoor vinden, ook bij SONOI en de Gemagtigden der Noordhollandsche Steden; die 'er straks den Schouten ten platten Lande van verwittigden, en, door dit middel, een twintigtal van het geboefte in handen kreeg. Bij hunne verhooren, bekenden zij, huisbraaken en andere verstooringen der openbaare rust, doch niets 't geen naar brandstigtig of foortgelijke euveldaaden geleek, gepleegd te hebben. SONOI, een man van harden inborst, en zeer agterdogtig, met deeze algemeene bekentenissen niet voldaan, wordt hier op te raade, strengere maatregelen te baat te neemen. Even alsof hij den Hertoge VAN ALVA, in wreedheid, niet wilde toegeeven, stelt hij eenen bijzonderen Regtbank in, welke, eerlang, niet minder dan de bekende Raad van Beroerten, algemeen verfoeid, en insgelijks met den naam van Bloedraad wierdt betiteld. Tot Leden van deezen Raad benoemde de Overste SONOI, JOHAN VAN FOREEST, Schout van *Akmaar*, Meester JOOST HUIKESLOOT, Schout van *Hoorn*, WILLEM MAARTENSZON KALF, Baljuw van *Waterland en Zeevang*, en WILLEM VAN ZON-

NEN-

NENBERG, Baljuw van *Brederode en Bergen*. Bij deeze wierden vervolgens nog gevoegd Jonkheer WILLEM VAN ROON, Schout van *Nieuwdorp*, en WILLEM MOSTARD. Doch deeze deeden weinig dienst, en nog minder de genoemde JOHAN VAN FOREEST, wiens plaats de Geweldige Provoost MICHEL VERMESTLEN verving. In 't eerst zat deeze Regtbank te *Alkmaar*, doch wierdt, eerlang, overgebracht op het *Huis te Schagen*.

Zo ras de Regtbank naar den eisch geschikt en geregeld was, gingen de Regters aan het ondervraagen, en wanneer zij geene nadere bekentenissen bekwamen, aan het pijnigen en folteren, om, door kragt daar van, de verlangde aanwijzingen te bekoomen. Men gaf huu naamen in den mond, met ondervraaging, of deeze hen niet tot brandstigten hadden aangezocht? Ontkenden de boeven zulke aanzoeken, dan beloofde men hun het leeven en de vrijheid, indien ze de waarheid wilden zeggen. Op deeze wijze noemden zij eenen KOPPE KORNELISZON, en zijnen Zoon NANNING, eerlijke en welgestelde huislieden te *Wognum*; voorts eenen PIETER NANNINGZON, van *Bennenbroek*, REINIER PIETERSZON, van *Hoogwoude*, allen Roomschezind, en daarom te meer verdagt. Alle deeze hadden de landloopers, met huisvesting of andere handreiking, nu en dan, bewelddadigd.

De belofte van 't leeven hadt zeven van de fielten de beschuldiging afgeperst. Een achtste, JAN DRIEMUNT, van *Hoorn*, toonde, eene wijle tijds, meer eerlijkheden in 't hart te hebben. Drie of vier tornen van den Pijnbank stondt deeze door, zonder dat men hem aan 't beschuldigen konde brengen. Men hervat het pijnigen, terwijl de Regters hem voorlazen de naamen, welke hij hadt te beschuldigen, onder bedreiging van diergelijk eene behandeling, dag aan dag, tot dat hij de waarheid sprak. DRIEMUNT, vroomer dan zijne ondervraaggers, door zulk een dreigement niet getroffen, wordt nu ter scherper proeve gebracht. Opgetrokken aan eenen Ladder, met de armen agterwaarts gedraaid, en tweehonderd ponden gewigts aan zijne groote toonen, laat men hem vierdehalf uur in die gefalte hangen; terwijl men, intusfchen, in den herberg gaat zitten drinken. De hevigheid der pijn eerste den

ramp-

rampzaligen het zweet uit de leden, zo dat het op den Zolder droop. Aldus gemarteld, en onmagtig om de pijn langer te verdraagen, ontboodt hij de Regters; die, egter, eerst een half uur daar naa, met dronkene hoofden, wederkeerden. Toen verzogt hij ontspannen te worden, beloovendé te zullen openbaaren, al wat zij op hem begeeren zouden. Nu belooft men hem vergiffenis en een Dienaarsplaats onder den Gewel-digen Provoost, indien hij de dus genaamde waarheid zeide; waarop hij insgelijks de boven gemelde perfoonen noemde.

Inmiddels hadt men deeze, op de aanklagte van DRIEMUNTS medgezellen, reeds in verzekering genomen. Het brandver-raad, hun, door de gevangenen, in 't aangezigt aangezegd, wierdt ronduit ontkend, en verklaard, daar van geene de min-ste kennis te hebben. Ook herriepen de landloopers, zedert, hunne beschuldiging. Want, ten vuure verweezen zijnde, wederriepen zij in hun uiterste, en eenigen met den wurg-strop aan de keel, al wat hun, wegens het brandstigten, en tot beschuldiging der huislieden, door pijn en schoone belof-ten was afgewrongen: van welke herroepingé, naderhand, uit de geregtelijke getuigenissen van Scherpregeren, Schoutsdie-naaren, Predikanten en anderen, de waarheid gebleeken is.

Dit niettegenstaande maakten nu de Regters eenen aanvang met de hevigste folteringen aan de gevangenen, van welke weinige Geschiedenissen gewaagen. KOPPE KORNELISZOOM was het eerste voorwerp hunner woede. Acht kannen brandewijn wierden 'er verbruikt, tot het nat maaken van lijnwaat, 't welk men in brand stak, om hem het lichaam, van boven tot beneden, te blakeren, vooral ook onder de zolen der voe-ten: zo dat 'er de Zenuwen geheel bloot lagen. Acht of ne-gen dagen, onder zijne standvastige betuiging van onschuld, en van die der verdere beschuldigten, hadt men hier mede aangehouden, wanneer men hem, in den naamiddag, naa dat hij des morgens zeer heftig was aangetast, in de Kamer bragt, alwaar de Regters zaten. Aldaar gekoomen zijnde, viel hij van zwakheid met de handen op den tafel neder, en voorts gevraagd hebbende, wat hun begeeren ware, voegde hij 'er nevens: *Ik weet u niets te zeggen*. Met een valt hij in zwijm, zijgt neder op de grond, en sterft voor de voeten zijner

zijner Regteren; die, in 't eerst, daar over van schrik be-
vangen, vervolgens, bij onderlinge afspraak, het gerugt dee-
den loopen, „ dat de Duivel den Schelm den hals gebroken,
„ en hem voorts ter helle hadt gevoerd.” Om hunnen moed
aan 't Lijk te koelen, deden zij het heimelijk vierendeelen.

Naa dat KOPPE KORNELISZOOM dus rampzalig aan zijn einde
was gekoomen, deden de Regters zijnen Zoon NANNING uit
den Kerker haalen, door eenen Dienaar, die hem vondt leg-
gen in zijn hembd, met de handen tusschen de beenen aan
eenen bank gebonden. Het geloof gaan bijkans te boven de
folteringen van allerlei aart, welke aan dien rampzaligen
wierden te werk gesteld. „ Hij” ('t is de Ridder HOOFT,
die thans spreekt) „ sterker van gesteltenis dan de oude
„ man, geweest was, wert tot twee- oft drieëntwintigh maa-
„ len ooverfellijk gepijnicht, niet alleen naa gewoonte met
„ geesfelen en spannen, maar met de vinnigste quellaadjen,
„ zoo van weedom als walghe, die d'alderdarterste en scherp-
„ zinnigste wreedtheid wist te verziereu. Scheldende zijn
„ geduldt voor duivelspel, schoor men hem met een scheer-
„ mes al 't hair van den lijve; en verbeezighde daarop twee
„ mengelen brandewijns: zulx het van de keel af ter naavel
„ toe, heel rauw en velleloos was. Men barnde, met zwaaa-
„ vel, en een half pondt kaarsfen tefens, zijn' naakte oxelen
„ en zoolen, der wijze, dat hij, niet kunnende op de voe-
„ ten staan, zes weeken lang gedwongen was op de knien te
„ kruipen. Zoo zeerigh een lichaam knelde en rekte men
„ dan noch met folterzeelen. Naa dit ellendigh martelen,
„ deden zij hem etlijke nachten, zonder yets onder oft
„ oover te hebben, op de vloer leggen, en met waater en
„ roeden de slaap afkeeren. In vijf of zes etmaalen, werd
„ hem niet dan peekelhaaring en andre gezoute spijs reeten,
„ nocht, hoe deerlijk hij daarom jankte, eene teugh drinkens
„ gegeeven. Een beul was niet genoeg, men stelde den
„ tweeden te werk. Deeze nam torren, uit d'aarde gegraa-
„ ven, en planteze hem op de naavel, daar een angel uitge-
„ tooghen werd, zoo lang als een lidt van een vinger. —
„ Op eene steene stolp, eighentlijk ten dien einde gebakken,
„ leide men geglomme koolen, en stelde daar onder op zijnen
XXVII. DEEL. V v v v v „ buik,

„ buik, een' ratte, die, benaauwt door de hitte, en nergens
 „ anders te graaven vindende, hem, met bijten en krabben,
 „ naa 't ingewant dolf. Men besmeerde zijn' manlijkheit met
 „ room, en deed ze trekken van een zoghkalf. 'T zelfde
 „ lidt deeden zij opblaazen, door een riet, dan booven toe-
 „ binden, en hem met stoxkens in zijne liezen slaan. Men
 „ snierpte hem, booven dien, 't lichaam, met gloeiende
 „ droppen spex, die gaaten als stuiuers etsten."... Maar
 het hart wordt mij week, onder het uitschrijven van alle
 deeze barbaarsheden. De elendeling, ten laatste, ten einde
 zijner kragten, en gemoedigd door de belofte zijner Regteren
 van goed en bloed te zullen behouden, zeide toen alles wat
 men begeerde dat hij zeggen zoude. Bij alle de overige
 schenddaaden, voegde men nu nog die van trouwloosheid.
 In naame van sonoi velde de Bloedraad een Vonnis over
 NANNING, op zijne gewaande misdrijven gegrond, volgens 't
 welk men hem verwees, om leevende opengesneeden, het
 hart uit zijnen borst gehaald, en hem in 't aangezicht gesnakt,
 voorts het lichaam gevierendeeld, de stukken aan de Poorten
 van *Hoorn* gehangen, en het hoofd te *Wognum* ten Kerkto-
 ren te worden uitgestoken. Te *Hoorn*, hoewel met grooten
 tegenzin der Wethouderschap, wierdt dit Vonnis volvoerd.
 De rampzalige lijder, deeze schendige woordbrekking zijner
 Regteren verstaan hebbende, herriep alle zijne voorgaande be-
 kentenisfen, ook toen hij ter strafplaatze wierdt geleid, niet-
 tegenstaande men, om hem te bedwelmen, hem dronken hadt
 gemaakt. Der optekeninge niet onwaardig is het, dat als de
 Leeraar JURIAAN EPESZOOM, die den lijder in zijn uiterste ver-
 zelde, hem, zo dikmaals hij van zijne onschuld sprak, in de
 reden viel, NANNING hem binnen drie dagen voor het jongste
 Gerigt van den Oppersten Regter daagde; 't welk op den
 Leeraar zo diepen indruk maakte, dat hij mistroostig van de
 Geregtspiaats na huis ging, en binnen of kort naa den be-
 stemden tijd overleedt.

Het slagtoffer der wreedheid, welk nu volgde, was de
 reeds genoemde PIETER NANNINGSZOOM, een deftig en verino-
 gend Huisman van *Beningbroek*. Nog heviger, indien het
 mogelijk ware, dan zijne lotgenooten, wierdt deeze gefolterd.

Men

Met
 ook
 hoor
 dat 2
 kerv
 hand
 een
 brai
 door
 midd
 men
 ren,
 matre
 van
 als a
 den
 gloei
 marre
 om v
 zoou
 keren
 Room
 tal lui
 Zijbeke
 raad.
 scherpe
 boorte
 van H
 handel
 ren b
 van s
 der S
 Men l
 pijnigd
 bij afv
 klagten.
 Hoorn
 verstgem

Men deedt hem gaten, daar twee vingers in leggen konden, onder de oxelen branden. Men knelde zijn lichaam met zeven koorden tefsens, en wrong ze toe, met zulk een geweld, dat ze kneepen in den bank sneeden, en, door huid en vleesch kervende, het maakte been ontdekten. Dit maakte hem de handen t'onbruik: zo dat men hem, zeven weeken lang, als een jonggebooren kind moest voeden. Vlamvend spek, in brandewijn gedoopt, wierdt op zijn hoofd geplaatst, en door eene menigte torren hem de buik doorboord. Door middel van een werktuig, een loopend windas genaamd, rekte men zijn lichaam uit elkander. HUIKESLOOT, een der Regteren, hadt de onmenschelijkheid, van, bij wijlen, den afgematten beul te vervangen. Sonor zondt met voordragt Ratten van *Alkmaar* na *Schagen*, om hier ten zelfden oogmerke, als aan den voorgaanden elendeling, te dienen. Als de Rat den hartkolk raauw gewroet en geknaagd hadt, leide men gloeiende koolen in de versche wonde, en schroeide de gemartelde ledemaaten. Onverduldig, in 't einde, en onmagtig om verdere folteringen te verdraagen, kwam PIETER NANNINGSZON in gelijks tot bekentenis, beschuldigende niet slegts zekeren PIET EL, en eenen JAN JEROENSZON, aanzienlijken Roomschegezinden burger van *Hoorn*, maar ook een groot getal huis- en steelieden, zelf de geheele Schoutambagten van *Zijkarspel* en *Benningbroek*, als meewustigen van het verraad. Men wilde nu ook den gemelden JEROENSZON ter scherpe proevē brengen, en, ten dien einde, uit zijne geboortestad na 't Huis te *Schagen* overvoeren. De Regeering van *Hoorn*, hebbende reeds een kwaad oog op den wreeden handel gekreegen, verzette zich tegen het vervoeren van haaren burger; doch zij bezweek voor het scherp aanschrijven van sonor, mids, egter, dat de Schout en twee Schepenen der Stad bij de ondervraagingen zouden tegenwoordig zijn. Men hielt zich evenwel niet aan deeze voorwaarde, maar pijnigde JEROENSZON viermaalen, in den tijd van twee dagen, bij afweezen der Hoornsche Gemagtigden. Hier uit reezen klagten, en voorts oneenigheden tusschen de Regeering van *Hoorn* en den Overste sonor; die, zijns onregts bewust, de eerstgemelde tot zwijgen zocht te brengen, door haar te lazen

rieken, alsof hij dezelve voor medepligtig aan het gewaand verraad hieldt. De Heeren, zich daar aan niet kreunende, vervoegden zich daar op bij Prins WILLEM, met een Smeek-schrift, in naame van JAN JEROENSOON; 't welk zo veel in-gangs vondt, dat zijne Doorluchtigheid verboodt, met het onderzoek voort te gaan, buiten bijzijn van twee zijner Gemagtigden. Tegen deeze uitspraak verzette zich SONOI, en be-veelt den Regteren, het gestaakte werk te hervatten; die, egter, het hart niet hadden, om 's Prinse gebod te overtree-den: welke, voorts, aan SONOI uitdrukkelijk bevel zondt, om, tot nader order, het stuk te staaken.

Intuschen deedt men herhaalde aanzoeken, om lieden te vinden, die, in naam zijner Doorluchtigheid, de verdere ondervraagingen der Gevangenen zouden bijwoonen. Men stootte overal het hoofd, ook bij Mr. JOHAN VAN OLDENBAR-NEVELD, thans Advokaat der Staaten voor het Hof van Hol-land. Aldus bleef het werk hangen, en wierdt men, eerlang, te raade, de gevangenen te ontslaan, zo als ook, ten aanzien van zommigen, geschiedde. JAN JEROENSOON en PIETER NANNINGSZON bleeven in hegenis tot naa de Gendfche Be-vrediging, die in de maand November des Jaars 1576 geflooten wierdt. Uit kragt der Vredepunten wilde men hen toen op vrije voeten stellen; doch zij begeerden regt. De Staaten van Holland belastten hen te ontslaan onder handtasting. Doch SONOI sloeg het in den wind, begeerende dat zij, in gevolge van den Vrede, zouden uitgaan. Thans kwam de zaak aan het Hof, die zijnen Prokureur na *Schagen* zondt, alwaar hij den Slotbewaarder niet vindende, de gevangenis met geweld deedt openen, en voorts de gevangenen na *Delft* voerde. Zij zaten hier niet lang, maar wierden door het Hof, bij 's Prinse goeddunken, onder handtasting, losgelaaten. Straks naa hunne thuiskomt, ligten JAN JEROENSOON en PIETER NAN-NINGSZON een *Mandement van purge* of Daagbrief van zuivering, en riepen SONOI, de Regters, en elk, die iets op hen te zeggen hadt, voor het Hof. SONOI kreunde zich niet daar aan, drijvende dat de zaak, met de Gendfche Bevrediging, moest geïmoord worden. De gestaakten, van hunnen kant, verneemende dat de meeste Noordhollandfche Steden, welke

VAN

va
den
ieter
zitte
den
afic
do
we
Re
also
T
tinge
In
hij,
Veg
Hoe
en
hij,
van
schre
meer
ken t
Terw
Schan
vraag
ven,
een
volk
schri
pen,
voert
de
zo g
Ge
onder
dertig
gang
zenden

van SONOIS hand vloogen, hun tegen waren, en dat zij, langs den weg van regten, een langzaam einde zouden vinden, lieten, door hunne Advokaaten, zich beweegen om stil te zitten: te meer, alzo zij, ter verdediginge van hunnen goeden naam, zich nu genoeg gekweeten hadden. Zulk eenen afloop nam dit werk, door Hollanders, ja, volvoerd, maar door SONOI, eenen uitlander, begonnen en gedreeven; en 't welk, meent men, ten voornaamen oogmerke hadt, om den Roomschgezinden op verandering van Regeeringe eens voor altoos den moed te beneemen.

Thans hervatten wij het Verhaal van SONOIS verdere verrigtingen.

In den aanvang der maand Maj des Jaars 1576 vertrok hij, met eilijke schepen, van *Edam*, koers zettende na de *Veg*, met oogmerk om op *Muiden* eenen kans te waagen. Hoewel het Kasteel dier Stad toen nog geene aarden Wallen, en eene Bezetting van slegts twintig man binnen hadt, zag hij, nogthans, geenen kans, om hetzelfde, zonder het geweld van grof geschut, spoedig genoeg te dwingen. Derhalven schreef hij om twee Kartouwen na Noordholland; voorts om meer Oorlogschepen, om ze bij *Amsterdam* voor de wrakken te leggen, als mede om Schansgraavers en mondbehoefden. Terwijl SONOI na 't een en ander wagte, veroverde hij den Schans bij *Diemerdam*, op den Muiderdijk. Eer nog de gevraagde versterking aankwam, wierdt hij van daar verdreeven, en in zijn oogmerk op *Muiden* te leur gesteld. Want een deel Amsterdammers te water, en eenig Spaansch Krijgsvolk te lande zijnde aangerukt, wierdt hij van zulk eenen schrik bevangen, dat hij in allerijl de vlugt nam in zijne schepen, met verlies van tweehonderd man; hoewel een Schuitvoerder hem naderhand in 't aangezigt verweet, dat hij zelve de oorzaak van den schrik, en het gevaar bij lange na niet zo groot als die geweest was.

Gelukkiger was SONOI, 'sjaars te vooren, geslaagd, in eene onderneeming in *Friesland*. Honderdëntwintig Soldaaten en dertig Vrijbuiters derwaarts gezonden hebbende, namen deeze gang na het Dorp *Balk*, 't welk zij deerlijk plonderden; zendende voorts den buit, bij hen op vijftwintigduizend

V v v v v 3

gul.

guidens gefchat, in fchuiten en onder goede bewaaring, na den Zeekant, om voorts nog eenige fteenen huizen te bemagtigen, op welke de meeste rijkdom was gevlugt. Intusfchen was het gerugt der plonderinge gekoomen ter ooren van eenig Krijgsvolg van BILLY, Stadhoudcr van 't Gewest, 't welk in de Lemmer bezetting hieldt. Gesterkt met eenige Huislieden, bemagtigen zij den Dijk, om de Sonoifchen den weg na de fchepen af te fneiden. Deeze, hoewel flegts één tegen zes, hun verlies voor zeker houdende, zonder eenen ongemeenen flag van kloekmoedigheid, vielen zulks op de Spaansgezinden aan, dat zij dezelve spoedig op de vlugt dreeven. Zonder yerlies van een enkeien man, bereikten zij voorts hunne fchepen, en keerden met de veroverde goederen gelukkiglijk in Noordholland, van waar zij waren afgestoken.

Tot eene zeer gewigtige onderneeming wierdt SONOI, in het einde des Jaars 1577, te werk gefield. *Amsterdam* was toen nog Spaanschgezind. Om deeze gewigtige Stad, voor de Staatsfchen, te winnen, zegt men nu, alle dienftige middelen te werk te ftellen. Zo wel aan de zijde van het Y als aan den Landkant, hieldt men de Stad zo goed als ingeflooten. Om haar nog meer te benaauwen, en aan de reeds aangevangene onderhandeling kragt te geeven, zonden de Staaten bevel aan SONOI, om *Amsterdam* zo naauw in te fluiten, dat 'er, zonder zijne kennis of toeftemming, niets uit of binnen mogt. Mer eenige Vaandelen knegten uit het Noorderkwartier aangerukt, floeg hij zich in het Karthuizer-Klooster, in 't Leproozenhuis en op verfcheiden paden en buitenwegen neder. Op de fchriftelijke vraage der Regenten, wie hem tot deeze onderneeming hadt aangespoord, zondt hij een beleefd antwoord, dat zulks gefchied was op last der Staaten, en om te verhoeden, dat de algemeene vijand iets ten nadeele der Stad zoude onderneemen; beloovende voorts veilig geleide aan de boden, welke zij na *Delft* wilden zenden. Dit niertegenftaande hieldt men, nu en dan, over en weder, fchutgevaarte, en wierdt 'er eenig bloed gefort. Intusfchen waren de Regenten der Stad met zijne Doorluchtigheid, over de Voldoening, in onderhandeling, en deeze, in het laatst van de maand December, op zo een goeden voet gebragt, dat de Sekre-

Sekretaris HILLEBRAND BENNINK daar van berigt zondt aan SONOI, met verzoek om, uit dien hoofde, alle vijandlijkheden te staaken. 't Lust ons, van 's mans antwoord, een letterlijk afschrift hier nevens te voegen, om hem, zo als in zijne daaden, ook in zijnen schrijfrant te leeren kennen.

„ *Infonders goude frunt.*

„ U. L. brief heb ych met blytschap verstan dat dy saeken
 „ vop eyn gouden hop stan, dar ych byt got synnen segen
 „ fords to te willen gefsen, fan dat ych myn follich sal wyl-
 „ len halden fan ymans te beschadige kont U. L. fych uyt
 „ allen verskeren van ewen husman dan fan alle dy onder
 „ Stat wonen off dy wtter Stat sollen wyllen komen, al wol-
 „ lenze gelt vp hor hofst dragen, ende es ook eyn orsaek dar
 „ van dat ych sellefs met dy knechten bin gekomen vom
 „ suolcx ende dergelicke vor te komen. hyr met wyl ych
 „ V. L. den heer befellen, ferwachtende hyer ewe komste
 „ bynne het Katuser Kloster. Den lesten December Anno
 „ 77.”

(Was get.)

V. L. goude frunt

DIERDRICH SONOI.

Van elders is bekend, hoe de Stad, in de maand Februarij des Jaars 1576, zich met de Staaten en zijne Doorluchtigheid verdroeg. SONOI, thans zijn werk verrigt hebbende, brak, eerlang, op met zijne troepen.

Geduurende de volgende jaaren leende sonoi de hand tot het bemagtigen van etlijke steden, in onderscheidene Gewesten, onder andere *Kampen, Deventer, Vollenhoven* en *Staveren*. In zijnen togt na *Friesland*, drong hij door tot heel in het Noordlijk gedeelte van het Gewest, alwaar hij eenen veldslag leverde aan de *Rennenbergschen*, en dezelve noodzaakte, met zwaar verlies, in de Provincie van *Stad en Lande* de wijk te neemen.

VVVVVV 4

Or-

Onder dit alles kwam Prins WILLEM DE I, op de bekende wijze, aan zijn ontijdig einde. De Graaf VAN LEICESTER, zedert, uit *Engeland* herwaarts gekoomen, om het bewind van zaaken te voeren, meenende in SONOI eenen man naar zijn hart te bespeuren, vleide en streelde hem op allerlei wijze; bevestigende hem niet slegts in zijn voorgaand bewind, maar zijne magt, daarenboven, in verscheiden opzigten, merkelyk vergrootende. Om den band der verbintenisfe te vaster roe te haalen, leide sonoi aan den Engelschen Landvoogd den eed van getrouwheid af. Intusschen gaf deeze vermeerdering van magt, den Overste sonoi verleend, eerlang, stoffe tot misnoegen tusfschen 's Lands Staaten en LEICESTER. Men viel klagtig over de uitgebreidheid van den Lastbrief, welke, in 't eerst, slegts ten voorwerpe gehad hebbende, het bewind der zaaken van Oorlog, nu ook tot de burgerlijke Regeering van het Noorderkwartier was uitgestrekt. 't Zij de Engelsman begreep, dat de Staaten de waarheid en het regt aan hunne zijde hadden, of om andere redenen, hij stelde althans de magt van sonoi in hunne bescheidenheid; schrijvende, in de maand November des Jaars 1587, in eenen brief aan de Staaten van Holland, dat indien zij den Lastbrief van sonoi, in 't een of ander, nadeelig vonden te zijn aan Graave MAURITS, of aan de Voorregten der Steden, zij daarop nader orde mogten stellen.

LEICESTER hier op na *Engeland* vertrokken zijnde, ontboden de Staaten den Overste sonoi in 's *Graavenhage*. Hier vraagde men hem zynen Lastbrief af, om eenen anderen te peemen van Prinse MAURITS, en om aan denzelven zynen eed te doen. Doch sonoi hadt hier geene ooren na; hij weigerde het een en ander, onder voorwendzel van den eed, door hem aan den Graave VAN LEICESTER gezworen. Geduurende gleeze onderhandeling, ontving men de tijding van het verraad, door de Engelsche Oversten STANLEI en JORK, te *Deventer* en *Zutfen* gepleegd. Zonder de zaak in geschil thans verder te roeren, maar dezelve in staate latende, belastten de Staaten aan sonoi, zich na *Noordholland*, en van daar na *Overijsel* en *Gelderland* te spoeden, om op de bewaaring van Steden en Sterkten te passen, en voor de veiligheid der grenzen te

zof-

20
en
was
ter
Vaa
was
me
thi
Va
te
we
was
out
gev
Las
nit
ves
lanc
die
van
wvk
neet
den
dean
ontf
mog
Prin
den
son
kon
wit
He
bij
ben
Gra
fe
den
tighe

zorgen. Terwijl hij deezen last verrigtte, vonden de Staaten en Prins MAURITS geraaden, het Vaandel van Jonkheere ARENT VAN DUIVENVOORDE na *Medemblik* te zenden, met order dat het aldaar bezetting hadt te houden, ter aflossinge van een Vaandel van SONOI, 't welk onlangs uit *Kampen* daar binnen was gekoomen, doch nu verdeeld en na verscheiden Plaatzen moest gezonden worden. Maar SONOIS Stedehouder, die thans in de Stad het gebied voerde, weigerde het opgeëischte Vaandel van daar te laten trekken, en DUIVENVOORDE binnen te laten, zonder last van zijnen Overste. Deeze, bij zijne wederkomst, verstaan hebbende, wat 'er, in zijn afweezen, was voorgevallen, toonde zich daar over zeer gebelgd, en outveinsde zijn misnoegen niet, toen, kort daar op, een Afgevaardigde uit 's *Hage* kwam. Want als deeze hem eenen Lastbrief aanbodt, bij welken hij, van wegen Prinse MAURITS, in zijn bewind over het Noorderkwartier wierdt bevestigd, mids hij aan dien Prinse en aan de Staaten van Holland zijnen eed vernieuwde, en nog eenen anderen Lastbrief, die hem de Slotvoogdij van *Medemblik* opdroeg, in de plaats van den onlangs overleedenen Jonkheere KORNELIS VAN RYSWYK, weigerde hij zo wel den eenen als den anderen aan te neemen en te bezweeren, zonder eerst ontslagen te zijn uit den eed, welken hij aan den Graave VAN LEICESTER hadt gedaan; zendende voorts aan Prinse MAURITS zijne schriftelijke ontschuldiging, en dat hem de gegeevene reden ten beste mogt genomen worden. Thans nam men het besluit, dat Prins MAURITS, in eigen perfoon, verzeld, onder andere, van den Graave VAN HOHENLO, na *Medemblik* zoude reizen, om SONOI in den eed te neemen, of, indien hij daar toe niet konde besluiten, andere orde te stellen. SONOI, hier van verwittigd, vondt zich in geene kleine verlegenheid, of hij de Heeren binnen laten, of buiten moest houden. Naa de zaak bij hem zelven en met zijne vertrouwelingen overleid te hebben, de gunst van den Engelsche Koninginne en van den Graave VAN LEICESTER boven die der Staaten en van den Prinse stellende, wierdt hij te raade, twee Afgevaardigden aan den Prins te zenden, met verzoek dat het zijner Doorluchtheid mogt behaagen, voor deeze reize niet binnen *Medemblik*

VVVVVV 5

blik

blik te koomen. Hij hadt dit besluit niet genomen, of hij ontving berigt, dat de Heeren geen half uur meer van de Stad waren. Nu moest het buigen of bersten. SONOI kiest het laatste, en zendt de twee mannen uit om zijne verschooning te maaken bij zijne Doorluchtigheid; bezettende voorts de Poorten der Stad, en dezelve sluitende voor Prins MAURITS en diens gevolg; welke hierop, over *Enkhuizen*, zijnen weg na *Hoorn* nam. Hier kwam WILLEM MOSTART, uit SONOIS naam, den Prins spreekende; die daarop eenige Gemagtigden na *Medemblik* zondt; zonder dat deeze, egter, iets op SONOI konden verwinnen: weshalven zijne Doorluchtigheid, onverrigter zaake, na *Graavenhage* moest wederkeeren. Niet lang daar na zonden de Staaten van Holland, aan den Overste, andere Gemagtigden, die in geschrift en bij monde met hem handelden, doch insgelijks zonder vrugt, dewijl hij zich hieldt aan het antwoord, uit *Engeland* te verwagten, en het ongeraaden hieldt, met inneemen van nieuw Krijgsvolk, zijn leeven in gevaar te stellen. Daarenboven, even als LEICESTER, zijn hof maakende bij de Predikanten, wist hij eenigen derzelve te beweegen tot eene schriftelijke verklaring, volgens welke „SONOI, met zijne weigering van den eed aan de Staaten en aan zijne Doorluchtigheid, niets onbillijks dreef, „maar de eere Gods, den welstand der Kerke en 't gemeene „welzijn hartlijk tragte te bevorderen.”

Onder dit alles vernam SONOI de tijding, dat men de Bezettingen van *Enkhuizen* en *Hoorn* van zin was te veranderen. Geene Knechten van andere Regimenten aldaar willende dulden, ontboodt hij hierop twee zijner Vaandelen uit *Overtijsfel*, en schreef met een aan de twee Steden, dat zij ze van LEICESTERS wege hadden in te neemen. Die van *Enkhuizen* antwoordden hierop, dat de Luitenant van HOHENLOOS Vaandel, met vijfenveertig Muskettiers, voor hunne Poort lag, maar dat zij beslooten hadden, geenerlei Soldaaten, door wien ook gezonden, binnen te laten. Onder alle deeze sribbellingen vonden de Staaten en Prins MAURITS geraaden, een weinig toe te geeven, alzo SONOI verklaarde, geen voorname te hebben, dan zich te verantwoorden, en zijnen persoon te verzekeren. Hierom schreeven ze hem aan, dat ze hem
tijd

tijd gunden, tot dat hij antwoord uit *Engeland* zoude ontvangen hebben, en daar mede het gereezen misverstand voor bijgeleid hielden. Dit niettegenstaande hieldt SONOI zijnen heimelijken handel met *Engeland* gestadig gaande, van waar hij, door heete brieven van den Graave VAN LEICESTER, en van Koninginne ELIZABETH zelve, in zijne wederspannigheid meer en meer gestijfd en gesterkt wierdt. Doch zijne dubbelheid kwam, eerlang, aan het licht, en bewerkte zijnen val, gelijk wij nu nog verhaalen zullen.

In den aanvang, naamelijk, van het Jaar 1588 bespeurde men eenige munterij, te *Medemblik*, onder het Krijgsvolk van SONOI, 't welk volle betaaling van agterstallige soldij eischte. De Overste gaf hun goede woorden, en, om den schijn van gevaar voor zijn eigen persoon te vertoonen, week hij op het Slot. Intusschen wierdt hij verdagt gehouden bij de Staaten, als of hij de oproerigheid gestookt hadt: te meer, dewijl hij vierhonderdvijftig man meer binnen *Medemblik* gebragt hadt, dan hem belast was. Men zondt dan Gemagtigden, om hem en zijn volk tot reden te brengen. Vergeefs. Even weinig baate deedt eene poging van Prins MAURITS, tot eene afzonderlijke onderhandeling met de Bezetting van *Medemblik*. Want SONOI was met haar afgesproken, dat zij geene andere bezetting zoude ontvangen in de Stad, en zij dezelve niet zoude verlaaten, voor dat zij de volle betaaling zoude bekoomen hebben. Het vermoeden van slinksheid, ten aanzien van SONOI, was versterkt, zints men vernomen hadt, dat hij zes tonnen Buskruid van *Amsterdam* hadt doen koomen; waar uit men afleide, dat hij een oogmerk hadt om zich binnen *Medemblik* te versterken.

Zulke maatregels van den wederspannigen Overste noodzaakten de Staaten en Prins MAURITS, om tot het uiterste te koomen, en zich met geweld van de Stad te verzekeren. Verzeld van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD en eenige andere Heeren, begaf zich zijne Doorluchtigheid, in de maand Februarij des Jaars 1588, na *Medemblik* op weg, over *Hoorn*, alwaar het hem, niet, evenwel, dan met zeer veele moeite, en niet zonder gevaar, gelukt was, een Vaandel van SONOI ter Stad uit te schikken. Op den zeventwintig-

tigften verscheen de Prins voor de Stad, werwaarts, intusfchen, WILLEM BARDES, Burgemeester van *Amsterdam*, door den Raad van Staate was gezonden, om SONOI tot onderwerping te beweëgen. Toen men hier van geene baate zag, begon Prins MAURITS, met de Noordhollandsche Poorters en de Krijgsknegten, welke hij bij zich hadt, zich op de toegangen der Stad te versterken. De belegerden en belegeraars schooten, nu en dan, op elkander, en hielden ook, zomtijds, schutgevaarte.

Onder dit alles wierdt SONOI, in zijnen tegenstand, gesterkt door de hoop op hulp uit *Engeland*, en door eene briefwisseling met DANIEL DE DIEU, Predikant te *Vlissingen*; die hem, gewisfelijk, berigt zal gezonden hebben van de aankomst van den Engelschen Admiraal KAREL HOWARD, in dien oord, met acht groote schepen en zes Pinassen, welke, volgens schrijven van JAN MICHELSZOOM, ten dien tijde Predikant te *Grootebroek*, aan SONOI tot ontzet waren toegeschikt. Ook hadt hij na *Kampen* en *Harderwijk* gezonden, om te vernemen, of het gedeelte van zijn Regiment, welk in die Steden bezetting hieldt, zijne zijde zoude willen kiezen. Doch de boden, welke het antwoord moesten overbrengen, vielen in handen van het volk van Prins MAURITS. Om het volk rondom de Stad te bennauwen, hadt hij ondernomen, om den Dijk bij *Medemblik* door te steeken, en alzo het Staatsche Leger het water van de Zuiderzee op den halze te jaagen. Doch, om den tegenstand, welken hij hier in ontmoette, wierdt de onderneeming niet volvoerd. Om zijne aanhangers moed te doen scheppen, vertoonde hij, van tijd tot tijd, brieven, vol beloften van hulpe, hem, zo als hij voorgaf, uit *Engeland* toegezonden; hoewel anderen meenden, dat alles verdocht was, en het *Londen*, van waar de brieven, zo als men voorgaf, kwamen, niet verder lag dan het Oost-einde van het nabuurige Dorp *Twisk*, van waar de Nieuwstijdingen, met Jagten, afgehaald en in de Stad gebragt wierden.

In deezen stand van zaaken, ontving SONOI berigt uit *Engeland*, dat de Graaf VAN LEICESTER afstand van zijn bewind, in de Nederlanden, hadt gedaan; waar uit volgde dat hij van den

den eed, den Engelschen Graave gezworen, ontslagen was. Zedert tradt Prins MAURITS, door bemiddeling van den Engelschen Overste WILLOUGBY, van nieuws, met SONOI in onderhandeling. Het Verdrag, bij die gelegenheid gesloten, hieldt in, dat de Overste sonoi in het bewind, en binnen *Medenblik* met zo veel volks zoude blijven, als, volgens nadere bepaaing, raadzaam zoude geoordeeld worden: mids hij, op eigen gezag, geene nieuwigheden zoude beginnen; en dat, voor 't overige, de Raad van Staate sonoi van een behoorlijken Lastbrief voorzien, of anders hem een eerlijk afscheid zou bezorgen.

Hoewel de rust binnen *Medenblik* hier mede hersteld schein, was dezelve, egter, van geenen langen duur. SONOI, naamelijk, hadt, al voor lang, den haat der *Medenblik*sche burgerije zich op den halze gehaald; welke nu zo hoog liep, dat hij dikmaals gevaar liep, om van het gemeen mishandeld te worden. Met de Wethouderschap lag hij ook gefiadig over hoop, en zag dezelve met goede oogen aan, zo als SONOI, omtrent deezen tijd, klaagde, dat gemeene schreeuwens, uit de burgerij, in goeden getale voor het Slot verzameld, hem allerlei scheldnaamen en verwijtingen na het hoofd worpen. Bij al herwelk nog kwam, dat 's Lands Staaten op den Overste misnoegd waren, en ter Staatsvergaderinge openlijk verklaarden, zijnen dienst niet langer te begeeren: onder andere, om dat hij met het muitende Krijgsvolk, aan verscheide oorden, gemeenschap hieldt.

SONOI, door dit alles, het bewind, en de Staaten hem moede geworden zijnde, verzogt hij zijn afscheid, 't welk hem gereedelijk wierdt toegestaan. Prins MAURITS beval zijne zaaken aan de Staaten van *Holland*; aan welke hij, daarenboven, eene reize na *Engeland* gedaan hebbende, van Koninginne ELIZABETH brieven van Voorschrijvinge hadt ontvangen. Het gevolg hier van was, dat hem, in de maand Maart des Jaars 1593, bij afrekening van agterstallen, tweeduizend ponden, nevens een Jaargeld van duizend ponden, wierden toegelegd. Zedert begaf zich sonoi met der woon, na *Norden*, in *Oostfriesland*, en van daar, in het volgende jaar, na *Groningerland*. Hier nam hij zijn verblijf op het Kasteel ten
Dijke,

Dijke, en eindigde aldaar zijne dagen, in de maand Junij des Jaars 1597, in den ouderdom van achtēnzestig jaaren. Hij liet naa eene éénige dogter, EMERENTIANA SONOI, op welke, volgens verdrag, bij zijn afscheid van den dienst geslooten, het Jaargeld van duizend guldens overging.

Zie onze *Vaderlandsche Historieschrijvers*.

SOPINGIUS, (CHRISTIAAN) gedurende den aanvang en voortgang der Nederlandsche Kerkberoerten, in 't begin der voorgaande Eeuwe, Leeraar onder de Hervormden, in het Dorp *Warmond*, bij *Leiden*, doch, eerlang, van zijnen dienst verlaaten, om zijne bekende aankleefing van de begrippen diens taks der Hervormde Gemeente, welke men met den naam van Remonstranten doopte. Van zijne verknogtheid niet slegts aan de begrippen dier Christenen, maar ook van zijnen ijver tot het voortplanten van dezelve, gaf hij eene proeve in den Jaare 1617, wanneer hij, op het verzoek van eenige afgezonden te *Amsterdam*, voor dezelve, in stilte, eene Leerrede deedt, in 't huis van zekeren Timmerman en Houtkooper, WILLEM SWERSEN, staande op *Vloijenburg*. In gevolge het aanschrijven van eenige voornaame Amsterdamsche burgers aan de Leidsche Predikanten, om eenen Leeraar naar hunnen smaak, was SOPINGIUS derwaarts gereisd. Hij deedt zijne eerste Leerrede op den vijfden Februarij des gemelden jaars. In zijne Voorafspraak berigte hij aan de Vergadering, „dat hij aldaar niet was gekoomen uit eigen beweeging, „maar ontbooden van veele treffelijke burgers, welke verklaarden, geene sfigting te kunnen vinden in de openbaare „Kerken, uit hoofde van eenige leeringen, die men aldaar „met hevigheid dreef, en den Volke als noodzaaklijke leerstellingen inprentte: met verdere betuiging van zich te willen gedraagen naar het Besluit van de Heeren Staaten, tot den vrede der Kerke, zo haast als men de onderlinge verdraagzaamheid wilde plaats geeven.” De Leeraar nam tot zijnen Text de woorden des Zaligmaakers, MATTH. XII: 41.

„ De

„ De Mannen van Ninive zullen opstaan in het oordeel met dit Geslacht, en zullen hetzelfde veroordeelen : want zij hebben zich bekeerd op de prediking van JONAS; en, ziet, meer dan JONAS is hier.” De Vergadering bestond uit ongeveer tweehonderdenvijftig toehoorders. Onder deeze bevonden zich ook etlijke Contraremonstranten. Eenige derzelven maakten zich aan verscheiden onbetaamelijkheden schuldig, geschikt om de rust en goede orde der zamenkomste te stooren. Zeker Smid of Slotemaaker, onder andere, den Leeraar, naar aanleiding der textwoorden, hoorende beweerende, dat de Jooden, ten tijde van CHRISTUS, zich hadden kunnen bekeeren, indien zij gewild hadden, rees, in 't midden der Preeke, met groote ontsteking op, en den Predikant in de rede vallende, riep hij met luider stemme: *Gij liegt het, en zijt een valsch Leeraar.* Uit dat zeggen ontstondt eenig geraas; 't welk wel haast gestild wierdt, toen REM EGBERTS-ZOON BISSCHOP, broeder van den vermaarden Hoogleeraar SIMON EPISCOPIUS, met luider stemme riep: „ Heeft iemand iets te zeggen op de predikatie, die kooome, ten mijnen huize, met den Predikant spreeken, dewijl hij bereid is om aldaar eenen ieder rekenenschap te geeven van zijne Leere.” Hier door kwam de tegenspreker eenigzins tot stilte, en vervolgens geheel, toen de Boekhouder van het Hulszittenhuis, eener der ijverige Contraremonstranten, hier tegenwoordig, den Smid het zwijgen opleide. Op den volgenden Zondag deed SOPINGIUS zijne tweede Leerrede, in eenen Spijker of Pakhuis, op Dwarsboomflood, welk de Remonstranten, intusschen, van den eigenaar HERMAN RENDORP, gehuurd hadden. De Vergadering bestond nu uit meer dan achthonderd perfoonen. Uit den Brief aan de Hebreewen hadt de Leeraar tot zijnen text genomen de woorden: *Heden, indien gij zijne stemme hoort, zo verhardt uwe harten niet.* Onder de Leerrede hoorde men groot gedruis op de straat, en zag men, nu en dan, eenen steen door de glazen snorren. Niettemin ging de Predikant voort, en volbragt zijn werk, zich zorgvuldig wagtende voor uitdrukkingen, die den Contraremonstranten, onder zijne toehoorders, regtmaatige reden tot aanspoot konden geeven. Ondertusschen was deeze gemaatigheid de oorzaak

zaak van veele opschuddinge, en deedt aldus eene strijdige uitwerking. Zeker Engelschman, een ijverig Contraremonstrant, in de Vergadering tegenwoordig, sprak, naa 't eindigen der Leerrede, deeze woorden: „Mannen broeders, ik weet dat ik een zondig mensch ben, en dat hier veel heiliger menschen zijn dan ik. Is 'er niemand met den Geest des Heeren gedreeven, die spreken wil”? Elk zweeg stil. „Hooft, mijne Heeren”, vervolgde hij thans, „hoort, hoort, mijne Heeren, hoort: preekt men ook anders in de Oude en de Nieuwe Kerk, daar onze Predikanten PLANCIUS, TRIGLANDIUS en HALLIUS leeren?” Veele uit de Vergadering hoorde men hier op *Ja, ja, ja*, doch eenige Contraremonstranten *Nee, nee* roepen. De Engelschman, thans het woord hervattende: „Is onze zonde”, zeide hij, „niet groot genoeg? waarom maaken wij dan nog eene scheure in Gods Gemeente, en in de Republiik, om zo kleine oorzaak?” Onder dit alles kwamen eenige lieden, met groot geweld, boven loopen, van waar zij vervolgens der menigte op de straat toeriepen: *Koomt boven, koomt boven: 's is nu tijd, en meer dan tijd*. Eenigen schreeuwden hier op, *Val in, val in*; anderen wederom, *Slaat dood, slaat dood den Predikant, dien Scheurmaaker*. Ook zag men 'er na den Predikstoel loopen, op welken nog de Leeraar stondt, en na hem slaan; doch de Vrouwen, onder andere, weerden de slagen af met haare Kerkstoelen. Uit ontzag voor des Leeraars echtgenoot, die haaren man van den predikstoel afhaalde, liet men hem thans ongemoeid. Maar als SOPINGIUS, met vijf of zes aanzienlijke burgers, zich op straat hadt begeeven, liep hij een dreigend gevaar. Men jaagde hem naa, worp op hem met drek, en met natgemaakte bezems. Eenigen zогten hem met kneppels te slaan. Zommigen riepen, *Slaat dood, slaat dood*; ook zag men 'er mer 'er daad eenige steenen vliegen; die, egter, niemand kwetsten. Aldus dreef men SOPINGIUS voort tot aan Boomstoot, alwaar men hem zогt in 't water te dringen. Doch hij ontkwam het in de Brouwerij *de Haan*, waar van de eigenaar PIETER EVERTS-ZOON HULFT, gesterkt van zijne knechts en eenig ander werkvolk, de woedende menigte, met groote moete, buiten hielt.

Hij

Hij vertoefde aldaar tot aan den laaten avond, wanneer hij gelegenheid vondt, om zijnen intrek te bereiken. Lang vertoefde, voor de Brouwerij, eene groote menigte volks, welke het verdriet van lang wagten van daar deedt vertrekken. Sedert verstondt men, dat de woedende hoop, indien dezelve den Leeraar, op dien dag, op straat gevonden hadt, denzelven, van den eersten brug, in 't water geworpen, en voortsof dood zou gesteenigd hebben.

Of, en hoe lang SOPINGIUS, zedert, te *Amsterdam* vertoefde hebbe, is ons niet gebleeken. Dit, egter, weeten wij, dat hem, van wegen zijn prediken te *Amsterdam*, verscheiden onaangenaamheden wedervoeren; die, vervolgens, in zijne afzetting eindigden. Te weeten, terwijl het Nationaale Sijnode te *Dordrecht* zat, hadden eenige Afgevaardigden van het Zuidhollandsche Sijnode, gesterkt van eenige Politijke Gecommitteerden, eene soort van Regtbank gespannen, voor welken zij eenige verdagte Leeraars dagvaardden, en vervolgens onder-vraagden, over de punten van bezwaar, tegen hen ingebragt. Ook onze SOPINGIUS wierdt, op den vijfden Februarij des Jaars 1619, voor die Vergadering gedagvaard. FESTUS HOMMIUS, Scriba van het Dordrechtsche Sijnode, met voordagt herwaarts, ten dien einde, overgekoomen, verscheen hier tegen hem als aanklaager. Hij leide den *Warmondschen* Leeraar te laste, dat hij, in de welgestelde Kerk van *Amsterdam*, groote beroerte, ergernis en scheuring hadt aangegrigt. Vergeefs bragt SOPINGIUS hier tegen in, dat, alzo hij van scheurmaakerij wierdt betigt, zijne zaak niet voor deeze kleine Vergadering, maar voor die van *Dordrecht* moest dienen. Men verstondt dat hij hier hadt te antwoorden. Toen eischte SOPINGIUS bewijs van de beschuldiging, en ontkende het maaken van scheuring. FESTUS HOMMIUS bragt hier op tegen hem in, het prediken te *Amsterdam*, en vertoonde tevens eenen brief van de Predikanten dier Stad, ter bezwaringe van den betigten. Doch deeze beweerde hier op, dat de *Amsterdamsche* Predikanten zelve schuldig waren aan 't geen zij anderen te laste leiden; alzo deeze zich eerst van de Remonstranten hadden afgezonderd, voor dat hij aldaar hadt gepredikt. Naa veele woorden en wederwoorden, deeze en

geene onderwerpen betreffende, zommige van welke als van ter zijde wierden aangevoerd, scheidde deeze zamenkomst. Niet meer dan acht dagen daar naa volgde het vonnis der Zuidhollandsche Afgevaardigden, volgens 't welk SOPINGIUS, voornaamelijk ter zaake van zijn bedrijf te *Amsterdam*, in zijnen dienst gefchorst wierdt, tot den eersten van de maand *Maj*, met last aan de Klasis van *Leiden* en *Rhijnland*, om, naa verloop van dien tijd, zorge te draagen, dat de Gemeente van *Warmond*, naa dien tijd, van een goeden Kerkenraad en een gezond en getrouw Leeraar wierdt voorzien. Wijders behelsde het Vonnis, dat in gevalle SOPINGIUS zich met de Kerk kwam te verzoenen, hij dan elders zoude kunnen be-roepen worden. Dit laatste, evenwel, gebeurde niet. Want, nog in dat zelfde jaar, voor het Dordrechtse Sijnode, gedagvaard zijnde, en aldaar geweigerd hebbende, de Kanons, gelijk ook de Akte van Stillstand, te ondertekenen, wierdt hij van zijnen dienst afgezet, en moest vervolgens het Vaderland verlaten. Volgens zommigen zoude hij, naa vier jaaren zwer-vens buitens lands, zijn te rug gekeerd, en de Akte van Stil-stand ondertekend hebben; waar naa hij zich na *Gelderland*, in de *Betuwe*, met der woon begaf.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie*.

SORANUS. Verscheiden perfoonen, welke deezen naam voer- den, vinden wij vermeld bij de oude, en, uit deeze, bij de hedendaagfche Historiefchrijvers. Aan eenen van deeze kunnen wij eene plaats gunnen in ons *Woordenboek*, om dat hij uit de Edele Batavieren zijnen oorsprong hadt, en onder dezelve uitmuntte om zijne Krijgdsdapperheid en veelvuldige Oorlogs- daaden. Inzonderheid was hij vermaard om eene begaafdheid, welke, volgens de toenmaalige wijze van krijgvoeren, ter beschadiginge van den vijand, wonder wel te stude kwam. In het schieten na het wit hadt hij een zo scherp oog en vaste hand bekoomen, dat hij eenen Pijl, door hem in de lucht om hoog gefchooten, in het nederdaalen, met eenen anderen Pijl zo fiks en zeker wist te treffen, dat de eerst op-

ge-

geschootene Pijl in 't midden doorschoten nederviel. Door dien SORANUS, onder andere zijner Landgenooten, in de Le- gers der Romeinen diende, was Keizer ADRIANUS, meermaa- len, getuige van deeze behendigheid. Om de gedagtenis dee- zer zeldzaame begaafdheid te bewaaren, deedt de Keizer op den Edelen Batavier een Graffchrift stellen, het bedrijf om- standiglijk vermeldende.

Zie JUNII *Batavia*.

SPAAREN, ook wel *Spaarne* genaamd, eene bekende Ri- vier, of Water, in Holland. Het neemt zijnen aanvang uit het Haarlemmermeir, omtrent het Huis *te Heemskede*, bij het Dorp van dien naam. Het valt in de Stad *Haarlem*, ten Oosten van de Eendjes-Poort; doorstroomt de Stad, met eenen kronkelenden bogt, eenigermaate in de gedaante van eenen S, en voorts tot aan *Spaarendam* zijnde voortgevloeid, ontlast het zich in het Y, door vier zwaare Schutsluizen. Volgens JUNIUS zoude men, van ouds, den naam *Spirne* of *Spierne* gespeld hebben, naar de menigte van *Spieren*, of Rietwortels, welke langs de Zoomen groeiden, en 'er, door de Jeugd, geplukt wierden. Met meer gewelds, dan ten huidigen dage, stroomde, in vroegere tijden, het water van het *Spaaren* langs zijne oevers, of anders moeten deeze veel laager, dan tegenwoordig, geweest zijn. Immers sehijnt men het een of ander daar uit te mogen afleiden, dat het *Spaaren*, eertijds, ter wederzijden, met eenen Dijk plagt voorzien te zijn. Van menigvuldige Schepen krielt dagelijks dit Wa- ter, langs 't welk de Vaart zeer vermaaklijk is, uit hoofde van een groot getal Lustplantzen, welke langs hetzelfde, voor- al tusfchen *Haarlem* en het Meir, zijn aangeleid.

SPAARENDAM, een Ambagt en Dorp, ten Noorden van de Stad *Haarlem*, aan den Ykant gelegen. Het een en ander ontleent den naam van eenen Dam, volgens Oktroi van Ke- ning WILLEM, Graave van Holland, gegeven in den Jaare 1253, en, tweeëndertig jaaren laater, bekrachtigd door Graaf FLORIS DEN V, hier aangeleid, om den binnenloop van het

Xxxxxx a

Ywa-

Ywater te stuiten, als waar door, voorheen, de binnenlanden, telkens, bij hooge vlooden, onder water gezet wierden. Waarschijnlijk zal de Dijk, volgens het voorgaand Artikel, eertijds langs het *Spaaren* gelegen, zedert, nutteloos geworden, en daar naa verdweenen zijn. Men telt te *Spaarendam* vier Sluizen, deels tot Doorvaart, deels tot Uitwateringe dienende. Zij zijn de volgende: de *Kleine Sluis*, de *Kolksluis*, de *Groote Sluis* en de *Woerder Sluis*. De *Kleine Sluis*, de Westlijkste van allen, heeft de wijdte van tien Voeten en zes Duinen, Rhijnlandsche Maat, en is voorzien van twee paaren Deuren. Zij dient tot het doorlaaten van kleine Vaartuigen, die hunne Masten kunnen strijken. Zo wel bij nacht als bij dag, kunnen zij doorschutten. De *Kloksluis* legt ter plaatze, alwaar, volgens Handvest van Graave FLORIS, van den Jaare 1285, de eerste Spuie of uitwaterende Sluis geleid wierdt. Meermaalen wierdt deeze Sluis vernieuwd en vergroot, de laatste reize in den Jaare 1571. Zij heeft nog de zelfde gedaante, en is gemaakt van blaauwen Naamenschen Steen. De wijdte is negentien Voeten en elf Duimen. Men telt 'er drie paaren Deuren. Aan den binnenkant legt een zeer ruime Kolk, van welken het Gelfigt zijnen naam ontleend heeft. Twee Draaibruggen leggen over deeze Sluis: de eene aan het Y, de andere, ten Zuiden van de Kolk, aan het *Spaaren*. De *Woerder Sluis* bestondt eertijds uit twee Pijpen. Thans is het een enkel Gewelf, met steen overmetzeld, hebbende de wijdte van twintig voeten, en twee paaren Deuren. Deeze Sluis dient alleenlijk ter ontlastinge van het binnenwater, wordende de doorvaart verhinderd door zwaare Balken, van buiten en van binnen dwars voor de Opening geslagen. De *Groote Sluis* is de Oostlijkste, en dus genaamd in vergelijking der overigen, en tevens de nieuwste. 'Er lag, voorheen, ter zelfde plaatze, een Sluis, doch van klein belang. Ter gelegenheid van eenige noodwendige verbeteringen aan het oude gevaarte, kwamen eenigen op den inval omtrent het leggen van eene Sluis, die groot en ruim genoeg was voor buitenslands vaarende schepen, om, met staanden Mast en Zeilen, de laading binnen de Stad *Haarlem* te kunnen brengen. Ondanks de spotternijen van veelen met de gewaande dwaasheid van zulk

zulk eene onderneeminge, maakte men eenen aanvang van het werk, in den Jaare 1568; met dien gelukkigen uitflag, dat, op den vijftwintigften Augustus des volgenden jaars, een Schip, met Rogge beladen, voor rekening van Haarlemfche Kooplieden, door de nieuwe Sluis, zijnen vollen last aan de Stad bragt. De Schipper wierdt, deswegen, met eenen Roozenhoed begiftigd, en met Stads Eerewijn befchonken. Kof- en Smakfchepen, van merkelyke grootte, mids niet beladen, kunnen, door dit middel, midden door het land, uit het Y, na *Rotterdam* en *Dordrecht* vaaren. Zij neemen hunnen weg, door de Stad *Haarlem*, over het Meir, voorbij *Alfen*, door de Goudfche Sluis, langs de Stad *Gouda*, en vervolgens langs den Yffel, die hen in de *Maaze* brengt. De Spaarendamsche Grootte Sluis is vijftwintig voeten wijd, en voorzien van drie paaren Deuren. Van eene zeer vernuftige uitvinding en zonderling maakzel is de Brug, welke over de Opening deezer Sluis legt. In twee flukken verdeeld zijnde, wordt, bij het doorfchutten van grootte Schepen (want anders wordt zij nooit geopend) het eene fluk op den Dijk gehaald, en het ander, aan de overzijde, in den Dijk weggefchooven. Dewijl met het openen en fluiten aanmerkelyke tijd verloopt, luidt men vooraf een Klokje, om de Reizigers te waarschuwen, als mede tot het ontbod van Werklieden, die, tot de Doorfchutting, de hand moeten leenen.

Het Dorp *Spaarendam*, hoewel niet zeer groot, is, nochtans, tamelijk welvaarende, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen. Op éénen dag ziet men 'er, bij wijlen, eenige honderden uit en in het Y doorfchutten. Van ouds stontd 'er eene Kapel, behoorende onder de Hoofdkerk van St. BAVO, te *Haarlem*. De voorgaande Kerk, in de plaats van welke de tegenwoordige gebouwd wierdt, door ouderdom merkelyk verzwakt zijnde, stortte geheel ter aarde, door eenen zwaaren storm, op den twaalfden Januarij des Jaars 1626. Op den twintigften April des volgende Jaars 1627 maakte men eenen aanvang met het timmeren van het tegenwoordige Gefigt. Van 't een en ander heeft men de gedagtenis, in het volgende Opfchrift, bewaard.

Xxxxxx 3

„ De

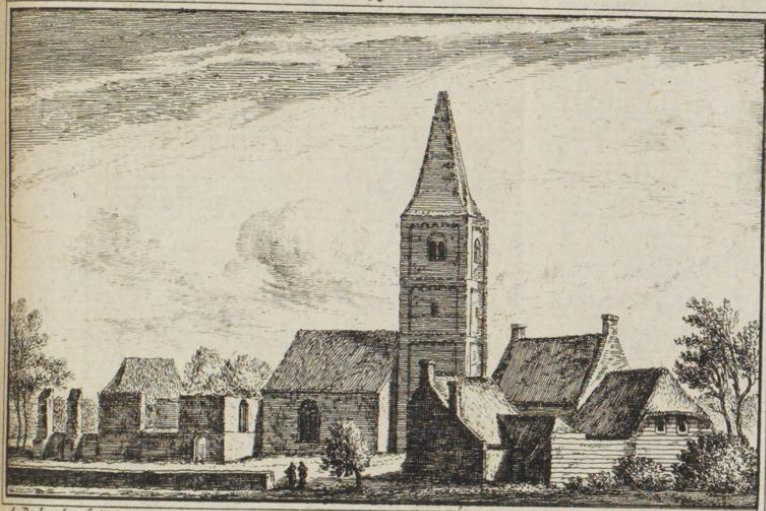
- „ De oude zwakke Kerk is 's nachts door zware vlagen
 „ Van harden Noorden storm gestort en ingeslagen.
 „ DIRK, PIETER, ABRAHAM VAN BEAUMONT leggen 't werk,
 „ Een, twee en derden steen, 't beginsel dezer Kerk.”

Het Kerkje pronkt met een fraai spits Torentje, en langs heenen met verscheiden fraai beschilderde Glazen. Het Glas, vertoonende het Wapen van Koning WILLEM, Graave van Holland, zou, volgens sommigen, van de Oude Kerk nog zijn overgebleeven. Voorts heeft men 'er een Gemeenelands-huis van *Rhijnland*, waar in een der Opzieneren over de Waterwerken zijne wooning heeft; behalven dat het tot een Magazijn of bewaarplaats van de behoeften der Dijkwerken dient. De Regeering bestaat uit Schout, vijf Schepenen en Sekretaris. De vermaarde, zo genaamde, *Slaaperdijk* neemt, ten Noordwesten van dit Dorp, zijnen aanvang. Hij wierdt aangeleid, om, bij hooge Watervloeden, door het overloopen van denzelven, het Ywater te ontlasten. Volgens verdrag mag de Dijk niet hooger gemaakt worden, dan vierënvijftig Rhijnlandsche Duimen boven het Amsterdamsche Peil.

SPAARNEWOUE, een zeer oud Dorp, in *Kennemerland*, onder het Baljuwschap van *Blois*, een groot half uur gaans van *Haarlem*, aan den Spaarendamschen Dijk. Hoewel de Regtsban een tamelijke uitgebreidheid beslaat, als bevattende ruim achthonderd tweeëndertig Morgens gronds, is, nogthans, het getal der Huizen niet groot; zij staan hier en daar verspreid. Van de Kerk, die een vrij groot Gebouw plagt te zijn, heeft men slegs zo veel overgehouden, als genoeg is, tot het waarmemen der openbaare Godsdienstoeffeninge, voor een klein aantal van toehoorderen. Dit, om welke reden is ons onbekend, geschiedt slegs eenmaal 'sjaars, door den Predikant van *Spaarendam*. De Toren heeft nog zijne oude gedaante, zijnde een Spits; van den grond af tot aan het hoogste toppunt, geheel van steen gemetzelt. Een aloud Hollandsch adelijk Geslagt voerde zijnen naam naar dit Dorp. Op het Jaar 1454 vindt men vermeld eenen WILLEM VAN SPAARWOUE, *Floris-oon*, die, als Leenman van de Graaflijkheid van Holland, zijn

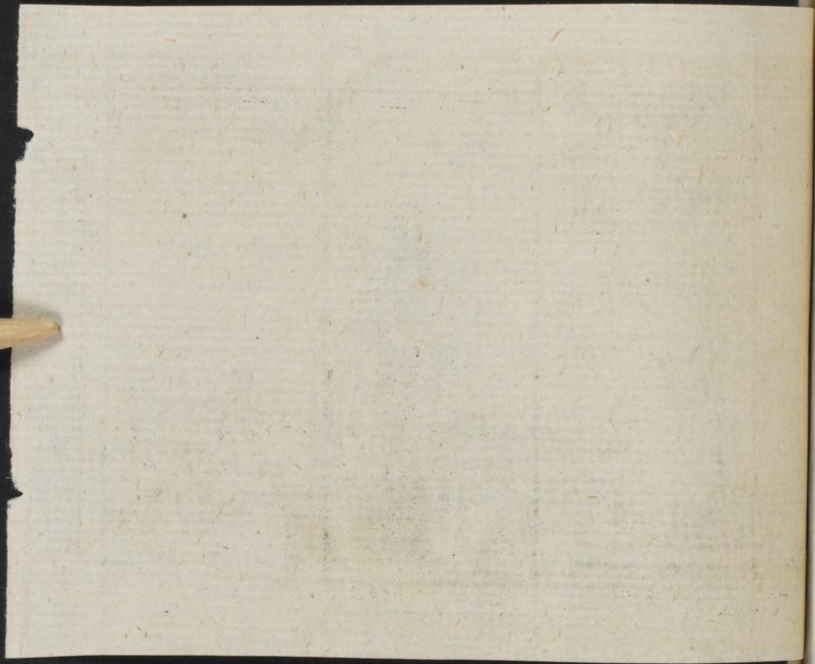

E
d
n
D
f
h
v
de

A. Rademaker fecit

SPAERWOUDE

v
E
d
n
D
fc
he

va
de

zijn eigen Zegel gebruikte. Nog heden ten dage behoort de Ambagtsheerlijkheid van dit Dorp onmiddellijk aan de Graaflijkheid der Provincie. Omtrent het Jaar 1300 leefde te *Spaarnewoude* de vermaarde KLAAS VAN KYTEN, onder den naam van *Spaarwouder Reus* bekend; hij was zo groot, dat de langste man van gewoone gestalte, onder zijnen uitgestrekte arm, met gemak konde doorgaan. VONDEL, in zijnen GYSBREGT VAN AMSTEL, beschrijft hem aldus:

- „ Hij slack met hals en hoofd, gelyck een steile toren,
 „ En spitse, boven 't volck en alle hoofden uit,
 „ En scheen een Olyfant, die omsnost met zyn' snuit.
 „ Zyn spietse was een mast in zijne grove vingeren.
 „ Ick zag hem man op man gelyck Konynen slingeren,
 „ Wel driemael om zijn hoofd, gevat by 't eene been,
 „ En kneuzen dan het hoofd op stoepen of op steen.
 „ Hy kan met zynen pols een' burghwal overspringen,
 „ Hy proeft op grendelen de deught der staele klingen,
 „ Houwt sel met eenen slag door yzer en door stael,
 „ En proeft zyn beckeneel op poorten van metael.
 „ Hy scheen een Polyfeem, het Kryghsvolck scheen zyn kudde,
 „ De toren van 't Stadthuis beweeghde zich en schudde,
 „ Zoo dick hy op een' post, of op den gevel stiet.
 „ Hy vreesde Herkles knods noch Samfons vuisten niet.”

SPAKENBURG, eene Buurt, in het Sticht van *Utrecht*, niet verre van den Eembrug. Niet lang vóór het midden dezer Eeuwe, woonden hier eenige Doopsgezinden, voor welke de Leeraar dier Gezinte, in het Gooische Dorp *Huizen* woonende, van tijd tot tijd den predikdienst kwam waarneemen. De *Spakenburger Dijk*, over welken, meermaalen, veele geschillen ontstaan zijn, neemt bij deze Buurt zijn begin, en heeft daar van zijnen naam ontleend.

SPANBROEK, eene Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd. Op de lijst der Verpondingen staat de Heerlijkheid voor duizend-

X x x x x 4

cen-

aenēnzestig Mergens en tweehonderdvijftien Roeden aange-
schreeven. Het getal der Huizen was voormaals grooter dan
tegenwoordig. Gedurende het tijdverloop van omtrent hon-
derdēntwintig jaaren, te weten van den Jaare 1632 tot in
den Jaare 1749, zijn dezelve, van honderdtweēnzeventig,
tot op honderdvierēndertig verminderd. De Kerk is ouder-
wetsch, doch plagt, in den tijd der stigtinge, een fraai ge-
bouw te weezen. De Kerkleeraar, welke hier zijne woning
heeft, neemt tevens den predikdienst waar in het nabuurig
Dorp *Opmeer*. 'Er woonen zeer veele Roomsehgezinden.
De Heer der Heetlijkheid heeft 'er eene fraaie landwoning.
De Regeering bestaat uit Baljuw, Schout, die zomtijds te-
geelijk Sekretaris is, éenen Burgemeester, vijf Schepenen en
zestien Vroedschappen,

SPANGEN, (*'t Huis te*) eertijds een adelijk Huis, Slot of
Kasteel; in *Schieland*, niet verre van de Delfhavensche Schie,
alwaar men 'er, tot omtrent het midden der tegenwoordige
Eeuwe, eenige overblijfsels van gezien heeft. Het werd ge-
bouwd, in den Jaare 1310, door PHILIPS VAN UYTERNESSE,
uit het adelijk Geslagt van SPANGEN, afkomstig van een jon-
ger Zoon der aloude Burggraaven van *Leiden*. HALMA heeft,
uit VAN LEEUWEN, de Geslaglijst der Heeren VAN SPANGEN
vermeld. De eerste daar van was JAKOB VAN ALEWYN, Rid-
der, Burggraaf van *Leiden*, Heer van Rhijnland, die geleefd
heeft omtrent het Jaar 1190. De beroemde PHILIPS VAN MAR-
NIX, *Heer van S. Aldegonde*, was uit dit Geslagt afkomstig.
Deeze liet eenen Zoon na, welke eene Dogter verwekte, die
de echtgenootte wierdt van WILLEM VAN OLDENBARNEVELD,
Heere van Stoutenburg, Zoone van 's Lands vermaarden Ad-
vokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD. Het *Huis te Spangen*
praalde, weleer, met vijf hooge en zwaare Torens. In fraai-
heid hadt het geenen wedergade, onder soortgelijke Gestig-
zen, in het gantsche Gewest. Gedurende de Hoeksche en
Kabeljauwsche verdeeldheden, wierdt het, door die van *Delft*,
verwoest. Door die van het Geslagt wederom zijnde opge-
bouwd, onderging het, in den Jaare 1426, het zelfde lot.
PHILIPS VAN SPANGEN herstelde het in zijnen ouden luister.

Uit

Uit vreeze dat de Spanjaards zich in het Slot zouden vernestelen en versterken, sloegen de Delftenaars, in den Jaare 1572, aan hetzelfde de hand der vernielinge. Sedert is het Gestigt allengskens, meer en meer, vervallen, en door den tijd geheel verdweenen.

Zie GOUDHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*;
JUNI *Batavia*; S. V. LEEUWEN *Ba-*
tav. Illustr.

SPANGEN, een Dorp, in het Friesche Kwartier *Zevenwou-*
den, onder de Grietenij *Stellingwerf-Westeinde*, in welke
het, het dertiende in rang, tweeëuveertig Stemmen uitbrengt.
Het legt in het Zuidlijkste gedeelte der Provincie, niet verre
van de *Kuinder*, en dus aan den kant der grenzen van *Over-*
ijssel. 'Er staat eene Kerk met een spits Torentje.

SPANHEIM, (FREDERIK) hoewel een uitlander, is der ver-
meldinge waardig, om zijne voortreffelijke begaafdheden, doch
vooral om dat hij, een geruimen tijd, voor het Leidsehe
Hoogeschool, tot een trefselijk sieraad verstrekte. Op den
eersten dag des Jaars 1600 kwam hij ter waereld te *Arn-*
berg, eene Stad in de *Opper-Paltz*, alwaar zijn Vader,
WIGANDUS SPANHEIM, zijnde tevens Doktor in de Godgeleerd-
heid, den post van Kerkelijken Raadsheer bij den Keurvorst
bekleedde. Onder het oog zijns Vaders, leide de jonge FRE-
DERIK de gronden der geleerdheid, in zijne geboorteplaats,
tot in den Jaare 1613, wanneer hij, hoe weinig ook in jaa-
ren gevorderd, na het Hoogeschool te *Heidelberg* gezonden
wierdt. De ongewoone vorderingen, zo in de kennis der
taalen als in de beoeffening der Wijsbegeerte, welke de Jon-
geling, binnen zeer korten tijd, maakte, voorspeelden nu
reeds, wat men, in 't vervolg, van hem te wagten hadt.
SPANHEIM vertoefde te *Heidelberg* tot in den Jaare 1619,
wanneer hij tot zijns Vaders huis wederkeerde. Zijn verblijf,
nogthans, was hier van korten duur. De vermaardheid van
't Hoogeschool te *Geneve* lokte hem, om met de kundighe-

Xxxxxx 5

den

den der geleerde Mannen, welke aldaar bloeiden, zijn voordeel te mogen doen. Niet lang hadt hij aldaar vertoefd, of zijn Geboorteland wierdt gefchokt en geteisterd door zwaare rampen, door welke de Landzaaten merkelyk nadeels leeden. De Vader van onzen SPANHEIM deelde in den algemeenen ramp. Tot nog toe was de jonge FREDERIK uit de hand gevoed, en van alles verzorgd. Een niet minder edelmoedigen inborst, dan geoeffend verftand bezittende, zag hij hierom uit na een middel, om voor eigen onderhoud te kunnen zorgen. Hij vondt dit middel in het *Daufneefche*, bij den Landvoogd van *Anbrun*, bij welken hij als Leermeester van dezelfs kinderen in dienst tradt. Drie jaaren bekleedde SPANHEIM dien post, geduurende welken zijn Vader overleedt. Daar naa keerde hij te rug na *Geneve*, en reisde van daar na *Parijs*. Hier vondt hij eenen bloedverwant, SAMUEL DURANT, die thans, in de toenmaals bloeiende Gemeente der Hervormden te *Charenton*, het Leeraarampt bekleedde. Zo veel genoegen vondt deeze in zynen Neef, dat hij, bij zyn overlijden, aan denzelven zijne geheele Bockerij, bij Uiterften Wille, naaliet. 't Geschiedde, daarenboven, op aanraaden van den Heere DURANT, dat SPANHEIM het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, te *Lausanne*, hem door de Regeering van *Bern* aangeboden, van de hand wees. In den Jaare 1625 deedt hij eene reize na *Engeland*, doch vertoefde 'er slegts vijf maanden; naa verloop van dezelve keerde hij te rug na *Geneve*, zynen weg neemende door *Parijs*.

Onder dit alles bevroop onzen SPANHEIM de zucht na eene vaste verblijfplaats en meer bestendige leevenswijze. Hij zag zynen wensch vervuld, in den Jaare 1626, wanneer hem het onderwijs in de Wijsbegeerte, te *Geneve*, wierdt opgedraagen. In het volgende jaar tradt hij in 't huwelyk met CHARLOTTE DU PORT, Dogter van PIETER DU PORT, Heere van *Mouillepied* en *Boismaison*, Raadsheer des Konings van *Frankryk*, en Kommisfaris van den leestogt in de Koninklyke Legers. De Grootmoeder van den Heere DU PORT was eene Dogter van den vermaarden GUILIELMUS BUDDÆUS. Niet lang naa zijne echtverbintenis aanvaardde hij het gewoone Leeraarampt in de Hervormde Gemeente te *Geneve*, en verwisselde het-

hetzelve, in den Jaare 1631, met den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in de zelfde Stad, opengevallen door het overlijden van den vermaarden BENEDICTUS TURRETYN. Sints dien tijd, en van wegen den onvermoeiden ijver, met welken hij zijnen post en pligt bekleedde, ging van SPANHEIM de roem zijner geleerdheid uit door alle Gewesten van Europa. Van verscheiden kanten kreeg hij aanzoek, om van standplaatze te veranderen. Doch hij wees ze allen van de hand, tot dat de Bezorgers van het Hoogeschool te *Leiden* hem een Hoogleeraars gestoelte aanboden. Ondanks de moeite en poogingen, aangewend om hem te *Geneve* te houden, aanvaardde hij deeze aanbieding. In den aanvang van de maand October des Jaars 1642, aanvaardde SPANHEIM zijn ampt te *Leiden*. Met de zelfde toejuiching, als op zijne voorgaande standplaats, onderwees hij ook hier de Godgeleerdheid; terwijl hij den ledigen tijd, die hem, van zijne amptsbezigheden, overschooten, besteedde aan het opstellen en uitgeeven van verscheiden geleerde Werken. Onder deeze zijn voornaamelijk bekend zijne *Dubia Evangelica*, geschreeven ter verdediginge van den Christlijken Godsdienst, tegen de bedenkingen der Jooden, en zijne *Exercitationes de Gratia Universalis*. SPANHEIM overleedt in den Jaare 1649, afgemat door zijnen aanhoudenden arbeid; hij liet zeven kinderen naa. Een Zoon, EZECHIEL genaamd, gebooren te *Geneve*, tradt in dienst van den Keurvorst van de *Paltz*, en vervolgens in dien van den Keurvorst van *Brandenburg*, welke hem, onder den titel van *Vrijheer van Spanheim*, tot den Adelstand bevorderde. Van wegen den Keurvorst, naderhand Koning van *Pruisfen*, bekleedde hij verscheiden Gezantschappen, en overleedt in den ouderdom van eenëntachtig jaaren. Hij was een man van meer dan gemeene geleerdheid, vooral in de Oudheidkunde, met name in dat gedeelte, welk de aloude Penningen en andere soortgelijke Gedenkstukken ten voorwerpe heeft, grondig bedreeven. Zijn voortreffelijk Werk *de Ufu et Præstantia Numismatum*, kan daar van getuigenis draagen. Een andere Zoon van FREDERIK SPANHEIM, ANDREAS genaamd, was Raad van den Graave van NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, en Opziener over
de

de Geestlijke goederen in de *Ommelanden*, in het laatstgenoemde Gewest. Een derde Zoon van onzen Hoogleeraar, die, van wegen zijne betrekking tot ons Vaderland, een afzonderlijk Artikel verdient, was, even als zijn Vader, genaamd,

SPANHEIM, (FREDERIK) gebooren te *Geneve*, in den Jaare 1632. Nog een kind zijnde kwam hij aldus, met zijne Ouderen, in *Holland*, hoewel hij, van wegen zijnen veel belovenden geest, reeds in zijne Vaderstad eenige gronden der geleerdheid hadt geleid. In den ouderdom van negentien jaaren beklom hij den Trap van Meester in de Vrije Konsten. Naa zijns Vaders overlijden, was zijne Moeder na *Geneve* te rug gekeerd, doch de jonge FREDERIK te *Leiden* gebleeven, om 'er zich toe te leggen op de Godgeleerdheid, waar van zijn Vader, op zijn doodbedde, hem de beoeffening hadt aangepreezen. Zijne Leermeesters, in die Weetenschap, waren JAKOB TRIGLAND, ABRAHAM HEIDANUS en JOANNES COCCEJUS. Om zich in de Letter- en Oordeelkunde nog verder te volmaaken, hadt hij den vrijen toegang tot den geleerden CLAUDIUS SALMASIUS, welke het Leidenfche Hoogefchool thans met zijne tegenwoordigheid vereerde. In den Jaare 1652, het twintigfte zijns ouderdoms, wierdt SPANHEIM, naa voorafgaand onderzoek, tot den predikdienst bekwaam geoordeeld. Nogthans is ons niet gebleeken, dat hij, als gewoon Leeraar, ooit eenige standplaats heeft bekleed, maar schijnt hij zijne letteroeffeningen verder te hebben voortgezet, tot in den Jaare 1655, toen hem KAREL LODEWYK, Keurvorst van de *Paltz*, na *Heidelberg* beriep, om 'er een Hoogleeraarsgeftogte in de Godgeleerdheid te bezitten. Vóór zijn vertrek derwaarts, beklom hij, te *Leiden*, den Eeretrapp van Dokter in die weetenfchap. Te *Heidelberg* vertoefde SPANHEIM, in de gemelde hoedanigheid, tot in den Jaare 1670, toen de Verzorgers van het Hoogefchool te *Leiden* hem derwaarts verzogten, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Verscheiden foortgelijke aanzoeken, op andere plaatzen, waren door hem van de hand gewezen; dit, egter, wierdt door hem ingewilligd. Met zo veel toejuichinge als zijne Intreerede, *Over de Voorzigtigheid*

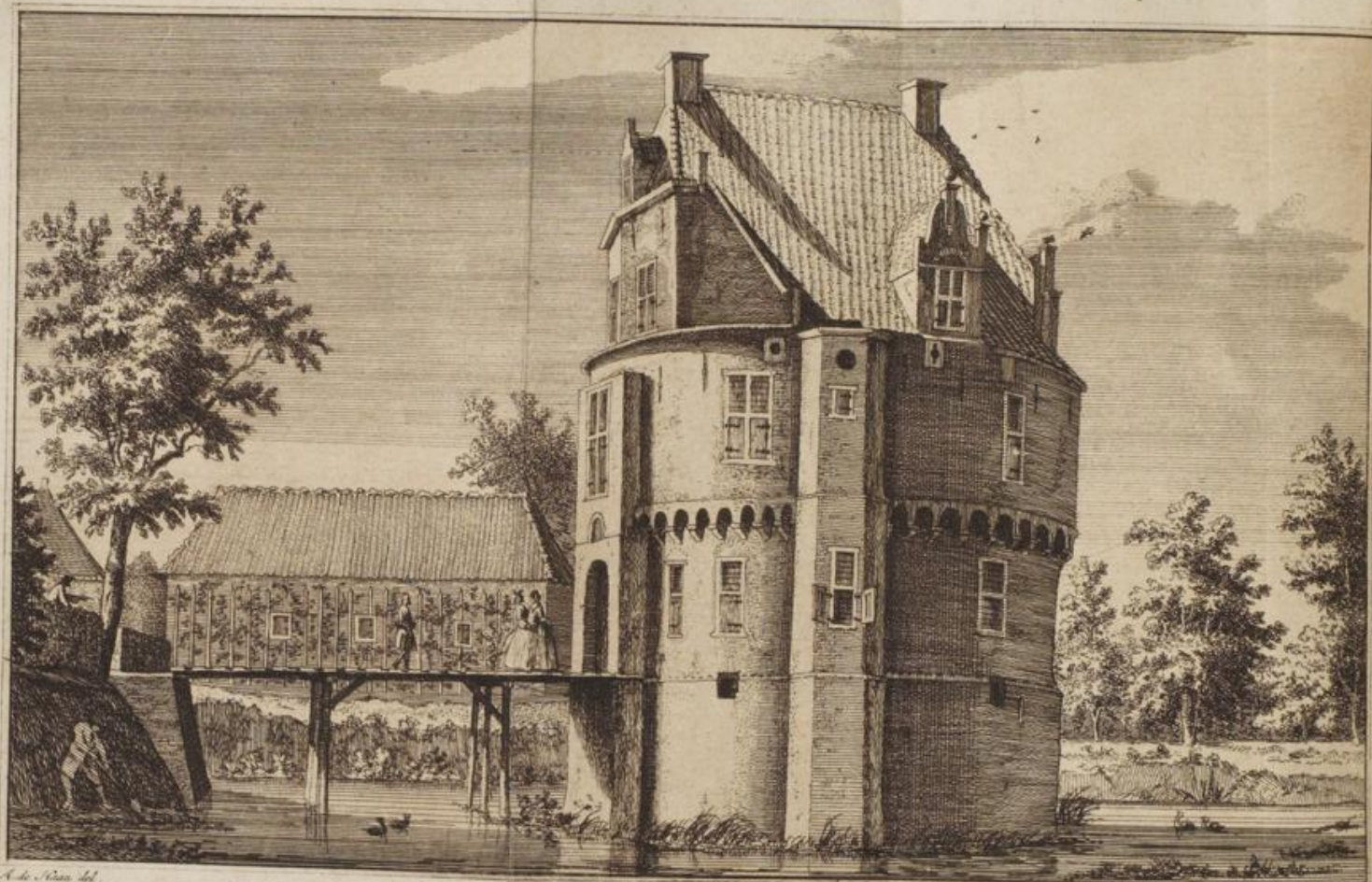
72

e
u.
er
e
m
m
t.
a.
is
re
re
s
t
re
e
e
e
m
r
e

erstge-
teer, af-
er, ge-

en jaar
ijne Ou-
f beloo-
len der
ten ja-
ouffen.
ove te
leeven,
mar van
uit an-
, wem
occys.
volma-
LAVENS
it zijne
vrijghe
onder-
ghans
, ooit
ne let-
m Jone
Pauze,
e in de
waaru,
ie we-
gemelde
ers van
om 'er
rijgelyke
de hand
lle so
grijp-
heid

De GELDERSCHE TOREN, of t' Huis te SPANKEREN.

A. de Pisan del.

De GELDERSCHE

J.C.S. Joulpré sculp.

*heid van eenen Godgeleerde, wierdt aangehoord, zo veel lofs behaalde hij ook, gedurende zijnen overigen leeftijd, welken hij, zo door het geeven van onderwijs, als door het zamenstellen van verscheiden geleerde Werken, allezins nuttig doorbragt. Hij overleedt op den achttienden Maj des Jaars 1701, het negenēnzestigste zijns ouderdoms. Zijne Schriften beslaan drie Boekdeelen in folio. Hoewel in alle takken van geleerdheid bedreeven, muntte hij, egter, voornaamelijk uit in de kennis der Kerkelijke Oudheden en Geschiedenisfe. Getuigen zijn hier van zijne *Geographia, Chronologia et Historia sacra et Ecclesiastica*, en *Libri X Miscellaneorum, ad sacram Antiquitatem et Ecclesiae Historiam pertinentium.**

Zie TRIGLANDI *Laudatio funebris Frederici Spanhemii.*

SPANKEREN, een Dorp in *Gelderland*, in het Rigterampr van *Veluwenzoom*, niet zeer talrijk in huizen, doch van eene eigen Kerk voorzien, welke door haaren afzonderlijken Leeraar wordt bediend. Volgens het gevoelen van zommigen, zou de Kerk van *Spankeren*, in oudheid, die van alle andere Dorpen van de *Veluwe* te boven gaan. Met dit alles heeft zij, uitwendig, geenzins daar van het voorkoomen; waar van, waarschijnlijk, de reden is, om dat, door Kerkmeesteren, daar aan gestadig de hand wordt gehouden. In den omtrek van dit Dorp leggen verscheiden Lusthuizen; de Prinslijke Lustplaats *Dieren* munt vooral uit onder dezelve.

SPANNUM, een Dorp in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder die van de Grietenij *Hennaarderadeel* het elfde in rang, en aldaar negentien Stemmen uitbrengende. Het legt rijklijk een uur gaans ten Noordoosten van de Stad *Bolsward*. Van ouds lagen hier verscheiden Staten of adellijke Landhuizen; doch zij zijn thans geheel verdweenen, en alleenlijk de grond daar van aan hooge Wieren kenbaar. Op een laag land, *Spannummer Mieden*, of *Spankamp* genaamd, ten Zuidwesten van het Dorp gelegen, zou, weleer, tuschen de

de *Schieringers*, geleid door SIKKE SJAARDEMA, en de *Vetkoopers*, een bloedige Veldslag zijn voorgevallen.

SPEENHOVIUS. (JOHANNES) Gedurende de rampzalige Kerktwisten, in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe, bekleedde deeze het Leeraaramt onder de Hervormden, te *Utrecht*, doch dagt en predikte in den smaak der zulken van die Gezinte, wien de naam van Remonstranten aanhing. Nevens hem bevonden zich, ter dier stede, nog vier Kerkleeraars, welke de zelfde begrippen waren toegedaan: het waren HENRICUS CAESARIUS, CAROLUS RYKWAERT, van wien wij boven gehandeld hebben, RUDOLPHUS SYLIUS en WILHELMUS NIEUPOORT. Ten tijde als Prins MAURITS, in den Jaare 1618, *Utrecht* bezocht, waren zij bij zijne Doorluchtigheid ten gehoor geweest, en sterk aangezocht om voor het houden van een Nationaal Sijnode te stemmen. Doch de Leeraars verklaarden vrijmoediglijk, dat, naar hun begrip, van een Sijnode, op 't welk, meenden ze, hunne partijen Regters zijn zouden, niet veel goeds was te verwagten. Om hun deeze zwaarigheid te ontnemen, verklaarde Prins MAURITS, op zijn Prinselijk woord, en zijne hand op de borst leggende, „niet „te zullen gedooogen, dat iemand, ter zaake van den Gods- „dienst en de bekende geschillen, zou worden verdrukt; „dat hij de verdrukking der Remonstranten alzo min wilde „toestaan, als het verdrukken der Contraremonstranten; dat „hij een Vader en Voorstander zijn wilde, zo wel van de „eene als van de andere.” In 't bijzonder beloofde hij den Predikanten, met handtasting, *niet te zullen toelaaten, dat ze van hunne posten zouden worden afgezet.*

Het Sijnode wierdt, niet lang daar naa, gehouden, en, terwijl het nog zat, meenig een Leeraar van zijnen dienst verlaaten. Doch SPEENHOVEN en de overigen, zich op de kracht en goede trouwe van het Prinselijk woord verlaatende, leefden tamelijk gerust omtrent de behoudenis van hun amt. Hoe vreemd dan moest de dagvaarding hun in de ooren klinken, in het laatst van Januarij des Jaars 1619, hun thuis gezonden, om voor Burgemeesteren en Vroedschap der Stad *Utrechts* te verschijnen! Ten Stadhuize verscheenen zijnde, wierdt

wierdt hun, door den Voorzittenden Burgemeester, aangezegd
„ dat de Heeren van de Vroedschap, vermits de gelegenheid
„ en tegenwoordigen staat hunner staat, om zekere gewigtige
„ redenen hadden goed gevonden, hen te ontslaan van hunne
„ dienften. Maar dat men hun hunne wedde en wooning zou-
„ de laaten genieten, tot verhuistijd van Paaschen toe, als
„ wanneer op dezelve, bij de Vroedschap, nader order zou
„ worden gesteld; verbiedende hun voorts te prediken, in 't
„ heimelijk of in 't openbaar, of eenige Vergaderingen bij te
„ wonen, op pene van gestraft te worden, als verstoorders
„ van de gemeene rust des Lands.” Zeer bedremmeld ston-
den, op deeze aankondiging, de meeste der gedagvaarde Leer-
aaren. Doch SPEENHOVEN, het woord opvatende „ mijne
„ Heeren”, zeide hij, „ wij zijn zeer verwonderd, dat men
„ dus met ons handelt, tegen alle orde. Want men geeft
„ geene reden, waarom men ons afzet, 't zij om onze lee-
„ re, 't zij om ons leeven. Ook behoorden de Heeren”,
dus ging hij voort, „ de uitkomst van 't Sijnode te verwag-
„ ten, of ten minsten tot deeze zaak ook eenige Predikanten
„ te gebruiken, op dat wij voor dezelve in 't stuk der Leere,
„ mogten gehoord worden.” De Burgemeester NIKOLAAS BERK
daar op gezegd hebbende: „ Gij houdt tog niet van het Sij-
„ node, en zegt dat het onwettig is”; *Hoe kan*, hernam
daar op SPEENHOVEN, *dat zo gezegd worden, gemerkt wij*
ook onze medebroeders derwaarts gezonden hebben. „ Men
„ weet wel”, sprak hier op de Burgemeester, „ hoe die
„ zich aldaar gedraagen”; en voorts driftig wordende, ver-
weet hij den Predikanten, „ dat ze nacht en dag met Land-
„ verraaders hadden geloopen.” „ Die”, voegde hij 'er ne-
vens, „ hebben u met groote Jaarwedden gekogt om alzo te
„ leeren.” Door *Landverraaders* verstonde de Burgemeester
de Regenten, die het Bestand met *Spanje* hadden doorgedron-
gen, en onlangs, door Prins MAURITS, waren afgezet. „ Gij
„ hebt”, (dus ging de Heer BERK in zijnen ijverigen drift
voort) „ bij Request grooter loon verzogt, en dat is u toe-
„ gestaan, op dat gij de daaden der vorige Heeren, in 't
„ stuk van het Bestand, zoudt regtvaardigen. Gij moogt in
„ uwe Conscientie gaan, en zult daar wel gewaar worden,
„ dat

„ dat gij overloon hebt genooten. Gij hebt de Gemeente
 „ verleid, en verleidt ze tot nu toe.” Zulke zwaare aantij-
 „ gingen verboden den Leeraaren het zwijgen. SPEENHOVEN,
 „ van nieuws, het woord opvattende, voerde den Burgemees-
 „ ter, met groote vrijmoedigheid, te gemoete „ dat zijn zeggen
 „ tegen de waarheid sreedt; dat hij en zijne medebroeders
 „ die verhooging van Wedde nooit bij Request hadden ver-
 „ zocht, veel min dat die hun was toegestaan tot zulk een
 „ einde; dat ze nooit overloon gehad, en niet dan nooddrift
 „ genooten hadden; dat ze van dat loon, hoewel ze geen
 „ overdaad hadden gepleegd, niet met zich uit *Utrecht* zou-
 „ den draagen; dat ze geene verleiders waren, noch verlei-
 „ ders aanhingen, maar dat ze zich in hunne diensten getrou-
 „ welijk, voor Gods oogen, hadden gekweeten, leerende het
 „ geloof, dat door de liefde kragtig is, en het volk vermaa-
 „ nende tot godzaligheid, liefde, vrede en eenigheid.”

Dus van zijn ampt verlaaten, bleef SPEENHOVEN vervolgens
 te *Utrecht* woonen, alwaar hij, in de maand Julij des Jaars
 1619, bij de Heeren van den Geregte wierdt ontbooden, tot
 het geeven van eenige opening, raakende de bekende Rotter-
 „ damfche Vergadering. Men vraagde hem tevens, bij die gele-
 „ genheid, of hij, zedert zijne afzetting, niet eenige kinderen
 „ hadt gedoopt. Hier over viel veel te doen, doch bleef
 „ SPEENHOVEN bestendig bij zijne weigering om de gevraagde
 „ opening te geeven. Zelf dreigde men, hem agter af te lei-
 „ den. Alles vrugteloos, om hem tot bekentenis te brengen.

Op dien zelfden dag, nevens drie zijner mede afgezette
 „ Amptgenooten, voor de Heeren Staaten van *Utrecht* ontboo-
 „ den zijnde, wierdt SPEENHOVEN en de anderen de Akte van
 „ Stillstand voorgeleid, met bevel om dezelve te ondertekenen.
 „ Op de weigering van SPEENHOVEN, om aan dit bevel te ge-
 „ hoorzaamen, en toen men, met veele redenen, hem daar toe
 „ zocht over te haalen, vraagde hij aan de Heeren „ of men
 „ „ wel ooit de Paapen en Monniken, of anderen, als ze van
 „ „ hunnen dienst waren ontslagen, zulk eene belofte hadde
 „ „ voorgeleid, om die te ondertekenen; en, zo neen, waar-
 „ „ om dan de Heeren tegen de Remonstranten meer strengheid
 „ „ gebruikten, dan tegen anderen. De bloote wil der Heeren
 „ „ kondte

„ konde voor hem geene genoegzaame reden zijn. Ook hadt
 „ hij aan CHRISTUS en zijne Gemeente beloofd, dat hij den
 „ dienst, waar toe hij beroepen was, nooit zoude verlaten,
 „ en wilde wel weeten, of de Heeren hem van zulk eene
 „ belofte ontslaan konden.” Naa lang over en wederspreken,
 liet men SPEENHOVEN gaan na zijne eigen wooning, daar eene
 menigte van vrienden hem kwam bezoeken, van welke eenigen
 hem in zijn voorneemen, om niet te tekenen, stifteden,
 anderen het tekenen ernstig aanraadden. Twee dagen daar
 naa ontbooden hem van nieuws de Heeren in hunne Ver-
 gadering, daar zij hem, met veele redenen, tot het onderte-
 kenen van de Akte zogten over te haalen. Doch hij ver-
 toonde aan de Utrechtsche Staaten daar tegen „ dat 'er geen
 „ beter middel was tot vrede, en tot weeringe van muiterij
 „ en oproer, dan dat men den Volke eenige vrijheid gave,
 „ omtrent de oeffening van den Godsdiens, die niet geen
 „ geweld kan verhinderd of gedwongen worden; dat hij,
 „ door zijne afzetting, de gaven, welke hij bezat, niet hadt
 „ verlooren, en 't pand, hem toevertrouwd, 't welk zommi-
 „ gen verzogten dat hij ten hunnen dienste wilde befeeden,
 „ in geen zweetdoek konde begraven. Voor het laatste Oor-
 „ deel zouden hem de Heeren Staaten niet kunnen ontschuldigen.”
 Als hem daar op de Brief der Algemeene Staaten,
 her tekenen van de Akte van Stillstand beveelende, getoond
 wierdt, hernam hij: „ Men leest diergelijk verbod in
 „ de Handelingen der Apostelen: Wij gebieden u dat gij
 „ gantschelijk niet zult spreekken, noch leeren in den naam
 „ van JEZUS. Maar, wat was 't antwoord der Apostelen?”
*Dat verbod, hernam een der Heeren, raakte het verbreiden
 van het geheele Christendom, en dit niet dan eenige gerin-
 ge punten en puntillen, de zaligheid niet raakende.* SPEEN-
 HOVEN daar tegen: „ Ik versta dat ons gevoelen het funda-
 „ ment der zaligheid, en de waarheid, die naar de Godza-
 „ ligheid is, betreft.” Veel woordewisselens ontstondt hier
 uit, in welk een der Heeren SPEENHOVEN te houden gegeeven
 hebbende, dat hij zelve ook eertijds in het gevoelen der Con-
 traremonstranten hadt geslaan. „ Dat zij zo,” hernam daarop
 de andere; „ genomen ik waare een Paap geweest, en hadde
 XXVII. DEEL. Yyyyyy „ ken-

„ kennis der waarheid bekoomen, zoude men misprijzen, dat
 „ ik bij die waarheid volstandig bleeve.” Thans deedt men
 SPEENHOVEN en SYLIUS buiten de Vergadering staan. Wederom
 binnen geroepen zijnde, naa dat men nogmaals hun de Akte
 ter ondertekeninge vrugtloos hadt voorgeleid, wierdt aan de
 beide Leeraaren voorgelezen het Besluit der Heeren Staaten
 des Lands van *Utrecht*, onder andere behelzende, „ dat zij
 „ nogmaals van alle Kerkelijke diensten ontslagen, en perticu-
 „ liere personen zijnde, door zekere boden, daar toe te or-
 „ donneeren, zouden worden gebragt en geleid uit de Stad
 „ en Lande van *Utrecht*, en vervolgers uit de Veréénigde
 „ Nederlanden en het Resfort derzelven, zonder daar in te
 „ mogen koomen of keeren, voor dat het genoegzaam zoude
 „ gebleeken zijnde, aangaande hunne gewilligheid om de Akte
 „ van Stilstand te ondertekenen; onder bedreiging van daar
 „ tegen doende, als verstoorders der gemeene rust naar goed-
 „ viinden te zullen gestraft worden.”

Naa het 't leezen van dit Vonnis, „ Dit, mijne Heeren,”
 merkte SPEENHOVEN daarop aan, „ is eene harden Sententie.
 „ Wij worden gebannen, en hebben, nogthans, tegen geene
 „ Plakaaten misdaan. Ik beroepe mij,” dus ging hij voort,
 „ onder aantuiging van ongelijk te lijden, van dit Vonnis op
 „ JEZUS CHRISTUS, den toekomstende Regter, voor den wel-
 „ ken de Heeren zo wel zullen moeten verschijnen als ande-
 „ ren; en ik bidde God, dat hij het ongelijk, 't welk ons
 „ geschiedt, den Lande niet toerekenen. Dan”, voegde hij
 'er nevens, „ dewijl de Heeren in de Sententie stellen, dat
 „ ik onwaarheden heb gesproken, zo verzoekte ik te weeten,
 „ welke die onwaarheden zijn, aangezien ik daar over nooit
 „ beschuldigd, veel min overtuigd ben.” Als de Heeren daar
 op zweegen, besloot SPEENHOVEN met te zeggen: „ Patientie
 „ dan, mijne Heeren. Ik bid God dat gij wijslijk en voor-
 „ spoedig moogt regeeren.”

Thans beval men de beide Predikanten, zich te begeeven
 na het huis van den Kamerbewaarder, 't welk digt bij de
 Staaten Kamer of de Vergaderplaats van Hun Edel Mogende
 stoude. Hier wierden ze opgeslooten, en de ingangen van het
 huis met Soldaaten bezet; zo dat niemand tot hen den toe-

gang

gang hadt: In de onsterfelling dat zij wel haast zouden ver-
voerd worden, verzogten ze, vooraf, van hunne Vrouwen
afscheid te mogen neemen. Doch dit wierdt hun geweigerd.
Zelf mogt SPEENHOVEN den troost eener toespraake van zijne
kinderen niet genieten. In den avond, of liever voornacht,
naa dat zij hadden geëeten, en zich gereed maakten om zich
ter ruste te begeeven, ontvingen ze, onverwagt, ieder vijf-
entwintig guldens tot reisgeld, en bevel om zich tot hun
vertrek oogenblikkelijk gereed te maaken. Nogmaals verzog-
ten zij, hunne Vrouwen te mogen spreken; en, als dit wierdt
afgeslagen, hunne Reismantels en eenig Linnen van huis te
mogen laaten haalen. Al wederom vrugteloos. *Zijne Genade*
Graaf ERNST; riep men, *wagt daar buiten, gij moet ter-*
stond voort. Intusfchen was de Huisvrouw van den Predikant
SYLIUS, door behulp van eenen Sergeant, haaren Neef, al-
daar in huis gekoomen, medebrengeude haar Mans Nachgge-
waat, en in de hoop om hem te spreken. Doch vermits
men haar, buiten verlof, bij haare Man niet durfde toelaa-
ten, hadt men haar in een klein Zijkamertje verstopt. Ter-
wijl zij aldaar zat, hoorde zij haare Man afscheid neemen
van de geenen, die zich in het huis bevonden. Straks vliegt
zij ter Kamer uit, en haaren Echtgenoot in de armen, in
welke zij in zwijm viel, en waar uit zij voorts wierdt los-
gerukt, also men de Predikanten voort preste. Als deeze
geleid wierden van eene bende Soldaaten, met gelaaden ge-
weeren en brandende lonten, „Men behoefde,” zeiden ze,
„om onzentwille zuik eenen toefstel niet te gebruiken: want
„hetgeen wij lijden, dat lijden wij gewillig en om den goe-
„de Conscientie wille.” Aldus geleidde men hen na buiten,
in eene Woerdenfche Rhijnfchuit, in welke nevens hun een
Deurwaarder, een Letterdienaar en twee Soldaaten traden.
Omtrent elf ure raakten ze ter Stad uit, en kwamen ten één
uure aan de *Vaart*, alwaar ze in de Lek eene Kaag vonden,
in welke zij overstapten, en, voorbij *Schoonhoven* en *Lek-*
kerkerk, na *Krimpen* voeren. Terwijl men hier op het Genij
lag te wagen, verzogten de Predikanten aan land te mogen
gaan, om den drang der natuure in te volgen. In 't eerste
weigerde het de Letterdienaar, doch stondt het eindelijk toe,

Yyyyyy 2

mide

mids geleid wordende van de Soldaaten; van welke de eene, met gelaaden Snaphaan en brandende lont, zich voor het Gemakhuisje plaatste, waar op SPEENHOVEN zat, de andere op den Dijk, agter welken SYLIUS was gezeeten. Als zij, bij hunne wederkomst aan boord, over deeze hardheid zich beklagden, en zeiden, niet te denken, last te hebben om hen dus onbeleefd te behandelen: *Dat zoudt gij lieden wel vernomen hebben*, hernam daar op de Letterdienaar, *indien gij verder gegaan waart*. Veel bescheidener en menschlievender, dan de andere, gedroegen zich de Soldaaten. *Wij zien u aan*, zeiden ze tot de Predikanten, *voor eerlijke en vroomen mannen, en zijn verwonderd, dat men dus met u handelt*. Maar, voegden ze 'er nevens, *wij moeten doen, 't geen ons bevolen wordt*. Men voerde hen vervolgens na *Waalwijk*, alwaar zij verscheiden andere gebannen Remonstrantsche Predikanten aantroffen. Naa eenigen tijd vertoevens buitenslands, bestondt SPEENHOVEN in het Vaderland te rug te keeren, met oogmerk om de herderlooze Gemeenten, ginds en elders, in silte te bedienen. Doch deeze zijne heimelijke prediking was van geen langen duur. Want, naa dat hij, op den negenëntwintigsten van Junij des Jaars 1621, voor de Remonstrantsche Gemeente te *Delft*, in silte eene Leerrede hadt uitgesproken, wierdt hij, nog dien zelfden avond, ten huize van den Heere PIETER JOOSTEN VAN RUIVEN, weleer Vroedschap. der Stad, doch, bij de jongste verandering der Regeeringe, van zijnen post verlaaten, van eene beroerte overvallen, aan welke hij, binnen kort, overleedt. Van den haat, welke, ten deezen tijde, den Remonstrantsche Predikanten, en allen, die hun gunstig waren, wierdt toegedraagen, ondervondt men eene merkwaardige proeve, ter gelegenheid van dit sterfgeval. Uit vreeze, dat de bekendmaking van het overlijden van SPEENHOVEN, ten zijnen huize, zoude te slaan koomen op de boete, gesteld op het herbergen van Remonstrantsche Predikanten, vondt de Heer VAN RUIVEN zich niet weinig belemmerd. Naa eenig overleg wierdt hij te raade, het Lijk te kisten, en in de agterschuur van zijn huis te begraven. Door de beangstheid eener dienstmaagd wierdt dit begraven rugtbaar. Want deeze, belast zijnde,

iets

iets uit de Schuur te haalen, weigerde het met te zeggen, *Ik gaa daar niet: want de doode legt in de Schuur.* Dit, gehoord zijnde van iemand der naaste buuren, wierdt den Schout aangebragt; die, voorts, den Heer VAN RUIVEN voor de Wethouderschap ontboodt, en gereedelijk van zijn doen tot bekentenis bragt. Op de vrage na de reden van dit zijn doen, gaf hij tot antwoord, om alzo opschudding en beroerte onder het volk te voorkoomen. Dit wierdt goedgekeurd, en nogthans de Heer VAN RUIVEN, om het herbergen van den gebannen Leeraar, in eene zwaare boete verweezen. Daarenboven wierdt hij verweezen in alle de onkosten, op eene openbaare staatelijke begraafenis vallende: waar naa men hem verlof gaf, om het Lijk in de Kerk te begraaven. Nogthans liet hij het ter plaatze leggen, alwaar hij het eerst verscholen hadt, daar het, denkelyk, zedert gebleeven is. JOHANNES SPEEHOVEN, of SPEENHOVIUS, (op dat wij dit nog bij het voorgaande voegen,) was, te *Dortmont*, in *Westfalen*, in den Jaare 1571 gebooren, en, naa te *Lingen*, etlijke jaaren, het predikampt bediend te hebben, na *Utrecht* beroepen. Hij was een man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid, zeer zoet van taal en welspreekend op den Kanzel.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

SPIEGEL. Verscheiden mannen van geen gering aanzien, welke deezen naam voerden, ontmoeten wij in de Geschiedenissen, en ook op de Regeeringslijst der Stad *Amsterdam*. Zie hier dezelve, volgens de orde des tijds, in welke zij geleefd hebben.

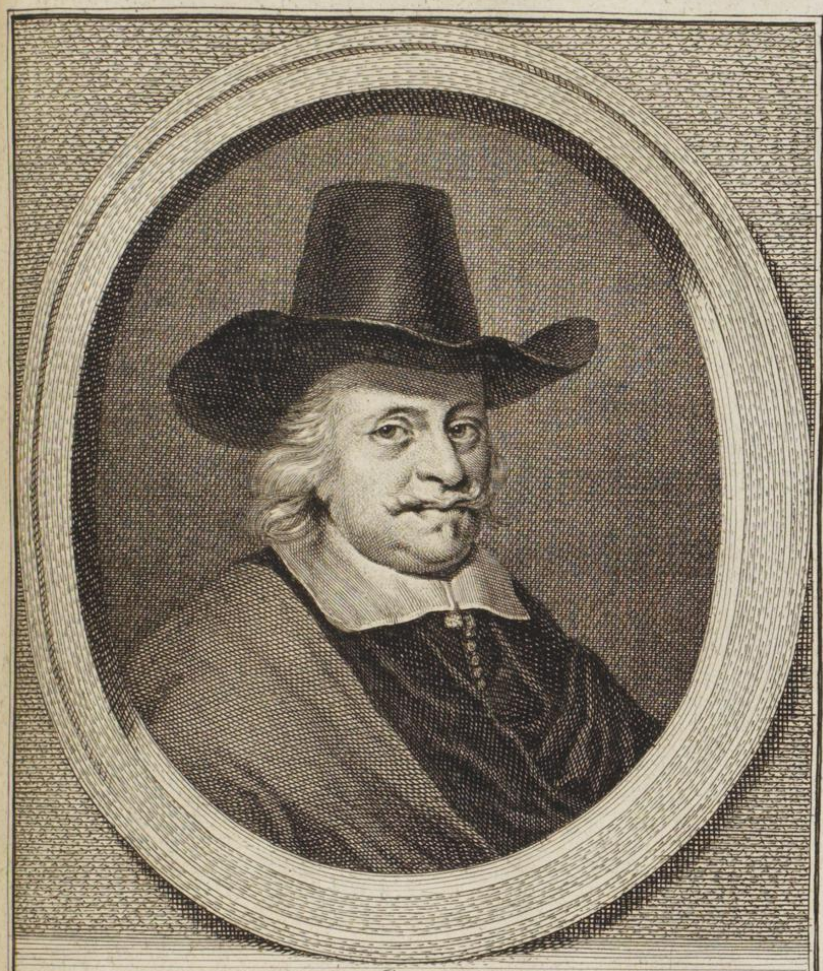
SPIEGEL, (JAN LAURENZOON) ZOON VAN LAURENS PIETERSZOON SPIEGEL, en broeder van den vermaarden HENRIK LAURENZOON SPIEGEL, van wien breeder hier naa, was een der nieuwe Raaden in de Vroedschap te *Amsterdam*, naa de verandering van Regeeringe, in den Jaare 1578 voorgevallen. Als naderhand beslooten wierdt, aan Prinse WILLEM DEN I de hooge Overheid op te draagen, weigerde JAN LAURENZOON

Yyyyyy 3 SPIE-

SPIEGEL daar in te bewilligen, althans aan zijne Doorluchtigheid als zodanig den eed te doen. Dit blijkt uit een Besluit, op den eersten September des Jaars 1582, bij de Amsterdamsche Vroedschap genomen, bij 't welk aan hem en nog drie andere Raaden, „ die weigerden, zijne Doorluchtigheid als hooge Overheid, te zweeren, op eene boete „ van tienduizend dubbelden Leidfchen steen, tegen den volgenden Maandag gedagvaard, en ondertusfchen verboden „ wierden, uit de Stad te gaan.” In den Jaare 1589 nam hij zitting in Schepensbank. Niet meer dan eene enkele reize ontmoeten wij hem in dien gewigtigen post, 't zij om zijn overlijden, of om eenige andere reden, ons niet gebleeken.

SPIEGEL, (LAURENS JANSZOOM) waarschijnlijk de Zoon des straks gemelden, wierdt Schepen van *Amsterdam*, voor de eerste maal, in den Jaare 1604, en zat, vervolgens, verscheiden reizen, in het aanzienlijk gestoelte, te weeten in de Jaaren 1606, 1608, 1610, 1612, 1615, en als Voorzittend Lid in den Jaare 1616; voorts nog, doch voor de laatste maal, in den Jaare 1618. Gedurende dit alles, naamelijk in den Jaare 1611, was hij tot Raad in de Vroedschap verkozen.

SPIEGEL, (HENRIK LAURENSZOOM) Zoon van LAURENS PIETERSZOOM SPIEGEL, en van ANNA GAAF *Jansdogter*. wierdt gebooren, te *Amsterdam*, op den elfden Maart des Jaars 1549. De Schepen en Raad, JAN LAURENSZOOM SPIEGEL, boven vermeld, was zijn broeder. Hij zelve, hadde zijne zinlijkheid na dien kant overgeheld, konde den stoel der eere en des gezags insgelijks beklommen hebben. Zijne belijdenis van den Roomschen Godsdiens zoude, daar tegen, niet tot eenen hinderpaal gediend hebben. Waarschijnlijk schijnt hij daar van te rug te zijn gehouden, door eenen gevestigden en vast beraaden afkeer van het oeffenen van allen openbaar gezag, en van eene gelofte om alleen den Koophandel en de Zanggodinnen ten dienste te staan. Immers dat men hem gaarne met eenig openbaar bewind bekleed zoude gezien hebben, blijkt uit de handelingen der Amsterdamsche Vroedschap, in den

HENDRIK DIRKSZON SPIEGEL,
Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam.

M. Limburgh, pinxit.

J. Houbraken, sculpsit.

1776

der
zij
vaa
de
nie
me
ev
art
we
ge
L
gew
we
der
han
uit
leev
in
doc
aang
mer
te,
mer,
doch
om
de 2
de a
kort
Zijn
Kerk
SPEE
MAN
dam
PIETE
Renti
PIETE
gespre
lijk, c

den Jaare 1589. De Heer SPIEGEL, naamelijk, verkoosen zijnde tot Raad in de Admiraliteit te *Hoorn*, en hij de aanvaarding van dien post hebbende van de hand geweezen, zocht de gemelde Vroedschap hem daar toe te noodzaaken. Dit niet baatende, nam men de toevlugt tot 'sLands Staaten, om met hun gezag tusschen beide te treden. Doch hij bleef even weigeragtig, ook na dat men hem, ten behoeve der arme Godshuizen in 's *Graavenhage*, in eene boete hadt verweezen. Deeze wilde hij liever betalen, dan de opgedraagen Raadplaats aanvaarden.

De Heer HENRIK LAURENSZOOM is tweemaal getrouwd geweest, eerst met BREGTJE TEN BERG, vervolgens met DIEUWERTJE VAN MARKEN. Zo niet bij beiden, inmers bij eene derzelven, heeft hij kinderen verwekt, uit welke, naaderhand, het aanzienlijk Amsterdamsch Geslacht van BACKER, en uit dit dat van LESTEVENON is voortgesprooten. Zijne laatste levensjaaren sleet SPIEGEL te *Alkmaar*, en overleedt aldaar, in den aanvang des Jaars 1612, aan de Kinderziekte, hem, door het aanschouwen van zijne kinderen, van die krankte aangetast, aangejaagd. Men verhaalt naamelijk, dat hij, nimmer de Kinderziekte gehad hebbende, door zijne Echtgenootte, met vriendlijken dwang, gehouden wierdt buiten de Kamer, in welke zijne kinderen, aan die kwaale, krank lagen; doch dat hij, uit liefde voor zijn kroost, en uit verlangen om hetzelve te zien, op eenen Ladder voor de glazen van de Ziekenkamer klom; door het gezigt der aangetasten van de afzigtelijke kwaale hem dermaate deedt ontroeren, dat 'er, kort daar na, de ziekte op volgde, die hem den dood deedt. Zijn Lijk wierdt na *Amsterdam* gevoerd, en in de Nieuwe Kerk begraven. Behalven den boven gemelden broeder, hadt SPIEGEL twee Zusters: ELIZABETH SPIEGEL, gehuwd aan HERMAN RODENBURG, Raad in de Vroedschap der Stad *Amsterdam*, en nog eene andere, GEERTRUI genaamd, getrouwd aan PIETER ADRIAANZOOM PAUW, Raad in de Vroedschap en Rentmeester te *Alkmaar*, en Vader van den Hoogleeraer PIETER PAUW, van welke wij elders, Deel XXIII. bl. 365 gesproken hebben; alwaar, eger, zijne Moeder, verkeerdelijk, eene Dogter van HENRIK LAURENSZOOM genoemd wordt.

YYYYYY 4

Door

Door omzetting der naamen gelieve men dien misflag te verbeteren.

De Heer SPIEGEL was een der aanzienlijkste Kooplieden van zijnen tijd, en won daar mede groote schatten over. Uit dezelve leidde hij voor hem zelve een onbekrompen leeven, slijtende veel van zijnen ledigen tijd op eene Lustplaats, aan den Amstel, buiten de Utrechtsche Poort, tegen over de Schulpburg, en, onder den naam van *Meerhuizen*, nog heden bekend. In den Hof dier Lustplaatse stond een Lindeboom, met een ongemeen hoogen en breeden kruin. Deeze was gevormd in de gedaante van een Prieel, waar in wel twintig menschen konden zitten. Hij noemde dien boom der *Muzen*, of *Zanggodinnen*, *Toren*. Soortgelijk eene benaaming, die van *Tempel der Muzen*, hadt hij gegeven aan een Speel- of Tuinhuis, op de zelfde lustplaats, van een zeldzaam maakzel. Het bestond uit drie Vertrekken, boven alskander: het eerste of benedenste was vierkant, het middenste achtkant, en het bovenste rond. Rondom dit laatste liep een Trans of Omgang, van welken men, op de omliggende landerijen, en op het Diemermeir, een vermaaklijk uitzigt hadt. In dit aangenaam afgezonderd verblijf sleet de Heer SPIEGEL zijne uren, aan de letteroeffeningen gewijd, of verlustigde hij zich met zijne geleerde vrienden.

Te weeten, onder de drukte eens uitgebreiden en voordeelligen Koophandels, vondt de Heer HENRIK SPIEGEL ruimte van tijd, om zijner zucht tot beoeffeninge van verscheiden takken van geleerdheid bot te vieren. In de Grieksche taal was hij niet onervaren. Der Latijnsche spraake was hij in zo verre magtig, dat hij een van SENEKA's Treurspelen daar uit vertaalde. Van hier dat hij met de geleerdste mannen van zijnen tijd vriendschap en briefwisseling hieldt. Inzonderheid hieldt hij eenen gemeenzaamen omgang met den vermaarden DIRK VOLKERTSZON KOORNHERT, welken hij dikmaals te *Haarlem* bezogt. Doch bovenal maakte de Heer SPIEGEL veel werks van de beoeffening en beschaaving der Nederduitsche Taal- en Dichtkunde, onder welker opbouwers zijn naam, door latere Dichters, met lof vermeld wordt. Van het Dichtkundig Genootschap, voormaals, onder den naam

VAD

van de
maamla
schreel
jaarsle
nigave
daar
Dicht
inhou
maard
plaats
mengel
in den
gemaak
kunne
sterda

„ I
„ C
„ I
„
„ I
„ S

SEIE
welke
Jaare
en be
Jaaren
1650,
1652
den J
gaan
nog
1665
kleed
WILLE
om 't

van de Kamer *In liefde bloeiende*, was hij een der voornaamste oprichters en leden. Naar den smaak der Eeuwe, schreef hij, verscheiden jaaren, voor deeze Kamer, Nieuwjaarsliederen. Reeds in den Jaare 1591 bezorgde hij de eerste uitgave der *Rijkronijk* van MELIS STOKÉ, of droeg althans daar van de kosten. Verders schreef hij verscheiden kleine Dichtstukken, meestal van eenen zedekundigen of stigtelijken, inhoud. Van alle zijne Werken, nogthans, is het meest vermaard, zijn *Hertspiegel*, die op zijne boven genoemde Lustplaats *Meerhuizen*, voor het grootste gedeelte, wierdt zamengesteld. Eerst drie jaaren naa zijnen dood, te weeten, in den Jaare 1615, wierdt dit werk door den druk gemeen gemaakt. Tot eene proeve van 's Mans dicht- en schrijfwijze kunnen de volgende regels dienen, uit zijn *Loflicht op Amsterdam* en den Amsterdamschen Koophandel.

- „ Het schipryck Amsterdam, vol nauw behuysde Huysen
 „ Ghepropt, den Amstel damt met 's ghewelfde Sluyfen:
 „ Die (als de vruchtbaer Nyl) door seven armen braackt
 „ 't Veen overtollich nat, en thien Eylanden maackt.
 „ Dus wast bemuert, doe dit gherym wert voorghenomen:
 „ Sint isfer mette wall noch vijfhien by ghecomen.”

SPiegel, (HENDRIK DIRKSZOOM) is de eenige uit dit Geslagt, welke de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed heeft. In den Jaare 1632 wierdt hij Raad en Schepen der Stad *Amsterdam*, en bekleedde, vervolgens, den laatsigenoemde post, in de Jaaren 1638, 1639, 1641, 1643, 1644, 1646, 1647, 1649, 1650, even als in den Jaare 1647, als Voorzittende Lid, 1652, en, voor de laatste maal, wederom als Voorzitter, in den Jaare 1653, om vervolgens, in den Jaare 1655, over te gaan in het Burgemeesterlijk gestoelte, 't welk hij vervolgens nog driemaal, te weeten, in de Jaaren 1659, 1663 en 1665, heeft bezeeten. Den post van Voorzittend Schepen bekleedde de Heer HENDRIK DIRKSZOOM SPIEGEL, toen Prins WILLEM DE II de Stad *Amsterdam* met een bezoek dreigde; om 't welk af te weeren de Vroedschap hem, nevens den

Yyyyyy 5

Oud-

Oud-Burgemeester JAN KORNELISZOOM GEELVINCK en eenen der Sekretarissen na *Edam* zondt, alwaar zijne Hoogheid zich bevondt, om dezelve het voorgenoemen bezoek te ontraaden. Als de Prins, ondanks dit verzoek, binnen de Stad was gekoomen, gebruikte men, onder andere, den Heer SPIEGEL, om de verontschuldiging der Regeeringe in te brengen bij zijne Hoogheid, tegen het verzoek, om, nevens eene Bezending der Algemeene Staaten, in de Vroedschap, gehoord te worden.

SPIEGEL, (DIRK) was Commisfaris der Stad *Amsterdam*, in den Jaare 1655, en zat in Schepensbank, in de Jaaren 1660 en 1664. — Behalven de bovenstaanden, vinden wij nog, op de *Amsterdamsche* Regeeringslijsten, vermeld, als Kommisfarijfen der Stad, OUTGER PIETERSZOOM SPIEGEL, in den Jaare 1622, en CORNELIS SPIEGEL, in den Jaare 1665.

S. PIETERSBERG; zie MAASTRICHT, Deel XXII. bl. 214.

SPILBERG, (JOANNES) een vermaard Kunstfchilder, gebooren te *Dusfeldorp*, op den dertigften Maart des Jaars 1619, hadt tot Vader en Oom diergelijke Kunstenaars, den eerften in dienst des Hertogs van *Gulik* en *Berg*, den anderen in dienst des Konings van *Spanje*. In 't eerst schijnt men hem tot de letteroeffeninge te hebben willen optrekken; althans maakte hij geene geringe vorderingen in de kennis der *Latijnsche* en van andere taalen. Doch familie-zucht oeffende, boven de taalgeleerdheid, ook in hem haare werking. Hij was tot een Kunstfchilder gebooren, en de aandrift der Natuure deedt hem het penfeel opvatten. Binnen korten tijd maakte hij, in de behandeling daar van, zo groote vorderingen, dat zijn werk behaagen vondt in de oogen van eenen Raadsheer zijner Geboortestad, voor welken, in 't einde zijner dagen, ook zijn Vader hadt gewerkt. Om de natuurlijke begaafdheden des Jongelings zich tot de grootst mogelijke hoogte te doen ontwikkelen, zondt hem de Raadsheer na *Antwerpen*, tot den vermaarden Ridder RUBBENS, wiens onderwijs en zorge hij hem, door een eigenhandigen brief, aanbeval. In-

115-

tusfchen was RUBBENS overleeden, en vernam SPILBERG dit fterfgeval, terwijl hij na *Antwerpen* op reize was. Hierom veranderde hij zijnen reisfreet, en wendde dien na *Amsterdam*, alwaar thans de beroemde Kunftfchilder GOVERT FLINK, met groote toejuiching, het penfeel behandelde. Zeven jaaren genoot hij het onderwijs diens Kunftenaars, en maakte, al lengskens, zo groote vorderingen, dat hij, in dat tijdverloop, onder 't oog zijns Meesters, verfcheiden aanzienlijke ftukken, zo Hiftorien als Portretten, vervaardigde.

Intusfchen hadt SPILBERG zo veel roems verworven, dat hij zich in ftaat bevondt, voor eigen beftaan te kunnen zorgen, en, bovendien, een huisgezin te handhaaven. Van hier dat hij, eerlang, met eene MARIA FIS, zich in 't huwelijk begaf. Onder andere vervaardigde hij nu een groot Stuk, verbeeldende een Rotgezel van Amfterdamsche Schutters, waar van de Heer Burgemeester VAN DE POLL Hopman was. Van wegen de fraaie uitvoering ontving de Kunftenaar, boven het bedongen loon, een aanzienlijk gefchenk. Indien wij ons niet bedriegen, wordt het Kunfttafereel nog heden bewaard, in den Herberg de Doelen, op de Garnaalemarkt.

Nu verfpreadde zich de roem van SPILBERGS vermaardheid ook buitenslands. De Paltsgraaf Hertog WILEM beriep hem tot zijne Hoffchilder. Zo draa hij in zijnen nieuwen dienst was getreden, fchilderde hij de afbeeldzels van den Hertog, van deszelfs Gemaalinne, van nog andere Vorftelijke perfonaadjen en aanzienlijke Hovelingen. Zijne Stukken draagen de algemeene goedkeuring weg, en wierden rijklijk betaald. Wijders fchilderde hij verfcheiden Altaarftukken, zo te *Dusfeldorp* en *Roermonde*, als op andere plaatzen. Daarenboven berust nog, op het Kasteel der eerstgenoemde Stad, een uitvoerig Stuk, verbeeldende de leevensbijzonderheden van HERCULES, alles leevensgrootte. Onder zo geduurige werkzaamheden, en terwijl hij de Leevensgefchiedenis van den Zaligmaaker onder handen hadt, overviel hem de dood, op den tienden Augustus des Jaars 1690. SPILBERG liet eene dogter naa, ADRIANA geheeten, gebooren te *Amsterdam*, op den vijftden December des Jaars 1650. De Natuur hadt ook deeze tot eene Schilderes gevormd: waarom de Vader haare aange-

boorene talenten zorgvuldig aankweekte. Terwijl SPILBERG aan het Paltzische Hof vertoefde, wierdt aldaar de vermaardheid zijner dogter rugtbaar. De Keurvorstin, verlangende de jonge Juffer en haare Kunstbehandeling te zien, hieldt ernstig aan bij SPILBERG om zijne dogter te ontbieden; doch deeze weigerde haare Moeder te verlaaten. Thans vergde de Keurvorst zijnen Hoffchilder, zich na *Amsterdam* te begeeven, zijne huishouding aldaar op te breeken, en dezelve te *Dusfeldorp* te vestigen, met toezegging van vergoeding van alle reiskosten, en op hand eene Gouden Medailje van groote waarde voor zijne dogter. Aldus was SPILBERG, in den Jaare 1681, te *Dusfeldorp* zijn vast verblijf koomen vestigen. Veel aanzoeks hadt de Schilderes ten Hove tot het huwelijk. Doch haar Vader, geenen anderen dan een Kunstchilder tot Schoonzoon willende hebben, wees ze allen van de hand. Diensvolgens schonk hij haare hand aan den wakkeren Kunstenaar WILLEM BREEKVELD, in den Jaare 1684; welke, bij haar, drie Zoonen hebbende verwekt, vroegtijdig zijne dagen eindigde. Naa elf jaaren Weduw geweest te zijn, hertrouwde zij met EGLON VAN DER NEER, Raad en Kabinetschilder van JOHAN WILLEM, Keurvorst van de Palts.

SPINOLA, (AMBROSIUS) een Spaansch Veldheer van zeer veel vermaardheids, die, in het begin der voorgaande Eeuwe, geduurende den Spaanschen Oorlog, tegen den niet minder beroemden Nederlandschen Veldheer, Graaf MAURITS VAN NASSAU, meer dan eens, zijne kragten heeft beproefd. De eerste reize, dat wij zijnen naam genoemd vinden, is in den Jaare 1602, ter gelegenheid dat MAURITS een merkwaardigen optogt gedaan hebbende, de Aardshertog ALBERTUS geraaden vondt, de Spaansche Legermagt met achtduizend man, deels Italiaanen, deels Spanjaarden, te vermēerderen; zij waren, onder het geleide van SPINOLA, onlangs, na de Nederlanden afgezakt. Van geboorte was hij een Italiaan, doch opgevoed aan het Hof van Koning PHILIPS van *Spanje*, bij welken hij zeer gezien was, deels om zijn schrander vernuft, vrugtbaar in veelerhande vonden, deels ook, om dat hij, bezitter zijnde van groote schatten, den Koning, in deszelfs verlegenheid,

een

een goed gedeelte zijner penningen hadt opgeschooten: om welke reden ook het opperbewind der geldmiddelen hem wierdt opgedraagen, welke hij, binnen korten tijd, op een zo goeden voet bragt, dat men gelegenheid hadt om het Krijgsvolk, op gezette tijden, te betaalen; waar door de munterij en het overloopen onder hetzelfde aanmerkelijk verminderde. Van den Krijgsdienst hadt SPINOLA, tot nog toe, weinig werks gemaakt; doch het vertrouwen, welk men in zijne bekwaamheden stelde, was oorzaak, dat het bewind over gewigtige onderneemingen hem wierdt aanbevolen, in de onderstelling van een gelukkigen uitflag, zo ras hij zich met de borst op dezelve zoude toeleggen.

't Was, in den Jaare 1603, het derde jaar, zints de Spanjaards het beleg voor *Oostende* geslagen hadden. Meer dan één Veldheer hadt daar tegen, vrugteloos, zijne kragten beproefd. Op de verzekering, door SPINOLA gedaan, dat hij 'er een gelukkig einde van hoopte te maaken, wierdt, in het begin van de maand Julij des gemelden jaars, het bewind daar van, door den Aardshertog ALBERTUS, aan hem opgedraagen. Eene uitgeleezene bende van Ingenieurs, uit alle Gewesten, verzameld hebbende, deedt hij dezelve hun vernuft te werk stellen, in het uitvinden van allerlei gereedschappen en middelen, om de belegerden te beschadigen. Onder andere vervaardigden zij eene foort van Vlotten, welke grof gefchut draagen, en, over het verdrinken Land, Stedewaarts konden aanvoeren. Voorts deedt SPINOLA eenen Dijk opwerpen, door middel van welchen hij den toevöer van Mond- en Krijgsbehoefsten merkelyk belemmerde. Doch, met het vervaardigen van dit alles, was zo veel tijds verloop, dat de Veldheer van verdere poogingen om de Stad te dwingen, in het thans loopende jaar moest afzien.

Terwijl SPINOLA, met den aanvang van het volgende jaar, toefstel maakte, om het beleg van *Oostende* met nieuwe kragten voort te zetten, ontving hij bevel van den Aardshertog, tot het onderneemen van het ontzet van *Sluis in Vlaanderen*, voor 't welk MAURITS het beleg hadt geslagen. Gaarne hadde hij het beleg der eerstgemelde Stad, met grooter geweld dan voorheen, willen hervatten. Voor *Sluis* eenige

Bar.

BERG
ard-
de
ftig
eze
ur-
en,
ur-
alle
pote
zare
Veel
Doch
hoon-
Diens-
flennar
haar,
en ein-
vouwde
er van

zeer
Eeu-
min-
s VAN
l. De
in den
ardigen
eraaden
, deels
waren,
erfanden
pgevoel
slikaaf
r nint
tendel,
een

Batterijen hebbende doen opwerpen, wierdt hij, door Prins MAURITS, genoodzaakt, dezelve te verlaten. Nu deedt hij eenen aanval op de Legerplaats van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU; doch ook deeze noodzaakte hem, met groot verlies te wijken. Nu bemagtigde SPINOLA in de daad de Schanzen *Katharina* en *Philips*; doch als hij op het Eiland *Kadzand* zocht over te raaken, vonden zijne Spanjaards de oevers zo wel bezet en bewaard, dat een hagelbui van Staatfche Kogels hun het beklauteren van den Dijk belette, en zij, onverrigter zaake, moesten te rug keeren. Alle verdere poogingen van SPINOLA, tot ontzet, verder vrugtloos afloopende, ging *Sluis*, in de maand Augustus, aan de Staatfche zijde over.

Thans besloot de Veldheer, het beleg van *Oostende* te hervatten. Alles, wat de vernuftigste Krijgskunde vermogt en konde uitdenken, wierdt hier te werk gesteld. Onder andere deedt SPINOLA eenen zwaaren brug zamenstellen, beweegbaar op koperen wielen, en waar van het eene einde, gemaakt van dikke Kabeltouwen, geschikt was om nedergelaaten te worden over zekere Halve Maan, welke in het water de *Geule* lag. Doch de moeite en kosten, daar aan besteed, waren zonder vrugt, alzo de belegerden het zonderling werktuig reddeloos schooten. Hierom wendde SPINOLA zijne krachten tegen het Westlijk gedeelte der Stad, en deedt 'er het eene werk voor en ander naa bemagtigen. Het delven, van weerkanten, wierdt zo wakker voortgezet, dat de Spanjaards en Staatfchen, nu en dan, onder de aarde elkander ontmoeten. Eindelijk deedt hij een goed aantal Hoogduifchers het Bolwerk *de Zandhil* naderen; met groote moeite wierden zij daar van meester, en ontvingen, daar voor, van den Veldheer, veertigduizend guldens ten geschenke. Naa dit verlies, en zints SPINOLA, onder de aarde, zich eenen weg na de Oude Stad gebaad hadt, was *Oostende* niet meer te houden. Eerlijker voorwaarde beloofde de Veldheer aan de belegerden, dan men, veelligt, naa een hardnekkigen tegenstand van ruim drie jaaren zoude hebben mogen verwagten.

Thans deedt SPINOLA eenen keer na *Spanje*, om verslag te doen van zijne verrigtingen, en maatregels voor het toekomstige

mende te beramen. Zeer minzaam wierdt hij ontvangen van Koning PHILIPS DEN III, die hem, boven verscheiden andere gunsten, en een Jaargeld van twaalfduizend Kroonen voor zijnen tafel, tot Luitenant Generaal van 's Konings Legers in de Nederlanden aanstelde. In de onderhandelingen over de Nederlandsche zaaken, hadt SPINOLA het voortzetten van den Oorlog zeer ernstig aangeraden. Van hier, en om aan den Oorlog, zo als PHILIPS meende, een spoedig einde te maaken, seldte hij zijnen Veldheer in staat om twee Legers in het veld te brengen: het een tot delkking der Aardshertoglijke Nederlanden, het ander om eenen inval te doen in de Provinciën van *Friesland* en *Overijsel*.

Naa zijne wederkomst in de Nederlanden, was het eerste bedrijf van SPINOLA, het zenden van den Graave DE BUCQUOR, met eene talrijke bende, om op de Stad *Lingen* eenen kans te waagen, met oogmerk om in eigen persoon, eerlang, derwaarts te volgen. Dit viel voor in den Zomer des Jaars 1605. Om zijnen toeleg bedekt te houden, en Prins MAURITS te brengen of te versterken in den waan, als of hij het oog op *Rijnberk* hadt, liet hij bij *Keizerswaard*, een Zomerleger afsteeken voor zesduizend man, terwijl hij zelve, met negenduizend Knegten en tweeduizend Paerden, in drie hoopen, na *Lingen* optrok. Hij hieldt eene zeer strenge Krijgstucht onder zijn volk, verbiedende allen overlast tegen de onzijdige Volken. Op den vierden dag van zijnen optogt kwam hij voor het Overijselsche Steedtje *Oldenzeel*, 't welk hij, op drie plaatzen tevens, aantastte, en in den nacht van den zevenden van Augustus vermeesterde. Straks hier op zondt hij zijne Ruitery vooruit, om *Lingen* te berennen, en volgde, den tweeden dag daar aan; met het Leger. Naa een beleg van negen dagen, moest de niet zeer sterk versterkte Stad zich aan hem overgeeven. Aan de voltrekkingen der onlangs begonnen Vestingwerken leide SPINOLA nu de laatste hand, en verzuimde, door dit draalen, de gelegenheid, om verscheiden Steden en Sterkten, in dien oord, te bemagtigen, welke, meent men, in den schrik, welke de gemoederen hadt bevangen, hem gereedelijk in handen zouden gevallen ziju.

Her

Het gerugt van 's vijands optogt hadt Prins MAURITS na dien zelfden oord gelokt. Eenigen tijd naa de bemagtiging van *Lingen*, lag SPINOLA aan den Roersfroom. Hier beftoot MAURITS hem aan te tasten, alzo de vijandlijke troepen merkkelijk verspreid lagen. Ongelukkig viel het uit, dat het Staatfche Voet- en Paerdevolk, op eene aangewezenene plaats, zich niet spoedig genoeg vereenigde. Dit gaf SPINOLA gelegenheid, om zijn volk digter in den te trekken en in slagorde te schaaren; 't welk den Staatfchen zo zwaaren schrik aanjaagde, dat ze eene schandelijke vlugt namen, en, ondanks het schelden, dreigen en bidden van MAURITS, niet tot staan konden gebracht worden. Alleenlijk ontmoette de Ruitery van SPINOLA eenigen tegenstand, en was reeds aan het wijken, wanneer de Veldheer, aan verscheiden oorden tevens, den trom doende roeren, MAURITS in den waan bragt, dat de geheele vijandelijke magt op de been en in aantogt was. De wel bedagte Krijgslist hadt ten gevolge, dat de Staatfche Veldheer, op zijne Ruitery zich niet durvende verlaaten, den aftogt deedt blaazen.

Naa het eindigen van den Veldtogt des Jaars 1605, deedt SPINOLA eenen keer na *Spanje*, om penningen te vorderen, ter betaalinge van zijne beide Legers. Doch hij vondt de Koninklijke schatkist ledig tot op den bodem. Geld, intusfchen, was 'er noodig, om te voldoen aan den dringenden eisch der Troepen; doch men vondt geen middel om aan zijne billijke vorderingen te voldoen. Voor zo veel hij, evenwel, van eene gewisse zege zich verzekerd hieldt, indien men een gepasten voorraad van penningen konde bij een brengen, verkoos hij liever, zijne eigen middelen en die zijner vrienden aan te spreken, dan den aangeboden voordeeligen kans te laten voorbijloopen.

De Zomer des Jaars 1606 was reeds een goed stuk verlooppen, eer SPINOLA te velde trok. Met een goed getal Spanjaarde, uit *Italië* ontboden, als mede met eenige *Brunswijksche* Troepen en *Oostfriesche* Ruitery, was nu zijn Leger versterkt. Zijne magt in twee hoopen verdeeld hebbende, zondt hij den Graaf DE BUCQUOI, met tienduizend Knechten en twaalfhonderd Ruiters, na de *Betuwe*, in *Celderland*. Hij
zelve

zelve behieldt elfduizend Knegten en tweeduizend Paerden, nevens acht Stukken Geschut. Hier mede hadt hij het oog op *Friesland*, of op de *Veluwe*, om alzo na *Utrecht* te trekken. Aldus meende hij de beide Legers zamen te voegen, en alzo het hart der Veréénigde Gewesten te bemagtigen. Doch deeze toeleg mislukte hem, vermids zijn togt langzaam voortging, van wegens de menigvuldige hinderpaalen, die hij, door geduurigen regen, glibberige wegen en ziekten onder zijn volk, ontmoette. Om den tijd niet geheel vrugtloos te laten verloopē, zonāt hij eenig volk na de Geldersche Stad *Lochem*, welke op den drieëntwintigsten Julij bemagtigd wierdt. Daar naa wendde hij het oog na *Zwol*; doch wierdt in zijnen toeleg verijdeld. Beter slaagde SPINOLA, in zijnen aanslag op *Grol*. Op den derden Augustus kwam hij, in eígen perfoon, met zijn Leger voor de Stad, binnen welke een jong Heer, VAN DORTH genaamd, het bevel voerde over eene Bezetting van dertienhonderd man. Ondanks den moed des jongen Bevelhebbers, moest hij, op aandrang der belegerden, op den elfden dag des belegs, de Stad overgeeven. Nog in de zelfde maand trok de Spaansche Veldheer van daar na *Rijnberk*, 't welk, onlangs, door Graaf ERNST VAN NASSAU, merkelyk versterkt was. In eenen uitval der Staatsche Ruiterte, liep SPINOLA, zich te verre gewaagd hebbende, groot gevaar om gevangen te worden. Door aanhoudend schieten, ondermijnen en storm loopen, aan de zijde des vijands, en door moedeloosheid op ontzet, gepaard met gebrek aan buskruid, aan den kant der belegerden, wierdt de Bevelhebber der Stad genoodzaakt om in onderhandeling te treden; dit geschiedde op den tweeden van October. SPINOLA, die zelden spaarzaam was op zijn volk, hadt hier weinig minder dan vijfhonderd man verloorē.

Naa de bemagtiging van *Rijnberk*, besloot SPINOLA den Veldtogt deezes jaars te eindigen, althans geene nieuwe belegeringen van Steden te onderneemen. Nu hadt hij, eerlang, met gevaarlijker vijanden dan met de Staatsche Krijgsbenden te worstelen. Ten dienste des Konings van *Spanje* hadt hij zich diep in schulden gestoken, en leedt nu gebrek aan geld en geloof. Intusfchen riep de Soldaat om betaaling van agter-

stallen. Voorheen hadt hij, door eenig geld op rekening te verstrekken, en door het verschaffen van gestadige Krijgsbezigheden, onder het oeffenen van eene strenge Krijgstucht, het smeulend vuur onder de asch gehouden. Doch zints hij, bij den uitgeputten of onwilligen Koopman geene toevlugt vondt, en het Oorlogsvolk, daarenboven, geen weerwerk hadt, was 'er geen houden meer aan de miltzuchtige Krijgsknegten. Veelē liepen tot Prins MAURITS over; anderen doorkruisten het platte land, roovende en plonderende onder aangestelde hoofden. Kommerlijk zag SPINOLA deezen toestand van zaaken in. Uit vreeze dat de muiterij verder voortslaan, en algemeen zoude worden, verdeelde hij de Regimenten, in welke hij het meeste vertrouwen selde over de naaste Steden, en verspreidde de andere over den Keulschen bodem.

Naar gewoonte begaf zich SPINOLA, naa het eindigen van den Veldtogt, wederom na *Spanje*. Hier vondt hij de Geldkoffers even hol, als 'sjaars te vooren. In de onmagt, derhalven, om zonder rijklijken voorraad van penningen, iets van gewigt in de Nederlanden tē kunnen uitvoeren, en de geldverspillingen der twee jongstverloopene jaaren, welke, door den Ridder HOORT, in zijne Brieven, op veertien millioenen schats begroot worden, niet verder voort te zetten, bestondt hij aan Koning PHILIPS DEN III het onderneemen van eene Vredehandeling, met de Veréénigde Gewesten, aan te raaden. Deeze raad, die, daarenboven, door verscheiden andere Grooten ondersteund wierdt, vondt gehoor. Van elders is bekend, dat 's *Graavenhage*, zedert, tot de plaats der onderhandelingē verkoozen, en van de Spaansche zijde Gemagtigden benoemd wierden, om derwaarts te vertrekken. Zij waren vijf in getal. Aan het hoofd van deeze bevondt zich AMBROSIUS SPINOLA. In het begin der maand Februarij des Jaars 1608 naderde hij de Hofplaats. Tot op een half uur van daar reedt hem Prins MAURITS te gemoete, van een ongelooftijken floet gevolgd. Hier tradt zijne Doorluchtigheid uit zijne Koets, om den Spaanschen Veldheer te verwelkoomen. Staatelijk en treffende was de vertooning, de twee grootste Veldheeren der Eeuwe, die onlangs, als vijanden, Legers over en weder hadden aangevoerd, thans elkanderen,

in het gezigt van duizenden aanschouweren, te zien omhelzen en met beleefdheden van hofflijke manieren overlaaden. Thans tradt SPINOLA in de Koets van Prinsè MAURITS, daar de twee Heiden, onder het voortrijden, over en weder, den lof van dapperheid met milde handen, uitstortten. Eenen bijkans Vorfelijken Infter, in huistooizets en tafelpragt, stelde SPINOLA in 's Hage ten toon. Van wijd en zijd kwamen dagelijks veele Landzaaten toevloeien, om de kostbaare toerustingten te bezigtigen. SPINOLA was zeer toegeevende, omtrent het voldoen deezer nieuwsgierigheid, en toonde, daarenboven, zijne minzaamheid, in het verleenen van gehoor aan allen, die 'er om verzogten. Wat, voor 't overige, SPINOLA's verigtungen in 's Hage aanbelangt, een verslag daar van behoort niet tot ons tegenwoordig plan: men weet dat dezelve ten gevolge hadden, het sluiten van het vermaarde Bestand of Wapenschorzing, tusfchen Spanje en de Veréénigde Nederlanden, geduurende den tijd van twaalf agtervolgende jaaren.

Geduurende het Bestand zat SPINOLA niet ledig. In den Jaare 1612 en vervolgens, waren over de Guliksche en Kleefsche bezittingen merkelijke oneenigheden gereezen. Zo wel de Aardshertogen als de Staaten der Veréénigde Gewesten meenden op dezelve aanspraak te hebben. Bestaanbaar met het Bestand, liep men, ter beslissinge, te wapen. Van de zijde der Aardshertogen wierdt, in den Jaare 1614, een Leger verzameld bij Maastricht, en het bevel daar over aat SPINOLA opgedraagen. Hij scheen het oog te hebben op Gútik, doch hadt in de daad, het hart na Aken gewend, alwaar, zints eenigen tijd, de Roomschezinden het onderspitedelfden, althans de Hervormden meer gezags en aanzien genooten, dan in de oogen van een Roomsche Hof konde behaagen vinden. In naame des Keizers trok dan SPINOLA op, tegen Aken, en maakte 'er zich, zonder slag of stoot, meester van, op den eenentwintigften Augustus des Jaars 1614, verstellende voorts de Wet, en de oefening van den Onroomschen Godsdienst geheel doende ophouden. Op de bemagtiging van Aken volgde, onmiddelijk, die van Duuren, Orjoi, Duísberg, Käster, 's Greevendroek en Berchem. Ook

Zzzzzz 2

open-

opende de Stad *Wezel*, in de volgende maand September, naa eenigen geringen tegenstand, haare poorten.

Niets merkwaardigs, zints deeze verrigtingen, tot in den Jaare 1619, vinden wij aangaande SPINOLA aangetekend. Over de opvolging op den throon van *Boheme* waren thans oneenigheden gereezen. De Aardshertogen, ten dienste des Keizers, aan den eenen kant, en de Staaten der Veréénigde Nederlanden, aan de andere zijde, namen deel in deezen twist. Over het Leger der eerstgenoemden, bestaande uit zeséntwintigduizend Knegten en vierduizend Ruiters, wierdt aan SPINOLA het bevel opgedraagen. Hij deedt daar mede eenen inval in de *Neder-Palts*, en veroverde, in een maand tijds, het geheele Gewest en de Steden, daar in gelegen, *Heidelberg*, *Manheim* en *Frankendaal* alleenlijk uitgezonderd. *Diets* en het Graaffchap *Nasfau* waren reeds vroeger in zijne handen gevallen, en deerlijk uitgeplonderd.

Met het begin des Jaars 1621, gelijk bekend is, liep het Twaalfjaarig Bestand ten einde. Van wederzijde maakte men nu de toebereidzels om zich zelve te sterken, en zijnen vijand te beschadigen. Onder de middelen, welke, van de Spaansche zijde, wierden in het werk gesteld, was eene pooging om de Remonstranten te winnen, de hoofden van welke zich thans in *Brabant* onthielden. Vooral stelde men veelerhande poogingen te werk om UITENBOGAART aan de zijde der Aardshertogen over te haalen. Verscheiden Grooten deden daar toe bij hem aanzoek, en zeer voordeelige aanbiedingen. Onder andere wierdt hij, te *Brusfel*, bij SPINOLA ontbooden. De Markgraaf ontving hem zeer vriendelijk, en onderhieldt hem over verscheiden zaaken en perfoonen, onder andere over FREDERIK HENRIK, broeder van Prinse MAURITS. Gevraagd hebbende: *Is Graaf HENDRIK van de uwen*, „Dat „ kan ik niet zeggen,” antwoordde daar op UITENBOGAARD, „ maar ik houde dat zijne Excellentie mij in 't bijzonder „ niet ongunstig is, en geloof dat hij niet ongenegen zou „ zijn ons te helpen, indien hij konde.” *Gij zegt wel*, hervatte daar op SPINOLA, *indien hij konde*; bettigende voorts eene ongemeene hoogagting voor Prius FREDERIK HENRIK, en
hem

hem zeer hoog prijzende. Voorts zeide SPINOLA tot UITENBOGAART, aan den Pensionaris GAVARELLES of JAVARELLA, van wegen de Aardshertogen, last gegeven te hebben om hem eene Jaarwedde toe te leggen. Doch de andere hernam hier op, dat hij hunne Hoogheden en zijne Excellentie ten hoogsten bedankte, en ootmoediglijk badt, men wilde zijne weigering niet ten kwaade duiden, naar dien hij een vast opzet hadt genomen om geene Jaarwedde aan te neemen. *Neen, neen*, voerde hem thans de Markgraaf te gemoete, *gij zijt het waardig; gij moogt het niet weigeren: hij zal u daar nader over spreken*. Voorts belastte hij hem gerust te zijn, ten aanzien van zijn verblijf te *Antwerpen*. Inderdaad kwam ook, niet lang daar naa, de gemelde Pensionaris, uit last van SPINOLA, UITENBOGAART een papier met Goud aanbieden; 't welk hij, egter, met heufche dankbetuiging, van de hand wees.

Naa het eindigen van het Bestand, in den Jaare 1621, opende de Markgraaf van SPINOLA den Veldtocht met eene gewigtige onderneming. Hij hadt het oog op *Bergen op den Zoom*; doch, om Prins MAURITS te misleiden zondt hij Graaf HENRIK VAN DEN BERG na Kleefsland, daar hij zich van *Gochmeester* maakte. Zo gelukkig slaagde de Spaansche Bevelhebber in deezen list, dat de Nederlandsche, geenen kommer omtrent *Bergen* hebbende, de meeste Bezetting daar uit, en na Kleefsland deedt trekken. Doch toen de Ruitery zich gereed maakte om de Stad te verlaaten, verzette JUSTINUS VAN NASSAU, Natuurlijke Zoon van Prinse WILLEM DEN I, Bevelhebber van *Breda*, zich daar tegen, verzekering doende aan RYHOVE, die het Paerdevolk moest geleiden, dat SPINOLA het op *Bergen op den Zoom* gemunt hadt. Op herhaalde bekrachtigingen van deeze tijding, begon men de Stad, van nieuws, te versterken. SPINOLA verscheen, eerlang, voor *Bergen*, en maakte zich, wel haast, meester van eenige Buitenwerken. Hachelijk stondt nu het lot der Stad, wanneer de aankomst van het Staatsche Leger haar uit den nood verlostte, en den Spanjaard noodzaakte, het beleg op te breeken. Men wil, dat SPINOLA's agting, door deeze te leurfstelling, merkbaar daalde bij de menigte, en dat de Priesters, van den Kanzel,

Zzzzzz 3

open-

openlijk tegen hem uitvoeren: zo dat de Koning van *Spanje* genoodzaakt was, met zijn gezag tusschen beiden te treden, en het lasteren en schelden op zwaare straffe te verbieden; met nevens gevoegde verklaring, zich de zaak van zijnen Veldheer onmiddellijk te zullen aantrekken, en in deszelfs eere en oneere deelen.

Gelukkiger slaagde *SPINOLA*, in zijne onderneeming op *Breda*. In de maand Augustus des Jaars 1624 sloeg hij het beleg om die Stad, binnen welke *JUSTINUS VAN NASSAU* het bevel voerde. Het beleg wierdt den volgenden winter voortgezet, waar toe hem wind en weder zeer gunstig waren. Het ongeraaden oordeelende, de Stad met geweld aan te tasten, hadt hij zich rondom dezelve verschanst, en allen toevoer afgesneeden. Ondanks de poogingen der Staatschen om zijn Leger onder water te zetten, hadt hij het, tegen alle aanvallen, naar de kunst versterkt, en zelf het water van den Stroom de *Merke* weeten af te leiden. Intusschen trok het Beleg van *Breda* de opmerking van de voornaamste Krijghelden van Europa. Het was een tooneel, waar op de Markgraaf *VAN SPINOLA* in het bespringen, *JUSTINUS VAN NASSAU* in het verdeedigen, en Prins *MAURITS* in zijne poogingen tot ontzet, alle hunne Krijgskunde te werk stelden. Van hier dat men, uit verscheiden Gewesten, zeer aanzienlijke en vermaarde Oorlogshelden herwaarts zag zamenvloegen, om ooggetuigen te zijn van, en hun voordeel te doen met de aangewende middelen. *SPINOLA*, eenen brief van Prins *MAURITS* aan zijnen Natuurlijken broeder, onderschept hebbende, verstondt daar uit de ongemeene toerusting der Staaten, om de Stad te ontzetten. Om zijn Leger te dekken, en de voorgenomene ontzetting te doen mislukken, deedt de Markgraaf, midden in de winter, eene verschanzing opwerpen, die eenen omtrek van veele duizenden schreden besloeg. Bij eenen Krijgslist, welken *SPINOLA* te werk stelde, vondt hij goede rekening. Hij maakte eenen Boer op, en zondt dien met eenigen voorraad tot onder de muuren van *Breda*. Hier moest hij den belegerden, bij welke de mondkost zeer schraal begon om te koomen, aanzeggen, dat hij eenen doortogt door het Leger der Spanjaarden hadt gevonden. Dit zou hem

hem doen geloof vinden, en, mischien, het middel zijn, waarom hij zoude gebruikt worden, om brieven aan Prinse MAURITS over te brengen. In 't eerst moest hij dit weigeren, doch eindelijk zich laten overhaalen. Dit gebeurde met 'er daad. De Bevelhebber belastte den boer met brieven voor Prinse MAURITS; doch, volgens afspraak, bragt hij dezelve aan SPINOLA, welke daar uit den toestand der Stad vernam, en voorts de brieven verder voortzondt. In de Lente des Jaars 1625 leedt de Markgraaf geene kleine schade, doordien eenige Staatsche benden middel gevonden hadden om eenige van zijne Magazijnen in brand te steeken. Onder dit alles overleedt Prins MAURITS, en wierdt vervolgens, het hoofdbevel over het Beleg, door deszelfs broeder en opvolger, aanvaard. Met nieuwen moed wierden nu, van weerkanten, zo ter bemagtinge als tot ontzet der Stad, de kloekste pogingen in 't werk gesteld. Meer dan eens liep SPINOLA merkelijk gevaar. Een Kogel, uit de Stad geschooten, vloog, op zekeren dag, door zijn Slaapvertrek; tot zijn geluk bevondt hij zich niet in hetzelfde. Terwijl hij, op eenen anderen tijd, rondom de Vesting reedt, verbrijzelde een Kanonkogel het gebit van zijn paerd. Door ziekten onder het Krijgsvolk, en door gebrek aan de meest dringende levensnoodwendigheden, vondt zich eindelijk de Bevelhebber genoodzaakt, de Stad over te geeven. Op den tweeden Junij des Jaars 1625 wierdt het Verdrag getekend, en daar bij, voor de Bezetting, een eerlijke uittogt bedongen. Het laatste bedrijf van SPINOLA, hier te lande, was een aanslag op Zuidbeveland, die hem mislukte, als mede de versterking van Zandvliet, een Dorp tusschen Antwerpen en Bergen op den Zoom, om alzo de voorheen verijdelde landing op Zuidbeveland te bevorderen; doch ook hier in wierdt hij verhinderd. SPINOLA schijnt, niet lang daar naa, de Nederlanden te hebben verlaaten. Immers ontmoeten wij hem, in den Jaare 1630, in *Italie*, alwaar hij, gedurende zijn bevel over het beleg van *Casal*, van eene ziekte wierdt aangetast, aan welke hij, op den vijftentwintigsten September, overleedt, te *Castello d'Invisa*, werwaarts hij zich hadt laten overbrengen.

Zie E. VAN METEREN.

Zzzzzz 4

SPINO-

vanje
den;
den;
lijzen
eere

Bre-
be-
be-
oort-
aren.

tas-

n voe-

en om

en alle

an den

ok het

Krijg-

Mar-

vasse

en toe

hier

ver-

oog-

aan-

urits

ver-

, om

voor-

graaf,

eenen

eenen

gocle

met

Hier

schied

royal

van

van

van

van

van

van

van

van

van

van

van

van

van

SPINOLA, (FREDERIK) was een Genuees van aanzienlijke afkomste en geboorte, en vermaard als een ervaren Bevelhebber ter Zee. In den Jaare 1599 voerde hij, in dienst des Konings van *Spanje*, zes Galeien na de Nederlanden. Om hem te onderscheppen, zonden de Staaten eenige Oorlogschepen na de *Hoofden*. Onder begunstiging des winds, en gepaste Zeemannschap gebruikende, liep hij zo dicht langs de Fransche Kust, dat hij in *Vlaanderen* behouden binnen kwam. Hij liep in de Haven van *Sluis* binnen, van waar hij de Zeeuwische Kusten in gestadige onrust hieldt. Meer dan eens raakte hij in gevegt met de Staatsche Schepen, onder andere met zes Oorlogschepen, met welke hij, in 't gezigt van *Vlissingen*, een bloedig Zeegevegt hieldt. Merkelijke schade bragt SPINOLA, in het volgende jaar, den Staatschen toe, doordien hij een goed aantal Vaartuigen onderschepte, beladen met mondbehoefsten voor het Leger, 't welk toen in *Vlaanderen* lag. Doch de Heer VAN WARMOND tastte hem vervolgens aan, en zette hem het behaalde voordeel rijklijk betaald. Naa dit verlies deedt SPINOLA eenen keer na *Spanje*, om nieuwe versterking van daar te haalen. In de maand October des Jaars 1602 nam hij de reize aan na *Vlaanderen*, met zes Galeien. Doch vermids men, hier te Lande, van zijne aannaderinge niet oukundig was, hadden eenige Engelsche en Staatsche Oorlogschepen zich in het Kanaal vervoegd, om hem den doortogt af te snijden. De eerstgenoemden kreegen de Galeien 't eerst in 't oog, en gaven 'er aan de anderen kennis van. De Galeien zогten, digt onder de Engelsche Kust, de vijanden te ontrogien; doch de Staatschen schooten zo hevig op haar, dat zij twee van dezelve, met hunne Kogels, geheel doornagelden, en vervolgens, met hunne zwaare schepen, overzeilden en aan spranderen sieten. Eene Galei verongelukte, op de hoogte van *Calais*, door de onkunde van haare Stuurlieden; twee andere vervielen op de Vlaamische Banken, en wierden, zwaar beschadigd, te *Nieuwpoort* binnen gesleept. 'Er was dus nog éene Galei overgebleeven. Op deeze bevondt zich SPINOLA zelve, met een aanzienlijken schat van tweemaal honderdduizend Dukaaten. Hij dreef af, met den wind, tot op de hoogte van de

Zeeuw-

Zeeuwfche Stroomen, doch bergde zich, eindelijk, met groot gevaar, in de Haven van *Duinkerken*. Eene landing op het Zeeuwfche Eiland *Walcheren* was den Spaanfchen Admiraal, gedurende dit jaar, mislukt. Die te leurfteiling wilde hij, in het volgende jaar, verbeteren. Ten dien einde liep hij, op den zesëntwintigften Maj des Jaars 1603, met acht Galeien, uit de Haven van *Stuis*. Onder bevel van den dapperen Admiraal JOOST DE MOOR, hadden drie Staatsche Oorlogfchepen en twee Galeien voor dezelve post gevat. SPINOLA, de zon en den wind in zijn voordeel hebbende, klampte de Staatsche fchepen aan boord, in de *Wielingen*. De overmagt was aan zijne zijde, alzo hij een goed aantal Muskettiers, de Staatschen, daarentegen, zeer weinige Soldaaten binnen boord hadden. De Matroozen moesten derhalven, hier het voornaamfte werk verrigten. Zeer hevig wierdt 'er, van weerkanten, gevogten. SPINOLA, met woorden en daaden, de zijnen voorgaande, ontving, eindelijk, in zijn lichaam eenen Kogel, die hem wegnam. Daarenboven fneuvelde 'er zeer veel van zijn volk. De Galeien moesten eindelijk de wijk neemen na *Stuis*, en den Admiraal DE MOOR in 't bezit van het Slagveld laaten.

SPINOSA, (BENEDICTUS DE) dus genaamd, om dat zijne handtekening gemeenlijk was B. SPINOSA, hoewel de voornaam, eigenlijk BARUCH luidde, van geboorte een Jood, die eerst het geloof in den Joodschen, en vervolgens van allen Godsdienst verzaakte, en een Ongodist wierdt, was gebooren te *Amsterdam* in of om trent den Jaare 1633. Hij was een Ongodist uit overtuiging, en op eene geheel nieuwe wijze, hoewel zijne Leer in den grond de zelfde was als die van veele andere vroegere en latere Wijsgeeren in Europa en het Oosten. Hij was de eerste, die het gevoelen der Ongodisterij tot een zamenfelzel, volgens de regels der Meetkunde, gebracht heeft. SPINOSA, gelijk wij zeiden, was geboren te *Amsterdam*, van onbekende, en, gelijk uit verscheiden omftandigheden zijnes leevens blijkt, behoeftege Ounders. In zijne eerste jeugd gaf hij reeds bliken van een leevendigen en doordringenden Geest; en dewijl hij grooten lust hadt tot bet

ZZZZZZ 5

La-

Latijn, bediende hij zich, om dat te leeren, eerst van een Duitscher, en daar naa van den berugten Doctor FRANS VAN DEN ENDE, die toen ter tijd te *Amsterdam* de Kinderen van verscheidene deftige lieden daarin onderwees, en naderhand, toen hem de Ongodisterij, welke hij zijne onschuldige Leerlingen gezegd wierdt met het Latijn te hebben iugeboezemd, uit *Holland* hadt doen bannen, in *Frankrijk*, wegens gestigt oproer, of, gelijk anderen, doch zonder grond, voorwenden, om een aanslag op het leeven des Dauphins, wierdt opgehangen. Naderhand leide SPINOSA zich geheel toe op het beoeffenen der Schrifstuure en de kennis der Godgeleerdheid; doch verwisfelde deeze oeffening eerlang tegen de Wijsbegeerte. Inzonderheid vondt hij veel genoegen in de schriften van DES CARTES, en bekende naderhand dikwijls, dat hij alles, wat hij van de Wijsbegeerte wist, aan deezen verschuldigd was. Hij stelde tot eep grondregel, dat men niets moet aanneemen, waar van men niet, door genoegzaame bewijzen, klaar overtuigd is. Derhalven besloot hij, dat de Leere en stellingen der Rabbijnen, die nooit met Gods Woord, noch met het gezond verstand overeenstemden, van slegt alloo waren; en hij onttrok zich daarom meer en meer hunnen omgang, bezogt de Sijnagoge zelden, en niet meer dan welstaanshalven vereischt wierdt. Hij was naamlijk een Man, die een Vijand was van gewetensdwang, en alle geveinsdheid en huichelaarij verfoeide: weshalven hij zijne gevoelens openhartig verklaarde, en sprak zo als hij geloofde. Veelen hielden hem verdagt, als of zijn voorneemen ware, het Christendom te omhelzen, 't welk, egter, nimmer geschied is; en vermids de Jooden een Man van zijne bekwaamheid niet gaarne verlooren, zegt men dat zij hem eene jaarwedde van duizend Guldens aanboden, indien hij in hunne gemeenschap volhardden, en zich uiterlijk als een Jood wilde blijven gedraagen; doch men verhaalt, dat hij meer dan eens zoude verklaard hebben, tot zulk eene huichelaarij niet te zullen kunnen besluiten, al had men hem tienmaal grooter somme aanboden.

Nogthans verliet SPINOSA de Sijnagoge niet op eenmaal, maar verscheen nog bij wijlen in dezelve, en zou hier in

vol-

volhard hebben, ware het volgende voorval niet gebeurd. Op zekeren avond uit den Schouwborg komende, wierdt hem, door een anderen Jood, op eene verraadersche wijze, een steek met een Mes toegebracht; het was wel eene ligte wonde, doch het bleek egter duidelijk, dat de aanvaller het op zijn leven hadt toegelegd. Dit voorval deedt hem de gemeenschap der Jooden geheel en al verlaten. De Sijnagoge deedt hem op eene plegtige wijze in den Ban, en zondt hem het Banvonniss aan huis. Hij zelf stelde in 't Spaansch eene Verdediging op, waarom hij de Sijnagoge hadt verlaten; doch dit Geschrift is nimmer door den druk gemeen geworden. Nogthans heeft men ontdekt, dat het veele dingen behelsde, die naderhand in zijn *Traätatus Theologico-Politicus* gevonden zijn. Deeze verhandeling zag het licht te *Amsterdam* in den Jaare 1670; het is een verfoeilijk en verderflijk boek, waar in hij al het zaad van Ongodisterij, dat in zijne *Opera Posthuma* verspreid is, strooide.

Toen nu SPINOSA, gelijk gezegd is; zich geheel op de Wijsbegeerte toeleide, vondt hij geen smaak meer in de gemeene zamenstellen deezer Weetenschap; dat van DES CARTES alleen behaagde hem bijzonderlijk. Hij was zo ingenomen met hetzelve, dat hij zich afzonderde van alle gezelschappen om 'er te beter in te vorderen. In deeze eenzaamheid, tot welke hij zich nu begeeven hadt, leerde hij het Glaslijpen, en oeffende zich daarenboven in de kunst om Pourtretten en andere beelden, met houtskool of inkt, te tekenen; van de laatste kunst bediende hij zich tot zijn vermaak en tijdkorting, van de eerste om een eerlijk bestaan te vinden. Op deeze wijze leefde hij een tijd lang bij een goed vriend, tusschen *Amsterdam* en *Ouderkerk*, van waar hij zich, in 't Jaar 1644, na *Rhijnsburg* bij *Leiden* begaf, welke plaas hij evenwel, een half jaar daar naa, met *Voorburg*, een uurtje van den *Haage* gelegen, verruilde. Hier wierdt hij bekend met zo veele aanzienlijke lieden van 's *Graavenhage*, dat hij, naa verloop van vier jaaren, op derzelve aanraaden, zijne woonplaats daar heen verleide. Hier zorgde hij voor zijn eigen bestaan, met het lijpen van Vergrootglazen en het maaken van Verrekijkers. Hij was zeer maatig en spaarzaam in zijne

van een
ns van
ten van
rhand,
e Leer-
zemd,
geelgt
urwen-
wierdt
toe op
geleeri-
e Wijs-
e Schrif-
, dat hij
verschul-
iets moer
e bewij-
de Leere
Woord,
sleer al-
eer bu-
meer dan
z Man,
veinsd-
roelens
Neelen
re, het
geschied
zaamheid
urwedde
gemeen-
bilijven
s zoode
e zullen
: komme
genal,
hier in
rot-

zijne levenswijze, en weigerde dikwijls, wanneer hem gelegenheid voorkwam om zijne foberè tafel tegen een deftig onthaal te verwisfelen, daar van gebruik te maaken. In zijne kleeding geleet hij een gemeen burger, en antwoordde zeker voorraam man, die hem een beter slaaprok aanbodt, dat een beter rok hem niet tot een beter mensch zoude maaken. Ook begeerde hij niet meer gelds bij een te zamelen, dan hij tot zijnen nooddrufc noodig hadt; weshalven hij alle vierendeels jaaren zijne rekening sloot, en de Balans opmaakte. En alzo hij aan het einde des jaars niets over hadt, vergeleek hij zich zelven bij een slang, die met den staart in den mond een Cirkel formeert. Men verhaalt, dat de bekende SIMON DE VRIES hem, op zekeren tijd, eene somme van twee duizend Guldens, tot een beter bestaan en meerder gemak, aanbodt, doch dat hij dezelve beleefdlijk van de hand wees, onder voorwendzel, dat hij ze niet noodig hadt, en dat dit Geld slegts zijne rust verflooren, en hem in zijne Studiën hinderlijk zoude zijn. Voorts, dat deeze zelfde DE VRIES hem tot zijnen erfgenaam wilde aanstellen, maar dat SPINOSA hem tot zijnen nog levenden broeder wees, die ook de volle nalaatenfchap kreeg, onder voorwaarde van jaarlijks vijfhonderd guldens aan SPINOSA uit te keeren, welke, zich met deeze somme bezwaard rekenende, dezelve op driehonderd Guldens felde.

Voorts was het beoeffenen der Wijsbegeerte zijne geliefde bezigheid. Dikwijls verlieten 'er geheele maanden, zonder dat hij op straat gezien wierdt, zo zeer was hij bezig met zijne overdenkingen te beschaaven en in orde te brengen, die hij vervolgens aan sommigen zijner Vrienden mededeelde. Dan, dit stil en afgezonderd leeven belette niet, dat zijn naam zich wijd en zijd verspreidde. Van alle kanten kwamen de Vrijgeesten tot hem, begeerig om met hem te spreken. Men verhaalt, dat de Prins VAN CONDÉ, die de Troepen des Konings van *Frankrijk* in de Nederlanden geboodt, en toenmaals zijn verblijf hielt te *Utrecht*, zich insgelijks begeerig toonde naar een mondfesprek met onzen Wijsgeer; ten dien einde ontboodt hij hem uit 's *Graavenhage*, en bezorgde hem een Vrijgeleibrief. Doch vermids de Prins, bij deszelfs aankomst, af-

afweezig was, hadt de bijeenkomst geenen voortgang. SPINOSA vertrok egter niet, zonder dat hem, op 's Prinzen bevel, een goed onthaal aangedaan, en eene vereering was geschonken. Ook zocht hem de Keurvorst van de *Palts*, KARREL LODEWYK, in dit zelfde jaar, na *Heidelberg* te lokken, hem het Hoogleeraarämpt in de Wijsbegeerte aanbiedende; doch hij wees deeze aanbieding van de hand, als niet overeenkomende met zijne sterke zucht om de waarheid, zo als hij dezelve begreep, onverhinderd na te spooren.

Wat zijnen dagelijkschen omgang belangt, zulken, die hem gekend hebben, tot boeren zelfs, getuigen, dat hij spraakzaam, zagzinnig, gediensfig en zedig, ja, een aangenaam medegezel was. Indien men de gesprekken uitzondert, welke hij met zijne gemeenzame vrienden in vertrouwen hieldt, sprak hij nimmer dan stigtelijk in de gezelschappen; nooit vloekte hij; nimmer sprak hij oneerbiedig van de Godlijke Majesteit. De kinders was hij gewoon tot het vlijtig bijwoonen der openbaare Godsdienstoeffeninge, en tot gehoorzaamheid aan hunne Ouderen, aan te spooren. Dikwijls vraagde hij zijne huisgenooten, als zij uit de Kerk kwamen, wat zij tot hunne stigtinge uit de predikatie onthouden hadden. Ook ging hij zelf zomtijds ter Kerke, en hoorde met vermaak een weldoorwrogte redevoering. Wanneer zijne huiswaardin, welke tot de Lutherfchen behoorde, hem eens over haare gezinte vraagde, en of zij op den weg ter Zaligheid ware, kreeg zij tot antwoord, dat haar Godsdienst goed was, dat zij geenen anderen behoefde te zoeken, noch aan haare Zaligheid te twijfelen, indien zij een Godvrugtig en sijn leverde. Weinig gaf hij om eeten en drinken, en hadt ook niet op met geld en goed. Voorts was hij dag en nacht bezig in zijne geliefkoosde bespiegelingen, en leefde als een Kluizenaar, hoewel hij de bezoeken, welke hem uit agting gegeven wierden, niet van de hand wees; ook leide hij, nu en dan, bij Mannen van aanzien een tegenbezoek af, niet om zijn vermaak te neemen, of met beuzelingen den tijd te spilen, maar om te spreken over Staatzaaken, waarin hij wel ervaren was. Wanneer hij vermoed was van aanhoudend denken en peinzen, verpoosde hij bij wijlen zijnen geest in

ge-

gesprekken met zijne huisgenooten, ook over de geringste onderwerpen, of in het beschouwen van bloedlooze diertjes door vergrootglazen, welke hij zelf hadt vervaardigd.

Zommigen hebben zich verwonderd over dit ingetogen levensgedrag van SPINOSA; doch hij begreep veelligt, dat het ware belang der Maatschappije vordert, dat alle haare leden een vroom, opregt en maatig leven leiden: en hierom tragtte hij, door zijn eigen voorbeeld, zijne Medeburgers daartoe aan te spooren; hoewel hij tevens zich aan eene in 't oogloopende tegenstrijdigheid schuldig maakte, door de menschen aan te moedigen tot het eeren en dienen van dat Weezen, welks bestaan hij, in zijne schriften, zo krachtig zegt te keer te gaan. Hier uit behoorde SPINOSA zelf dit gevolg getrokken te hebben, dat het wenschlijk ware, dat het gros der sterfelingen van de waarheid zijner stellingen niet overtuigd wierdt. Ondertusfchen verdient het ingetogen leven van SPINOSA minder onze verwondering, dan het kwalijk leven der zulken, welke voorgeeven het Euangelie te gelooven.

Voor 't overige was hij van een zwakke lichaamsgeestelheid, en zukkelde, over de twintig jaaren, aan de Teering, aan welke hij, op den 23sten van Januarij des Jaars 1677, overleedt, hebbende den ouderdom bereikt van een weinig meer dan vierënveertig jaaren.

Van SPINOSA kan in den eigenlijksten zin gezegd worden dat hij een Godverlochenaar was; dat wil zeggen, hij ontkende het bestaan van een Weezen, dat, van de waereld onderscheiden, de bron en oorzaak van alle andere Weezens is. Zijn grondstelling is, dat 'er niet meer dan ééne Zelfstandigheid bestaat, en dat deeze eenige Zelfstandigheid begaafd is met een oneindig getal Eigenschappen, onder andere met die van uitgebreidheid en denken. In gevolge hier van beweerde hij, dat alle lichamen, welke in het Heelal worden gevonden, slegts wijzingen zijn van deeze Zelfstandigheid, aangemerkt als uitgebreid; en dat, bij voorbeeld, de zielen der menschen wijzingen zijn van deeze Zelfstandigheid, aangemerkt als denkende; invoege dat God, het noodzaaklijk en oneindig volmaakt Weezen, wel de oorzaak is van alle dingen, die bestaan, maar van dezelve niet onderscheiden is. 'Er be-

staat

staat
Nau
king
werk
niets
gron
rigst
de l
zijn
't w
de l
en in
den
werl
natu
Ze
ze b
Jaare
test
begri
sprak
deze
openl
eene V
reden
eenig
gebrag
verste
clefak
NOSA
zijn
werk
lijkheit
hangt
mogen
getehr
hebbe
nicamar

staat niet meer dan één Weezen, dan ééne Natuur; en deeze Natuur brengt in zich zelve, en door eene inblijvende werking, alles voort wat men scepzel noemt? Hij is te gelijk werkzaam en lijdende, oorzaak en uitwerkzel; hij brengt niets voort, 't welk geene wijzing van hem zelve is. Eene grondstelling, bezwaard met de ondraaglijkste en buitenspoorigste ongerijmdheden. De snoodheden en gruwelen, welke de Heidenfche Dichters vermelden wegens *Jupiter* en *Venus*, zijn niets in vergelijking van het verschrikkelijk denkbeeld, 't welk SPINOSA ons van de Godheid geeft; althans schreeven de Dichters niet aan hunne Goden toe alle de euveldaaden en snoodheden, die 'er gepleegd worden, en alle de zwakheden deezer waereld. Maar, volgens SPINOSA is 'er geen ander werkend en lijdend Weezen, ten opzigte van alles, 't geen natuurlijk of zedelijk kwaad genoemd wordt, dan God.

Zommigen willen, dat SPINOSA niet dan bij trappen tot deeze begrippen verviel; dat hij geen Godlocheenaar was in den Jaare 1663, toen hij de Beginzels der Wijsbegeerte van CARTESIUS in 't licht gaf; hij is in dezelve zo regtzinnig in zijne begrippen over de Godheid als CARTESIUS zelve; maar hij sprak hier niet volgens zijn gemoed; hij was toen reeds in dezelfde gevoelens, voor welke hij in zijne *Opera Posthuma* openlijk uitkwam, te weeten, dat onze Ziel niets anders dan eene Wijziging van de Godlijke Zelfftandigheid is. Niet zonder reden heeft men beweerd, dat het verkeerd begripen van eenige grondregels van CARTESIUS hem op den dwaalweg heeft gebragt. Eenigen zijn van meening, dat het Boek onder den versierden naam van *Lucii Antisthii Constantis, de Jure Ecclesiasticorum liber singularis*, in den Jaare 1665, door SPINOSA in 't licht gegeven, een voorlooper geweest is van zijn *Traëtatus Theologico-Politicus*. Schoon SPINOSA in dit werk voornaamlijk tragt te beweerden dat het regt der Geestlijkheid, in 't Waereldlijke en Geestlijke, ten eenemaale afhangt van de Overheid, en dat de Geestlijken niets anders mogen leeren, dan 't geen hun door de Overheid wordt voorgeschreeven; allen, egter, welke dit stuk wederlegd hebben, hebben 'er de gronden van Ongodisterij in ontdekt; doch niemand klaarder dan JOHANNES BREDENBURG. Het is niet zo

ge-

gemaklijk, alle de zwaarigheden, in dit werk voorgesteld, op te ruimen, als het stielzel, in zijne *Opera Posthuma* voorkomende, geheel om verre te werpen, als zijnde het wanschapsste, het ongerijmdste en strijdigste met onze gezonde begrippen, dat 'er kan verzonnen worden. SPINOSA, de zwaarigheden zijner Cartesiaansche Wijsbegeerte niet kunnende oplossen, is tot nog veel ongelooftbaarder ongerijmdheden overgeslagen.

Men wil dat SPINOSA in zijn Atheïstisch gevoelen gestorven is, en dat hij goede voorzorge hadt gebruikt, in gevalle hij in het laatste oogenblik in zijne gevoelens mogt wankelen, om te beletten dat zijne onstandvastigheid rugtbaar wierdt. Toen hij zijn einde voelde naderen, riep hij zijne huiswaardin, en verzocht haar om te beletten, dat geen Predikant hem in deezzen staat kwam zien. Dit deedt hij, gelijk zijne vrienden verhaald hebben, om dat hij zonder twist wilde sterven, en vreesde tot eenige zwakheid te zullen vervallen, in welke hij iets mogt zeggen, waar uit men iets ten nadeele zijner Wijsbegeerte mogt besluiten. Dat wil zeggen, dat hij, met alle zijne snorkerij, bevreesd was, dat in de waereld zou verspreid worden, dat op het gezigt van den dood zijn geweeeten ontwaakt was, en hij van zijne gevoelens afstand hadt gedaan. Anderen verhaalen, dat hij, nu op zijn uiterste zijnde, tot zijnen huiswaard, zo als deeze gereed stondt om ter Kerke te gaan, zeide, „na het eindigen der Leerrede, zo „God wilde, wederom bij hem te moeten komen, om met „hem te spreken.” Doch hij ontsliep zagtelijk, vóór dat zijn huiswaard wederkeerde; hebbende, bij zijn overlijden, niemand, dan een Amsterdamsch' Geneesmeester, tegenwoordig geweest.

De Aanhangers van SPINOSA zeggen, dat hij, uit zedigheit, zijnen aanhang niet naar zijnen naam heeft willen laten noemen. Het getal zijner leerlingen is niet zo groot, als zomnigen willen; men verdenkt 'er ook weinigen van, en onder die 'er van verdagt gehouden worden, zijn 'er weinigen die zijne schriften doorleezen, en nog minder die ze begreepen hebben. Voorts zijn de Grondstellingen van SPINOSA niet zeer geschikt om aankomelingen te winnen, dewijl haare valscheit

en

en ongerijmdheid te zichtbaar in 't oog loopt om door dezelve verleid te worden. Ten besluite moeten wij hier, op het gezag van BAYLE, nog eene bijzonderheid melden, te weteen, dat SPINOSA, na dat hij het Joodendom hadt vaarwel gezegd, te *Amsterdam* den Christelijken Godsdienst openlijk omhelste, en de Vergaderingen der Dooptsgezinden en Remonstranten dikwijls bezogt. Ook zoude zekere JARIG JELLES, een bijzonder vriend van SPINOSA, van onregtzinnigheid verdagt, eene Geloofsbelijdenis, ter zijner verdediginge, opgesteld, en dezelve vervolgens SPINOSA hebben toegezonden, met verzoek om daar over zijne gedagten te mogen weteen. SPINOSA antwoorde, dat hij het geschrift met vermaak geleezen, en 'er niets in gevonden hadt, dat behoefde veranderd te worden. Deeze Geloofsbelijdenis is in 't Nederduitsch geschreeven, en voert deelen tittel: *Belijdenis van het Algemeen en Christelijk Geloof, begreepen in een Brief aan N. N. door JARIG JELLES*; zij is gedrukt te *Amsterdam*, in den Jaare 1684.

De schriften van SPINOSA, welke het licht zien, zijn de volgende: *Principia Philosophiae Cartesianae geometricae demonstrata*; *Lacti Antistii Constantis, de Jure Ecclesiasticorum liber singularis: Alethopoli apud Cacum Valerium Pennatum*, 1665; *Tractatus Theologico-Politicus*; dit Werk is door GLAZEMAKER, in 't Hollandsch overgezet, onder den tittel van *De regtzinnige Theologant, of Godgeleerde Staatskunde*; ook is dit zelfde Werk in 't Fransch vertaald. Einde-lijk verscheenen in den Jaare 1677 zijne *Opera Posthuma*, waar onder inzonderheid zijne *Ethica* en *Politica*, als mede de Brieven, de grondregels van zijn Godlochenend zamenstel behelzen. Gelijk nu de schadelijkheid deezer schriften bij veelen in 't oog liep, dus heeft ook eene groote menigte Schrijvers, met een meer of min gelukkigen uitslag, de pen tegen dezelve opgevat.

SPRANG, een Ambagt en Dorp, in het gedeelte van *Zuidholland*, de *Langestraat* genaamd. Het aanmerkelijk getal van Huizen, naar gelange van de uitgestrektheid des Regsgebieds, getuigt van de vrugbaarheid der landstreek. Volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, zouden 'er twee-

XXVII. DEEL.

A a a a a a

hou-

honderdeenendertig Huizen staan. De meeste van deeze worden bewoond door belijders van den Hervormden Godsdienst. Van hier ook dat de Kerk vrij ruim is. De Toren is een zwaar gebouw, doch met een laag spitsje gedekt. Niet verre van het Dorp legt het *Huis te Sprang*, den Ambagtsheere toebehoorende.

SPRANGER, (BARTHOLOMEUS) een vermaard Nederlandsch Kunstschilder, van goeden huize, als zijnde de Zoon van een aanzienlijk Koopman te *Antwerpen*. Hij leefde in de Zeventiende Eeuw, en overleedt in het einde van dezelve, of in het begin der Zeventiende Eeuwe. De stemme der Natuure, over de bestemming, welke zijn Vader over zijn tijdlijk beroep gemaakt hadt, zegepraalende, wees den weg tot zijn bedrijf. Men wilde hem tot den Koophandel opleiden. Doch terwijl de Jongeling zich in de Rekenkunst moest oefenen, zag men menigmaalen hem zijne Cijferboeken met krijt beschilderen. Dit wierdt bij den Vader opgemerkt, en bewoog denzelfen, de leiding der Natuure te volgen. Hierom besteedde hij zijnen Zoon bij eenen Schilder van zijne kennisfe. Binnen korten tijd maakte hij hier zeer aanzienlijke vorderingen. Intusfchen oefende hij zich vlijtig in de Verdichtzelkunde der aloude Heidenen, om alzo zijnen geest te verrijken met denkbeelden, welke hij vervolgens, in zijne meesterlijke tafereelen, uitdrukte. Naa een geruimen tijd oefenens in zijne geboortestad, deedt hij eenen keer na *Frankrijk*, alwaar hij, eenigen tijd, bij den Hoffschilder der Koninginne Moeder, onderwijs genoot. Van daar begaf hij zich na *Milaan*. Een dans van Tovenaaren, eene vrugt van zijne eigene uitvinding, bragt hem aldaar in kennis met den Kardinaal VAN FARNESE. Deeze stelde hem te werk, om zijn Kasteel te *Caprarola* te beschilderen, en boodt hem vervolgens Pausse PIUS DEN V aan, die hem insgelijks te werk stelde, en in zijn Paleis *Belvedere* een verblijf gaf. Onder de stukken, welke hij hier vervaardigde, bewonderde men inzonderheid eene afbeelding van het Laatste Oordeel, op eene Koperen plaat van zes voeten in het vierkant. Men ziet in het Stuk niet minder dan vijfhonderd menschentroniën, allen van elkander

vor-
st.
ern
rre
re

sch
een
'ec-
in
te,
be-
zijn
och
en,
be-
og
te-
e.
n-
l-
.
s
il-
ne
r-
se
in
te
te
in

wor-
ensl.
een
verre
eere

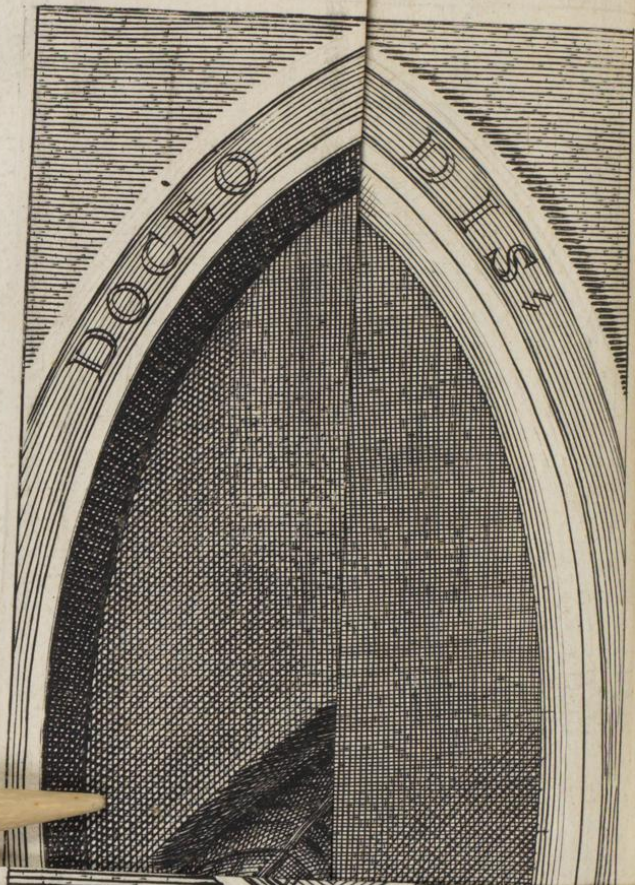
dsch
n een
Zei-
of in
wure,
jk be-
zijn
Doch
neen,
ijte be-
woog
m be-
miste.
derin-
hazel-
errij-
ster-
enema
k, ab-
ginnne
a Mi-
cigene
al van
teel te
Pardé
en in
uikhe,
terial
open
er Strik
an el
wider

Dionysius Spranck Husius T.F. Batavoduranus,
Ecclesia Delphensis Pastor A. Domini MDCXLI
Ætatis suæ LVI. Cy. Quebooz. pinxit et sculp. S. Kloet. exc. Delph.

hinder
wierdt
toon
en Al
boodt
Ween
hof,
Lijde
maxi
schik
statel
het e
voerd
aan
om b
te be
voerd
het l
wierd
Praa
weez
zine
derdo
outlag
na zij
leefde
hooge

Spra
welke
had be
vervol
grippen
Want
had,
woord

Dionysianus,
Ecclesiae
Aetatis Sec. d. 5. pl.

kan
wie
toe
en
boe
Wa
hol
Lij
Ma
fchi
faat
het
voer
stra
om
te b
voer
het
wier
Pra
wee
zine
derde
ontla
na z
leefde
hooge

SRA
welke
had be
vervol
grippen
Want k
had,
woord

kander naauwkeurig onderscheiden. Naa 's Pausen overlijden, wierdt het schilderstuk bij het graf van zijne Heiligkeit ten toon gehangen. Daarenboven schilderde hij verscheiden Kerktoen Altaarstukken. Naa den dood van gemelden Paus, ontboodt de Keizer MAXIMILIAAN DE II onzen Kunstschilder na *Weenen*. Hier schilderde hij, in het zo genaamde Faizantenhof, verscheiden gebeurtenissen uit de Geschiedenis van het Lijden des Zaligmaakers. Keizer RUDOLF, opvolger van MAXIMILIAAN, hieldt onzen SPRANGER insgelijks in dienst. De schikking der Praalboogen, dienende ter verheerlijkinge der staatelijke intrede van den nieuwen Keizer te *Weenen*, was het eerste werk, 't geen hij, in zijnen nieuwen dienst, volvoerde. Zo najverig was RUDOLF op de Stukken, welke SPRANGER, van tijd tot tijd, voor hem vervaardigde, dat hij, om hem de gelegenheid, om ook voor anderen te schilderen, te beneemen, zijnen Hoffschilder, op alle zijne reizen, medevoerde. Diensvolgens verzelde SPRANGER, in den Jaare 1582, het Hof na *Augsburg*, toen aldaar een Rijksdag gehouden wierdt. Naderhand begaf hij zich, in 's Keizers gevolg, na *Praag*, alwaar hem een verblijf in het Paleis wierdt aangewezen. Behalven aanzienlijke geschenken, vereerde hem hier zijne Keizerlijke Majesteit met den titel van Edelman. Ouderdom en lichaamszwakheid bewoogen hem, eindelijk, zijnt ontslag te verzoeken. Hij verkreeg het, en deedt eene reize na zijn Vaderland. Van daar te *Praag* zijnde wedergekeerd, leefde hij 'er nog eenigen tijd, en overleedt, eindelijk, in hoogen ouderdom.

Zie VERMANDER.

SPRANKHUIZEN. (DIONYSIUS) In de gevaarlijke Kerktwisten, welke, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, ons Vaderland beroerden, was deeze het voorwerp van eene soort van vervolginge, niet ter oorzaake van onregrzinnigheid van begrippen, maar uit een beginzel van Kerkelijke heerschzucht. Want hi stondt in de begrippen der Contraremonstranten, en hadt, volgens het getuigenis der Klasfis van *Dordrecht*, het woord Gods zuiver en stigtelijk gepredikt, en de Sakramen-

Aaaaaaa 2

100

ten volgens de instelling van CHRISTUS bediend, zonder ooit aan iemand ergernis of aanstoot te geeven. Daarenboven was hij geleerd en welbegaafd tot het waarneemen van het werk der bediening. Nietegenstaande dit alles, wierdt hij van zijn Leeraarampt te *Haarlem*, in die ongelukkige tijden, afgezet. Zie hier daar van de reden. Naa altoorens te *Asperen* en te *Pietershoek* den predikdienst te hebben waargenomen, wierdt SPRANKHUIZEN, in den naazomer des Jaars 1615, te *Haarlem* beroepen. Deeze beroeping was geschied volgens de Kerkenordering van den Jaare 1591, bij welke, naar het oordeel van zommige Geestlijken, aan de Waereldlijke Overheid te veel regts en gezags, in het verkiezen van Leeraaren en verdere Leden van den Kerkenraad, wierdt afgestaan. Hij wierdt in zijnen Dienst bevestigd, en deedt zijne Intreerede, zonder dat iemand zich daar tegen verzette. Doch het leedt niet lang, of de Kerkleeraar ADRIAAN JAKOBSZ TETRODE, gesterkt met zeven Ouderlingen, en vervolgens ook met den Predikant DANIEL DE SOUTER, toonde zijn misnoegen over dit beroep. Zij weigerden met hem te dienen. Zij verklaarden 'er zich tegen dat in de Vergadering des Kerkenraads zijne stem gevraagd wierdt. Zij gingen nog verder. Niet alleen weigerden zij zelve hem te hooren prediken, maar liepen ook rond bij de Leden der Gemeente, om hen te beweegen uit de Kerk te blijven, wanneer SPRANKHUIZEN het woord moest voeren. *Hij konde niet*, verspreidden ze allereuwe, *voor een Predikant erkend, maar moest gemijd worden, als een huurling, een looper, die van agteren was ingekoomen*. Men vondt 'er zelf eenigen onder den Kerkenraad, welke voorgaven, zwaarigheid te maaken, als SPRANKHUIZEN het Avondmaal moest uitdeelen, de Tafel des Heeren te bedienen, en daarom ontslag van hunnen dienst verzogten. De Wethouderschap bewilligde in hun verzoek, en deedt andere Ouderlingen en Diakenen, doch insgelijks volgens dezelfde Kerkenordering, in de plaats stellen. Dit, intusfchen, in stede van het twistvuur te blusfchen, deedt het, eerlang, veel heviger branden. De Predikant ADRIAAN JAKOBSZ TETRODE verklaarde, kort daar op, zich bezwaard te gevoelen, in dien toestand van zaaken, het Heilig Avondmaal te bedienen,

net
par
nig
we
zel
nos
ho
ge
lijh
gro
tet
aan
Led
mee
noe
and
als
hoc
een
wie
zijn
last
In z
de
hield
door
Oeto
diens
genot
lijk z
volge
roep
dat e
dewi
zoud
vrees
en d
ning

nen, als zijnde hetzelfde, onder andere, een teken en onderpand van broederlijke liefde en eenigheid, en dat de Verzoening moest voorafgaan. Doch de andere Leeraars en de nieuwe leden van den Kerkenraad waren van verstand, dat hij zelve den twist maakte, en dat zij, van hunnen kant, genoeg deden tot den vrede: waarom zij beslooten, met het houden van het Avondmaal voort te gaan. Doch toen nu de gewijde Instelling wierdt gevierd, ondervondt men eene ergerlijke proeve van de kracht van opstookende redenen op het gros des volks. Zo talrijken aanhang hadden de Kerkleeraars TETRODE en DE SOUTER, nevens de misnoegde Ouderlingen aan hunnen snoer weeten te trekken, dat, van de drieduizend Ledemaaten, welke toen binnen *Haarlem* waren, weinig meer dan vijfhonderd ten Avondmaal verscheenen. Het misnoegen, tegen SPRANKHUIZEN opgevat, sloeg, allengskens, tot andere Leeraars over: men liet openlijk van zich gaan, dat *alwie hen ging hooren, de Kerk help onderdrukken*. Zo hoog liep eindelijk de twist, dat SPRANKHUIZEN, zijnde van een zagzinnigen aart en genegen tot den vrede, te raade wierdt, voor zijne tegenstreevers te wijken, en ontslag van zijnen dienst te verzoeken, en zich, tegen de aangeweevene lasteringen, in eene gedrukte Verdediging te verantwoorden. In zijn aanzoek om ontslag slaagde hij niet naar zijne wensch; de Wethouderschap, bij welke hij niet onaangenaam was, hieldt hem in dienst, tot in den Jaare 1618, wanneer hij, door het Noordhollandsche Sijnode, 't welk in de maand October diens jaars te *Enkhuizen* was vergaderd, in zijnen dienst geschorst wierdt. Het Sijnode naamelijk, de thans aangenomene begrippen, aangaande het Kerkelijk bestuur, geheelijk zijnde toegedaan, was van oordeel, dat SPRANKHUIZEN, volgens de Kerkenorde van den Jaare 1591, te *Haarlem* beroepen zijnde, buiten wettelijke orde aldaar was ingekoomen; dat derhalven de dienst der Kerke te *Haarlem* vorderde, dewijl men bevondt dat hij niet langer met sifting aldaar zoude kunnen blijven, uit hoofde van de ongeneezelijke vreemdeinge der gemoederen, dat hij op de eerlijkste wijze, en door de gevoeligkste middelen, naa voorgaande verzoening met de Kerk, verplaatst wierdt, waar toe men hem

zoude bevorderen: te meer, dewijl men, uit alle beschuldigingen, tegen hem ingebragt, niet hadt kunnen verneemen, dat hij in eenig punt der Leere stondt in andere begrippen, dan de Hervormde Kerk hier te Lande voedde. Sedert wordt SPRANKHUIZEN na *Woudrichem*, en van daar, vervolgens, na *Delft* beroepen, alwaar hij zijne dagen eindigde.

SPRANKHUIZEN was een man van vredelievenden inborst, en zou, indien veelen, nevens hem de Contraremonstrantsche leerbegrippen toegedaan, even eens gezind geweest waren, veel twist en scheuringe in de Kerk voorkomen hebben. Wij mogen dit afleiden uit eenige uitdrukkingen in de Voorrede voor zijne *Justificatie* of Verdediging. Om 's Mans naagedagtenisse regt te doen, zullen wij daar van iets uit het slot aanhaalen. „ O droevige handel! ” dus schrijft hij, „ is 't „ niet een ellendig spektakel, dat wy, die onse gemeene vyanden „ buiten en binnen 's landts gelykelyk behoorden 't hoofd „ te bieden, onse plicht in desen naelaeten, om elkanderen „ op 't lyf te vallen, d'een den anderen slaende, ja gelyk het „ einde, ducht ik, sal uitwysen, verstaende: even eens alsof „ onse Kerk het leger der Medianiten gelyk waer geworden, „ in 't welk een iegelyks swaerd tegen den anderen was, „ Is 't niet jammerlyk dat wy aldus een spot sullen worden „ van onse vyanden, ja van alle de werelt? eenen iegelyken „ den mond open doende om voortaan te seggen, Siet de „ Contraremonstranten zelfs syn twistig tegens elkanderen, „ d'een wil den anderen niet lyden, — Ja onse eige Heeren „ en Overheden sullen daer door geen kleen nadenken op „ ons krygen, en aldus besluiten: Hoe sou men van dese „ lipiden, die so hardnekkig syn, iet goeds kunnen verwachten? „ Sy konnen niet overeenkomen met elkanderen, hoe „ souden se dan konnen overeenkomen en verdraegen met „ hunne partye, wanneer men hun eene Synode vergunde? „ Sy souden den wagen voort op 't hollen brengen. „ Alle „ dese, en meer andere dingen sullen buiten twyffel ons naegeroeppen, „ of ten minsten naegedacht worden, staende dit „ ons schrael, en nochtans soo bitter disput.”

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie*,

SPYK,

oldi-
uen,
pen,
wicht
s, na

t, en
nische
aren,
Wij
rade
age-
flor
is t
yan-
sood
eren
het
loof
en,
ras,
len
en
de

en
op
ele
be-
oe
et
le
e-
y

Schiff-
wesen,
Häfen,
Wirtschaft
des, in

den, in
früheren
waren,
in, die
Korraden
ange-
hen die
, die
eigenen
die
anderer
die
in die
den,
die was,
denen
eigenen
er die
den,
leeren
in die
in die
wacht-
, die
die
die
Alle
die
die die

die

die

KASTEEL en DORP SPYK van agtere.

ho
ar
ut
ge
ge
er
ke

in
na
de
en
tw
ge
ni
vo
lee
Do
we

S
Do
vlic
dee
uitg
beg
uitg
Do
ong
doch
de
In t
burg
aller
Doc

H. Schenk. 22 vier. del. 1790.

K A S T E E

S
holk
aan
uitg
gete
gev
get
en
ker

S
in
naa
der
ënd
twi
get
nis
vor
leed
Do
we

S
Dor
ylie
deu
uitg
beg
uitg
Dor
onge
doel
de
In t
burg
aller
Doc

SPYK, (*Nedereinde van*) eene Hooge Heerlijkheid in Zuidholland, ten Westen van *Leerdam*, zijnde een Leen, daar aan onderhoorig. Volgens zommigen zou het Ambagt niet meer uitgestrektheids dan tweehonderdvijftig Morgens beslaan. Het getal der Huizen is zeer gering. Het Dorp is klein, en ingevolge daar van ook de Kerk, die zeer bevallig midden in geboomte staat, van 't welk dit Ambagt rijklijk is voorzien, en 't geen hetzelfde tot een zeer aangenaamen en vermaaklijken oord maakt.

SPYKENIS, te zamen met *Brabant* ééne Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd, doch in de Lijst der Verpondingen van elkander onderscheiden. *Spijkenis* staat aldaar voor ruim duizend en driënderig Gemeten, *Brabant* voor iets meer dan achthonderd-twintig Gemeten aangetekend. Te zamen bevatten zij een getal van ongeveer honderdvijftig Huizen. Het Dorp *Spijkenis* legt ten Zuidwesten van de Maaze. Behalven de Hervormde Gemeente, hadt men, nu omtrent veertig jaaren geleeden, ook aldaar eene Vergadering van Doopsgezinden. Doch deeze is thans geheel verdweenen, en, zo veel wij weten, geen enkel lid meer daar van in leeven.

STAD AAN 'T HARINGVLIET, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het *Land van Purten*, aan het Water het *Haringvliet*. WILLEMINA VAN BRONKHORST, *Vrouwe van Nijenrode*, deedt, in den Jaare 1527, deeze landstreek bedijken, welker uitgebreidheid wij op ruim achthonderdvierënzestig Morgens begroot vinden. Het getal der Huizen, naar gelange van de uitgestrektheid van den grond, is vrij aanmerkelijk. In het Dorp telt men 'er ruim honderd, zommige van welke geen ongevallig voorkoomen hebben. De Kerk is niet groot, doch net gebouwd, en pronkt met een klein Torentje. Bij de Kaai staat een vierkant Gebouw, de *Redoute* genaamd. In tijden van Oorlog dient het tot een Wagthuis, waar in de burgers de wagt houden. Het Ambagt is zeer vrugtbaar, in allerlei Veldgewassen, met naame ook in Ajuin en Aardakkers. Doch de Meeplanterij is 'er de hoofdneering.

Aaaaaaa 4

STAD.

STADHOUDER. Zonder ons in te laten tot een onderzoek wegens den oorsprong der Stadhoudelijke waardigheid, en de veranderingen, van tijd tot tijd, in de uitoeffening van dezelve voorgevallen, bepaalen wij ons hier tot eene beknop- te opgave van dit hoogaanzienlijk Ampt, zo als hetzelfde, Staatswijze, bij de verheffing van Prinsfe WILLEM KAREL HENRIK FRISO vastgesteld, en zedert op deszelfs Zoon, den tegenwoordigen Stadhouder, is overgegaan. Eerst zullen wij van 't Stadhoudelijk gezag in 't algemeen spreken, zo als het, ginds en elders, in den Jaare 1747, wierdt vastgesteld, om vervolgens te treden in bijzonderheden, die voornaame- lijk de Provincie *Holland* ten voorwerpe zullen hebben.

In *Celderland* verkreeg de Stadhouder het regt van Magi- straatsbestelling, en van het stellen van Gemeenslieden, mids- gaders van 't begeeven van de voornaamste Ampten en Com- missien, zonder eenige voorafgaande benoeming. De beslissing der geschillen onder de Leden wierdt aan hem verbleeven. In *Utrecht* wierdt de verkiezing van het Eerste Lid der Staaten aan den Stadhouder gesteld, als mede het beschrijven van nieuwe Leden in het Tweede Lid. In de Steden zou hij de jaarlijksche Magistraat kiezen uit eene Nominatie van een dubbel getal, en de aanblijvende Vroedschappen, jaarlijks, geheel of ten deele mogen continueeren of ontslaan. Het aan- stellen van Hoofdofficieren en andere voornaame Amptenaaren, ook van den Secretaris van Staat, wierdt aan hem afgestaan, als ook het begeeven van veele Kerkelijke Beneficiën. De Afgevaardigden in de Generaliteits Kollegien mogt hij aange- naam of onaangenaam verklaren, zonder daar van reden te geeven. Ook wierdt de beslissing van geschillen onder de Leden aan hem gesteld. Hoewel in *Overijsel* de Gemeens- lieden het regt hebben om hun eigen getal vol te maaken, en de jaarlijksche Magistraaten te verkiezen, bekwam de Stad- houder, nogthans, het regt van goed- of afkeuring van Ge- meenslieden en Magistraaten, en, indien hij ze afkeurde, om anderen in de plaats te stellen. Ook hier zou hij de voor- naamste Ampten begeeven, zonder voorafgaante Nominatie, doch de buitenlandsche Commissien en het Griffierschap der Staaten, uit een Viertal, door de Staaten te benoemen, ver-

valle
hem
voor
bekv
sche
Mili
aan
plag
glen
dere
gen;
uit e
beve
noet
gefel
den
daar
bekv
en (C
val,
stelt
te v
Stadl
cifie
ving
van
buite
nieuv
Regk
de Al
reia e
gantc
over
Maarf
Voort
ertlijk
van I
bij ot

vallen. Wijders zou ook hier de beslissing der geschillen aan hem staan. In de twee eerstgemelde Provinciën wierdt hij voor Hoofd of President der Edelen erkend. In *Friesland* bekam de Stadhouder het regt van decisie, in geschillen tusschen de vier Leden van Staat; voorts het begeeven van alle Militaire ampten, het regt om de Magistraaten in de Steden aan te stellen, zelf in de zulken, die haare vrije bestelling plagten te hebben; voorts het regt om een geheel nieuw Reglement van Regeeringe in te voeren, waar bij den Stadhouderen, in 't vervolg, groote Voorregten wierden opgedraagen; onder andere, het regt om Grietmannen te verkiezen uit eene Nominatie, en om, in gevalle van geschil over de bevoegdheid der benoemden, eenigen uit den Lande te benoemen, om dat geschil te beslissen; voorts het regt om de geschillen over het Regtsgebied, tusschen het Hof en de Steden af te doen, en om het Reglement uit te leggen, indien daar over twijfeling ontstondt. In de Provincie *Groningen* bekam hij het regt om de verkooren Burgemeesters, Raad en Gezworenen goed- of af te keuren, en, in 't laatste geval, uit het lichaam der burgerije, anderen in de plaats te stellen; voorts, het regt om zonder Nominatie alle de Leden te verkiezen van een hoog Provinciaal Gerechtshof, door den Stadhouder opgerigt; wijders het regt van Pardon, van decisie der geschillen onder de Leden en Kollegien; de begeeven van alle hooge Politijke en Militaire Ampten, ook dat van Gouverneur der Stad; de goedkeuring van binnen- en buitenlandsche Commissien; het Opperhouthesterschap in een nieuw Jagtgerigt; en eindelijk het regt, om, des noods, het Reglement van Regeeringe nader te verklaren. Van wegen de Algemeene Staaten wierdt WILLEM DE IV niet slegts Kapitein en Admiraal Generaal over de Land- en Zeemagt van den gantschen Staat, maar ook Stadhouder en Kapitein-Generaal over alle de Generaliteits Landen, De Oost- en Westindische Maatschappijen benoemden hem tot haaren Opper-Directeur. Voorts zijn alle deeze waardigheden, uitgezonderd de laatste, erlijk verklaard, niet alleen in de mannelijke naakoomelingschap van Prince WILLEM DEN IV, maar ook in de vrouwelijke linie, bij ontstentenis van mannelijk oir.

Aaaaaaa 5

Op

Op dit algemeen berigt wegens de Stadhoudelijke waardigheid, zullen wij nu laten volgen eene meer bijzondere bepaalde opgave, waar in wij ons voornaamelijk tot de Provincie *Holland* zullen bepalen; in diervoege, nogthans, dat het reeds gezegde, aangaande de andere Provincien, hier en daar eenige nadere ophelderingen zal ontvangen.

Onder de pligten des Stadhouders bekleedt eene voornaame plaats, zijne gehoudenheid om „ de Hoogheid, Gerechtigheid, „ Privilegien en Welvaaren van den Lande, Leden, Steden „ en Ingezeetenen van dien, voor te staan, te vorderen „ te bewaaren.” Diensvolgens is hij verplicht, om 's Lands Staaten, de hooge Overigheid des Lands, in hunne hooge Voorregten, die hen van alle andere Ingezeetenen onderscheiden, te laten onverkort, en niet te gedoogen dat daar op eenige inbreuk gemaakt worde. Het staan na de Souvereiniteit zou tegen deeze verplichting regelrecht aanloopen. Voorts moet hij zorgen voor het behoud en de vermeerdering van den Koophandel, Scheepvaart, Fabrieken en Neeringen der Landzaaten, de eigenlijke bronnen van hun welvaaren. Hij moet belijdenis doen en een Voorstander zijn van den Gereformeerden Godsdienst, zo als dezelve, in het Nationaale Sijnode te *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619, is vastgesteld; 't geen, egter, niet onbestaanbaar is met het dulden en draagen ook van andere Christen Gezintheden, maar alleenlijk schijnt in te sluiten, zorge te draagen, dat de oeffening van den Gereformeerden Godsdienst op geenerhande wijze gestoord of belet worde, maar onbelemmerd en ongehinderd voortgaa; zonder dat, evenwel, eene meer onmiddelijke bemoeijing met den inwendigen staat der Hervormde Gemeenten of van derzelven Leeraaren, hier mede onder betrokken kan gerekend worden. De Stadhouders, volgens zijne Commissie verbonden, *aan elk regt en justitie te doen administreeeren*, neemt gemeenlijk, bij zijne aanstelling, zitting in den Raad van den Hove, alwaar hij de eerste plaats bekleedt, worden de voorts zijn naam gesteld aan het hoofd der Plakaaten en Publikationen, welke het Hof van Justitie uitgeeft. In deeze hoedanigheid heeft de Stadhouders het regt om gratie, remissie, pardon en abolitie van misdaad te verleenen, doch onder deze

daer
van
ten t
gegu
gelei
werk
van
Raad
naar
Raad
van
Voor
zijne
„ en
„ de
volgt
stem
van
Burg
Stede
zaak
invlo
van d
Oud-
Delft
tal,
Amste
Maar
getal,
plaats
hoeve
In den
de Bi
hier s
penen
keuze
bel ge
Hoorn

daeze uitdrukkelijke bepalingen: hij moet daar toe het advies van het Hof inneemen; de Brieven, daar toe verleend, moeten behoorlijk geïnterineerd of wettig verklaard worden; van gequalificeerde doodslagen en enorme delicten, begaan met geleider laage en opzetten wille, mag geene remisie of pardon verleend worden. Daarenboven, wanneer de Stadhouder zich van het regt van pardonneeren wil bedienen, neemt hij den Raad in, niet alleen van het Hof van Justitie, maar ook, naar dat de gevallen zich toedraagen, van de Gecommitteerde Raaden, van de Geregten der Steden, en, in Krijgsgevallen, van den Raad van Staate en van den Hoogen Krijgsraad. Voorts geniet de Stadhouder de magt, zo als de woorden zijner Commissie luiden, „om Burgemeesteren, Schepenen „en Wetten te veranderen naar behooren, en agtervolgende „de Privilegien van de respectieve Steden en Plaatsen.” Diensvolgens kiest de Stadhouder, in *alle* de Hollandische Steden, stem in Staat hebbende, de Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Doch, omtrent de Verkiezing van Burgemeesteren, lijdt deeze magt, ten aanzien van sommige Steden, uitzondering. Zie hier, hoe het daar omtrent met de zaak gelegen zij. Te *Dordrecht* heeft hij alleenlijk eenigen invloed, in zo verre aan hem de jaarlijkse Verkiezing staat van de *Mannen van Agten*, welke, te gader met de Veertig Oud-Raaden, de Burgemeesters verkiezen. Te *Haarlem* en *Delft* doet de Stadhouder eene Verkiezing uit een dubbel getal, door en uit de Vroedschap benoemd. Te *Leiden* en *Amsterdam* heeft hij, in deezen opzichte, geenerlei gezag. Maar te *Gouda* kiest hij de Burgemeesters uit een dubbel getal, door de Vroedschap benoemd. Het zelfde heeft ook plaats te *Rotterdam*, *Gorinchem*, *Schiedam* en *Schoonhoven*, hoewel de wijze van benoeming overal niet de zelfde is. In den *Briete* verkiezen de nieuwlings verkozene Schepenen de Burgemeesters, en heeft, diensvolgens, de Stadhouder hier slegts van ter zijden eenige magt, voor zo veel de Schepenen door hem verkozen worden. Te *Alkmaar* staat de keuze aan den Stadhouder, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Maar in de vijf volgende Noordhollandische Steden, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Monnikendam* en *Medenblik*, heeft

heeft de Stadhouder geen wettig gezag in de Verkiezing, maar alleenlijk te *Parmerend*. Niet meer dan drie Steden zijn 'er, in welke de Stadhouder het regt heeft om *Vroedschappen* te kiezen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de overige gemaakt, te weteen, *Rotterdam*, *Gorinchem* en *Schiedam*. In de meeste Steden worden de *Baljuwen* en *Schouten* door den Stadhouder verkoozen. De vier volgende zijn hier van alleen uitgezonderd: *Amsterdam* en *Schiedam*, welke dit Ampt, al voor lang, in pandschap gehad of van de Staaten gekogt hebben, en *Schoonhoven* en *Brielle*, alwaar de Schouten door 's Lands Staaten worden aangesteld. Tot een klaarder begrip van de magt des Stadhouders, omtrent deeze Verkiezingen, oordeelen wij niet ondienstig, de volgende aanmerking hier nevens te voegen. De Stadhouder vermag niet, dat wil zeggen, is niet geregtigd, Burgemeesters, Schepenen of Vroedschappen te stellen, dan uit eene voorafgaande Nominatie, uitgezonderd eenige buitengewoone gevallen, in welke hij buiten deeze orde gaan mag, zo als, onder andere, in den Jaare 1787 heeft plaats gehad. Doch dit mag niet gebeuren, zonder uitdruklijken last en magtgeving van 's Lands Staaten. Anderzins moet de Verkiezing altoos geschieden uit eene *wettige* Nominatie; dat is, zulk eene, welke gemaakt is bij meerderheid van stemmen der geenen, die tot het maaken der Nominatie, bij de Privilegien of oude en welherbragte Gewoonten, geregtigd zijn.

Het tot hier toe gezegde doelt op de magt des Stadhouders omtrent de Magistraatsbestelling in de *Hollandsche* Steden. In de overige Provincien heeft hier omtrent het volgende plaats. In de Steden van *Gelderland* zijn Kollegien van Raaden, die, om de drie jaaren, door den Stadhouder kunnen aangehouden of bedankt worden. Zonder eenige Nominatie, vervult hij de openvallende plaatsen, met daar toe bevoegde perfoonen. Uit deeze Raaden kiest de Stadhouder, insgelijks zonder voorafgaande Nominatie, de jaarlijksche Magistraaten, welke hij, naa dat ze een jaar of langer gediend hebben, kan doen aanblijven of niet, naar welgevallen. Ook wordt het getal der Gemeenslieden, zonder voorafgaande Nominatie,

vol

vol
Mid
gem
twa
Bur
den
gen
Sta
Te
doc
zen
Stad
Te
uit
hou
Rat
get
het
Mo
Sch
de
Sta
ver
iems
de
ove
de
hou
laatl
zom
Stad
uitg
Stad
Am
ben
noe
zom
ons

vol gemaakt. In *Zeeland* heeft het volgende plaats. Te *Middelburg* geschiedt de verkiezing uit eene Nominatie, die gemaakt wordt door twaalf Raaden (of Vroedschappen) en twaalf Kiezers, die, bij een vergaderd, een dubbel getal tot Burgemeesteren en Schepenen benoemen. De Kiezers en Raaden dienen voor hun leeven, wordende de laatsten door Burgemeesters en Schepenen verkoozen, de Kiezers door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Zierikzee* geschiedt de Verkiezing van Burgemeesteren door Schepenen, welke laatsten door den Stadhouder gekoozen worden. Het getal der Raaden wordt aangevuld door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Thoolen* kiest de Stadhouder Burgemeesters en Schepenen uit een dubbel getal. Te *Vlissingen* en *Veere* doet de Stadhouder, als Markgraaf, de verkiezing, zo van de aanblijvende Raaden, als van de jaarlijkfche Magiftraat, uit een dubbel getal. In de Stad *Utrecht*, en de vier overige Steden van het Sticht, *Amersfoort*, *Rheenen*, *Wijk te Duurstede* en *Montfoort*, stelt de Stadhouder, jaarlijks, Burgemeesteren en Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de Raaden gemaakt; welke Raaden zelve, jaarlijks, door den Stadhouder of in dienst gehouden, of geheel of ten deele veranderd worden, zonder eenige Nominatie, en zonder jemaands wederzeggen. In alle de Steden van *Friesland* doet de Stadhouder eene verkiezing van Burgemeesteren, uit eene overgeleverde Nominatie. In de Steden van *Overtijsfel* kiezen de Gemeenslieden de jaarlijkfche Magiftraaten, doch de Stadhouder heeft het regt van goed- of afkeuringe, en, in 't laatfte geval, ook het regt om anderen in de plaats te stellen, zonder eenige Nominatie. Het zelfde regt geniet ook de Stadhouder in de Provincie *Groningen*. — Behalven deeze uitgebreide magt, omtrent de Magiftraatsbestellingen, heeft de Stadhouder die der begeevinge van zeer veele voornaame Ampten en Waardigheden, zommigen uit eene overgeleverde benoeming door de Steden of Kollegien, anderen zonder benoeming en door onmiddellijke aanstelling. Dewijl eene bijzondere opnoeming van alle deeze Ampten en Waardigheden ons in eene verdrietige breedvoerigheid zoude doen uitwei-

den, vergenoegen wij ons met deeze algemeene aankondiging. Van nog eenen aanzienlijken tak der Stadhouderlijke magt moeten wij hier melding maaken. Het is het regt om de geschillen te beslissen, die in de Provincien *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijsel* en *Stad en Lande* ontstaan, over zaaken, die niet bij meerderheid van stemmen kunnen worden afgedaan, en in gevalle de stemmen steeken. Het laatste geval kan plaats hebben in *Friesland*, alwaar de Leden van Staat vier, en in *Stad en Lande*, alwaar zij twee stemmen ter Staatsvergaderinge uitbrengen: als mede in *Overijsel*, uit hoofde der bijzondere wijze, op welke aldaar ten Landsdage wordt gestemd. In *Gelderland* en *Utrecht* geldt dit regt niet, naardien de Leden aldaar drie stemmen uitbrengen, en, gevolglijk, de geschillen bij de meerderheid kunnen vereffend worden. Groot gezag, intuschen, geniet de Stadhouder, door dit regt, in de gemelde vijf Provincien, als kunnende aldaar de gewigtigste geschillen, hier door, naar zijnen zin beslissend worden. *Holland* en *Zeeland* hebben het regt van beslissinge aan zich zelve behouden, en kunnen, naar goedvinden, den Stadhouder daar toe inroepen, of na andere midelen ter vereffeninge uitzien.

Wij koomen nu tot eene andere waardigheid, welke, volgens de thans plaats hebbende schikking, met het Stadhouderfchap vereenigd is. 't Is die van *Kapitein-Generaal*. In tweederlei opzigt bekleedt de Stadhouder deezen post. Hij is Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt te Lande van ieder der Zeven Provincien in 't bijzonder; hij is, daarenboven, Kapitein-Generaal van de Unie of van de vereenigde Krijgsmagt te Lande van den gantschen Staat, of van alle de Provincien te zamen genomen. In de eerstgemelde hoedanigheid heeft hij Commissie van de Staaten der bijzondere Provincien, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat in ieder Provincie legt, of door ieder Provincie betaald wordt; en in de laatstgemelde hoedanigheid heeft hij Commissie van de Algemeene Staaten, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat zich buiten de stemmende Provincien en het Landschap *Drenthe*, te Velde of in de Garnisoenen onthoudt. Omtrent deeze waardigheid en het uitoeffenen van dezelve, staat aan te merken, dat

in A
de h
verte
word
in t
Oor
Ref
Daa
's L
Gem
heeft
geva
Prov
Gem
gen,
den
sent
van
getre
zij o
trek
zorg
niet
teins
Volk
lag,
in te
den,
om h
aan he
te ont
of te
hebbe
getrou
der bi
aan d
gebrag
ender

in *Holland*, en ook, na genoeg, in de andere Provinciën, de Kapitein-Generaal aan het goeddunken der Staaten, in 'zo verre het hem bij wettige Staatsbessuiten bekend gemaakt wordt, gehouden is; als mede, dat hij verpligt is, het advis in te neemen van Gecommitteerde Raaden, in zaaken van Oorlog, zo verre dezelve, volgens Instructie of bij nadere Resolutien, aan het bewind van dit Kollegie gesteld zijn. Daar de Gecommitteerde Raaden het opzigt hebben over 's Lands Magazijnen van Oorlog, vervoegt zich de Kapitein-Generaal aan hun, wanneer hij eenige Krijgsbehoefsten noodig heeft. Ook bedient hij zich van hunnen raad en hulp, in geval van versterkinge der Grens- of andere Plaatzen in de Provincie. Doch het voornaamste, waar in de Kapitein-Generaal verpligt is, het goeddunken der Staaten te agtervolgen, en het gevoelen van derzelve Gecommitteerde Raaden in te neemen, is de oeffening van de *magt over de Patenten* of opene Bevelbrieven aan de Officieren en het Volk van Oorlog, waar bij hetzelfde uit eene Provincie of Stad getrokken, of in eene Provincie of Stad gebragt wordt, 't zij om 'er bezetting te houden, of om 'er blootelijk door te trekken. Sints de grondlegging der Republiek, zijn de Staaten zorgvuldig bedagt geweest om de magt over de Patenten niet zo volkomenlijk af te staan, of zij hebben hunne Kapiteins-Generaal willen verpligten, om in het bewind over het Volk van Oorlog, welk zij betaalden, of in hunne Provincie lag, en vooral in 't verleeren van Patenten, hun goeddunken in te neemen en te volgen. Het begrip, waar in zij stonden, dat indien de Kapitein-Generaal volkomene magt hadt om het Krijgsvolk te verleggen, naar zijn welgevallen, het aan hem zoude staan, de Provinciën of Steden van Krijgsvolk te ontblooten, of de eene en andere daar mede te bezwaaren of te dwingen, was de grond dier omzigtigheid. Hier bij hebben wij aan te merken, dat het Krijgsvolk den eed van getrouwheid doet aan de Algemeene Staaten, aan de Staaten der bijzondere Provinciën, in welke het gebruikt wordt, en aan de Regenten der Steden, in welke het in bezetting wordt gebragt; belovende aan de Algemeene en Bijzondere Staaten, onder den Kapitein-Generaal, dienst en gehoorzaamheid. Bij
het

het intrekken in, of den doortogt door de bijzondere Provincien, is genoegzaam alomme het gebruik, dat het *Patent*, door den Kapitein-Generaal, of van zijnentwege getekend, vertoond wordt aan de Staaten, of aan derzelver Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aan welke reeds vooraf kennis gegeven is, dat zij Krijgsvolk te wagten hebben. Op dit *Patent* wordt *Attache* verleend, door of van wegen de Staaten: waar naa de manschap, bij het inkoomen, den eed aan de Staaten der Provincie, gemeenlijk in handen van den President der Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aflegt. Ten aanzien van het regt des Kapiteins-Generaal, met opzigt tot de Patenten, merken wij nog aan, dat hij gehouden is, vooral in 't verleggen van het Krijgsvolk in de stemmende Provincien, het goeddunken der Staaten te volgen, en het advijs der Gecommitteerde Raaden of Gedeputeerde Staaten in te nemen; en dat het Krijgsvolk, in eene bijzondere Provincie leggende, verplicht is, in zaaken, die Provincie betreffende, den Staaten te gehoorzaamen. Groot gezag voert de Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat. Alle de Officieren en Soldaaten zijn hem, als zodanig, gehoorzaamheid schuldig. Hij geeft alle ordonnantiën en bevelen uit, den Krijgsdienst betreffende. Hij begeeft alle de Krijgsampten, van Vaandrig af tot Kolonel ingeslooten. Hoewel de Algemeene Staaten de hoogste posten van Veldmaarschalk-Generaal, Luitenant-Generaal en Generaal Majoor begeeven, wordt, egter, gemeenlijk, veel agts geslagen op de perfoonen, welke door den Kapitein-Generaal worden aangepreezen. Wijders verkiest de Kapitein-Generaal de Gouverneurs, Kommandeurs en Majoors van Steden, Vestingen en versterkte Plaatzten; ontvangende dezelve alleenlijk hunne Commissie van de Algemeene Staaten.

Eindelijk is de Kapitein-Generaal met deeze uitgebreide magt bekleed, en als zodanig gehouden de Krijgsmagt van den Staat te gebruiken, tot de volgende oogmerken: *Vooreerst*, tot behoudenisfe en handhaavinge van de Unie; — *voorts*, tot bewaaringe en verdediginge van den Staat; — *wijders*, tot bewaaringe der gemeene rust, en tot verdediginge van de Geregtigheden en Privilegien van het Land in 't algemeen.

en

en v
becht
denis
genw
lijk,
vorm
In
mede
de g
vincit
hij o
Gener
éénig
Staate
over
geeve
de Pr
hij va
den w
Hoofde
Staate
in 't
alzo d
welke
terwijl
is, w
vincien
digheid
wind o
foon,
Kollegi
Officier
als me
Kollegi
zaaken
Genera
de Alg
Zee hej
XXV.

en van ieder Provincie in 't bijzonder. — *Vervolgens*, tot bescherminge der Ingezeetenen. — *Daarenboven*, tot behoudenis der waare Gereformeerde Religie, zo als dezelve tegenwoordig, bij openbaar gezag, geoëffend wordt. — *Eindelijk*, tot handhaavinge van den tegenwoordigen Regeeringsvorm.

In gevolge der hoedanigheid van Admiraal-Generaal, waar mede de Stadhouder insgeijks bekleed is, oeffent hij het zelfde gezag over het Volk te water, zo in de bijzondere Provincien, als over de geheele Zeemagt van den Staat, welke hij over de Landmagt bezit; zijnde hij zo wel Admiraal-Generaal van de Unie, als Admiraal van ieder der Zeven Vereëinigde Provincien. De titel van *Admiraal* wordt door de Staaten der bijzondere Provincien gegeven aan het Hoofd over derzelver Krijgsmagt te water. De Algemeene Staaten geeven aan het Hoofd over de Krijgsmagt te water van alle de Provincien den titel van *Admiraal-Generaal*, waar door hij van de *Admiralen* der bijzondere Provincien onderscheiden wordt. Doch de bijzondere Provincien geeven aan het Hoofd haarer Krijgsmagt te Lande, zo wel als de Algemeene Staaten aan het Hoofd der Krijgsmagt te Lande van den Staat in 't gemeen, den zelfden titel van *Kapitein-Generaal*, om alzo dit Hoofd te beter te onderscheiden van de *Kapiteinen*, welke ieder Provincie, in merkelyken getale, in dienst heeft, terwijl'er, in eike Provincie, niet meer dan één *Admiraal* is, welke waardigheid door den Stadhouder van alle de Provincien wordt bekleed. Groot is de magt, aan deeze waardigheid verknogt. De Admiraal-Generaal voert het hoog bevind over al wat tot den Oorlog te water behoort. In persoon, of door zijre *Representanten*, zit hij voor in alle de Kollegien ter Admiraliteit. Hij begeeft de hooge Ampten van Officieren ter Zee, van Lieutenant-Admiraal af ingeslooten, als mede de andere voornaame Ampten, tot de Admiraliteits Kollegien behoofende. Hij stelt hooge Krijgsraaden over Zeezaaken aan, welker Vonnissen zo wel op naam des Admirals-Generaal als der Algemeene Staaten geveld worden. Wannêr de Algemeene Staaten een Leger te velde of eene Vloot in Zee hebben, zijn ze, veelal, gewoon, hunnen Kapitein-Ge-

neraal en Admiraal eenige Gedeputeerden te Velde of op de Vloot toe te voegen, om denzelven, in de gewigtigste voorvallen, van hunnen raad te dienen.

Wij gaan over tot andere hoedanigheden, aan de Stadhoudelijke waardigheid verknogt. De Stadhouder heeft zitting in den Raad van Staate, en is Eerste Lid van denzelven. In deeze hoedanigheid heeft hij ééne stem in alles, war door de Generaliteit aan den Raad van Staate is aanbevolen, en het beleid des Oorlogs te Lande, en het invorderen en beftieren der inkomsten, daar toe gefchikt, betreft. Ook bevindt hij zich aan het hoofd van den Raad van Staate, wanneer dezelve, jaarlijks, den Staat van Oorlog en de algemeene Petitie ter Vergaderinge der Algemeene Staaten overlevert.

In den eigenlijken zin is de Stadhouder geen Lid van de Vergaderinge der Algemeene Staaten, of van die der bijzondere Provincien. Met dit alles kan hij, als hij het nooig oordeelt, in dezelve verschijnen, om voorstellen te doen en de raadpleegingen bij te woenen. Alleenlijk in drie Provincien, *Gelderland, Holland en Utrecht*, is hij het Hoofd of Voorzitter van het Lid der Edelen, 't welk, in deeze drie Provincien, een der Leden van de Souvereine Vergaderinge uitmaakt. In *Gelderland* is hij alzo eerste onder de drie Ridderfchappen der drie Kwartieren der Provincien. In *Holland* heeft hij het regt om voor te zitten en eerst te stemmen in het Lid der Edelen, en heeft aldus grooten invloed op het eerststemmende Lid der Staaten. In *Utrecht* is hij President der Edelen, of van het tweede Lid der Staaten, en heeft hij alzo het zelfde regt van voorstemmen in de Orde der Ridderfchap. Daarenboven voert de Stadhouder in *Zeeland* den titel van *Premier Noble* of *Eerften Edele*. Doch, voor zo veel aldaar geene andere Edelen, behalven den Stadhouder, befchreeven worden, vertoont hij den gantschen Zeeuwfchen Adel, en maakt alleen het geheele eerste Lid van Staat uit. Als zodanig zit hij in persoon, of door zijnen Representant, voor in alle Kollegien van Regeeringe, te weeren, in de Vergadering der Staaten, in die der Gecommitteerde Raaden, in den Raad ter Admiraliteit, in de Rekenkamer, en in de Staaten van *Walcheren*, die opzigt over de Dijkadjen van

dit

dit
Eer
twe
I
Fri
ves
gel
ver
lied
V
van
Grö
nifi
der
gehe
E
en
Bew
door
zeer
en
van
Ze
Deez
halve
egter
uitgez
zich
De W
honden
twintig
dens
Provit
Tot
aanzien
dat de
als M
den ee

dit Eiland hebben. In alle deeze Vergaderingen brengt de Eerste Edele in de eerste plaats zijne stem uit, en wel in de twee laatstgenoemde Kollegien met twee stemmen.

In vijf Provinciën, naamelijk, *Gelderland, Holland, Utrecht, Friesland* en *Stad en Lande*, is de Stadhouder *Oppervest* over de Jagtgerigten, en geniet daar door overvloedige gelegenheid, om zich veele vrienden te maaken, door het verleenen van vrijheid om te jaagen, aan Regenten of andere lieden van aanzien.

Van drie Provinciaale Hoogeschoolen, te weeten, van die van *Harderwijk* in Gelderland, *Franeker* in Friesland, en *Groningen* in Stad en Lande, is de Stadhouder *Rektor Magnificientissimus*. Dit geeft hem veel invloed op de verkiezing der Hooggeleeraaren, welke, aan deeze Akademien, genoegzaam geheelijk van hem afhangt.

Eindelijk is nog de Stadhouder *Opper-Directeur der Oost- en Westindische Maatschappij*. Als zodanig verkiest hij Bewindhebbers, uit eene Nominatie van een driedubbel getal, door Bewindhebbers en Hoofdparticipanten gemaakt, en heeft zeer veel invloed op de begeevening der voornaamste Ampten en bedieningen. Daarenboven geniet hij een drieëndertigste van alle de Uitdeelingen der Oostindische Maatschappij.

Zeer aanzienlijk zijn de inkomsten van den Stadhouder. Deeze worden op driehonderdduizend Guldens begroot, behalven vrijdom van alle Imposten en schattingen: waar van, egter, de Verpondingen op zijne Huizen en Landerijen zijn uitgezonderd; voorts vrije woning in 's *Graavenhage* voor zich zelve, nevens gezin en cenige voornaame Amptenaaren. De Wedde van den Kapitein-Generaal van de Unie bedraagt honderdtwintigduizend Guldens 's jaars, behalven nog vierëntwintigduizend Guldens van *Friesland*, en twaalfduizend Guldens van *Stad en Lande*, als Kapitein-Generaal deezer twee Provinciën.

Tot slot van alles voegen wij hier nog nevens, 't geen het aanzien der Stadhouderlijke waardigheid niet weinig vergroot, dat dezelve erflijk is verklaard, zo wel in de *Vrouwelijke* als *Mannelijke* naakoomelingschap van Prinse *WILLEM DEN IV*, den eersten, welke het Stadhouderfchap heeft bezeeten met

Bbbbbb 2

20

zo uitgestrekte Voorregten, als thans daar aan verknogt zijn; als mede, dat volgens de schikkingen, bij de Omwenteling van den Jaare 1787 beraamd, het Stadhouderfchap, althans in *Holland*, in naauwere betrekking, dan ooit te vooren, met den Regeeringsvorm dier Provincie staat, en in denzelven als ingelijfd is geworden.

Zie J. WAGENAAR, *Hist. Verhandeling over de Natuur, Uitneemendheid en Paalen der waardigheid van Stadhouder in de Vereënidgde Provinciën.*

STALPERT, (DANIEL) een beroemd Bouwkundige, doch van welken wij geene andere bijzonderheden hebben kunnen opspoooren, dan dat hij, nevens den vermaarden JACOB VAN KAMPEËN, het Ontwerp of Bestek van het Amsterdamsche Stadshuis gemaakt heeft, en dus voor een der Bouwmeesteren van een der schoonste paleizen, welke ergens bekend zijn, moet gehouden worden.

STANLEY, (WILLEM) een Engelsman, volgde, in 't eerst, de Spaansche zijde, bij den aanvang der Nederlandsche beroerten, en voerde de wapens tegen de aanhangers van Prins WILLEM DEN I, in dienst des Hertogs VAN ALVA. Naderhand wisselde hij van partij, en ging tot de Staatsgezinden over. Bij de overkomst van den Graave VAN LEICESTER wist hij zich bij deezzen zijnen landgenoot zo diep in gunst te dringen, dat hij, hoewel nog belijdenis doende van den Roomschen Godsdienst, tot posten van aanzien en vertrouwen wierdt bevorderd. LEICESTER binnen *Deventer* eene versterking geleid hebbende, van tweehonderd Ruiters, en twaalfhonderd Knegten, deels Engelschen, deels Ieren, stelde STANLEY aan het hoofd van dezelve. Hij deedt nog meer; aan STANLEY vertrouwde hij het bewind zo wel van Geregts als van Krijgszaaken, de Stad *Deventer* betreffende, zonder, ten dien opzichte, aan eenen Landvoogd van dien oord onderworpen te zijn. Indien hij mogt geraaden vinden, eenigen aan-

slag

slag
uit
nood
der
Lanc
heid
deer
dat
Gew
hoe
verp
verza
LEIC
ring
's vij
zou
Vorff
beslo
en d
zette.
1586
W
eene
woort
Overf
verra:
De
gelege
van d
genov
waarin
man.
heden
van F
trent,
de wo
Wetho
op, u

slag te onderneemen, zoude hij, ter volvoeringe daar van, uit de naaste bezettingen van *Gelderland* en *Overijsel*, het noodige volk mogen ligten, aan 't welk, ten dien einde, zonder uitzondering van staat, perfoonen of landaart, door den Landvoogd omtrent den Overfte, eene volftrekte gehoorzaamheid wierdt bevolen. Zeer tegen den zin der Staaten was deeze uitgebreide magt, vermids in dezelve lag opgeflooten, dat STANLEI zelf over den bijzonderen Landvoogd van het Gewest te gebieden hadt, en deeze de bevelen des uitlanders, hoe strijdig zij ook mogten zijn met het gemeene belang, zou verplicht zijn te gehoorzaamen. Van hier, dat de Staaten niet verzuimden, deswegen hunne bedenkingen in te brengen bij LEICESTER; die dezelve zocht te wederleggen met de verzekering, dat de Overfte, hoewel eertijds geweest zijnde in 's vijands dienst, nu dien der Staaten met te meer hartlijkheids zou waarneemen, zedert hij, van wegen zijne natuurlijke Vorstinne, tot zijnen tegenwoordigen staat verheven was. Hij besloot zijn antwoord met zijn gewoonlijk slaan op de borst, en dat hij zijnen persoon voor STANLEIS getrouwheid te pand zette. Dit viel voor in het einde van October des Jaars 1586.

Weinige maanden, egter, verliepen 'er, of *Deventer* hadt eene treurige ondervinding van de ijdelheid van 't Graaflijk woord, en van de trouwloosheid zijns hoog begunstigten Overfte. STANLEI maakte zich schuldig aan een allereerlost verraard; en zie hier hoe het toeging.

De Stad *Zutfen*, in *Gelderland*, niet verre van *Deventer* gelegen, was nog Spaanschgezind, en stondt onder 't bevel van den Overfte JOAN BAPTISTA DE TASSIS. Een Schans, tegenover *Zutfen*, was in de magt der Staatschen, en in bewaaring gesteld van ROELAND JORK, insgelijks eenen Engelsman. Tusschen TASSIS en JORK wierden, nu en dan, beleefdheden gewisfeld, door het zenden van Rhijnschen Most en van Haazen of Patrijzen. In 't eerst voedde men, hier omtrent, geen en argwaan, wjl soortgelijke beleefdheden onder de wederzijdsche Krijgshoofden meer gebruikelijk waren. De Wethouderschap van *Arnhem* vatte 't eerst een vermoeden op, uit de kundschap van briefwisseling, onder den schijn

Bbbbbb 3

V22

van wederzijdsche hoffelijkheid, gehouden, welke zij eerlang bekwam. 't Vermoeden nam toe, zints men hadt vernomen, dat STANLEI's Wagtmeester binnen *Zutfen* bij den Overste TASSIS was gezien. Die van *Deventer*, door hunne buuren, hier van verwittigd, spraken daar over STANLEI aan; welke zijnen Wagtmeester wel in hegtenis nam, doch, kort daar op, zonder hem ondervraagd te hebben, wederom in vrijheid stelde. Tot den agterdogt, hier door verwekt, sloeg nog een andere. STANLEI's *Ieren*, het woestste volk, dat men ooit in de Nederlanden zag, die half naakt gingen, en zomtijds raauw Vleesch aten, die van Godsdienst niets anders dan iets van de Misse wisten, liepen, om die te hooren, dagelijks na *Zutfen*, alwaar zij van TASSIS vriendelijk behandeld wierden. De overlast, met welken zij de burgers plaagden, bleef ongestraft: even als of STANLEI de burgerij tegen de bezetting wilde in 't harnas jaagen; op dat, terwijl zij onderling over hoop lagen, de vijand mogt binnen koomen, en het nu reeds overleide verraad onder den schijn van een ongeluk doorsluipen. Ten einde raad, onderstonden die van *Deventer* bij den Oud-Veldheer NORRITS, of hij geen middel wist, om heimelijk eenig vertrouwd Krijgsvolk binnen de Stad te brengen. Ongelukkig kreeg STANLEI hier de lucht van, en noopte hem, den aangevangen handel met TASSIS te verhaasten. In den *Neurenberger Toren*, een ruim gebouw, hadt hij reeds driehonderd *Ieren* geleid, zo 't heette om de burgerij te ontlasten, doch in waarheid om meester te zijn van de Poort, welke digt daar bij stondt. Dit liep bij zommigen in 't oog, doch wierden van anderen, aan welke zij hunne vreeze openbaarden, daar over schamper bejegend. 's Nachts voor den achténtwintigsten Januarij des Jaars 1587 hielden de voorzigtigste burgers wagt binnen hunne Huizen; 't welk ter ooren van STANLEI gekoomen zijnde, hem, bij de Wethouderschap, daar over luidkeels deedt klaagen, en zijne eerlijkheid ten breedste nimeeten. De Regenten, alles voor goede munt aanneemende, lieten zich gezeggen, en hielden voorts, ter verzegeling van het goed vertrouwen, eenen maaltijd met den Overste, alwaar hij hun kennis gaf van zijn voorneemen, om, nog in dien zelfden nacht, op eenen heimelijken aanslag

uit

uit te rijden. Aan de zulken der bezettinge, welke van het geheim niet wisten, hadt hij diets gemaakt, dat hij, ter hunner verzekeringe tegen de misnoegde burgerij, nog een Vaandel of twee Engelschen ging haalen. Naa het scheidende der vrolijke zamenkomst rijdt STANLEI met eenige paerden na buiten; doch keert reeds in den morgenstond ten vijf ure te rug, geleidende den Overste TASSIS en negenhonderd man, die straks na den Markt rukken. In de bedremmeling omtrent het oogmerk en den afloop deezes toefels, zonden thans de Wethouders eenen Burgerhopman derwaarts, om te verneemen wat 'er gaande ware. STANLEI, kennende den persoon, treedt hem tegen, en beveelt hem goeds moeds te zijn, alzo niemand enig leed zou geschieden. Voorts geleidt hij hem bij de hand, midden door de gelederen, bij den Overste TASSIS, welken hij bij naam en titel aanspreekt; hem wijders biddende, daezen, als zijnen goeden vriend, gunstig te willen zijn. Straks gingen den Burgerhopman de oogen open, en vergeetende, bij en met wien hij sprak: *Ach*, zeide hij, tevens eene diepe zucht loozende, *hoe zijn wij zo jammerlijk verraaden!* waar op TASSIS, zonder STANLEI'S ooren te spaaren, hem te gemoete voerde: *Dat laat ik den geenen verantwoorden, welken het aangaat. Ik dien den Koning, mijnen Heere.* Tevens biedt hij den Burgerhopman de hand, en begeert dat hij de Wethouders doe bij een koomen. Voor deeze bestondt de eerlooze STANLEI zijn gedrag te verdedigen, bijbrengende dat zijn geweeten hem gedrongen hadt, de Stad aan den Koning van *Spanje* te leveren, welken zij toebehoorde. Zo verre ging zijne onbeschaamdheid, dat hij zijn schelmstuk met de woorden des Zaligmaakers zocht te verdedigen: „Men moest”, zeide hij, „den Keizer dat „des Keizers, en Gode dat Gods is, geeven, en hem, die „dat betragte, zonder op giften, rijkdom of hoogheid te „oogen, voor geenen Verraader houden.” Doch, hoedanig ook zijne redenen luiden, de moeite, die hij hadt om dezelve uit te stamelen, en zijn verbaasd gelaat, kondigden niet onduidelijk aan, wat 'er binnen in hem onging. Naderhand, als STANLEI de klad van verraaderij niet wist af te wischen, dewijl hij in soldij der Staaten stondt, zocht hij zich ten min-

ste van meenedigheid te zuiveren, voorwendende dat hij nooit in der Staaten, maar alleen in LEICESTERS eed geweest, en zedert daar uit ontslagen was. En inderdaad, hij vertoonde een Paspoort, bevestigd met de Hand en het Zegel van LEICESTER, op den zelfden dag als deeze hem het bevel over *Deventer* hadt opgedraagen, waar bij hij van zijne voorige dienst bedankt, en van verdere verpligting ontheven wierdt. Door wat middel hij dien Ontslagbrief bekoomen hadt, is moeilijk te bepaalen. Bij de schikkingen, door TASSIS, naa de bemagtiging van *Deventer* beraamd, wierdt STANLEI in de Stadvoogdij bevestigd; die nu eene proeve van getrouwheid aan zijnen nieuwen Meester gaf. Want als de Oud-Veldheer JOAN NORRITS bij hem aanzoek liet doen, of hij, door hooge beloften, niet tot het houden der Stad voor de Engelsche Koninginne zou te beweegen zijn, wees hij de aanbiedingen van de hand, en eindigde vervolgens zijne dagen in den dienst van zijne Spaansche Majesteit.

Zie BOR en HOOFT.

STAVENISSE, een Dorp en Heerlijkheid in *Zeeland*, op het Eiland *Tholen*, en wel op den Westlijksten uithoek van hetzelfde, een weinig binnenwaarts, aan een Water of Haven, van ongeveer een kwartier uur gaans, welke zich in het Diep *de Keeten* ontlast. De uitgebreidheid der Heerlijkheid vinden wij op elfhonderdvijfenzeventig Gemeten en zevenëntachtig Roeden begroot. Het Dorp is niet groot, maar welgebouwd. In de Kerk, aan welke een hooge Toren staat, ontmoet men eene fraaie Grafstede, den eigendom van den eigenaar der Heerlijkheid. De Gemeente wordt door éenen Predikant bediend. Men heeft 'er Schout, een Burgemeester, zes Schepenen en eenen Sekretaris. Aan veelerhande lotgevallen, door overstromingen veroorzaakt, was, van tijd tot tijd, deeze Heerlijkheid onderhevig.

Zie SMALLEGANGE.

STA-

STAVENISSE, (KORNELIS VAN) gebooren in *Zeeland*, te *Zierikzee*, naa alvorens, in zijne Vaderstad, de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed te hebben, wierdt, op den vijftienden Junij des Jaars 1630, tot Sekretaris der Staaten van *Zeeland* aangesteld. Weinig minder dan elf jaaren bekleedde hij dien post, en klom vervolgens, op den negentienden April des Jaars 1641, tot het gewigtig ampt van Raadpensionaris der Provincie. In den Jaare 1644 benoemden hem de Algemeene Staaten tot een Gezantschap na *Zweeden*; hij hadt tot Amptgenooten JAKOB DE WITT, Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, en ANDRIES BIKKER, Oud-Burgemeester van *Amsterdam*. Hij vertrok, nevens de overige Gezanten, met eene Vloot van veertig Oorlogschepen, over welke de Vice-Admiraal WITTE KORNELISZOOM DE WITTE het bevel voerde. Hun last hieldt in, eenen Vrede tusfchen Koning CHRISTIAAN van *Deenemarken* en de Zweedsche Koningin CHRISTINA te bemiddelen. Op de hoogte van *Gottenburg* gekoomen zijnde, alwaar de Gezanten voorneemens waren te landen, vonden zij de Haven bezet met Deensche schepen, die zwaarigheid maakten om hen door te laten. 't Wierdt hun, naa verloop van enige dagen, gegund; waar op zij, te lande, de reize na *Stokholm* voortzetterden. Vermits de Gezanten, in den loop der onderhandelingen, ten Zweedschen Hove, eenige zwaarigheden ontmoetten, besloot de Heer STAVENISSE, nevens den Heer BIKKER, eenen keer na het Vaderland te doen, om van daar naderen last te haalen. In het einde van de maand Januarij des Jaars 1645 verscheenen zij, in 's *Hage*, ter Algemeene Staatsvergaderinge, welke hen spoedig wederom afvaardigde met nadere onderrigtingen, welke, nog in den volgenden Zomer, van het sluiten van den Vrede in het Noorden gevolgd wierden. Slegts weinige jaaren overleefde de Heer KORNELIS STAVENISSE dit Gezantschap. Hij overleedt, op den drieëntwintigsten Majj des Jaars 1649.

Zie DE LA RUE, *Geletterd Zeeland*.

Bbbbbb 5

STAR-

STARRENBURG, (*'t Huis te*) eene Riddermaatige Hofftede, in *Schieland*, van eene aanmerkelijke oudheid, als zijnde, reeds in den Jaare 1216, gestigt, door Heer HUGO VAN KRALINGEN, uit wiens Geslagt het, door het huwelijk van eene Erfdogter, is overgegaan in het Geslagt van WASSENAAR DUVENVOORDE, door welk het, zo wij ons niet bedriegen, het nog heden bezeten wordt.

STATINCK, (J.) voerde het bevel over een Schip van Oorlog, *Prinses Carolina* genaamd, gewapend met vijftig Stukken Geschut, en naar evenredigheid bemand, ten tijde als den Staaten der Veréénigde Gewesten, in het einde des Jaars 1780, door de Kroon van *Engeland*, de Oorlog wierdt verklaard. Zijn last hieldt in, na *Lisfabou* te stevenen. Te gelijk met den Kapitein A. J. VAN VOLBERGEN, voerende 's Lands Schip van Oorlog *Rotterdam*, en den Oostindischen Schipper P. VAN PROYEN, na *Batavia* bestemd, liep hij, op den vijftentwintigsten December des gemelden jaars, uit de *Maase*, in Zee. Van het vertrek des Engelschen Gezants, uit 's *Hage*, het zein der Oorlogsverklaringe van zijn Hof, was Kapitein STATINCK, zo wel als de andere, onkundig. Hij volvoerde daarom zijnen last, inhoudende om bij de eerste gunstige gelegenheid zijnen togt te onderneemen. Ligtelijk hadde men hem, hoewel reeds in Zee gelooopen, kunnen agterhaalen, indien men eene Visscherspink hem hadt naagezonden. Dit geschiedde niet, maar liet men den niets kwaads vermoedenden Kapitein STATINCK, met een gunstigen wind, zijne reize voortzetten. Te eerder liep hij, hier door, den vijand in den mond. Want gevorderd zijnde, in het Kanaal, tot op de hoogte van *Calais*, wierdt hij ontmoet van twee *Engelsche* Oorlogschepen, en vervolgens angeklampt. Verwonderd over zulk eene bejegening, van eenen kant, aan welken hij wel een heimelijken wrok, maar geene openbaare vijandelijkheid verwagte, stelde hij zich te weer. Naa een half uur vegtens, moest hij voor de overmagt zwigten, zijne Vlag strijken, en de aanvallers na eene *Engelsche* Haven volgen. Niet vroeger, dan naa dat hij te *Duins* was binnen gelooopen, vernam hij, hoe het tuschen *Engeland* en de Staaten der

XXVII. D!pl.IV.

*J. B. Gys. inv. et delin.**Joan P. Vindelman fecit 1794.*

GEVEGT VAN KAPITEIN STATINK TEGEN TWEE ENGELSCH
 OORLOGSCHEPEN, OP DE HOOGTE VAN CALAIS.

der
'er
zijn
Sch
voe
Zee
toe
gen
Sch

S
dro:
zeet
en
ziet
jen.
of t
Bru
Pila
van
DOL
reit
Sta
Wet
een
ren,
Schr

S
doch
weg
het

der Veréénigde Gewesten gefchapen ftondt, en de Oorlog met 'er daad verklaard was. De Kapitein STATINCK wierdt, nevens zijne Onderbevelhebbers, Krijgsgevangenen verklaard, en zijn Scheepsvolk, eenige mijlen landwaarts, gevangelijk weggevoerd. Des Kapiteins gedrag wierdt, zedert, in eenen Hoogen Zee-Krijgsraad gebillijkt, en hij zelve, naa eenigen tijd vertoevens in *Engeland*, wederom ontflagen. Hoe 't zijnen lotgenoot, Kapitein VOLBERGEN, nevens den Oostindischen Schipper verging, zal in een ander Artikel vermeld worden.

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarboeken*.

STAVEREN, een Heerenhuis, in *Gelderland*, in het Landdrostamt van *Veluwe*, tusschen *Elspeet* en *Nunspeet*, een zeer deftig gebouw. Men nadert het Huis langs eene breede en lange Laan, van hoop opgaand geboomte. Rondsomme ziet men zeer weelige beplantingen en uitgestrekte bosfschaadjen. Het Huis zelve wordt omringd van eenen wijden Vijver of Graft. De toegang tot den Voorhof is over eenen steenen Brug, die op drie Boogen rust, en vier groote en zes kleine Pilaaren heeft. Waarschijnlijk is dit Huis een gestigt reeds van de Dertiende Eeuwe, alzo men vermeld vindt, dat RUDOLF, Roomsche Koning, in den Jaare 1295, aan Graave REINOUDE DEN I verlof gaf, om ter plaatze, alwaar het Huis *Staveren* legt, eene Stad te bouwen, en de Inwooners van Wetten te voorzien. Niet verre van 't Huis *Staveren* stroomt een loopend water, aan 't welk men, voor ruim vijftig jaaren, eenige Papiermolens heeft aangeleid, in welke zeer goed Schrijf-, en ook ander Papier gemaakt wordt.

Zie J. SCHRASSERT *Codex*, Tit. STAVEREN.

STAVOREN, eene Stad in *Friesland*, in rang de zevende, doch, ten aanzien van haaren oorsprong en oudheid, verre weg de eerste onder de Steden van het Gewest, gelegen in het Zuidlijk gedeelte, op eenen uitloek aan de Zuiderzee,
op

op den kleinſten afstand van *Holland*, tegenover *Enkhuizen*, 't welk, bij helder weder, van daar meestal kan gezien worden.

De reden en oorsprong der benaaminge is onzeker. Alles, wat men deswegen heeft aangevoerd, koopt op losse gisfingen neder. Indien *Sterum*, onder welchen naam deeze Stad bij het Friefche landvolk bekend is, de eigenlijke en oorspronkelijke benaaming ware, zou 'er eenige grond zijn voor het gevoelen der zulken, welke dezelve afleiden van het woord *Sturii* of *Sturiërs*, eene Volkplanting, eertijds in de nabuurschap der Stad gevestigd, en reeds bij *PLINIUS* vermeld. Doch hier mede schijnt niet gemakkelijk te kunnen overeen gebracht worden, dat men, in oude Gedenkschriften, van de Plaatze, onder dien naam, geen of zelden gewag gemaakt vindt. Veiligst laaten wij deeze zaak in 't midden.

Even veel onzekerheids heeft 'er plaats, omtrent den tijd, in welchen de eerste Oorsprong der Stad moet gezogt worden. Met zommigen den aanvang der bouwinge te stellen, driehonderd jaaren vóór onze gemeene Jaartelling, schijnt in het buitenspoorige te loopen. Liefst willen wij, ook hier omtrent, onze onkunde belijden, en berusten in 't algemeen gevoelen, waar in allen over een stemmen, dat *Stavoren* zekerlijk van eene zeer hooge oudheid is, en vroeger, dan veele thans vermaarde Nederlandſche Steden, eene bloeiende en rijke Koopstad was. De Friefche Historiefchrijver *SCHOTANUS*, veele gisfingen aangaande de oudheid der Stad op de lijst der fabeltjes aanschrijvende, getuigt 'er, nogthans, van, dat „*Stavoren* eertijds is geweest de grootste, rijkste en fierlijkste Stad van geheel *Friesland*, de Stoel der *Friefche* Koningen; eene magtige Koopstad, met eene zeer bekwaame Haven.” In den aanvang der Negende Eeuwe was *Stavoren* in zo veel aanzien, dat zekere *ODULFUS*, het hoofd en de bestuurder der Kerke aldaar, buiten de Stad, aan den Stroom het *Vlie*, een Klooster van twaalf Kanunniken stigte, 't welk, naar zijnen naam genoemd, en zedert zeer vermaard wierdt; tot dat men geraaden vondt, van wegen de aanspoelingen der Zuiderzee, welke het met den ondergang dreigden, het gewijde gestigt, landwaarts, in het nabuurig Dorp *Hemel-*

lum

lum
voren
ben,
Elfd
in v
wier
wier
nog
genc
den,
de U
vrien
naar
hoof
Gefe
wier
erken
des
Abt
binn
eigen
Staa
want
Zee
lijdet
Kaste
met
wijlen
tot z
ne la
een l
onder
zoda
ter-
het
gelei
gave
breid

lum te verplaatzen. Voorts schijnt het Regtsgebied van *Stavoren*, al vroeg, eene tamelijke uitgebreidheid gehad te hebben, naardien wij hetzelfde, eenige jaaren vóór het einde der Elfde Eeuwe, met den titel van Graaffchap benoemd vinden; in welke hoedanigheid hetzelfde aan de Utrechtsche Kerke wierdt geschonken. Dit viel voor in den Jaare 1077, en wierdt, twaalf jaaren daar naa, herhaald. Te weeten, eer nog ons Gemeenêbest zijne tegenwoordige gedaante hadt aangenomen, ontmoette men, ginds en elders, vercheiden Steden, van de overigen geheel onafhankelijk, die nu eens met de Utrechtsche Bischoppen, of de Hollandfche Graaven in vriendschap stonden, dan wederom overhoop lagen. *Stavoren*, naar gelange van deszelfs aanzien en rijkdom, verdient eene hoofdplaats op de lijst van zulke Steden; waar van 's Lands Geschiedenisfen menigvuldige voorbeelden uitleveren. Zo wierdt Graaf FLORIS DE V aldaar, 't eenigen tijde, voor Heer erkend en gehuldgd; doch verdreef men vervolgens van daer des Graaven Schouten, inzonderheid door aanhizing van den Abt van het *St. Odulphus-Klooster*, boven vermeld, welke, binnen *Stavoren*, zich geen gering gezag hadt weeten toe te eigenen. Geduurende de verdeeldheden tusfchen de reeds Staatsgezinde *Hollanders* en nog Spaanschenkende *Friezen*, wanneer men goedvondt, uit Noordholland, eenen togt over Zee te doen, moest *Stavoren*, zomtijds, den eersten aanstoot lijden; uit welken hoofde men, door middel van een sterk Kasteel of Blokhuis, de aanvallen zogt te weeren. Niet alleen met de Hollandfche Graaven stonden die van *Stavoren*, bij wijlen, in gemeenschap; hunne betrekkingen strekten zich uit tot zelf buitenslands, en genooten zij daar door, boven hunne landgenooten, zeer aanzienlijke Voorregten. *Stavoren* was een lid van het vermaarde Hanza-Verbond, en bekleedde, onder de leden diens lichaams, in rang de derde plaats. Als zodanig voerde het, 't eenige tijde, Oorlog tegen twee Zuster-Steden, *Hamburg* en *Lubek*, over eenige geschillen, het Verbond betreffende, hoewel de twist spoedig wierdt bijgeleid. Door hunne gunstige legging tot den scheepvaart, gaven die van *Stavoren*, meer en meer, eene grooter uitgebreidheid aan hunnen Koophandel. Zij waren de eerstep,

wel-

welke den weg baanden door de vermaarde Zeeëngte de Zond na de Oostzee. Van veel belangs was deeze onderneeming, onder andere, voor de Deenen, als die dus gelegenheid vonden, om, op eene gemakkelijke wijze, verscheiden voortbrengzelen van hunnen grond te slijten, welke zij tot nog toe hadden moeten behouden, of die niet dan met groote moeite en kosten konden verzonden worden. De Koning, welke, ten tijde der ontdekkinge, op den thron zat, begreep dit. Van hier dat hij, zo ras de Scheepvaart door de Zond eenigen opgang maakte (en dit gebeurde spoedig) aan de Schippers van *Stavoren* het Voorregt schonk, om vóór de Schippers van alle andere Natien, Landen en Steden, voortgeholpen te worden in het betaalen van den Tol, welke van alle Schepen, die deeze Zeeëngte bevaaren, gevorderd wordt. Tot op den huidigen dag houdt dit Voorregt stand, gelijk ook de aloude gewoonte, om, met het eerste Schip, een stuk Leidensch Laken, aan zijne Deensche Majesteit, ten geschenke te doen toekoomen. Andere verbintenissen wierden, van tijd tot tijd, door die van *Stavoren*, met de Deensche Koningen aangegaan of vernieuwd; en niet slegts met deeze, maar ook met de Koningen van *Zweeden*, *Schootland* en *Frankrijk*: alle welke hunnen Koophandel en Scheepvaart aanmerkelijk begunstigten. Inzonderheid moet de laatstgemelde verbintenis zeer naauw en van een bijzonderen aart geweest zijn. Immers vindt men aangetekend, dat wanneer, gedurende den Oorlog tuschen den Franschen Koning en Keizer KAREL DEN V, de scheepvaart op *Frankrijk* aan alle andere Nederlanderen verboden was, dezelve alleen voor de ingezeetenen dier Stad vrij en open wierdt gelaaten. Uit alle deeze oorzaaken steeg het aanzien en vermogen van *Stavoren* tot eene zeer aanmerkelijke hoogte. Met zommigen, egter, te beweeren, dat het regt of de magt der Stad zich heel tot *Nijnegen*, in *Gelderland*, hebbe uitgesprekt, schijnt aan regtmatige tegenpraak onderhevig, zo lang men daar voor geenen anderen grond heeft, dan zeker Opschrift, in eenen steen uitgehouwen, welk men in de gemelde Stad leest: *Huc usque regnum Staurie*; dat wil zeggen, „ tot hier toe strekt het gebied „ van *Stauria*.” Meer zekerheids is 'er aan het gevoelen,

vol-

vol-
geli-
lenc
Sch-
La-
dat
'er
get
der
tijd
Kot
een
Fri-
land
riet
,
bija
doe
twe
St-
roh
de
ge-
nijk
zen
trok
van
der
aan
leid
Koo-
Sche-
rijkt
soort
zijne
res
ren
Schip

volgens 't welk *Stavoren*, eertijds, eigen Halsregt oeffende; gelijk blijken kan uit het geruigenis van SCHOTANUS, verhaalende, hoe in zijnen leeftijd, tusfchen de Stad en het Dorp *Scharl*, een weinig ten Zuidoosten van daar gelegen, een stuk Lands met den naam van *Galgevenne* wierdt bestempeld, om dat het tot de gewoone Gerechtsplaats diende. Geld zal men 'er, waarschijnlijk, ten tijde van den bloeienden staat der Stad, gemunt hebben. Nogthans twijfelen zommigen, en onder andere SCHOTANUS, aan de echtheid der penningen, ten eenigen tijd bij *Stavoren* gevonden, en die onder de Regeering van Koning RADBODUS of RABBOUT zouden geflagen zijn. De eene, van zilver, voerde tot Opschrift: *Adgillus Secundus Frisorum Rex*; „ Adgillus, de tweede Koning van Friesland”; de andere, van goud: *Moneta aurea Civitatis Stavorensis*; „ Gouden Munt der Stad *Stavoren*.”

't Is hier eene voegzaame plaats, om van eene vermaarde bijzonderheid, onze Stad betreffende, een kort verslag te doen. Zeer bekend, uit de aloude Kronijkfchrijvers, zijn twee vertellingen, raakende de weelde, en den ondergang van *Stavoren*, nevens de oorzaak, welke den laatsten zoude berokkend hebben. Om een denkbeeld te geeven van het aloude vermogen der Stedelingen, en tot welk eene buitenspoorige dertelheid dit hen vervoerde, verhaalen de aloude Kronijken, dat zij, behalven de pragt, welke binnen hunne huizen regeerde, hunne Stoepen en Huisdenren met goud overtrokken; van waar hun de naam van *de verweende kinderen van Stavoren* wierdt gegeeven. Waarschijnlijk zal de grond der zaake niet dieper gelegen hebben, dan dat de Stedelingen, aan hunne Stoepen, hier en daar, eenig verguldzel zullen geleid hebben. De andere vertelling luidt aldus. Eene rijke Koopmans Weduw zondt, op zekeren tijd, een van haare Schepen na *Dantzig*, met bevel aan den Schipper om de rijkste en kostbaarste laading van daar te haalen, zonder de soort der goederen te bepaalen. Naa volbragte reize en bij zijne aankomst in de Haven van *Stavoren*, door de eigenaars van zijn Schip na de ingelaadene en medegebragte goederen gevraagd zijnde, *de schoonste en beste Tarwe*, was des Schippers antwoord. Misnoegd over zulk eene lastkwijting,

en

en alzo zij deeze goederen verre beneden haar vermogen sachte, vraagde zij den Schipper, aan welke zijde van het Schip hij de laading hadde ingenomen. Op het antwoord *aan Bakboord*: „Dewijl gij”, hernam hier op de dartele Weduw, „de Tarwe aan Bakboordzijde hebt ingenomen, zo kunt gij „dezelve aan Stuurboordzijde wederom in Zee werpen.” De Schipper, dus gaat de vertelling voort, volbragt deezen last, doch hadt dien naauwlijks volvoerd, of de geduchte hand der hemelsche Voorzienigheid verrigtte een wonder, ter oogschijnlijke straffe over deeze darteleheid, en te gelijk ter beteugeling van de weelde der Stedelingen. Ter plaatze, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, niet verre van de Haven, rees een Zandbank op, uit welken vervolgens Airen groeiden, die wel de gedaante van Korenairsen, doch van binnen geene Korrels hadden. Van de ondaad der Weduwe zou de Zandbank den naam van het *Vrouwenzand* ontleend, en dezelve ten gevolge gehad hebben, dat de Haven nu voor zwaar belaadene Schepen ongenaakbaar geworden zijnde, de Stad, zedert, van haaren bloei en welvaart een groot deel zoude verlooren hebben. Dus luidt de berugte vertelling, in welke de lezer zekerlijk zeer veel fabelagtigs zal hebben opgemerkt. Tot narigt der zulken, welke der plaatselijke gelegenheid in deezen oord niet kundig zijn, kan het volgende dienen. 'Er groeit, in de nabuurschap, ten Zuiden van *Stavoren*, een gewas, 't welk eenigermaate het voorkoomen van Koornairsen heeft. Doch de plaats, op welke men dit Gewas aantreft, is niet het nog heden genaamde *Vrouwenzand*: want dit legt, op eenigen afstand van de Friesche Kust in de Zee, en altoos onder water; maar men vindt het op het dus genaamde *Rode Klif*, aan den vasten wal, zijnde eene soort van Duin, over welke de gewoone Rijdweg, ten Zuiden, voorbij *Stavoren* loopt. Daarenboven blijkt, bij eene naauwkeurige bezigtiging van de berugte Plant, gelijk de steller van dit Artikel, in eigen persoon en op de plaats zelve, onderzonden heeft, dat de dus genaamde Koornairsen aan deezen plek gronds geenzins zijn bepaald, maar overal, alwaar men Duinen aantreft, gevonden worden. Zij zijn, naamelijk, niets anders dan eene soort van *Helm*, welke men, in veele oorden

van A
om a
overfi
„ vo
bode
„ ee
„ we
„ spo
„ lee
„ den
heid
den t
bevel
wennē
was i
van i
len w
de le
allen
dat,
de m
en w
Behats
dere i
weinig
Water;
verliet
len D
alvoor
rest ge
Van
gemaak
verdien
stigt,
derhan
zijne
welke
ren be
XXV.

van *Holland en Zeeland* aantreft, als van uitsteekenden dienst om aan den losfen grond eenige vastigheid te geeven, en het overstuiven van het Zand te beletten. „De verre en wijd-voortkruipende wortelen”, gelijk in het Bijvoegzel op *DODONEUS* te regt wordt aangemerkt, „plegen het zand bij een te houden, en te beletten dat het van den windt niet wechgedreven, en ook met het eerste Zeewater niet afgespoelt wordt: want zonder deze Helm zouden de Duinert leeg, en het Zaailandt met zandt bedekt en vermagert worden.” Met dit alles is het niet onmogelijk, dat de dartsheid eener schatrijke Vrouwe (want waar toe kan de weelde den mensch niet vervoeren?) tot het boven verhaalde bedrijf bevel kan gegeeven hebben; en dat het bijgeloof der Eeuwe, wanneer naderhand, op of bij de plaats, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, een Zandbank oprees, de reden daar van in het buitenspoorig bedrijf gezogt heeft. Alleenlijk willen wij den Leezer doen opmerken, dat het sprookje wegens de ledige Koornairen, om boven aangevoerde redenen, van allen grond ontbloomt is. Intusfchen is het waarschijnlijk, dat, nevens andere oorzaaken, het ontslaan van droogten, in de nabuurschap der Haven, ter verminderinge van den bloei en welvaart van *Stavoren*, niet weinig kan hebben toegebracht. Behalven deeze, troffen, van tijd tot tijd, de Stad nog andere rampen. Een zwaare Brand leide 'er, in den Jaare 1421, weinig minder dan vijfhonderd Huizen aan koolen. Als de Watergezuzen, in den Jaare 1572, de Stad bemagtigd hadden, verlieten zij dezelve, op de annadering van eenige Vaandelen Duitfche en Waalfche Knegten; niet evenwel, zonder alvoorens een derde deel der Stad in brand gestoken, en de rest geplonderd te hebben.

Van het *St. Odulfus-Klooster* hebben wij boven gewag gemaakt. Om den alouden staat der Stad te doen blijken, verdienen nog de volgende bijzonderheden, wegens dit Gestigt, te worden opgemerkt. Meer Zuidwaarts, dan het naderhand herbouwd wierdt, lag in 't eerst dit Klooster bij zijne Oorspronkelijke stigting. De wijde waterplas, naamelyk, welke thans de tusfchenruimte tusfchen *Enkhuizen* en *Stavoren* beslaat, was eertijds, meestal, droog land, en door de-

zelve flegts een niet zeer wijde doorvaart. Men zag 'er vrugtbare Akkers, zelf een Bosch, *de Kreil* genaamd, als eene droogte, in deezen oord, nog heden bij de Zeelieden, onder dien naam, bekend. Afkabbelingen en overstromingen deden, allengskens, de Waterplas aangroeien. Tot een weinig naa het midden der Veertiende Eeuwe stondt het Klooster op zijnen ouden grond. Van wegens de steeds toeneemende Watervloeden wierdt men, oratrent dien tijd, te raade, het gewijde Gestigt in de Voorstad van *Stavoren*, ten Zuiden daar van gelegen, over te brengen. Door den zwaaren Brand, boven vermeld, wierdt het van de overige Huizen der Stad afgescheiden, en daar buiten geslooten. De verplaatzing na *Hemelum* gebeurde kort daar naa. Intusfchen was het eerste Klooster nog niet geheel verdweenen. In den Jaare 1430 zag men daar van nog de Kapelle, vermits het Kerkhof zeer hoog lag. Volgens het getuigenis van *SCHOTANUS*, die in den Jaare 1664 schreef, leefden, in den Jaare 1620, nog lieden te *Stavoren*, welke in *St. Odulfus-Klooster*, staande in het Zuideinde der Stad, de Misfe gehoord, en in de Kerk eene Friesche Lieve Vrouw, staande op het Altaar met een Frieschen hoofddoek gehuld, gezien hadden. Zommigen hadden ook geheugenis van eene dubbele buurt Huizen, en 'er zelve in gewoond, de Kerkstraat genaamd, in het Noordwesten der Stad. Daarenboven hadden zij nog gekend de wooning des Kasseleins van het Blokhuis of Kasseel, van een fraaien Boomgaard voorzien. Bij het leeven dier luiden was dit alles onder den vloed begraven. Behalven dit Mannen-, hadt men ook, bij ouds, te *Stavoren* een Klooster van Bagijnen. Het was een zindelijk gestigt, liggende in lommerrijk geboomte, en van eene fraaie Kerk voorzien. Het verarmde allengskens, zo dat de Bagijnen met weeven den kost moesten winnen. Eene derzelven, om dat zij door de Moeder van het Klooster, naar haare meening, onder eene te strenge tucht wierdt gehouden, zocht zich door een vreemd middel van dat juk te ontslaan. Zij stak den brand in het Klooster, en verkreeg aldus haare Vrijheid.

Van wegen de aloude vermaardheid der Stad *Stavoren*, vonden wij niet ongeraaden, de boventtaande bijzonderheden te

ver-

verhaalen. Van den tegenwoordigen staat der Stad zullen wij nu nog een kort verslag doen.

De gedaante van *Stavoren* is een langwérfpig vierkant, welks langste zijden Noord- en Zuidwaarts loopen. Rondom loopt een aarden Wal, in welken men, aan den Noordwestkant, nog overblijfsels van het oude Blokhuis ziet. Men heeft 'er drie Rijd- en twee Waterpoorten: de eerste zijn de Noorderpoort, de Koepoort en de Zuiderpoort; de twee andere, de Noorder- en de Zuiderpijp, zijnde overwélde Boogen of Stuizen, hoedanige men, in *Friesland*, *Pijpen* noemt. Voorheen hadt men 'er twee Uitwateringen of Stuizen; door welke de twee Vaarten, van binnenslands koomende; zich plagten te ontlasten. De eene, of de Zuidelijke Uitwatering, is al voor lang gestopt. Het Noordlijk binnenlandsche Water loopt buiten de Stad, door de Stads Graft, en valt, door een dubbelen Val- of Wipbrug, in de Haven. Deeze is tamelijk ruim en breed, doch heeft het ongemak, dat de beide Hoofden, welke de Buitenhaven uitmaaken, bijkans Zuidoosf en Noordwest loopen: Hier door is de slag van water, bij hevige stormwinden, zeer aanmerkelijk. De onstuimige Zolderzee werkt onmiddelijk op de Sluisdeuren, en kunnen 'er de Schepen nauwlijks veilig leggen. Om de eene en andere reden, om de Stad, en, gevolgtijk, dien geheelen Uthoek der Provincie voor inbreuk te beveiligen, en aan de Schepen eene veilige legplaats te bezorgen, hebben 's Lands Staaten, in den voorleeden Jaare (1791) zich genoodzaakt gevonden, tegen den gedreigden ramp de gepaste voorzorge te gebruiken. Volgens het gemaakte Ontwerp zullen de beide Havenhoofden verleid, en aan dezelve eene andere strekking, meer Zuidwaarts loopende, gegeven worden. Terwijl wij dit schrijven, heeft men met het verleggen van het Zuiderhoofd reeds eenen aanvang gemaakt. Op eene zeer grooté somme zal deeze noodzaakelijke verbeteringe der Provincie te staan koomen.

Te *Stavoren* vindt men niet méér dan ééne Kerk ten dienste der Hervormden. Het is een zindelijk gebouw; van binnen van een fraai Orgel voorzien, en pronkende met een sierlijken spitzen Toren, die een weinig van de Kerk staat. Vol-

CCCCC *

gens

gens overlevering zou men, tot het gefligt, veel houts gebruikt hebben, gegroeid in het eertijds vermaarde Bosch de *Kreil*, doch al voor lang onder het water van de Zuiderzee bedolven. Twee Leeraars, de eene van welke te gelijk Rektor van het Latijnsche School is, verrigten hier den gewijden dienst. Voorts heeft men 'er eene Gemeente van *Doopsgezinden*, welker Vergaderplaats weinig aanzien heeft, en die thans bediend worden door eenen Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, behorende aan de Gemeente bij het Lam en den Toren. Voorts is 'er ook een Statie van Roomsgezinden. Het Stadshuis, staande in het midden der Stad, is een nieuw Gebouw, hebbende, onder andere, eene fraaie Raadkamer. Als eene zeldzaamheid tekenen wij hier aan, dat, bij de afbraak van het oude Stadshuis, in een der muren twee gouden penningen bemeteld gevonden wierden, ieder van welke een halven Pistool waardig was. Voorts ontmoet men te *Stavoren* geene openbaare gebouwen. De Burgerhuizen zijn, veelal, zindelijk betimmerd. Veele derzelven, hoewel het uitwendige zulks niet altoos aankondigt, draagen kenmerken van eene aanzienlijke Oudheid, in de zeer dikke en zwaare muren. De steller van dit Artikel herinnert zich, in meer dan één huis, Voorgevels gezien te hebben, van meer dan drie voeten dik: in voege dat de breede Vensterbanken tot zitplaatsen konden dienen. Gelijk van ouds, bestaan nog heden de meeste Ingezeenen van den Scheepvaart. Wanneer deeze bloeit, worden 'er zeer veele Schepen, vooral Koffen, getimmerd. Andere handwerken, daar mede verwant, zijn dan ook in merkelyken bloei.

Voorheen bestond de *Regeering* van *Stavoren* uit twintig perfoonen, te weteen acht Burgemeesteren en twaalf Gemeentsluijden of Vroedschappen, van de eerste van welke jaarlijks twee nieuwe Leden verkoozen wierden, door den Stadhouder van het Gewest, uit eene Nominatie gemaakt door en uit de Gemeentsluijden; welke hun leeven lang in 's bewind bleeven. In den Jaare 1768 is in het getal der Wethouderen eenige verandering voorgevallen, zijnde hetzelfde, op het eenpaarig verzoek der Regeeringe, bij een Reglement van den tegenwoordigen Stadhouder, op twaalf perfoonen,

vier

ver Burgemeester en acht Vroedschappen, verminderd. Intuschen is ons berigt, dat, zedert, de Vroedschappen wederom tot het oude getal van twaalf perfoonen zijn opgekloppen, agtervolgens het regt van Ampliatie, Explicatie en Alteratie, in het slot van het nieuwe Reglement, door den Stadhouder aan zich gehouden.

STEEN, (JAN) een zeer bekend Konstschilder, die zelfs, gelijk wij straks nader zien zullen, aanleiding tot een spreekwoord in onze Nederlanden heeft gegeven, was gebooren te *Delft*, daar zijn Vader een Brouwer was. Hij was een Leerling van JAN VAN GOYEN, die hem, om zijn vrolijken aart en emgang, en om zijne geestige invallen, grootelijks beminde. De Leerling hadt van zijnen kant ook veel genegenheid voor zijn meester, maar nog meer voor deszelfs Dogter, met dewelke hij een heimelijken Liefdehandel onderhield, zo dat dezelve zich zwanger bevondt; het welk van dat gevolg was, dat JAN STEEN moest besluiten haar te trouwen, het geen hij ook gewillig deedt: gelijk ook de toefstemming der wederzijdsche ouderen daar schielijk op volgde, als die thans geene andere partij te kiezen hadden.

De Vader van onzen Schilder kocht, om hem een ordentlijk bestaan te bezorgen, eene brouwerij voor hem, te *Delft*, daar hij hem inzette, en waarin hij inderdaad een goed bestaan gevonden zoude hebben, zo hij zijne zaaken behoorlijk hadt willen waarneemen; maar dit laatste ontbrekende bedierf alles, en de winsten wierden zo gering, dat JAN verpligt was zijn toevlugt te neemen tot het Penfeel, daar men in zijn geheelen levensloop ook ziet, dat hij, als op een laatst plegtanker, altoos veel op vertrouwde. Het eerste stuk, dat hij thans schilderde, was een zinnebeeld van zijn bedorven huishouding, daar zijne huisvrouw MARGARETA wezenlijk geen gering deel mede in hadt. Het vertrek lag buiten order, alles over hoop, de Hond slobberde uit de pot, de Kat liep met het spek heen, de kinderen buitelden haveloos over de vloer, en moeder zat lui en gemaklijk in een leuningstoel, en zag dit werkje gerust aan; en om de klugt hadt hij zich zelve daar bij afgemaald met een wijnglas in de hand, en een

Aap op de schoorsteen, die dit alles met een uitgestooken kop en bek beklurde.

De verwaarloozing zijner zaaken was zo volkoomen, en zijn levenswijs zo zorgeloos, dat men slegts dit staaltje bekeeft bij te brengen, om de oorzaak van de volstrekte veragtering van 'smans zaaken te doen begrijpen. Terwijl hij nog in de Brouwerij was, maar meer Wijn dan Koren voor zijn geld kocht, moest dezelve, bij gebrek van Mout, zomtijds stille staan, waar door de Neering geheel verliep. Op zekeren morgen als 'er wederom gebrek aan alles was, kwam zijne Huisvrouw deswegen bij hem klagen: „JAN, zeide „zij, de Neering moet onder zulk eene bestiering wel ver- „loopen; de klanten zenden teikens vergeefsich om Bier te „hebben; daar is geen Bier in de kelders, en zo veel Mout „niet, dat wij een Brouwt maaken kunnen. Hoe zal dat „gaan, gij behoorde de Brouwerij levendig te houden.” „Goed, antwoorde JAN, ik beloof u, dat ik dezelve leven- „dig zal houden.” Daar op ging hij na de Markt, naa dat hij te vooren de knechts belast hadt, dat zij de groote Ketel vol water pompen zouden. Op de Markt gekoomen, kocht hij daar eene partij levendige Endvogels, welke hij liet thuis brengen, dezelve onmiddelijk volgende. Hij begeeft zich straks in de Brouwerij, laat de Mout, die hij nog hadt, in de Ketel storten, en de Vogels daar in zwemmen. Deeze zulks niet gewoon zijnde, vlogen wild en woest door de Brouwerij, en maakten zulk een bijster geraas en leven, dat zijne Vrouw daar op uit kwam. Zo als hij haar zag, liep hij lagchende na haar toe, en zeide: „Wat zeg jij, GRIET- „je? is het nu niet levendig in de Brouwerij?” Schoon de Vrouw niet veel lust hadt om te lagchen, konde zij zich eger, om zijn klugtig bedrijf, en potzige aanspraak, daar van niet geheel onthouden.

Men begrijpt ondertuschen, dat hij op deeze wijze niet zeer lang Brouwer konde blijven. Naa verloop van eenige jaaren wierdt hij dan Herbergier; maar dit was insgelijks van geen langen duur; en hij nam het Pensfel, 't welk hij, in hoop van in zijne Herberg eene gemaklijke en vrolijke kostwinnig te zullen hebben, weder neder gelegd hadt, op

nieuws

nieuws in de hand. Men ziet van hem een stuk, 't welk hij naderhand aan den Vorst van *Wolfenbuttel* verkogt heeft, waar in een Bruidegom en Bruid, twee oude Lieden, en een Notaris vertoond worden; deeze zijn allen zo natuurlijk in hunne verrigtingen geschilderd, als of men hen levendig voor oogen hadt, en met die verrigtingen bezig zag. De oude Lieden schijnen hunne meening met grooten ernst aan den Notaris te beduiden; de Notaris luistert met veel aandacht naar het geen de oude Lieden hem zeggen, terwijl hij met de pen op het papier geraed is om te schrijven het geen zij hem opgeeven. De Bruidegom staat daar bij, en toont zijn misnoegen over de gemaakte schikkingen; hij schijnt van spijt te stampvoeten; hij werpt zijn hoed en trouwtekens langs de grond, haalt zijn handen en schouders op; hij ziet zijn Bruid van ter zijde aan op eene wijze, die te kennen geeft, dat hij de schuld daar van aan de oude Lieden alleen wijt, en zich voor haar ontschuldigt; de Bruid gelooft dit, maar beklagt haar verlies, en staat met traanen op de wangen dit toneel droevig aan te kijken.

Even zo natuurlijk en geestig is van hem geschilderd een jonge opgeschooten Julfus, staande te huilen. Het stuk namelijk verbeeldt een St. Nicolaas-avond, en de jonge Lobbes, die zich geveleid hadt wat lekkers of wat moois in zijn schoen te vinden, ziet daar eene roede in steeken.

Onder zijne kleiner foort van konststukjes vindt men veele, die uitvoerig naar het leven geschilderd en niet min geestig van gedagten zijn. Het getal zijner stukken is zeer menigvuldig, allen geestig van vinding, het zij hij vrolijke gezelschappen in Wijn- of Bierkroegen, of andere losse bedrijven van 's menschen leven verbeelde; het zij hij zaaken, die een stiller beslag vereischten, als bij voorbeeld een kinderschool of iets diergelijks, vertoonde. Men ziet daar zijg vluggen geest en zijne geardheid altoos in; altoos is het stukje met eenig grappig bedrijf vermengd. De jongens, bij voorbeeld, grijpen malkanderen in het hair, of de Schoolmeester, die een zottelijk deftige, een ernstig belagchelijke houding heeft, vertoont de meerderheid van zijn gaven met de plak: terwijl de andere leerlingen door de exemplaire straf

van eenen hunner makers in vreeze worden gebragt, en eene zeer bedrukte vertooning maaken.

Eene afbeelding van een Kwaakers lijkstatie, door hem geschilderd, is zo geestig en potzig van toefstel, en de wezens zijn zo wonderlijk naargeestig verbeeld, dat men dezelve zonder lagchen niet kan aanzien. Men moet ook van hem erkennen, dat hij het karakteristieke, het onderscheiden der Persoonen, zeer wel verstondt, en de fynste trekken bijzonder net wist uit te drukken. Bij voorbeeld in de Tafereelen, daar Heeren en Boeren bij malkanderen verbeeld staan, behoefst men naa de kleeren niet te kijken, om te weten, wie de eene en andere zijn. Het blijkt straks uit de wijze van staan of zitten, uit de houding en gebaarden, uit ik weet niet welke kleinigheden, wie de eene en de andere zijn.

Men ziet reeds uit het geen wij van de schilder- en levenswijze van JAN STEEN gezegd hebben, dat de eene met de andere volmaakt overeenstemde; en men zal daar van nog nader overtuigd worden, en zien, dat hij steeds een hart zonder zorg was, en alles van den vrolijken kant alleen beschouwde, uit een ander geval, dat men in zijn leven, door HOPBRAKEN beschreeven, vindt aangetekend. Toen JAN STEEN, naa het tweede verloop zijner zaaken, weder aan het schilderen was gegaan, vervaardigde hij onder anderen een stukje, het welk hij vrij duur verkogt, maar het welk men hem betaalde in goud dat te ligt was. Zijne vrouw de fomme, die hij daar voor ontfangen hadt, verneemende, hadt wel gewild, dat hij die haar hadt overgegeeven, om de meestdringende behoeften van haar huishouden daar mede te vervullen; maar zij begeerde dit vergeefsch, en hij begaf zich met al dat geld naa de kroeg, verdrong daar een gedeelte van, en verloor de rest met speelen. Hij kwam des niet te min vrolijk en welgemoed thuis; zijn vrouw vleide zich hier door, dat hij het goud, ten minsten voor een gedeelte, nog mogt behouden hebben, en vroeg hem aanstonds naa hetzelfde; maar hij antwoordde haar, onder een hartelijk gelagh, dat hij het zelve gelukkiglijk geheel kwijt was. Zijne vrouw bragt hem den staat, in welken zij zich bevonden, onder het oog, en wilde hem doen begripen, dat het verlies van zulk eene som,

in zulke omstandigheden, gewislijk geen onderwerp van lagchen was; „Hoe! Vrouw, antwoordde JAN, zoude ik niet lagchen! zij meenen, dat zij mij bedroogen hebben, maar ik heb hen gefopt; want ik wist dat het goud veel te ligt was, en ik heb het hun voor volwaardig uitgegeeven; zij zullen morgen, als zij het weder uitgeeven willen, zien, dat ik hen te slim ben geweest; Ha! ha! ha! hoe zullen zij slaan te kijken!”

Na den dood van deeze zijne Huisvrouw, trouwde hij eene andere, waar van de vrijaadje al mede in den gewoonen trant van JAN STEEN was, en niet onaartig is te leezen bij HOUBRAKEN (Schouwv. der Nederl. Kunstschild. D. III. p. 22. enz.) Deeze vrouw was MARYTJE HERCULENS genaamd, en hadt zich geneerd met Schaapshoofdjes, pootjes en diergelijken te verkoopen; welke neering hij haar egter welhaast deedt staaken. Deeze MARYTJE plaagde haaren man altijd om gefchilderd te weezen, en wel in haar zondagspak, gelijk men de Portretten gemeenlijk ziet. Maar daar kwam niet van; zo dat de vermaarde Leidfche Konst-Schilder KAREL DE MOOR, die veel aan het huis van JAN STEEN kwam, haar zijn dienst daar toe aanbodt, en haar uitschilderde. Zij was daar wonder wel mede in haar schik, en liet het haaren man zien, die daar ook genoeg in betuigde te neemen, maar zeide, dat daar nog iets aan ontbrak, het welk hij daar zelf aan vervullen zoude. Straks neemt hij het Portret, zet zich tot schilderen, en plakte zijn vrouw een grooten hengelkorf met gekookte Schaapshoofden en pootjes aan haar arm; het welk zulk een vreemd Contrast maakte met het zondagspak, dat zij, schoon het haar geweldig speet, niet kon naalaaten, daar zelve om te lagchen. „Dit, zeide JAN, ontbrak 'er aan, zouden u de menschen kennen.”

Uit alles wat wij gezegd hebben, ziet men derhalven duidelijk, dat het bekende Hollandfche spreekwoord, „Dat is een stukje van JAN STEEN”, niet zonder oorzaak zo algemeen is geworden, en een volkomen grond in 's Mans karakter heeft.

Hij stierf in den Jaare 1678, en wierdt door zijne Konsebroederen begraven.

CCCCCC 5

STEEN-

STEENBERGEN, eene Baronij of Heerlijkheid, in het Westelijke gedeelte van *Staats-Brabant*, een eigendom, onder de Oppermagt der Algemeene Staaten, van den Stadhouder der Veréénigde Nederlanden, als *Prinse van Oranje*. Zij bestaat uit verscheiden Polders, onder verscheiden benaamingen, en uit eene Stad van den gemelden naam. 't Een en ander legt in het Noordlijk gedeelte van het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*. De gezamentlijke Polders, welke de Stad omringen, beslaan eene uitgebreidheid van ongeveer drie uren gaans in de lengte, en van één uur gaans in de breedte.

Van ouds was *Steenbergen* eene vermaarde Koopstad, uit welke men, op *Engeland* en *Deenemarke*, sterken handel dreef. Ook was zij toenmaals ongelijk grooter dan tegenwoordig; bestaande, naar men wil, de tegenwoordige slegs het tiende gedeelte van de uitgebreidheid, welke zij in haaren bloeienden staat bezat. Een zwaare Brand, in den Jaare 1365 voorgevallen, leide genoegzaam de geheele Stad in koolen, en was oorzaak, vermits veele inwooners van have en goederen beroofd wierden, dat de Koophandel, de bron van hunnen welvaart, zedert van daar verleid wierdt. Zedert herbouwd zijnde, leedt *Steenbergen*, nu en dan, vijandelijke aanvallen, vooral gedurende de Spaansche beroerten, en wisselde daar door, etlijke maalen, van eigenaar. In den Jaare 1577 viel zij den Staatschen Veldheer, den Heer van CHAMRAGNEI, in handen, naa dat dezelve de Hoogduitsche bezetting daar uit verdreeven hadt. Zes jaaren laater gebeurde, niet verre van de Stad, een hevig gevegt, tusschen den Hertog VAN PARMA en den Maatschalk VAN BIRON. In den Jaare 1583 verzekerden zich de Spaanschen, door verrassing, van het Stedeken. Een aantal Soldaaten, van de bezettinge van *Breda*, zich in boerengewaat gestoken hebbende, raakten 'er, onder die gedaante, binnen, en persten den Stedelingen een aanzienlijk rantsoengeld af. Zeven jaaren daar naa wierdt 'er Prins MADRITS meester van, en bleef voorts *Steenbergen* in de magt der Staatschen, toc in den Jaare 1622, wanneer het, naa een kort beleg, aan LOUIS DE VELASCO bij verdrag overging. Van nieuws kwam de Stad in de magt der Staaten in den Jaare 1629, en is zedert daar in gebleeven.

Steen-

Steenbergen, hoewel klein, is vrij wel versterkt. In den Wal, die slegts een vierendeel nurs in zijnen omtrek haakt, leggen zes Bolwerken, die omringd worden van eene wijde en diepe Graft, die haar water uit den Stroom *de Vliet* ontvangt. Voorts heeft men 'er twee Ravelijnen en eene Kon- trefcharp, en buiten dezelve een Kroon- en een Hoornwerk. Voorts zijn in den Wal twee Poorten, de Waterpoort en de Kruis- of Oostpoort. Aan den Zuidkant der Stad, alwaar zij voor deezen meerder uitgebreidheid hadt, ontmoet men, in den grond, nog zeer zwaare fondamenten, en daar boven de Overblijfsels van eene pragtige Poort, eertijds de *Woudsche*, thans de *Oude Poort* genaamd. Het Stadhuis is van een zanderling maakzel, meest naar de Gothische bouworde hellende. Het is voorzien van vier Torens, die, waarschijnlijk, ter verdediginge der Stad gebouwd wierden. Van voortgelijkt eene bouworde is ook het huis van den Kommandeur, die het bevel over de Krijgsbezetting voert. De Kerk der Hervormden, eertijds aan den H. *SERVAAS* toegewijd, vertoont niet veel bijzonders; twee Leeraars verrigten in dezelve den predikdienst: zij staan onder de Klasfis van *Tholen en Bergen op den Zoom*. De Regeering bestaat uit Drosfaard, eenen Burgemeester, zes Schepenen en Sekretaris. De Prins Erfstadhouder, als Heer van *Steenbergen* en onderhoorige Landen, geniet hier verscheiden zeer aanzienlijke Voorregten; ook zijn de inkomsten niet gering. Alle de Regeeringsamp- ten worden door hem begeeven. Tot het beroepen van eenen Predikant, moet de Kerkenraad aan hem verlof vraagen, en vervolgens om goedkeuring, naa dat het beroep geschied is. Hij bezit de Tienden van alle de Landen der Heerlijkheid, welke gerekend worden, ruim twintigduizend guldens te be- draagen. Doch uit deeze somme moet hij de Predikanten, Kosters en Schoolmeesters befoldigen. Tot het invorderen deezer inkomsten houdt de Heer eenen Reuntmeester te *Steen- bergen*, welke daar van den eenentwintigsten penning trekt. Voorts heeft 'er de Raad van Staate eenen Ontvanger van de Gemeene Lands Lasten, en de Admiraliteit op de Maaze eenige bedienden tot het heffen der inkomende en uitgaande regten.

STEEN-

STEENDEREN, een Dorp in *Gelderland*, in het Landdrost-ampt van *Zutfen*, aan den *Tysel*, een uur gaans beneden *Doesburg*, aan den regter oever. Het is een fraai Dorp, midden in 't geboomte gelegen, hebbende Kerk en eenen eigen Predikant, die eenmaal 's jaars, in het nabuurig *Broekhorst*, den dienst waarneemt. Het Rigteramt van *Steenderen* bevat verscheiden Boerschappen. Viermaalen 's jaars, op het minst, wordt de Gerigtsbank binnen de Stad *Doesburg* gespannen.

STEENEN. Bij deezen naam waren, van ouds, hier te Lande, de Gevangenhuizen bekend. Te *Leiden* en *Zierikzee*, onder andere, voeren de Stads Gevangenissen, nog heden, dien naam, met bijvoeging van 's *Graaven-Steene*, om dat zij den Graave, als Heere des Lands, toebehoorden. Den oorsprong deezer benaaminge, zoekt men, veelal, in de gewoonte, om deeze Gestigten van *steen* te bouwen, toen nog alle de overige huizen en woningen van hout getimmerd wierden.

STEENEN-ROELAND. 't Geen de Heer J. WAGENAAR, aangaande de van ouds, ook hier te Lande, *Roelandsbeelden* heeft aangetekend, zullen wij hier overneemen. „ De Mark- „ ten stonden, hier te Lande en elders, al van ouds, onder „ de bijzondere bescherming van den Vorst. — Men plagt, „ van deeze bescherming, en van de veiligheid der Markt, „ hier te Lande, veeltijds, kennis te geeven, door het op- „ regten van *Kruisfen*, aan 't begin en 't einde der Markt- „ plaatsen, 't welk, nog tegenwoordig, hier en daar, en „ onder anderen, in den *Haage* en in de *Beverwijk*, in ge- „ bruik is. In *Duitschland*, duidde men het zelfde aan, „ door het opregten van houten of steenen gewapende beel- „ den, *Roelandsbeelden* genaamd, naar den beroemden Krijgs- „ man ROELAND, die, ten tijde van KAREL DEN GROOTEN, „ leefde, en van wiens dapperheid de Monniken wonderen „ verdagt hebben. En 't is mij" (dus vervolgt de Historie- „ schrijver) „ ten hoogste waarschijnlijk, dat de bekende Am- „ sterdamschen *Steenen Roeland*, die, in den stoep van een „ oud

„oud gebouw, op den Nieuwezijds-Voorburgwal, over de
 „Kolk, staat, tot zulk een einde, is oppereg. 't Beeld is
 „geharnast, en heeft, zo 't schijnt, eertijds, een opgeheven
 „Zwaard in de hand gehad. En 't is bekend, en nog aan
 „eenige tekenen te merken, dat 'er, oudtijds, eene Markt
 „langs de Westzijde van den Nieuwezijds-Voorburgwal,
 „van de Molsteeg tot aan de Dirk van Hasfeltsbrugge, ge-
 „weest is. Veelligt, heeft deeze Markt zig verder, en tot
 „aan de plaats, daar 't beeld staat, uitgestrekt. — De oudste
 „opdragt-brieven van het huis, in welke stoep, het *Roelands-*
 „*beeld* staat, zeggen, zo mij berigt is, alleenlijk, dat het
 „huis, van ouds, *Steenen Roeland* genaamd was: waar uit
 „blijkt, dat het beeld 'er al zeer vroeg gestaan heeft.” Tot
 dus verre de Heer WAGENAAR; waar bij wij alleenlijk hebben
 te voegen, dat, zints het overlijden van den geagten Histo-
 riefchrijver, immers zedert de uitgave van zijn *Amsterdam*,
 het *Roelandsbeeld* weggenomen, en alzo ook dit gedenkteken
 der overoude tijden vernietigd is.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van
 Amsterdam.*

STEENHOVEN. (KORNELIUS) Bekend zijn de geschillen, onder de Roomschegezinden, in den aanvang deezer Eeuwe, hier te lande ontstaan, tusschen de Aanneemers van de Bulle *Unigenitus*, dat zijn de Voorstanders van het Pauslijk gezag en de Aanhangers van den vermaarden JANSENIUS. Het zogenaamde *Utrechtsche Kapittel* hieldt het met de laatsten. De Aardsbisshoplijke Stoel, door het overlijden van zijnen voorgaanden bezitter, viel ledig in of omtrent het Jaar 1725. Toen verkoos het Kapittel den gemelden KORNELIUS STEENHOVEN, met oogluiking der Regeeringe, tot Aardsbisshop, en gaf 'er kennis van aan het Roomsche Hof, met ootmoedig verzoek om bevestiging op deeze verkiezing. Doch dit Hof, misnoegd op het Kapittel om deszelfs verkleefdheid aan de gevoelens van JANSENIUS, die voor Ketterij of afvalligheid wierdt aangezien, zondt geen antwoord. Ook andere Hoven

toor-

toonden hun misnoegen over de stoutheid der *Utrechtsche* Geestlijkheid, als welke zich, naar hun inzien, tegen 's Pausen oppermogend gezag hadt durven aankanten. De Raad van *Venetie*, in 't bijzonder, koos de zijde van den H. Vader, en deedt, door zijnen Gezant in 's *Hage*, eene Memorie inleveren, bij welke de Algemeene Staate verzogt wierden, met hun hoog gezag tusfchen beiden te treden, en de *Utrechtsche* Geestlijkheid tot de gehoorzaamheid aan haaren Geestlijken Herder, den Paus, te rug te brengen. Dikwijls en op onderscheidene tijden herlazen wij het antwoord, 't welk Hun Hoog Mogenden den Venetiaanschen Gezant te gemoete voerden. Gaarne gunnen wij hetzelfde hier eene plaats, naardien de beginzels van Godsdienstige Vrijheid en Verdraagzaamheid, welke hetzelfde ademt, nooit te veel herhaald, tot eere en luister van derzelver Voorstanders, en overeenkomstig met den aart en inhoud des redelijken Euangeliums, nimmer diep genoeg kunnen worden ingeprent. „ In Godsdienstige zaaken” (deze merkwaardige taal voerden toen Hun Hoog Mogenden) „ en die de Kerkentugt betreffen, moet de overtuiging „ alleen plaats hebben, zonder den minsten dwang. 't Staat „ elk vrij, in zaaken van Godsdienst, te gelooven, 't geene „ hij oordeelt bekwaam te zijn, om de Zaligheid te verwerven. Wij oordeelen” (vervolgt het antwoord) „ dat onze „ Godsdienst de beste is, en wij wenschen, dat alle onze „ Onderdaanen zig 'er aan onderwierpen; maar wij willen „ niemand daar toe dwingen. Elk belijde zodanigen Godsdienst, als hij den besten oordeelt; mids dat hij zich maar „ als een goed en getrouw Onderdaan gedraage. Op deezen „ voet gedoogen wij de Roomsche-Katholijken, zonder ons „ met hunne bijzondere geschillen te bekreunen. Wij kunnen „ ons gezag, volgens de onverbreekelijke Grondwetten van „ ons Gemeenebest, niet gebruiken, om die geschillen te beslegten. Veel min kunnen wij gedoogen, dat men een „ vreemd gezag zou aanwenden, om iemand te verpligten, „ tot het verlaten van zijne gevoelens, of tot eene blinde „ onderwerping aan hem, dien men den naam van Oppersten „ Herder geeft. Wij zijn verpligt, de eene partij, zo wel „ als de andere, tegen de vervolging te beschermen; en nooit „ kun-

„ kunnen wij toestaan , dat het Roomfche Hof , in onze
„ Staaten, eene onbepaalde magt oeffene.”

Zie *Europ. Mercurius* 1725.

STEENS, gemeenlijk, onder de Landzaaten, *Stiens* genaamd, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Leeuwerderadeel*, in welke het, de zevende plaats op de lijst der Dorpen bekleedt, en negen- en zestig Stemmen uitbrengt. Het is een fraai en welvaarend Dorp, voorzien van verscheiden fraaie Burgerwooningen en eene zindelijke Kerk, met een zwaarden Toren. In de Roomfche tijden was het Gebouw aan S. VITUS toegewijd. In ca omtrent dit Dorp lagen, bij ouds, veele aanzienlijke Adellijke Staten. Onder de gedaante van deftige Boerderijen, zijn eenige daar van, heden ten dage, nog in weezen.

STEENSEL, een Dorp, in de Meijerij van 's *Hertogenbosch*, voorzien van eene Gereformeerde Kerk, naast welke een hooge en dikke Toren staat, welks Klok den naam heeft van een zeer helderen klank te geeven, en op den afflaud van meer dan een uur gaans te kunnen gehoord worden. De Hervormde Leeraar, welke hier predikt, neemt ook te *Eerfel* en *Dutsfel* den gewijden dienst waar. *Steensel* wordt voor het juiste middelpunt des Kwartiers van *Kempensland* gehouden.

STEENWYK, eene kleine, doch reeds van overoude tijden bekende Stad, in *Overijsel*, in het Landdrostamt van *Vollenhoven*, niet verre van de Friefche grenzen, aan het water *de Aa*, 't welk, een weinig dieper landwaarts, in de Velden ontfpringt, en zich in de Zuiderzee ontlast. Zeer vermaard is deeze Stad, uit hoofde der belegeringe, welke zij, in den Jaare 1580, van den Graave van *RENNENBERG* doorftondt. De Graaf was thans Stadhouder van *Friesland*, van wegen den Koning van *Spanje*, wiens belangen hij ijverig was toegedaan. Naa enige Krijgsverrigtingen in dien oord, floeg hij, op den

den achttienden October des gemelden jaars, het beleg om de Stad. De Staaten van de nadere Vereeniging, merkende waar het op gemunt was, hadden vooraf den Hopman KORNPUT met zijn Vaandel derwaarts gezonden; tegen den zin der Stedelingen was het hem gelukt, 's daags te vooren daar binnen te koomen. Vooraf hadt hij zijne knechten, bij eede verplicht tot de belofte, dat niemand, op doodstraffe, van overgave zoude spreken, voor dat zij hunnen Bevelhebber daar van zouden hooren reppen. Nog eenig ander volk kwam daar binnen, nevens eenige voorraad van buskruid en andere noodwendigheden, waar van men, tot nog toe, schaars voorzien geweest was. De magt des vijands bestond uit twaalfhonderd Ruiters, en zesduizend Knechten. *Steenwijk*, daartegen, hadt een vrij goeden aarden Wal, met eene borstwering van vijf voeten dik, doch zonder strijkweeren. De Graft, daar rondsom, op verscheiden plaatzen ondiep, was op haar breedste vijftig voeten. Men telde 'er zeshonderd Soldaaten, en omtrent zo veele weerbaare burgers, doch onder deeze weinig meer dan vijftig, die men vertrouwen durfde. Grof Geschut hadt men 'er niet, en slegts twaalf of veertien paerden. Ook was 'er geen Stadvoogd: zo dat de Hoplieden gezamentlijk het bewind op zich namen, met overleg van den Burgemeester. Deeze beraamden verscheiden keuren, onder andere, op het spaaren van buskruid en eetwaren; op de krijgstucht onder de Soldaaten, op dat deeze den burger niet zouden lastig vallen; als mede tegen het gevaar van brand, om welken te verhoeden, zij gebooden, hooi, turf en verdere brandstoffen in de opene lucht te leggen, en de Huizen, met stroo gedekt, naast de Vesten, af te breeken. Men zou geene uitvallen doen op halve kans, om alzo het Volk te spaaren, en den vijand de gelegenheid te beneemen, om uit gevangenen aangaande de gesseldheid der Stad onderligt te worden. Onder dit alles, en naa dat men uit eenige gevangenen de aanstaande komst van *RENNENBERG* voor de Stad, vernomen hadt, dreeven de Wethouders, van eenige Hoplieden gesterkt, men moest om ontzet schrijven; daar *KORNPUT* zich ernstig tegen kante, drijvende dat men alleenlijk den stand der zaaken moest vertoonen, en voorts de zorge

der

der Staaten aanbevolen laaten. 'Er ging evenwel eenig schrijven af, 't welk KORNPOT ernstig wraakte, als zullende hetzelfde, meende hij, dienen om burgers en soldaaten, door hun twijfeling aan hun vermogen in te prenten, dies te onvermogender te maaken. Vestingen, zeide hij, bouwde men, niet om op den eersien opeisch of aanval geruimd te worden, maar om des vijands loop te schorzen en tijd ter verzameling van kragten te winnen. Daar deeze moedige taal, hoewel mishaaagelijk in zommige ooren, bragt hij eenige morters tot zwijgen, en kreeg anderen op zijne zijde.

Intuschen hadt de vijand eenig voordeel behaald in de *Kuinder*, een Vlek niet verre van *Steenwijk*, en aldaar buit gemaakt een Vaandel, 't welk hij, aan een paerdestaart gebonden, onder het geschal van Trompetten, spitswijze, rondom de belegerde Stad sleepte. De belegerden, hier door getergd, trokken ter Westervoort uit, en staken den brand in eenen molen; 't welk de beleggers hun betaald zetten, met het aanvoeren van een ton, gevuld met teer, zwavel en stroo, tegen de Hamey van de Geestpoort, welke schielijk vuur vatte. Een Romeinsch stuk pleegde, bij deeze gelegenheid, zekere Brouwerszoon, AERT VAN GRONINGEN genaamd. Nedergedaald van de Vest, langs eenen ladder, en voorts zwemmende over de Graft, met een lederen Brandemmer tusschen de tanden, rukt hij de brandende ton om verre. Thans, onder een hagelbui van musketeschooten, meermaalen af en aan gaande om water te scheppen, gelukte het hem, den brand te blusfchen: waar naa hij over de Graft zijnde te rug gezwommen, ongekwetst den Wal beklom, alwaar hem KORNPOT, onder welken hij diende, voor zijne kloekmoedigheid, met een greep Daalders begiffigde. Dien zelfden avond verwoegde zich een Hoogduitsch Soldaat voor de Hamey van de Waltpoort, om 'er, onder een schrikwekkend misbruiken van Gods naam, de vuilste smaadredenen tegen de Staaten uit te braaken. Waar tegen een Soldaat van binnen, dit hoorde, zijn Musket, in 't donker, op het geluid aanleide, met dat gevolg dat hij den schelder juist in den gaapende mond trof. „ 't Welk”, (schrijft HOORT) „ blijkende aan 't doode lichaam, in de Stadt gesleept teeghens dank zijner metge-

XXVII. DEEL.

D d d d d d

„ zel-

„ zellen, dit straffen van 't lidt dat gezondicht had, voor „ eenen slag der Heemelsche handt deed aanneemen.”

Op den zeventwintigsten van October kwam **RENNENBERG** in eigen persoon voor de Stad, en deed sfraks dezelve op-eischen. Men antwoordde met bescheidenheid, dat men de Stad voor den Koning van *Spanje*, onder het bestuur der Staaten en den Prinse **VAN ORANJE** bewaarde. Om welk antwoord te schraagen, de burgers vlijtig de hand floegen aan het opwerpen van verschanzingen, tegen het grof geschut der belegeraaren. In het begin van November gelukt het den Stedelingen, in eenen uitval, met omtrent vijftig man, eenen-twintig vijanden te verslaan en drie gevangenen na binnen te voeren. Op raad van **KORNPOT** maakten zij daar naa eenen aanvang, met het leggen van eene Kade, en eenen bedekten weg daar beneden, rondom de Graft der Stad. Van den anderen kant begonnen de belegeraars der Stad met gloeiende Kogels te beschieten: eene nieuwe uitvinding, waar van men, toen vijf jaaren geleeden, in het beleg van *Dantzig*, door den Poolfchen Koning **STEFEN BATHOR**, de eerste proeve hadt genomen. Alzo de bovengemelde brandkeuren niet behoortijk waren in agt genomen, zag men sfraks, aan verscheiden oorden, de vlammen opgaan. Deeze, gesterkt door een slijven Oosten wind, leiden, wel haast, zeventig Woonhuizen en eenige volle Schuuren, bedraagende te zamen het twaalfde gedeelte der Stad, in koolen. Deerlijk was nu de toestand der belegerden, in 't midden van den vernielenden brand van binnen en den dreigenden vijand van buiten. Burgers en Soldaaten, gehard en gestijfd door het voorbeeld en de redenen der Hoplieden, stonden pal tegen het dreigende gevaar, en wierden gelukkiglijk den brand meester. Nog dien zelfden avond deed **RENNENBERG** de Stad op-eischen. Hopman **PLAAT**, die de hoodschap ontving, verwerp deezen eisch, met bevel aan de boden om zich sfraks van daar te maaken, zo zij zich huns toevens niet beklagen wilden. Het behoud der Stad was thans deeze bruskheid, naardien de vijandlijke eisch, indien dezelve thans overwoogen ware, gewisfelijk bij de meerderheid bijval zou ontmoet hebben: te meer, daar **PLAAT** zelve niet zeer vast in zijne schoenen stondt; gelijk bleek, 'sander-

derendaags; toen hij de morrende burgers toeviel, en dreef dat des vijands voorstel wel overweeging waardig was. KORNPOT, daartegen, met zijne gewoone rondheid, verklaarde, van geene levering der Stad te willen hooren, noch om lief of leed daar toe verstaan. Met veele moeite haalde hij nog andere Hoplieden tot zijn gevoelen over, en deedt hij dezelve bij handtasting belooven, dat niemand, 't en zij in dert hoogften nood, van overgave reppen zoude. 's Anderendaags zag men de beginzels eener gevaarlijke muiterte, onder de burgers en soldaaten, die gezamentlijk, in merkelyken getale, na de Markt streefden. KORNPOT, van eenige Hoplieden en gewapenden verzeld, begeeft zich derwaarts; en brengt dert misnoegden hoop in zo verre tot reden, dat veelen afdroopen, en allen zweegen; op eenen Vleeschhouwer na, die zich verftoutende te vraagen, hoe 't 'er ten laasten gann wilde, als men niet meer zoude te eeten hebben, van den moedigen Hopman tot antwoord kreeg, *in lang nog dus geen nood te zijn. En (dus beet hij hen verder toe) als het daar op aankoomt, zo willen wij dij, hooswicht, eerst opvreeten.* Hier door ontzonk elk de muitensmoed, en streefde men na huis.

Meermaalen beproefde vervolgens de vijand het middel, om de Stad in brand te schieten; waar tegen men, van binnen, op zijne hoede was door vlijtige burgerwagt, ook van vrouwen en kinderen, in elke straat en huis. Zonderling is het, dat zo veele Kogels, als de belegerden telkens schooten, niet meer dan twee der Stedelingen aan den lijve kwetsten. Eene van deeze was eene dienstmaagd; haar trof een Kogel in den middel, terwijl zij bezig was met een bed te schudden. Gebrek aan geld, om de Soldaaten te betaalen, begon zich eerlang te openbaaren. Veele Hoplieden sloegen daarom het middel voor, om nieuwe penningen te munten. De Wethouders verklaarden zich daar tegen, maar dedden eenen stempel van het Wapen der Stad, 't welk een Anker is, op de oude penningen slaan, en verhoogden daar door dezelve tot de dubbele waarde. Gebrek aan geld, welk ook in 's vijands Leger heerschte, veroorzaakte aldaar moedeloosheid, die de belegerden tot menige voordeelige uitval bemoes-

D d d d d d 2

dig-

digde, in eenen van welke Hopman PLAAT wierdt dood geschooten.

Tot het ontzet der Stad, waar omtrent, van den kant der belegerden, eens en andermaal, aanzoek was gedaan, wierdt eindelijk beslooten bij die van de nadere Vereeniging, om reden, dat hoewel *Steenwijk* op zich zelf van klein belang was, de Stad, nogthans, als de *Sleutel* van *Friesland*, *Vollehove* en *Drenthe* moest worden aangezien. De Schotsman JOHAN NORRITS, thans tot den Staaten Veldheer gekoozen, ontving, onder andere last, om het ontzet te bewerken. Met eene talrijke Krijgsmagt derwaarts op weg geslagen, en naa een aanmerkelijk voordeel op de belegeraars behaald te hebben, gelukte 't hem, eenen standdaart, op den vijand bemagtigd, nevens troostende brieven, den belegerden toe te schikken, en, 't geen meer afdeedt, ruim zevenhonderd ponden buskruid, gedraagen van veertig soldaaten, die, door wegwijze boden, uit de Stad gekoomen, begeleid, bij nacht veilig binnen kwamen. Op het Buskruid volgden eerlang, zestienhonderd guldens, in goudgeld, tot betaaling van het Krijgsvolk.

Aldus liep het Jaar 1580 ten einde. Op den eersten dag des volgenden jaars stelde *RENNENBERG* eenen Krijgslust te werk, die, bijkans, de Stad hem in handen hadt geleverd. Om de belegerden te mompen met de komst van ontzet, en een dikken mist te baate neemen, deedt hij de zijnen den Engelschen en Hollandschen tromslag naabootzen. Tot zo verre gelukte hem deeze list, dat de belegerden, op het geluid af, reeds na buiten trokken. Tot zijn ongeluk klaarde de mist eensklaps op, en vertoonde zijne Ruiters en Knegten in een helder licht. Onbeschadigd weeken thans de uitgetrokkenenen na binnen, niet evenwel, zonder alvorens eenigen der *Rennenbergsche* te hebben afgemaakt. Weinige dage daar naa zoudt *RENNENBERG*, van nieuws, eenen Trompetter stede- waarts, met schriftelijke aanbieding van genade voor de laatste maal, indien zij zich opgaven; zullende hij anders het uiterste te werk stellen. Lang raadpleegde de Wethouderschap over dit schrijven; 't welk de Hoplieden verveelende, hen mondelings deedt antwoorden, *den Staaten en den Prinsse van Oran-*

Oranje te willen getrouw blijven; de Graaf mogt doen 't geen hij niet laten konde. Intusfchen was de Veldoverfte NORRITS tot *Steenwijkerwolt* genaderd, versloeg aldaar een goed getal vijandelijke Ruiters, en flak den brand in de huizen. Bij het bulderen van het schieten, en het zien opgaan der vlammen, was 'er nu geen houden meer aan de belegerden. Verzameld op de markt, stortten zij aldaar op de knieën hun gebed tot God, om eenen goeden uitslag, en streefde voorts de helft der bezettingen ter poorte uit, en op den vijand los, met welken zij spoedig handgemeen wierden, met genoegzaam even groot verlies aan beide zijden. Drie Hoplieden, in 't begin van Februarij, op de Markt wandelende, zagen drie Veldhoenders op hen toe vliegen, en greepen 'er ieder een van met de hand. Dit zag men aan voor wat wonders. KORPUT, van de bijgeloovigheid der menigte zich bedienende, liet hierop het gerugt loopen, dat het vangen der drie dieren eene aankondiging was, dat de Godlijke Drieëenheid, naa verloop van drie weeken, de Stad zoude spijzigen: eene voorspelling, die, tot hert der Stedelingen, inderdaad vervuld wierdt.

Terwijl de ontzetter en belegeraars, door geduurige schermtellingen, elkander vermoelden en afbrank dedden, begon het, van binnen, met mondbehoefien, zeer schraal om te koomen. Op den negentienden van Februarij vervoegden zich ten Stadshuize wel tweehonderd perfoonen, voor hun zelven en hun gezin brood eischende; met een weinig lieten zij zich te vrede stellen. Op den middag van dien zelfden dag liepen twee Burgers en drie Krijgslieden tusschen de Schanzen en Schildwagten des vijands door, tot aan eenen Schans der ontzetteren, onder menigen Kogel, die op hen geschooten wierdt. Dit wees NORRITS den weg, om de Stad te helpen. Den volgenden morgen, ten zeyen nure, zondt hij de vijf mannen te rug, nevens een deel soldaaten, gelaaden met buskruid, driehonderdvijftig brooden, en honderdvijftig zoetemelkskaazen, met lonten zamengebonden. Deezen voorraad worpen ze neder binnen de brug over de *Aa*, en draafden voorts, al schermtuzende tegen den vijand, die te laat op was, te rug na het Leger, met verlies van slegts een enkel man.

D d d d d d 3

Nor-

NORRITS naderde allengskens, met zijne Schanzen, zo dicht aan den Schans der Stedelingen, dat hij nu met deeze, in gevolge eene schranderen vonds van KORNPOT, verstand konde houden. KORNPOT, naamelijk, hadt tweepondige looden Kogels verzonnen, met een gat ter wederzijde, dienende om in 't een eenen brief, in 't ander eenige brandbaare stoffe te stoppen, op dat ze, over en weder gefchooten wordende, aan de Vrienden door vlam of rook gemeld konden worden. Door dit middel kon de Hopman met den Veldheer eene soort van mondgesprek houden, en zij over en weder hunne gedagten melden. Naa hevige schermtzelingen, bij welke ook veele Stedelingen tegenwoordig waren, en een goed deel volks aan weerkanten sneuvelde, gelukte het NORRITS wederom de Stad te spijzigen van Mond- en Krijgsbehoefsten; 't welk den moed der belegerden telkens deedt rijzen, doch dien van RENNENBERG even laag daalen, vermits hij den spijt hadt moeten lijden van te dulden, dat de Stad, daar hij 't zag, tweemaal nieuwen voorraad binnen hadt gekreegen. Dit deedt hem op den aftogt bedagt zijn, en het besluit, daar toe genomen, in den nacht voor den drieëntwintigsten Februarij met 'er daad volvoeren. Bij het aanbreeken van den dag was 'er geen vijand meer te bespeuren, in wiens legerplaats de Stedelingen, na buiten zijde getrokken, geen kleinen buit bemagtigden. Van wegen de Staaten wierdt nu de Stad van al het noodige rijkelijk voorzien.

Gelukkiger dan RENNENBERG, slaagde, in 't volgende jaar, VERDUGO, of liever diens Overste Luitenant TASSIS, in eenen aanslag op *Steenwijk*. Zeker landman, uit misnoegen op de Staatschen, of uit eenige andere oorzaak, hadt zich bij VERDUGO laten aandienen, en, onder verpanding van zijn hoofd, hem belofte gedaan, de Stad in zijne magt te zullen leveren. VERDUGO, de volvoering van het stuk den Overste TASSIS hebbende aanbevolen, liet zich deeze, met eenige Hoplieden en zes of achthonderd Knegten en twee Kornetten paerden, op eenen tijd als de bezettingen van *Steenwijk* op eenen aanslag uit waren, 's nachts voor den zeventienden September des Jaars 1582, door den gemelden boer tot bij de Oostgeort leiden. Hier was de Graft waadbaar, alzo men, bij het

het uitdiepen van dezelve, verzuimd hadt, den grond genoeg af te spitten. De Soldaaten, gaande tot den middel door het water, bragten de Ladders over; en dezelve geregt hebben- de, beklommen ze de Vest, eer de Wagt 'er iets van vernam. Eene Vrouw, die ze 't eerst gewaar wierdt, riep den waakeren toe, men moest den trommel roeren, alzo men den vijand binnen hadt. De waakers vatten het geweer, doch merkende dat het te laat was, slooten zij het Stadhuis, tot negen uure, wanneer zij het overgaven, met beding van vrijen uitgang. Veele andere Soldaaten hadden de vlugt genomen. De Stad wierdt geplonderd, en de burgerij op zwaar losgeld gesteld.

Tot in den Jaare 1592 bleef nu *Steenwijk* in de magt der Spaanschen, die hetzelfde, in den tusschentijd, aan de landzijde, merkkelijk versterkt hadden. In het einde der maand Maj des gemelden jaars ondernam Prins MAURITS eenen aanslag op de Stad, met een Leger, sterk tusschen de acht en negenduizend man. De bezetting bestond uit duizend Knechten en zestig Ruiters. MAURITS zelve, en Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, Stadhonder van *Friesland* en *Groningen*, woonden het beleg bij. In het maaken van de Loopgraaven wierden de belegeraars dikwijls verijdeld, door de uitvallen der belegerden, welke, ondanks het geweldig en aanhoudend schieten van buiten, naar geene voorlagen tot een Verdrag wilden hooren, zelf niet naa dat de Staatschen den buitensten Wal reeds vermeesterd, en de Graft gedempr hadden. Hun moed wakkerde nog meer, zints de aankomst van driehonderd man, hun door VERDUGO toegezonden. Intusschen zette MAURITS, uit vreeze voor ontzet, het beleg ijverig voort, en deedt, in den aanvang van Julij, onder de Bolwerken twee Mijnen springen; die, egter, weinige schade deden. Meer leedt de Stad van het geweldig vuuren, 't welk daar op volgde, waar bij verscheiden Bevelhebbers der Bezettinge sneuvelden. Van binnen bleef men daar tegen niet schuldig. Van de Kogels, welke men ginds en herwaarts zondt, vloog Prinsc MAURITS een door de linkerwang. De Stadvoogd, intusschen, de hoop op ontzet verlooren geevende, gaf eindelijk de Stad over, op den vijften Julij, die

D d d d d d 4

ver-

vervolgens, van de zwaare schade, gedurende het beleg bekoomen, hersteld en merkelyk versterkt wierdt. Van nieuws ware bijkans *Steenwyk*, in den Jaare 1597, in de Spaansche magt gevallen, door eenen welberaaden aanslag. Reeds hadden de Spanjaards den Wal beklommen, en toefstel gemaakt om aan verscheiden oorden storm te loopen. Doch de wakkerheid der bezettinge deedt den toeleg te leur loopen, en den vijand, met merkelyk verlies, te rug wijken. Nog eens, en tot heden toe, voor 't laatst, wierdt *Steenwyk* aan den Staat onweldigd, in den Jaare 1672, door de *Munsterschen*, welke daar van meester bleeven tot in de maand October des volgenden jaars, wanneer zij, naa het vertrek der Franschen uit de Vereénigde Gewesten, te raade wierden, nevens andere Plaatzten, ook deeze Stad te ruimen.

De laatste openbaare gebeurtenis, *Steenwyk* in 't bijzonder raakende, in de geweldige beweging, in den Jaare 1759 aldaar voorgevallen, en overwaardig, wegens de omstandigheden, welke haar voorafgingen of verzelden, hier door ons verhaald te worden. In een geloofwaardig Geschrift ontmoeten wij de volgende bijzonderheden.

PETRUS HOFSTEDÉ, thans Profesfor Honorarius en Predikant te *Rotterdam*, in Majj des Jaars 1745, van *Steenwyk* na *Oostzaandam* zijnde beroepen, gaven eenige Leden des Kerkerads, terstond naa 's Mans vertrek, in bedenking, of het niet geraaden ware, straks over te gaan ter vervulling der open gevallene plaatze. Dit wierdt afgekeurd door twee Ouderlingen, tevens Leden der Regeeringe, met bijvoeging dat de Magistraat insgelijks dus van gevoelen was. Dit niettegenstaande wierdt, bij de overige zeven Leden, goedgevonden, aan de Regeering kennis te geeven, dat de Kerkeraad spoedig zou overgaan tot het maaken van eene Nominatie. Eenige Afgevaardigden, met dit besluit op het Stadhuis verscheenen, ontvingen tot antwoord, dat men, om gewigtige redenen, tot nog toe geene Handopening konde geeven; waar op de Afgevaardigden hernamen, niet zo zeer gekoomen te zijn om Handopening te verzoeken, als om kennis te geeven van het maaken van eene Nominatie, waar toe zij zich beriepen op zekere **Conventie** van den eenendertigsten Majj des Jaars

1650.

1650, volgens welke de Kerkeraad, tot eene Nominatie willende treden, zulks naar oldergewoonte eerst aan de Magistraat zal te kennen geeven. De reden van deeze handelwijze des Kerkenraads, was, om dat men hadt ontdekt het voorneemen der Regeeringe, om den Dienst, waarschijnlijk voor eenigen tijd, door eenen Proponent te doen waarneemen; 't welk men meende te kunnen verijdelen, door zich te bedienen van de letter der Conventie. En, in de daad, men tradt eerlang tot het maaken van eene Nominatie van acht, vier en twee perfoonen, uit welke, in Februarij des Jaars 1746, wierdt beroepen JOAN GERHARD HILLERS, Predikant te *Anlo*, in *Drenthe*; alles in weerwil der Regeeringe, en van twee Leden des Kerkerads, die zo tegen de Nominatie als het beroep protesteerden, en 't een en ander voor onwettig verklaarden, als geschied zonder vooraf Handopening verzogt te hebben.

Kort daar naa ontboodt de Regeering den Kerkeraad op het Stadhuis, en gaf aan denzelven te verstaan, dat de tegenwoordige inkomsten der Kerkelijke goederen niet toereikende waren tot een behoorlijk Traktement van een tweeden Leeraar: waarom de Heeren hadden beslooten, den dienst, bij voorraad, voor een jaar, door eenen Proponent te doen waarneemen; verzoekende ten dien einde hun behulpzaam te zijn in het zoeken na een bevoegd voorwerp. Doch hier na hadt de Kerkeraad geene ooren. Integendeel leverde dezelve een Vertoog in, om te bewijzen de noodzaaklijkheid van het beroepen van een tweeden Leeraar, in eene Gemeente, bestaande uit meer dan elfhonderd Ledemaaten. Hier op volgde een nader Voorstel van de Magistraat aan den Kerkeraad, waar bij dezelve verklaarde, in gevalle de Kerkeraad vermindering van verpondinge der Kerkelijke Landertien bij 's Lands Staaten konde bewerken, genegen te zijn mede te werken tot het beroepen van een Predikant, op de gewoone Wedde van zevenhonderd gulden.

De Leden des Kerkerads, duidelijk bemerkende, zonder tusschenkomst van hooger hand, hun oogmerk niet te zullen bereiken, vervoegden zich aan den gewoonen Landdag, in Maart te *Zwalle* vergaderd, met een Verzoekchrift om de

D d d d d d 5

goed.

goedkeuring van het uitgebragte beroep op den persoon van D. HILLERS, en de Regeering van *Steenwijk* te willen ordoneeren, hier toe insgelijks te bewilligen, op het gewoone Traktement. 's Lands Staaten dit Verzoekschrift hebbende gelezen, beslooten nader Berigt in te neemen bij de Magistraat van *Steenwijk*; die straks daar op Ridderchap en Steeden diende van nader Berigt, behelzende een uitvoerig betoog van het wederregtelijke van het gedaane beroep. De Advokaat VAN MUIDEN, in wiens handen de Papieren, door hunne Edelmogenden, gesteld waren, verklaarde zich voor de Regeering, en stelde den Kerkeraad in het ongelijk.

Dus andermaal het pleitgeding verlooren hebbende, liet, egter, de Kerkeraad den moed niet zakken. Naa thans handopening verzogt te hebben, maakte zij eene Nominatie, en beriep uit dezelve den voormelden D. HILLERS. De Regeering keurde, in de daad, deeze beroeping goed; doch niet kunnende besluiten, den Kerkeraad in alles ten wille te zijn, zondt zij eenen brief aan den beroepenen Leeraar, waar bij zij kennis gaf, dat zijne Wedde was gesteld op vijfhonderd zestig guldens, en hij de kosten van zijne overkomst voor zijne eigen rekening moest neemen. Dit was oorzaak dat de Heer HILLERS voor het beroep bedankte.

Men tradt nu wederom tot het maaken van eene nieuwe Nominatie, bij het overleveren van welke de Regeering verklaarde, dat haar genoeg zou geschieden, indien men vervolgens, bij de vermindering en de beroeping, agt gawe op D. DE BLANCHE, van *Scherpenzeel*. Doch 't viel anders uit; men vondt zijnen naam niet op het Tweetal: weshalven hetzelfde bij de Wethouderschap wierdt afgekeurd. Hoog liepen vervolgens de oneenigheden tusschen de beide Vergaderingen. De Kerkeraad vervoegde zich, met een Smeekschrift, bij de Staaten van het Gewest, om de goedkeuring van het Tweetal. De Regeering diende daar op van nader Berigt, 't welk gevolgd wierdt van een Tegenberigt des Kerkerads. Deeze Geschriften, nevens eene Contra-Salvatie van de Magistraat, wierden vervolgens gesteld in handen van twee bekwaame Regisgeleerden. Te wijdoopig zijn deeze stukken, om op derzelver inhoud te blijven stilstaan; alleenlijk merken wij
aan,

aan, dat voor de uitspraak der Advokaaten de Kerkeraad wederom in 't ongelijk gesteld wierdt.

Van nieuws tradt men hierop tot het maaken van eene Nominatie, die, eyen als de voorgaande, eene reeks van oneenigheden en onderhandelingen naaslepte. De Regeering prees wederom D. LE BLANCHE aan, en verzogt dat op zijn Eerw. inzonderheid agt zou geslagen worden. Naa een verveelend over en wederhandelen, wierdt men 't eindelijk eens, dat de gemelde Leeraar, op het Tweetal des Kerkerads, als een derde zou gevoegd worden.

Dus stonden de zaaken op den zevenëntwintigsten Junij des Jaars 1748, en alzo ruim drie jaaren, zedert de plaats was opgevallen. Tot nog toe was de twist gevoerd alleen tusfchen de Regeering en den Kerkeraad, zonder dat anderen daar in onmiddelijk deel hadden genomen. Thans wierdt het geschil algemeener; dit ontfontd voornaamelijk uit de gesteldheid der Stad, waar door veele Burgers meer of min openlijk de zijde des Kerkerads koozen. Te weeten, men hadt opgemerkt, dat de Stedelijke geldmiddelen in een zeer agterlijken staat waren, en, egter, veele penningen aan weinig nut doende uitgaven gespild wierden. Men hadt iemand tot Burgemeester gekoozen, tegen de Keuren der Stad, die slegts korten tijd het Burgerregt hadt bezeeten. Daarenboven mishaagde het veelen, dat de Leden der Regeeringe elkander zeer na in den bloede bestonden, door geboorte of echtverbintnissen. Maar Prins WILLEM DE IV was in deezen tijd op den stoel zijner Vaderen verheven. Het gerugt van eene menigte Verzoekschriften, elders ingeleverd, en van derzelver gunstigen uitflag, vloog ook herwaarts over. Het lang draalen met het doen van een beroep mishaagde aan veelen, die het met den Kerkeraad hielden. Geen wonder, derhalven, dat men eerlang ook hier den inval kreeg van het opstellen van een Verzoekschrift. Het wierdt spoedig tot stand gebracht, en bestondt uit dertig Artikelen. Zij behelsden, behalven veele andere Stedelijke schikkingen, een verzoek, dat de Kerkeraad bij de Akte van Conventie van den Jaare 1650 mogt gehandhaafd, aan de Magistraat het afkeuren van eene Nominatie verboden, het gemaakte Tweetal des Kerkerads
goed.

goedgekeurd, en het Traktement der beide Leeraaren op zeventienhonderd Guldens bepaald blijven. Op den zesentwintigsten Junij des Jaars 1748 wierdt dit Verzoekschrift getekend, door HERMAN KOOPS FLEDDERUS, Koopman en Pagter der Gebrande Wateren en Tabak, te *Steenwijk*, voorts door HILLEBRAND TUTTEL, Diaken en Advokaat, JAN THOMASZ, Schipper, JAN MEESTERS en eenige anderen. De tekening, welke nog dien zelfden dag tot een getal van vijftig perfoonen aangroeide, geschiedde ten huize des eerstgemelden, doch vervolgens op eene andere plaats. Dikmaals hoorde men zeggen, naa dat het Verzoekschrift aan de menigte was voorgelezen: *Zoo moet het weezen; dat is de rechte weg om vredes te krijgen, maar niet met geweld: En wij willen ons in 't geheel met geene Provintiaale zaaken bemoeien.*

Onder dit alles zat men niet stil met de zaak van het beroep. De Leeraar METELERKAMP op het Stadhuis ontbooden zijnde, betuigde de Regeering aan denzelven haare verwondering, op het gedaane voorstel, wegens het voegen van een derden Predikant bij het Tweetal, dus lang geen antwoord te hebben bekoomen. De Leeraar, jaloersch op het gezag des Kerkeraads, deed thans den voorslag, om de geheele Gemeente te doen stemmen, als wel overtuigd zijnde, dat de meerderheid op zijne zijde was. Doch hier in weigerde de Magistraat te bewilligen, en drong vervolgens op het kiczien van D. LE BLANCHE. De Heer METELERKAMP moest den volgenden dag op reize gaan na de Provincie *Groningen*. Gedurende deszelfs afwezigheid hadt de Magistraat kennis gekreegen van eenige Artikelen van 't Verzoekschrift, en gaf 'er kennis van aan Gedeputeerde Staaten des Gewests, welke daar op eenen Brief lieten afgaan aan den Kerkeraad, inhoudende een bevel om in de verkiezing van eenen Predikant zich te houden aan de allezins gebruikelijke gewoonte, en dus aan de Regeering te gehoorzaamen. De Kerkeraad verdedigde zich nog dien zelfden dag bij de Staaten, in 't midden brengende, geen bepaald besluit te hebben genomen om af te gaan van de gewoone regten van beroepinge, maar alleen het stemmen der Gemeente te hebben voorgeslagen als een middelweg. De Staaten betuigden hier over hun genoe-

gen,

gen, doch weezen te gelijk dit middel van de hand, als ongeraaden in de tegenwoordige omstandigheden.

Intusfchen groeide het getal der Tekenaren van het Verzoekschrift tot honderdvierenzestig Burgers en Ingezeetenen: een getal, welk groot genoeg wierdt geoordeeld om het te brengen ter behoorlijke plaatze. Men benoemde, ten dien einde, uit de Burgerij, onder den naam van *Gekommitteerden*, behalven de gemelde eerste ondertekenaars, JAKOBUS DYKHOORN, GERBRAND VOGELANGH, PIETER VAN DER LICHT en HENDRIK DE BOER. Door eenen Gerechtsbode deeden deeze het Geschrift overhandigen aan de Magiftraat, met verzoek om naa verloop van drie dagen daar op antwoord te mogen hebben. Doch zij ontvingen hier op tot befcheid, dat *de Heeren het gefchrift zo lang zouden houden, tot dat ze het zouden geëxamineerd hebben*. Niet lang daar naa lieten zij den Gekommitteerden weten, dat op hoogen last der Staaten, twee van hun zich 's anderen daags hadden te vervoegen in de Vergadering van hunne Edelmogenden te *Kampen*; doch deeze, misfchien voor kwaade gevolgen duchtende, verontschuldigten zich deswegen: waar op aan Gekommitteerden, van wegen de Staaten, wierdt bevolen, geene verdere poogingen te doen en flil te zitten, tot dat de Provintiaale Vergadering van den tienden van Hooimaand zou zijn afgeloopen.

Vrugtloos wagten, intusfchen, de Gekommitteerde op antwoord der Regeeringe op het Verzoekschrift, 't welk, reeds naa dat het was ingeleverd, door een groot aantal Burgers wierdt getekend, op een afzonderlijk Geschrift, van gelijke kracht als het oorspronkelijke, en zedert met den naam van *Nadere Verteekeninge* bestempeld. Het draalen der Vroedschap verdroot eindelijk ook aan de Gemeente, die hier op den Advokaat TUTTEL nevens FLEDDERUS benoemde, om de zaak te brengen voor den albefliffenden Zegsman, den Prins VAN ORANJE. Op dat hunne voordragt te meer ingang mogt vinden, drongen ze aan op eene geregteijke Prokuratie. Doch alzo deeze voor de Magiftraat van *Steenwijk* niet konde gepasfeerd worden, begaven zich, ten dien einde, de acht Gekommitteerden, verzeld van een goed aantal der aanzien-

zienlijkste Burgers, in den avond van den achtsten Julij, na het Dorp *Zuidveen*, bij den Verwalter KUPER. Dit baarde eene algemeene opschudding. Na *Zuidveen* zondt men eenig Krijgsvolk uit de Stad, alwaar de Poorten en Bolwerken, als ook de Markt en de hoeken der Straaten met Schildwagten bezet wierden, die op alle de gaanden en koomenden een waakend oog hielden. Doch de vreeze van zommigen verdween, en de gebruikte voorzorge bleek noodeloos te zijn, zo ras men bevondt, dat de uitgetrokkenenen na *Zuidveen* niets vijandigs in den zin hadden.

Zo dra TUTTEL en FLEDDERUS de begeerde Prokuratie hadden bekoomen, vertrokken ze, over *Amsterdam*, na 's *Hage*, alwaar ze spoedig ten gehoor wierden toegelaten bij zijne Hoogheid, aan wien zij ter hand stelden eene Verdediging van het Verzoekschrift der Burgerije aan de Regeeringe, en voorts verslag deeden van den slegten toestand der Stad, ten aanzien der Regeeringe en den staat der geldmiddelen. De Prins ontving hen vriendelijk, en beloofde antwoord, zo ras zijne bezigheden het zouden toelaaten. Met dit antwoord namen ze spoedig de wederreise aan, en volvoerden dezelve onverhinderd tot aan *Blokzijl*, alwaar FLEDDERUS geregteijk wierdt tegen gehouden, zo 't heete, op naam van zekeren Tabakskooper van *Kampen*, met welken hij, over geleverden Tabak, eenig geschil hadt, doch in de daad door heimelijk opstookken van eenigen zijner Stadgenooten van den aanhang der Regeeringe, welke deezen list te baate namen om hem eene onaangenaamheid te berokkenen. Hun voorneemen wierdt, nochtans, verijdeld, dewijl eenige reizigers, welke zich op het Beurtschip bevonden, den afgezondenen Pander met zijne Diensars van het Schip verjaagden. Bij hunne aankomst te *Steenwijk* wierden de Afgevaardigden staatelijk ontvangen en verwelkoomd, onder andere door eene bende Jongelingen, welke aldaar de Burger-Schutterij uitmaakte.

Gedurende de afwezigheid der twee gemelde Afgevaardigden, gebeurde in hunne Stad een voorval, 't welk ligtelijk in eenen algemeenen oproer konde geëindigd hebben. Aan eene bende Zwitzers van tweehonderd Man, te *Steenwijk* binnen gerukt, om eene diergelijke bende af te losfen, wierdt

door

door de Wethouderfchap huisvesting aangewezen bij zulke Burgers, die het Verzoekschrift hadden ondertekend. Deeze partijdigheid verwekte een algemeen misnoegen, en was oorzaak dat de Soldaaten, naa een vermoeienden optogt, onder den blooten hemel, of in Stoepen en op Banken, zich moesten behelpen.

De Gekommitteerden, met regt beducht voor kwaade gevolgen van het met reden misnoegde Krijgsvolk, beleidden straks eene vergadering, in welke zij opstelden een Verzoekschrift aan de Staaten der Provincie, behelzende een verhoog van het partijdig gedrag der Regeeringe, en ootmoedige bede van voorziening. Met dit Geschrift zonden ze een man te paerd na *Kampen*, alwaar hunne Edelmogenden thans vergaderd waren. Vervolgens gaven ze hier van kennis aan de Burgerije, welke zij tevens deeden verzoeken, om het Krijgsvolk, ten minste voor een enkelen nacht, onder dak te neemen. Zo veel ingangs vondt dit verzoek, van wegen deszelfs redelijkheid, dat elk op staanden voet 'er in bewilligde.

Zints dien tijd bleef de Stad, eenen tijd lang, in rust. Doch deeze wierdt eerlang van nieuws gestoord, door het volgende voorval. Een geruimen tijd was *Steenwyk* zonder Schutterij geweest. De verheffing van Prins *WILLEM DEN IV* tot *Erfstadhouder*, en het bedrijven van vreugde daar over, hadt eenige Jongelingen bewoogen, zich te wapenen, en bij deeze en andere plegtige gelegenheden staatelijk op te trekken. Doch alzo deeze bende geene Opperhoofden hadt, wierdt zij eerlang versirooid, uitgezonderd ruim twintig Jongelingen, die zich in den Wapenhandel bleeven oefenen. Ten blijke van hunne gezindheid omtrent het huis van *Oranje*, verscheenen ze onder de wapenen, ter gelegenheid der reize van wijlen de Gouvernante door hunne Stad. Doch ook deeze begreepen dat hun Rijk van korten duur zoude zijn, indien zij niet onder gepaste opperhoofden gesteld wierden. Doch over de keuze van Bevelhebbers konde men het niet eens worden; eenigen wilden Bevelhebbers verkiezen alleen uit de Gekommitteerden, anderen eeniglijk uit de Regeeringe. Eindelijk wierdt men het eens, dat de bende zich zou splitzen, en het gedeelte, welk het met de Gekommitteerden

hieldt,

hieldt, de beide Trommels behouden, een van welke door de Regeering was vereerd. Over deeze bende, zedert bekend onder den naam van *Oranje-Vrij-Compagnie*, wierdt tot Majoor aangesteld de meermaalen genoemde COOPS FLEDDERUS, bij eene Akte van den volgenden inhoud: „ Wij „ Schutters, mits deeze bij een vergaderd, hebben goedge- „ vonden, door meerderheid van stemmen, ter eere en groot- „ achtiging van zijne Doorluchtige Hoogheid, onzen zeer lie- „ ven en beminden Erfladhouder, den Heere Prins van „ Oranje, te verkiezen uit de acht Heeren Gecommitteerden, „ de Heer HERMAN COOPS FLEDDERUS als Major, en werd „ daar nevens verzocht om de Compagnie uit de Burgers, „ door middel van hulp in goede order te stellen, waar mede „ wij besluiten en wenschen veel geluk en plaaisier.” Bij voortgelijke Akte wierdt Dr. TUTTEL tot Kapitein, en voorts eenige anderen der Gecommitteerden tot de onderscheiden Bevelhebbersplaatzen aangesteld.

Niet stil zat men onder dit alles aan den kant der Regeeringe. Van hooger hand was omtrent deezen tijd uitgeschreeven een vreugdedag, over het sluiten van den Akenfchen Vrede. Die het met de Burgemeester hielden, verzogten, op dien dag onder de wapenen te mogen verschijnen, en met een aan Burgemeester RAM, als Bevelhebber der bende, om het bewijd der zaaken op zich te willen neemen. De Magistraat bewilligde in dit verzoek, gelijk ook de Heer RAM, die vervolgens eenen iegelijk deedt nodigen om zich voor dien dag onder zijne Kompagnie te begeeven.

De aanhangers der Gecommitteerden, veelligt beducht dat de meesten hunne tegenstreevers zouden volgen, deden hier op den voorslag, van hunnen kant insgelijks eene werving te doen, en om toeloop te winnen, een half vat Bier uit te looven. Op den twaalfden November liepen de Tamboers der Oranje-Kompagnie door de Stad, met eene Afkondiging, „ dat al wie lust hadt, om te dienen ter eere van zijne „ Doorl. Hoogheid onder de Compagnie van Oranje, vriend- „ lijk verzocht wierdt t'avond op een half Vat Bier ten hui- „ ze van PETER WYBEN.” De Regeering, welke dit spoedig ter ooren kwam, deedt de Trommellagers na het Stadhuis

geleiden, doch ontloeg hen eerlang; behoudende, nogthans, den Trom en het Papier, waar op de Afkondiging stonds geschreeven.

FLEDDERUS en eenige andere Gekommitteerden hadden dit niet vernomen, of zij vervoegen zich bij de Magistraat, ontvouwen het oogmerk huns bedrijs en eischen den Trom te rug. Op een weigerend antwoord, en op het zeggen dat het hun niet geoorlofd was, buiten kennis en verlof van Burgemeesteren, den Trom door de Stad te roeren, beginnen zij hartiger taal te spreken. De Magistraat, zeiden ze, hadt tot nog toe niets willen doen ter eere van Zijne Hoogheid; toen op de tijding der geboorte des Graaven VAN BUUREN, *gantsch Nederland in eene Zee van welder zwom*, hadt zij flegts den Doodklok doen luiden; nu anderen iets wilden doen, wierdt alles in 't werk gesteld om dit te dwarsboomen. Was het om een Trom te doen, zij hadden 'er nog eenen, welken zij op staanden voet konden doen haalen.

En, in de daad, zij hielden hun woord. De tweede Trom der Oranje-Kompagnie wierdt straks ten voorschijn gebragt, en tevens eenige Spontons, waarmede de Bevelhebbers, den Tamboer verzellende, door de Stad wandelden, deels om te meer luister te geeven aan de Afkondiginge, welke voorts op de hoeken der Straaten geschiedde; deels om het wegneemen van den Trom te voorkoomen.

Nog dien zelfden avond tekenden, ten huize van gemelden PETER WYBEN, een goed aantal Schutters hunne naamen. Doch het wegneemen van den Trom stak hun geweldig in den krop; zij begeerden dien te rug, of de penningen, ter somme van acht guldens, daar voor betaald. Ter weeringe van dit misnoegen, beslooten FLEDDERUS en eenige anderen, allen met Oranje-Sjerp omhangen, den Voorzittenden Burgemeester KROEVEN hier over te gaan spreken. Doch hij liet hen gaan, met het antwoord, dat hij 's anderendaags, alzo het nu reeds laat was, de zaak in de Vergadering zou brengen, naardien hij dezelve op zich alleen niet durfde neemen. Nogthans zondt hij kort daar na de acht guldens ten huize van P. WYBEN, werwaarts de Gekommitteerden waren te rug gekeerd.

Op Vrijdag, den vijftienden, vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM voor deszelfs huis; die voorts, met deri Degen in den vuist, zich aan het hoofd plaatste, en gang nam na het Stadhuis. Hij hadt hier nauwlijks post gevat, of 'er geschiedde eene Afkondiging, behelzende een gebod aan de Burgers, die het met de Regeering hielden, om voortaan Nachtwagten te houden, ter voorkoominge, wierdt daar in gezegd, van ongeregeldheden, zints eenigen tijd gepleegd, onder anderen aan het huis van zekeren Burgemeester. Zo veel haast hadt men gemaakt met deeze Afkondiging, dat ze bijkans was voorgelezen, eer nog de geheele Raad vergaderd was. De Bevelhebbers der Oranje-Kompagnie, deeze nieuwe schikking vernomen hebbende, verzogten, nevens hunne Manschap, te gelijk met de Schutters van Burgemeester RAM, op hunne beurt, te mogen waaken; doch deeze aanbieding wierdt van de hand gewezen.

Niet vreemd was het, dat, in zulk eene gisting der gemeederen, eenige feitlijkheid gebeurde. Dit viel voor nog in dien zelfden avond of nacht. Als Majoor der Kompagnie, hadt FLEDDERUS dezelve onthaald op een half vat Bier, ten huize van PETER WYBEN. Zijn Dochtertje nevens eenige andere hadden de vrolijkheid bijgewoond. In 't na huis gaan, nam hij, nevens zekeren WYBE TEN WOLDE, voorafgegaan van 't jeugdig gezelschap, zijnen weg over de Markt, voorbij het Stadhuis, boven 't welk RAM de Wagt hadt, en waar voor zekere JURIAAN VOS op schildwagt stondt. Deeze aan FLEDDERUS het gaan voorbij het Stadhuis willende beletten, raakten ze in woordenwisfeling; waar op RAM eerlang toefchoot, en, naa eenige zeer scherpe bejegeningen en scheldnaamen, bevel gaf om los te branden op het gezelschap. Dit geschiedde met zo veel hevigheds, dat, volgens getuigenis van Soldaaten, die daaromstreeks de wagt hielden, het wonder was dat 'er niemand was gefneuveld. Eenigen, eger, wierden gekwetst, onder andere, allerzwaarst, de Dochter van FLEDDERUS.

's Anderendaags, in den voormiddag, onder Kerktijd, was de Stad wederom in beweging. Onverwagt vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM op de Markt, zonder dat

de

de Burgemeester wist, wat 'er gaande ware. 't Bleek eerlang, dat men het oog hadt op het Schip van JAN THOMASZ, 't welk in aantogt was, om uit hetzelfde eenige geweeren te haalen, naar men voorgaf, door de Gekommitteerden van *Amsterdam* ontbouden. De waarheid der zaake was, dat in hetzelfde gelaaden waren eenige afgelegde Snaphaanen en Looopen, volgens gewoonte, door twee Steenwijker Geweermaakers, te *Amsterdam* gekogt, om door hen opgemaakt en vervolgens verkogt te worden.

Deeze en voortgelijke bejegeningen de Gekommitteerden voor erger gevolgen doende duchten, wierden zij te raade; FLEDDERUS en den Advokaat TUTTEL andermaal te zenden na den *Hage*, om aan Zijne Hoogheid verlag te doen van de elendige geschapenheid der Stad.

Terwijl ze op reize waren, wierdt het vervullen van het nog openstaande Leeraarampt, van nieuws, bij de hand genomen. Veel, zeer veel, viel hier over te doen. De Magistraat verklaarde zich voor D. DE BLANCHE, Predikant te *Scherpenzeel*, die eindelijk door de meerderheid verkoozen wierdt, en het beroep aannam. Het vermelden der Protesten en Tegenprotesten; te dier gelegenheid ingeleverd; van het toevlugt neemen tot 's Lands Staaten; en meer andere woefingen; dit alles zou te lang vallen, en behoort niet tot ons plan. Alleenlijk merken wij nog aan, dat alle de Kerkelijke onlusten een einde namen, door het onverwagt bedanken van den Heere DE BLANCHE, 's daags voor dat hij van den Predikstoel zou geproklameerd worden. De reden van dit bedanken was, dat zijn Eerw. intusfchen was beroepen tot Leeraar te *Wolvega*, door den Heer ONNO ZWIER VAN HAREN, welken hij op de Vredehandeling te *Aken* hadt verzeld. De Heer J. W. ROLDANUS wierdt vervolgens tot Leeraar verkoozen; en met zijne overkomst namen alle oneenigheden in de Kerk een einde.

Een louter voorspel, eger, van 't geen nu nog zou volgen, scheenen de onlusten, welke tot nog toe den Burgerstand beroerd hadden. De Heeren FLEDDERUS en TUTTEL; welke wij in 's *Hage* hebben gelaaten, vernomen hebbende dat het, van wegen de veelvuldige bezigheden ten *Hove*;

—————

Zijner

Zijner Hoogheid niet gelegen kwam, om hun te woord te staan, keerden in 't laatst van November te rug na *Steenwijk*. Niet lang waren ze thuis geweest, of eenige Soldaaten van het Regiment van den Generaal VAN AILVA vervoegden zich aan 't huis van FLEDDERUS, met verzoek om hem te spreken: zij hadden, zeiden ze, *den D...r van de Burge-meesters, en wilden nu orders haalen van de Gekommitteerden*. Doch de huisvrouw zette hen af met een fles Jenever, onder voorgeeven dat haar Man eenigzins ongesteld was. Van agteren bleek dit een opgestoken werk te zijn, om hem op straat te lokken en voorts gevangen te neemen. Dit bleek kort daar naa. Want terwijl FLEDDERUS aan zijnen Overbuurman, den Herbergier BUINING, een bezoek gaf, verscheenen 'er insgelijks twee Vaandrighs VAN AILVA, welke hem, zo als hij na huis wilde keeren, Arest aanzelden, volgens hun voorgeeven, op naam van Zijne Hoogheid. Eenige Manschap haalde hem van daar, en bragt hem vervolgens, met ijzeren boeijen aan de beenen gekluisterd, na de Stads Gijzelkamer, alwaar hij in hegenistie gesteld wierdt.

Eene bijstere verflagenheid veroorzaakte dit voorval onder de Gekommitteerden en derzelver Prinsgezinde vrienden. Aan de Dochter van FLEDDERUS, verzoekende, bij herhaaling, haaren Vader te mogen spreken, wierdt telkens zulks geweigerd, en hij terstond buiten allen toegang van zijne Vrienden gehonden. De Kamer, in welke hij zat, met ijzeren traliën bezet en met planken dicht gespijkerd, grensde aan eene Kamer, in welke de Burgerwagt wierdt gehouden: zo dat hij dagelijks allerlei spot- en schimpreden tegen zich zelve hoorde uitgaan. Dit, gepaard bij de onzekerheid, welken keer de zaken zouden neemen, deedt hem eerlang vallen in eene soort van raazernije, zo dat hij niets deedt dan geweldig roepen en tieren. 't Verzoek zijner huisvrouw, om eenen Geneesheer bij hem toe te laten, wierdt van de hand geweezen, gelijk ook de aanbieding van eenige Burgers van Borgtocht, om dus voor hem ontslag te verwerven.

Dus stonden de zaken, wanneer de huisvrouw van FLEDDERUS, nevens haaren broeder, als mede den Advokaat TUTTEL en eenige anderen, zich begaf na *Leeuwarden*, alwaar de

de Stadhonder zich thans bevondt, en aan denzelven ter hand stelde een Geschrift, behelzende een beklag over het gevangenneemen van haaren Man, en een verzoek om ontslag uit zijne hegtensise, onder borgtogt, en toelaating in een gewoon rechtsgeding. Zonder eenig antwoord stelde Zijne Hoogheid dit Smeekfschrift in handen der Heeren Staaten van *Overijsfel*, om hem te dienen van berigt.

Dit uitstellend antwoord deedt den moed der Regeeringe groefen. De aanhangers van FLEDDERUS wierden zeer smaadelijk behandeld, en twee derzelven, CORNELIS GROEN en CHRISTIAAN ROEF, Schoonzoon van den Gekommitteerde JAN THOMASZ, in hegtensise genomen, en in de gewoone Dievegaten geplaatst. Weshalven de Gekommitteerden, voor erger gevolgen vreezende, te raade wierden, zich te vervoegen bij den Prinse, en om herstel van zaaken op het nadruklijkst aan te houden. Dit geschiedde, bij een Smeekfschrift, verzeld van verscheiden Getuigschriften, zo van Mannen als Vrouwen, behelzende eene verklaring van het geweld, welk zij, van tijd tot tijd, hadden zien pleegen. Met dit Geschrift vertrokken JAN THOMASZ en WYBE TEN WOLDE, de Zwager van FLEDDERUS, na 's *Gravenhaage*, en bekwamen eerlang het volgende Appointement: „ Zijne Hoogheit; zij deeze „ met de Bijlagen gesteld in handen van den Magistraet van „ *Steenwijk*, om Zijne Hoogheit daerop te dienen van de- „ zels Bericht en Advijs.” Geen gunstiger berigt ontving de huisvrouw van FLEDDERUS, op haar Smeekfschrift, onlangs den Prinse te *Leeuwaarden* aangeboden: het was van deezen inhoud: „ Zijne Hoogheit, gelet op den inhoud van „ het nevensstaende Request, en daerop gehad hebbende het „ bericht van de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden der Staten „ van *Overijsfel*, verklaert dat door dezelve in het verzoek, „ daer bij gedaen, niet kan worden getreden, en vind der- „ halven goed de behandeling dezer zake te laten aen de „ Ordinaris Justitie.” Vermids de Staaten geen ander berigt hadden gezonden, dan zij zelve van de Magistraet van *Steenwijk* hadden ontvangen, is 't geen wonder dat 's Prinse antwoord dus ongelukkig voor den gevangene uitviel.

Eeeeeee 3

Bij

Bij de bekommering, hier uit ontstaan, kwam nog eene andere, veroorzaakt door 's Prinsfen goedkeuring van de verkiezinge der nieuwe Wethouderfchap, in Januarij des Jaars 1749 gedaan. De nieuw aangestelde Heeren waren bekende vijanden der Gekommitteerden; en men twijfelde nu geenzins, of de zaaken zouden voor hun ten ergften loopen. Dit ondervondt eerlang de Gekommitteerde JAN MEESTERS, die, op zekeren avond, een weinig naa tien uren, langs de straat gaande, ontmoet wierdt van eenige Manschap der Kompagnie van Burgemeester RAM, welke dezelve dien avond in een Herberg hadt onthaald. Onder den hoop bevondt zich JURIAAN VOS, voorheen reeds door ons genoemd. Met een Mes valt hij op MEESTERS aan, die hem hetzelfde uit de hand hebbende geflagen, straks de vlugt nam. Vos, dus ontwapend, streeft hier op na het huis zijns Schoonvaders, haalt van daar eenen Sabel, en begeeft zich wederom op straat. 't Leedt niet lang, of hij ontmoette andermaal JAN MEESTERS, die, op de vraag *Wie daar?* en 't noemen van zijnen naam, onder het roepen der booswigten *dat 's de rechte*, zo een zwaaren slag aan de zijde van zijn hoofd ontving, dat hij straks ter aarde viel. Vrugteloos waren zijne smeekingen, men wilde hem toch het leeven spaaren. De moordenaar, hem de rest willende geeven, bragt hem nog twee of drie slagen aan het hoofd toe, die dermate troffen, dat 's anderdaags een stuk van zijn harsfenpan, met hair en al, op de straat gevonden wierdt. Naa het vertrek der booswigten hadt de gekweifte nog zo veel kragt en bezef, dat hij zich begaf na het huis van eenen Wondheeler, die alles wat zijne kunst vermogt aan hem te werk stelde; doch vrugteloos: hij overleedt op den derden dag daar naa. De Vader des vermoorden, een Grijsaart van bijkans tachtig jaaren, hieldt vrugteloos aan bij de Regeering om den Daader in hegtenisse te neemen; deeze verscheen openlijk op straat, tot dat het einde des Lijders naderde. Toen verliet hij de Stad, doch onthieldt zich nog etlijke dagen kort buiten dezelve. Zedert vertrok hij na *Amsterdam*, alwaar hij bleef tot dat Zijne Hoogheid, nog in dit zelfde jaar, aan de Regeering dier Stad verzogt om hem te vatten; waar van hij de lucht hebbende gekreegen, zich te zoeken maakte.

Om-

Omtrent den zelfden tijd wierdt CORNELIS GROEN, boven vermeld, bij vonnis van de Magistraat van *Steenwijk*, veroordeeld om gedurende den tijd van drie jaaren te worden opgedooten in 's Landschaps Tugthuis te *Zwolle*, om door zijner eigen handen arbeid den kost te winnen. Blijmoedig vertrok hij derwaarts, en vermaande veelen, die met schreiende oogen hem uitgeleide deden, tot standvastigheid, met de verzekering dat hunne zaak eerlang zou zegepraalen.

Onder dit alles zat men geenzins stil met FLEDDERUS, die eens en andermaal verhoord wierdt, terwijl zijne Vrouw en Vrienden alles aanwendden om te bewerken, dat hij zich op de gewoone wijze mogt verdeedigen. Hij zelve badt daarom het Gereg met gevouwene handen. Doch alles zonder vrugt. Zelf heeft men naderhand vernomen dat zijn Vonnis reeds opgemaakt, en om advijs aan eenen Regtsgeleerde was verzonden. Eer wij de uitvoering daar van verhaalen, moeten wij verflag doen, hoedanig het verging aan eenige andere Gekommitteerden.

Op Zondag den twintigsten April des Jaars 1749 ging de Advokaat TUTTEL, thans Diaken, als ook de Gekommitteerde VOGELZANG, ter Kerke. Dit bij de Regeering vernomen zijnde, wierden de Geregtsdienaars en eenige Soldaaten gewaarschuwd, bij de hand te zij, en de Kerkdeuren te bezeten. TUTTEL, met zijne Mededienaars, de verzamelde penningen geteld hebbende, en voorts na zijn huis willende keeren, wierdt aan de deur, door eenen Geregtsdienaar, tegengehouden, die tot hem zeide: *Mijn Heer, gij moet eens met mij na 't Stadhuis gaan.* Op zijne vraag, *op wiens last dit geschiedde*, en op het antwoord, *op last van den Drost*, weigerde, egter, de Advokaat van hem geleid te worden: waar op eenige Soldaaten toeschooten, en hem na de Wagt op het Stadhuis bragten; alle 't welk door eene menigte Burgers met schreiende oogen wierdt aangezien. Op de Wagt koomende, vondt hij aldaar reeds zijnen Medé-Gekommitteerde GERBRAND VOGELZANG, die, bij het uitgaan der Kerke, met geweld op straat was aangerand. De Schipper JAN THOMASZ was, na genoeg op dien zelfden tijd, op zijne te rugkomst van *Amsterdam*, te *Blokzijl* uit zijn schip geligt en gekluisterd na *Vollenhove* gevoerd.

Eeeeeee 4

Eene

Eene bijstere ontfeltenis veroorzaakte dit bedrijf in de Stad; elk sprak 'er over naar zijne gezintheid. De Moeder van den Heere TUTTEL en de Huisvrouw van VOGELZANG vervoegden zich siraks bij den Burgemeester VEDDER, in de hoope van bij hem eenigen troost te zullen vinden. Doch deeze, geen deel willende hebben aan de geweldige maatregelen, die 'er zouden genomen worden, hadt, 's daags te voren, zijne waardigheid nedergeleid. De andere Burgemeesters haar niet te woord willende staan, vertrokken zij na Zwol, om aan den Landdrost een Smeekschrift te overhandigen, behelzende een verzoek, dat de gevangenen, volgens het Overijsselche Landregt, ter verdediginge mogten worden toegelaten.

Niet langer, dan een gedeelte van den volgenden nacht, naa hunne gevangenneeming, zaten TUTTEL en VOGELZANG te Steenwijk in hegtenis. Al vroeg in den morgenstond van den anderen dag wierden zij, op Wagens, weggevoerd na Vollenhove, met zulk eenen spoed, dat men hun nauwlijks den tijd gunde om zich behoorlijk aan te kleeden of eenige ontbuitering te gebruiken. TUTTEL bewam tot zijn verblijf de gewoone Gijzelkamer, een ruim vertrek in het Kasteel van Vollenhove. VOGELZANG wierdt geplaatst in den Toren van de zelfde Vesting, in een vertrek, bijkans honderd voeten boven den grond, met eene ijzeren, en vervolgens nog eene zwaar gegrendelde houten deur afgeslooten. JAN THOMASZ zat in een Kelder, aan den Oostkant van 't Kasteel. Tot meerdere verzekeringe van de gevangenen, hadt men eene Wagt op het Kasteel geplaatst. Met dit alles wierden zij, van wegen het mededogen met hun lot, welk zelf 's Drostens Dienaaren om 't harte floeg, in deeze opsluiting niet onvriendelijk behandeld.

Thans keeren wij te rug tot FLEDDERUS, om hem tot in zijn uiterste te verzellen. Twee dagen naa de vervoering van TUTTEL en VOGELZANG, wierdt hem de dood aangezeid, door twee Geregtsboden, in eene Memorie, welke uit last der Regeeringe hem wierdt voorgelezen. Zijne uiterste verwondering betuigde hij daar over aan dezelve, gelijk ook aan den Predikant METELERKAMP, die vervolgens bij hem wierdt ge-

zonden, om hem ter dood te bereiden. Hij verklaarde dat de zaaken, hier voorgevallen, niet van dat gewigt waren, dat zij den dood verdienden, en dat hij, in allen gevalle, niet voor zich zelve in het bijzonder, maar als Gekommitteerde der Burgerije hadt gehandelt: weshalven hij aan den Leeraar verzogt, dat hij, in het doen van zijne vermaaning tot berouw en boetvaardigheid, daar op niet verder geliefde aan te dringen, vermids hij het Vonnis, over hem geveld, geenzins konde goedkeuren. Van hier ook dat hij eenige poogingen aanwendde tot hooger beroeping van dit Vonnis; doch alle deeze deeden geene baate.

Op den vijftwintigsten April, tot de uitvoeringe van het Vonnis bestemd, kwam het Krijgsvolk op de been; ook verscheen de Kompagnie van Burgemeester RAM onder de wapenen. Voor het Stadhuis wierdt een kring gestroopt, FLEDDE-
 RUS, zwaar geboeid, daar binnen geleid, en hem vervolgens zijn Vonnis voorgelezen. Men leide hem daar in ten laste,
 „ Dat hij, zijnde reeds voorheen, om betigte ondernomene
 „ Vrouwenkracht, op het gedemolliëerde Blokhuis te *Leeu-*
 „ *waarden* in hegtenisfe, en voorts uit *Friesland* voortvlug-
 „ tig geweest, vervolgens te *Steenwijk* oproerige vergaderin-
 „ gen ten zijnen huize gehouden, 't gemeene volk beschoo-
 „ ken en door zijne vrouw hadt aangezet om ten zijnen hui-
 „ ze de glazen in te slaan; dat hij geweest was een der eer-
 „ ste opstellers en tekenaars van een Verzoekschrift, strekken-
 „ de tot veranderinge van den geheelen Regeeringsvorm; dat
 „ hij, voorgeevende voor den Prins te ijveren, ook anderen
 „ tot tekenen hadt aangezet; dat hij, op eigen gezag, zon-
 „ der kennis der Staaten en Zijner Hoogheid, en tegen den
 „ wil der Regeeringe van *Steenwijk*, zich hadt gesteld aan
 „ 't hoofd eener zo genaamde Kompagnie; dat hij den Trom
 „ hadt doen roeren, om tot deeze Kompagnie volk te wer-
 „ ven, en toen de Trom op het Stadhuis gebragt was, eenen
 „ anderen hadt doen gebruiken, vorderende den eersten, of
 „ het geld daar voor, met bedreigingen, van den Burgemees-
 „ ter KROEVEN te rug; dat hij, 's avonds laat en in den
 „ nacht, zich aan het hoofd van eene menigte zamengeraapt
 „ volk gesteld en geroepen of gezongen hadt: *Gecommitteer-*
 „ *den*
 „ *den*

Ee e e e e e 5

„den boven, de Burgemeesters onder, die het anders meent
 „die staat de donder; eindelijk dat hij eenen evangene
 „door geweld uit de handen van de Dienaars der Justitie
 „hadt ontslagen: dat dit alles zaaken zijnde, die in een Land
 „van Justitie niet kunnen geduld worden, hij veroordeeld
 „wierdt op de gewoone Gerechtsplaats met de koorde gestraft
 „te worden, en met een Ketting om den hals geklonken
 „aldaar te blijven hangen.” FLEDDERUS hoorde dit Vonnis
 met eene zwijgende verontwaardiging; waar van hij blijken
 gaf, door onder 't leezen verscheiden maalen tegen den grond
 te spuwen. Op verzoek of voorspraak der Predikanten wierdt
 het Lijk van den Gal genomen, en bij denzelven in eene kist
 begraven. De Wedw des gevonnisdens moest, voor dit af-
 neemen van het Lijk, aan den Scherpregher vijftig guldens
 betaalen. Aan eenen der Leeraars, welke het bovengemelde
 verzoek deedt, hadt de Drost geantwoord, dat 'er in des-
 zelfs Parochie wel honderd personen waren, die zich aan
 deeze straffoefeninge mogten spiegelzen.

Grooten schrik veroorzaakte de uitvoering van dit vonnis,
 vooral bij de vrienden van hun, die thans in hegtensise za-
 ren. Veelen verlieten de Stad, om elders een veiliger verblijf
 te zoeken. Eenigen reisden na den Hage, onder andere de
 Moeder van den Advokaat TUITEL, en de Huisvrouwen van
 VOGELZANG en J. THOMASZ, daar zij den Prins een Smeek-
 schrift ter hand stelden, behelzende een verzoek dat de ge-
 tangenen onder handtasting mogten ontslagen worden; 't welk
 voorts gesteld wierdt in handen van den Drost van *Vollen-
 hove* en de Regeeringe van *Steenwijk*, om Zijner Hoogheid
 te dienen van berigt. Ten zelfden tijde leverden de overige
 gevlupte Burgers een Smeekschrift over, om van Zijne Hoog-
 heid te verzoeken het zenden van Gemagtigden na *Steenwijk*,
 en om midlerwijl in deszelfs bijzondere bescherminge te wor-
 den aangenomen. Dit Geschrift wierdt insgelijks gesteld in
 handen van den Drost en der *Steenwijksche* Regeeringe, met
 bevel om intusfchen alles in staate te houden; en de Supplian-
 ten een ongestoord verblijf in de Stad te doen genieten.

En, in de daad, zouden de gevangenen behouden blijven,
 was 't hoog tijd, dat de Prins zich hunne zaak aantrok. Op

Dings-

Dingsdag, den negereñtwintigsten April, wierden de Advokaat TUTTEL en de Schipper JAN THOMASZ, onder een sterk geleide van Krijgsvolk, overgebragt van *Vollenhove* na *Steenwijk*, voorts aldaar ieder afzonderlijk opgeslooten, en zonder toegang hunner Vrienden gesteld.

Een geruimen tijd hadden ze hier in hegtenisfe gezeeten, toen Zijne Hoogheid te raade wierdt, in gevolge des bovengemelden verzoeks, Gemagtigden na *Steenwijk* te zenden. Deeze waren WILLEM, *Baron van Haersolte*, *Heer van Yrst*, *Burgemeester der Stad Hattum*, enz. en Mr. FREDRIK ROBERT VAN LATHUM, *Burgemeester van Zutfen*, enz. hun waren toegevoegd de Sekretarissen der gemelde Steden. Terstond na hunne staatelijke inhaaling namen ze zitting in de Raadkamer op het Stadhuis, en gaven, reeds op deezen eersten dag, bevel tot het ontslag, onder borgtogt, van TUTTEL en J. THOMASZ; VOGELZANG, die zich nog te *Vollenhove* bevondt, wierdt op den zelsden tijd geslaakt. Derzelver Moeder en Vrouwen keerden 's anderendaags uit den *Hage* te rug. Aanmerkelijk is het, dat de Advokaat TUTTEL, die, nu zeventien weken geleeden, uit de Kerk, in plaats van bij zijbe Moeder te gaan, na den Kerker was geleid, nu wederom uit die gewijde plaats koomende, voor de eerste maal zijne Moeder zag en omhelsde.

Nu moeten wij verslag doen van het voorgevallene te *Steenwijk*, gedurende het verblijf der Heeren Gemagtigden. Boven hebben wij verhaald, dat door TUTTEL en FLEDDERUS, als Gekommitteerden der Burgerije, aan Zijne Hoogheid was ter hand gesteld een Vertoog en Smeekfschrift, behelzende eenige bezwaaren over het gedrag der Stads Regenten. De Prins hier van een Affschrift hebbende gezonden aan de Magistraat, diende deeze daar op van berigt, en gaf tevens reden ter haarer zuivering in handen der Gemagtigden, welke vervolgens daar van verslag deeden aan de Gekommitteerden der Burgerije; doch met dien uitslag, dat vermids deeze bleef beweeren, dat in het antwoord de Vroedschap verscheiden dingen kwalijk gesteld en in 't oogloopende misbruiken verzeegen hadt, Zijne Hoogheid, daar van onderricht, goed vondt, een Reglement of Politieke Ordonnantie voor te schrij-

schrijven, welke voortaan, als eene altoosduurende Wet, in het Stadsbestuur zou moeten gevolgd worden. Tot vreugde van veelen, inzonderheid der Burger-Gekoumitteerden, wierdt dit Reglement, onder een algemeen gejuich van *Vivat Oranje!* op den vijfentwintigsten November, van de Puije van het Stadhuis afgekondigd.

Boven hebben wij verhaald, hoe Zijne Hoogheid het Smeekschrift der Moeder van TUTTEL en der Vrouwen van VOEGELZANG en J. THOMASZ aan de Magistraat van *Steenwijk* hadt gezonden, om te dienen van berigt. Zij voedeed daar aan, en gaf een verhaal van zaaken, welk den Prins bewoog, de verleende Opschorting in te trekken, en verlof te geeven om de rechtsgedingen te hervatten, mids de gemelde Vonnissen, buiten kennis van Zijne Hoogheid, niet ten uitvoer gebracht wierden. In gevolge hier van ging men wederom aan het ondervraagen. JAN THOMASZ, die eerst verhoord wierdt, gaf een rondborstig antwoord op alles, 't geen men van hem begeerde te wecten, raakende het Burger-Request, de oprichting der Oranje-Kompagnie, het medebrengen van Snaphaanen van *Amsterdam*, en andere zaaken, daar toe betrekkelijk. Doch de Advokaat TUTTEL, vooraf de intrekking van de Opschorting der rechtspleeginge, door den Prins verleend, willende zien, bleef volstandig in zijne weigering van antwoord op de voorgestelde vraagen: waarom hij van nieuws in zijne voorgaande gevangenis wierdt opgeslooten. Terstond naa zijne wederkomst in zijne Kamer vondt TUTTEL middel om een verhaal van het voorgevallene voor het Gerecht op papier te stellen, en zijnen Vrienden te doen toekoomen. Een van hun vertrok op staanden voet daar mede na den *Haag*, met zulk een spoed, dat hij het nog den volgenden dag den Prinse in handen stelde. Wat laater zondt insgelijks de Magistraat van *Steenwijk* een berigt van het verhooren der gevangenen aan Zijne Hoogheid.

Doch in 's *Graavenhage* waren thans de hekken verhangen. Gaansch onverwagt ontving de Magistraat van *Steenwijk* aanschrijven van Zijne Hoogheid, waar bij deeze verklaarde, dat het gedrag der gevangenen, als Gekommitteerden, hun geenzins als eene misdada kon worden toegerekend, naardien zij,
niet

niet slegts in hunnen naame, maar in dien der geheele Burgerije, bezwaarnissen hadden ingebracht; waar bij nog kwam, dat de Regeering van *Steenwijk*, als zijnde partij der gevangenen, geenzins als de bevoegde Regter konde worden aangemerkt. Het gevolg hier van was, dat om de zaak van den grond op te onderzoeken, aan de Gemagtigden van Zijne Hoogheid wierdt ter hand gesteld eene *Memorie der Beschuldigingen tegen de Burger-Gekommiteerden*, verzeld van een groot aantal Beëdigde Verklaringen en Raporten, tot dezelve betrekkelijk. De beschuldigten zweegen hier op geenzins stil. Naa eene menigte Getuigenissen te hebben ingenomen, vervaardigden zij eene zeer breedvoerige Justificatie of Schriftuure ter hunner verdediginge, bestaande niet minder dan veertig vellen papiers, welke vervolgens insgelijks aan 's Prinsfen Gemagtigden wierdt ter hand gesteld. De uitslag hier van was, dat volgens uitspraak van Zijne Hoogheid, van den vierëntwintigsten Julij des Jaars 1750, de personen, welke reeds hunne Vonnissen hadden ontvangen, in hunne eere hersteld, en de zulken, die nog in hegtenis zaten, vrijgesproken en ontslagen wierden. Ingevolge eener openbaare Afkondiginge, in naame van Zijne Hoogheid, door de Gemagtigden gedaan, ontbondt of vernietigde men insgelijks de Burger-Kompagnien, zo van den Burgemeester RAM, als die door wijlen FLEDDERUS was opgericht. Dit laatste verwekte eenige opschudding onder het Gemeen; doch dezelve was van geen gevolg, naa dat een iegelijk tot stilte en rust vermaand, en het pleegen van feitelijkheden, onder bedreiging van straffe, nadruklijk was verboden.

Op de terugreize, uit *Friestland* na 's *Graavenhage*, in 't einde van het Jaar 1749, nam de Prins, nevens zijne Gemachin met de Vorstelijke Kinderen, zijnen weg door *Steenwijk*. De Burgerij verscheen bij die gelegenheid onder de wapenen. De Gekommiteerden, uit hunnen eigen naam en van die het met hun hielden, stelden Zijne Hoogheid ter hand een Dankadres, voor de gewigtige schikkingen, ten hunnen opzigte en van de geheele Stad, gemaakt.

Omtrent deezzen tijd stelde ook de Weduw van FLEDDERUS, in 's Prinsfen handen, een Verzoekschrift, behelzende een Ver-
toog

toog van de onregtvaardigheid der regtspleeginge, over haaren Man gehouden, als welken men, in weerwil van meer dan tien Smeekfchriften, bij de Regeering ingeleverd, bij aanhoudenheid hadt geweigerd, de noodige stukken ter zijner verdediginge in te brengen; smeekende daarom ootmoediglijk, vermids zij, door deeze onbillijke behandeling, van haaren Man, vier kinders van hunnen Vader beroofd waren, behalven den fmaad en de fchande, aan haar zelve en haare kinderen, en zo veele niet ongeagte familiën en perfoonen, door het fmaadlijk einde des gevonniden, aangedaan; als mede de overgrootte fchade, haar zelve en haaren kinderen toegebracht, niet alleen in het ftuk van Koophandel, maar ook in de zaak van Erfenisfen, eene van welke, door het vooroverlijden van haaren Man, haaren kinderen reeds was ontvallen: dat het, om deeze reden, Zijner Hoogheid mogt behaagen, zodanig eene voorziening te willen doen, waar door zij en haare kinderen van verdere fchande en nadeel mogten ontheeven, en haar Man, door eene eerlijke begraavenis, in zijne eere herfteld worden.

Onder dit alles naderde de tijd der verkiezinge van nieuwe Leden van Regeeringe, als mede van eenen Geheimfchrijver der Stad, in de plaats van den onlangs overleedenen. De nog dienende Wethoudersfchap vervulde derzelveer plaatzen met zulke Leden, als hun goeddagten, zonder den Prins daag van te verwittigen. Deeze, zulks vernomen hebbende, zondt onverwagt zijne Gemagtigden te rug na *Steenwyk*, van waar ze, eenigen tijd geleeden, waren vertrokken. In den naam van Zijne Hoogheid verkoozen deeze tot Burgemeesters en Leden der Vroedschap zodanige perfoonen, welke, in de jongfte opfchuddingen, de zijde der Gekommitteerden gehouden hadden, en dus voor Vrienden van het Huis van Oranje te boek ftonden. De Advokaat TUFTEL, boven meermaalen vermeld, wierdt tot Sekretaris der Stad aangefield, volgens een bijzonderen Last, hem daar toe door zijne Hoogheid opgedraagen. De verandering bepaalde zich niet bij de meer aanzienlijke Amptenaaren; zij was bijkans algemeen. Allen, die het voorheen met de Regeering hadden gehouden, wierden van hunne bedieningen verlaaten, en Prinsgezinden in
der-

derz
Binn
De
het
wegt
de v
haare
In
Jaars
hier
lij &
gerij
Al
het
volg
met
de k
gaan
gen
der
wat
berij
van
Voor
zelve
zeld
(alz
niet
nabu
mee
tele,
verz
zaam
gebe
waa
St.
Fau
ord
bru

derzelver plaatzen gesteld, zelf tot op den Binnenvader en Binnenmoeder van het St. Katharina Gast- of Proeveniershuis. De Weduw van FLEDDERUS ontving nu insgelijks verlof, om het Lijk van haaren Man van de Gerechtsplaats te mogen wegneemen, en elders eerlijk ter aarde te doen bestellen. Om de vreemdheid deezer gebeurtenisfe verdient dezelve hier in haare omstandigheden verhaald te worden.

In den naamiddag van Donderdag, den dertigsten Julij des Jaars 1750, wierdt te *Steenwijk*, volgens het gewoon gebruik, hier en elders, de klok geluid over FLEDDERUS, even als of hij dien zelfden dag overleeden ware, en vervolgens de Burgerij, tegen den volgenden dag, ter Begraavenisfe genodigd. Al vroeg in den morgenstond van den laatste Julij, zag men het Lijk opdelven uit het Graf op de Gerechtsplaats, en vervolgens nederzetten in het open veld, tot dat het van daar, met een Wagen, zou worden afgehaald. Bij de opening van de kist, bleek het Lijk tot nog toe kleine verandering ondergaan te hebben. De kist wierdt geplaatst op den eigen Wagen van FLEDDERUS, en dus gevoerd tot voor de Oostpoort der Stad, welke men omtrent tien ure naderde. Intusschen waren de genoodigden ten Sterfhuize vergaderd, die, op het berigt dat het Lijk voor de Stad was, in orde en voorgegaan van de Draagers met de Lijkbaar, zich derwaarts begaven. Vooraan gingen de nabestaanden en bloedverwanten; agter dezelve de Magistraat der Stad, met derzelver Sekretaris, verzeld van twee Gerechtsboden. Hier op volgden D. ROLDANUS (alzo D. METELERKAMP, wegens ongesteldheid, de Lijkstaafsie niet konde bijwoonen) met eene menigte Predikanten uit de nabuurschap. Voorts zag men eenige honderden menschen, meest allen in rouwgewaat, eenige met, andere zonder Mantels, doch allen uitgestreeken met Oranjelinten op de hoeden, verzeld van duizenden van aanschouwers, van alle kanten zamengevloeid, om getuigen te zijn van deeze ongewoone gebeurtenisfe. Aldus ging de Trein tot aan de Oostpoort, alwaar het Lijk op de Rouwbaar gezet, vervolgens na de *St. Clement-* of Groote Kerk gedraagen en aldaar in het Familiëgraf wierdt bijgezet. Het Gevolg keerde, in de zelfde orde, te rug na het Sterfhuis, alwaar het, naar Stads gebruik, met een glas Alzemwijn beschonken wierdt.

Nog

Nog dien zelfden dag gaven 's Prinsen Afgevaardigden kennis aan de Regeering, dat hun werk nu verrigt zijnde, zij eerlang hun affcheid zouden neemen, en diensvolgens de zorge voor de rust en veiligheid der Stad aan dezelve overlaaten. Na dat D. ROLDANUS, op den tweeden Augustus, eene plegtige Leerrede hadt gedaan, betrekkelijk tot het voorgevalene, begaf zich de geheele Raad en Meente, op den zesden daar aan volgende, na het huis van den Burgemeester VEDDER, alwaar de Heeren Gemagtigden hunnen intrek hadden genomen, om van dezelve een plegtig affcheid te neemen. Tot een blijk van hun genoegen over het verrigte, booden de Wethouders de Heeren VAN HAERSOLTE en VAN LATHUM aan het Groot Burgerschap van *Steenwijk*, zo voor hun zelve, als voor derzelver kinderen en afstammelingen. De Diploma's of Giftbrieven daar van waren geschreeven door den vermaarden Groninger Kunstschrijver GOKKE ROELFSEMA.

Tot besluit van dit verhaal moeten wij nog melden, dat op den achttienden Augustus des Jaars 1750, en dus niet lang naa de begraaving van FLEDDERUS, de Galg, aan welken hij hadt gehangen, wierdt in brand gestoken, waarfchijnlijk door eenige Yveraars voor zijne eere, welke hier door zogten te voorkoomen dat de naagedagtenis zijner schande voor de oogden der Stedelingen bleef ten toon gesteld. De Regeering deedt den brand blusfchen en de schade aan den Galg herstellen; doch reeds in den eersten nacht daar op volgende wierdt dezelve geheel bij den grond afgezaagd. Van wegen de tegenwoordige gesteldheid der Stad, was het onderzoek niet zeer streng en naauwkeurig na de uitvoerders van dit feit: die, waarfchijnlijk, met kleine moeite zouden hebben kunnen gevonden worden.

Zie HOOFT, BOR, enz.

* *

*

den ken-
pde, zij
s de tor-
overm-
us, een
dorgeval-
i zesden
ter van-
hadden
neemen.
sooden
Larum
in zel-
De Di-
or den

at op
lang
ri hij
doet
en va
ye da
eering
rifel-
wierdt
de te-
r niet
feit:
unnen

